జ్ఞానం - విజ్ఞానం

మానవ చరిత్ర ప్రస్థానం

శాస్త్రజ్ఞులు ▪ తాత్వికులు ▪ యోధులు

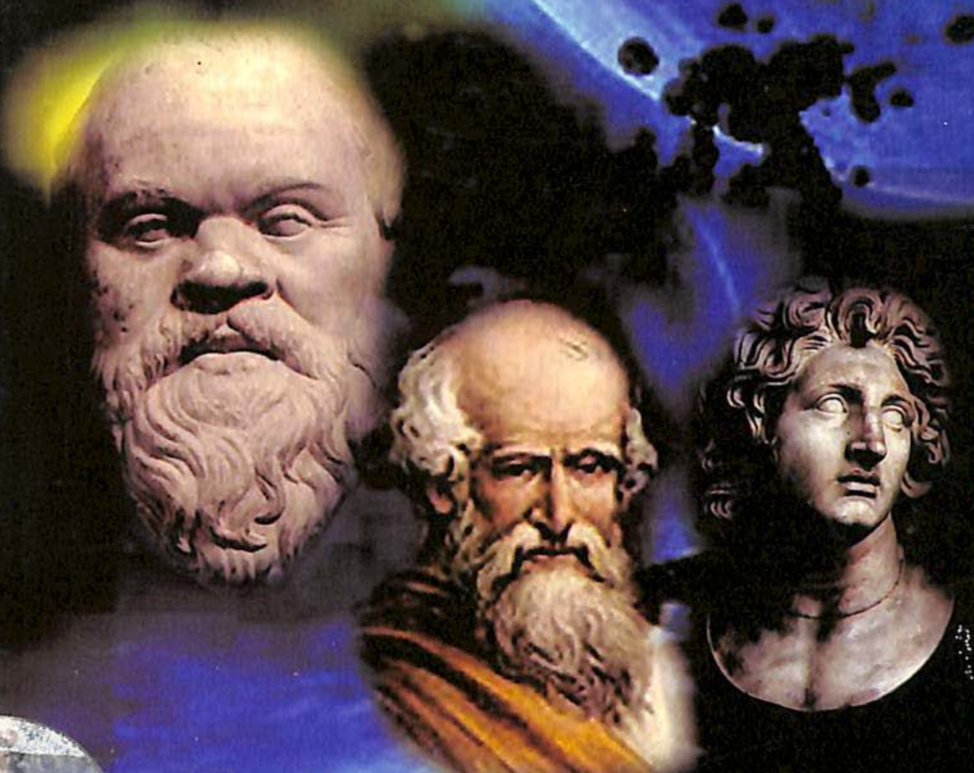

ఇలిన్ & సెగాల్

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

జ్ఞానం : విజ్ఞానం

మానవ చరిత్ర ప్రస్థానం

శాస్త్రజ్ఞులు, తాత్వికులు, యోధులు

మైకేల్ ఇలిన్ & ఐ. సెగాల్

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

ఎమ్‌హెచ్ భవన్, ప్లాట్ నెం. 21/1, అజామాబాద్, ఆర్‌టిసి కళ్యాణమండపం దగ్గర
హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 040 - 27660013

అనువాదం

మహీధర జగన్మోహన్‌రావు

ప్రచురణ సంఖ్య : 1193

విశ్వ సాహిత్యమాల ముద్రణ : 1957

ప్రజాశక్తి ప్రథమ ముద్రణ : మార్చి, 2011

వెల: ₹ 80/-

ప్రతులకు

ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

1-1-187/1/2, చిక్కడపల్లి, హైదరాబాద్-20. ఫోన్ : 040 - 27608107

బ్రాంచీలు

హైదరాబాద్, విజయవాడ, విశాఖపట్నం, తిరుపతి, ఖమ్మం,
హన్మకొండ, నల్గొండ, గుంటూరు, ఒంగోలు

ముద్రణ

ప్రజాశక్తి డైలీ ప్రింటింగ్ ప్రెస్, హైదరాబాద్

విషయ సూచిక

తొలిపలుకులు	5
జ్ఞాన జగతి తొలి అడుగులు	7
ప్రథమ మండలం : మానవ యాత్రారంభం	**9**
బంధనాలు త్రెంచుకొని మానవుడు వెలికి వస్తాడు	9
అర్థం కాని కొత్త లోకంలో ఉన్నట్టు మానవుడు తెలిసికొంటాడు	19
శాస్త్ర జ్ఞానానికి పుట్టినిల్లు ఏది?	25
విజ్ఞాన శాస్త్రపు మొదటి మాటలు	32
విజ్ఞాన శాస్త్రం ప్రపంచపు హద్దుల్ని విశాలం చేస్తుంది	38
ద్వితీయ మండలం : రంగస్థలి విశాలపరచే కృషి	**43**
నవ్యగీతాల నాలపించిన వృద్ధచారణుడు	43
సాంప్రదాయకులు విజ్ఞానమును తమ పక్షానికి త్రిప్పజూస్తారు	48
మానవుల కాలోచించ నేర్పిన వృద్ధ తపస్వి	57
జయం లభించకముందే విజయోత్సవం	63
తృతీయ మండలం : జయాప జయములు	**71**
యాత్రికుడు హెరోడోటస్‌తో పోయి	
నావికుల కథలను పాఠకుడు వింటాడు	71
ఏథెన్సులోని ఒక సమావేశం : తాజా వార్తలను గురించిన ప్రసంగం	77
మానవుని కీర్తించే సూక్తం	83
డెమాక్రిటస్	88
పురోగాములు : అనుయాయులు	96

అంతుదొరక్కుండానే మార్గం ఆఖరైంది 99
మానవుడు వెనక్కి చూస్తాడు 104
వివేకం ఏథెన్సును వదలి వెళ్ళిపోయింది 107

నాల్గవ మండలం : జ్ఞాన ప్రస్థానం 109

అపరిణత బుద్ధియై మానవుడు గర్వియౌతాడు 109
మహాత్ముడు సోక్రటీసు 113
దివ్యభూమికి పునరాగమనం 126
మానవుడు దారి కోసం తడుముకుంటాడు 136

ఐదవ మండలం : మహా మేధావుల మార్గం 145

లోక విజయానికి రెండు బాటలు 145
మిత్రత్వం - శత్రుత్వం 149
పాత - కొత్త 152
పరిచిత ప్రదేశాన్నే గుర్తించలేము 155
తల, చేతులు 161
మేధావుల మార్గం 164
నిర్జీవములను సజీవంగా చేయువాడు 179
అదృష్టంతో కుస్తీ 180

ఆరవ మండలం : విజయులు, విజితులు 183

దారులన్నీ రోముకే 183
మానవులు : జంతువులు 188
ఏది మంచి? ఏది చెడ్డ? 190
మానవునికి నిష్ఠుర శిక్షణ నొసంగిన పాఠశాల 197
చరిత్రయే వాదీ, ప్రతివాదీ కూడాను 200

ఏడవ మండలం : పెరుగుట : విరుగుట 205

శతాబ్దాలుగా మానవుని సాగర యాత్ర 205
భూమిపైన విహంగయానము 208
మానవుడు మందగామి 216
మానవుడు విజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని శపిస్తాడు 221

తొలి పలుకులు

జ్ఞానమంటే ఏమిటి? విజ్ఞానమంటే ఏమిటి? ఈ రెండు మాటలూ మనకు బోధించే అర్థం ఏమిటి?

జ్ఞానమనగా ఆత్మజ్ఞానమనిన్నీ, విజ్ఞాన మనగా ప్రకృతి వస్తు విషయాదుల పరిశీలనా జన్యజ్ఞాన మనిన్నీ కొందరు అన్నారు.

జ్ఞానమనగా ఆత్మ లేక తన్ను గురించిన ఎరుక అనిన్నీ, విజ్ఞాన మనగా తనకంటె యితరమైన బాహ్య ప్రకృతి యొక్క తెలివిడి అనిన్నీ మరికొందరన్నారు. ఇక్కడ తాను అంటే శరీరం కంటె అన్యమైనట్టిన్నీ, సూక్ష్మమైనట్టిన్నీ మనోబుద్ధ్యాదులు, ప్రాణాదులనే అర్థము.

మరొకటి ఉంది.

జ్ఞానమనగా ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానమనీ, విజ్ఞాన మనగా ప్రయోగాచరణాత్మకమైనట్టి భౌతికాది శాస్త్రజ్ఞాన మనిన్నీ కొందరి నిర్వచనము.

యుగ యుగాలుగా మానవులెంతగానో జ్ఞాన విజ్ఞానాలను సంతరించుకుంటూ వస్తూన్నా, అత్యధిక శక్తి సంపన్నమై సున్నితమైన సాధన సంపత్తిని నిర్మించుకున్నా ప్రకృతిపై అతని అధికారం ఆవగింజలో అరసగమే.

పరమాణు యుగమైన నేడు కూడా ఇదే సత్యము. ఒక్కొక్క విజ్ఞాన శాఖను చూస్తే అపార పారావారంగా కనిపిస్తుంది. కాని, యిప్పటికీ మానవులకీ తెలిసినందంతా ప్రోగు చేసినా తెలియువలసిన దానితో పోలిస్తే అత్యల్పమనియే చెప్పాలి.

ఇప్పటి వరకూ మానవుడు సంపాదించిన జ్ఞాన విజ్ఞాన భాండారం తరతరాలుగా సంచితమవుతూ వచ్చిన ఆస్తి. ఒక్క టొక్కటిగా విషయములు సేకరింపబడుతూ, సత్యమును చేరుకొనే పథంలో పురోగమిస్తూన్నాము, మనం. మానవ జాతి యొక్క ఈ పురోగమనమును

జ్ఞాన ప్రస్థానమని చెప్పవచ్చును.

ఈ పృధ్వి మీద అనేక దేశాల్లో, అనేక కాలాల్లో యీ జ్ఞాన విజ్ఞాన సేకరణ సాగుతూ వచ్చింది. పండితులు, విజ్ఞానులు, కవులు, జ్ఞానులు ఎందరెందరో మహానుభావులు మధు మక్షికముల వలె జ్ఞాన విజ్ఞాన మధువును ప్రోగుచేస్తూ వచ్చారు.

పని లేక కర్మ లేక ఆచరణ ద్వారా జీవన సౌలభ్యమును, తద్వారా చిత్తశాంతిని, విశ్రాంతిని ఆర్జించుకొని; దానిని విద్యా విజ్ఞానములను అమృతమును ఆర్జించడంతో వినియోగించిన వారే మానవులలో ధన్యులు, లోకమాన్యులు అనిచెప్పాలి.

పాఠక మహాశయులీ గ్రంథాన్ని చదివి ఉపయోగాన్ని పొందినచో మా శ్రమ సార్ధకమని తలంతుము. సెలవు.

రాజమండ్రి. మహీధర జగన్మోహనరావు

31.3.1957. సంపాదకుడు.

జ్ఞాన జగతి తొలి అడుగులు

రష్యన్ వైజ్ఞానిక రచయితలు ఇలిన్, సెగాల్‌లు అత్యంత సుబోధకంగానూ, శాస్త్రీయంగానూ రచించిన మానవ చరిత్ర పుస్తకాల పరంపరలో ఇది రెండవది. మహీధర సోదరుల మహత్తర కృషి ఫలితంగా ఇవి అరవయ్యేళ్ళ క్రిందటనే తెలుగు పాఠకులకు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. మహీధర జగన్మోహన్ అనువాదంతో వచ్చిన మానవ విజయం లోగడ పునర్ముద్రించాము. ప్రకృతితో సంఘర్షణలో మనిషి ఎలా నిలదొక్కుకున్నాడన్నది అందులో ఇతివృత్తమైతే అతని జీవితానుభవం ఏ విధంగా వైజ్ఞానిక ఆవిష్కరణలకు దారితీసిందనేది ఈ భాగంలో చదువుతాము. ఇప్పటికీ విద్యార్థికులకు సుపరిచితమైన విజ్ఞాన విషయాల వెనక వున్న చరిత్ర పరిణామక్రమం, ఉత్పత్తి శక్తుల పాత్ర ఈ రచనలో మనకు తెలుస్తుంది. అదే దీనికి ప్రత్యేకత కూడా.

విషయం సూటిగా తెలియడం కోసం తెలుగు అనువాదపు మొదటి టైటిల్ (జ్ఞానం – విజ్ఞానం)కు మరింత వివరణ తోడు చేశాము. అలాగే వారి రచనలకు భారతీయ శ్లోకాలను ఇక్కడి పరిణామాలను అనుసంధానం చేస్తూ అనువాదకులు జోడించిన పాద పీఠికలను వ్యాఖ్యానాలను తీసుకోలేదు. ఎందుకంటే ఈ అరవై ఏళ్లలోనూ ఇందుకు సంబంధించిన అవగాహన ఎంతగానో విస్తరించింది. ఈ మార్పు మినహా తక్కిన అనువాదమంతా యథాతథంగానే వుంటుంది. దీని తర్వాతి భాగమైన మధ్యయుగాల మహాచరిత్ర (జనులు – మహాజనులు) కూడా త్వరలోనే మీకు అందుతుంది.

- ప్రజాశక్తి బుక్‌హౌస్

ప్రథమ మండలం

మానవ యాత్రారంభం

బంధనాలు త్రెంచుకుని మానవుడు వెలికివస్తాడు

ప్రాచీన కాలంలో, వేల సంవత్సరాల క్రిందట ఆఫ్రికా ఖండంలోని ఈజిప్టు దేశంలోని మానవులు తమ పరిసర ప్రకృతిని చూచి యేమనుకొన్నారు? దాట నశక్యములైన యిసుక యెడారులు యెర్రగా కాలుతూ చుట్టూ వ్యాపించి వున్నాయి. ముందు ఉత్తరదిశలో భయంకరమైన సముద్ర జలములు అగాధంగా, నల్లగా విజృంభిస్తున్నాయి. వెనుక వైపున పాతాళ లోకపు కళపెళలూ, సుడులూ, వడులూ! దక్షిణ దిశలో నున్న ఆ పాతాళంలో నుంచే నైలునదీ జలాలు ఉరవడిగా వెలువడి వచ్చినాయి, భూమి మీదకి! తమ నివాస భూమిని రెండుగా చీల్చి, యేటేటా పొంగి పొరలి పొలాలన్నిటినీ ముంచివేస్తూ, వరద బాధలను మచ్చు చూపేది వారికా నదిపైన అనంతాకాశం నీలిరంగు చాందినీ వలె చుట్టూ సుదూరంలో వున్న పర్వతాల మీద అనుకున్నట్లు వ్రాలి ఉండేది.

ప్రపంచమంటే తాము చూస్తున్న ఆ ప్రదేశమే అనుకునేవారు ఈజిప్షియన్లు!

'నైలు' అనే పేరు విన్నారు గదూ? ఐగుప్త దేశంలో నదిపేరు నైలు. కాని, దీనికా పేరు యెలా వచ్చింది? ఐగుప్తీయుల భాషలో ప్రాచీన కాలంలో 'నైలు' అను మాటకు 'నది' అని అర్థం. తామెరిగి యున్న ఆ ప్రవాహాన్ని వారు 'నైలు' అనగా 'నది' యని పిలిచేవారు. తమను 'ప్రజలు' అని పిలుచుకునే వాళ్ళు. ఈ భూమండలం మీద మరో నది వున్నదనిగాని, యింకా ప్రజలున్నారని గాని వారికి తెలియదు!

రంగులలో నలుపు మంచి రంగు అనీ, ఎరుపు చెడు అనీ వారి భావన. ఎందువల్లనో తెలుసా? పంటలు పండే తమ భూమి నల్లగాను, చుట్టూ దూరంలో వున్న యెడారి భూమి యెర్రగానూ వుంది గనుక! ఎర్రని భూమి అట్టే దూరంలో లేకున్నా అక్కడికి వెళ్ళేందుకే

సాహసించే వాళ్ళు గారు! ఉత్తర దిశలో సముద్రం నీలిగా, తెరిచిన కిటికీలా ఉండేది. కాని, అదీ వాళ్ళకి దుస్తరం, దుర్భేద్యంగానే కానవచ్చేది. సముద్ర దేవుని నోట వచ్చిన నురుగే సముద్రపు ఫేనరాశి యనీ, లవణం విషతుల్యమనీ కూడా వారు భావించేవారు!

ఈ విధమైన భావాలతో ఈజిప్షియన్లు వేల యేండ్లు తమ యిరుకు కొంపలో గహనమైన సంసార యాత్ర సాగిస్తూ క్రిక్కిరిసి వుండిపోయేరే గాని వెలుపలకు రా సాహసించలేదు.

కాల ప్రవాహనం గడిచిపోతూంది. నైలు మాత వారి కధికాధిక ధాన్య సమృద్ధి నొసగుతూండేది. పంట పండించడానికి జనులు శ్రమ చేస్తూండే వాళ్లు. కాని, శ్రమ చేస్తేనేమి? నైలు మాత ప్రసాదం గాక పంటలు వేరేమిటి? ఈ కృషిలో ప్రజలు తమ కాలుసేతుల ను పయోగిస్తూనే వున్నారు. ఒక్కొక్క శతాబ్దం గడుస్తూన్న కొద్దీ హస్తం అధిక తరంగా నేర్పుగలదీ, నిపుణమైనదీ అవుతూ వచ్చింది. అంత వరదాకా శత్రువులు దొరికినప్పుడు చంపి వేయడమో, చేతులు ఖండించడమో, లేదా విమోచన ద్రవ్యం గైకొని నాయకునికి పంపివేయడమో గావించేవారు. బ్రతికి వుంటే అతని పోషణకు కావలసినంత పదార్థోత్పత్తి కూడా మానవుడు చేయజాలనిచో శత్రు మానవులను అట్టే వుంచడంలో అర్థం కనబడలేదు వాళ్ళకి! అటువంటిది యిప్పుడు యుద్ధంలో దొరికిన వాళ్ళను ఖైదీలుగా వుంచి, వాళ్ళచేత పని చేయించుకోడం అధిక లాభకరమని ఆ జనులు తెలుసుకున్నారు. గుహా కుడ్యాల మీది చెక్కడములలో సైన్యములు, వెనుక యుద్ధ బందీలు చేతులు విరిచి కట్టబడినవారూ నడుస్తూండడం చూస్తాము. ఈజిప్షియన్లు యుద్ధ ఖైదీలను కర్రలతో గుదికట్టి నడిపించే వాళ్లు. శత్రువులందరినీ మ్లేచ్ఛులనీ, దైవదూరులనీ, పరప్రజలనీ పిలిచేవాళ్ళు!

అప్పటికింకా వారి భాషలో 'బానిస' పదం లేదు. పాత మాటలలోనే కొత్త వస్తు విషయాదులను వ్యక్తీకరించడానికి ప్రయత్నించేవాళ్ళు. అట్లే యుద్ధ బంధితులు 'జీవచ్ఛవాలు' అనబడేవారు! ఈ పదసమ్మేళనము మన చెవులకు కటువుగా, వింతగా తోచవచ్చు. కాని, ఈ పదాలనే ఈజిప్టు దేశంలో కుడ్య శాసనాలలోనూ, సమాధుల మీదనూ మనం చూస్తాము. ఈ 'జీవచ్ఛవాలు' పొలాల్లో పనిచేసే వాళ్ళు, ఆనకట్టలు కట్టేవాళ్లు, కాలువలు త్రవ్వేవాళ్లు.

క్రమంగా ఈజిప్టులో ప్రజల జీవిత విధానమే మారిపోతూ వచ్చింది. ఆదిమ కమ్యూనిస్టులు సమాజ విధానం శిథిలమై పోయింది. బానిస విధానం అమలులోకి వస్తూంది. అంతవరకూ తెగలలోని, గణాలలోని వ్యక్తులంతా సమిష్టిగానే ఆస్తిపాస్తులన్నిటినీ హక్కు గలిగి అనుభవించేవాళ్ళు. పొలాలు, యిండ్లు, మందులు, పరికరాలు, మిగతా అన్నింటినీ కూడా అంతా కలిసే వాడుకునేవాళ్లు. అలాంటి సాంప్రదాయం క్రమంగా శిథిలమై పోనారంభించింది, బానిస విధానం రావడంతో.

అంతదనుక పని, శ్రమ, ఆత్మరక్షణ మొదలైనవన్నీ గణంలో ఉన్న వాళ్ళంతా చేస్తూండేవారు. అల్లాంటిది యిప్పుడు క్రమంగా బరువైన పనులన్నీ బానిసల మీదనే

పడుతున్నాయి. పనుల విభజన జరుగనారంభించింది. ఐగుప్తుల్లోని పిరమిడ్లు నిజానికి రాజుల సమాధులే. వాటి లోపలి అసంఖ్యాకమైన గదుల్లో గోడలమీద యెన్నెన్నో చిత్రాలు ఉంటాయి. ప్రాచీన కాలంలోని జనులు గావించే వృత్తి పనులన్నీ ఆ కుడ్య చిత్రాల్లో మనం యీనాటికీ చూడగలము. సారెను త్రిప్పుతూన్న కుంభకారుడు, రంపంతో దూలాన్ని కోస్తూన్న వడ్రంగి, పొట్టి బల్లముందు కూర్చుని పాదరక్షలు కుడుతూన్న చర్మకారుడు, తోలుతిత్తులతో కొలిమి ఊదుతూన్న లోహకారుడు, నాగేటికి పూన్చిన ఎడ్లను అదలించు హాలికుడు, - యిటు వంటివన్నీ ఆ సమాధుల్లోని కుడ్య చిత్రాల్లో చూస్తాం.

వృత్తి విభజన, కర్మ విభాగం జరిగిన చోట తప్పనిసరిగా వస్తు వినిమయం ఉండే తీరుతుంది. విభిన్న శ్రమ జన్యములైన భిన్న భిన్న వస్తువులను ఆయా కర్మకారులు పరస్పరం మార్చుకుంటారు. కుమ్మరి తాను చేసే కుండల్ని అన్నింటినీ తానే ఉపయోగించడు. అలాగే చమారీ కుట్టిన పాదరక్షలనూ. ప్రాచీన సమాధుల, దేవాలయాల కుడ్య చిత్రాల్లో ఈ వస్తు వినిమయం చిత్రించబడివుంది. జాలరి తన బుట్టలోని చేపలనిచ్చి, కమ్మరి నుంచి గాలములను తీసికొన్నట్లు; హాలికుడు తాను పండించిన ధాన్యాన్నిచ్చి చమారి నుంచి పాదరక్షలను కొంటున్నట్లు; పట్టుకొన్న పిట్టల నిచ్చి పూసలను కొను వ్యాధుడు (బోయి) - ఇలాంటి వెన్నో ఆనాటి బొమ్మల్లో మనం చూస్తాం.

పురాతన గణముల కాలంలో పల్లె జనులంతా అడవి, పొలాలు, పశువుల మీద హక్కు గలిగి వుండేటపుడు, అంతా కలిసి సమిష్టిగానే పొలాల్లో పనులు చేయువారు. ఆ పరిస్థితి మారిపోయింది. ఇప్పుడు కొందరు పెద్ద భూ ఖండాలు గలిగి వుంటే మరికొందరు అతిస్వల్పమైన భూ వసతి మాత్రమే కలిగి వుంటున్నారు. కులీనులు సంపన్నులు తమ పొలాల్ని బానిసల చేత దున్నిస్తారు. వ్యవసాయపు పనుల రోజుల్లో దుక్కికీ, కోతలకీ, నూర్పులకూ చిన్న రైతులు కూడా భూస్వాముల పనుల్లో వెళ్ళేవారు. భూస్వామి పొలాన్ని కొందరికి మక్తాలకూ యిచ్చేవారు. ప్రభువు, భూస్వామి, యోధుడూ సాధారణంగా ఒకడే. అతడు చనిపోయాక కూడ సమాధి కడకు జనులు అరులు గొనిపోయి సమర్పించేవాళ్ళు. ఐగుప్తు, బాబిలన్ దేవాలయాల కుడ్య చిత్రాల్లో జనులు తమ తలలపై పండ్ల తట్టలు, మద్యభాండాలు మోసుకుంటూ, మేకపిల్లలను బలికై గొంపోతూ, ప్రభుని మృతకర్మ దగ్గరకు పోతూండడం చూడగలము.

వస్తూత్పత్తి విధానం మారుతూన్న కొద్దీ జనుల అభిప్రాయాలు కూడా మారుతూ వచ్చాయి.

విదేశీయులు కూడా 'జనులే' అని ఈజిప్షియన్లు క్రమంగా అంగీకరించుతూ వచ్చారు. కాని ఆ విదేశీయులు తమవంటి జనులేయని వాళ్లు అంగీకరించడానికి యింకా యెన్నో శతాబ్దాలు గడవాల్సి వుంది.

వాళ్ళ అభిప్రాయం ప్రకారం విదేశీయులు అసలు 'జనులు కారు; ఒక వేళ జనులైనప్పటికీ నిర్భాగ్యులూ, ఘృణ్యజీవులూ, దైవదూరులూ అనీ! దేవుడైన 'రా' వాళ్ళందరినీ అసహ్యించుకుంటాడు. సూర్యుడు వాళ్ళందరి కోసం ప్రకాశించడు. అతడు ఐగుప్తీయుల కోసమే వెలుగుతూన్నాడు. బానిసను, విదేశీయుని చంపుట దోషం కాదు.

వారు నివసించేది యింకా బహు సంకుచితమైన లోకమే. శతాబ్దులు గడచిపోతూన్నాయి. యుద్ధ దేవతా ప్రేరితులై వారంత కంతకు తరచుగా తమ దేశాన్ని వీడి పరాయి భూముల మీదికి వెడుతూన్నారు. మార్గదర్శియైన 'వెన్నుఅత్' దేవుడే వారికి నాయకుడు. తమకు బానిసలు కావాలి. దానికి ఒకటే మార్గం. యుద్ధంలో బానిసల్ని పట్టి తెచ్చుకోవాల్సిందే. తమకు కావాల్సినవనీ, తమ దేశంలో లేనివీ యింకాయెన్నో వస్తువులున్నాయని తెలుసుకున్నారు. భవన నిర్మాణానికి దేవదారు పలకలు కావాలి; పరశువులకు తామ్రం; దేవాలయాలకూ, రాజప్రాసాదాలకూ దంతం, స్వర్ణం కావాలి. బల ప్రయోగంచే పొందజాలని వాటిని వినిమయం చేత సంపాదించేవాళ్లు. ధాన్యాదులు, ఆభరణములు, ఆయుధాలు మొదలైనవి యిచ్చి, తమకు కావలసిన వస్తుత్పత్తిని సమకూర్చుకునేవారు.

ఈజిప్టుకి దక్షిణంలో 'దంతద్వీపం' ఉండేది. అక్కడి జనులు కాలవర్ణులు. వాళ్ళు యేనుగులను వేటాడ్డంలో ఘనులు. ఆ జనులే నూబియనులు. సముద్రతీరాన యిసుక మీద ఐగుప్తీయులు తమ సరుకులను పరచేవాళ్లు. రాగి చాకులు, కంఠాభరణాలు, పూసలు యిత్యాదులు. నూబియనులు ఏనుగ దంతాల్నీ, బంగరుటిసుకను తెచ్చేవాళ్ళు.

వస్తువుల ధరలను గూర్చి వాళ్లు సంభాషించుకొనేవాళ్లు. ఈ యిచ్చిపుచ్చుకోడాలు జరిగే చిన్న పల్లెను 'కెవినీ' అని పిలిచేరు. వారి భాషలో 'కెవినీ' అనగా 'ధర' యని అర్థం.

ఉత్తరదిశలోనున్న పొరుగు జనులు ఫోనీషియనులు సాగర తీరస్థులు. వారు ఓడల్లో వచ్చేవారు. తెరచాప ఓడలను తీరమున కీడ్చి, పగ్గములతో తీరమందలి పెనుబండలకు బంధించి దేవదారువులను, రాగి చిట్టెములను దించేవారు.

ఈ రీతిగా యిరుగు పొరుగు జనుల మధ్య రాకపోకలు, సరకుల మారకము వృద్ధి పొందుతూంది. తమ దేశమే గాక యితర దేశాలు యెన్నో ఉన్నవని జనులు తెలుసుకుంటున్నారు. భూగోళ విజ్ఞానం అభివృద్ధి గాంచ నారంభించింది. ద్వీపాలు, దేశాలు, పర్వతాలు, నదులు మొదలగు వాటిని పేర్లుపెట్టి పిలువ నారంభించారు. ఆయా ప్రాంతాల పేర్లు వింటే అక్కడ దొరికే వస్తువులు తెలుస్తాయి. 'దేవదారు లోయ'లో దేవదారువు లుంటాయి. సైప్రస్ దీవిలో కూప్రమ్ అనగా తామ్రం లభిస్తుంది. తారస్ పర్వతాలంటే వెండి కొండలని అర్థం. అక్కడ నుండి వెండి వస్తుంది. అంబరు దీవుల నుండి అంబరు లభిస్తుంది. ఇలాగే ఇసుక రేణువు కంటే చిన్నదీ, పర్వతము కంటె పెద్దదీ యింకొకటి లేదని జనులు ఒకానొకప్పుడు భావించేవారు. అందుచేతనే మనం యిప్పటికీ 'ఇసుక రేణువంత చిన్నదీ' 'పర్వతమంత పెద్దదీ' అని వాడుతాం.

కాని, మానవులు అంతకంతకు సూక్ష్మతరమైన ప్రపంచంలోనికి చొచ్చుకొని పోతూనే వున్నారు. ఆ సూక్ష్మ కణములను మనం కంటితో చూడలేము. పూర్వులు యీ సూక్ష్మకణ ప్రపంచంలో తమ దారిని తడుముకుంటూ పురోగమించారు. లోహాలను చేజిక్కించుకోవడమే వారికి ప్రధానంగా వుండేది. లోహాలను మట్టి నుంచి విడదీయాలంటే ఎలాగ? అగ్ని దేవుడు మనుష్యులకు ఈ పనిలో తోడ్పడ్డాడు. అగ్ని సాయంతో లోహపు చిట్టెములను బట్టీలలో కాల్చగా, రాగి కరిగి నీరై, ఉదిత సూర్య ప్రభలతో కళ్లు మిరుమిట్లు గొల్పుతూ, గలగల ప్రవహిస్తూ కింది తొట్టెలలోకి వచ్చిపడేది.

అప్పటికి మనుష్యులకి తెలిసిన లోహాలు కొద్దివే. ఎక్కడైనా లోహపు చిట్టెములు లభిస్తే, వానినొక పెన్నిధి వలె భావించేవారు. సూక్ష్మవస్తు ప్రపంచంలో ఎక్కడైనా,ఏదైనా కీలకం లభిస్తుందా? అని బుద్ధిమంతులు అన్వేషించేవాళ్లు.

దేశాల మధ్య రాకపోకలు, వస్తువుల ఉత్పత్తి, మారకం పెరుగుతున్నాయి. సముద్రాల మీద ప్రయాణం చేయడానికి పెద్ద పడవలు నిర్మిస్తున్నాడు. మానవుడు ఒక చోట నుంచి మరొక చోటికి పోవడానికి దుస్తరమైన ఈ 'మున్నీరు' పెద్ద ఆటంకంగా ఉండేది. దానిని కొయ్యతో కట్టిన పడవలతో సుకరంగా దాడటం నేర్చాడు. మానవుడు పర్వత సానువుల మీద మహావృక్షాలు, శతాబ్దుల నాటి దేవదారు, ఓకు, టేకు మొదలైనవి పడగొట్టబడుతూన్నాయి. సాగరతీర దేశమైన ఫొనీషియాలో తామ్ర పరశువులతో పురాతన మహావృక్షాలను పడగొట్టే పనిలో వేలాది జనులు నిమగ్నులై ఉండేవాళ్లు. గొడ్డలి వ్రేటులకి పర్వతములన్నీ ప్రతిధ్వనించేవి. బ్రహ్మాండమైన తరు మూలముల నుంచి పడవలను చెక్కి, మలచేవాళ్ళు. చీమలు ప్రాకిన శిల లరుగును. సాధనము లంతగా లేకున్నా మనుష్యులు నిరంతర కృషి గావిస్తూ, అసాధ్యములనుకున్న వాటిని సాధ్యము గావిస్తూన్నారు. మొదట వారొక దూలమును చెక్కేవాళ్ళు. దాని కిటునటు ప్రక్కటెముకల వలె కమ్ములను బిగించి, కంకాళం తయారు చేసేవారు. తోలు త్రాటితో కొలిచి, ప్రక్క కమ్ములను సమంగా చేసేవాళ్ళు. ప్రక్క కమ్ములను కలుపుతూ పైభాగాన పొడుగు పలకలను వేసి వాటిపైన 'తట్టు' నిర్మించేవారు. చుక్కానిని చేపతోక ఆకారంలోనూ, క్రింది వెన్ను భాగాన్ని చేప కడుపు మాదిరిగనూ, పడవ ముఖ భాగాన్ని పక్షి తల రూపంలోనూ నిర్మించేవారు. పక్షి గాలిలోవలె నావ కెరటాలమీద తేలియాడుతూ, నీటిలో చేపవలె సులభంగా పోగలుగుతుందనే మనుష్యులు యీ రూపకల్పన గావించారు. చుట్టూ వున్న నిర్జీవ, సజీవ వస్తువులను చూచే, మానవుడు నూతన కల్పనలలు గావిస్తూ వచ్చాడని చెప్పాలి.

ఇట్లు రూపొందినదదే బహు విచిత్రమైనది, పడవ. దుస్తరమైన మున్నీటిని తరించగలది గాన 'తరణి'యైనది! వీటి నధిరోహించి జనులు అజ్ఞాత ద్వీపాలకు బోగలిగేవాళ్లు.

కాని, నౌకా ముఖం మీద మనుష్యుని బోలిన ఆ విచిత్ర రూప మెవ్వరిది చెప్మా! అది ఎందులకక్కడ అంత భద్రంగా స్థాపించిరో? ఆహా! తెలిసింది. వామన రూపుడైన సమ్మెట

దేవుడు 'పు అమ్' విగ్రహమది. నావికులు ఆ దేవుని సాన్నిధ్యమును సర్వదా కోరుతూండేవాళ్ళు. చిమ్మచీకటిగా ఉండే గనుల్లోంచి తీసిన చిట్టెములను పిండిగొట్టి, లోహాన్ని వేరు బరచుటకు తోడ్పడిన వాడాతడేగద! కమ్మరి దాగలి మీద పరశువులను రూపొందించినది కూడ ఆయనయే! అంతేనా? నౌకలను కట్టుటలో వడ్రంగులకు తోడ్పడినదీ యీ దేవుడే! సూక్ష్మ ప్రపంచాన్నుంచి వెలువడిన యీ దేవుడు, మానవ హస్తనిర్మితుడైన యీ వామనరూపుడు, ఓడపై నిలచి దానిని పర్యవేక్షిస్తూ, రక్షకుడై, సువిశాల జలరాశిపై హద్దులులేని వరుణ లోకంలో మార్గదర్శిగా ఉండనిండు! ఆ దేవుని సాయం లేనిచో యీ చిన్నపడవ యెట్లు తాళప్రమాణములైన అలలతో కల్లోలంగా ఉండే సాగరంలో సురక్షితంగా ఉండగలదు?

శతాబ్దాలు గడచిపోతున్నాయి. క్రీస్తుపూర్వం 5000 యేండ్లు గాక యిప్పుడు 4000 యేండ్లే.

పొనీషియనుల గాలీలు (దోనెలు) యిప్పుడు మధ్యధరా సముద్రానంతనీ దున్ని వచ్చినాయి. అంతకంతకు దూర దూరంగా బోతూన్నాయి; ద్వీపాలమీద, ద్వీప కల్పాల మీదా వలసలు స్థాపిస్తూన్నారు; వసతులు సమకూర్చుకుంటున్నారు. వర్తక స్థావరాలనూ, స్థిరనివాసాలనూ కూడా ఆయా ప్రదేశాల్లో నిలుపుతున్నారు, ఫోనీషియనులు.

క్రమంగా ఫోనీషియను నౌకలు 'మెల్కార్టు స్థంభాల దగ్గరకు వచ్చాయి. అవి దాటితే యిక మహాసముద్రమే. అబ్బో ! దానికి పారమే లేదు. ఫోనీషియనుల రేవుపట్టణం 'టైరు' కు ప్రాకారములు నిర్మించిన దీ 'మెల్కార్టు' దేవుడే మధ్యధరా సముద్రపు కడపటి మజిలీగా యీ స్థంబాల నాతడే నాటేడు. 'ఈ చోటు దాటి ఎవరూ ముందుకు బోవద్దు!' అని హెచ్చరించడానికే ఆయన యీ స్థంబాలను నిలిపేడు. 'ఆగండి! ఇంకొక్క అడుగు ముందుకు బోవద్దు. మీ మాతృనగర కుడ్యముల నుంచి చాల దూరం వచ్చారు సుమా. ప్రపంచానికి హద్దు యిదే! ముందున కడుగు వేయవద్దు! అని యెవరో అంటూన్నట్లే నావికులకు వినిపించేది!

ఆయన ఆజ్ఞను జవదాటుటకు చాలకాలం వరకూ నావికులెవరూ సాహసించలేదు. ఈ ముఖద్వారం తరువాత నున్న విశాల సాగరం దుస్తరమైనది. అది ఎంత వారికీ గుండెలవియ చేస్తుంది.

కాని, అందరూ చేయ సాహసించని పనిని సాధించేవాడు ఉండనే ఉంటాడు! అజ్ఞాత విషయాలు కొందరిని ఆకర్షిస్తూనే ఉంటాయి. కొందరు సాహసులు యీ ద్వారం దాటి ముందుకు పోయేరు. నావికులు, వర్తకులు, ఒక్కొక్కరే భయం తీరి, మహాసముద్రం లోనికి పోనారంభించారు. తెడ్లు వేస్తూంటే లయబద్ధంగా నౌకలు నాట్యమాడుతూండేవి. దూరంగా తీరం గానవచ్చేది. అల్లదిగో! అదే స్పానియా తీరం., ఆపైన గాన వచ్చేది ఫ్రాన్సు తీరం. అచ్చట బర్బరులు, ఆటవికులూ ఐన మానవులే నివసిస్తూన్నారు. క్రమంగా ఫోనీషియను నౌకలు తగరపు దీవియైన బ్రిటను, అంబరు భూములైన బాల్టిక్ తీరాలనూ చేరినాయి.

ఆఁ ! ఇప్పుడు జనులు యీ భూగోళము మీద మరికొంత భాగం కూడా తమ కర్మరంగం గావించుకున్నారు. బాగుంది. ఇంతకాలంగానూ భూగోళం సక్రమంగానే సూర్యదేవుని చుట్టూ ప్రదక్షిణలు గావిస్తూనే వుంది.

శతాబ్దాలు గడుస్తున్నాయి. ఇక యిప్పుడు క్రీస్తుపూర్వం 4000 యేళ్లు గాదు. క్రీస్తు పూర్వం 2800 సంవత్సరాలు వచ్చాయి.

ఫొనీషియనులు రాజు హీరమ్. యూదుల రాజు సోలమన్. సోలమన్ చాల తెలివైనవాడు, పండితుడు. ఆయన కాలం యూదు జనులకు స్వర్ణ యుగం. సోలమన్ రాజు తన యిరుగు పొరుగు రాజులతో స్నేహంగా ఉంటూ, వ్యాపార సంబంధాలు పెంపొందింపజేశాడు. ఫొనీషియనులు నౌకలను నిర్మించి నడపడంలో అద్వితీయులు. అందుచేత వారి సాయం తీసుకొని తమ నౌకా వ్యాపారాన్ని వృద్ధిచేయ సంకల్పించాడు యూదు రాజు సోలమన్. హీరమ్ రాజు నేర్పరులైన నావికులను సోలమన్ రాజునకు యిచ్చాడు. సోలమన్ రాజు ఓడల నాయత్తపరచి, యూదులను, ఫొనీషియనులను జతపరచి, ఎర్ర సముద్రం గుండా పంపించాడు. వారు ఎర్ర సముద్రం లోంచి అరేబియా సముద్రం లోనికి బోయి, అరేబియా, పరిష్యా, సింధు, మలయాళ దేశాలను చూశారు. సోలమన్ రాజు చిరకాల వాంఛ నెరవేరింది. జెరూసలేమ్‌లోని దేవాలయాలకు, రాజ భవనాలకు అవసరమైన టేకు, దంతము, బంగారాలు, మంచి గంధపు ద్రాకులు, వెలలేని రాళ్లు, పట్టుబట్టలు తెచ్చారు. దేవాలయ ఉద్యానములకై నెమళ్లు, కోతులు కూడా భారతదేశంలోనే లభించేవి. వాటిని తేవడానికి అంత దూరం నౌకల మీద ఎన్నో కష్టముల కోర్చి ప్రయాణం చేసేవారు.

జనులకు తెలిసిన ప్రపంచపు సరిహద్దులు అంత కంతకు విస్తృతం అవుతున్నాయి.

కాని, మహా సముద్రాల మీదకు బరితెగించి పోవడానికి నావికులింకా సాహసించడం లేదు. తిరిగి వెనుకకు రాజాలమని వాళ్ల భయం. భూమి మీద యెటుపోయినా యేదో ఒక అనవాలు పెట్టుకోవచ్చు, తిరిగి రావచ్చు. కాని నీటిమీద యేముంటుంది? కాలిజాడలా? ఏ చెట్టో, మోడో, రాయో అనవాలుగా పెట్టుకోగలమా? అబ్బే! ఏమీ వుండదు. అంతా అయోమయం! వచ్చిన దారీ, పోయిన దారీ తెలుసుకోలేము. నేల మీదైతే ప్రాచీనమైన బిడారుల మార్గాలు, పొడుగునా పగిలిన కుండపెంకులూ, పొయ్యిరాళ్లూ, నెగళ్ల అనవాళ్లూ, యెముక ముక్కలూ చెదురుమదురుగా కనబుడుతూనే ఉంటాయి. రాజమార్గాలున్న చోట్ల మైలురాళ్లు కూడా ఒక్కక్కచోట కనబడవచ్చు. నల్లని మైలురాళ్లనే జనులు కొన్ని దేశాల్లో దేవుళ్లుగా పూజించే వాళ్లు కూడాను!

రేఖలవల్లనూ, మట్టి రంగువల్లనూ కూడ భూమిమీద మార్గం తెలుస్తుంది. పోయేదారిలో రాయీ రప్పా, చెట్టూ చేమా జాగ్రత్తగా గుర్తుపెట్టుకుంటూ వెడితే యాత్రీకులు భూమి మీద దారి తప్పిపోవడం ఉండదు.

కాని, నీటిమీద? అందులోనూ సముద్రం మీద?... తాడిచెట్టు ప్రమాణాన బ్రహ్మాండమైన కెరటాలు నిరంతరం లేస్తూ పడుతూ ఉంటాయి. ఒక కెరటానికీ మరో కెరటానికీ భేదం నువ్వు కనిపెట్టనేలేవు! ఓ చెట్టో, పర్వతమో పల్లెటూరో,.- ఏమీ కనుచూపు మేర కనబడదు. ఆనవాలే దొరకదు! మునిగిపోయిన మానవుల కళేబరాలూ, ఓడల శిథిలాలూ కూడ యెటో కొట్టుకొని పోతాయే గాని పడిన చోట ఉండవు గదా. పైన అసీమమైన వినీలాకాశం, క్రింద చుట్టూ హద్దులు లేని వినీల జలాలు; – అలాంటి చోట దారి తప్పకుండా ఎట్లుండగలవు?

మానవుడు ముఖమెత్తి ఆకాశంలోకి చూపులు సారించాడు. అనంత తారకా సముదయం కనబడింది. వాటిలో ఏవైనా మైలురాళ్ళుగా గుర్తించుకోడానికి పనికివస్తాయా? అని అన్వేషించ నారంభించాడు. ఆc! దినంలో సగభాగం, అంటే పగలంతా సూర్యుడు తూర్పు పడమరలు, దక్షిణోత్తరాలు దెలుపుతూనే ఉంటాడు. రాత్రిపూట ఉత్తర దిశను (లఘుఋక్షం) లిటిల్ డిప్పర్ సూచిస్తూనే ఉంటుంది. అందుచేతనే ఆ నక్షత్ర సముదాయాన్ని 'రథం' (Wagon) అంటారు. ప్రయాణీకులకు యిది తరణోపాయమని అర్థం.

ఈ రీతిగా మానవుడు క్రమంగా తన ఉనికి పట్టయిన ఈ భూగోళాన్ని, ఖగోళ సహాయంతో పఠిస్తూ వచ్చాడు. విశాల విశ్వానికి కీలకం యెక్కడుంది? అని నక్షత్ర లోకాలన్నీ అన్వేషించాడు. ఈ కీలకమును మానవుడు సూక్ష్మ వస్తు ప్రపంచంలోనూ కనుక్కొన్నాడు! విశాలతర తారకాతి లోకంలోనూ కనుక్కోగలిగాడు!

అంతవరకూ వివిధ జనుల మధ్య అవరోధంగానున్న సముద్రాలు యిప్పుడు రాకపోకలకు అవకాశం కల్పిస్తున్నాయి. ఎరుక లేనపుడు ఆటంకంగా నున్నదే ఎరుక కలిగేక సాధనంగా వుంటుంది! ఇది విచిత్రం గదూ?

జనులు తమతో ధనధాన్యాలను, ఘటపటాదులను, బానిసలను మాత్రమే గాక ఆచార విచారాలను, కళలను, వృత్తులను, విశ్వాసాలను గూడ పరదేశాలకు గొంపోయేవాళ్ళు. క్రీటు ద్వీపాన్నుంచి లేఖనము ఫొనీషియాకు, అక్కడ నుంచి గ్రీసుకు గొంపోబడింది. ఈ ప్రయాణంలో అది బొమ్మలు నుంచి గుర్తులుగా మార్పు చెందింది. ఆ గుర్తులే అక్షరములు.

సముద్రం మీద బయలుదేరే ప్రతి నౌకలోనూ చదువనూ, వ్రాయనూ తెలిసనవాడొకడైననూ ఉండువాడు. అతడు లెక్కలు, పద్దులు వ్రాస్తూ, వివిధ వృత్తాంతాలు లిఖిస్తూ ఉండేవాడు. ఇంటికి తిరిగి వచ్చాక నౌక యజమానికి సరియైన సమాచారం చెప్పాలి గదా. ఫొనీషియను వర్తకులు ఈ రీతిగా తమ ఓడలలో ఘాటైన ద్రాక్షాది మధువులనూ, మిలమిలలాడే అరుణాంశుకములనూ, చిత్రవర్ణ కుంభములనూ మాత్రమే గాక అక్షరములను కూడ గొంపోతూ ఉండేవాళ్ళు. ప్రపంచంలో ప్రప్రథమంగా అక్షర మాలిక నుపయోగించిన వారిలో ఫొనీషియను లొకరు. ఐరోపా భాషల్లో యెన్నో ప్రాచీన ఫొనీషియను శబ్దాలు నిలిచిపోయినాయి. ఇంగ్లీషులో నేటికీ ఉన్న గాలీ (పడవ), వైన్ (ఆసవం), ఆల్ఫబెట్ (అక్షర మాల) మొదలైనవి ఫొనీషియను శబ్దాలే.

ఎన్నో మానవ జాతులు, తెగలు నశించినాయి. ఎన్నో రాజ్యాలు కాల గర్భంలో కలిసి పోయినాయి. ఎన్నో శిలా శిల్పాలు రూపుమాసిపోయినాయి. పాపిరస్ చుట్టలు, తాటాకు పుస్తకాలు మసియై ధూళిగా దిశల కెగిరిపోయినవి. కాని.... భావములు? అవి పరంపరగా నిలిచి ఉన్నాయి. మరి అక్షరములూ, శబ్దములూనో? అవి అక్షరములే యైనాయి. వాటిని నాశనం చేయు శక్తి కాలానికే లేకపోయింది! శబ్దశక్తి, భావశక్తి అసాధారణమైనదని రుజువైంది!

నీ పూర్వుల నుంచి నీకు సంక్రమించిన వెన్నో ఉండవచ్చు. బంగారు, రత్నాలు, శిల్పాలు, అనేక కృషులు, – కాని అవన్నీ ఒకయెత్తు, గ్రంథజాలం ఒక యెత్తు! గ్రంథాలు మాటలతోను, మాటలు అక్షరాలతోను నిర్మిస్తాం గదూ? పాతిక ముప్ఫై గుర్తుల్నే 'అక్షరాలు' అని పిలుస్తాము. ఈ అక్షరాల కంటే అమూల్య నిక్షేపం, సంపద, మానవ జాతికి మరొకటి లేనేలేదు. కాల ప్రవాహానికి సేతువు నిర్మించినదీ అక్షర మాలికే! యుగము నుంచి యుగానికీ, జాతి నుంచి జాతికీ ఈ అక్షరాలే బహు సున్నితమైననూ అత్యంత బలాఢ్యమైన సేతువును నిర్మించినాయి. ఈ అక్షరములూ, శబ్దాలే లేకపోతే అనంతమైన భూతకాలంలో మానవ మేధస్సు దేనిని సృజిస్తూ వచ్చిందో మనమెట్లు చెప్పగలిగే వాళ్ళం? విజ్ఞానాన్నంతటినీ యిముడ్చుకోగల శక్తి మానవ మేధస్సుకు లేదు. అక్షరముల, శబ్దముల సహాయాన్ని గైకొంటేనే మానవ మేధస్సున కనంత విజ్ఞానమును నిలిపి యుంచుకో గల శక్తి కలుగుతుంది. పురాతన విస్మృత ప్రపంచాన్ని తిరిగి నవోన్మిషితం చేయగలట్టి శక్తి, పురాతన అధునాతన కాలాలకు సేతు నిర్మాణం చేయగల శక్తి, వివిధ కాలాల్లోని మానవ జాతుల నొక జీవ స్రవంతిగా, యెడతెగని పరంపరాగత క్రమంగా సృష్టించగల శక్తి అక్షరాలకే వుంది. అస్తిత్వంలో నుంచి చిరకాలం క్రిందటే విలుప్తమై పోయిన విషయాదులను చూస్తాం, ఎన్నడో మూగవోయిన గొంతులను వింటాం, అక్షర సహాయంతో, శబ్ద ప్రపంచంలో! కానిండు, మనం తిరిగి ఫొనీషియను నావికులను చూడ పోవుదము, రండు.

ఫొనీషియనులు నావలలో యేదో ఒక అజ్ఞాత తీరానికి చేరినపుడు తమ భావాలను దుబాషుల ద్వారానో, బభాషుల ద్వారానో అచ్చటి జనులకు తెలిపేవారు. దుబాషులంటే రెండు భాషలు వచ్చినవాళ్లు; బభాషులంటే బహు బాషలు, అనేక భాషలు వచ్చిన వాళ్లు అనుకుందాం, మీకు అభ్యంతరం లేకపోతే! ఆ కొత్త దేశంలో యెలాంటి జనులు నివసిస్తూన్నారు? వారు ఆటవికులా? అనాగరకులా? దైవారాధకులా? నాస్తికులా? వారికున్న సంపదలేమి? ఇలాంటి భోగట్టా నంతనీ వారు తెలుసుకోవాలి. ఒక్కక్కసారి ఆ నూతనులు వీరికి బల్లెములతోనూ, బాణాలతోనూ స్వాగతం యిచ్చేవాళ్లు. అతిథుల కిదొక గుణపాఠంగా ఉండేది. పిమ్మట వారు మరింత జాగరూకులుగా ఉండేవాళ్లు. మరుచటి తూరివారు తమ సరకులను సముద్రతీరాన పరచి, నెగడి ప్రజ్వలింపజేసేవాళ్లు. తాము వచ్చినట్లు అదే గుర్తు. అప్పుడు వారు పడవలెక్కి నీళ్ళలోకి దూరంగా వెళ్ళి, ఏమి జరుగుతుందో గమనిస్తూండేవాళ్ళు.

సరే. నెగడి ప్రజ్వలించేది. మంటల్ని చూసి, ద్వీపవాసులు జాగ్రతగా సమీపించి, తీరము మీద నుంచబడిన బహుమతులను తీసుకొని, వాటికి మారుగా తామున్ను అక్కడ

కొన్ని బహుమతి వస్తువుల నుంచి పోయేవారు. ఈ విధంగా ఒకరి నొకరు కలుసుకోకుండానే, చూచుకోకుండానే కొంత కాలం పాటు వస్తు వినిమయాదులు సాగిపోతూండేవి.

కాని, తమకావరకే సుపరచితమై యున్న స్థలానికి బోయినపుడు మాత్రం వారికింత కష్టం ఉండేది కాదు. వారు తమ పడవలను దరికిలాగి, తీరమందలి వృక్షాలకో, బండరాళ్ళకో పగ్గాలతో కట్టేసేవాళ్లు. పడవల పడిచెక్కల మీద తమ సరకుల్ని పరచేవారు. అంగడి వాడు అరుగు మీద పరచినట్లే. స్త్రీలు కూడా వచ్చి చుట్టూ మూగి, బేరాలు సాగించేవారు. అంతా సందడిగా, కోలాహలంగా ఉండేది. ఈ విలాయితీ వస్తువుల్ని చూడ్డానికీ, కొనడానికీ అక్కడి రాజుగారి కుమార్తె కూడా చెలికత్తెలతో వచ్చేది. ఆ కాలంలో రాజులు, వాళ్ళ కుటుంబీకులూ ప్రజలకు దూరంగా ఉండేవాళ్లు కాదు లెండి.

వర్తకం ప్రశాంతంగా సాగిపోయేది. కాని, ఒక్కక్కప్పుడు ఆఖరి క్షణంలో అంతా తారుమారయ్యేది. తెచ్చిన సరుకంతా అమ్మేసి, కొనవలసినవి కొని, బయలుదేరబోయే సమయంలో ఈ వర్తకులే తెరవాటు గాండ్లవలె ప్రవర్తించేవారు. బలాత్కారంగా కొందరు స్త్రీలను పట్టుకుని పడవల మీదకి లాగుకొని పోవడంతో ఆర్తనాదాలు మిన్ను ముట్టేవి. కాని అప్పటికే సమయం మించిపోయింది. తెల్లని తెరచాపలు గాలి పోసుకునేవి. అనుకూల పవనానికి నావలు దేగల్లా పరుగెత్తిపోయేవి. నావికులు తెడ్లమీద వంగి సిద్ధంగా ఉండేవాళ్ళు. నావలు బయలుదేరి పోతూంటే అంతకంతకు చిన్నవై క్రమంగా కనుమరుగై పోయేవి.

తీరమున తల్లులు రొమ్ములు బాదుకుని, జుట్టుపీక్కుని, బట్టలు చించుకుని యేడుస్తున్నారు. జీవితంలో కష్టసుఖాలు నింపుకున్న వృద్ధులు వాళ్ళ నూరడించేవాళ్లు. "ఏమో! దేవతలకు దయ తప్పిందిలా వుంది, మన మీద. రాజకుమార్తె కూడా బానిసత్వ విష ఫలాలను రుచి చూడవలసి వుందేమో! విధి రాత నెవరు తప్పించ గలరు?

అర్థం కాని కొత్తలోకంలో ఉన్నట్లు మానవుడు తెలిసికొంటాడు

మరో శతాబ్దం గడిచింది. మహాసముద్రాల మీద నౌక లంతకంతకు ముందుకు బోతూన్నాయి. ప్రపంచమంత కంతకంతకు విశాలతరం అవుతూంది. గద్ద ఆకాశం పైకి లేస్తూన్న కొద్దీ అది కొట్టే గిరకీలు, చెక్కర్లు అంతకంతకు విశాలమవుతూండవూ? అట్లాగే.

చరిత్ర రంగం మీదికి మరో జాతి అవతరించింది. గ్రీకులు వచ్చి ఫోనీషియనులతో పోటీచేయ నారంభించారు. వారు పడమట ఇటలీ వరకూ, ఉత్తరాన సిథియను మైదానాల వరకూ, పురోగమించారు. ఆసియా మైనరులోని మిలిథుస్ నగరంలో స్థిరపడిన గ్రీకు కర్షకులు నల్లసముద్ర తీరంలో తోడేళ్ళను వేటాడుతూండేవాళ్లు. మిలిథూస్ వర్తకులు నగిషీ పని చేసిన కలశాలు, కుండలు బుటేదారీ పనిచేసిన ఉన్ని దుప్పట్లనూ విక్రయించు తూండేవాళ్ళు.

నూతనమైన మరో ప్రపంచంలోనికి ద్వారాలు తెరువబడి నట్లయింది. ఆ ప్రపంచమంతా విచిత్రాలతోను, అద్భుతాలతోనూ నిండి వుంది. చేయాల్సిందల్లా మన

నౌకను యే విదేశ తీరాన్నో విడియించి, లంగరు దించడమే. ఆ దేశాన్ని యిది వరకు నీవు చూసివుండవు. ఇదొక దివ్యభూమి అనుకుంటావు, నీవు! ఈ నూతన ప్రపంచంలో నీవు కళ్ళతో చూసినదీ, చెవులతో విన్నదీ కూడా గ్రహించనే లేవు!

ఇక్కడి భాష అశ్రుత పూర్వమూ, అగ్రాహ్యమూను. ప్రావృట్కాలంలోని కప్పల బెకబెకలూ, గ్రీష్మంలో మర్రిచెట్ల మీది ఋషిపక్షుల రొదలూ, మైదానాల్లో చీరండల గీరుగారులూ, చింతచెట్ల మీది గూడ కొంగల హోరూ జ్ఞాపకం వస్తూంటుంది, ఆయా భాషలు వింటూంటే. పాతాళలోకంలో ఉన్న లోతైన లోయలూ, ఆకాశాన్ని మోసే స్థంభాల్లా కనపడే ఎత్తైన పర్వతాలూ కండ్లబడేవి.

మొట్ట మొదట కోతుల్ని చూచినప్పుడు విదేశీయులు పరమాశ్చర్యములో మునిగేరు. రోమశులైన ఒకజాతి జనులని వారు భావించారు. దగ్గరికి వెడితే వాళ్ళు పీకుతారు, కరుస్తారు, గీరుతారు! సముద్ర తీరాన నెగడి వేస్తే, నౌకలోంచి చూసే వాళ్ళకి అగ్ని ప్రవాహం నీళ్ళలోకి ప్రవేశిస్తూన్నట్లు తోపించేది!

కొత్త ప్రపంచంలోనికి చొచ్చుకొని పోవాలంటే మానవుడు తానూ కొత్తవాడు కావాలి. తానంత వరకూ ఉన్నట్లుగా భిన్నుడుగా ఉండాలి. అంత వరకూ నదీ తీర మైదానాల్లో, అరణ్యాల్లో నివసించే మానవుడు తన కాళ్ళనే ఉపయోగించాడు. ఆ తరువాత తన కాళ్ళకు మారుగా గుర్రాల నాలుగు కాళ్ళనూ ఉపయోగించి, త్వరగా పోవడం నేర్చుకున్నాడు. ఎడారుల్లో ప్రవేశించేటందుకు ఓరిమి గలిగి, కష్టసహిష్ణువై యిసుకలో కూడ పోగల ఒంటెల నుపయోగించుట నేర్చుకున్నాడు. నీళ్ళ మీద పోవాలంటే తెప్పలను నిర్మించి తెడ్లను చుక్కానిని ఉపయోగించడం నేర్చుకున్నాడు. ఇంకా అనేక పనులను ప్రకృతి నుంచీ, పశుపక్షి పిపీలికాదుల నుంచీ నేర్చుకున్నాడు. అంతవరకు కనివిని యుండని దేశాల్లోకి పోవడం, విపరీత వాతావరణాల్లో నివసించడం నేర్చుకున్నారు. జనులు కొత్త వస్తు విషయాలను కేవలం చూడడమే గాక గుర్తించడం అర్థం చేసుకోవడం ముఖ్యం. ఇది అన్నిటికంటెనూ కష్టమైన విషయం.

మానవుడింకా తన తండ్రి తాతల నాటి పాత కొలమానాలతోనే అన్నింటినీ కొలుస్తూన్నాడు. అలవాటును తప్పించుకోవడం ఎంత కష్టమో! ఏదైనా కొత్త వస్తువులను చూచినా దానిలో మానవునికి చిరపరిచితమైన పాత విషయాలే గోచరించేవి. ఏ కొత్త దానిలోనైనా పాతదీ, పరిచితమైనదీ కనబడకపోతే మానవుడు కింకర్తవ్యతా మూఢుడై, తన కండ్లతో చూచినదే గ్రహించలేక పోయేవాడు.

ఉదాహరణకు ఒక సంగతి. మనం యిప్పుడొకసారి ఈజిప్టు దేశానికి పోదాం. క్రీ.పూ. మూడువేల ఏండ్ల క్రిందటి మాట. అప్పుడా దేశాన్ని ఫారోలు పరిపాలిస్తూండేవాళ్ళు.

ఆనాటి ఈజిప్షియన్లు తమదేశంలో ప్రవహించే నది ఒక్కటే ఈ భూలోకంలో ఉన్నదనుకునేవారు. అందుచేతనే దానిని 'నైలు' అంటే 'నది' అని పిలిచేవాళ్ళు. అది దక్షిణాన్నుంచి

ఉత్తరానికి ప్రవహిస్తూంది. అందుచేత నదులు ప్రవహించే దిశ ఒక్కటేననీ, అది ఉత్తరం మాత్రమేననీ ఈజిప్షియన్లు భావించేవాళ్లు. 'ఉత్తరంగా' అని వారు వ్రాయాలంటే, ప్రవాహపు వాలునకు బోయే, తెరచాపలేని పడవ బొమ్మను వ్రాసేవాళ్లు! 'దక్షిణంగా' అనడానికి ఈజిప్టు భాషలో ప్రవాహానికి ఎదురుగా, తెరచాప మీద వెళ్ళే పడవ బొమ్మను వ్రాసేవారు!

కాని, తన జన్మభూమి యొక్క అల్పపరిధులను దాటి విశాల ప్రపంచంలోనికి అడుగిడుతూన్న కొద్దీ వారు యితర నదులను కూడ చూస్తూ వచ్చారు. బాబిలను దేశంలో ప్రవహించే యూఫ్రటిస్ నదీ ప్రాంత భూమిని చేరారు, ఈజిప్షియన్లు. అక్కడ వారు మహాద్భుతమైన విషయాన్ని చూచి విభ్రాంతులైపోయారు. అదేమిటో తెలుసా? యూఫ్రటీస్ నదియే! అది ఉత్తరాన్నుంచి దక్షిణానికి ప్రవహించి పరిష్యను అఖాతంలో పడుతుంది. తమ నది ప్రవహించే దిశకు సరిగా వ్యతిరేకమైనది. ఈ నదీ ప్రవాహ దిశ ఇలాంటి వింతను, అలౌకిక విషయాన్ని తమ జనులకు తెలిపి తీరాల్సిందే. వారిని ప్రబోధించకుంటే తప్పుగాదూ? అందుచేత వారీ విషయాన్ని లిఖించి వుంచారు. ఈజిప్షియన్లు ఫారో, మొదటి తూత్‌రాజు శిలా స్థంభాన్ని నాటించి, దానిపై వ్రాయించాడు; "బాబిలను భూమిలోని యూఫ్రటిస్ నదిలోని జలాలు యెదురు తిరిగి, పైకి ప్రవహిస్తాయి!"

ఈజిప్షియన్లు తమదేశం దాటి బైటికి అడుగుబెట్టాక, విశాల ప్రపంచంలోని విషయాలెన్నో వారికి ఆశ్చర్యాద్భుతాల్ని కలిగించాయి. ఉదాహరణలు కొల్లలు. ఐగుప్త దేశంలో పంటలు ఎలా పండుతాయి? నైలు నదికి వరదలు వచ్చి, పొంగి పొర్లి చుట్టూ వున్న పొలాలన్నిటినీ ముంచుతాయి. ఒండ్రు పొలాల్లో దిగబడుతుది. వరద నీరు తీసిపోయినా, ఆ తేమకే పంటలు పండుతాయి. వర్షములు వారు ఎరుగరు! 'వర్షాల వల్ల పంటలు' అసలు ఎరుగరు! అలాంటి జనులు మరో దేశానికి బోయినప్పుడు వర్షం కురియడం చూసి, విభ్రాంతులైపోయారు. "అదుగో! అదే! దివ్యాపగ! నాకధునీ శీకరము లయ్యావియే కాబోలు! ఓహోహో! ఎంత సేద దీర్చునవిగా ఉన్నాయి. దేవతలకు అనుగ్రహం వస్తేనే తమ దివ్యనదీ జలాల్ని పంపుతారు!" అని భావించారంటే ఆశ్చర్యమా?

కాలం గడిచిపోతూంది. ఈజిప్టు చక్రవర్తులు అంతకంతకి యెడారిలోకి చొచ్చుకు పోతూన్నారు. వెళ్ళిన చోట తమ శిలా స్థంబాల్ని నాటుతూ, శాసనాలు వ్రాయిస్తూన్నారు. ఈ శాసనాల్లో ఫారో చక్రవర్తులు తమ అద్భుత కార్యాల నుల్లేఖిస్తూ వచ్చారు. 'తూర్పు పడమరలుగా, ఉత్తర దక్షిణాలుగా ఉన్న భూమినంతనీ, చతుస్సముద్ర ముద్రితమైన ధరావలయాన్నంతనూ నిజ భుజ బలముచే రక్షించిన... ఫారో' అని వ్రాసుకుంటూండేవారు, ఆ శాసనాల్లో.

ఈజిప్షియన్లు తమ దేశ సరిహద్దులను ముందునకు గొంపోతూన్న కొద్దీ వారికి ఈ భూమి మీద యితరేతర జనులున్నారనే విషయం విస్పష్టమవుతూ వచ్చింది. అంతేగాదు, లోకంలోని ఉత్తమోత్తమ జనులు తామే గాదని కూడ తెలిసి రాసాగింది. వారి రాయబారులు బాబిలన్ నగర ప్రాకారాల కథలను చెప్పసాగారు. బాబిలన్ ప్రాకారాలు చంద్రలోకాని కంటా

వ్యాపించి యున్నాయని విన్న ఈజిప్షియన్లు విభ్రాంతులై పోయేవాళ్ళు. ప్రాకారాల మీద నాలుగు గుర్రాలను స్వారీ చేయించవచ్చునట! ఆకాశోద్యానవనాలు బాబిలను నగరానికి కెంతో శోభను కూరుస్తాయట! ఆ ఉద్యానాల్లో ఆకాశాని కంటే చెట్లు ఉన్నవట! అచ్చటి సరోవరాల్లో తెలిరాయంచలు క్రీడిస్తూంటవి! బాబిలను దేవాలయాలు అంబర చుంబులై, నగర సౌధముల ఉపరి భాగం మీద కానబడుతూంటే చూచిన ఐగుప్త రాయబారులు విస్మయంతో నోట మాట రాకుండా ఉండిపోయేవారట! అంత వరకూ తామే మహా పండితులమని విశ్వసిస్తూండిన ఈజిప్షియన్ల పురోహితులు బాబిలను పురోహితుల నుంచి నేర్చుకోవలసిన దెంతో ఉందని తెలుసుకోవాల్సి వచ్చింది.

తమదే ఈ లోకమని భావిస్తూండిన ఈజిప్షియన్లు కాల క్రమాన యితర జనుల ఆచార విచారాలను, మత విశ్వాసాలను గౌరవించడం నేర్చుకుంటున్నారు. అంతవరదాకా ఫారోలు తమ కుటుంబంలో పుట్టిన చెల్లెండ్రనే వివాహమాడేవారు. తమంతటి కులీనులు, ఆభిజాత్యం గలవారు ఈ లోకంలో మరెవరూ లేరనే విశ్వాసమే ఈ ఆచారానికి మూలం! అటువంటిది యిప్పుడు ఫారోలు విదేశీయ రాజ కుమార్తెల నుంచి తమ భార్యల నెంచుకొన నారంభించారు. ఒక శిలా శాసనంలో వర్ణించబడిన కథను చూస్తే, ఉత్తర భూముల్లో తుపానులూ, కుంభవృష్టులూ అల్లకల్లోలంగా ఉన్న సమయంలోనే, ఆ దేశాన్నుంచి ఒక రాకుమార్తె ఫారోను వివాహమాడుటకై ఐగుప్తుకు పయనం చేసి వచ్చిందని తెలుస్తుంది.

ఎంత మార్పు!

ఇదివరలో ఈజిప్షియన్లకు వర్షం చూస్తేనే ఆశ్చర్యం కలిగింది. కాని యిప్పుడు ఆకాశాన్నుంచి వర్షమే గాక మంచు కూడా కురుస్తుందని వారు తెలిసికొన్నారు.

ఈ రీతిగా జనులు నూతన విషయాలు చూశారు, నూతన ఆచార వ్యవహారాలు నేర్చుకుంటున్నారు.

ఆ కాలంలో ఆలోచించడమంటే నమ్మడమే. ప్రతీ నగరానికీ దాని దేవత ఉండే దినాలవి. నదీ దేవతలు, అరణ్య దేవతలు, వర్ష దేవతలు, పర్వత దేవతలు, యిలాగ ప్రతి దానికీ దాని దేవత ఉంటుంది. నగర దేవతయే దానిని రక్షిస్తూంటుంది. ఆ దేవత తన నగర జనులను ప్రేమిస్తూ, వారికి తోడ్పడుతూ, వారి శత్రువుల మీద విజయ పరంపరలను సాధించి పెడుతూ ఉంటుంది. కాని, యిప్పుడు పాత గోడలు శిథిలమై పోనారంభించాయి. నగరాల్నీ, జనుల్నీ, జాతుల్నీ వేరు చేసి ఉంచుతూ వచ్చిన పురాతనపు అడ్డుగోడలు ఒక్కక్కటే కూలిపోతూన్నాయి. మొట్ట మొదట ప్రతి జాతి జనులూ యితర జనులందరనూ శత్రువులు గానే చూస్తూ, వాళ్లు హీనులని, రాక్షసులనీ, దైవదూరులనీ అనుకునేవాళ్లు. కాని, యిప్పుడు వివిధ జాతులు ప్రశాంతంగా ఒకరినొకరు కలునుకుంటూ, చల్లగా వ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకుంటున్నారు. వివిధ జనులిప్పుడు కేవలం పొలికలనులో మాత్రమే గాక సంతల్లోనూ, రేవుల్లోనూ, దేవతోత్సవాదుల్లోనూ, దేవాలయాల్లోనూ కూడ కలుసుకుంటున్నారు. వాళ్ళ

గ్రంథాలయ
933323
A C. No.

పలుభాషలు మాట్లాడుతూ కలసి మెలసి వుంటూనే, పలు దేవతలను నమ్ముతూండేవాళ్లు. కొత్త దేవతల పేర్లు విని, వాళ్ళ కథలను తెలుసుకొన్నప్పుడు వాళ్ళని సంతోషాశ్చర్యాలు ముప్పిరిగొనేవి. క్రమంగా బుద్ధిమంతులైన వాళ్లు, పేర్లు వగైరా ఈ దేవతలంతా ఒకటే ననీ, వేరు నామములతో పూజింపబడేది ఒక్క దేవుడేననీ, రూపబేధం కూడ అంతగా పట్టించుకోనక్కరలేదనీ గ్రహించనారంభించారు. ఫోనీషియనులు తమ ఆదోనిస్ దేవతయే ఈజిప్షియన్ల ఓసిరిస్ దేవతయని గుర్తించారు. ఇదే ప్రకృతి! ఈమె ప్రతి యేటా చనిపోయి, తిరిగి బ్రతికి వస్తూంటుంది! చెట్లు చిగిర్చి, పుష్పించి, ఫలించే వసంతమే యీ దేవత పునరుజ్జీవన సమయము. అప్పుడు వారు గొప్ప పండుగ చేసుకునేవాళ్ళు.

ప్రతి వసంతంలోనూ ఈజిప్షియన్లు పాపిరసుతో నొక గోళాన్ని చేసేవారు. క్రూర దేవుడైన సెత్‌చే హత్య గావించబడిన ఓసిరస్ దేవత శిరస్సే యీ పాపిరస్ గోళం. వారీ శిరస్సును సముద్రం మీదుగా ఫోనీషియనులకు పంపేవాళ్ళు. ఫోనీషియను స్త్రీలు విలాపాలతో దానికి ఎదుర్కోలు యిచ్చేవారు. అదే ఆదోనిస్- ఓసిరిస్ దేవత. తరువాత ఆ దేవత తిరిగి బ్రతకడంతో వసంతోత్సవం ఆరంభమయ్యేది. ఇదే పునరుజ్జీవనోత్సవం,. ఇది అన్ని జాతుల జనులూ యేదో రూపంలో చేస్తూన్నదే!

జనులు తమ దేవుళ్ళనే గాక యితరుల దేవుళ్ళను గూడ విశ్వసించి కొలిచేవారు. బాబిలను రాజు తమ దేవుడైన ఇష్టర్ విగ్రహమును ఫారోకు పంపుతూ జాబు వ్రాసేడు: "సర్వలోక పాలకుడైన ఇష్టర్ దేవుడు, నినేవా నగర నివాసి, యిలా అంటున్నాడు. 'నేను ప్రేమించు ఐగుప్తు దేశానికి వస్తున్నాను.'

త్వరలోనే జనులు సర్వవ్యాప్తి యగు దేవునొకనినే గొలువ నారంభించారు. అతడు సర్వ జనులకు రక్షకుడు, సర్వ లోకాధిపతి. ఫారో అఖినాతన్ యీ సర్వేశ్వరున కొక ఆలయాన్ని నిర్మించాడు. అఖినాతన్ భక్తి పూర్వకంగా ఆ దేవుని గీతాలతో యిలా కీర్తించాడు :

"త్రికాలాధిపా! దేవా! నీ రాక మనోహరంగా ఉంది. నీ కిరణములు మానవ జాతి కంతకూ వెలుగును గొనివస్తాయి. నీ కిరణ జాలమును యెక్కడ బరపుదునో అక్కడ లోకములు వెలుగొందుతాయి."

అంతఃపూర్వం సూర్యుడు తమ కొక్కరికే వెలుగు నిస్తూన్నాడని ఈజిప్షియన్లు నమ్మిన రోజులుండేవి. కాని, యితర భూములు కూడా తమకు పరిచయమవుతూన్న కొలదీ, సూర్యుడు బహు దూరస్థ దేశాలకు కూడా ఉష్ణ కాంతులను ప్రసాదిస్తూనే వున్నాడని తెలుసుకున్నారు. "సుదూర దేశాలకు కూడా నీవు జీవన ప్రదాతవు, దేవా! పరమ కారుణికుడైన ఆ జనులకు దివి నుండి నైలు (నది)ల నొసంగుచున్నావు గదా!"

ఒకప్పుడు తామొక్కరమే జనులమని, నిజమైన జనుల మని ఈజిప్షియన్లలను కుంటూండేవారు. దివి నున్న దేవుళ్లు తమరినే ఆశీర్వదించి, యితర జనుల నందర్నీ అసహ్యించుకుంటున్నారని వాళ్లు నమ్మేవాళ్లు. కాని, క్రమంగా ఈ పర జనులను గూర్చి

అధికాధిక పరిచయం కలుగుతూ రావడంతో ఆ భావం మారింది. పిమ్మట ఐగుప్తులో విదేశీయులే అధిక సంఖ్యాకులుగా వుండేకాలం కూడా త్వరలోనే వచ్చింది! విదేశీయులైన యోధులు అంగరక్షకులుగా ఫారో రథాన్ని అనుగమించేవారు. విదేశీయ వర్తకులు సుదూర భూముల నుండి విలాయితీ సరకులను గొనితెచ్చి యిచ్చేవారు.

"జనుల భాషలు వివిధములు. వారి చర్మ వర్ణములున్నూ వైవిధ్యం గలవియే... కాని, దేవా! నీవు ప్రతి ఒక్కరికీ వాని వాని అర్హ స్థానాన్నిచ్చి వారి వాంఛితముల నీడేర్చుదువు!"

"ఏ భాష మాట్లాడు వారు గానీ, జనులందరకూ యీ పృథ్విపై చోటున్నది..."

ఈ భావాలు ఆధునిక లెవ్వరినైనా అనుకుంటున్నారా? అబ్బే! కాదు! 3000 యేండ్ల క్రిందట ఫారో అఖినాతన్ ఈ భావాలను వెలిబుచ్చాడు! కాని, యీ నాటికీ ఈ విషయాన్ని అర్థం చేసుకోని వారూ, అర్థం చేసుకో నిరాకరించే వారూ వున్నారు!

అతి ప్రాచీన కాలాన్నుంచీ తమ్ము మూసివుంచుతూన్న గోడలను వెనుకకు జరపాలని యత్నించే వాళ్లుంటూనే వున్నారని తెలుస్తుంది. అఖినాతన్ ఫారో కాలంలో ఈజిప్షియన్ల చుట్టూ వున్న గోడలు పదద్రోయబడినట్లు స్పష్టం. నైలునదీ తీరాన్నుంచి చూస్తే, ఈ లోకంలో అనేక యితర నదులు, సముద్రాలు, జనులు కనబడ నారంభించారు. 'మానవ జాతి'యను మాట మొదటి పర్యాయం ఈజిప్షియన్ల దేవాలయాల మీద ఈ దశలోనే కనబడింది.

కాని జనులందరూ అఖినాతనుని యంత దూరం చూడగలవారు గారుగదా. చాలా మంది చూడజాలక పోవడంగాని, చూడనిచ్చ లేనివారుగా వుండడం గాని తటస్థించింది. శక్తివంతుడైన అఖినాతనుడు విదేశీయులతో సఖ్యంగా ఉంటూ వచ్చాడు; దూరతః పరివర్జనీయులుగా భావించబడుతూ వచ్చిన సామాన్య ప్రజలతో కూడ స్నేహ భావం పెంపొందించుకున్నాడు. ఈ రాజుకు శత్రువులు చాల మంది ఉండేవాళ్ళు. వాళ్ళు తనని క్రూరంగా బాధించ నారంభించారు. అఖినాతన్ మరణానంతరం అధికారమంతా తిరిగి పురోహిత వర్గం, ప్రభు వర్గం అధీనంలోనికి పోయింది. దేవాలయాల్లో సనాతన దేవతల పూజలు తిరిగి ఉద్ధరింపబడినాయి. అఖినాతనుడు మహాపాపియనిన్నీ, స్వమత శత్రువనిన్నీ తిరస్కృతుడైనాడు. అతని పేరును దేవాలయ కుడ్యముల మీద నుంచీ, శాసనాల మీద నుంచీ చెక్కి వేశారు కూడాను.

చుట్టూ నూతన విశాల ప్రపంచ మొకటి వ్యాపిస్తూంటే మరొక ప్రక్క సనాతనుల మనుకొనువారు పాతనమ్మకాలూ, సంకుచిత భావాలూ వదలకుండా అంటిపెట్టుకుని పెనుగులాడుతూండేవాళ్ళు. ఆచారం, సాంప్రదాయం అనే పేరులతో అలవాట్లను అంటి పెట్టుకొనే ప్రవృత్తి మానవునిలో సహజంగా వుంది. అందుకనే వాటికి చాల బలం వుంటుంది. ఐగుప్తీయులు తాము ఒక్కళ్ళమే మనుష్యుల మనుకొనే కాలం నాటి సంకుచిత విశ్వాసాలను అంత సులభంగా విడిచిపెట్టలేదు.

మానవుని బుద్ధి వికాసాన్నీ, స్వేచ్ఛనూ పొందడానికి యెడతెగని సుదీర్ఘ కృషి, కఠిన నియమ శిక్షణలు అవసరం.

మరైతే ఈ కృషి ఏదో ఒక్క దేశంలో మాత్రమే జరిగిందనుకుంటున్నారా? అబ్బే! లేదు. ఇలాగే యితర దేశాల్లోనూ జరిగింది.

గ్రీసు దేశంలో కూడ అటు తరువాత యిట్లే జరిగింది. గ్రీకులు సముద్రాంతర యానం గావించారు; కొత్త దేశాలు చూశారు, పర్వతాలు అధిరోహించారు, గుహల్లో అన్వేషించారు. పూర్వ పరిచిత ప్రపంచమును వారు నిరంతరం విస్తృత పరిచేవారు. పురాణ ప్రసిద్ధుడైన ఏకాక్షి రాక్షసుడు పోలిఫమస్‌నూ, త్రిశిరోశునకాన్నీ కన్న దేశాలకి పోయి వచ్చారు. వాళ్లు! కాని, యింకా గ్రీకు రాజ యోధుల విందులలో చారణులు ప్రాచీన గీతాలు పాడుతూనే వున్నారు. పూర్వం దేవతలు రాక్షసులతో యెలా యుద్ధాలు చేశారో, భీమ బలుడైన హెర్క్యులస్ పాతాళ లోకానికి పోయి త్రిశోరో శునకాన్ని తీసుకొని తిరిగి యెలా వచ్చాడో మొదలైన పురాణ విషయాలను గూర్చి వాళ్లు పాడుతూంటే వేలాది జనం పరవశులై వింటూండేవాళ్ళు. సాహసులు పర్వత శిఖరారోహణ గావిస్తూ అక్కడి విశేషాలను వెల్లడిస్తూన్నారు. కాని, ఒలింపస్ శిఖరం మీద దేవాయతనమును గూర్చి చారణులు గానం చేస్తూనే వుండేవాళ్లు!

ఇటలీ – సిసిలీల మధ్యనున్న మెస్సీనా జలసంధి కిరు ప్రక్కలా గ్రీకు పట్టణాలు వెలిసినాయి. కాని, యిక్కడ నౌకలను దిగమ్రింగేవని ప్రాచీన గాథలు వర్ణించే సిల్లా, చార్బిడీస్‌లను జల రక్కసులను గూర్చిన కథలను మాత్రం గ్రీకు జనులు విశ్వసిస్తూనే ఉండేవాళ్లు!

ప్రపంచం విస్తృతమవుతూనే వుంది. తగరపు దీవియైన బ్రిటను ఉనికి తెలిసింది. సిథియనుల వైన అంబరు తీరాలూ, రత్నగర్భా, జ్ఞానఖనీ యైన హిందూదేశమూ కూడ నౌకాయాన పరిధిలోకి వచ్చేశాయి. కాని, యింకనూ గ్రీసులో అసంఖ్యాక జనులు ఒడెస్యూస్ వీరుని కాలం నాటి సంకుచిత ప్రపంచం మాత్రమే యదార్థమని నమ్ముతున్నారు.

ఈ భూమి చదునుగా వృత్తాకారంలో వుందనీ, దానిమీద ఆకాశమనే పెద్ద గిన్నె బోర్లించి వుందనీ, ఈ గిన్నెకు తూర్పు పడమరలలో రెండే ద్వారాలున్నవనీ జనులు భావించేవారు! ఈజిప్షియన్లు ఈ భావాలనే గ్రీకులు మొదలైనవాళ్లు కూడా విశ్వసించేవాళ్లు. ప్రతి దినం ఉషఃకాలంలో ఉషోదేవత తూర్పు ద్వారాన్ని తెరచి సూర్యరథాన్ని వదలేది. సూర్యరథం దేదీప్యమానంగా ఉండి, నాలుగు జవనాశ్వములు పూన్చి వుంటుంది. భూమి చుట్టూ వున్న నదినే సముద్రం అని పిలవాలి. ఆ నది యావల పశ్చిమంగా యెక్కడో సంధ్యా దేవత పశ్చిమ ద్వారాన్ని తెరచేది. సూర్యరథం పశ్చిమాకాశమనే వాలు మీంచి దిగి, పడమటి ద్వారం గుండా నిశారాజ్యంలోకి వెళ్ళిపోతుంది. ఇది ఆనాటి జనుల అభిప్రాయం.

అతి సుందరమైన ఇథాకా దీవిపై ఒడెస్యూస్ రాజు నివసించేవాడు. అచ్చటి కనతి దూరంలోనే ల్యుకాడియా పర్వతముల ధవళ శిఖరములున్నాయి. వాటి వెనుకనే పాతాళ

లోకానికి ద్వారాలున్నవనీ, అచ్చటి మైదానాల్లో అస్ఫోడెల్ పుష్పాలు వెలవెలబోతూ వికసిస్తాయనీ, మృతుల ఛాయారూపాలు అచ్చోట గుంపులుగా పరిభ్రమిస్తూంటాయనీ అనుకొనేవాళ్లు, అందరూ కూడా!

అమాయికములూ, సుందరములూనైన ఈ దివ్యగాథను వింటూ, జనులు తమ కండ్లతో చూసిన యదార్థ ప్రపంచాన్నే మరచిపోయేవాళ్ళు.

సాహసిక జనులు సాగర యాత్రలు గావిస్తూ, ప్రపంచమంతా పరిభ్రమిస్తూ, లోకపు గోడల నంతకంతకు వెనుకకు నెట్టుతూ వచ్చారు. కాని, యిక్కడికి వచ్చేసరికి వారు మరో కొత్త ఆటంకాన్ని యెదుర్కోవాల్సి వచ్చింది. అది కండ్లకు కానరానిదైననూ బలవత్తరమైనట్టిది. తమలోనే గూడు కట్టుకుని వున్న పాత భావాలు, విశ్వాసాలు అనేదే ఈ గోడు ఆటంకం.

ఈ గోడును దృఢంగా నిలిపి కాపాడుతూండేవాళ్లు, సనాతన దేవతలు!

ఈ ఆటంకము నధిగమించగలది, ఈ గోడును భగ్నం చేయుగలది ఒక్కటే ఉంది. అదే శాస్త్రీయ జ్ఞానం!

శాస్త్ర జ్ఞానానికి పుట్టినిల్లు ఏది?

మనం తరచుగా విజ్ఞాన శాస్త్రంలో 'కడపటి సిద్ధాంతం అనడం వింటూంటాము. కాని, విజ్ఞాన శాస్త్రంలో 'మొదటి మాట' యెప్పుడు చెప్పబడింది? విజ్ఞాన శాస్త్రానికి పుట్టినిల్లు ఏది? అనేది యెవరూ చెప్పరు.

మీకు ఆశ్చర్యం కలుగవచ్చునేమో గాని ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు మనం చెప్పగలము.

విజ్ఞాన శాస్త్రంలో మొదటిమాట అంటే మొదటి శాస్త్రీయ గ్రంథం అనే అర్థం. ఆసియా మైనరు టర్కీలో మిలిథుస్ అనే రేవు పట్టణం వుంది. అది గ్రీకులు స్థాపించినది. క్రీస్తుపూర్వం 547వ సంవత్సరంలో ఈ పట్టణంలో వుండిన అనక్షిమందిర్ అనే గ్రీకు పండితుడు 'ప్రకృతిని గురించి' అను గ్రంథాన్ని రచించారు. అదే ప్రథమ విజ్ఞాన శాస్త్ర గ్రంథమని చెప్పవచ్చును.

1953వ సంవత్సరంలో విజ్ఞాన శాస్త్రానికి 25వ శత వార్షికోత్సవాన్ని చెయ్యవచ్చునన్న మాట! కాని, యింకా ఖచ్చితంగా చెప్పాలంటే ఈ తేదీనింకా వెనక్కి గెంటవలసి వుంది. ఎందుచేతనంటే క్రీ.పూ.585వ యేట మే 28వ తేదీని మిలిథుస్ పట్టణంలో కనిపించే సూర్యగ్రహణం పట్టింది. అంతకు ముందూ సూర్యగ్రహణము లెన్నో పట్టినాయనుకోండి. వాటిని చూసి జనులు భయభక్తులతో వినమ్రులయ్యేవాళ్ళు. అంతే. కాని, ఈ సారి సూర్యగ్రహణాన్ని చూసి మాత్రమే గాదు జనులు ఆశ్చర్యపడినది! ఆ సమయానికి సూర్యగ్రహణం పడుతుందని ముమ్ముందుగానే చెప్పబడిన జ్యోతిషం పట్ల వారు మరింత ఆశ్చర్యపడ్డారు! మిలిథుస్‌లోని థేల్స్ పండితుడు ఈ జ్యోశ్యాన్ని చెప్పారు!

అయితే, విజ్ఞానశాస్త్రం మరోచోట గాక మిలిథుస్‌లోనే ఎందుకు జన్మించింది? ఈ రేవు పట్టణాన్నుంచి స్థల జలమార్గాలు ప్రపంచం నాలుగు చెరగులకీ వ్యాపించినాయి. ఇక్కడ అనేక దేశాల నుంచి వచ్చిన వర్తక బృందాలతో మహ సందడిగా, హడావుడిగా వుంటుంది. 'విజ్ఞాన శాస్త్రం' తన శైశవ క్రీడా స్థలంగా ఇలాంటి తావును యెందుకు ఎన్నుకుంది? మిలిథుస్‌లో తయారయ్యే ఉన్ని గుడ్డల తానులు, చిత్ర వర్ణ రంజిత కలశ కుంభములు నింపిన నౌకలు ప్రతిదినం ఆ రేవు నుంచి బయలుదేరి, చాప లెత్తుకుని సుదూర దేశాలెన్నిటికో పోయేవి. దూరస్థమైన సిథియనుల భూమికీ, దక్షిణాన ఐగుప్త దేశానికీ, పశ్చిమాన యిటలీలోని సైబారిస్‌కూ ఈ నౌకలు వెళ్ళేవి. హిందూదేశం, పెరిష్యా, బాబిలను మొదలైన ప్రాగ్దేశాలకు పోయే బిడారులకు కేంద్రం మిలిథుస్ పట్టణమే. ద్రాక్ష తోటలు, ఆలివ్ తోపులు, పచ్చికబీళ్ళు దాటి ఈ బిడారులు సాగిపోయేవి. సన్నని కాళ్ళుగల అంగోరా గొఱ్ఱెలు పచ్చికను పెదవులతో కొరికి తింటూ, బిడారులు సమీపించగానే బెదరి చెదరి పారి, బిత్తరిచూపులు చూస్తూండేవి. మిలిథుస్ రేవు రేయింబగళ్ళు సందడిగా, గందరగోళంగా ఉంటూండేది. ఓడలు వస్తూ పోతూండేవి. ఓడలు కట్టే తక్షుల నిరంతరాయంగా కొట్టే సుత్తిదెబ్బలకు పట్టణం మారుమ్రోగుతూండేది. సరంగులు, కళాసీలు, రేవుకూలీలు రేవుల్లో గుంపులు గూడి కోలాహలంగా ఉండేవాళ్ళు.

అంగడి ప్రాంతం కొనేవాళ్ళతోనూ, అమ్మేవాళ్ళతోనూ నిండి వుండేది. బరువులతో పిటపిటలాడే గార్దభములు మనుష్యుల్ని తోసుకుంటూ తిరిగేవి, ఆ బజారుల్లో.

చతుష్పథంలో సభలు జరిగే రోజున ఏం గందరగోళమని చెప్పమన్నారు! రెండు పక్షాలు పరస్పరం పోటీపడేవి. వర్తకులు, వడ్డీ వ్యాపారులు, యజమానులు ఒక పక్షం; కూలీలు, నావికులు, వృత్తిపనుల వాళ్లు, బానిసలు మొదలైన వాళ్ళంతా రెండో పక్షం. మొదటిపక్షంలోని సుగంధ వాసనావాసితులూ, సుందర కేశపాశులూనైన లక్ష్మీపుత్రులకు రెండో పక్షంలోని మోటు మానినులతోడి పోరాటాల్లో సాధారణంగా అధికశ్రమ కలిగేది. యజమానుల నున్నని గిరజాలు రేగిపోయేవి. వాళ్ళ ఉదారంగు అంగీలు చెదిరి నలిగి పాడైపోయేవి.

ఈ గోలా, గందరగోళం, హడావుడీ, అట్టహాసం, కేకలూ అన్నీ కలిసిపోయి, విలక్షణ మైన మంగళోత్సవ నాదమై, శాస్త్ర శిశూదయ శుభసమయాన్ని ప్రకటిస్తూన్నట్లున్నాయి. నిభృతమైన నిశ్శబ్దమై ఉండే ఏ ఈజిప్షియన్ల దేవాలయమో, బాబిలోనియను మఠమో మన శాస్త్ర శిశువుకు ఊయెల తొట్టిగా ఉంటేనే దాని అభివృద్ధికి మంచి అవకాశం ఉండేదేమో? విషయ పరిశీలనకూ, మననమునకూ దేవాలయముల కంటె మంచి చోట్లు ఎక్కడ వుంటాయి? అసలు వాటిని చూస్తేనే గ్రహములూ, నక్షత్రములూ, విశ్వరూపం స్ఫురిస్తాయి. ఒక దానిపై నొకటిగా నిర్మించిన ఏడు గోపురాలూ మనల నాకాశానికి గొంపోయే బృహత్సోపాన పంక్తిలా ఉంటుంది. సప్త గ్రహములకూ ప్రతిగా సప్త గోపురములు! దేవాలయ ద్వారంలో చలువరాతి జల కుండిక ఉంటుంది. ఈ భూమి ప్రాకృత జలాల నుంచి ఉద్భవించిందనే బాబిలోనియను మత విశ్వాసాన్ని బట్టే యిక్కడి జలకుండిక ఉంచబడింది! ఎత్తైన గోడలు, స్తంభాల వరసలు

వెనుక పరిశోధనాగారాలు, పాఠశాలలు, గ్రంథాలయాలు, లేఖనా పరికరాలుంచే గదులూ మొదలైనవి ఉండేవి.

తెలివిగల వ్రాయసగాండ్రు ఉదయాస్తమయ పర్యంతం మట్టి బిళ్ళలమీద వ్రాస్తూనే ఉండేవాళ్ళు. ఆ లిపి కోణాకృతి గల గుర్తులతో గూడినది. దినదినం, వారంవారం, మాసం మాసం, యేటేటా ఈ మట్టిబిళ్ళలు గుట్టగుట్టలుగా గ్రంథాలయాల్లోనూ, గదుల్లోనూ ప్రోగుపడేవి. వేల సంవత్సరాల్లో వాళ్ళు సంపాదించిన విజ్ఞానాన్నంతనీ ఈ యిటుకల మీద వ్రాసి ఉంచారన్న మాట! ఒక బిళ్ళ యిలా ప్రారంభమైంది. 'ఎనూమా ఎలిష్' అంటే 'ఎప్పుడు పైన' అని ప్రారంభించి 'స్వర్గం' క్రింద భూమి కూడ నామరూపరహితమై ఉండేదో' అని సాగిపోతూ, ఈ ప్రపంచం పుట్టుకను గూర్చి చెపుతుంది.

మరో మట్టిబిళ్ళ చూద్దాం. దీనిమీద రాశిచక్రం వుంది. నక్షత్ర రాసులు, వాటి గుండా సూర్యుడు ప్రయాణం చేయడం, దినమాసవత్సరాదులను లెక్కించుట, గ్రహముల భోగట్టా, గ్రహణములను తెలిసికొనే విధానం, చంద్రుని నుంచి యితర గ్రహ నక్షత్రాదులకు గల దూర గణనం మొదలైన విషయాలను తెలుపుతూంది ఈ బిళ్ళ. గణిత శాస్త్రాన్ని గూర్చిన బిళ్ళలు కొన్ని వున్నాయి. గుణకార భాగహారములను గూర్చీ, భిన్నముల గురించీ, సంఖ్యల వర్గ మూలములను సాధించుటను గూర్చీ తెలుపు బిళ్ళలు అవి.

దేశములు, నదులు, పర్వతములు మొదలైనవాని జాబితాలూ, భోగట్టా కొన్ని బిళ్ళల మీద వుంది. నిఘంటువులు, పద్యమంజరులు, వ్యాకరణములు కూడ వున్నాయి వాటిలో. వైద్య శాస్త్రములు, దేశ పటములు కూడ ఆ బిళ్ళలమీద వ్రాశారు. ఆ దేశపటాల్లో భూమి వృత్తాకారంగా వ్రాయబడి వుండేది. నదులు, సముద్రాలు భూమిని నాలుగు విభాగాలుగా చేసి వుంటాయి. భూమిచుట్టూ కూడా సముద్రం చుట్టుముట్టి వుంటుంది.

సరే, అయితే యిదంతా శాస్త్రం, జ్ఞానం కాదా?

చూద్దాం. రాశిచక్రంలో పన్నెండు రాశులకు అనుగుణ్యంగా సంవత్సరాన్ని పన్నెండు నెలలుగానే మనం ఈ నాటికీ విభజిస్తున్నాము. వారానికి యిప్పుడూ ఏడు రోజులే. బాబిలోనియను లెరిగియున్న యేడు ఖగోళాల్ని బట్టి వారంలోని యేడు రోజులకీ నామకరణం చేశారు. ఈ ఖగోళాల్ని 'గ్రహములు' అనగా 'సంచారము చేయునవి' అని పిలిచేవాళ్ళు. సోముని (Moon) బట్టి సోమవారం, అంగారకుని (Mars) బట్టి అంగారక లేక మంగళవారం, బుధుని (Mercury) బట్టి బుధవారం, బృహస్పతి (Jupiter) కి బృహస్పతి లేక లక్ష్మీవారం, శుక్రు (Venus) నికి శుక్రవారం, శని (Saturn) నిబట్టి శనివారం, సూర్యుని (Sun) బట్టి ఆదిత్యవారం అని పేర్లు ఏర్పడినాయి. ఇంగ్లీషులో సాటరన్ దినం సాటర్‌డే; జర్మనీలో సన్‌దినమే సన్ డే, యిప్పటికీ! బాబిలోనియనుల నుంచి సెమైట్లు అనగా యూదులున్నూ, వారి నుంచి పాశ్చాత్య ప్రపంచమంతయున్నూ ఈ పద్ధతినే అనుసరించారు.

మనమొక గడియారాన్నే చూద్దాం. దాని ముఖ ఫలకం మీద 12 గంటలు గుర్తించి వుంటాయి. గంటను 60 నిముషములుగాను, నిముషమును 60 సెకండ్లుగాను విభజించడం కూడా చూడగలము గదా. ఇదంతా వేలయేండ్ల క్రిందట బాబిలోనియనులు గావించినదే! వృత్తమును 360 అంశములు లేక డిగ్రీలుగా విభజించడం కూడా బాబిలోనియనుల నుంచే మనము నేర్చినది!

అయితే బాబిలనులోనే శాస్త్ర విజ్ఞానం ప్రారంభించిందని ఎందుకు చెప్పకూడదు? 'ప్రపంచ ముఖద్వారము' అని బాబిలనును ప్రాచీనులు వ్యవహరించే వాళ్ళంటే ఊరకనే గాదని తెలుసుకోవాలి!

ఇప్పుడు చెప్పండి? శాస్త్ర విజ్ఞానం ఉదయించినది బాబిలనులోనా? మిలిథుస్‌లోనా?

చెప్పలేరా? సరే! అయితే దీనికి ప్రత్యుత్తరమిమ్మని బాబిలోనియనులనే అడుగుదాము.

వాళ్ళు దీనికేమని జవాబు యిస్తున్నారు?

బాబిలోనియనుల మట్టిబిళ్ళలనే విచారించి తెలుసుకుందాం దీనికి జవాబేమని.

కోణాకృతిగల ఈ గుర్తులు నేటి అక్షరాలవంటివి గావు. ఆ మాటకు వస్తే నేటి వివిధ భాషల్లోని అక్షరాల్లోనూ కూడా ఎంతెంతో తేడాలున్నాయి. బాబిలోనియనుల మట్టిబిళ్ళలూ నేటి గ్రంథాల వంటివి గావు. ఆ బిళ్ళలను చదువగలిగినా వాటి అర్థం మనం గ్రహించలేము. ఎందుచేతనంటే, వేలాదియేండ్ల క్రిందట నివసించిన జనులు మనమీరోజున ఆలోచించినట్లు ఆలోచించేవారుగారు. మనమీనాడు భావిస్తూన్నట్లు భావించేవారుగారు. అందుచేత వారి భాషల్లో నుంచి మన భాషలోకి అనువదిస్తేనే సరిపోదు. వారి ఆలోచనా సరళిని మన ఆలోచనా సరళిలోనికి మార్చుకోవాలి కూడాను!

"ఎనూమా ఎలిష్..."

"ఎప్పుడు పైన స్వర్గము యింకనూ నామరూపములు లేనిదై ఉందో, అట్లే క్రింది భూమికూడా నామరూపములను పొందియుండలేదో, అప్పుడు అన్నిటికీ 'అప్సు' ప్రథమోత్పాదకమై యుండెను. అంతేగాక సర్వమునూ వహించునట్టిదై 'తియామత్' అనునది కూడ వుండెను. ఈ 'అప్సు' 'తియామత్'లు రెండూ తమ జలములను కలుపుకొన్నవి.... అప్పుడు దేవాలయాలు అసలు నిర్మించబడనే లేదు; చిత్తడినేలలున్నూ లేవు; దేవతలున్నూ ఇంకా దృశ్యులు గాలేదు. అసలు అప్పటి కింకా నామమనేదే లేదు. నిర్దిష్టమైన అదృష్టం (fate) అనేదే లేదు. దేవతలు ఆ తరువాతనే సృజించబడిరి...

ఒక్కొక్క మట్టిబిళ్ళనే చదువుతూ పోతే కథంతా తెలుస్తుంది. అప్సు దేవుడు, ఆయన భార్య తియామత్ యున్నూ తమకు జన్మించిన బిడ్డలతోనే పోరాడనారంభించేరు. అప్సు తియామత్‌ల సంతానమే దేవతలున్నూ. వారి సంతానం లోని ఇయా (జూబి) అనే దేవత

అప్పును సంహరించేశాడు. మరొకడైన మర్దుక్ వచ్చి తియామత్‌ను రెండుగా చీల్చేశాడు. ఆలిచిప్పల జంటవలె తియామత్‌లో సగభాగం ఆకాశంగానూ, మిగతా సగం భూమిగానూ అయిపోయినాయి.

ఇదంతా శాస్త్రీయ విజ్ఞానమా, మరి?

అబ్బే కాదు. ఇదంతా వ్రాసినవారు శాస్త్రీయంగా ఆలోచించ నభ్యసించినవారు కాదు. మహాంతమైన గొప్ప గందరగోళం (Choas) లేక నకుతః (Nowhere) అనే భావం వారి బుద్ధికి అందనే లేదు. ఆ గందరగోళం లేక ప్రళయం లోంచే మిగిలినవన్నీ సృష్టమైనవని వారు ఊహించరు. దానిని బాబిలోనియనులు పితయైన అప్సు దేవునిగా భావించారు. సువ్యావృతమైన జలార్ణవంలో నుంచి ఈ లోకమంతా సృజించబడినదని వారు భావించక, తియామత్ దేవత రెండుగా చీల్చబడినదని భావిస్తారు. 'ఈ దృశ్య ప్రపంచమంతా యెట్లు, దేని నుంచి ఉద్భవించింది?' అనే ప్రశ్నను వారు వేయలేదు. 'ఎవరి నుంచి ఈ చరాచర వస్తు ప్రపంచమంతా పుట్టినది ఏ తల్లిదండ్రుల సంతానమిదంతా?' అనే ప్రశ్ననే వారు వేసుకుంటూ వచ్చారు. ఈ సృష్టిలో ప్రతీదీ తల్లిదండ్రుల నుండి సరాసరి బిడ్డలుగా జనించబడం చూస్తున్నారు. వేల యేండ్లుగా అలాగే ఈ లోకమంతా ఒకప్పుడు యెవరో దంపతులకు జనించినదేననీ వారు విశ్వసిస్తూ వచ్చేరు.

ఈ నాటికీ మనం కూడ కొంతలో కొంతైనా ఆ భావాలనే కలిగి వుంటున్నాము. 'మాతృభూమి' అని తరచు మనం అవడానికి-మూలం అప్పటిదే!

గ్రహణము లెప్పుడు వస్తాయో బాబిలోనియనులు కూడా సరిగా చెప్పగలుగు తూండేవాళ్లు. కాని వారు ఈ గ్రహణములు దేవతలు పంపిన గురుతులనీ, రాబోవు సంక్షోభాదులను గురించి చేయబడు హెచ్చరికల వంటివనీ నమ్ముతుండేవాళ్లు. అంతేకాని గ్రహణాలు ప్రకృతి సహజమైన దృశ్య లక్షణములని వారు భావించలేదు.

వారు చాల కాలం వరకు యిలాంటి భావాలనే కలిగివుంటూ వచ్చారు. వాళ్ళ గ్రంథాలయాలు బోలెడంత భోగట్టాను ప్రోగులు పెడుతున్నాయి. బీరువాలు, గదులు, భవనాలు నిండి పోతున్నాయి. ఈ గ్రంథాలతో కాని కార్యకారణ సంబంధియైన 'శాస్త్ర' మనేది అక్కడ యింకా జన్మించలేదనే చెప్పాలి. బాబిలోనియనుల ప్రాచీన గ్రంథాలన్నీ అసంఖ్యాకమైన మంత్రాలు, తంత్రాలు, ప్రయోగ విధులతో నిండి వుండేవి. వంటికి పుప్పి బయలుదేరిందనుకోండి దానికి మంత్రాలు, మందులు, తంత్రాలు బోలెడున్నాయి. గుగ్గిలం, సున్నం కలిపి పంటిలో పెట్టడం అనేది తంత్రం అనుకోండి. ఆ పనిచేస్తూ, కొన్ని మంత్రాలు కూడా వల్లించాలనేది విధి. ఆ మంత్రాల్లో ఏముండేదో చూద్దాం. దేవుడు ఆకాశాన్నెల్లా సృష్టించాడో, ఆకాశాన్నుంచి భూమి, భూమి నుంచి నదులూ, నదుల నుంచి కాలువలూ యెలా బయలుదేరాయో, కాలువల్లో క్రిములు పుట్టి, అవి పంటిలో దూరడం మొదలైన విషయాలు

సుదీర్ఘమైన దండకంలా వుంటుంది. ఆఖరున క్రిమిని సంబోధిస్తూ "దేవుడు మహాశక్తిగల తన హస్తాలతో నిన్ను నాశనం చేయగాత!" అని శపిస్తారు!

శాస్త్రాన్ని సృష్టించేందుకు పూర్వం జనులొక నూతన పంథాలో ఆలోచించడం నేర్చుకొని వుండాలి. కాని కొత్త పంథా, కొత్త ఆలోచనలు సుఖసుఖాలు వస్తాయా? వేల సంవత్సరాల నాటి పురాతన దేవాలయాల్లో నూతన భావాలు కలగడం అసంభమే.

శాస్త్రముల పుట్టినింటిని అన్వేషించడానికి మనం మరో దిశగా బోవాలి. తూర్పున బాబిలను, దక్షిణాన ఈజిప్టు గాక పశ్చిమాన గ్రీసుకు పోవాలి. అటు నుంచే వచ్చారు మిలిథుస్ జనులు.

తమ జన్మభూమి నుంచి, పూర్వపు కాణాచి నుంచి వీరేమి తెచ్చారు? గ్రీసు దేశాన్నుంచి భాష, విశ్వాసాలు, ఆచారాలు వగైరాలు తెచ్చుకున్నారు వాళ్ళు.

మిలిథుస్‌లోనూ, గ్రీసులోనూ కూడ జనులు కొలిచే దేవుళ్లు ఒకళ్ళే. వాళ్ళ పురాణములు, కావ్యములు ఒకటే. సాంప్రదాయక గాథలను బట్టి ప్రాచీన మహాకవి హోమర్ రచించిన పాటలు యివి. హోమరు పాటల్లో మతం, శాస్త్రం కవిత్వం అన్నీ కలగాపులగంగా ఉంటాయి. మానవుల ఆలోచనా క్రమంలోని మూడు విభిన్న శాఖలుగా యివి కాలేదు అప్పటికి.

హోమరు మహాకవి ఇలియడ్, ఒడెస్సే అను రెండు కావ్యాలు రచించారు. ఆయన వాటిలో కర్మను మతంతో ముడిబెట్టాడు. ఉదాహరణకు ఆయన ఒక చోట ఆయుధ నిర్మాత కార్ఖానాను గురించి గానం చేస్తూ, మహావీరుడగు అఖిలిస్ కి డాలును తయారుచేసి యిచ్చిన కమ్మరి మానవమాత్రుడు గాడనీ, అతడు హెఫాస్టస్ అను దేవశిల్పియనీ వర్ణిస్తాడు. ఆనాటి నౌకాయాన సంబంధమైన శాస్త్రమంతా ఒడెస్సే కావ్యంలో కానవస్తుంది. సముద్రం మీది తుపానులను హోమర్ కవి యెంతో నిర్దిష్టంగా వర్ణించాడు. ఒడిస్యూస్ ఓడలను తిప్పలు బెట్టిన తుపానులు, గాలులు గూర్చిన ఆయన వర్ణనలు గైకొని మనం ఈనాడు కూడా సిసలైన వాతావరణ పటాన్ని, ఛార్టును తయారుచేయవచ్చు! కాని, ఆ గాలులను దేవతలుగా వర్ణిస్తాడు ఆ మహాకవి!

హిసియడ్ కూడ గ్రీకు కవియే. అతడూ దేవతలను గూర్చి కవిత లల్లేడు. కాని, ఆయన తరహా వేరు. హిసియడ్ కవి గ్రీసులోని బొయోషియో పర్వతములలో అస్క్రా యనే కుగ్రామంలో నివసించేవాడు. ఆయన తన కావ్యాల్ని ప్రభువుల విందుల్లోనూ, రాజుల సభల్లోనూ గాక గ్రామ జనుల సమావేశాల్లో గానం చేయువాడు. గాథలను బట్టి చూస్తే హిసియడ్ పుట్టిన దేశం 'మ్యూజెస్' అనే దేవతా స్త్రీల జన్మభూమియే. హెలికాన్ పర్వత సానువులపై నా దివ్య సోదరీమణులు తొమ్మండుగురూ హిసియడ్ పల్లెకు పైన నివసించేవారట! ఈ ఏడుగురు సోదరీమణులూ పురాణకావ్యము, చరిత్ర, శృంగార ప్రబంధము, గేయము, విషాదాంతనాటిక, వక్తృత్వము, నాట్యము, సుఖాంతకావ్యము, జ్యోతిషము అను తొమ్మిది కళలకు అధిష్ఠాన దేవతలని గ్రీకుల సాంప్రదాయము. నిజమే! హిసియస్ పుట్టినిల్లు దివ్యకళలకు జన్మస్థానమే!

హేమంత ఋతువులో పగలు కూడ చలిగానే ఉంటుంది. చేయుటకు పనులూ వుండవు. అటువంటప్పుడు ఆస్క్రా గ్రామీణులు పర్వత సానువుల మీద ఎండ పొడవున ఒకచోట కూడేవాళ్లు. అక్కడే హిసియడ్ ఉండేవాడు. అతడికి లైర్ గాని మరే తంత్రీవాద్యంగాని చేతగాదు. అందుచే నాతడు చేతనొక గుఱుపుల కర్రగొని, దానితో లయవేస్తూ, ఎన్నెన్నో సంగతులను గురించిన పాటలు పాడుతూండేవాడు. దిఙ్మండలం మీద కృతికా నక్షత్రం కనబడినపుడు కోతలు, నూర్పిడుల తరుణం వచ్చిందని రైతులకు చెప్పేవాడు. అట్లే కృత్తికా నక్షత్రం అదృశ్యమైనప్పుడు దుక్కికి పదును అని చెప్పేవారు. ఓడల్లో సరకులు నింపి, యెప్పుడు సముద్రాంతరాలకు బయలుదేరాలో కూడా అతడు గ్రామీణులను హెచ్చరించువాడు. ద్వీపాంతరాల నుంచి తిరిగి వచ్చిన పడవలను ఒడ్డు పట్టించి, పడిచెక్కల మీద బరువైన పాషాణములను యెక్కించి ఉంచుమనీ, లేనిచో కెరటాలు వాటిని కొట్టేస్తాయనీ అతడు సలహాలనిచ్చువాడు. చుక్కానికాచే తెడ్డుకర్రను వంట పొయ్యపైన వ్రేలాడదీసి ఉంచితే బాగా ఆరుదలగా ఉంటుందనేదీ ఆయనే చెప్పాలి. దైనందిన కృత్యాలను గూర్చిన ప్రసంగం కాగానే దేవతా గాథలను అందుకొనేవా డాయన. ప్రళయం (Chaos) లో నుంచి అంధకారం - తేజస్సు, భూమి-ఆకాశం, ఇవన్నీ యెలా ఉద్భవించాయో, భూమ్యాకాశాల వివాహ ఫలితంగా దేవతలు, రాక్షసులు (టైటాన్‌లు, సైక్లోప్‌లు) జన్మించడం మొదలైన పురాణగాధలు పాడేవాడు. ఆ వెంటనే ప్రకృతి శక్తిని గురించీ, భూతాలన్నీ దేవతలుగా గావించిన పనులనూ వర్ణిస్తూనూ పాడి వినిపించేవాడు.

హిసియడ్ కవి యొక్క టైటాన్‌లు, సైక్లోప్‌లు కూడ హోమర్ మహాకవి యొక్క పాత్రలవలె మానవత గల వాళ్లుగా ఉండరు. వాళ్ళకి నామధేయాలున్నాయి. భూమి, తేజస్సు, దినం, ఉత్తరపవనం, వృద్ధాప్యం, భద్రత, మోసం - యివన్నీ కూడా దేవతలే, పాత్రధారులే. కాని, అవన్నీ నిజంగా రక్త మాంసాలు గల ప్రాణులు గావు. వాటిని కొన్ని నిర్దిష్ట భావాలని గాని, ప్రకృతి శక్తులని గాని చెప్పవచ్చును. హిసియడ్ గీతాల్లోని దేవతలందరూ ఒకే మాదిరిగా ఉండేవారు. 'మనోహర పాదములు గల దేవత' యనే ప్రతి దేవతనూ వర్ణించేవాడతడు. వారిని వేరువేరుగా రూపరచి చెప్పలే దాతడు. వాళ్ళంతా కలిసిపోయినట్లు అస్పష్టంగా మబ్బుల్లా ఉండేవాళ్లు! హోమరు మహాకవి వర్ణనలలో విడివిడిగా వ్యక్తి జీవితాల్ని పూర్ణంగా గడపిన ఈ దేవతలంతా హిసియడ్ వర్ణనలలో యేకరూపుగా కలిసిపోయి వుండేవాళ్లు. క్రమ క్రమంగా దేవతల రూపాలు అస్పష్టమగుచు, పొగమంచువలె అయి పోతూంటే అంతకంతకు జనులు విస్పష్టంగా ప్రకృతిని చూడగలుగుతూండిరి!

జనులు నూతన భావాలను ఆకళింపు చేసుకుంటున్నారు. సుదూరస్థమైన యే బొయోషియను పర్వత గ్రామములోనో రైతు జనులింకా హిసియడ్ గీతాలను పాడుతున్నా సందడిగా నున్న నౌకా పట్టణాల్లో కొత్త తరహా భావాలను వ్యక్తీకరించే పాటలు వినబడుతున్నాయి.

విజ్ఞాన శాస్త్రపు మొదటి మాటలు

సందడిగా ఉండే రేవు పట్టణమైన మిలిథస్‌కు వెడదాం మరొకసారి.

అక్కడి జనసమూహాల్లో మనం కూడ చేరి తిరుగుదాం, నడవండి. మొదట్లో మనకు తెలిసేది ఏమంటే వారందరూ ఒకేభాష మాట్లాడడం లేదని. ఎన్నెన్నో భాషలు వినబడతాయి. వేరువేరు ఆచార వ్యవహారాలు, భిన్నభిన్న మతాలు అక్కడ వున్నట్లు స్పష్టమవుతుంది. అక్కడి సందడీ, గందరగోళంలో నుంచి మురళీనిస్వనములు శ్రావ్యంగా వినిపిస్తున్నాయేమిటి చెప్మా! ఓహో! తెలిసింది. ఫొనీషియా నావికుల వాళ్ల దేవుడైన మెల్‌కార్టు నారాధిస్తూన్నారన్నమాట. మురళీస్వనానుసారంగా వాళ్ళు నాట్యం చేస్తూ, సాష్టాంగ నమస్కారాలు గావిస్తూ, తమ భక్తిని ప్రదర్శిస్తూన్నారు. వాళ్ళ సరసనే వున్నారు, ఏజియను సముద్ర ద్వీపాల నుంచి వచ్చిన గ్రీకులున్నూ. గ్రీకులు తమ నౌకలను తీరానికి లాగి, భద్రపరచి సముద్ర దేవతయైన పొసీదన్‌కు బలులు వ్రేల్చేటందుకు అగ్నిని ప్రజ్వలింప జేసేవాళ్లు.

పూర్వకాలంలో మానవులు తమ తాతముత్తాతలు నివసించిన చోటనే తామూ నివసిస్తూ, తమ పూర్వుల ఆచార విచారాలను, విశ్వాసాలను తుచ తప్పకుండా నిష్ఠతో అనుసరించుతూండేవారు. అటువంటిది యిప్పుడు జనులు నౌకలలో సముద్రాంతర భూములక్కు బోతూ, భూగోళమంతటా పరిభ్రమిస్తూన్నారు. వారు యెన్నెన్నో అభూత పూర్వ విషయాలను చూస్తున్నారు, వింటున్నారు. ప్రతి దేశంలోనూ దేవుళ్ల కథలు వింటున్నారు. ఇథియోపియా దేశంలో దేవుళ్లకు గండు తుమ్మెదల కాంతిని ధిక్కరించే నల్లని చర్మం ఉంటుంది. కానీ, థ్రేస్‌లో దేవుళ్లకు ఎర్రని జుట్టు, నీలికండ్లూ ఉంటాయి. దేవుని వర్ణనా విషయంలో గ్రీకులు మరొకలా చెపుతారు. ఇథియోపియనులదీ, థ్రేషియనులదీ తప్పనీ, గ్రీకుల వర్ణనే సరియైనదనీ యెలా చెప్పగలం?

మిలిథస్ వాసులంతా చేతిపనుల వాళ్లూ, నావికులూ, వర్తకులూను. సంప్రదాయక దేవతల యొక్కా, పురాణవీరుల యొక్క గాథలను వీరు చాలకాలంగా సంశయంతో చూస్తూన్నారు. పురాణ చారణుల, కవుల గీతాలలోని విషయాలన్నిటినీ విశ్వసించేట్లయితే నేటి ప్రభువర్గాల వారంతా సాక్షాత్తూ దేవతల సంతతివారని మనం అంగీకరించాల్సి వస్తుంది. అయితే తమ వంశీకులై యీ ప్రభు వర్గాల వాళ్ళతో మిలిథస్‌లోని వర్తకులు, నావికులు, చేతిపనుల వాళ్లు, కూలీలు వగైరా సామాన్య జనం పోట్లాడుతూ, చికాకు పరుస్తూన్న పుడేనా ఆ దేవతలు వాళ్లకి సహాయం రావడం లేదేమి?

మిలిథస్ నివాసి హెకాత్యూస్ అనునాత డొక విమర్శా శీలు డుండేవాడు. అతడా ప్రాంతమంతటా పర్యటించి, పర్వత శిఖరాన్ని అధిరోహించి, గుహ లన్నిటా దూరి చూచినవాడు.

పాతాల లోకానికి రెండు దారులున్నవని, ఒకటి ల్యుకాడియా కొండల్లో ఉత్తరమునా, మరొకటి దక్షిణాన త్యేనారమ్ అగ్రం మీదనూ ఉన్నవని హెకాత్యూన్ చిన్న తనంలో విన్నాడు. అందుచే నాతడు త్యేనారమ్ అగ్రం మీది కొండ గుహను కరదీపికా మాత్ర సహాయుడై ప్రవేశించి, అన్వేషణ నారంభించాడు. పాతాళ లోక ద్వారాలకు కాపలాగా పాముతోక గల మూడు తలల శునకం ఉంటుందని కూడా అంతా విశ్వసించేవాళ్లు. ఈ కట్టుకథనూ హెకాత్యూస్ నమ్మలేదు. ఆ గుహలోని మూలలన్నింటినీ కరదీపికా సహాయంతో పరిశోధించగా, అదంతా వట్టిదని తేలింది! అతని చేతనున్న దీపపు వెలుగే చిరకాలాగతమైన విశ్వాసాంధకారాన్ని పటాపంచలు గావించింది.

హెకాత్యూస్ వెనుతిరిగి వచ్చాక స్నేహితులతో తాను గుహలో చూచిన పాములను, గబ్బిలాలనూ గురించి చెప్పాడు. బహుశా, జనులీ పాముల భయం వల్లనే అక్కడకు వెళ్ళేవాళ్లు గారనీ, క్రమంగా పాముతోక వున్న భయంకర జంతువు అక్కడ కాపలావుందనే ప్రవాదం పుట్టి ఉంటుందని అతడు అన్నాడు.

చిరకాలం నాటి విశ్వాసం శిథిలమై పోయింది...

ఈ రీతిగనే అవిశ్వాసం చేత, బుద్ధిబలం వల్ల యిట్లే అనేక ప్రాచీన విశ్వాసాలూ, దివ్యగాథలూ నిరాధారములై నశించి పోతూ వచ్చినాయి. దుష్కరమైన ఈ కార్యం కత్తిచేత గాక హేతువాదం చేతనే, బుద్ధివల్లనే సాధించబడింది. "హెల్లినీయు లనేక విశ్వాసాలు గలవారైనను అవన్నీ నాకు అసంగతంగానే కనబడుతూన్నాయి." అను సాహసవాక్యంతో హెకాత్యూస్ తన గ్రంథాన్ని ఆరంభించాడు. అతడిప్పుడే కాకిగాడు. అతనికి మున్నే మిలిథుస్ పట్టణంలో నూతన పంథాలో ఆలోచించేవారూ, దర్శించగలవారూ కొందరుండేవాళ్ళు.

వీరే మొదటి శాస్త్రజ్ఞులు, విద్వాంసులు - థేల్స్, అనక్షిమందిర్‌లు.

వారి బోధనలేమిటి?... ఈ ప్రశ్నకు జవాబు యివ్వడం అంత సులభం కాదు. వాళ్ళ పుస్తకాలను అటునిటు తిరగేస్తే తెలియదా? అంటారా?... కాని, వచ్చిన చిక్కేమిటంటే వారి గ్రంథాలు మనకు దొరకవు! వారు చెప్పిన వన్నీ కొన్ని వాక్యాలూ, బోధనలూ అక్కడక్కడ మాత్రం లభిస్తాయి.

ప్రాచీన శాస్త్ర గ్రంథములకు పట్టిన దుర్గతి యిదే, మరి. అట్టి పురాతన గ్రంథాల అవశేషాలు మాత్రమే అక్కడక్కడ ఒకటీ అరా వాక్యాలు దొరుకుతాయి. పోనీ దొరకిన ఈ వాక్యాలైనా మంచి పరిస్థితుల్లో వుండవు. ఎవరో వీటిని ఖండించేటందుకే ఆ వ్యాక్యాల్ని ఉల్లేఖిస్తారు. అందుచేత అవి నిలబడి వుండడానికే బహు మూల్యమును చెల్లించుకోవలసి

వచ్చిందన్న మాట!...ఈ విధంగా ఒక మహాపండితుడు జీవితమంతా గావించిన అమూల్య కృషి యొక్క అవశేషాలుగా కొద్ది వాక్యాలు మాత్రమే మిగిలి యున్నా యన్నమాట! ఒక మహాసౌధ శిథిలావ శేషాల్లాగ వున్నవని చెప్పవచ్చు. ఆ పురాతన గ్రంథావశేషాలు. వాటినన్నిటినీ ప్రోగుజేసి, సమకూర్చి, తిరిగి యథాప్రకారంగా ఆ గ్రంథాన్ని చేయుట అసాధ్యమైన పని. ఆ వాక్యాలలో నుంచి పూర్తి అర్థాన్ని లాగడమున్నూ అంతకంటె కష్టమైన పని.ఎందుకంటే ఆ గ్రంథాల్లో అత్యధిక భాగం మాయమయ్యేపోయింది! వాటి ఊహాచిత్రాన్ని నిర్మించుకోవలసిందే కాని మనకింకో మార్గమే లేదు.

పూర్వం గ్రంథాలను పాపిరస్ చుట్టల మీద వ్రాసేవాళ్ళు. పాపిరస్ అంటే రెల్లుకాగితం అన్నమాట. ఆ పాపిరస్ చాలకాలం నిలువ ఉండునది కాదు, మరి. అయినా ప్రయత్నిస్తే ఆ పుస్తకాల్ని భద్రంగా ఉంచుట సాధ్యమయేదేననుకొండి. కాని పాతిక శతాబ్దాలంటే మాటలాయేమన్నానా? ఇంతకంటే ప్రాచీనమైన ఐగుప్తీయ పాపిరస్ గ్రంథాలు మనకు లభ్యమైనాయంటే వీటిని మాత్రం కాపాడలేక పోయేవాళ్ళమా?

అయితే, కాలదేవతకు ఈ ప్రాచీన గ్రంథ వినాశనంలో తోడ్పడినవారు యింకెవరేనా ఉన్నారేమిటి? ఆఁ బాగా ఊహించారు మీరు. అలాటి నాశనకారులు కొల్లలుగా వున్నారు. మానవులే ఆ గ్రంథాల్ని వీలుచిక్కినప్పుడల్లా నాశంగావిస్తూ వచ్చారు. ఎందుకంటారా? పాత విశ్వాసాలు, పురాతన మతాలు తమ ఉనికికై నూతన భావాలతో తీవ్రపోరాటం గావించితే గాని లొంగవని చరిత్ర ఘోషించుతూనే వుంది. తమకు వ్యతిరేకమైన కొత్త భావాలకు పాతవి ఓ పట్టాన లొంగిపోలేదు, యెప్పుడూ. ఆ పాత మతాలూ, విశ్వాసాలూ నమ్మినవాళ్ళంతా ఈ నూతన గ్రంథాన్ని వీలుదొరికనప్పుడల్లా నాశనం చేయడానికీ, పరశురామ ప్రీతిగావించడానికీ ప్రయత్నిస్తూనే ఉండేవాళ్ళు.

థేల్సు పండితుని గూర్చి మనకు తెలిసిందేమైనా ఉందంటే అది ఏ పుస్తకాల్లోనో, కొద్ది పుటల్లోని నాలుగైదు ఖండన వాక్యాల్లో చూచినది మాత్రమే. అతని నామధేయం థేల్స్ అని చదువుతాము. ఆయన జన్మతః ఫొనీషియను అనీ, ప్రాచీనుల చేత అప్పటి యేడుగురు మహా పండితుల్లోనూ ఒకడుగా పరిగణించబడేవాడనిన్నీ గ్రహిస్తాము.

థేల్స్‌వాణి మనకు వినబడదు. కాని, ఆయనను ఖండించే వాళ్ళ మాటలు మాత్రం మనకు విస్పష్టంగా, స్ఫుటంగా వినబడతాయి. ఆకాశంలోని నక్షత్ర లోకాల్ని చూస్తూ, తన ముందే వున్న గోతిలో కూలేడని యాయనను గూర్చి ప్రత్యర్థులు వ్రాశారు. ఆయన్ను గురించి యిలాంటి కథలు చాలానే ఉన్నాయి. ఇటువంటి పరధ్యానపు పండితుల్ని గూర్చిన ఈ మాదిరి కథలు జనులు అప్పుడూ యిప్పుడూ కూడా చెప్పుకుంటూనే వున్నారు. శాస్త్రీయ సిద్ధాంత నిర్వచనకై యత్నించే ప్రారంభ దినాల నుంచీ యిలా అనుకోవడం పరిపాటైనదిలెండి!

పురాతన యుగాల్లో పనులన్నీ బానిసలు, రైతులు, చేతి పనులవాళ్ళూ చేస్తూండేవాళ్ళు. వర్తక వ్యాపారాదులు చేయడానికి ఒక ప్రత్యేక వర్గం ఉండేది. ఇక శాస్త్రజ్ఞులూ, తత్త్వ వేత్తలూ మొదలైనవాళ్ళు ఈ సంసార తాపత్రయాలలో పడిపోకుండా వాటికి అతీతులుగా వుంటారని అంతా అనుకొనేవాళ్లు. అందుచేతనే థేల్స్, డెమోక్రిటస్, ఆర్కిమెడీస్ మొదలైన శాస్త్రజ్ఞులందరూ పరధ్యానంగా ఉండేవాళ్లు గనూ, యేదో ఆలోచనలో, తపస్సులో నిమగ్నులై ఉండేవాళ్లుగనూ చిత్రించబడుతూండేవాళ్లు.

కాని, ఎవరైనా శాస్త్రజ్ఞుడెట్లు కాగలడు? తనచుట్టూ వున్న ప్రతి విషయాన్నీ, సంఘటననీ నిశితంగా, పరిశీలనాబుద్ధితో పరికించుతూ, వాటిని గూర్చిన తత్త్వమును రూపొందించాలని యత్నించడం వల్లనే గదా? థేల్స్ కూడ నిజాని కట్టివాడే నక్షత్ర లోకాల్లో యేమి ఉందో అనేగాక ఈ భూమిమీది ప్రతీ విషయాన్నీ కూడా ఆయన తెలుసుకుంటూండేవాడు. ఆయన భూ మార్గాన్ని, సముద్ర మార్గాన్ని కూడా సుదీర్ఘయాత్రలు గావించాడు. థేల్స్ పండితుడు, యంత్ర నిర్మాత మాత్రమే గాక వర్తకుడూ, నావికుడూ, పనివాడూ కూడాను. ఉప్పు తీసుకు రావడానికై ఆయన ఐగుప్తుకు పడవల మీద సముద్రయానం చేసివచ్చాడు. అతడు కాలువలు త్రవ్వించాడు; వంతెనలు కట్టించాడు. వ్యాపారంలో ఆయన తెలివిని గురించిన కథ ఒకటి వుంది. ఒక సంవత్సరం ఆలివ్ పంటకు గిరాకీ ఉంటుందని కాలమాన పరిస్థితుల్ని బట్టి అంచనా వేసి, థేల్స్ ఆ యేటి పంటనంతనూ ముందుగనే కొనేశాడు. అలా యిప్పుడూ కొందరు చేస్తూంటారు. ఏదో ఒక దినుసును బజారులోని దంతా కొనేసి, నిలవ వుంచి, హెచ్చు ధరకు అమ్ముతారు. ఇదే గుత్త వ్యాపారం అంటారు. అతడు పసిపట్టింది నిజమే అయింది. ఆ యేడు ఆయన మంచి లాభాలు ఆర్జించాడు! తలచుకున్నట్లయితే తత్త్వవేత్త, పండితుడు కూడా ధనార్జన చేయగలడని ఈ విధంగా ఆయన ఋజువు చేశారు. కాని, విజ్ఞానులందరి వలెనే థేల్స్ పండితుడు కూడా ధన సంపాదనా దృష్టి అంతగా యోగ్యమైనదీ, ఘనమైనదీ గాదని భావించేవాడు.

సరే. ఇది యిట్లుంచి, ఆయన యే కొత్త విషయాన్నైనా కనుగొన్నారా? అనేది చూద్దాము. ఆయనే ప్రధమ విజ్ఞానియని యెందుకంటున్నాము?

థేల్స్‌ను గురించిన భోగట్టానంతనూ ప్రోగుజేసి ఒకచోట నుంచుదాము. సంవత్సరానికి 365 దినములని ఆయన చెప్పేడంటారు. అయితే అప్పటికే ఐగుప్తీలకీ విషయం తెలుసుననీ థేల్స్ ఉప్పుకోసం ఐగుప్త దేశానికి వెళ్ళి వచ్చాడనీ, వాళ్ళ నుంచే ఆయన ఈ సంగతి నేర్చుకుని ఉంటాడనీ చెప్పాలి, మరి రథము లేక లిటిల్ డిప్పర్ అని పిలువబడే నక్షత్ర రాశిని ఆయన సూచించారు గాని ఫొనీషియనులు దీనినదివరకే గుర్తించారు. దానిని బట్టే తమ నౌకల్ని సముద్రంలో నడిపేవారు. ఫొనీషియనులు. పోనీ, మరొకటి. సూర్యమండల

వ్యాసం ఆకాశ వృత్త వ్యాసంలో 1/720 అని థేల్స్ విజ్ఞాని చెప్పాడు. కాని, బాబిలోనియన్ పురోహితులు దీని నదివరకే చెప్పియున్నారు! అచ్చటి నుంచి మిలిథుస్‌కు ఈ విషయం అంది వుండడంలో ఆశ్చర్యమేమీన్నీ లేదు. స్థలజల మార్గాల కూడలి యైన మిలిథుస్‌కు యెక్కడెక్కడి భోగట్టా, విశేషాలూ అన్ని సులభంగా, విధిగా వచ్చి చేరుతూండేవి.

క్షేత్రమితి లేక జామిట్రీ అనబడే గణితశాస్త్ర విభాగాన్ని పఠించిన మొదటి గ్రీకు కూడ థేల్స్. పిరమిడ్ల యెత్తును వాటి నీడల పొడవును బట్టి లెక్కగట్టడం ఆయనే కనుగొన్నాడు. ఐగుప్తీయులు ఆవరకే క్షేత్రమితిని పఠించేవాళ్లు గదా? వాళ్ళ నుంచే థేల్స్ ఈ శాస్త్ర విజ్ఞానాన్ని సంపాదించియున్నాడేమో?

మున్నీటి మీద గుండ్రని చదునైన తెప్పవలెనే మన భూమి కూడా తేలుతూందని ఆయన ఊహ చేశాడు. అది అటునిటు ఒరిగినపుడు భూకంపాలేర్పడతున్నాయని తేల్చాడు. కాని బాబిలోనియను లీ విషయాన్ని అదివరకే చెప్పేశారు!

సమస్తమూ కూడా జలం నుంచే ఉద్భూతములైనవని థేల్స్ చెప్పాడు. కాని అంతకిముందే బాబిలోనియను పురోహితులు కూడా ఈ లోకము తియామత్ మాత రెండుగా చీలిన దాని నుంచే అంటే జలమయమైన అఖాతాన్నుంచే వచ్చిందని చెప్పారు. వీళ్లేగాదు, ఐగుప్తీయులు కూడా ప్రాచీనమైన నూన్ అనగా జలం నుంచే ఈ లోకమంతా ఉద్భవించిందన్నారు!

అయితే యింతకీ థేల్స్ చెప్పిన క్రొత్త విషయం ఏదేనా ఉందా? దేశాల్లో సంచితమగుతూ వచ్చిన విజ్ఞానాన్ని, శాస్త్ర సిద్ధాంత భాండారాన్ని థేల్స్ ప్రోగుజేసి తన దేశానికి గొనివచ్చాడు. అసలు అదే ఒక ఘనకార్యం అనుకోండి! కాని అతడు అంతే చేసివుంటే ఆయన్ని ప్రథమ శాస్త్రవేత్త యని మనం చెప్పడం సరికాదు గదా? ఆయన వెనుకటి విజ్ఞానాన్ని ప్రోగుజేసి తేవడమేగాక యెన్నో నూతన విషయాలనూ కనుగొన్నాడు. ప్రతి విషయాన్నీ ఆయన నూతన కోణాన్నుంచి చూసేవాడు. అదొకటి థేల్స్ పండితుని విశిష్టత. బాబిలోని యన్ పురోహితులు విశాలమైన జలార్ణవ మనే దేవతను చూచేరంటే థేల్స్ జలమనే ఒక మూలభూతాన్ని, పదార్థాన్ని చూచాడు. అఖాతమైన గోతిని, అప్పు దేవతను వారు చూసిన చోట, ఆయన ప్రదేశం అనేదాన్ని చూచాడు.

ఈజిప్షియన్లు భూమ్యాకాశముల పటమును గీసినపుడు వారు వాటిని దేవతలుగా చిత్రించారు. క్రింద భూమి, దానిమీద వాయుదేవుడు రెండు చేతులతోనూ తన తలమీద మోస్తున్న స్వర్గదేవుని చిత్రించేవారు. వాయుదేవుని శరీర పొడుగునా నక్షత్రాలు మెరుస్తూంటాయి. సూర్య చంద్రులు ప్రయాణం చేస్తుంటారు. ఈజిప్షియన్ల పురోహితుల శిష్యుడే థేల్స్ కూడా.

కాని, ఈయన వాటన్నిటినీ కొత్త పంథాలో చిత్రించాడు. ఆయన సూర్యుని దేవుడుగా భావించనే లేదు. భూమిలో యేయే మూలపదార్థాలున్నయో అవే సూర్యునిలోనూ ఉన్నాయన్నాడు. థేల్స్. అట్లే చంద్రునిలోనున్నూ. భూమికీ సూర్యునికీ మధ్య సరళరేఖలో చంద్రుడు అడ్డురావడం వల్లనే సూర్యగ్రహణం వస్తూందన్నాడు. మొదటి చూపులకిదొక గొప్ప విషయంగా, నూతనంగా కనబడక పోవచ్చును. ఎవరు? అని అడగడానికి మారుగా, ఏమిటి? అను పదాన్ని వాడడం మహాతెలివి గాదని మీరనుకుంటారు. ఈ ప్రపంచం ఎవరినుంచి జన్మించింది? అని ప్రశ్నించేందుకు మారుగా ఈ ప్రపంచం దేనినుంచి జనించింది? అని అడగడంలో పెద్ద తేడా ఏమున్నదనుకుంటున్నారు, కదూ?

కాని, ఈ చిన్నమార్పు, మెలికలతోనే శాస్త్రం, విజ్ఞానం ఉదయించింది!

జలములే అన్నిటికీ మూలమని థేల్స్ చెప్పాడు. భూమి మున్నీటిలో నుంచే వచ్చిందనిన్నీ, అది జలాలమీద తేలుతూందనిన్నీ ఆయన అన్నాడు.

ఇది మనకు విచిత్రంగా కనబడవచ్చు. కాని, అంతకు ముందుగానే యితర దేశీయులు చెప్పిన దానితో థేల్సు చెప్పింది పోల్చిచూస్తే, పెద్ద భేదం కనబడదు.

జలములే అన్నిటికీ ఉత్పాదకములన్నీ, మూలమనిన్నీ, తిరిగి అన్నీ నీళ్ళలోనే మునిగి లీనమై పోతాయన్నీ థేల్సు ప్రతిపాదించారు. శూన్యంలో నుంచి పదార్థం ఉద్భవించదని, పదార్థం అవినాశ్యమనినీ, కూడ ఆయన సిద్ధాంతీకరించారు.

ఈనాడు కూడ శాస్త్రవేత్తలు శూన్యంలో నుంచి పదార్థం ఉద్భవించదనీ, పదార్థం అవినాశ్యమనీ అంటున్నారు. ఇది ఆశ్చర్యకరంగా లేదూ? వేలాది యేండ్ల క్రిందట థేల్స్ విజ్ఞాని ప్రతిపాదించిన మొదటి శాస్త్ర సిద్ధాంతమే ఈనాడు కడపటి వాక్యం గావడం విచిత్రమే, మరి!

ఈజిప్టు, బాబిలోనియా మొదలైన దేశాల్లోని దేవాలయాల్లో వేంచేసియున్న దేవుళ్లందరూ కూడా కాలూచేయీ కదపని సోమరులూ, భోగులూను. కాని మిలిథుస్ నిరంతర పరిశ్రమ గావించే మానవులకు కాణాచి. నేల నాలుగు చెరుగులనుంచీ వచ్చే బిడారుల కిది కూడలి ప్రదేశం. వివిధ జనుల విశ్వాసాలు, ఆచారాలు, విచార ధారలు కలుసుకొనే చోటు యిది. ఇటువంటి చోట శాస్త్ర విజ్ఞానం జనించటం మనం చూస్తాం.

అనాదిగా కులీన ప్రభువుల ఆధిపత్యాన్ని నిలుపుటలో సాయపడుతూ వచ్చిన పురాతన విశ్వాసాలన్నిటి మీదా థేల్స్ బోధనలు పెద్ద దెబ్బతీసినాయి. కులీన ప్రభువర్గాలన్నీ దేవతాంశ వల్ల జన్మించినవాళ్లే. సామాన్య జనులు అనగా వర్తకులు, సముద్రాంతర వ్యాపారులు, దేవతాంశ

లేనివాళ్లు. థేల్స్ సామాన్య జనుడే. దేవతాంశలేని వీళ్లు కూడా బానిసలనూ, సంపదలనూ సంపాదించుకున్నారు. వ్యాపారమే వీరికి సమస్త సంపదలనూ యిస్తుంది. మామూలు జనుల సంతానం కంటే కులీన ప్రభువుల సంతానం అధికులు గారనీ వాళ్ళలో దివ్యత్వం యేమీ గానరాదనీ ఈ నూతన వర్గాలు వాదించ నారంభించారు. ఈ ప్రపంచం దేవుడు సృష్టించింది గాదనీ ఇదంతా పదార్థపు రూపభేదమేననీ వీరు వాదించ నారంభించారు. సముద్రంలోని నీటి బిందువులవలె రాజ్యంలోని జనులందరూ సమానులే నన్నారు, వారు.

విజ్ఞానశాస్త్రం ప్రపంచపు హద్దుల్ని విశాలం చేస్తుంది

విజ్ఞానం బహు త్వరగా యెదిగింది. పాత ప్రపంచంలో దానికి బహు యిరుకుగా ఉండేది. ఆ సంకుచిత ప్రపంచం దానిని ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసేస్తూండేది. చుట్టూ యిరుకు గోడల్లో బంధించి, దానికి ఊపిరి ఆడకుండా చేసేస్తూన్నట్లుంది. ఆ పాత నిర్బంధాల్ని ఛేదించుకుని బైటికి వచ్చేందుకు అది యత్నించింది.

ఇదివరలోనే చెప్పినట్లు ఆ కాలంలో జనుల నమ్మకం యేమిటంటే భూమి మీద ఆకాశం మూకుడులా బోర్లించి పెట్టి ఉందని. కాని, క్రమంగా ఆ నమ్మకం సడలిపోతూంది. స్వర్గం వచ్చి ఒలింపస్ శిఖరం మీద అనుకుని లేదనీ, మన కాళ్లక్రింద పాతాళ రాజ్యమైన హేడిస్‌కు తావులేదనీ, సుదూరాన దిఙ్మండలం దగ్గర భూమ్యాకాశాలు కలుసుకుంటున్నాయనీ జనులు గమనించ నారంభించారు.

ఆకాశపు గోడలు కూడా అంతకంతకు దూర దూరంగా త్రోసివేయబడుతూ వచ్చాయి. ఆఖరికి ఆకాశానికి గోడలే లేవన్నారు. ఆకాశం అనంతం! ఈ అనంత ప్రదేశంలో, అనంతమైన అకాశంలో భూమి మొదలైన ప్రపంచములు మహా వేగంతో యెరిగిపోతూన్నాయి. ప్రధమ శాస్త్రీయ గ్రంథంలో వర్ణితమైన విశ్వరూపం యిది. థేల్స్ శిష్యుడైన అనక్షిమందిర్ 2500 ఏండ్ల క్రిందట వ్రాసిన గ్రంథంలో 'ప్రకృతిని గురించి' అను దానిలో యిదంతా వ్రాశాడు.

గురువును మించిన శిష్యుడు. శిష్యుడే నాలుగాకులు యెక్కువ చదివాడు. ఈ భూమి గుండ్రని తెప్ప మాదిరిగా జలార్ణవం మీద తేలుతూందని థేల్స్ పండితుడన్నాడు. అనక్షిమందిర్ మరో అడుగు ముందుకువేశాడు. ఈ భూమి అనంతాకాశంలో వ్రేలాడుతూందన్నాడు. అప్పటికి ఆయనకు యిది గోళాకారంగా ఉన్నదని తెలియదు. దీనికి యేదో ఒకరూపం ఉండాలి గదా? అనక్షిమందిర్ ఒక కల్పనము గావించాడు. మన భూమి ఒక స్థూప భాగంగా ఉందన్నారాయన. కాని ఈ స్థూప భాగం దేనిమీదా అనుకుని ఉండదు; దీనిమీదనూ స్వర్గాదులేవీ ఆధారపడి ఉండవు!

అనంతం! అసీమం!!

అనంతావకాశం ఊహించుకోడం మనకి కూడా ఇప్పుడు కష్టమే. ఇంకా మనం ఆకాశం మన తలలపైన కప్పులా వుందనే అభిప్రాయంతో 'ఆకాశకలశం' అంటూంటాము. 'ఆకాశవీధి'అని అన్నప్పుడు కూడ దానికేవో హద్దులున్నట్లే భావిస్తాము.

కాని 2500 యేండ్ల క్రిందట జనులు ఆకాశం కలశం వంటిదనేది నిజంగా భావిస్తూండేవాళ్లు. అంతా తమ కళ్ళతో చూస్తున్న దానిని కాదనడానికి, అందరి విశ్వాసానికీ భిన్నంగా ఆకాశం అనంతమైన దనడానికి ఎంత ధైర్యం కావాలి? ఈ విశ్వముకు అది అంతములు లేవనీ, ఎల్లలు లేవనీ అనడానికి యెలాంటి భావనా బలం ఉండాలి? మన కాలంలోనే యింకా చాలమందికి ఈ విషయాలు తెలియవు. అటువంటప్పుడు అనక్షిమందిర్ కాలంలో వేరే చెప్పాలా? దేవతలు ఈ ప్రపంచాన్ని సృష్టిచేసి యింకా యెంతోకాలం కానేలేదని ఆ రోజుల్లో జనులను కుంటూండేవాళ్లు.

హెకాత్యూస్ ఏవిషయాన్నైనా పరీక్షస్తేగాని నమ్మేవాడు గాడు. అతడు కూడ ప్రాచీనులైన దివ్యపితరులు అప్పటికి కేవలం 15 తరాల క్రిందటనే ఉండేవారని భావించాడు. 15 తరాలంటే 15×40=600 యేండ్లు మాత్రమే. అప్పటి కారు శతాబ్దాల క్రిందటనే అమరులైన దేవతలనుంచి మర్త్యులైన జనులు జన్మించేరట!

అనక్షిమందిర్ కూడ గతంలోనికి దృష్టి సారించాడు. ఈ సందర్భంలో కూడా ఆయన యితరుల కంటె యెంతో దూరానికి చూడగలిగాడు. అమరులైన దేవతల నుంచి గాక యితర ప్రాణికోటి నుంచి బయలుదేరిన కాలంలోనికి ఆయన చూశాడు! మొట్టమొదట మానవుడు మత్స్యాకారుడై వుండి, సముద్ర గర్భానుంచి పంకంలో నుంచి వెలికి వచ్చాడు. అతడి శరీరం చేప శరీరం వలెనే పొలుసులతో కప్పబడి ఉంటూండేది. పొడి నేలమీద కాతడు వచ్చాక ఆ పొలుసులు రాలిపోయినాయి. మానవుని రూపమూ మార్పు చెందింది, జీవిత విధానమూ మార్పు చెందింది.

అయితే బురద నేల, పొడినేల ఎక్కడి నుండి వచ్చినాయి? అసలు భూమి అనేది అస్తిత్వంలోని కెట్లువచ్చింది? ఆనక్షిమందిర్ తీవ్రంగా ఆలోచన గావించాడు. కాలగర్భంలోనికి వీక్షించాడు. క్రమంగా ఆయన తీక్షదృష్టి ముందు కాలసాగరపు టావరణలు నిలువజాలక కూలిపోయేయి. భూమి మీద మానవులు లేని కాలమే గాక అసలు భూమే లేనికాలం కూడా ఒకటి ఉండేదన్నాడు, ఆయన.

సరే! అయితే అప్పుడు ఏమున్నది?

ఆఁ! అప్పుడు సర్వమునకూ మూలమైన 'అనంతం' ఉంది. అనంతావకాశమం దంతటా అనంత పదార్థం నిండి ఉండేది! ఈ రోజున తాత్త్వికులు, విజ్ఞానులు చాలమంది యిలాగే భావిస్తూన్నారు గదా! అంతేగాక, అనంతావకాశమంతటా నిండియున్న ఈ అనంత పదార్థం యొక్క స్వభావం ఏమిటి? అని కూడా అనక్షిమందిర్ ప్రశ్న వేసుకున్నాడు. జవాబు కోసం ఆలోచించాడు, తపించాడాయన. ఆఁ! అదీ! ఈ అనంత పదార్థం నిరంతర చలనశీలమై వున్నదిగా ఆయన దర్శించాడు. దానిలో విశ్వం దృశ్యమానమైంది. ఈ పదార్థం రెండు గణాలు గలది. శీతం, ఉష్ణం, తడి, పొడి - ఇట్లే ద్వంద గుణాత్మకమైనదీ అనంత పదార్థం. భూమిని చుట్టుముట్టి అగ్ని గోళాలున్నాయి. అవన్నీ వేర్వేరు పరిధులు గలవి. ఆగ్నేయమైన మబ్బులే ఈ భూగోళాలకు మూలమని ఆయన భావించాడు. అనక్షిమందిరుని విశ్వభావన యిట్టిదీ! ఈ విశాల విశ్వంలోని లోకాలు నిరంతరం ఉత్పన్నమవుతూ, నాశన మవుతూన్నాయని కూడా ఆయన అన్నారు.

ప్రకృతిలోని నూతనోత్పాదక శక్తి నిరంతరాయమైనది. ఒక్క రెప్పపాటు కాలం కూడా దానికి విరామం లేదు. ఏ పదార్థం మంచి యిదంతా ఉత్పన్నమవుతూందో అది ఎన్నడూ తరుగదు, నిశ్శేషమైపోదు, క్షయం కాదు. వ్యయమైపోదు. అనక్షిమందిరుని గురుడైన థేల్స్ పండితుడు 'సృష్టి కంతకూ జలములే ఉత్పాదకములు' అన్నాడు. కాని శిష్యుడు దీని నంగీకరించలేదు. 'జలము లెట్లు అనాది కాగలవు? సర్వోత్పాదకము లున్నాయే! కాని, జలము లెట్లు పదార్థాల నుంచి జనించినవో దానిని అనాదియని చెప్పవచ్చును" అన్నాడు. అనక్షిమందిరుడు.

ఆయన తిరిగి యింకో ప్రశ్న వేశాడు: "ఏది నిత్యము? ఏది శాశ్వతము?" ప్రాణులు పుట్టి గిట్టుతూన్నాయి, రాజ్యాలు లేస్తూ పడుతున్నాయి, లోకాలు ఉద్భవిస్తూ నశిస్తూన్నాయి. కాని ఒక్కటి మాత్రమే శాశ్వతంగా కనిపిస్తూంది. అదే 'గమనం'. ఈ గమనానికి ఆద్యంతాలు లేవు. ఈ రీతిగా శాస్త్ర విజ్ఞానం ఆదిలోనే దిక్కాలములకు హద్దులు తొలగించేసింది. కాని, తొలుతటి ఈ ఉజ్జాయింపు ఊహాకల్పనల నుంచి తరువాతివైన నిశ్చయాత్మక సిద్ధాంతాలకు యింకా యెంతో దూరం వుంది.

మానవునికి శాస్త్రజ్ఞానం మూడో కన్నులాంటిదని విజ్ఞులన్నారు. అది నిజమే. కండ్లతో కనలేని వెన్నెన్నో శాస్త్ర సహాయంతో చూడగలం గదా! మానవ దృష్టిలోని నైశిత్యం యెడతెగకుండ ఉండలేదు. ఒక్కొక్క మహామేధావీ, పండితుడూ అయిన మహాజనుడు బయలుదేరి ఎంతోదూరం చూసేవాడు. కాని, అతడు ప్రసాదించిన ఈ నిశిత దృష్టి యెంతో కాలం నిలువబడేది కాదు. తిరిగి మసకలు గ్రమ్మేవి. అనక్షిమందిరుని ప్రథమ శిష్యులే కంగారు పడనారంభించారు.

ఎంతో ప్రయాసతో పడగొట్టబడిన అడ్డుగోడలను, హద్దులను కొన్నింటిని వాళ్లు మళ్ళా లేవదీయనారంభించారు. పెంకును పగులగొట్టి వెలికి వచ్చిన పిల్ల మళ్లా గ్రుడ్డులోనికి పోనారంభించింది!

మళ్ళీ త్వరలోనే ఈ భూమి చుట్టూ దివ్యమైన ఆవరణ, చాందినీ, బ్రాహ్మాండమైన స్ఫటిక సంకాశకలశం యేర్పడింది. నక్షత్రాలు దానిమీది బంగారు మేకుల్లా మెరుస్తున్నాయి. మనిషి తలమీద టోపీ అమిరినట్లు భూగోళం మీద ఆకాశం అమిరివుంటుందన్నారు. సూర్యచంద్ర గ్రహ తారకాదులన్నీ దాని మీద నుంచి పండుటాకులవలె యెగిరిపోతున్నాయి.

అనక్షిమందిరుని శిష్యుడైన అనక్షిమినిస్ (Anaximenes) మన కొసంగిన విశ్వరూపమిట్టిది.

నిజంగా యిది వెనుకడుగే. కాని పూర్తి తిరోగమనం కాదు. భూమిపై కప్పుగా ఒక చిప్ప ఉంచబడింది. అయితే అది భూమి అంచుల మీద ఆనుకొనిగాక దాని నుంచి దూరంలో వుంది.

అనక్షిమినిస్ ఒక విషయంలో మాత్రం గురువు గారికంటే ముందుకు భేదమును గురువుగారు గుర్తించలేకపోయారు. శిష్యుడు ఈ రెండింటికీ భేదం ఉందని గుర్తించాడు. గ్రహాలు భూమికి సమీపంలోనే ఉండి, పరిభ్రమిస్తూంటాయి. నక్షత్రాలు మన కతిదూరంలో వుండి, నిశ్చలములై, ఆకాశంలో మేకులు దిగ గొట్టినట్లుంటాయి. అవి అటునిటు తిరుగవు. అనక్షిమినిస్ ఆకాశం వైపు దృష్టి సారించాడు. మేఘాలు ఏర్పడుతున్న విధానాన్ని గమనించాడు. ఆకాశంలో ఇంద్రధనస్సు ఎట్లు ప్రకాశిస్తూందో, సూర్యకిరణాలను నల్లటి మేఘాలు ఎట్లు అరికడుతూంటాయో కూడ చూశాడు. పక్షికంటె హెచ్చు వేగంతో వీచు గాలిధ్వని నాతడు విన్నాడు. సృష్టికి ఆరంభం జలములు కాజాలవని ఆయన నిశ్చయించాడు. దేని నుంచి మిగిలిన వన్నీ జనించాయో అది యావత్ప్రదేశమునూ నింపి వుండాలి. కాని, నీటికి తీరాలున్నాయి. అవధులున్నాయి. అదేగాక నీరు నిప్పును ఆర్పేస్తుంది కూడాను.

అయితే అన్ని పదార్థాలకూ జన్మనిచ్చిన దేమిటి?

అనంతం, అనాది యైనదేదో ఒకటి! దానినే అనంతరం అందాం. అనంతం అంటే ఏమిటి? దాని గుణము లేవి? అనక్షిమందిర్ కూడా దాన్ని నిర్వచించలేక పోయాడు.

శిష్యుడు గురువు నతిక్రమించ దలచుకున్నాడు. ఈ ప్రకృతిలోని సమస్తానికీ ఆరంభకమేది? ఏది సర్వ ప్రదేశాన్నీ నింపి, సర్వవ్యాప్తియై ఉన్నది? అనక్షిమినిస్ ఈ మూల వస్తువును రూపించుకోవడానికి ఆలోచిస్తూనే వున్నాడు.

సర్వారంభకమైనది వాయివైయుండునా?

వాయువు చిక్కనైనపుడు మేఘం అవుతుంది. అది యింకనూ చిక్కనైనచో వర్షంగా పడుతుంది. వర్షపు చినుకులు ఘనీభవించి వడగండ్లుగా పడతాయి. మేఘమే ఘనీ భవించినపుడు మంచు కురుస్తుంది. అది యింకనూ చిక్కనై, సాంద్రతరమైనచో పృథ్వీ పదార్థం, శిలాపదార్థం కాగలదని అనక్షిమినిస్ ఆలోచించాడు. ఒక సారి భూమి యేర్పడ్డాక దానిమీద చెట్లు పెరుగుతాయి, ప్రాణికోట్లు ప్రత్యక్షమవుతాయి.

ఏతావాతా వాయువే ప్రాథమిక పదార్థమని ఆయన నిర్ణయించాడు. దీనిలో నుంచి పుట్టినవన్నీ తిరిగి దీనిలోనే లీనమైపోతున్నాయి. నీరు పొగమంచుగా, ఆవిరిగా మారిపోతూంది. కర్రలు మొదలైనవి కాలి, పొగగా యెగసిపోతున్నాయి.

అదృశ్యమైన వాయు అణువులు ఒకప్పుడు విరళంగా యెగురుతాయి, మరొకప్పుడు దగ్గరకు చేరతాయి. అణువుల ఈ కదలికల ఫలితమే నక్షత్రాలు, సూర్యుడు, భూమి మొదలైనవన్నీ.

ఒకప్పుడు జనులు యిసుక రేణువులే బహు సూక్ష్మ పదార్థాలని భావించారు. వాటికంటెనూ బహుచిన్నవీ, కంటికగుపడనవీయైన సూక్ష్మతమ అణువులున్నాయని యిప్పుడు వారు గుర్తించారు.

ప్రకృతిలోని స్థూల వస్తువుల కన్నిటికీ జన్మనిచ్చిన మూలతత్త్వమునకై సూక్ష్మకణ ప్రపంచంలో అన్వేషించ నారంభించాడు మానవుడు. ప్రపంచమంతా, విశాల విశ్వమంతా అతి సూక్ష్మములూ, అదృశ్యములూయైన అణు సందోహముల యొక్క కదలికల వల్లనే యేర్పడినదని నిర్ధారణ గావించేందుకు ప్రయత్నం జరిగింది. ఈ వివరణమైతే సరియైనది కాదు. కాని, సరియైన దిశలో పురోగమించడమనే చెప్పాలి.

ఈ విషయమే యిక్కడ ప్రధానమైనది.

ద్వితీయ మండలం

రంగస్థలి విశాల పరచే కృషి

నవ్యగీతాల నాలపించిన వృద్ధచారణుడు

తన కనుల ముందు విశాలంగా వ్యావృతమైయున్న ప్రపంచాన్ని మహాజనుడు ఆశ్చర్యంతో చూశాడు. అంతా కొత్తగా కనిపించింది. సూర్యుడు యిప్పుడూ ప్రాతఃకాలాన్నే ఉదయిస్తున్నాడు. స్వర్గపథాన దివ్యరథం మీద పోవు దేదీప్యమానుడగు దేవుడుగాక అతడిప్పుడు జాజ్వల్యమానమైన ఆకాశగోళంగా ఉన్నాడు. ఇంద్రధనస్సులు యిప్పుడూ ఆకాశాన్ని అలంకరిస్తూనే వున్నాయి. కాని, అది యిప్పుడు సప్తవర్ణాంబర ధారియైన దేవతామూర్తి గాకుండా సూర్యకిరణముల వక్రీకరణం చేత రంగులు వెదజల్లే మేఘశకలముగా గుర్తించును.

ఎన్నో సహస్రాబ్దాలుగా దేవుళ్ళు నివసిస్తూన్న దివ్యాయతనములన్నీ కలలలోవలె కరిగి అదృశ్యమైపోయేయి. దేవుళ్లు విందులు చేసుకొనే స్థలాలు, హెబీ దేవుడు బంగారు పాత్రలలో సురభిళమైన దివ్యామృతమును పంచియిచ్చిన స్థలము, అలాంటి దివ్యల క్రీడారంగాలన్నీ అదృశ్యమైపోయి, కేవలం ఒలింపస్ పర్వత శిఖరపు భౌతిక రేఖలు మాత్రమే నిరంత హిమాచ్ఛాదితములై అస్పష్టంగా కానవస్తూన్నాయి.

దివ్యగాథలూ, వాటిలోని దివ్యయోధులూ క్రమంగా జానపద గాథల్లోకి, గీతాల్లోకి జారిపోయేరు. కాని, యింకనూ చారణులు మాత్రం ఆ యోధుల వీరగాథలను గానం చేస్తూనే వున్నారు. ప్రాచీనకవి హెసియద్ రచించిన 'దివ్యవంశావళి' (థియోజనీ)ని యువకజనులు యెగతాళి చేస్తూన్నారు. ఏ ఏ దేవత ఎవరెవరికి జన్మించాడో, ఎవరిని పెండ్లియాడి, ఎవరిని కనెనో వగైరా దివ్యవంశ కథనమంతా దానిలో వుండేది! అదియేగాదు. ఆదికవి హోమర్ కూడా పూర్వంవలె యిప్పుడు గౌరవించబడుట లేదు!

హెసియద్ కవికాలం గడచి అప్పుడే నూరేళ్ళు దాటింది. హోమర్ మహాకవి కావ్యరచన జరిగి యింకా చాల కాలమే దాటింది. ఈ కాలంలో లోకంలోని వస్తువులు యథాప్రకారంగా ఉండిపోలేదు. సమస్తమూ కూడా పెద్ద మార్పులకు లొంగిపోయినాయి.

హోమర్ మహాకవి రాజవంశీకులైన వీరుల కీర్తిని గానం చేశాడు. వారు దివ్యులైన జ్యూస్ మొదలైన దేవతల వంశీకులు. హోమర్ తన కావ్యాల్లో సామాన్య ప్రజలను నిరసనా పూర్వకంగానే వాకోంటూ వచ్చాడు. కాని జరిగింది దేమిటి? దివ్యులైన రాజవంశీకుల నందరనూ, సామాన్యులైన ప్రజలూ, ధనిక వర్తకవర్గాలూ కలిసి ఓడించేశారు!

కాలం మారిపోయింది. కాలోహి దురతిక్రమః గదా! కొత్త కాలం వచ్చింది. కొత్త పాటలు కావలసి వచ్చాయి...

చారణుడైన క్షణోఫణిస్ (Xenophanes) గ్రీసు దేశము నంతనూ యెన్నో సార్లు చుట్టివచ్చినవాడు. రాజ పథములన్నీ అతడు మెట్టినవే. ఈతడు పేదవాడు. ఈ లోకంలో తనదని చెప్పుకోతగిన ఆస్తి క్షణోఫణిస్‌కు ఒక చితారు (Zither) న్ను, ఒక బానిసయున్ను మాత్రమే. యజమానుని పడకను వీపున మోసుకుని ఆ బానిసవాడు అతని వెనుకనే నడుస్తూండేవాడు. ఈతనిని బానిసీడనుట కంటె విశ్వాసపాత్రుడైన సహచరుడు, మిత్రుడు అనుటయే సమంజసంగా ఉంటుంది. వారిద్దరూ సహయాత్రీకులై గ్రీసుదేశపు రాజమార్గాలన్నిటినీ అధిగమించారు. శీతకాలంలో మంచుకు, చలికి కొరడుపారుతూ, వేసవిలో గ్రీష్మతాప బాధలను సహిస్తూ వారిద్దరూ కలిసే ఉండేవాళ్లు. ఆ సమయంలో వీరిని చూచినవాళ్లు ఎవరు యజమాని? ఎవరు బానిస? అనేది తెలుసుకోలేక పోయేవాళ్లు! వారి సాహచర్యం అంత గాఢమైనది.

ఏదేనొక చిన్న పట్టణానికి చేరినపుడు జనులు వారిచుట్టూ చేరేవాళ్ళు. కాస్త అన్నోదకాలున్న వాడెవడో గృహస్తుడా చారణునీ, అతని బానిసనూ తన యింటికి అతిథులుగా ఆహ్వానించేవాడు. ఈ చారణుని గీతాలు వినాలని ప్రతివాళ్లూ ఉవ్విళ్ళూరేవాళ్లు.

ఆతడెవరి గృహానికైనా అతిథిగా వెళ్ళినప్పుడచట యేమి జరిగేదో మనం ఊహాగానం చేయనవసరం లేదు. క్షణోఫణిస్ యిదంతా తానే వ్రాసుకున్నాడు. అతని గీతాలు కొన్ని ఈనాడు మనకు మిగిలియున్నాయి. వాటినే మనం చూడవచ్చును.

శీతాకాలం నెగడి జాజ్వల్యమానంగా మండుతూంది. నెగడి ముందున్న మంచాల మీద మెత్తలపై అంతా సుఖాసీనులై యున్నారు. భోజనాలు అయినాయి. ఏవో గింజలు ఒలుచుకు నములుతూ, మధుపానం గావిస్తున్నారు. ఆ సుఖ సమయంలో గేస్తు అడిగేవాడు: "మహాత్మా! నీవెవ్వరవు? నీ నివాసంబున పవిత్రంబైన ఊరెయ్యది? మీ రెంతకాలంబుగా నీ భూమండలంబున పర్యటించుచుంటిరి? మీ రెన్ని వసంతములు జూచితిరి? మీ చరితము విన కుతూహలంబయ్యెడిని, చెప్పంగదవే!"

చారణుడిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెడివాడు: "అయ్యలారా! ఈ గ్రీసు భూమి యందంతటనూ నా అభిప్రాయములను వినిపించుచు అరువదేండ్లకు పైబడి పర్యటించుచున్నాను. నేనిందు పొరబడలేదనియే భావింతును. ఇంటినుండి బైలుదేరునప్పటికి నా కిరువదియైదు వయసునుండును. నేను ఎనుబదియైదు వసంతములను జూచితిని."

గేస్తు ప్రత్యుత్థానం చేయగా నా చారణుడు చితారును గోడనున్న చిలుక కొయ్యకు తగిలించి, బల్లదగ్గరకు బోవువాడు. బానిస పడుచులు నీటిని, తుండ్లను తెచ్చి ఈయగా నాతడు హస్త ప్రక్షాళనాదులు నిర్వర్తించి, రొట్టెను వడ్డన గావించుకుని, మధువుతో తన పాత్రనింపుకున్నాడు. తనివితీర తిని, కడుపారగ్రోలడం కాగానే తన చితారును చేతగొని, గొంతెత్తువాడు. ఇదిగో! చారణుని గేయార్థమునే చెపుతా, వినండి.

"నట్టిల్లు పరిశుభ్రంగా ఉంది. అతిథి హస్తములూ, మధు పాత్రములూ కూడ శుభ్రంగా వున్నాయి. కొందరు అతిథులు పూలమాలలను ధరించుతూంటే, మరికొందరు సుగంధ తైలమును పూసికొంటున్నారు. విందు కంతకూ శోభస్కరముగా నొక పెద్ద కలశమును మధువుతో నింపి యుంచేరు. పుష్పరాశి వలె గుబాళించే మధువులతో నిండిన మృణ్మయ కలశములు యెడనెడ ఉంచబడినాయి. అగరు ధూపములు, దివ్యసుగంధములు నాసికా పర్వ మొనర్చుతున్నాయి. అతిథుల ముందరి బల్లలపై అంబరు రొట్టి ఉంచబడింది. తేనెలు, జున్నుతో బల్లలు క్రుంగుతున్నాయి. నట్టింటి మధ్య పుష్పమయమైన వేదిక ఉంది. ఇల్లంతా పాటలతోను, నాట్యంతోను, ఉత్సాహ ధ్వనులతోనూ కోలహలంగా ఉంది. అతిథులందరూ మొదట నీవిందు భోజనంలో 'అమృతాస్తరణ మగుగాక!' యని దేవతల కారాధనగా నైవేద్యమును బెట్టిరి. అతివృద్ధులు గాని వారు తెగత్రాగుట దోషంగాదు, గర్హితమూకాదు. మదిరాపానం గావిస్తూ, ఉత్సాహ జనకమైన కథలు, కబుర్లూ చెప్పే అతిథి నందరూ గౌరవించేవారు. విందైన తర్వాత మద్యపానముచే ఒడలు తెలియని వారిని బానిసలు వారి వారి యిండ్లకు మోసికొనిపోయి జేర్చువారు..."

"మేము పాడుతూన్నది దేవ రాక్షస యుద్ధాల్ని గూర్చి కాదు. మహాకాయులు, రాక్షసులు, దేవతలు, నర వృషభములు మొదలైన వాటితో పోరాటాలనూ, ప్రాచీనుల పురాణ కథలనూ కాదు, మేము గానం చేసేది..."

అయితే మధుపానానంతరం క్షణోఫణిస్ చారణుడు పాడిన కథ లెట్టివి?

హోమర్, హోసియడ్‌ల గాథావళినే తిరిగి తిరిగి పాడే అందరు చారణుల వంటి వాడుగాడు, క్షణోఫణిస్. ఇతడు వారిద్దరినీ నిరాకరించాడు. ఏయే పాపకృత్యములు గావిస్తే మనుష్యులే శిక్షార్హులగుదురో ఆయా అకార్యములన్నిటినీ ఈ ఆదికవి మహాశయులు దేవతలకే ఆపాదించారు గదా! దేవతల విశృంఖల ప్రవర్తనను, వారొకరి నొకరు గావించు మోసాలనూ గూర్చే తమ కావ్యాల నిండ ఈ పురాణ కవులు వ్రాశారు.

ఈ మాటల నతిథులు విస్మయ పరిత మనస్కులై వింటూన్నారు. దేవతలంటే ఈ వృద్ధచారణునికి భయభక్తులు లేవా?

నాస్తికుడను తానుగానని చారణుడు ముందే సభికులకు విస్రంభపాత్రంగా వెల్లడించాడు. దేవతలున్నారనే ఆతడూ విశ్వసిస్తున్నాడు. కానీ, దేవతలంటే అతని భావాలు యితర జనుల విశ్వాసాలకు భిన్నమైనవి. క్షణోఫణిస్ అనేవాడు : "దేవతల నెవరైనా

గౌరవించవలసిందే. ఔను! కాని, దేవతలంటే యెవరు? మనం దేవతలను మనకు వలెనే, మర్త్యులకు వలెనే చిత్రిస్తున్నాము. మన శరీరాల వంటివే వారివీననీ, దేవతలు కూడా మనలాగే అలంకరించుకుంటారనీ, మాట్లాడతారనీ అనుకుంటాము. కాని, మన మిట్టి భావాలను కలిగి యుండరాదు. దేవతల పట్ల మనుష్యుల ఈ భావాలు సరికాదు. ఇదే నిజమైతే దేవత ల మరులెట్లగుదురు? దేవతలు పుట్టియుండని కాలమొకటి యున్నట్లే కదా? దేవతలు మనుష్యుల పోలికగా వుంటారని జనులు భావిస్తూన్నారు కదా? అట్టైనచో అశ్వములు, యితర పశువులు కరములు గలిగి, దేవతల రూపాలను వ్రాయగలిగితే అశ్వముల దేవతలు అశ్వరూపమునూ, పశువుల దేవతలు పశువుల రూపమునూ కలిగి వుండేవే కదా?"

ఈ ధోరణిలో మాట్లాడితే అతఃపూర్వపు రోజుల్లోనైతే శ్రోతలు భయ భీతులై పోయేవాళ్ళే! కాని రోజులు మారినాయి. పూర్వపు ఛాందస విశ్వాసాలు బీటలు వారి క్రమంగా తొలగి పోతూన్నాయి. జనులు క్షణోఫణిస్ గీతాన్ని శ్రద్ధధానులై వింటూన్నారు. 'అయితే మరి, దేవుడు యెలా ఉంటాడు?' అని చారణుని ప్రశ్నించేవారు.

"దేవుళ్ళు యెలా ఉంటారో అనేది తెలిసిన వారు గతంలో యెవరూ లేరు. ఇక ముందూ ఉండరు!" అనేవాడతడు.

తెలిసింది గదూ? మానవుడు సత్యమే మాట్లాడినను, అతడే దానిని నిశ్చయంగా చెప్పలేడు. అతడు తన అభిప్రాయమును మాత్రమే చెప్పగలడు. దేవతలు యెన్నడూ మర్త్యులకు తమ నిజ రూపాన్ని తెలియనీయరు. మర్త్యులు సత్యమును మెల్లగా, క్రమంగా మాత్రమే సమీపించగలరు.

చితారును చేతగొని మీటుతూ క్షణోఫణిస్ యిలా పాడేవాడు:

"దేవుడొక్కడే! ఆయన మానవులకూ, దేవతలకూ, అందరకూ పైవాడు. ఆయన రూపంలో గాని, భావాల్లో గాని మానవులను బోలినవాడు గాడు. ఆయన సమస్తమునూ చూస్తాడు, సమస్తమునూ వింటాడు, సమస్తమునూ ఆలోచిస్తాడు. ప్రపంచంలోని సర్వమునూ ఆయన నియమనం గావించి నడుపుతాడు. దేవుడెప్పుడూ ఒక్కచోటనే అచలుడై ఉంటాడు. కదలుట ఆయన కవసరం లేదు గాననే ఆయన నిశ్చలుడై వుంటాడు."

క్షణోఫణిస్ కీర్తిస్తూన్న దేవుడు నూతనుడు. ఈతడు శాశ్వతుడు, అనంతా వకాశమునకు వలెనే నిశ్చలుడు. ఆయన ఏకమేవా ద్వితీయుడు. ఏలనన ఈ ప్రకృతి యంతయు నొక్కటిగనే వుందిగదా. ఆ దేవుడే ఈ సర్వమును. ఆద్యంత రహితుడు, కాలాతీతుడు, శాశ్వతుడున్నూ, దిక్కాల స్వరూపుడున్నూ.

"సర్వ వస్తువుల రూపాలు మారుతాయి. మేఘము లగ్నితప్తములై మండిపోతాయి. జనులు వీటినే జ్యోతిస్సులంటారు. ఈ పృథ్వి మీద ప్రాణులుద్భూతములై, భాసించి, తిరిగి మట్టిలోనే కలసి పోతూంటాయి. మహాసముద్రాల నుంచి పొగమంచు, ఝంఝూ మారుతములు

బయలుదేరుతాయి. మేఘములు వర్ష రూపంలో భూమికి దిగుతాయి. వర్షోదకములు నదీ ప్రవాహ రూపంలో భూమి మీంచి క్షార లవణాదులను తీసికొనిపోయి సముద్రంలో కలుస్తాయి. అందువల్లనే సముద్రోదకం ఉప్పుగా ఉంటూంది. మెల్ల మెల్లగా, నీవు గమనించ జాలనంత మెల్లగా సముద్ర జలాల నుంచి పొడినేల బైట పడుతూంటుంది. పర్వతాగ్రముల పైన కూడ మనం నత్త గుల్లలను చూస్తూంటాము. గనులలోనూ చేపల శిలజములు, ఆనవాళ్ళు అగుపడతాయి. అది యిందుకు ప్రత్యక్ష సాక్ష్యం. తిరిగి ఈ పొడినేలలు జలాల చేత ఆక్రమించబడతాయి. జన సంఘాలను సముద్రోదకం ముంచేస్తూంది. ప్రతిదీ మారుతూంది. కాని ఈ విశ్వం మాత్రం యిలాగే నడుస్తూంది! ఈ ప్రకృతి ఒక్కటే ఆది అంతములు లేనట్టిది...."

ఈ రీతిగా బహు వర్ణ నామ రూపాత్మకమైన ఈ ప్రపంచం క్రింద, నిరంతరం మారుతూండే ఈ బాహ్య వస్తుజాలం క్రింద, దీనికి మూలమైన నిశ్చల వస్తువు కోసం, శాశ్వత తత్త్వం కోసం క్షణోఫణిస్ అన్వేషించాడు.

ఆ మరునాడు క్షణోఫణిస్, అతని బానిస తమ కాతిధ్య మొసంగిన ఆ గేస్తు యింటి నుంచి బయలుదేరుతారు. వృద్ధ బానిస యిప్పుడెంతో ఆనందోత్సాహాలతో ఉన్నాడు. నిన్నటి రోజున లభించిన అమూల్య బహుమతులతో అతని వీపుమీది వలాసం నిండి వుంది. క్షణోఫణిస్ కూడ సంతృప్తుడైనాడు. ఎందుకంటే జనులందరూ తన గీతాలను బహు శ్రద్ధగా, సగౌరవంగా ఆలకించలేదూ, మరి? శిష్యుల శ్రద్ధకంటె గురువును సంతుష్టిపరచగల దేమున్నది?

అయితే, వెళ్ళిన ప్రతిచోటనూ యిలా జరగలేదు. పురాణ కవులైన హోమర్, హిసియద్‌లనూ, దేవతలనూ పరిహసించి, తృణీకరించు నీ చారణుడు జ్ఞాన వయో వృద్ధుడైనా అందరూ సహించేవారు గారు. ఇతని కాతిథ్యమిచ్చే ఆ గృహస్థే యే దేవతాంశ వల్లనో, యే శూరుల అంశవల్లనో జన్మించిన వాడనుకోండి. అలాంటప్పుడు వారి పూర్వీకులూ, పూజ్యులూ నైన సురులనూ, శూరులనూ పరిహసించి, వారు దివ్యులు కారనినచో నీదేశ ద్రిమ్మరియైన వృద్ధచారణుని గతి యేమి కావాలి?

తమ సిరి సంపదలనూ, కీర్తి ప్రతిష్ఠలనూ, బలగమునూ చూసుకొని, మహా గర్వంతో మిన్ను మన్నెరుగని యా సంపన్న ప్రభువులను చూస్తేనే క్షణోఫణిస్‌కు అరికాలి మంట నెత్తికెక్కేది.

మధుపాత్రల జేతబట్టి యెడనెడ గ్రోలుతూ ఆ సంపన్న ప్రభువులు తలదాచుకొన నెలవులేని ఈ వృద్ధచారణుని బహు నిరసనగా పరిహసించువారు: "హోమర్ యేనాడో కీర్తి శేషుడైనా ఈ నాటికీ వేలకొలది మంది పాటకులకు ఉపాధి కల్పిస్తూన్నాడు. ఇతగాడు తనకూ, బానిసకూ సరిపడ సంపాదించుకోడానికే నానాపాట్లూ పడుతూన్నాడు!"

కాని, క్షణోఫణిస్ వంటి వాళ్ళ దారిద్ర్యానికి బాధ్యత యెవరిది? కుస్తీలు పోట్లాడేవాళ్ళకి తగలెయ్యడానికీ, పందెములు ఒడ్డడానికీ యెప్పుడూ వీళ్ళదే ముందడుగు. అలాంటి ఈ సంపన్నులకు బుద్ధిశక్తి యొక్క విశిష్టత యేమెరుక? పంది పన్నీరు మెచ్చునా?

క్షణోఫణిస్ పర్వత మార్గాల వెంబడే నడుస్తున్నాడు. తాను పర్యటించే ఉన్నత ప్రదేశాల నుంచి చూస్తుంటే జనుల యిండ్లు ఎంత చిన్నవిగానూ, అల్పములుగానూ కనబడుతున్నాయి! వారి వ్యాపృత్తులెంత అప్రాముఖ్యములుగాను, క్షుద్రములు గానూ ఉన్నాయి! వారి ప్రపంచ మెంత సంకుచితముగా నున్నది!

ఒకప్పుడేమో గాని యిక యిప్పుడు ఆ ప్రపంచం తనది గాదు. క్షణోఫణిస్ యిప్పడీ కొండల మీదనే లోకానికి దూరంగా ఉంటున్నాడు. తనకింక స్వదేశమనేదేదీ లేదు! ఈ విశాల ప్రపంచమే తనది. ప్రకృతిమాత ఒడిలోనే నివసించడం అతని కెంతో యిష్టం. ప్రకృతి నిత్యనూతనమైనది. దానికి జీర్ణత్వం, వృద్ధాప్యం, మరణం అనేవి లేవు. పరిశ్రాంతుడైన ఈ వృద్ధ చారణునికి ప్రశాంత ప్రాకృతిక వాతావరణంలోనే విశ్రాంతి లభిస్తుంది. మహాసముద్రంలో నీటిబొట్టువలె తాను ఈ మహావిశ్వంలోనొక అల్పభాగం! వివిక్త ప్రకృతి పరిసరాల్లో ఈ భావమే ఆ వృద్ధ పండితునికి మనశ్శాంతి నొసగేది.

సాంప్రదాయకులు విజ్ఞానమును తమపక్షానికి త్రిప్పజూస్తారు

అంధవిశ్వాసాల చీకట్లు నూతన భావాల మెరుపులకు పటాపంచలై పోతున్నాయి. శాస్త్రజ్ఞానపు సమ్మెట దెబ్బలకు పాత చెరసాల గోడలు బీటలు వారి, శిథిలములై కూలిపో నారంభించాయి. ఆ శిథిలాల నుంచే నూతనమైన మరో ప్రపంచం ఉద్భవించింది. ఈ కొత్త ప్రపంచం పూర్వపు దానికంటె విభిన్నమైనది.

పాత ప్రపంచాన్నీ, విధానాల్నీ సమర్థించేవారు ఈ నూతన భావాల పురోగమనం ముందర నిలువబడ లేకపోతూన్నారు. విజ్ఞాన శాస్త్ర పురోగతి యెవ్వరికీ దుర్నిరోధమైనదే గదా! అందుచేత వారు ఈ శాస్త్ర విజ్ఞానమునే తమ పక్షానికి అనుకూలంగా చేసుకోడానికి ప్రయత్నించారు...

మిలిథుస్ నగరానికనతి దూరంలోని సామోస్ దీవి నుంచి వారీ ప్రయత్నాలను ప్రప్రథమంలో సాగించారు. ఇక్కడ పాత దేవతలు కొత్తదేవతల ముందర నిలువబడ లేక ఓటమి నంగీకరించాల్సి వచ్చింది. ఎవరా కొత్తదేవతలు? రజితమూ, స్వర్ణమూనే వాళ్ళకొత్త దేవుళ్ళు! వెనుకటి రోజుల్లో వెండి బంగారు నాణెములనే జనులెరుగరు. ఆ కాలంలో బాబిలోనియనుల టాలెంట్‌లే ఏకైక నాణెములు. ఆ నాణెము ఒక్కక్కటి దెబ్బదిరెండు పౌనుల బరువైనది! ఏ సంపన్న ప్రభువుల ధనాగారాల్లోనో ఈ బృహత్ నాణెములు తరముల నుంచి ఎండ కన్నెరుగక పడివుంటూండేవి. వస్తువులను కొనడంలో జనుల చేతుల్లో తిరిగే నాణెములు ఆ కాలంలో లేనేలేవు. వర్తక వ్యాపారాలు క్రమంగా అధికమవుతూన్న కొద్దీ వెండి బంగారముల ఉపయోగం తప్పనిసరియైనది. నిర్దిష్ట పరిమాణంగల వెండి బంగారు తునకలు నాణెములుగా మారక సాధనాలై నిరంతరం చేతులు మారుతూ ఉండడం అధికమైంది. ఎవరి దగ్గర వెండి బంగారు నాణెము లధికంగా వున్నాయో వారికి దేవతల అవసరమే లేకుండెను! ప్రార్థనాదికములచే పరితృప్తులైన దేవతలు వేటిని యిస్తారో అవన్నీ ఆ నాణెములే

సమకూరుస్తూన్నాయి వాళ్ళకి! అలాంటపుడు అనిశ్చయమైన దేవతానుగ్రహం సంపాదించడం కంటే నిశ్చయఫలదాయకములైన ఈ నాణెములను సంపాదించడమే వాంఛనీయమని జనులు భావించడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

ఉదాహరణకు ఈ వ్యక్తిని చూడండి. ఇతడిపేరు పోలిక్రేట్స్, అతగాడి గోత్రమేదో, జాతియేదో యెవరికీ తెలియదు. అతనికి బంధువులూ, కుటుంబమూ లేదు. అతడొక కార్ఖానాను తెరిచాడు. అక్కడ రాత్రింబగళ్లు పాతిక మంది బానిసల చేత నిర్విరామంగా పనిచేయించుకునే వాడాతడు. ధనికుల కోసం అందమైన కొయ్య సామాగ్రి చేయించడమే పోలిక్రేట్స్ వ్యాపారం. పెద్దపెద్ద పందిరి పట్టెమంచాల మీద పరుపులు దిండ్లు వేసి, విలాసంగా వాటిపై నొరిగి, మద్యపానాదుల్లో, విందులు వినోదాల్లో మునిగి తేలుతూండడమే సంపన్న ప్రభు కుటుంబీకుల పని. వాళ్ళకి కావాల్సిన మంచాలు, బల్లలు, సోఫాలు, ఆసనాలు తయారు చేయడమే ఈతని వృత్తి. వ్యాపారం మాంచి చురుగ్గా సాగుతూంది. భోగ పరాయణులూ సోమరులూ నైన కులీన ప్రభువుల సుకుమార హస్తాల నుంచి వెండి బంగారాలు కొల్లలుగా ఈ వడ్రంగి మోటుచేతుల్లోకి ప్రవహిస్తూంది. కఠినపనిచే కాయులు కాచిన పోలిక్రేట్స్ మోటుచేతులు ధనం యింకా యింకా ప్రోగుచేస్తూనే వున్నాయి. అతడిప్పుడు పడవలు, ఓడలు నిర్మించ నారంభించాడు. అంతతో ఆగలేదు. ధైర్యశాలురు, అనుభవజ్ఞులు అయిన నావికులను, మాలిములను, సరంగులను కూలికి తెచ్చి పెట్టుకొని, ఈ పడవల్ని సముద్రాంతరాలకి పంపేవాడు. ఒక ద్వీపం నుంచి మరో ద్వీపానికి, ఒక తీరం నుంచి మరో తీరానికి వీరు ప్రయాణాలు చేస్తూ, మనుజుల్ని హత్యలు గావిస్తూ, స్త్రీ శిశువులను బానిసలుగా చేస్తూ, తమ నల్లని ఓడల్ని వెండి బంగారాలతోనూ, పట్టు పుట్టములతోనూ, సుగంధ ద్రవ్యాలతోనూ నింపుకొని వచ్చేవారు. అన్ని దిక్కులనుంచీ సంపదలు ఒకే ప్రవాహంగా పోలిక్రేట్స్‌కు వచ్చిపడినాయి. తనకు కావలసినవన్నీ ధనం మూలంగా సాధ్యమవుతున్నాయి. అన్నిటికంటెనూ పరమ వాంఛితమైన రాజకీయాధికారం కూడా చివరికి పోలిక్రేట్స్ చేతుల్లో పడిపోయింది!

నావికులు, పనివాళ్లు, బానిసలే గాకుండా వర్తకులు, వృత్తి నిపుణులు, బానిస యజమానులు కూడా పోలిక్రేట్స్ యొక్క నూతన ప్రభుత్వంతో సంతృప్తులై యున్నారు. వాళ్ళందరూ ఈతని ప్రభుత్వం క్రింద లాభాన్నే పొందుతూన్నారు. ఈ కొత్త తరం బయలుదేరి ఆరు పువ్వులూ మూడు కాయలుగా మేడలూ మిద్దెలూ కట్టుకుని ఝామ్మని ఉండడం చూస్తూంటే సంపన్నులైన కులీన వంశీకులకు కన్నెర్రగా ఉండేది. దేవతల అనుగ్రహం ఈ నూతనవర్గం వాళ్లమీద ఉందనడం నిజం కాదు. ఈ పరిస్థితుల నెంతో కాలం కొనసాగనీయరాదు!

అసూయాపరులైన అదృష్ట దేవతకు అర్పణగా తన అమూల్యాంగుళీయకాన్ని పోలిక్రేట్స్ సముద్రంలోకి విడిచాడనే వార్త అంతటా వ్యాపించింది. కాని, పోలిక్రేట్స్ కమిత సంపదల నొనగూర్చిన సముద్రదేవుడు అతని నుంచి ప్రతిఫలరూపమైన ఈ కానుకనంగీకరించలేదు. ఉంగరం తిరిగివచ్చేసింది. ఒక బెస్తవాడు పట్టితెచ్చిన పెద్ద చేపకడుపులో ఈ ఉంగరం ఉంది!

అవును మరి! దేవుళ్లు లేరూ? ఒలింపస్ పర్వత శిఖరాన్నుంచి దేవుళ్ళు ప్రతి విషయాన్నీ గమనిస్తూనే వున్నాడు. తమ వంశీకులైన కులీన ప్రభు కుటుంబాల వాళ్లు అందరిచేత నిరసనగా చూడబడుతూండడం, దైన్యం అనుభవిస్తూండడం; అలాగ జనం సంపదలన్నీ సుఖంగా అనుభవిస్తూండడం చూస్తూ దేవుళ్ళు యెంత కాలం ఊరుకుంటారు?...

చాలమంది ఈ రకమైన భావాలతోనే ఉండేవారు. ఈ మాటలు విన్నప్పుడు మరికొందరు విషాదంతో కటువైన చిరునవ్వు నవ్వేవాళ్ళు. ఒలింపియన్ పర్వత శిఖరాగ్రవాసులైన దేవుళ్ళు యెక్కడున్నారు? పురాతన విశ్వాసాల్లో జనులకు గల నమ్మకం సడలిపోయింది. పశుప్రాయులైన జనసామాన్యాన్ని అర్హస్థానంలో పెట్టి ఉంచగలశక్తి యేది? అది యెక్కడ ఉంది? నడమంత్రపు సిరిసంపదలు అబ్బిన ఈ అలగామూకను గుర్రం దింపి, తిరిగి వాళ్లని బండ చాకిరీలోకి, బానిసత్వంలోకి పంపగల శక్తి యేదీలేదా?

ప్రాచీన శూరుల, రాజుల వంశీకులు తమ వెనుకటి ధైర్యసాహసాలను గోల్పోయి, నిరంకుశుడైన పోలిక్రేట్ పేరు చేపితేనే వణుకుతున్నారు. కొత్త భావాలు వీళ్ళని కూడ లోబరచు కొంటున్నాయి. ఏది న్యాయం! ఏది అన్యాయం? ఏది సంగతం? ఏది అసంగతం? ఈ విషయంలో కులీన ప్రభు కుటుంబీకులకే యిప్పుడు సంశయాలు కలుగ నారంభించాయి.

తమకు సాయం యెక్కడి నుంచి వస్తుంది? ఎవరు చేయగలరు? తమకు దారి చూపుమనీ, నడుపుమనీ తామెవరిని ప్రార్థించాలి?

తమకు సాయం చేయగలవాడు, పండితుడు పవిత్రుడు, ఋషి ఒకడున్నాడని పలుచోట్ల గుసగుసలు వినవస్తున్నాయి. తమ పాపాల నుంచి విముక్తులు గావడానికి చాలాకాలం కష్టాల ననుభవించుతారనీ, తరువాత పవిత్రులగుదురనీ చెప్పబడింది. శుష్కతర్క వాదనలకు దిగకుండా చెప్పిన మాటలను వినయంతో ఆలకించి, కిమ్మనకుండా ఆచరించాలని విన్నారు. మానవులకు తమకేది మంచియో తెలియదనీ, కేవలం దివ్యులూ, దివ్యాంశ సంభూతులూ. ఋషులూ మాత్రమే మానవుల కేది శ్రేయస్సో తెలుసుకోగలరు!

తమలో నుండి మార్గదర్శిత్వం వహించడానికి దేవతాంశతో నొక పురుషుడవతరించాడనీ, అతనిపేరు పైథాగొరస్ అనీ జనులను కొనజొచ్చారు. కొందరు మాత్రం పైథాగోరస్, రాళ్ళుకొట్టే మ్నిసార్కస్ కొడుకన్నారు. అంతేగాక అతని జననాన్ని గూర్చి యేమోమో ప్రవాదలు కూడా వున్నాయి. దేవదూతయైన హెర్మిస్ కుమారుడని కొందరంటే, సూర్యదేవుడు అపోలో కుమారుడేనన్నారు మరికొందరు. ఒకసారి అతని ఉత్తీరీయాన్ని వాయు వెగురకొట్టగా, ప్రక్కలు బంగారు కాంతితో మిలమిల మెరయుట గాంచిన ప్రజానీకం పరమాశ్చర్య నిమగ్నులైపోయారు! పైథాగోరస్ అద్భుతాలెన్నో గావించేవాడు. దేవతలతో మాట్లాడేవాడు. ఒకసారి హెడీస్(నరకం) కు వెళ్ళి, ప్రాచీన దివ్యగాయకుడు ఆర్ఫియుస్ వలె కొంత కాలం వుండి తిరిగివచ్చాడు!

ప్రభు కుటుంబీకులు చాలమంది పైథాగోరస్ దగ్గరకు చేరనారంభించారు. అతడేమి బోధించేవాడో అంతా రహస్యంగా ఉంచబడేది. కాని, ఈ బోధనలను గూర్చి పోలిక్రేట్స్ తెలుసుకుని, పైథాగొరస్‌ను పట్టుకొమ్మని అనుచరుల కొందర్ని పంపాడు. ఈ రహస్య బోధనలూ, సంఘాలు తన్ను పడగొట్టడానికేదో కుట్ర గావిస్తున్నాయనే అతని అనుమానం నిజమే కావచ్చు. ఇది తెలసి పైథాగొరస్ సామోస్‌ను వదలి పలాయనం గావించాడు. "ఈ నిరంకుశుడు చాల బలవత్తరుడవుతున్నాడు. ఇతని పాలనలో యెవరూ స్వేచ్ఛగా మనజాలరు". అని తన శిష్యులను హెచ్చరించే వెళ్లేడాతడు.

కొంత కాలం వరకు కాతడెవరకీ కనబడలేదు. ఈజిప్టులోనూ, బాబిలనులోనూ బర్బర జనులమధ్య వుంటూ, వాళ్ళ పురోహితుల దగ్గర గుప్తశాబర విద్యల్లో ఉపదేశం పొందుతూన్నాడని అంతా అనుకున్నారు. చివరకు పైథాగొరస్ సుదూరంలోని ఇటలీ రేవు పట్టణం క్రొటోనాలో ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

ఆ రోజుల్లో ఇటలీలో కూడా రాజవంశీకులకూ ప్రజా సామాన్యానికీ మధ్య యుద్ధాలు జరుగుతూన్నాయి. ఒకప్పుడు వీరు నెగ్గితే, మరొకప్పుడు వారు నెగ్గుతూన్నారు. ప్రభువు వర్గాల తరపున ఒక వస్తాదు పోరాడుతున్నాడు. భీమబలుడైన హెర్క్యులస్ వలె ఈతడు సింహచర్మం ధరించి, గదను పట్టుకుని వుండేవాడు. అతడు యుద్ధరంగంలో కనబడ్డాడంటే ప్రతిపక్షం వారు భీతితో వికావికలై పారిపోయేవారు. ఆ వీరుని పేరు మిలోన్. అతడు తెలివైనవాడూ కాదు, చదువుకున్న వాడూ కాదు. తత్త్వశాస్త్రం అంటే తలనొప్పి అతగాడికి కాని, కుస్తీలంటే మాత్రం కులాసాయే!

ఏ పక్షంలోనైనా అంతా అన్న చౌరవగల వాళ్ళే చేరితే లాభం లేదు. కొందరైనా అక్షర చౌరవగల వాళ్లుకూడా ఉండాలి గదా. క్రొటోనా ప్రభువర్గాలకి వీరుడొకడున్నాడే గాని బోధకుడు లేడు.

అలాంటి సమయంలోనే పైథాగొరస్ వచ్చి చేరాడు. ప్రభు కుటుంబాల యువకులలో అతడు చాల రోజులు దీర్ఘ సంభాషణలు, బోధనలు గావించాడు.

"యువకులారా! నేను చెప్పబోవు దానిని వినయంగా శ్రద్ధతో, మౌనంగా ఆలోచించండి. లోకాన్ని పరిశీలిస్తే మీకు ప్రతిచోటా నిర్దుష్టమైన నియమపాలనే కనబడుతుంది. సృష్టి అంతా క్రమబద్ధమై, గణితశాస్త్రానికి లోబడి నడుస్తూంటుంది. అంతెందుకు? ధ్వనులు, శబ్దాలూ కూడ నియమబద్ధమై ఉంటున్నాయి."

పైథాగొరస్ ఒక చెక్కమీద కొన్ని తీగెలనుఅమర్చి, బిగించి, మ్రోగించాడు. తీగె పొడవును బట్టి దాని ధ్వని భేదిస్తుంది. తీగె పొట్టి చేసిన కొద్దీ ధ్వని తారాస్థాయిలోకి పోతూంది. సోపానక్రమంగా తీగె పొట్టి పొడుగులను బట్టి దాని ధ్వని మంద్ర మధ్యమ తారాస్థాయిలుగా ఒక నిర్దిష్ట పరిమాణంలో ఉంటుంది.

933323

శ్రుతులలోని వ్యత్యాసాన్ని బహు సూక్ష్మ పరిశీలనాశక్తి గలవారే గ్రహించగలరని ప్రజలను కుంటూండేవాళ్లు. తీగెపొడవే ధ్వని స్థాయిని నిర్ణయిస్తుంది గనుక ఎవరైనా సరే సంగీత సాధనాలకు శ్రుతి పెట్టగలరని పైథాగొరస్ చేసి చూపించాడు!

పిమ్మట పైథాగొరస్ యిసుకలో సమకోణ త్రిభుజాన్ని వ్రాశాడు.

ఆ త్రిభుజం పొడవు తెలుసుకోవచ్చునని ఋజువు చేశాడు పైథాగొరస్. సమకోణమున కెదురుగానున్న కర్ణము పొడవును మిగిలిన రెండు భుజాల పొడవును బట్టి చెప్పగలము.

సంఖ్యలు, గీతలు, కొలతలు మొదలైనవే ఈ ప్రపంచాన్ని ఓ పెద్ద గందరగోళంగా కాకుండా నిర్దిష్ట రూపురేఖలు గలదాన్నిగా మనకు వ్యక్తీకరిస్తూన్నాయి. విరూపమైన దానికి రూపకల్పన గావించాయి. హద్దులు లేని దానికి హద్దుల నేర్పాటు చేసినాయి!

పైథాగొరస్ తన శిష్య బృందాన్ని రాత్రులు మైదానాల మీదికి గొంపోయి, నక్షత్రాలు చూపేవాడు. నక్షత్ర లోకంలో కూడా సంఖ్య, కొలతలు, గమనం మొదలైన గణిత శాస్త్ర సూత్రాలే ప్రభుతవహించి యున్నాయనేవాడు ఆయన. నక్షత్రాలు నియమిత కాలాల్లో ఉదయించి, అస్తమిస్తాయి; తమ గమనాల్ని నిర్దిష్టమార్గాల్లో సాగిస్తాయి. విశ్వ కేంద్రంలో నొక పెద్ద అగ్నిగోళం, బలివేదికపై అగ్ని హోత్రం వలె ఉంది. అదే చుట్టూ వేడి వెలుతురుల నిస్తూంది. దానిచుట్టూ పరిస్ఫటిక గోళాలు, సూర్య చంద్ర గ్రహతారకాదులున్నాయి. భూమి కూడ అవే సూత్రాలకు, నియమాలకు బద్ధమై నడుస్తూంది. భూమి అచలంగాదు. మిగిలిన గోళాలతో బాటు క్రమపద్ధతిలో భూమి కూడ లయబద్ధంగా ఆ కేంద్ర అగ్నిగోళం చుట్టూ పరిభ్రమిస్తూంది. ఈ గోళాలు మెల్లగా తిరుగుతూ, తమతమ ప్రత్యేక నాదాల్ని ఆలపిస్తూంటాయి. ఈ విశ్వమే ఒక వీణ. ఈ విశ్వవీణ దశతంత్రీయుతమైనది. ఈ తంత్రులలో దేనినాదం దానికి ప్రత్యేకమే.

ప్రతీదీ ఒక నిర్దిష్ట క్రమంలో నడుస్తూంది. ప్రతీదీ సంఖ్యలచే నియమితమై వుంది.

సంఖ్యలలో కొన్ని పవిత్రమైనవి కూడాను. 1,3,3,10. మొదటి నాలుగుంకెల్నీ చూడండి : 1,2,3,4. వీటినన్నిటినీ కూడితే 10 వస్తుంది. అందుచేతనే 10 అనేది నిర్దుష్ట సంఖ్య.

ఈ మహద్విషయం కనిపెట్టినందుకు పైథాగొరస్ తానే పరమాశ్చర పడిపోయాడు. ఏదో ఒక విషయాన్ని గమనించి, యావత్ సత్యాన్నీ కనిపెట్టానని మురిసి పోయాడీయన! ప్రతి దాన్నీ కొలవగలం. లెక్కించగలం. గనుక ప్రతీదానికీ అంకములే బోధకము లనుకున్నాడు. పైథాగొరస్. ధ్వనులు, రూపాలు, ఖగోళములు మొదలైన సమస్తానికీ కీలకాన్ని కనుగొన్నానను కొన్నారాయన. లోకంలోని మిగితా రహస్యాలన్నింటినీ యిది తనకు కరతలామలకం చేసిపెట్టదా!

'ఆc! తప్పకచేస్తుంది!' అనుకున్నాడు. పైథాగొరస్. సుఖదుఃఖాలకు కూడ సంఖ్యలే కీలకాలు. జయాపజయాలకు కూడాను. ఈ సంఖ్యల్లో మంచివీ, చెడ్డవీ వున్నాయి. కొన్ని

సంఖ్యలు అదృష్టకరములు, మరికొన్ని దురదృష్టకరములు. సంఖ్య, కొలత, పొందిక, - యివే విశ్వమంతనీ శాసిస్తున్నాయి. లోకంలో నిర్దుష్టమైన క్రమబద్ధతనే ఈశ్వరుడేర్పరచి యున్నాడు. గ్రహ నక్షత్రాదులే ఈ నియమాల్ని అతిక్రమించలేవు. అట్టియెడ మానవుడు అతిక్రమించి చరించగలడా?... నియమోల్లంఘనం జరిగి, అరాజకం ప్రబలిన దేశంలో దుఃఖం గాక మరేమి వుంటుంది? దేవతలు యేర్పాటు చేసిన శాశ్వత నియమాలను గౌరవించని అత్యాచారుల దేశంలో దురదృష్ట దేవత తాండవించక ఏమి జరుగుతుంది? ప్రతీది గుంపులే నిర్ణయించాల్సినచో అధోగతి తప్పదు!

ఈ విధంగా పైథాగొరస్ తన శిష్యులకు బోధించేవాడు. వారిని తన గుప్త విద్యలు స్వీకరించేందుకు కాయత్త పరచేవాడు. ఇవన్నీ పాతకాలపు కాకమ్మ కథలుగావు. వాటినిప్పుడెవ్వరూ విశ్వసించరు! పాత దేవుళ్ళను బలపరచే కొత్త విజ్ఞానం, యిది.

పైథాగొరస్‌కు శిష్య లంతకంత కధికమైరి. వారందరూ చేరి ఒక సోదర బృందంగా, పైథాగరోరియను సంఘంగా యేర్పడ్డారు. వాళ్ళు తమ యావత్కాలమునూ గణితం, సంగీతం, వ్యాయామం మొదలైనవి అభ్యసించడంలోనే గడుపుతూండేవారు. శరీరం యొక్క లయబద్ధతే వ్యాయామ శాస్త్రం. శరీరం నియమ బద్ధంగా లేకపోతే బుద్ధికూడా సక్రమంగా ఉండదు. సంగీతం సర్వమునూ క్రమ నిర్మాణంలోనికి తెస్తుంది. శుద్ధ శాస్త్రమైన గణితమే ఆత్మ పారిశుద్ధ్యానికి తోడ్పడుతుంది.

పైథాగొరస్ బోధనలు సగం మతమే. వారికెన్నో నియమాలున్నాయి. వారి మతంలో చేరనివాళ్ళకి పైథాగొరియనుల విధినిషేధాలు అర్థమయ్యేవిగావు. ఉదాహరణకు వారు గొఱ్ఱె మాంసాన్ని తప్ప మరే యితర జంతు మాంసాన్నీ తినరాదు. బఠాణీలు వారికి నిషిద్ధ పదార్థం! కుడిపాదరక్ష లోనేవారు ముందు కాలుంచాలి! కాని, వామహస్తాన్నే మున్ముందుగా ప్రక్షాళనం గావించుకోవాలి. రాజమార్గం లోనే నడవాలి.

ఇలాగే యెందుకు నడచుకోవాలో ఈ వ్రతావలంబులకే తెలియదు! ఎందుకు? అనే ప్రశ్న వారి బుర్రలోకి రానేకూడదు. "గురువులు స్వయంగానే యిలాచేయాలని సెలవిచ్చారు!" అనే దొక్కటే సమాధానం. శిష్యులు చేయాల్సిందల్లా నియమపాలనమే, చెప్పినదల్లా శిరసావహించడమే!

మీరు నాటకం చూడబోయారనుకోండి. వేయిమంది ప్రేక్షకుల్లో కూడా పైథాగొరియన్‌ను పోల్చుకోగలరు! బజారులో గాని, చౌకులో గాని యెంతమందిలోనైనా వాళ్ళని యిట్టే కనిపెట్ట గలరు! సామాన్య జనుల నుంచి కొంచెం యెడంగా వుంటుంటారు. వాళ్ళు. తాము ఉపదేశం పొందినవారమనీ, వ్రతావలంబులమనీ, తమ మాటలు శిరసావహించడమే సాధారణుల కర్తవ్యమనీ, వారి అభిప్రాయం. అంతేగాదు. తమ వ్రతావలంబులు గాని వారిని కొంచెం న్యూనతగా చూసేవాళ్లు కూడాను.

భీమబలుడైన మిలోన్ బుద్ధితో అల్పుడేగాని అతడు కూడా పైథాగొరస్ శిష్య వర్గంలోని వాడే.

శిక్షణ, క్రమబద్ధత, విధేయత మొదలైనవి తమ పనినేమో చేసినాయి. గందరగోళాన్నీ, అరాజకాన్నీ అఖరు చేసినాయి. పైథాగొరస్ సంఘం కేవలం విజ్ఞాన శాస్త్రీయ విషయాలతో ఆగిపోలేదు. వారి చేతుల్లో క్రొటోనా రాజ్యాధికారం కూడా వుంది. ప్రతీదీ నియబద్ధమై, సమన్వయస్థితిలో ఉండాలని పైథాగొరియనుల వాంఛ. కాని, 'నియమము' 'సమన్వయము' అంటే వారి అభిప్రాయము, జన బాహుళ్యమును పైనున్న కొద్దిమంది పాలించాలని మాత్రమే. సమన్వయ విధానం, శాంతి మొదలగు వాటిని గూర్చి వాళ్లు బోలెడంత మాట్లాడేవారు. కాని అప్పటికే వారు, తాముచెప్పే 'శాంతిని' ఖడ్గంతో నైనా సరే స్థాపించడానికి కృతనిశ్చయులై యుండిరి. బలప్రయోగంతోనూ, హింసతోనూ శాంతిని స్థాపించడానికి పైథాగొరస్‌లు తయారైరి! శాస్త్ర జ్ఞానాన్ని ఆచరణలో పెట్టదలచినది, వారా విధంగానే.

ఇట్లు చేసేందుకు వారికి త్వరలోనే ఒక అవకాశం దొరికింది. సమీపమందలి పట్టణ రాజ్యమైన సైబారిస్ నుంచి శరణార్థులు కొందరు క్రొటోనాకు పారివచ్చి, దేవాలయములలో తలదాచుకొనగోరారు. ఈ శరణార్థులు సంపన్న ప్రభు వంశీకులు. సైబారిస్ నగర ప్రభుత్వం జనసామాన్యం చేతుల్లోకి పోయినందున వారు పారిపోయి రావలసి వచ్చింది. వీరిని తిరిగి తమకు వప్పజెప్పవలసిందని సైబారిస్ ప్రభుత్వం కోరగా, క్రొటోనియన్ ప్రభుత్వం నిరాకరించింది. దీనికి పర్యవసానం యుద్ధమేనని అందరికీ తెలుసు. కాని, క్రొటోనియనులు యుద్ధ సంసిద్ధులయ్యే ఈ పని చేశారు. సైబారిస్ నగర సంపదల మీద వీరి దృష్టి యిదివరకే పడింది. మిలిథుస్ నుంచి వచ్చిన ఉన్ని గుడ్డల తానులు మేట్లుపడి వుంటాయి. సైబారిస్‌లో! అక్కడ ద్రాక్షమధువు నొకచోటి నుంచి మరోచోటికి గొంపోయేటందుకు భూమిలోపలనే సొరంగాలుండేవి!

సైబారిస్ జనులు చాల తెలివైన వ్యాపారులు; జౌళి దినుసులు, మద్యములు, యితర భోగవస్తువుల వ్యాపారంలో ఉన్నవాళ్లు, క్రొటోనా జనులు కర్షకులు, బెస్తలు మాత్రమే.

క్రొటోనీయ రైతులు, బెస్తలు దండయాత్రకు వెడలిరి. భీమబలుడు మిలోన్ సింహచర్మ ధారియై, ఒలింపిక్ పూలమాలను శిరమున ధరించి, వారికి నాయకుడై ముందు నడుస్తున్నాడు. మిలోన్ ననుసరించే రాజకుటుంబీకులూ, జీతగాండ్రైన శిక్షిత సైనికుల దండులూ, వారి వెనుక నియమబద్ధులైన పైథాగొరియన్‌ల దళాలూ నడిచినాయి. వీరి ధాటికి సైబారేయులు నిలువజాలక పోయేరు.

యుద్ధం శీఘ్రంలోనే ముగిసింది. పైథాగొరస్ విజయలక్ష్మిని చేబట్టారు. వెనువెంటనే సైబారిస్‌లో శాంతిని, క్రమమునూ స్థాపించుటకు వారు ప్రారంభించారు. మగవాళ్ళంతా చంపబడ్డారు; స్త్రీలూ, పిల్లలూ బానిసలుగా చెఱగొనిపోబడ్డారు. నగరమంతా పరశురామప్రీతి గావించబడి, దున్నబడింది. క్రొటోనియనులలో శ్రేష్ఠులైనవారు దోచిన సంపద నంతనూ

వాటాలు వేసి పంచుకొన్నారు. రైతులు తమ క్షుద్రకుటీరములకూ, బెస్తలు తమ చీకు పడవలకూ తిరిగి చేరుకున్నారు.

సైబారిస్‌లో 'శాంతి' స్థాపించబడింది. గాని, క్రోటోనాలోనే ఆ శాంతి కరవైంది! అక్కడి పరిస్థితులు గందరగోళంగా వున్నాయి. రైతులు, బెస్తలు గొడవలు చేయనారంభించారు. దోపిడీ సంపదల్లో తమకు వాటా పంచలేదేమని వాళ్ళిప్పుడు గట్టిగా అడుగుతున్నారు.

అసంతృప్తులైన వాళ్ళలో కొందరు ధనికులూ వున్నారు. వీరు నిన్న మొన్నటి వరకూ కుమ్మరిపనీ, కమ్మరిపనీ చేసి, పొట్ట పోసుకుంటూండిన వాళ్ళే. ఎలాగో నాలుగు డబ్బులు కూడబెట్టి ధనికులైన వీళ్లూ తమకు వాటా బెట్టాలని ఆందోళన నారంభించారు. అభిప్రాయ భేదాల వల్ల పైథాగొరియన్ సమితిలో నుంచి వెల్లగొట్టబడినవారు కొందరు కూడా ఈ అసంతృప్తుల పక్షాన చేరారు. పైథాగొరస్ శిష్యుల్లో శ్రేష్ఠుడైన హిప్పస్ సమితిని వదలి ప్రజాపక్షమును చేరాడు. సమితి నిర్మాణ రహస్యాలను కొన్నింటిని వెల్లడించినందుకే యితన్ని సమితి నుండి బహిష్కరించారు. పైథాగొరస్ పండితుని గణిత శాస్త్ర సూత్రాలు సర్వత్రా ఉపయోగకారులు గావని హిప్పస్ తన గ్రంథంలో వ్రాశాడు. సంఖ్యలలో నియమ బద్ధములుగాని (యిర్రేషనల్)లి వున్నాయనీ, సంఖ్యలకు 'ఒకటి' ప్రారంభం గానక్కరలేదనీ అతడు రుజువు చేసి చూపించాడు!

అంచేత పైథాగొరస్ శిష్యుని బహిష్కరించాడు. హిప్పస్ మృతుడైనట్లుగా అతనికొక సమాధిని, స్మారక చిహ్నంగా నిర్మించారు. సమాధి అయితే లేచింది గాని హిప్పస్ బ్రతికే వున్నాడు. అతడు బహిరంగ సభలకు వెడుతూ, పైథాగొరస్‌లను దేశాన్నుంచి తరిమివేయాలని హెచ్చరించుతూండేవాడు! పైథాగొరస్ పవిత్ర వాక్యాలనే ఉటంకిస్తూ, వాటితోనే ఆయన బోధనలను ఖండించేవాడు.

పైథాగొరస్ క్రొటోనా నుంచి పలాయనం గావించాడు. ఆయన శిష్యులు దేవతలు పంపిన శకునాలు, అద్భుత సంఘటనలూ గూర్చి ప్రచారం చేయనారంభించారు. పైథాగొరస్ ఒకనదిని దాటుతూంటే హఠాత్తుగా 'పైథాగొరస్! స్వాగతం!' అని ఆకాశవాణి పలికిందట! అప్పటికే పైథాగొరస్ సుదూరస్థమైన ప్రొపోంటస్‌లో ఉన్నాడు. కాని ఉన్నట్లుండి ఆయన తిరిగి క్రోటోనాలో ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

అవును! తనకృషి అంతా వినష్టమైపోవ వీలులేదు! 'శ్రేష్ఠ జనులపై' 'మడ్డి మూకలు' జయం పొందడాన్ని దేవతలు సహించరు. పైథాగొరస్ తన శిష్యులనే 'శ్రేష్ఠజనులు' అనేవాడు. ఔత్తరాహుడైన (హైపర్ బొరియన్) అపోలో దేవుని మీదనా అలగా జనం జయించేది?

తమ సేనానియైన మిలోన్ యింటిలో ఒక రాత్రి సమయాన పైథా పైథాగొరస్‌లు సమావేశ మగుచుండిరి. వారి శత్రువులీ విషయాన్ని ముందే పసికట్టి, అన్ని వైపుల నుంచీ

హఠాత్తుగా వారిని ముట్టడించారు. వెలుతూన్న కాగడాలను చేతుల్లో పట్టుకుని వచ్చి, సమావేశ గృహాన్ని చుట్టుముట్టి, దానికి నిప్పు ముట్టించారు. వాళ్ళు పైథాగొరస్‌లు విభ్రాంతులైపోయారు. అంతా ఒక్కుమ్మడిగా పారిపోయిన బ్రయత్నించడంతో గందరగోళం మరింతగా పెరిగింది. చివరకు ఆ గలాటాలో అక్కడ చేరిన వారందరూ మరణించారు. బాగా జంఘాలురైన యిద్దరు మాత్రం ప్రాణాలతో బైటికి పారిపోగలిగారు. పైథాగొరస్ వాగ్దానం గావించిన నియమబద్ధమూ, సమన్వయ యుతమూ నైన ప్రపంచ విధాన మెక్కడ? వారికి పట్టిన ఈ దుర్గతి యెక్కడ? మిన్నూకూ మన్నుకూ యెంత అంతరం వుంది.

క్రొటోనా నగరపు శిలాప్రాకారాలు పడగొట్టబడినాయి. పాతనమ్మకాలూ, మూఢవిశ్వాసాలు అనే అడ్డుగోడలు కోట గోడలతో పాటు కూలద్రోయబడినాయి. కులీన ప్రభువర్గాల పురాతన తెగల పద్ధతికీ కొత్తగా బయలుదేరుతూన్న బానిస సమాజానికీ మధ్య జరిగిన సర్వనాశనకర యుద్ధాల్లో పాతదెంతో నాశనమైపోయింది.

సర్వశాస్త్రము, నియమబద్ధ సంఖ్యలు మొదలైన వాటిని గూర్చి పైథాగొరస్ బోధనలను మనం ఈనాడు పఠన గావిస్తూంటే, యిలాంటి పరమ సత్యములైన సిద్ధాంతాల మీద ప్రజ్వరిల్లిన భయంకర పోరాటాలను గూర్చిన స్పృహ మనకు కలుగనే కలుగదు! గణిత శాస్త్రంలోని సమకోణ త్రిభుజం యొక్క కర్ణమును గూర్చిన సిద్ధాంతమును పైథాగొరస్ వ్రాశాడా? అని పండితులు యిప్పుడు సందేహిస్తూన్నారు. ప్రపంచం గోళాకారంగా ఉందనీ, విశ్వకేంద్రం భూమికాదనీ చెప్పేదని ఈయనకాపాదిస్తూన్న సిద్ధాంతాలూ ఈయనవి కావని పండితులు విశ్వసిస్తున్నారు. బహుశః యివి ఆయన శిష్యులైన పైథాగొరస్‌లే కావచ్చు. ఏ దేశమైనా మానవ విజ్ఞాన చరిత్రలో వారు గావించిన ఘనమైన కృషీ, పరిశోధనలూ మరువరానివే!

ఒక్కొక్క వసంతమే గడుస్తూన్న కొద్దీ విజ్ఞానం మరింత శక్తివంతంగా పెరుగుతూ వచ్చింది. ప్రభువులూ, ప్రజలూ కూడ ఈ విజ్ఞానాన్ని, శాస్త్ర శక్తిని తమ పక్షానికి త్రిప్పుకుని, పోరాట సాధనంగా ఉపయోగించు కోవాలనుకొనేవారు. శాస్త్రాన్ని తమకు మిత్రుడుగా చేసుకోవాలని, మిత్ర ప్రయోజనాన్ని స్వీకరించాలనీ ప్రతివారూ తాపత్రయ పడేవాళ్లు! సనాతన విశ్వాసాల్నీ, పద్ధతుల్నీ రక్షించి, ఉద్ధరిస్తుందనే ఆశతో కొందరు శాస్త్ర శిశువును పెంచి పోషించేవారు. క్రమంగా అది గండాలను గడిచి, చుట్టుగోడలను మించి అధిగమించి, శక్తివంతంగా వృద్ధిబొందింది. పైథాగొరస్‌లు తమ పరిశోధనాంశాలను గుప్తంగా ఉంచ యత్నించారు. అలాగే మరెందరో! కాని, యెంత బలిష్ఠమైన శిలా కుడ్యములూ కూడ విజ్ఞాన ప్రభలను కుంచించి, మూసిపెట్టజాలవని మరల మరల రుజువవుతూ వచ్చింది!

పైథాగొరస్‌లు శాస్త్ర విజ్ఞానాన్ని తమ చెప్పుచేతల్లో ఉండే బానిసగా చేసుకోదలచిరి. కాని, శాస్త్రమే వారిని నెట్టివేసుకుని విక్రమించింది!

మానవుల కాలోచించ నేర్పిన వృద్ధ తపస్వి

మానవ సమాజ మతి విచిత్రమైనది.

ఒకప్పుడు జీవిత స్రవంతి బహు మెల్లగా ప్రవహిస్తూంటుంది. అది యెటు ప్రవహిస్తుందో కూడ చెప్పజాలనంత మందగతిలో సాగుతూంటుందన్న మాట! అప్పుడు ఒక రోజుకూ మరో రోజుకూ భేదమే కనబడదు. వారాలు, నెలలు గడుస్తూంటాయి. చెట్ల ఆకులు రాలుతూంటాయి. పంచాంగాల్లోంచి పుటలు జీర్ణమైపోతూంటాయి. ప్రతి నూతన హేమంతమూ గత హేమంతం వలెనే కానవస్తూంటుంది. ప్రతి నూతన వసంతంలోనూ గత వసంతపు దివ్యశోభలనే పులకిత తను మనములతో తిలకిస్తూంటాము. ఒక తరం వయసుతీరి, కాలగర్భంలో కలుస్తూంటే దానిస్థానాన్ని మరుచటి తరం ఆక్రమిస్తూంటుంది. తాతలు, మనుమలను చూచి, తమ శైశవాన్ని గుర్తుకు దెచ్చుకుని ఆనందిస్తూంటారు. గృహాలు క్రమంగా పాతబడి శిథిలము లవుతూంటే మరల అట్లాంటివే కొత్తయిళ్ళు నిర్మించబడుతుంటాయి. ఈ నూతన గృహములలోని కొత్తతరం మానవుల జీవితాలు కూడా పాతయిండ్లలోని వెనుకటి జీవితాల్లాగే సాగిపోతూంటుంది. ప్రశాంతంగా సంవత్సరం తరువాత సంవత్సరం సాగిపోతూంటుంది.

తరువాత వున్నట్లుండి యెక్కడినుంచో ఒక పెనుతుపాను విరుచుకుపడి, దేశాలన్నింటినీ అల్లకల్లోలం చేస్తూ సాగుతుంది. తుపాను తగ్గేక తీరా తేరిపారజూస్తే, పాతజీవితపు ఆనవాలైనా కానరాకుండా మాయమైపోతుంది. అక్కడ నుంచీ జీవిత స్రవంతి మెల్లగా చల్లగా ప్రహించదు. ఉరవడితో సాగుతూ, దారిలో ప్రతీదాన్నీ తిరగద్రోస్తూ, సుడులు తిరుగుతూ వడివడిగా విరుచుకు పడుతూ సాగుతుంది. ప్రతీదీ రోజురోజూ మాత్రమేగాక గంట గంటకూ మారిపోతూంటాయి. ప్రవాహ మార్గంలో తిరుగదీయబడని రాయి ఒక్కటీ మిగులదు. అంతకు ముందు వేయేండ్లలోనూ కలిగిన మార్పుకంటే యిప్పుడు నూరేండ్లలో అత్యధికమైన మార్పు కలుగుతుంది.

ఇరవై నాల్గువంద లేండ్ల క్రితం సరిగ్గా యిలాంటి ఘట్టమే మానవ చరిత్రలో ఆవృత్తమైంది. పాతగోడలు, శతాబ్దాల పాటు నిలచియున్న రాతిగోడలు కూలి పడిపో నారంభించాయి. పాత ఆచార విచారాలు, పాత విశ్వాసాలు పాత నియమ నిబంధనలు నేలమట్టానికి కుప్పకూలిపోనారంభించాయి. ఇవన్నీ దేవతల చేతనూ, మహర్షులచేతనూ యెల్ల కాలాలకూ సరిపడునట్లు శాశ్వతంగా నిర్మించబడినాయని చెపుతూ వచ్చినవే! నిన్నటి వరకూ నియమబద్ధమైనది నేను నియమ విరుద్ధమై పోతూంది. నిన్నటి మర్యాద నేడు అపమరియాదమై పోతూంది. చెడ్డవి మంచివిగానూ, మంచివి చెడుగానూ మారిపోతూన్నాయి. నిన్నటివరకూ ఊరూపేరూ లేనివాళ్ళు నేడు హఠాత్తుగా సంపన్నులు, అధికార ధూర్వహులూ అయిపోతున్నారు. నిన్నటివరకు కొలువబడిన రాజవంశీకులు నేడు పరమ దరిద్రులూ, నిర్భాగ్యులూ

అయిపోయారు. నిన్నటి అనామకులు నేడు గౌరవనీయులూ, నిన్నటి కీర్తివంతులు నేడు బికారులూ కావడానికి కారణమేమిటి?

ఏమిజరిగింది? ఈ వైపరీత్యమేమిటి? ఈ చెడు కాలం యిట్లే ఉంటుందా? లేక పూర్వులు గాంచిన మంచి రోజులు మరల యెన్నటికైన యేతెంచునా?

జనులు అబోధోపహతులై వుండేవాళ్ళు. దీర్ఘదర్శులైన మహాత్ములూ, పండితులూ ఆ కాలంలో కూడ అక్కడక్కడ ఉండేవాళ్ళు. జనులీ పండితులను సందర్శించి, యిలాంటి ప్రశ్నలనే అడిగేవాళ్ళు. బోద్ధలైన ఆ మహాత్ములు, ఋషులు కూడ పలు విధాలుగా చెబుతూండేవాళ్ళు.

భావభేదం పండితులలో గాక పామరులలో ఉంటుందా? మత బేధం ఋషులలో గాక కులాసా పురుషుల్లో ఉంటుందా?

పైథాగొరస్ ఈ జగత్తునందలి క్రమబద్ధతను గూర్చీ, శతాబ్దాలుగా స్థాపితమై యున్న సువ్యవస్థను గూర్చీ బోధించాడు. సనాతన వ్యవస్థనే పునఃస్థాపించాలన్నా రాయన.

సరే, మరొక పండితుని కూడ ప్రశ్నించుదాం. రండు, అదుగో! హెరాక్లితస్ పండితుడు. ఆయన మతమేమో తెలుసుకుందాం.

హెరాక్లితస్‌ను చూడాలంటే మనం కాకులు దూరని కీకారణ్యానికి బోవాలి. ప్రజలకు దూరంగా ఉండేటందుకై ఆయన అరణ్యంలో ఉండేవాడు. తనుపుట్టిన పట్టణం ఇఫిసస్‌ను వదలి, సుదూరంలోని పర్వతాల మీదికి వెళ్ళిపోయాడతడు. ఆయన రాజ కుటుంబానికి చెందినవాడు. మహాపండితుడు. మృగయాధి దేవతయైన ఆర్టెమిస్ ఆలయ ప్రాంతంలోనికి, సాగర తీరమందలి పర్వత శృంగముల మీదికి వెళ్ళిపోయాడు. హెరాక్లితస్. రూక్ష స్వరూపుడు, వృద్ధుడునైన ఈ మహర్షిని గూర్చి, ఆయనకు జనులంటే గల అసహ్యత, నిరసనను గూర్చీ, ఎవరో పరదేశులూ, యాత్రీకులూ అప్పుడప్పుడు వచ్చి చెప్పి పోతూండేవాళ్ళు. అక్కడికి వెడితే అతడు తమ్ము కూడ చీవాట్లు పెడతాడనీ, శపిస్తాడనీ అంతా భయపడేవాళ్ళు. ఈ వికార స్వరూపుని నుంచి తామొక్క మంచిమాటనైన వినలేమని అనుకునేవారు. అందుచేత జనులాతనిని 'శోక హెరాక్లితస్' అని పిలిచేవాళ్లు. ఆయన చెప్పునది గ్రహించడం కూడ చాలా కష్టతరంగా వుండేది. డెల్ఫీలోని దివ్యవాణి చెప్పినట్లాయన గూఢఫణితిలో, వ్యంగ్యార్థ వాక్యములనే పలికేవాడు! అందువల్ల ఆయనకు 'నిగూఢ హెరాక్లితస్' అను మరొక పేరు కూడా వుండేది.

హెరాక్లితస్ కటురూక్ష స్వభావమును గూర్చిన కథలకంటె ఆయన కీర్తి చంద్రికలే సర్వత్రా వ్యాపించినాయి. భయభక్తులతోనే గానిండు, జనులాయనను చూడబోవువారు. భయకంపితులై వణకుతూ సమీపించిన వాళ్ళతో ఆయన అనేవారు:

"లోనికి రా! ఇక్కడా వున్నారులే, దేవతలు!"

జనులు ఆయనను సమీపించేవాళ్లు. సంభాషణ ఆరంభమయ్యేది. ఇఫిసస్ పట్టణ వృత్తాంతాలు అడిగేవాడు, ఆ వృద్ధతపస్వి. పట్టణ పౌరుల మీద ఆయన కెంతమాత్రమూ సానుభూతి లేదు. వాళ్లు స్థాపించిన 'నూతన రాజ్యాంగపద్ధతి'ని ఆయన తూర్పారబట్టేవాడు. జనులందరూ సగర్వంగా చెప్పుకునే ఆ 'సమానత్వం' హెరాక్లితస్ తీవ్ర పరిహాసానికి పాత్రమయ్యేది.

"జనులకి కొంచెమైనా బుద్ధిలేదే! అజ్ఞానులైన అలాగా మూకచేత వాళ్లు పాలించబడుతూన్నారు. లోకంలో అత్యధిక సంఖ్యాకులు చెడ్డవాళ్లుగానూ, మంచివాళ్లు అల్పసంఖ్యాకులుగానూ ఉంటారని వాళ్ళు ఎరగరూ? నన్ను గనక అడిగితే సామాన్య జనం పదివేల మంది కంటె అధిగగుణ గణ్యుడొక్కడే మేలు. ఈ మూక తమలోని ఉత్తమ పౌరులను తరిమేస్తున్నారు. 'మంచివాళ్ళను మాలో ఉండనీయము. అలాంటి వాళ్లంటే వెళ్ళిపోయి యెక్కడో అక్కడ బ్రతకమనండి. వాళ్ళు మాకు అక్కరలేదు!' అంటారు. పెద్దవాళ్ళందర్నీ చంపిపారేసి, చిన్నపిల్లలకి పట్టణాన్ని వదలిపెట్టండంటాను. పిల్లలకే కాస్తంతైనా బుద్ధి వుంటుంది."

ఇలాంటి మాటలు విని దర్శనాగతులు భయభ్రాంతులై పోయేవాళ్ళు. తొందరగా ఈ ప్రసంగాన్ని మార్చేసి, పూర్వకాలపు జనులు, వాళ్ళ పద్ధతులు గురించిన ప్రశంసను తెచ్చేవాళ్ళు. కాని, హెరాక్లితస్ సమకాలినులనే గాకుండా ప్రాచీనులను కూడా అదేవిధంగా తిరస్కారం చేసేవాడు. ఆయన హోమర్ మహాకవినీ, హిసియడ్‌నూ కూడ ఖండించేవాడు! 'హిసియడ్ తానితరుల కంటె జ్ఞాని మననుకొనేవాడు. కాని, దినమూ రాత్రీ కూడ ఒకటే నని అతనికి తెలియదు!' అనే వాడు, హెరాక్లితస్.

హెరాక్లితస్ దేవుళ్ళను కూడా తిరస్కరించేవాడు. పురోహితుల, రాజుల వంశీకుడైన ఈతడు, ఆర్టెమిస్ దేవాలయ ప్రాంత నివాసియైన ఈతడు, పురాతన దేవతలనే విశ్వసించకుండుటా? 'జనులు విగ్రహాలకు మ్రొక్కుతారు. రాతిగోడలతో మాట్లాడితే యింతకంటే మంచిది!' అనేవాడాయన. తత్త్వవేత్తలనూ, పండితులనూ కూడ సామాన్య జనులను ఖండించినట్లే ఈయన ఖండించేవాడు. ఇతడు యే కొంచెమైనా సుముఖంగా మాట్లాడేది ఒక్క థేల్స్ పండితుణ్ణి గూర్చే. పైథాగొరస్ నీయన మరింతగా ఖండించువాడు. "తన కేదో కాస్త శాస్త్ర విషయాలు తెలుసునని యితడు మహా తెలివైనవాణ్ణను కుంటున్నాడు. ఆ రకమైన జ్ఞానం వల్ల ప్రయోజనం శూన్యమే. లేకపోతే హిసియడ్, పైథాగొరస్, హికాత్యూస్, క్షణోఫణిస్‌లు కొంచెమైన యుక్తాయుక్త వివేక శూన్యులెందు కయేరంటా?"

"అయితే మేము యింకెవరి వల్ల తెలుసుకోగలము?" అని పృచ్ఛించే వాళ్ళు, దర్శనాగత జనులు.

"నా గురువులు కళ్ళూ, చెవులూనే. మీరేమైనా నేర్చుకో దలచుకుంటే చుట్టూ ప్రతీదీ పరిశీలనగా చూస్తూ, వింటూ వుండండి. ఏదైన ధూమంగా మారిపోయినా మనం ముక్కుతో దానిని పసిగట్టగలము. ప్రకృతి చెప్పేది వినడమేగాక బుద్ధితో గ్రహిస్తూనూ ఉండాలి. అర్థం చేసుకోగల మెదడు గనక లేకపోతే కళ్ళూ చెవులూ అంతగా ప్రయోజనకారులు గావు.

చెవుల కంటె కండ్లు అధిక ప్రమాణ శీలములైననూ మనం కేవలం వాటినీ నమ్మడానికీ వీలులేదు. ప్రకృతి ప్రతి విషయాన్నీ నిగూఢంగా ఉంచాలను కుంటుంది. దాని అంతరాంతరాల్లో మనం చొచ్చుకుపోయి, ఛేదించగలిగి వుండాలి. ప్రకృతి యొక్క శబ్దాలు వినండి, దృశ్యాలు కనండి. ఈ విశ్వము వలెనే ప్రకృతి కూడ అనంతమైనదని గుర్తుంచుకోండి. ఆత్మకు కూడా అవధులు లేవు. ఏ దిశకు చూచినా, ఎంత దూరం గావించినా ఆత్మ కూడ అనంతమైనదే." ఈ రీతిగా ఆయన ధోరణి సాగిపోయేది.

దర్శనాగతులు బహు శ్రద్ధగా వినేవారు, ఆ తత్త్వవేత్త ప్రతి మాటనూ.

"మీ చుట్టూ పరికించి చూడండి. ప్రతీదీ కదులుతూనే ఉంటుంది. ప్రవహించుతూనే ఉంటుంది. నీవు ఒకే నదిలో రెండుసార్లు మునగలేవు. ఒకసారి మునిగి లేచేసరికే అప్పుడే పాతనీరు పోయి, కొత్తనీరు ప్రవహిస్తూ వుంటుంది. నీ చుట్టూ, చివరకు సూర్యుడు కూడ యేరోజుకారోజు నూతనుడే. ఈ విసృష్టిలో శాంతి, విరామం అనేవి అసలు లేనేలేవు. ప్రతిచోటా పోరాటాలూ, యుద్ధాలూనే ఉన్నాయి. వీని వల్ల కొందరు స్వతంత్రులూ, మరికొందరు బానిసలూ అవుతూన్నారు. మహాకవి హోమర్ 'దేవతలూ, మర్త్యులూ తమ నిరంతర పోరాటాల్నే గనక మానుకుంటేనా!' అన్నాడు. కాని, యిదెంత అసంగతమైనది! ఆయన అన్నట్లే జరిగితే అంతా అదృశ్యమైపోతుంది. ఎందుచేత? ఈ నిరంతర సంఘర్షణ పోరాటాల వల్లనే ఈ ప్రపంచంలో ప్రతీదీ కనిపించడం, మాయమవడం జరుగుతూంది. ఈ విసృష్టికి సంఘర్షణే కారణం. ఒకదానికి మరణం మరోదానికి జీవం అవుతూంది. కట్టెలు కాలుతూంటే వాటికి వినాశనమున్ను, అగ్నికి జీవమున్ను అవుతూంది అంతే."

నెగడిలో అగ్ని జాజ్వల్యమానంగా వెలుగుతూంది. ఆ వృద్ధ తత్త్వవేత్త ముఖం ఆ కాంతిలో ప్రకాశమానంగా వుంది. ఆయన ఫాలభాగం మీది గాఢమైన ముడుదలనీ, నిష్ఠురంగా బిగించి వున్న సన్నని పెదవుల్నీ, తెల్లనై ఉంగరాలు తిరిగి వున్న గడ్డాన్నీ చూసి యెవరైనా భక్తి గౌరవాలు చూపాల్సిందే.

ద్రష్ట, తత్త్వజ్ఞుడు అయిన ఆ వృద్ధుడు ప్రసంగాన్ని కొనసాగించేవాడు:

"ఈ ప్రపంచం దేవునిచేత సృజించబడలేదు, మానవునిచే అంతకంటెనూ సృష్టించబడలేదు. ఇది అనాదిగానే వుంది, వుంటుంది. ఒక నిర్ణీత క్రమాన్ననుసరించి ప్రజ్వరిల్లుతూ, ఉపశమిస్తూ, తిరిగి ప్రజ్వరిల్లుతూండే ఒక మహాజ్యోతి వలెనే ఈ ప్రకృతి కూడా వుంటూంది. అగ్ని ప్రథమంలో సముద్రంగా మారింది. తరువాత వాయువుగానూ, ఆ పిమ్మట భూమిగానూ మారింది. ఆ తరువాత అంతా తిరిగి అగ్నిగా మారిపోయింది. ఇదే జనన మరణ క్రమం. ఈ విధంగా నిరంతరం సంఘర్షించే భూతములు సృష్టిలో నియతి నేర్పరుస్తూన్నాయి. వీణె మాదిరిగా ఉందీ ప్రపంచం. వాయించేటప్పుడు మనం వీణె తంత్రులను బిగించడం, వదులు చేయడం జరుగుతూంటుంది. ఆ పట్టు బిగువుల్లోంచే శ్రుతి, స్థాయి యేర్పడుతూంది. మనకు గందరగోళంగా కనిపించే దానిలోనే నిజంగా క్రమబద్ధత ఉంది.

ప్రకృతి నిజానికి అస్తవ్యస్తమైనదిగా క్రమతగలదిగానే వుంది. ఈ సృష్టిలో ప్రతీదీ తప్పనిసరిగా, అవసర చోదితమై, నియమ బద్ధమై నడుస్తూంది. వాటి అవసరమే ప్రాణుల్ని ఆహార సంపాదనకు పురిగొల్పి పంపుతూంది. సూర్యుడు కూడా తన నియమిత గతి క్రమము నొక్క అడుగుతప్పి వెలుపలకు రాజాలడు.. ... ...”

ఈ సంభాషణ సాగుతూండగనే సూర్యుడు పశ్చిమాంభోధిని గ్రుంకులిడ బోతూన్నాడు. శ్రోతలంతా ఆ వృద్ధ ఋషి దగ్గర సెలవు తీసుకొంటారు. వచ్చిన ప్రతివాడూ తనతో కూడ ఒక అమూల్య బహుమానాన్ని గొనిపోతున్నారు. అది బంగారు కంటె మరి దేనికంటెనూ విలువైనది. కొత్త భావాలు, నూతన దృక్పథం అనేదే వారు గొంపొయే బహూకృతి. వారు అడిగీ అడుగకనే తమ ప్రశ్నలకు జవాబులు వచ్చేశాయి. వారి సంశయగ్రంథి ఛిన్నమైపోయింది. తమ పాత జీవిత విధానాన్ని, పాత ఆలోచనలను యింకను అంటిపెట్టుకుని ఉండడం వారికింక అసాధ్యం. వీరు సెలవు తీసుకుని వెడుతూంటే మరికొందరు ఆయన కోసం వచ్చి చేరుతూన్నారు. వీరందరూ చిన్న పిల్లలు. వాళ్ళు కులాసాగా, యెంతో సందడిగా వున్నారు. రోజూ వారాయనతో ఆడుకుంటూ పాడుకుంటూ కాలక్షేపం చేయడానికి వస్తూంటారు. హెరాక్లితస్‌కు చిన్న పిల్లలంటే యెంతో ప్రేమ. పిల్లలే ఈ ప్రపంచానికి ఆశాజ్యోతులనీ, రేపటి పాలకులు బిడ్డలేయనీ ఆయన అంటూండేవాడు.

ఈ విధంగా ఆ అరణ్యాలలో, మానవ నివాసాలకు దూరంలో నూతన సిద్ధాంతమొకటి బోధించ బడుతూంది! ఇది పాత భావాల బూజును తొలగించాల్సి వుంది. నిష్పరమై, వజ్ర సన్నిభమైన 'అవసరము' (కర్మ) చేతనే ప్రపంచం పాలించబడుతూంది. ప్రకృతి కంతకు శాసకుడైన ఈ నూతన పాలకునికి యేమిపేరు పెట్టాలి? జూస్ దేవేంద్రుడనే పిలుస్తే? అబ్బే! వద్దు! ఆ పాతపేర్లతో పిలుస్తే మళ్లా వెనకటి ఊహాపద్ధతే వస్తుంది. పాత దేవతలంతా మళ్ళా తయారవుతారు.

ఈ కొత్త శాసకుని పేరుకోసం హెరాక్లితస్ బుర్రకాటెక్కాలాగ ఆలోచించాడు. తపస్సే చేశాడనుకొండి. ఎట్టకేలకు ఆయనకు రెండుపేర్లు తోచాయి. కాస్మోస్ అంటే విశ్వక్రమం అనేదొకటి, లోగోస్ అనగా శాసనం లేక శబ్దం అనేది రెండోది.

అయితే ఈ రెండు మాటలూ పాతవే. పాత శబ్దాలతో కొత్త భావాలను సృష్టీకరించడం కష్టంగానే వుంది. కాని, తప్పదు మరి. చివరకు లోగోస్ అనేదే తగిన మాట యని హెరాక్లితస్ నిశ్చయించాడు. ఎందుచేత? మానవుని తార్కిక జ్ఞానం యిప్పుడొక నిర్దిష్టదశకు చేరుకున్నది గనుకనూ, దానికి మానవుని తార్కిక జ్ఞానమూ, ప్రకృతీ కూడ లోబడి వున్నవి గనుకనూ. కార్యకారణ సంబంధం లేనిదే ఈ సృష్టిలో యేదీలేదనీ, శబ్దాది జ్ఞానంతోనే దీని వివేచన సాధ్యమవుతూంది గనుకనూ గ్రీకుల పురాణగాథ ఒకటి వుంది. ప్రమిత్యూస్ స్వర్గానుంచి

అగ్నిని దొంగిలించి దానిని కట్టెలో పెట్టి భూమి మీదికి రహస్యంగా గొనివచ్చి మానవుల కిచ్చాడని అది చెపుతూంది. అగ్నిని పొందిన మానవులు సంపద్వంతులై సుఖులైతన్ను దిక్కరిస్తారనే జ్యూస్ భయం నిజమైంది. మానవులు కొందరు ద్రోహులై దేవతలకు ప్రమిత్యూస్‌ను కాకస్ పర్వతముల్లో నొక శిఖరానికి బంధించి, రాబందులు పీక్కుతినేటట్లు శిక్షవిధించాడు. కాని ప్రమిత్యూస్ నిస్పృహ చెందలేదు. పశ్చాత్తాప పడలేదు. తాను గావించినది సరైనదేననీ, జ్యూస్‌కు తగిన ప్రతీకారం జరిగి తీరుతుందనీ, ఈ లోకంలో శాశ్వతమైనదేదీ లేదనీ, చివరికి దేవతలు కూడా శాశ్వతంగా ఉండలేరనీ అతనికి తెలుసును. జ్యూస్ దేవుడు సాగరదేవతను వివాహమాడతాడనీ, వారికి పుట్టబోవు కుమారుడే తన తండ్రిని దేవేంద్ర పదవీ భ్రష్టుణ్ణి చేస్తాడనీ ప్రమిత్యూస్‌కు తెలుసు! ఇదీ ప్రాచీన సాంప్రదాయక గాథ.

ఇది పూరాణగాథయే కాని దీనిలో సూచించబడిన భవిష్యత్ నిజమయేరోజు నిజంగానే వచ్చింది! సాగరతీరాన వున్న మిలిథుస్, ఇఫిసస్ రేవుపట్టణాల సమీపంలోనే దేవేంద్రుని కూలద్రోసే శక్తి బైలుదేరి, దినదినాభివృద్ధి జెందుతూంది. ఆ శక్తియే 'లోగోస్' ఆశక్తిని ఉపాసించువారే, పూజించువారే 'ఫిలాసఫర్స్'. ఈ మాటకు అర్థం 'విజ్ఞానోపాసకులు' అని. సృష్టిలోని కార్యకారణాన్వేషణ గావించే తార్కికులే, శాబ్దికులే, శాసనకర్తలే వీరు. ప్రాచీన విశ్వాసాలను వీరు త్రోసిరాజనే కాలం వచ్చేసింది.

హెరాక్లితస్ తన భావములను లిఖిస్తూనే వున్నాడు. చర్మపట్టముల మీద. వాటిని భద్రంగా ఆర్తెమిస్ దేవాలయంలో ఉంచుతూన్నాడాయన. "దేవీ ఆలయంలోనే వీటిని ఉండనీ. అక్కడ వుంటే పూజారుల్లో పండితులు మాత్రమే వాటిని చూడగలరు. సామాన్య జనులు వీటిని చూడకపోవడమే మంచిది. వాళ్ళు యివేవో పైశాచిక బోధనలను కుంటారు! ఇవి ఎంత ప్రకాశవంతంగా ఉన్నా, అంధ తమస్సులోనికి పోద్రోయనవే అనుకుంటారు, వాళ్లు. విజ్ఞాన నిలయములైన యివి సామాన్య జనులకు, అజ్ఞానులకు పనికిరావు. అసలు వాళ్ళు జ్ఞానం కోసం ప్రయత్నమే చేయరు! 'ఈ రతకోతలు మనకెందుకురా? కూటికా గుడ్డకా!' అంటారు వాళ్ళు. గాడిదలకు వలెనే వాళ్లు కూడా బంగారం కంటే పచ్చిగడ్డంటేనే పడిచస్తారు."

హెరాక్లితస్ అనుకున్న ధోరణి, యిది!

"వాళ్ళు ప్రతీదాన్నీ మంచీ – చెడూ, వెలుగూ – చీకటీ, అంటూ రెండుగా విభజించి, వేరే వేరుగా పెట్టెల్లో పెడతారు. అరలలో మూసిపెట్టి, విడిగా నిక్షేపాల్లా ఉంచుతారు. కాని, ఆ పద్ధతి సరైనది కాదు. సముద్రోదకం చేపలకు మంచిదే కాని మానవులకు సరిపడదని తెలుసును గదా. బహు సుందరమైన కోతి కూడ మనిషితో పోలిస్తే అసహ్యంగానే ఉంటుంది. స్వతంత్రుని కేది స్వర్గమో, బానిసకదే నరకంగా ఉంటుంది. జనులీ విషయాలనింకా గ్రహించలేదు. వెలుతురనేదే గనుక లేనిచో చీకటి అనేది మనకు తెలియదని వాళ్ళు గ్రహించనే

లేదు. అసత్యమే లేని యెడల సత్యమూ ఉండదు. రోగమే లేకపోతే ఆరోగ్యమంటే యేమిటో మనకు తెలియకనే పోవును. వృత్తపరిధిలో మొదలేమిటి? చివర యేమిటి? ఒకటి నశిస్తేనే మరొకటి జనిస్తుంది. అగ్ని ప్రశమనమే నీటికి జన్మనిస్తుంది. జలం నాశనమై ఆవిరి పుడుతూంది. మనం అస్తిత్వంలో ఉన్నాము - లేము! మనం అనుక్షణం మనంగాక మరొకరం అవుతూన్నాము!"

ఈ పంథాలో వితర్కించాడు. ఆ వృద్ధ వేదాంతి హెరాక్లితస్. జన సామాన్యం తన భావ ధోరణి నర్థం చేసుకోలేరనీ ఆయన యెరుగును. సంకుచితమైన చిన్న యిరుకు ప్రపంచంలో వాళ్లు పెరిగారు నివసిస్తూన్నారు. ప్రపంచం క్రమంగా విస్తృతమవుతున్నా, చాలా మంది బుద్ధులు మాత్రం యిదివరకటికి వలెనే చాలా సంకుచితంగానే ఉండి పోయినాయి. తమ బుద్ధులకు పదును పెట్టుకోలేరు వాళ్లు. దేన్నైనా తమవైపు నుంచే చూస్తారు గాని, మరొక వైపునుంచి చూస్తే యింకొకలా కనబడు తుందనీ, అలాగ చూడవచ్చుననీ వాళ్లు అనుకోరు. నీవు చెప్పినదేదో తెలుసుకోజాలని వాళ్ళ ముందర నువ్వు మాట్లాడి ప్రయోజనం మేమి? అంతేగాదు, చాల మంది జనులకు పొట్టనింపు కొనుటెట్లా? అనేదే కాని మరి యితర విషయాలేవీ పట్టవు. మరి దేనియందూ వాళ్లకు శ్రద్ధలేనేలేదు. తమకు యిసుమంతా ప్రయోజనం లేని విషయాన్ని గురించి ఆలోచించి, బుర్ర పాడుచేసుకునేటందుకు వాళ్లకేం పట్టింది!

అందువల్ల ఈ వృద్ధ ఋషి జనుల మీద చిర్రు బుర్రుమంటూ విరుచుకు పడుతూండేవాడు. పైకి ఆయన మానవ ద్వేషిలా కనిపిస్తూన్నా, నిజానికి ఆ ఋషి మానవ జాతి నమితంగా ప్రేమించేవాడే. ఎందుచేతనంటే, హెరాక్లితస్ తత్త్వాన్వేషణా, సత్యాన్వేషణా చేస్తూన్నాడంటే మానవాళికి గాక మరెవరికొరకు? ఈ భావం గ్రహించేందుకే జనానికి కొన్ని శతాబ్దాలు పడుతుంది. అతడు ఒక్కొక్క సమయంలో అనవసరంగానే పెట్టే చీవాట్లను సరకు జేయకుండా, ఆయన సత్కృషిని మెచ్చి, బోధనలను గ్రహించి,శుభమును పొందేటందుకు యెన్నో శతాబ్దాలు పట్టవచ్చును.

జయం లభించక ముందే విజయోత్సవం!

శతాంధుల గోడకూలడం తప్పదు. దారిచూపుట కొక్కడైన దృష్టిగల వాడుండాలి. గ్రుడ్డివాళ్ళతోనే నిండివున్న ఈ లోకంలో కొంచెమైనా దృష్టిగలవాడు హెరాక్లితస్ విజ్ఞాని ఉండేవాడు.

ఏ కొంచెమో దృష్టిగల వాళ్లు మరికొందరు కూడా ఉండేవాళ్లు. ఆ కాలంలో గ్రీసులో. వాళ్ళు తత్త్వవేత్తలు, పండితులు. తమ కాలంలో ఉండిన విజ్ఞానాన్నంతటనీ తెలుసుకొని ఉండడమే గాక వీరు ప్రజానీకానికి జ్ఞానోద్బోధనలు గావిస్తూండేవాళ్లు. ఆ మహాత్ములు తమ జీవితాలను జ్ఞాన ఆర్జనకూ, బోధనకూ పూర్తిగా వినియోగం చేసేవాళ్ళు.

అట్టి లోకోత్తరులైన తత్త్వదర్శులలో మరియొకడు ఎంపిడోక్లిస్.

హెరాక్లితస్ వలెనే ఎంపిడోక్లిస్ కూడ రాజులైన పురోహిత కుటుంబానికి చెందినవాడు. ఆయన తాతలు సిసిలీ ద్వీపంలోని అగ్రిజెంటమ్ నగరాన్ని పాలించేవారు. అక్కడ సాగరోపరిభాగన, మహోన్నత పర్వతదుర్గ ప్రసాదంలో వారు కొలువు తీర్చియుంటూ, తమ శాసనముల నమలు పరుస్తూండేవాళ్ళు. వారే రక్తారుణ వస్త్రధారులై రాజదండమును చేతబట్టుకొని, దేవతలకు పూజాదికములనూ నెరవేరుస్తూండేవాళ్ళు.

ఎంపిడోక్లిస్ ఈ దుర్గకుడ్యముల లోపలనే, రాజభోగముల మధ్యనే పుట్టి పెరిగాడు. కాని, అతడు పెద్దవాడైన తర్వాత రాజదండమును ధరించ నిరాకరించాడు. జనసామాన్యం వివిధ వృత్తులు చేసుకుంటూ, కమ్మరి, కంచరి, వడ్రంగి,శిలాశిల్పి మొదలైన వృత్తి పనివాళ్ళ కర్మాగారాలు నిరంతరం ధ్వనులతో గడబిడగానే వుండేవి. రేవుల్లో పడవ కూలీల గడబిడలు, బజారులో గుంపులు గూడిన జనుల గందరగోళం, యీవేవీ చొరని యెత్తైన రాతిగోడలు రాజప్రాసాదం చుట్టూ వుంటాయి. ఈ వివిక్త ప్రశాంత వాతావరణం ఎంపిడోక్లిస్‌కు యిష్టంగా ఉండేది కాదు. రాజభవనంలో పరిపాలకులు కూడా కష్టజీవులుగానే సాధారణంగానే ఉండాలని ఆయన అభిప్రాయం. నిజానికి రాజులకు ఉందనుకునే అధికారం కూడా ఆనాటికి నామమాత్రమే. నిజమైన అధికారం మంతా అప్పటికే కొద్దిమంది ధనికులైన వ్యాపారస్తుల కుటుంబాల చేతుల్లో పడిపోయింది.

పరమదాంభికులైన ఈ వేషధారి రాజులంటే ఎంపిడోక్లిస్‌కి యిష్టం ఉండేది కాదు. పౌరులందరూ స్వేచ్ఛగా, సమానులై యుండాలని ఆయన వాదిస్తూండేవాడు. ఆయన ఊహలు నిజంగావడాన్ని ఎంపిడోక్లిస్ చూడనే చూశాడు. సుదీర్ఘ పోరాటాల గురించి, ప్రజలు ప్రభువర్గాల మీద విజయం సాధించారు. సాధించిన ఈ విజయం ప్రజలు మళ్ళా పోగొట్టుకోకుండా ఎంపిడోక్లిస్ జాగరూకతతో కనిపెట్టి సలహా లిస్తూండేవాడు. ఎన్నుకోబడి అధికారంలోకి వచ్చిన పెద్దలలో ఎవడో ఒకడు అధికారాన్నంతనూ చేజిక్కించుకుని, దుశ్శాసనుడు గాదలచినపుడు ఎంపిడోక్లిస్ అతడిని తీవ్రంగా విమర్శించేవాడు. అట్టి నిరంకుశుణ్ణీ, వాని సహకారుల్నీ కఠినంగా శిక్షించాలని ధాటీగా అడిగేవాడు. ఇతరుల కంటె గొప్ప వాణ్ణనుకొనే వాళ్ళని ఎంపిడోక్లిస్ బహిరంగసభల్లోనే తూర్పారబట్టేవాడు.

ఆయన తన శక్తియుక్తులన్నింటినీ ప్రజల కోసమే, వాళ్ళ పక్షాన్నే వినియోగించేవాడు.

అయనను గూర్చి చెప్పుకునే కథలెన్నో ఉన్నాయి. వాటిలో ఒకటి వినండి. ఒకప్పుడొక భయంకర వ్యాధి 'సెలినుంతా' నగరంలో వ్యాపించింది. దానికి కారణం నదిలోని నీరు అపరిశుభ్రంగా వుండడమే. నదీజలాలను పరిశుద్ధ మొనర్చడం ఎలాగ? ఎంపిడోక్లిస్ అందుకు పూని, సమీపంలోని మరో రెండు నదుల జలాలను ఈ నదిలోకి మళ్ళించడానికి కృషి చేశాడు. ఆ ప్రవాహాలు కలియడంతో నీరు పరిశుద్ధమైంది. రోగం మాయమైపోయింది.

సెలినుంతా నగరవాసులు వ్యాధి నిర్మూలమైనందుకు అపరిమితానంద భరితులైరి. ఒకరోజున వారు నదీ తీరాన చేరి, విందు గావించుకుంటూ, మహోత్సవానందంలో మునిగి వున్నారు. ఆ సమయాన ఎంపిడోక్లిస్ మార్గవశాత్తూ అటుబోతూ, కంటబడగానే జనులాయన పాదాలపైబడి, దేవతను వలె పూజించారట!

మరొక కథ వినండి చెపుతా. ఒకసారి సముద్రం మీద నుంచి యేదో పాడుగాలి వీచి, జనోపద్రవకరంగా వుంది. అది తోటలను నాశనం చేయడమేగాక తగిలిన చోట్ల ప్రాణి జీవితాన్నే దుర్భరం గావిస్తూ వచ్చింది. ఈ విషవాయువు నడ్డుకోడానికి ఎంపిడోక్లిస్ ఉపాయము లాలోచించాడు. గాడిద చర్మాలతో పెద్ద పెద్ద తెరలు తయారుచేయించి, కొండమీద గుట్టలమీదా వీటితో అడ్డుదడులు కట్టించాడు. వీటివల్ల తోటలు రక్షించబడినాయట! ఈ కథనే మరొక రీతిగానూ చెపుతారు. దక్షిణపు గాలి వీచు లోయకు అడ్డుగా ఎంపిడోక్లిస్ పెద్ద గోడ కట్టించాడనీ, ఆ రీతిగా నాశనకరమైన దక్షిణపు గాలిని అడ్డుకోగలిగాడనీ చెపుతారు. ఏదో ఒకటి గావచ్చు. అతడు తోటల్ని రక్షించేందుకై విషపు గాలిని అడ్డుకొట్టేడు. అప్పటి నుంచీ ఈయనను 'వాయువిజేత' అని పిలుస్తూ వచ్చారు.

ఎంపిడోక్లిస్ మృత్యువుతోనే పోరాడేడని కూడా చెపుతారు. అతడు పాతాళంలోని హేడ్స్ (నరకం)కు వెళ్ళి, అచ్చటి మృత్యుఛాయలను జయించి వచ్చాడట! బహుశః అది యిట్లు జరిగివుండవచ్చు: ఒక తీవ్రవ్యాధికి మృత్యు లక్షణాలున్నాయి. రోగి మూర్ఛాగ్రస్తుడై చాల దినాలుండిపోతాడు. ఊపిరి పీల్చడం ఉండదు; గుండెకూడా నిలిచిపోతుంది. అగ్రిజెంటం నగరంలో ఒకస్త్రీకి ఈ వ్యాధి సోకింది. ఊపిరి కూడ పీల్చకుండా ఆమె ముప్పది దినాలు పడివుంది. ఎంపిడోక్లిస్ ఆమెను బ్రతికించాడు.

అతడొక పట్టణాన్నుంచి మరొక పట్టణానికి ప్రయాణాలు చేస్తూంటే ప్రజలు తండోప తండాలుగా ఆయనను చూడవచ్చేవాళ్ళు. రోగాలకు నివారణోపాయాలు చెప్పమనీ, సత్య పథాన్ని బోధించమనీ, యింకేదో చెప్పమనీ రకరకాలుగా ఆయనను ప్రార్థిస్తూండేవాళ్ళు, ప్రజలు.

ఎంపిడోక్లిస్ రాజోచితమైన దుస్తులు ధరించేవాడు. రక్తారుణమైన అంగీ తొడిగి, బంగారు మొలదట్టీ పెట్టుకునేవాడు. తామ్ర పాదరక్షలు ధరించి, పుష్పదామమును తలపై అలంకరించుకునేవాడు.

ఆయన తనకాలంలో ఒక మహానాయకుడు. శూరులు, సాహసులే గాక తాడిత పీడిత జనులెందరో రకరకాల వాళ్ళు ఆయన చుట్టూ చేరేవాళ్లు. బాధితులకు సాయం చెయ్యడానికి ఆయన సర్వదా సంసిద్ధుడే. అగ్రిజెంటం నగరంలో రాజభవనం అక్రోపోలిస్ అని పిలువబడుతుంది. అందులో రాజసభా భవనం, అనేక సౌధాలూ వున్నాయి. స్వర్ణ మందిరం అనబడేదానిలోనే రాజకుటుంబీకులు నివసిస్తూండేవాళ్లు. కాని ఎంపిడోక్లిస్ మాత్రం

ఎప్పుడూ అందులో ఉండేవాడు గాదు. పేదసాదల కుటీర ప్రాంగణంలోనూ, పట్టణం చివరి మురికిపేటల్లోనూ, బురద వీధుల్లోనూ ఆయన కనిపిస్తాడు.

పూర్వులవలెనే ఆతడు కూడ విజయలక్ష్మీ, విభాసితుడే. కాని పూర్వులు ఖేలనారంగంలోనూ, క్రీడాపరీక్షల్లోనూ, హిప్పోడ్రోమ్‌లోని గుర్రపు పందెములలోనూ, రథచోదనం లోనూ విజయలక్ష్మిని చేపట్టేవాడు. లేదా శత్రు రక్తక్షాళిత యుద్ధభూమిపైన విజయులుగా నిలబడేవాళ్ళు. ఎంపిడోక్లిస్ కేవలమూ క్షాత్ర క్రీడలలో గాక మానవాతీతంగా కనబడే మేధో విజ్ఞాన సంపదచే ప్రకృతి శక్తుల మీదనే విజయాన్ని సాధించాడు! తుపానులు, సుడిగాడ్పులు, నదీ ప్రవాహాలు, అదృశ్య రోగ క్రిములు, అజ్ఞాత మృత్యు శక్తి, వీటిపైన ఎంపిడోక్లిస్ పోరాటం సాగించి, విజయలక్ష్మిని చేపట్టినది. జనులకాయన మానవ మాత్రుడుగా గాక దైవ సమానుడుగానే కన్పించేవాడు. లోకంలోని సమస్త శక్తుల కంటెనూ జ్ఞానశక్తి, కార్యకారణ వివేచన నిచ్చు తార్కిక శక్తియే అత్యధిక శక్తివంతమైందని ఆయన ఎరుగును. అయితే, తన జ్ఞానాధిక్యతను, పాండితీ గరిమను చూచుకొని ఆయన గర్వమును చెందలేదు. "అడుగడుగునకూ దుఃఖ దారిద్ర్య వినాశములతో సతమతమైపోతూన్న ఈ దురదృష్టవంతులైన మానవులకంటె అధికుడనై యున్నందుకు నేను ఆనందించజాలను. నా ఆధిక్యత అందులో లేదని నా విశ్వాసము." అనేవాడు ఆయన.

అతడు ఋషితుల్యుడు, పండితుడు, కవి, ద్రష్ట. అతడెన్నో కావ్యాలను, గ్రంథాలను రచించాడు.

ఆయన తన తెలివిని దాచుకోలేదు. తనకై యే దానినుపయోగించుకోనూ లేదు. సమస్త జనుల కొరకూ తన విజ్ఞానాన్ని ఉపయోగిస్తూ, అందరి కష్టసుఖాల్లోనూ తోడునీడగా నిలుచునేవాడు.

అతడు పడుచుదనంలో పైథాగొరియను సమితి లోంచి వెళ్ళ గొట్టబడ్డాడనుకునేవారు. వారి రహస్యాలను కొన్నింటిని వెల్లడించాడనే ఆయనను వాళ్ళు బహిష్కరించేరనుకుంటారు.

ఆయన అనేవాడు: "జనుల బుర్రల్లోకి కొత్త భావాల్ని యెక్కించడం బహు కష్టమైనది."

కాని, ఆ ప్రయత్నం మాత్రం ఆయన విరమించలేదు. జన సామాన్యంతో వుంటూ. వాళ్ళకి బోధగావించడానికే నిరంతరం కృషి చేస్తూ, శాస్త్ర విజ్ఞాన వ్యాప్తికి పాటు పడుతూండేవాడు.

ఆతడు బోధించేది యేమిటి?

జ్ఞానులైన థేల్స్, అనక్షిమందిర్, అనక్షిమినిస్, హెరాక్లితస్ మొదలైన వారి బోధనలనే ఎంపిడోక్లిస్ కొనసాగించేవాడు.

"సృష్టికంతకీ మూలమైన పదార్థాలు నాలుగు. ఆ నాలుగు మూల భూతముల నుంచే మిగిలిన సర్వమున్నూ జనించినాయి. నిప్పు, నీరు, నేల, గాలి. యివే ఆ నాలుగూ. వీటి కలయిక, విడిపోవడం వల్లనే అన్ని వస్తువులూ పుట్టడం, గిట్టడం జరుగుతూంది. సంయోగం ఉత్పత్తికీ, వియోగం నాశనానికీ కారణమవుతూన్నాయి. భూత వర్తమాన భవిష్యద్వస్తు విషయాదులన్నీ ఈ విధంగా జన్మించినవే. లోకంలో నశించు దేదీలేదు. ఏదీ నాశం జెందదు. యేదీ కొత్తగా సృష్టించనూబడదు. జనులు జనన మరణాలనేవి సంయోగ వియోగాలు గాక మరేవీ గావు.

"సృష్టి యెప్పుడూ యిలాగే వుంటూంది. అనేకత్వంలో నుంచి యేకత్వమున్నూ, మళ్ళా యీ యేకత్వం విచ్ఛిత్తి నొంది అనేకత్వం క్రింద చెదరిపోవడమున్నూ జరుగుతూంది. దేదీప్యమానమై వెలుగు సూర్యబింబం లేని కాల మొకటి ఉంటూండేది. తరు లతా గుల్మాదులతో గూడిన ఈ పృథ్వీగాని, తరంగాఘాత సంకులమైన విశాల సాగరం గాని అస్తిత్వంలోకి రానికాలం ఒకటి ఉండేది. ద్వేషం లేక వైముఖ్యం వల్లనే ప్రతీదీ ఒకదానికొకటి దూరదూరంగా పోతూన్నాయి. వస్తు విషయాదులను కలిపి వుంచే శక్తి, సంయోగశక్తి. దీనినే రాగము లేక బంధమూ అంటారు. అప్పుడు లేనే లేదు."

"రాగం నిరంతరమూ ద్వేషంతో పోరాడుతూనే వుంటుంది. విడివిడిగా వున్న భూతాలను ఈ రాగమే కలిపి పదార్థసృష్టి గావిస్తూంది. చిత్రకారుడు తనరంగులతో యావత్ ప్రపంచాన్నీ, చెట్లు, చేవలు, పిట్టలు, జంతువులు, మనుష్యులతో సహా ఈ ప్రకృతినంతనీ సృష్టిచినట్లే ఈ రాగం కూడా సృష్టిస్తూందన్న మాట. ప్రజ్వలించే సూర్య గోళమున్నూ, సూర్య కిరణాలను ప్రతిబింబించే చల్లని, తెల్లని చంద్రగోళమున్నూ అస్తిత్వంలోనికి వచ్చిన విధానమున్నూ యిట్టిదే. మహాదాకాశమూ, భూమిపై వ్యాపించియున్న మహాసముద్రాలన్నూ యిట్టి జనన ప్రకారం గలవే. నాలుగు భూతాల కలయిక వల్లనే సమస్త జీవకోటులున్నూ పుట్టినాయి. ప్రప్రథమంలో శరీరాలు లేని శిరస్సులు కోటాను కోట్లుగా ఉండేవి. అట్లే కాళ్లూ, చేతులూ మొదలైన అంగాలు కూడా విడివిడిగా చెల్లాచెదురుగా పడి వుంటూండేవి. తరువాత ఈ వివిధ అవయవాల విచిత్ర సంయోగ రూపాలు, విడ్డూరపు ప్రాణులు బైలుదేరినాయి. మానవ శరీరాల మీద వృషభ శిరస్సులు, మేష శరీరాలపై నరశిరస్సులు, ఇదేరకంగా కలుసుకుంటూ వచ్చినాయి. కాని అటువంటి భయంకర ప్రాణులన్నీ నశిస్తూ వచ్చాయి. జీవన యోగ్యమైన ప్రాణులు మాత్రమే మిగిలినాయి."

"ఇటుకలు మొదలుగు వాటితో యింటిని కట్టినట్లే వివిధ భూతాలతో ఈ ప్రపంచం నిర్మించబడింది. రాగమే ఈ భూతాలను దగ్గరకు తెచ్చింది. అప్పుడు భూతాలన్నీ విడిపోతాయి. జగన్నిర్మాణమంతా యదాయదలై చెదరిపోతుందప్పుడు. మరల అంతా మొదటి నుంచి ప్రారంభించాల్సి వస్తుంది. ఈ విధంగా సృష్టి లయములతో గూడిన ఈ కార్యం అనంతంగా సాగిపోతూంటుంది. ఒకప్పుడు రాగం లేక ఆకర్షణ భూతాల్ని కలుపుతూంటుంది; మరొకప్పుడు ద్వేషం వాటిని నలుముఖాలకూ చెదరగొట్టేస్తుంది."

జనులు ఎంపిడోక్లిస్ బోధనలు వింటూండేవాళ్లు. కాని, వాళ్ళకి ఆయన భావాలు పూర్తిగా గ్రహించేశక్తి లేదు. భావాలు శరపరంపరగా బాణాల్లా యెరిగిపోతూంటే వాటిని అందుకొనగలవారెవ్వరు? ప్రజలు చాల కాలం నుంచీ దేవతలే ఈ భూమినీ, స్వర్గాన్నీ ఇందులో వున్న సమస్తమునూ, సర్వ ప్రాణికోటినీ సృష్టించారని భావిస్తూ వచ్చారు. కాని దేవతల యిచ్ఛామాత్రం చేతనే సృష్టి జనించలేదనీ, నాలుగు భూతాల కలయికవల్లనే యిదంతా యేర్పడిందనీ ఎంపిడోక్లిస్ చెప్పాడు. సృష్టి సర్వమూ కూడా ఒక అనుల్లంఘనీయ అవసరం వల్లనే జరుగుతూందని ఆయన వాదన.

ఎంపిడోక్లిస్ చనిపోయాక కూడ ఆయన చనిపోయినాడని జనులు విశ్వసించేవాళ్లు గారు! అగ్రిజెంటంలో ఆయన అవసాన దశను గూర్చి జనులు యిల్లా అనుకునేవారు : ఒకనాటి సాయం కాలం ఎంపిడోక్లిస్ మిత్రులతో కలిసి బల్లదగ్గర కూర్చుని వున్నారు. హఠాత్తుగా ఆకాశపథాన మిరుమిట్లు గొల్పే వెలుతురూ, కాగడాల వెలుగులూ కానవచ్చాయి. ఏదో గంభీర మేఘనిర్ఘోషం యెలుగెత్తి ఎంపిడోక్లిస్‌ను పిలిచినట్లయింది. తర్వాత మళ్ళా అంతా అంధకారమైపోయింది, నిశ్శబ్దం ఆవరించింది. చూస్తే ఎంపిడోక్లిస్ జాడేలేదు! అందువల్ల ఆయన దివ్యుడని అంతా అనుమానించారు. ఆయనకు నైవేద్యాదులొసగి, ప్రార్థనలు చేయాలనీ, దేవతల ఆరాధించినట్లు ఆరాధించాలనీ అందరూ భావిస్తూ వచ్చారు.

మరొకథ కూడా చెపుతారు. తన కవసాన సమయమాసన్న మైనదని తెలిసికొని, ఆయన ఎట్నా అగ్నిపర్వత బిలంలో దూకి భస్మీభూతుడైనాడని ఆ కథ. ఆ అగ్నిపర్వతం ఎంపిడోక్లిస్ తామ్రపాదుకల్లో నొకదాన్ని బైటికి విసిరివేయడం వల్ల ఈ ప్రవాదం బైలుదేరింది.

కాని, నిజంగా జరిగిందేమిటి? ఎంపిడోక్లిస్‌ను దేశభ్రష్టుణ్ణి గావించారు. ఆయన పరదేశాల్లో మరణించారు. కులీన ప్రభువర్గాల వాళ్ళు దేశంలో అధికారాన్ని తిరిగి చేజిక్కించుకొని, జనుల భూజాలమీద మళ్ళా భారాన్ని మోపారు. ఎంపిడోక్లిస్‌ను నగరానుంచి బహిష్కరించారు. చెట్టుచేమలు లేని పిలోపాన్ని సస్ పర్వతాల్లో, బర్బర జనుల మధ్య ఆయన తన జీవిత శేషం గడిపాడు.

అవసాన దశలో ఎంపిడోక్లిస్ కొన్ని విషాద గీతములు నాలపించినట్లు తెలుస్తుంది. “అంతటి గౌరవభాజనుడైన, మహా భోగములు ననుభవించిన నేను ఈనాడు ఈ మరు భూముల్లో, పాడునక్షత్ర ప్రభావం క్రింద మృత్యు ఛాయల్లో పరిభ్రమిస్తూన్నాను. దురదృష్టవంతమైన ఈ భూమియందలి దారుణహత్యలు, భయంకర వ్యాధులు, దురంత దుఃఖాలు చూస్తూ కూడా నిస్సహాయుడనై విలపించవలసి వచ్చింది గదా!”

మానవులను పీడించే దుఃఖాలూ, పీడలూ, రోగాలూ శాశ్వతంగా పారద్రోలగల ననుకొన్న దినాల్లో ఈ వాయువిజేత, నదీశాసకుడు, మృత్యుంజయుడు యెంత ఉత్సాహియై, సుఖియై ఉండేవాడు! జనుల కెన్నెన్ని సుఖమయ కల్పనలను, వాగ్దానాలను గావించాడు!

ఎంపిడోక్లిస్ అనేవాడు: "ఈ లోకంలోని అన్ని రోగాలకూ, వార్ధక్యానికీ కూడ మందులు ఉన్నాయి. మీరే వాటినన్నింటినీ తెలుసుకుంటారు. వాటిని గురించి నేనే మీకు చెపుతాను. వాతావరణమును మీ అవసరాలకు సరిపడేటట్లు మార్చుకునే విధానాల్ని గూర్చి కూడా మీకు నేచెపుతాను. అనావృష్టి భయనివారణకూ, నీటి వనరు లేర్పాటు చేయడానికీ హేడ్స్ (పాతాళం) నుంచి మృతులను పునరుజ్జీవింపచేయడానికీ కూడా కావలసిన విజ్ఞానాన్ని మీకు నేను అందిస్తాను." ఒక మహాకవి, ద్రష్ట, జ్ఞానదృష్టితో ప్రకృతిపై మానవుడు సాధించబోవు విజయాన్ని ముందుగానే చూచి, ప్రజలకు బోధించాడు. ఆ రోజు అతి సమీపంలోనే వుందని కూడా ఆయన అన్నాడు.

ఒలింపియా క్రీడలలో విజయులైన వారు శిరస్సులపై పొన్న పూదండలను ధరించే ఆచారం ఉంది. ఎంపిడోక్లిస్ శిరస్సుపై ధరించిన పూలదండ దేన్ని సూచిస్తుంది? ప్రజలాతనికి సాగిలబడి మ్రొక్కేవాళ్ళు, దేవతలకివలెనే, ఆయన విజయోత్సవం గావించుకొనేందుకు సమయ మాసన్నం కాలేదు. కాని తలమీద పూలమాల ధరించే తిరిగేవాడాయన! విజ్ఞాన విజయం అంత దగ్గర్లో ఉందనుకోవడంలో తాను పొరబడ్డానని ఆ మహాత్ముడు కడపటిదినాల్లో, దుఃఖమయ కాలంలో మాత్రమే తెలుసుకున్నాడు.

ఆయన మరణ సమయంలో నిష్ఠుర వచనములు పలికారు: "ఓ మర్త్యులారా! అసుఖులారా! మీకు దుఃఖమే గతి! దుర్భర ప్రసవ వేదనలలో నుంచి, మూలుగులలో నుంచి కాదా మీరు జన్మించినది?"

పాత కొత్తల సంఘర్షణలో, పోరాటంలోనే ఎంపిడోక్లిస్ బోధనలు జనించినాయి. ఈ సంఘర్షణ ఆయన మనస్సులోనూ, ఆయన జన్మించిన అగ్రిజెంటంలోనూ మాత్రమే గాదు. గ్రీసు దేశమంతటనూ కూడా ఈ సంఘర్షణ ప్రవర్తిల్లింది. నూతనమైన తార్కిక విజ్ఞానం, పాతవైన పాషండ భావాలు, చీకటి విద్యలు కలిసే వుండాయి ఆయన గ్రంథాల్లో. 'ప్రకృతిని గూర్చి' అనే ఒక కావ్యాన్ని అతడు విజ్ఞాన దేవతకు అంకితమిచ్చాడు. 'పరిశుద్ధీకరణ' అనే గ్రంథాన్ని 'మంత్ర తంత్ర విద్య'కు అంకితం గావించాడు. ఆయన దేవతలను నిరాకరించాడు. కాని ఆయన గీతాల్లో జూస్, హీరా మొదలైన దేవతా నామధేయాలు వస్తూనే వుంటాయి! నాలుగు మూల భూతములకున్నూ ఆయన దేవతల పేర్లను ఉంచాడు!

పంచ జ్ఞానేంద్రియాలు, వాటి సహకారాయైన మనస్సూ చేత గ్రహించ దగిన ఈ ప్రపంచం యదార్థమైనదిగానే విజ్ఞానియైన ఎంపిడోక్లిస్ విశ్వసించేవాడు. కాని ఆత్మకు స్థానం మరొక ఉత్తమలోకంలో ఉందని నిర్వహించినపుడు ఈతడు కూడ పైథాగొరస్ పండితునివలెనే శాస్త్ర నియమాలను, కార్యకరాణ వివేచననూ ఉల్లంఘించాడు. ఈ లోకం దుఃఖకరమైన పరాయి దేశమనన్నీ ఆత్మలు (జీవులు?) గత జన్మలో గావించిన పాపములకు ఫలము ననుభవించి, ప్రాయశ్చిత్తము గావించుకోడానికే యిందులోనికి వచ్చి

జన్మములనొందుతున్నాయని ఈయన కూడ అన్నారు. ఇది విజ్ఞాన దృష్టికి అనుగుణ్యమైనదిగాదు గదా.

గుణగణ చరిత్రుడు, బోధకుడూ ఎంపిడోక్లిస్! పాతకొత్తల సంఘర్షణ ఈయనలో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. పురోహిత ప్రభుకుటుంబీకుడై వుండిన్నీ తన వర్గానికి అమిత్రుడై సంచరించాడు. మంత్రవాదియై యుండిన్నీ విజ్ఞానియైనాడు. పైథాగోరస్ శిష్యుడై యుండిన్ని థాలిస్, హెరాక్లితస్‌లకు అనుయాయియై యున్నాడు.

దేవతలు మానవులకంటె సర్వవిధాలా అధికులైనట్లే ఎంపిడోక్లిస్ తోటి జనులందరి కంటె మిన్నయైనవాడని ఆయన సమకాలీనులే అనుకుంటూండేవాళ్ళు. కాని, అతడు కూడ మానవ మాత్రుడే. విశ్వాసములకూ విజ్ఞానమునకూ సంఘర్షణ పెచ్చు పెరిగిపోయిన దశలో, ఆనాటి పరిస్థితుల ఫలరూపుడే ఎంపిడోక్లిస్. విజ్ఞాన శాస్త్రమా? మంత్ర విద్యయా? ఏది కావాలి? ఈ ప్రశ్న కాతడు నిర్దిష్టంగా జవాబు చెప్పనేలేదు; తను నిశ్చయం గావించుకోనూలేదు. కాని మన మాయనను విజ్ఞానిగనే జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాము. ఎందుచేత? సుదూరస్థమై వున్న సత్యము వైపున కొక్క తప్పటడుగైనా వేయగలిగేడు గనుక. లోకంలో సమస్తమూ నాలుగు భూతాల నుంచే జనించిందనన్నీ, మళ్లా అంతా ఆ నాలుగుగానే విభజించనుగుననిన్నీ చెప్పి, ఆతడు విజ్ఞాన సౌధపు పునాదుల్లో మరొక రాతిని స్థాపించాడు గనుక!

తృతీయ మండలం

జయాప జయములు

యాత్రికుడు హెరొడోటస్‌తో పోయి నావికుల కథలను పాఠకుడు వింటాడు.

క్రీస్తు పూర్వపు దేశపటములు గనుక చూస్తే, ఆనాటి గ్రీకు తత్త్వవేత్తలు, విజ్ఞాన వేత్తలు జన్మించిన పట్టణాలు యెంతంత దగ్గరలో వున్నాయో తెలుస్తుంది.

మిలిథస్ రేవుకు దగ్గరలోనే హలికార్నసస్ వుంది. ఇక్కడనే చరిత్రకారుడు, పండితుడు యైన హెరొడోటస్ జన్మించాడు. దాని వెంబడినే వుంది సామోస్ ద్వీపం. అక్కడే పైథాగొరస్ జన్మించారు. సామోస్‌కు సమీపంలోనే అఖాతమున కావలి ప్రక్క ఇఫిసూస్ వుంది. అక్కడే ఆర్తెమిస్ దేవతాలయారామంలోనే హెరాక్లితస్ నివసించేవాడు. ఇఫిసూస్ నుంచి మూడు గంటల ప్రయాణంలోనే కొలోఫోన్ ఉంది. పరభూములన్నీ పరిభ్రమించే చారణుడు, కవి క్షణోఫణిస్ జన్మస్థానమియ్యదే. కొలోఫోన్‌కు సమీపంలోనే క్లజోమిని నగరం ఉంది. తత్త్వవేత్త, మహాత్ముడు నగు అనక్షగోరస్ ఉనికిచే పవిత్రమైన నగరమిది.

ఈ మహాజనులంతా కూడ సమకాలీనులే. థాలిస్, అనక్షిమందిర్‌ల యౌవన కాలమంతా గ్రీసు పూర్వం 6వ శతాబ్దం ప్రారంభంలోనే. అనక్షిమందిర్ శిష్యుడు అనక్షిమినిస్. అనక్షిమినిస్, పైథాగొరస్ లిరువురూ థాలిస్‌కు మనుములుగాదగుదురు. వీరందరూ క్రీస్తుపూర్వం ఆరవ శతాబ్దిలోనివారే. మనం చూచిన వృద్ధమహర్షి హెరాక్లితస్ పసితనంలోనే పైథాగొరస్ ముసలిపండు. అప్పట్లో అనక్షగోరస్, హెరొడోటస్ లింకనూ చిరుతవారు. వీరు క్రీస్తుపూర్వం 5వ శతాబ్దిలోని వారు.

ఈ మహాపురుషులందరూ నీ పృథుగోళం మీద నొక చిన్నదేశంలో, కొద్ది కాలవ్యవధిలో జీవించి ఉండిరి. కాని, ఆ చిన్న దేశానికీ, ఆ అల్పకాలానికీ వీరు మహోత్తరమైన కీర్తిని తెచ్చారు.

ఇక్కడనే విజ్ఞాన శాస్త్రం బైలుదేరింది. రెండు శతాబ్దాల సంధికాంలో, బహుదేశాల కూడలి ప్రదేశంలో, వేర్వేరు ఆచారాలూ, విశ్వాసాలూ ఒకదానినొకటి ఒరసికొన్నాయి,

సంఘర్షించినాయి. ఆనాడు ఆ ప్రదేశంలో సరకులేగాక భావాలు కూడా మారకం చేసుకున్నారు ప్రజలు. కానైతే, అది యెంతో కష్టకాలం! మానవునికి పరీక్షా కాలం!

తూర్పు నుంచి జనులు గుంపులుగా వచ్చి దేశం తర్వాత దేశాన్ని ఆక్రమిస్తూన్న కాలం అది. 5-6 శతాబ్దాల కూడలి కాలంలోనే 'రాజరాజు' పర్శ్యన్ చక్రవర్తి దండెత్తి వచ్చి, ఆసియా మైనరునంతనూ యుద్ధజ్వాలల్లో ముంచెత్తాడు. ఆక్రమణ సైన్యాలకు ఒక్కొక్క నగరమే వశమైపోతూంది. ఆయోనియను నగరాలనూ, వాటి వలస ప్రాంతాలనూ కలిపే సాగర మార్గాలు శత్రువుల వశమైపోయినాయి. పర్షియనుల మిత్రులైన ఫొనీషియనులు గ్రీకుల నగరాలను ఆక్రమించి పాలించదొడగిరి. మర్త్యులలో అతి అదృష్టవంతుడని భావించిన పోలిక్రేట్స్ పర్శియనుల చేతులలోపడి దుర్మరణము నొందెను. బానిసనువలె వారాతనిని శిలువపై కొట్టి చంపేసెను. పర్షియను దండయాత్రలను నిలువరించాలని మిలిథస్ కొంత ప్రయత్నించింది. కాని, ఆ ప్రయత్నాలను మొదట్లోనే పసికట్టి, అందులోని వాళ్ళందరినీ పర్షియనులు దారుణశిక్షలకు గురిచేశారు. తిరుగుబాటు అణిచివేయబడింది. మిలిథస్ నేల మట్టం గావించబడింది.

ఆక్రమిత ప్రాంతాల నుంచి కాందిశీకులు తండోపతండాలుగా పశ్చిమాభిముఖులై తరలిపోతూన్నారు. ఏథెన్సుకు కొందరు, సిసిలీ ద్వీపానికి కొందరూ, యింకా యితర దేశాలకు కొందరూ పారిపోతూన్నారు. ఆ కాందిశీకులలో పండితులూ, శాస్త్రవేత్తలూ కూడా ఉన్నారు. వీరు తమతో కూడా వ్రాత ప్రతులనూ, పటాలనూ, ప్లానులనూ కూడా తీసికొని పోతున్నారు. అన్నిటికంటె ముఖ్యం అమూల్యమైన విజ్ఞానమునే వీరు తాము సోయిన చోట్లకల్లా మోసికొనిపోయారు.

దాడిమూకలు ఆసియా మైనరు నుంచి యూరోపుపైకి సాగి, దారిలో అడ్డువచ్చిన వాళ్ళనందర్నీ తుడిచిపెట్టేస్తున్నాయి. ఇంకొంచెం అయితే నాగరిక ప్రపంచం యావత్తూ కొన్ని శతాబ్దాల పాటు వెనుకకను నెట్టివేయబడి వుండేదే. కాని, ఏథెన్సు నగరం దారిలో కొండలా నిలబడింది! పర్షియను నౌకా బలాన్ని నాశనం చేయడంలో ఏథెన్సు నౌకాబలం నాయకత్వం వహించింది. భూతల యుద్ధంలో కూడ ఏథెన్సు వీరులే నాయకులుగా నిలబడి పోరాడారు. గ్రీసు దేశ స్వాతంత్ర్యం నాగరికతలను రక్షించేందుకు ఏథెన్సు దృఢంగా నిలబడింది.

విజయలక్ష్మిని గొన్న ఏథెన్సను ధనలక్ష్మి కూడా వరించింది. విదేశీ సరకులతో నిండిన నౌకలు ఏథెన్సు రేవుకు ముసురుతున్నాయి. మిలిథస్ నాశనమైపోయింది. స్మృతి పథాన బడిపోతూంది. ఇప్పుడు ఏథెన్సులోని కర్మాగారాల్లో, రేవుల్లో, నౌకా నిర్మాణ స్థలాల్లో పనులు అవిరామంగా జరుగుతున్నాయి. అతి కుశలురైన వృత్తినిపుణులు, కుంభకారులు, తంతువాయులు, ఆయుధ నిర్మాణ దక్షులు యిచ్చటకే చేరారు. అయోనియను నగరాల నుండి పారివచ్చిన విజ్ఞానాది శాస్త్రాలన్నీ కూడా ఏథెన్సులో నూతన నివాసాన్ని యేర్పాటు

చేసుకున్నాయి. హెరొడోటస్‌ను యిప్పుడు యిక్కడనే చూస్తాము. విశేషంగా దేశ విదేశీ యాత్రలు గావించాడాయన. ఫొనీషియను రేవుల నుంచి ఐగుప్తియను పిరమిడ్ల వరకూ, రాజాధిరాజైన పర్షియా చక్రవర్తి రాజధాని వరకూ యాత్రార్థియై తిరిగి చూచివచ్చినవాడీతడు. నైలు నదిమీద యెగువకు ప్రయాణం గావించాడు. నల్లసముద్ర తీరాల మీద గ్రీకు దేవాలయములు, సిథియను తబర్నకిల్ స్వర్ణ కలశములు శోభాయమాన మొనర్చే నగరాలలో నివశించి వచ్చినవాడు హెరొడోటస్. ఆయన వెళ్ళిన చోటనల్లా దేవాలయాల్లోని పండిత పూజారులతో విద్యా ప్రసంగాలు గావిస్తూండేవాడు ఈయన. నౌకాశ్రయాల్లోకి వెళ్ళి నౌకాధిపతులనూ, సరంగులనూ కలసుకొని ఎన్నో ప్రశ్నలు వేసి జవాబులు రాబట్టేవాడు. ఈతడు ఏథెన్సులోని తన యింటిలో నివసించేటప్పుడు కూడ కాలాన్నంతనూ పిరయేస్ రేవులోనే గడిపేవాడు. అక్కడే అన్ని దేశాల నుంచీ వచ్చిన నౌకలన్నీ లంగరు వేసుకొని వుండేవి. ఆ నౌకాశ్రయం ఎంత సందడిగా ఉండేదని! సింథియను దేశం నుంచి ధాన్యాదులతో నిండిన పడవలు యిక్కడికే వస్తూండేవి. మిలిథుస్ ఉన్ని వస్త్రాల తానులతో చెక్కపూతైన ఓడలు యిక్కడినుంచే బైలుదేరి అన్ని దేశాలకూ వెళ్ళేవి. ఇచ్చట అడుగడుగుకీ విదేశీయు లెదురవుతతూంటారు. నానా దేశీయులనూ కలిపేది సముద్రమే గదా. ఒకానొక కాలంలో జనులు తాము పుట్టిన చోట నుంచి కదలకుండా, తమ రక్త సంబంధీకులతోనే యావత్ జీవితము గడిపేవారు. ఇప్పుడా కాలం వెళ్ళిపోయింది. ఆ రోజుల్లో అయితే కనబడే ప్రతీవాడూ మనకు సంపూర్ణంగా తెలిసిన వాడే వుండేవాడు. పరదేశస్థు డెవ్వడైనా యే గ్రామానికో వెడితే అక్కడ తనకు ఆశ్రయమిచ్చి, తన రక్షణ క్రింద ఉంచుకోడానికి అంగీకరించే స్థానికుడుంటే తప్ప నిలబడడమే అసాధ్యమైన కాలమది! తాను సురక్షితంగా, క్షేమంగా ఉండదలిస్తే స్థానికుల యిండ్లలో యేదో ఒక దానిలో ఆశ్రయం చూచుకోవలసిన రోజులవి!

ఒకప్పుడు పట్టణాలకీ పల్లెలకీ భేదమేమీ ఉండేదిగాదు. ఇప్పుడు పల్లెలకూ నగరాలకూ హస్తినశకాంతరం వుంది. మధ్యలో రాజుగారి కోటా, చుట్టూ తీర్చిదిద్దినట్లున్న వీధులూ, సౌధపంక్తులూ, పెద్ద బజారూతో ఉండే నగరాలు కేవలం కొద్దిపాటి కుటీరాలు మాత్రమే ఉండే పల్లెల కంటె విభిన్నమైనవి గాదా?

సముద్రం జనులనూ, సరుకులనూ కూడా కలగాపులగం చేసి వేస్తుంది. వెనకటి రోజుల్లో యే గ్రామంలోనైనా కుమ్మరి కుండలు చేసేడంటే ఆ గ్రామంలోని యిళ్ళవాళ్ళ కోసమైయే. బానిసలు బట్టలు నేసేవారంటే తమ యజమానుల కోసం మాత్రమే. కమ్మరులు తమ తెగ యోధులకే, తమ గణంలోని వీరుల కోసమే కత్తులు, బల్లెములు, శిస్త్రాణాదులూ తయారు చేసేవారు.

అటువంటిది యిప్పుడో మరి? కుండలు, బట్టలు, కత్తులు కఠార్లూ ఒక ఊరివాళ్ళు తయారుచేస్తే, దూరంలోని యేదో పట్టణంవాళ్లు కొనుక్కుని వాడుతున్నారు. ఏథెన్సులో నేసిన వస్త్రాలు దూరపు దీవియైన సిసిలీలోని జనులు ధరిస్తూన్నారు. ఏథెన్సు కమ్మరులు చేసిన

ఖడ్గాలు యెక్కడో సిరియా, పర్షియాలలో యోధుల చేతుల్లో మెరుస్తూన్నాయి. ఒకానొకప్పుడు వర్తకుణ్ని ప్రభుకుటుంబీకుడెవడైనా పొగరుబోతు తనంతో అవమానించగలిగేవాడు. అల్లాంటివాళ్ళ నిప్పుడు చట్టం శిక్షిస్తూంది. అదివరలో విదేశీయు డెంతవాడైననూ పట్టణంలో అనామకుడే. ఇప్పుడు విదేశీయుడైనాసరే, ఎవనికి బానిసలు. ఓడలు, బంగారం ఉన్నవో వాడే పూజనీయుడు గాని స్వదేశీయుడైనా, బీదవాడు గాదు! వెనకటి కాలంలో ప్రతీ వాళ్ళూ వర్తకులను చిన్నచూపు చూసేవాళ్ళు. వర్తకమున కంతగా గణ్యత ఉండేదికాదు. అల్లాంటిది యిప్పుడు రాజకుటుంబాల వాళ్ళునూ యిప్పుడు తామై ఓడలు సంసిద్ధమొనర్చుకుని, సరకులెక్కించి, ద్వీపాంతరాలతో వర్తక వ్యాపారములు గావించేందుకు సిగ్గుపడడం లేదు. ఏథెన్సు నగరంలో రాజకుటుంబీకుల అధికారాన్ని కూలద్రోసి అప్పుడే చాలకాలమైంది. ప్రభువుల దుర్గాలుండే కొండవాలుల్లో యిప్పుడు కేవలం దేవాలయాలు మాత్రమే ఉన్నాయి.

ఇప్పుడు ప్రజాసమితియే ప్రతి విషయాన్నీ నిర్ణయిస్తూంది. దానిలో వర్తకులు, సాలీలు, కుమ్మరులు, కమ్మరులు, చర్మకారులు మొదలగువాళ్ళంతా ఉంటారు.

ప్రాతఃకాలాల్లో చతుష్పథంలోకి జనులందరూ గుమిగూడేవాళ్ళు. స్థానిక వార్తలు, ద్వీపాంతర వార్తలు, వింతలు విశేషాలు వినడానికి అందరికీ కుతూహలమే గదా! మంగలి షాపుల్లో గూడిన జనులు క్షరకుడు కత్తి నూరుతూంటే రాజకీయాలు చర్చిస్తూండేవాళ్ళు. గతరాత్రి ప్రజాసభలో నొకప్రతినిధి గావించిన ఉపన్యాసం వాళ్ళకి చర్చనీయాంశం. ఇలాంటి వాగ్వాదాలు మధ్యాహ్నం వరకూ సాగుతూనే ఉండేవి. మధ్యాహ్నం అయ్యేసరికి ఎండ దుర్భరంగా ఉండేది. సౌధప్రాంగణాల్లోని ముఖమండపాల క్రిందికీ, చెట్లనీడల్లోకి జనులు చేరేవారు. ఈ గుంపుల్లోనే ఉంటూండేవాడు హెరొడోటస్. వృక్షఛాయలో నొక కవాచీబల్ల మీద కూర్చుని, ఎవరో నౌకాధిపతితో ఆయన మాట్లాడుతూంటాడు. ద్వీపాంతరాల నుంచి ఈ నౌకాధిపతి ఆ రోజునే తిరిగి వచ్చాడు. అతడుచెప్పే వివిధ దేశ విశేషాలను వింటూ, ప్రశ్నిస్తూ, సందేహాలకు సమాధానాలు రాబడుతూ, హెరొడోటస్ సమస్తమనూ గ్రంథస్థం గావించుతూండేవాడు. అప్పుడప్పుడాయన వ్రాస్తూ వచ్చిన ఈ విశేషాలన్నీ చేరి ఒక మహాగ్రంథం అయింది. ద్వీపాంతరాల నుంచి వచ్చిన నావికులు చెప్పిన విశేషాలు, కథలు, యితర భోగట్టా యావత్తూ ఈ గ్రంథంలో వుంటుంది. ఆ గ్రంథం చదువుతూంటే ఒక్కక్క దేశం మీది నుంచీ యవనిని కను తొలగించి, ప్రత్యక్షంగా నీకళ్ళ ముందు ఆ దేశాన్ని ఉంచుతూన్నట్లుండేది. ఎన్నో విదేశాల దృశ్యాలను మనోనేత్రంతో చూచేందుకు జనులకవకాశం లభించేది. కానైతే ఆ దృశ్యం యింకా మసకగానే ఉండేదనుకోండి. అదీగాక ఆ నావికులు చాలామంది తాము చూచినవేగాక విననవీ, విననవీ కూడా అభూతకల్పన గావించి చెపుతూండేవాళ్లు. అవన్నీ కూడ హెరొడోటస్ గ్రంథంలో యెక్కినాయి.

వాళ్ళేంచెపుతారో విందాం రండి. సుదూరదేశమైన లిబియాలో కొందరు మనుష్యులు నివసిస్తారనీ, వాళ్ళ చర్మం కారుచీకట్లవలే నల్లగా ఉంటుందనీ, అక్కడ పెద్ద పెద్ద ఏనుగులూ,

బ్రహ్మాండమైన కొండచిలువలూ వున్నాయనీ; గాడిదలకు కొమ్ములున్నాయనీ; మెలికలు తిరిగి ముందుకు పొడుచుకొచ్చి నేలను దున్నే కొమ్ములుగల ఆబోతులున్నాయనీ చెప్పేవాళ్ళు. ఆ ఆబోతులు మేతమేసేటప్పుడు వెనక్కి నడుస్తవట ! ముందుకి నడుస్తే వాటి కొమ్ములు భూమిలో గుచ్చుకునిపోతాయనట! అట్లాస్ పర్వత రాజును గురించిన కథలు కూడా వాళ్లు చెప్పేవారు. ఆయన శిఖరాగ్రాలు యెంతో ఉన్నతంగా ఉండటం వల్ల మనకి కనబడవు. ఆ శిఖరాల మీదనే ఆకాశం ఆనుకొని వుంది! అట్లాసుశిఖరాల బోటుగనుక లేకపోతే ఆకాశం యేనాడో క్రిందికి పడిపోయి, మనలనందరినీ అణచివేచి యుండేది.

ఇంకా ఆవలగా, ఒక దేశంలో మనుష్యులకి కుక్కతల లుంటాయి! మరో దేశంలో మనుష్యులకి అసలు తలకాయలే ఉండవు! తలలు లేని వాళ్ళు గ్రుడ్డివాళ్ళు కారు సుమండీ. వాళ్ళకి కళ్లు గుండెలమీద వుంటాయి! తూర్పుదేశాల్లో పెద్ద పెద్ద జలపక్షులు, జల జంతువులు ఉన్నాయి. అక్కడ ఎడారిలో కుక్కలంతేసి పరిమాణం గల బంగారు చీమలున్నవట! సూర్యోదయానంతరం ఎండ వేడిమిని భరించలేక ఈ చీమలు భూమిలోదాగి, నిద్రిస్తాయి. అందుచేత ఆ సమయంలోనే జనుల పైకివచ్చి, తమ పనులు చూసుకోవాలి. వాళ్లు గబగబ తమ ఒంటెల మీది కురికి, ఎడారియందంతటా పరుగులు తీస్తారు. దొరికిన బంగారుపొడి నంతనీ యేరకొని, ఒంటెలపై ఎక్కించుకుని తొందరగా వెళ్ళిపోతారు. ఒక్కక్షణమైనా తారటలాడేందుకు వాళ్లు యిచ్ఛగించరు. ఏమాత్రం ఆగినా మరుగునవున్న చీమలు బైటకివచ్చి వాళ్ళ నెదిరిస్తాయి.

ఇంకా ఉత్తరాన మరో ఆశ్చర్యకరమైన దేశం ఉంది. అక్కడ తెల్లని పెద్దపిట్టలు పిందులు గట్టి యెగురుతూంటే వాటి ఈకలు రాలిపడి, బాటలన్నింటినీ కప్పివేస్తాయి! ఏడాది కారు మాసాలు నిద్రించే మనుష్యులూ, ఏడాదికి మూడూసార్లు తోడేళ్లుగా మారే మనుష్యులూ కూడా ఉన్నారట!

అయితే శాస్త్రజ్ఞుడైనట్టి హెరొడోటస్ కథలను నిజంగా నమ్మేవాడా?

అబ్బే! లేదు! తన విన్నవాట్ల నన్నిటినీ వ్రాసుకునేవాడేగానీ అవన్నీ నమ్మేవాడు గాడు.

ఆయన కెన్నెన్నో గట్టి సందేహాలుండేవి. ఉదాహరణకి ఒంటికంటి మనుష్యులున్నారని ఆయన నమ్మేవాడు గాడు. తేడేళ్ళుగా మారే మనుష్యులున్నారని అంతకంటెనూ విశ్వసించేవాడు గాడు.

"ఈ నావికులు మహాగొప్ప కల్పనాపరులు! అబద్ధాల పుట్టలు! అనేక చిలువలు పలువలుగా కథలల్లి చెపుతారు వాళ్లు. విదేశాలన్నీటిలోనూ మనం మార్గదర్శుల మీద ఆధారపడవలసినదే. పోనీయంటే వాళ్ళ మాటలను పూర్తిగా నమ్మేటందుకు లేదు.

ఈ భూమి యొక్క కొనలందున్న దేశాలు, అక్కడే వుండే జనులు గురించిన విశేషాలు విన్నా నిజానిజాల నెట్లు కనుగొనగలం? భారతదేశం వెళ్ళివచ్చిన వాళ్ళుగాని, లిబియాకు పోయివచ్చిన వాళ్లు గాని అరుదు. అటువంటప్పుడు ఓ ఫొనీషియను నావికుడో, యాత్రీకుడో అయితే యిలాంటి అభూతకల్పనలు చెపుతూ, అందరూ నమ్ముతారనే అనుకుంటాడు."

కాని, హెరొడోటస్ అలాంటి పిచ్చిపుల్లాయి కాదు. ప్రతి దానికీ ఆరాలు తీసి, విషమ ప్రశ్నలు వేసి, నిజాన్ని పైకిలాగగల దిట్ట ఆయన. సాధ్యమైనంతవరకూ నిజమైన భోగట్టానే పైకి లాగేవాడు అతడు. అరేబియాలో రెక్కల పాములున్నాయంటే చూచి తెలుసుకోడానికి ఆయన అరేబియా దేశానికి వెళ్ళి వచ్చాడు! కథలేగాని అక్కడ ఒక్క రెక్కల పామూకనబడలేదు. ఈ విధంగా విమర్శాశక్తి ముందు మరో అఘాయిత్యపు కల్పిత మృగం కూలిపోయింది! తాను వ్రాసివుంచిన పెద్ద సంపుటాలు, పాపిరస్ చుట్టలూ పరిశీలిస్తూంటే ఆయన అనేక సందేహాలూ, ప్రశ్నలూ తలయెత్తేవి. వీటిని గ్రంథాల్లో వ్రాయనా? మాననా? అని హెడొడోటస్ ఆలోచించేవాడు. తన పేరుమీద ఈ అబద్ధాల పుట్టలను వ్రాయడమా? పోనీ దేనిని వదలిపెడదామన్నా అది నిజమేమో? అది నిజమై దాన్ని తాను వదలిపెడితే లజ్జించవలసిందే మరి. అంచేత సూదిగా చెక్కిన కిక్కస కలాన్ని చేతపట్టుకుని మషీరసంలో ముంచి వ్రాయ నారంభించేవాడు.

తనకు సందేహం వున్నా ఏవిషయాన్నైనా ఆయన పాఠకులకు వెల్లడించక మానువాడుగాడు. "ఇదెల్లా జరుగుతుందో నాకు తెలియదు. ఏదేమైనను యితరుల వల్ల నేను విన్నది యింతే" అని వ్రాసేవాడు అనేక సందర్భాల్లో.

నమ్మరాని ఈ కట్టుకథల్లో కొన్నింటికైనా వివేకంగా ఉండే వివరణనో, వ్యాఖానాన్నో గావించేవాడాయన అవకాశమున్నంతలోనే.

ఒక కపోతం డొడోనాకు యెగిరి వెళ్ళి 'యిక్కడే దేవాలయం నిర్మించాలి!" అన్నదను కథ వ్రాస్తూ, హెరొడోటస్ ఈ క్రింది వ్యాఖ్యానం చేర్చాడు. "బహుశః ఈ మాటలు నొక స్త్రీ చెప్పివుంటుంది. ఆమె ఎవరో విదేశీయురాలై తెలియని భాషలో మాట్లాడి వుంటుంది. ఆ భాష పక్షులు కిచకిచలాడినట్లుండి వుంటుంది"!

ఉత్తరదేశాల్లో రాత్రులు ఆరు నెలల కాలం ఉంటవని ఆయన విశ్వసించలేదు. కాని భారతభూమిలో బంగారు నిలవచేయు రాక్షసి చీమలను గురించి ఆయన నమ్మేడు! హెరొడోటస్ మస్తిష్కంలో పురాతన నమ్మకాలకూ, కొత్త భావాలకూ నిరంతరం సంఘర్షణ సాగుతూండేది. ఈ సంఘర్షణలో ఒక్కొక్కపుడు పాత విశ్వాసములే నెగ్గుతూండేవి. నదులలోని నీరు సూర్యకిరణముల కావిరిగా మారునని ఆనాటికే తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులకూ, విజ్ఞానులకూ తెలుసును. కానీ హెరొడోటస్ మాత్రం ఇంకా సూర్యుడు దేవుడేనని విశ్వసించేవాడు. ఆకాశమార్గంలో ప్రయాణం చేస్తూ సూర్య దేవుడు దప్పిగొని, నదీజలాలు త్రాగుతాడట!

అనక్షిమందిర్, అనక్షిమినిస్, పైథాగొరస్ పండితులానాటికే ఖగోళముల పరిభ్రమణాదుల్ని గూర్చిన నియమములను తెలిసికొన్నారు. కాని హెరొడోటస్ మాత్రం చల్లని గాలులు సూర్యుని నిర్దిష్ట పథంలో నుంచి యెగురుగొట్టేస్తూంటాయనీ, అందువల్లనే చలిగాలులూ, శీతకాలాలూ వస్తున్నాయనీ నమ్ముతుండేవాడు. ఎంపిడోక్లిస్ పండితుడు ఖగోళములూ, వాటి భ్రమణమునూ వివరించేవాడు. కాని, హరొడోటస్ యింకనూ అవి దేవతలూ దయ్యాలూ అని భావించేవాడు!

కాని, మరొప్రక్క విజ్ఞానం తన పనేమో తాను గావిస్తూనే ఉంది. గ్రీకులు అధికాధిక సంఖ్యలలో నూతనదృష్టితో వస్తువులను వీక్షిస్తూన్నారు. హెరొడోటస్ తన గ్రంథాలను చదివి వినిపిస్తూంటే ఏథెన్సు వాసులు గుంపులుగా మూగేవాళ్లు. అయన గ్రంథాలు వినేటందుకు అహ్లాదకరంగానూ, విజ్ఞానదాయకంగానూ కూడా ఉన్నవనే విషయాన్ని అందరూ గ్రహించి మెచ్చుకొనేవారు. నూతనంగా కనిపిస్తూన్న హెరొడోటస్ గాథలు వింటూంటే దేవతల్ని, వీరుల్ని గురించిన పురాణగాథలు మరిచిపోయేవారు, జనులు. గరిడీశాలల్లో, క్రీడారంగాల్లో, విందు భోజనాల దగ్గర, రేవుల్లో ప్రతిచోటా జనులు సూర్య చంద్ర నక్షత్రాల దగ్గర నుంచీ సమస్త విషయాల్నీ గూర్చి చర్చిస్తూ, మాట్లాడుకుంటూండేవాళ్ళు.

కటువై, నిర్జీవములై శాస్త్రీయ సాంకేతిక చర్చలు గాక కుతూహలకరములై, సజీవ సమస్యలను గూర్చిన ప్రసంగములే యెక్కడవిన్నా! ఎల్లా జీవించితే ఉత్తమం? ఏమని విశ్వసించాలి? ఎట్లు ఆలోచించాలి? ఉచితమైన యోగ్యప్రవర్తన ఏది? మొదలైన సమస్యలు యే నోటవిన్నా చర్చించబడుతూండేవి.

ఏథెన్సులోని ఒక సమావేశం

తాజా వార్తలను గురించిన ప్రసంగం

ఏథెన్సులోని మహాప్రాసాదం అది. పెరిక్లిస్ అక్కడ నివసిస్తాడు. ఎవరీ పెరిక్లిస్? మహావీరుడు, పరిపాలనాదక్షుడు, వివేకి, ప్రజానాయకుడు, కిరీటం లేని రాజు పెరిక్లిస్! విందు ప్రారంభమైంది. ప్రముఖులెందరో అక్కడ ఉన్నారు. అతిధులు తమ క్షుత్తును కాస్త తృప్తిపరచుకున్నారు. వారందరూ పుష్పదామాభిశోభిత శిరస్కులై సోఫాలమీద విశ్రాంతిగా సుఖాశీనులై వున్నారు. గేస్తు యొక్క మర్యాదకు సూచకంగా మధువు వడ్డించబడింది. ద్రాక్షాసవాన్ని నీటితో కలుపుకొని, చప్పరిస్తూ త్రాగుతూన్నారు అతిధులు. గృహిణి అస్పాషియా నాట్యకత్తెలను పంపించేసి, మురళీ గీతాన్ని మానిపించింది. ఒక్కసారి నిశ్శబ్దంగా వుందంతా. అతిధులు యేదో చర్చ నారంభించారు.

పెరిక్లిస్ గృహంలో ఈ విందు యే సందర్భంలో చెప్మా? కేవలం ఆహార పానీయాలతో కుక్షినింపుకొని, సంగీత నాట్యాలు విని చూచి ఆనందించేటందుకూ, సుగంధాదులు పూసి కొని కులికేటందుకూనా?

అబ్బే! కాదు. వారిక్కడకు చేరినదెందుకో తెలుసా? 'ఇత్యర్ధలు కూర, ఇత్యాహలు ధప్పళం' అన్నట్లు వారంతా యిక్కడ తర్కవ్యాఖ్యానాలు విందుకోసం చేరారు. విజ్ఞాని, చోదకుడూయైన అనక్షగోరస్ ప్రసంగాలు వినేందుకే వారిక్కడ గూడినది. వారందరూ ఆయన శిష్యులూ, అనుచరులూను. ప్రభుడూ, నాయకుడూ నైన పెరిక్లిస్ తరచుగా రాజ్యాంగ వ్యవహారాల్లో బోధకుడైన అనక్షిగొరస్ సలహా స్వయంగా అడిగి తీసుకొనేవాడు. అతడే తనయింట మిత్రులందరకూ విందులూ, సమావేశాలూ యేర్పాటుచేసి, అనక్షిగోరస్‌ను ఆహ్వానించి, ఆయన బోధనలచే కూడ శ్రోతల శ్రవణతర్పణం గావించేవాడు. ఏథెన్సు ప్రజానాయకుడు, ప్రభుత్వాధినేత, సేనాపతి, వీరాగ్రేసరుడు, యుద్ధతంత్ర ప్రవీణుడూనని పేరుపొందినవాడు పెరిక్లిస్. అతడుస్మయదూషితుడు గాక అనక్షిగోరస్ సలహాలను తీసికొనుటచేతనే గ్రీకు చరిత్రలో స్వర్ణయుగమునకు కర్త కాగలిగాడు. ఎథీనియను ప్రజలను అదుపాజ్ఞలలో పెట్టడం, కృషి శిక్షణల నొసగడం విద్యాబోధనలు గావించడం పెరిక్లిస్‌కే తగింది. ఏథెన్సులో ఆయనను 'ఒలింపియన్' అని పిలిచేవాళ్లు. ఒలింపస్ శిఖరవాసియైన దివ్యపురుషుడని దీనికర్థం. పెరిక్లిస్ సభల్లో ఉపన్యసించేటప్పుడు దేవేంద్రుడైన జ్యూస్ వలె మేఘగంభీర నిర్ఘోషంతో పిడుగులు మెరుపులు విసరుతాడనేవాళ్లు!

పెరిక్లిస్ ఆధిపత్యాన ఏథెన్స్ మహోన్నతస్థితిని చేరుకుంది. కొద్ది సంవత్సరాల్లో ఆ నగరాన్ని ఆయన ప్రపంచంలో కల్లా మహా సౌందర్యవంతంగా తయారుచేశాడు. ప్రజానాయకాగ్రణియైన ఈ మహావీరుడు తత్త్వవేత్తయైన అనక్షిగోరస్ సలహాలను, బోధనలను అర్థించేవాడు. గురువు రచించిన 'ప్రకృతి శాస్త్రం' అనే ఉద్గ్రంథం నుంచి గైకొన్న వాక్యాలతో తన ఉపన్యాసాలను సౌందర్యాన్ని సమకూర్చుకునేవాడు!

గృహిణి అస్పాషియాతో కూడ అనక్షగోరస్ సుదీర్ఘ సంభాషణల నొనర్చుతూన్నాడు. ఆ కాలపు సామాన్య గృహిణుల వంటిది కాదామె. గృహాంతర్భాగంలో కూర్చుని దినమంతా రాట్నం వడకడంలోనే గడుపుతూండేవారు స్త్రీలు. అస్పాషియా అట్లుగాక రాజకార్యాల్లో పాల్గొంటూ, శాస్త్రీయచర్చలు గావిస్తూండేది. మహావిజ్ఞాని సోక్రటీస్ శిష్యుడై తరచు ఆమెను చూచి వెడుతూండేవాడు.

పెరిక్లిస్ ప్రధమ భార్య సంపన్న ప్రభు కుటుంబానికి చెందినది. ఆమెకు విడాకులిచ్చి, ఆయన ఈ విదేశీయ స్త్రీని వివాహం చేసుకున్నాడు. ఈ వివాహానికై పెరిక్లిస్‌ను చాలా మంది దూషించేవాళ్ళు. పురాతనపు ఆచారాలు, సాంప్రదాయాలు బలవత్తరమైనవి గదా! కాని, పెరిక్లిస్ అస్పాషియా మీది తన ప్రేమను అణచుకొనుట కిష్టపడలేదు. ఆ విందులో యింకా ఎవరున్నారు?

మహాశిల్పి, కళావేత్త, స్థపతియైన ఫిడియాస్ అక్కడున్నాడు. ఏథెన్సును సౌందర్యవంతంగా పునర్నిర్మాణం గావించేటందుకు ఆతడు పెరిక్లిస్‌కు తోడ్పడుతున్నాడు.

రాజధానియైన అక్రోపాలిస్‌లో పనిచేయు వేనవేలు స్థపతులు. శిల్పులు, తక్షులు, స్వర్ణకారులు, కర్మకారులు, చిత్రలేఖకులు మొదలైనవారు ఈయన నాయకత్వం క్రింద పనులు చేస్తూండేవాళ్ళు. సర్వసేనాధిపతి ఫిడియాస్ క్రింద వివిధ శాఖలకు సేనాపతులు, ఉపసేనాపతులు, వారి క్రింద పటాలాలుగా శిక్షిత కర్మకారులు పనులు గావిస్తూండేవాళ్ళు.

ఈ మహాసైన్యానికి ఆయుధాలు కత్తులు కఠార్లు గావు. చెక్కడపు పనిముట్లు, శిల్ప సాధనాలు, ఉలులు, అంపాలు, సమ్మెటలు మొదలైనవే వీరి ఆయుధాలు. మనుష్యుల్ని చంపడం,జీవంతో వున్న వాళ్ళని నిర్జీవులుగా చేయడం కాదు వీరిపని. నిర్జీవులైన రాళ్ళు, కొయ్య, లోహాలు మొదలైనవాటికి జీవం పోయడం, నిర్జీవ పదార్థాల్ని సజీవములుగా చేయడం వీళ్ళ పని. జీవం రూపం లేని రాళ్ళనూ, మట్టినీ దేవతా ప్రతిమలుగా చేసి, చూపరులను దిగ్భ్రాంతులనుగా జేసే కళను వాటిలో కలిగించి, దేవాలయాల్లో స్థాపించేవారు. సమోన్నతములై, గంభీరములైన స్థంభాల వరుసలను నిలిపి, వాటిపై మంటప నిర్మాణం గావించేవారు. స్థంభాగ్రాలమీదా, గంటచూరుల క్రింద అమర్చిన చంద్రకాంత శిలలను మలచి, సాలంకృత మొనర్చి, వాటికి జీవం పోసేవారు!

గండశిలలు, చలువరాళ్ళు, రాగి, బంగారు, దంతం, చీకటి ప్రమాకులు మొదలైనవి ద్వీపాంతరాల నుంచి తేవడంలో వందల కొలది ఓడలు, పడవలు పనిచేస్తూండేవి. ఏథెన్సు రేవులు, పర్వతసానువులుకూడా కర్మకారులతో సందడిగా వుండేవి. శిల్ప ముఖ్యుడైన ఫిడియాస్ ఏథెన్స్ నగరాన్ని సౌందర్యవంత మొనర్చుటే గాక దాని కీర్తిని చిరస్మరణీయంగా, దేదీప్యమానంగా నిలిపాడు. రాజుల సొమ్ము రాళ్ళపాలుగానిచో మానవ సంస్కృతీ చిహ్నంగా మనకీనాడేమీ మిగిలేవే గావు!

ఫిడియాస్ తరువాత కూర్చున్న వాడే యూరిపిడిస్. ఇతడూ అనక్షగోరస్‌కు శిష్యుడే. జనుల పాతనమ్మకాలన్నిటినీ విజ్ఞానమనే గీటురాతిమీద పరీక్షించినవాడు ఈయన. పండితుడూ, కవీ, నాటకకర్తా. ఈయన రచించిన విషాదాంత నాటకాల్లోని ప్రతివాక్యమూ భయకంపితమొనర్చి, ఉత్తేజపరచి, పాత దేవుళ్ళలో గల మూఢనమ్మకాన్ని సడలగొట్టేది. దేవుళ్ళకూ, అదృష్ట దేవతలకూ ముందర తన తలను వంచని ధీరుడు ఈయన.

యుద్ధ రథానికి పూన్చిన నాలుగు గుర్రాల్ని నడపడం కష్టమైనపనే. వేలాది ప్రేక్షకుల మనస్సులనే గుర్రాల్ని కనబడని కళ్ళెములతో నడపడం మరీకష్టమని వేరే చెప్పాలా? కాని, యూరిపిడిస్ మహాకవి వేలాది ప్రేక్షకజనుల మనో జవనాశ్వాలను సాహిత్య సూత్రాలతో సారథ్యం వహించి నడుపుతూ, ఒకే జీవితం, ఒకే ఆలోచన, ఒకే అనుభూతి, రసావేశం అనుభవించునట్లు చేయగలిగేవాడు.

నాటకశాలలోని ప్రేక్షకులు చాలామంది పురాణ దేవతల యందే నమ్మకం ఉన్నవాళ్ళు. వాళ్ళ ఆత్మలు బలహీనములు, అంధవిశ్వాసాలు గలవీను. కాని యూరిపిడిస్

కళ్ళెముల నెట్లు బట్టవలెనో తెలిసినవాడు. ప్రేక్షకులలో అతి బలహీనుడు కూడా. పిరికి పడుతూనైనా, అయిష్టంగానే ముందుకు సాగేవాడు. దేవతలపై యెంత నమ్మకం వున్నవాడైనాసరే, నాటకం చూచాక ఈ మాదిరి అభిప్రాయాన్ని ఘోషించి తీరేవాడు: "న్యాయశీలురు, అపారవిధులూ గానిచో దేవతలు కూడా దేవతలు గాజాలరు..."

పెరిక్లిస్, అస్పాషియా, ఫిడియాస్, యూరిపిడిస్...

ఆహా, గురువుకు తగిన శిష్యులు! పురాతన కాలంలో నాయకులు అనుచరులతో కూడా తమదుర్గ కుడ్యాంతరాల్లనే విందులు గడిచేవారు. దేవతలకు బలిగా వందలాది పశువులను వారు అర్పించేవారు. దేవతాప్రీతిగా వారు వేల్చిన హోమద్రవ్యాల వాసనలు, ధూమం దిగంతాలకు వ్యాపించేవి. బలిహోమ సమయాల్లో వారి ఉత్సాహధ్వనులు,సంతోష ఘోషలు, మంత్రాలు, గీతవాద్యాది ధ్వనులు, విందులు గడిచేవారి తృప్తహాసములు యెంతో దూరం వరకూ వినవచ్చేవి. భీమబలుర, వృకోదరుల విందులవి!

కాని, పెరిక్లిస్ ప్రాసాదంలోని విందులు మరో తరహావి.

యూరిపిడిస్ కవి అఖిల్లిస్ వీరునితో సముడుగాడా? అఖిల్లిస్ మానవులను తనతో ద్వంద్వ యుద్ధానికి రమ్మని సవాలు చేసేవాడు. యూరిపిడిస్ దేవతలనే పోరాటానికి ఆహ్వానించేవాడు!

ఇంక పెరికిలిస్‌ను చూద్దాం. అతడు ఒదెస్యూస్‌తో సమానుడే! ఒదెస్యూస్ ఇథాకా అనే చిన్న ద్వీపానికే రాజు. కాని పెరికిలిస్ యెన్నో ద్వీపాలూ, నగరాలతో గూడిన సాగర సమితికే ప్రధాన సేనానీ, ప్రభుత్వ నాయకుడూను!

పోనీ అంటే వీరి దేహాలూ, కండరాలూ హోమర్ పురాణాల్లోని దివ్యవీరుల వాటికంటె చిన్నవే కావచ్చు. అయితేనేమి? బుద్ధిబలమే కండరబలం కంటె గొప్పది! హోమర్ పురాణ నాయకుల కంటే యిక్కడినాయకులు నిస్సందేహంగా సమర్థులూ, దీర్ఘదర్శులూను!

అటువంటి శ్రేష్ఠజనులు పెరికిలిస్ యింట చేరినది ఎందుకోసం? తమకంటె పండితుడూ, విజ్ఞానీ, వయోపూజ్యుడూ అయిన అనక్షిగోరస్ బోధలు వినేందుకే! ఋషితుల్యుడైన ఆతత్త్వవేత్త తన శిష్యుల కేమని ప్రబోధం గావించాడు?

కాల యవనిక మనల నా పూర్వ కాలాన్నుంచి వేరుచేస్తూన్నందున మనకాయన మాటలు సరిగా వినరావు. వినబడిన వాక్యాలనైనా అతికష్టం మీద అర్థం చేసుకో గలుగుతున్నాము.

అర్ధచంద్రాకారంగా అమర్చబడిన సోఫాలమీద అతిథులంతా సుఖాసీనులై వున్నారు. సోఫాలముందు చిన్న బల్ల అమర్చబడినాయి. వాటిపై ద్రాక్షపండ్లతో నిండిన బుట్టలుంచారు.

వారు కూర్చుని అనక్షగోరస్ చెప్పేది వింటూ, శ్రద్ధాసక్తులతో కూర్చుని వున్నారు. ఇప్పుడొకరు, అప్పుడొకరు స్థానం మార్చుకుని, సర్దుకు కూర్చుని, దిండ్లపై మోచేతి నానుకోవడమో, ప్రక్కవానివైపు తిరగడమో చేస్తూన్నారు. వాళ్ళ పెదవులు కదులుతూన్నాయి. వాళ్ళ ప్రశ్నలను, సమాధానాలను కూడ మనం దాదాపు విననేగలం. కాని, వాళ్లు చెప్పేది యిప్పుడు ఊహించుకోవాల్సిందే మరి. వారు మనకు ఛాయా మాత్రులుగానే కనబడతారు. ఒకప్పుడు యదార్థమైన, విస్పష్టమైన జీవితాలను గడిపినట్టి వీరందరూ కూడా యిప్పుడు మన భావనాశక్తిచే ప్రత్యక్ష మొనర్చుకోబడిన ఛాయారూపులు మాత్రమే.

అరుగో! వారంతా అనక్షగోరస్ పైపు తిరిగి కూర్చుని శ్రద్ధతో వింటున్నారు.

వారి ప్రసంగ విషయం ఏమిటి? ఈ సృష్టిలోని వస్తువుల ఉత్పత్తి, వినాశము గురించి అనక్షగోరస్ చెపుతున్నారు. ప్రతి వస్తువు కొన్ని సూక్ష్మతమ కణములతో నిర్మించబడి వుంటుంది. ఈ కణములనే బీజములని చెప్పవచ్చు. వీటి సంయోగ వియోగముల వల్లనే వస్తువులు దృశ్యం కావడం గాని, అదృశ్యమవడం గాని జరుగుతూంది. వస్తువులకు ఉత్పత్తి వినాశనం వున్నదేగాని, అవి వేటితో చేయబడినవో అట్టి కణాలకు మార్పు లేదు. కాని ఆకణములు కూడుట విడిపోవుట ఎట్లు, ఎందువల్ల జరుగుతూంది? వాటికి ఆశక్తి స్వతాహాగా వుందా? అబ్బే! లేదు. కణములలో ఈ శక్తిలేదని అనక్షగోరస్ నిశ్చయించాడు. అన్నిటికీ పైన 'సంకల్పశక్తి' లేక 'ఇచ్ఛాశక్తి' ఉన్నదని ఆయన చెప్పాడు. ప్రకృతికి తోడ్పాటుగా యిచ్ఛాశక్తి ఉన్నదనీ, అందువల్లనే అన్నీ నిర్మాణం అవుతూన్నాయనీ ఆయన భావించారు.

ఖగోళాల్ని గూర్చి కూడ అతడు వివరించాడు. మన భూమియే గాక యితర ప్రపంచాలు కూడా వున్నాయని ఆయన చెప్పినప్పుడు వారత్యంతాశ్చర్య నిమగ్నులయ్యారు. ఉదాహరణకు చంద్రలోకంలో పర్వతాలు, చెట్టుచేమలు, ప్రాణికోటి కూడ వున్నాయి. జాజ్వల్యమానమైన మహాగ్ని జ్వాలలతో గిరగిర పరిభ్రమించే అగ్ని గోళమే సూర్యుడు. దాని పరిభ్రమణం వల్ల చెదిరిపోయే నెరసులే ప్రత్యేక గోళాల్నీ, లోకాల్నీ సృజిస్తూన్నాయి. ఆ లోకాల్లోని సమస్తమూ దానివల్లనే జనిస్తూంది. చీకటి నుంచి వెలుతురు, శీతాలన్నుంచి వేడిమా దానివల్లనే కలుగూంది. సముద్ర ఫేనంలో నుంచి ఓడ దున్ను కుంటూపోయినట్లే సూర్యుడు ఆకాశపథంలో తరణియై దున్నుకుంటూ పోతూన్నాడు. దాని మహావేగం వల్లనే అది అంతకంతకు వేడియెక్కుతూంది. సూర్యగోళపు దిరితగమనం వల్ల దాని నుంచి కొన్ని తునకలు చెదరి పడిపోతూంటాయి. అవే కొన్ని ఉల్కలుగా భూమిమీద పడుతూన్నాయి. మూఢవిశ్వాసం గల జనులు వీటిని చూచినపుడు భయభక్తులతో దూరంగానే నిలబడిపోతారుగాని దగ్గరకుపోరు! దాన్ని సమీపించి పరిశీలిస్తే మాత్రం ఆకాశాన్నుంచి పడిన దిన్నీ సాధారణమైన శిలాఖండమేనని గ్రహించగలరు.

అనక్షిగోరస్ పండితుడు అప్పటికింకనూ యెవరూ చూడని, వినని, ఆలోచించని విషయాలను బోధిస్తూంటే శిష్యులంతా బహుశ్రద్ధగా వింటూన్నారు. ఆ విజ్ఞాని మేధాశక్తి ఆకాశాన్ని బేధించుకొనిపోయి, యితరులంతదనుక స్వప్నేపీ ఊహించి యుండని లోకాల్ని కనిపెట్టింది. ఏథెన్సువాసు లీ పండితునికి 'తార్కికుడు' 'న్యాయవేత్త' అను బిరుదుపేర్లు పెట్టి పిలిచేవారు. సనతాతన దేవతల్లో విశ్వాసం గల జనులు అల్లాంటి విందులకు వచ్చినపుడు సూర్యచంద్రాదుల దివ్యత్వము నందే నమ్మకం లేని ఆ మానవునికి సాధ్యమైనంత దూరంలో ఉండేటందుకే వారు ప్రయత్నించేవాళ్లు! ఎందుకో తెలుసా? అటువంటి అపచారం చేస్తే తరువాత తాము వీధిలోకి పోయినపుడు సూర్యదేవుడు తన కిరణ బాణాలతో అటువంటి అపవిత్ర ప్రసంగం వినినందుకు కొట్టి బాధిస్తాడని భయపడేవాళ్ళు.

కాని, పెరిక్లిస్ సహచరులు, అతిథులు మరో కొత్త తరహా మనుష్యులు తమ తాతముత్తాతలు, విశ్వసించిన వేటినీ వారు విశ్వసించరు. ప్రతి విషయాన్నీ పరీక్షించినగాని వదలరు. పెరిక్లిస్ కూడా మానవబుద్ధిశక్తినీ, తర్కశక్తినీ అన్నిటికీ మిన్నగా గౌరవిస్తాడు.

అలంకారికులు పెరిక్లిస్‌ను గురించి కథ ఒకటి చెపుతారు. ఒక సారి పెరిక్లిస్ నూటయాభై ఓడల్ని ఆయత్తపరచి, తానే స్వయంగా నాయకుడై బైలుదేరబోతున్నాడట. ఆ సమయంలో సూర్యగ్రహణం పట్టింది. ఇదొక పాడు శకునంగా తలచి అందరూ భయపడ నారంభించారు. కాని పెరిక్లిస్ నిర్భయంగా ఉన్నాడు. అతడు అనక్షిగోరసుని శిష్యుడు. సరంగు ఓడను వదలేటందుకు వెనుకాడడం చూసి, పెరిక్లిస్ ఒక వస్త్రాన్ని కర్ణధారి ముఖం మీద ముసుగులా వేస్తూ 'ఈ చాటుకి భయపడతావా?' అనడిగాడు. భయపడనని కర్ణధారి జవాబిచ్చాడు.

"అయితే గ్రహణంలో మాత్రం భయపడడాని కేముంది? గ్రహణం ఈ వస్త్రం కంటె పరిమాణంలో పెద్దది! అంతే." అన్నాడట పెరిక్లిస్.

రాత్రి సమావేశం ముగిసింది. నిద్రాముద్రితములైన పురవీధులలో బడి స్వగృహానికి బైలుదేరి పోయేవాడు అనక్షికోరస్. చంద్రుడు నడిమింట వెండిపళ్లెంలా వెలుగు లీనుతూన్నాడు. వెన్నెల్లో అడవి అత్తిచెట్లు వెండినీరానినట్లు తోపిస్తూన్నాయి. ఏథెన్సు నగరో పరిభాగంపైన దుర్గకుడ్యముల నీడలు నల్లగా పడుతూన్నాయి. దేవతాలయములన్నీ ఉన్నదీ పర్వత పానువుల మీదనే. పల్లాస్ అథీనాదేవి తనబంగారు బల్లెమును ఆకాశంలోని కెత్తి పట్టుకుని నిలచిన చోటు యిదే. ప్రాణికోటి యావత్తూ నిద్రాముద్రితమై వుంది. బజారుల కూడలి అగోరా కూడ నిర్మానుష్యంగా ఉంది.

అనక్షిగోరస్ ఒకపరి ఆగి, చంద్రబింబంవైపు చూచాడు. కళ్ళు చికిలించి, ప్రయత్నపూర్వకంగా చంద్రబింబాన్ని పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు. చంద్రుని మీద కొన్ని నల్లని నీడలనాయన చూడగలిగాడు. అవి పర్వతాలూ, లోయల్లోని నీడలేనని ఆయన నిశ్చయించాడు.

అంతా కొత్తగా వుంది. పైన ఆకాశపథంలో ప్రతీరాత్రీ దేవయాని (ఆండ్రోమిడా)ని ఉచ్చైశ్రవం (పెగాసస్ = పేద్వఘూశ్వము) గొనిపోతూండడం, పెర్స్యూస్ వీరుడు భల్లముతో భయంకర సర్పాన్ని (డ్రేగన్) పొడవబోవు చోట అసంఖ్యాక తారకాగణముతో నిండియున్న విశాల సభో ప్రదేశాన్ని చూశాడు. జ్వలించే ఈ గోళాలన్నీ ప్రాణిరహితములేనా?

చంద్రుడింకా ప్రకాశిస్తూనే వున్నాడు. కాని తెల్లవారుటకు యింకెంతో వ్యవధి లేదు. ఎక్కడో తొలికోడి కూస్తుంది. చర్మకారుడు మేలుకొని, నూనెదీపాన్ని వెలిగించి, పని ప్రారంభించాడు. తెల్లవారులోగా మరొక్క జత పాదరక్షలను గనుక పూర్తిచేసినచో యింకొక కుంచెడు ఓటుపిండిని సంపాదించుకోగలుగుతానని వాని తాపత్రయం. ఎవడో గృహయజమాని దాసదాసీలను కేకలు వేస్తూ, లేచి పనులు ప్రారంభించమని పిలుస్తూ సందడిగా వున్నాడు. త్వరలోనే తిరుగళ్లు విసరు ధ్వని పూర్తికావాలి గదా. నాటికి రొట్టెలపిండిని విసరేపని తెల్లవారేసరికి పూర్తి కావాలి గదా. తినడానికి యేదైనా పెట్టమని గోలచేస్తూ పిల్లలు లేస్తూన్నారప్పుడే. ద్రాక్షపళ్ళ గంపలు, ధాన్యపు గోనెలు వేసుకుని పల్లెల నుంచి రైతులు పట్టణంలోకి వస్తూన్నారు. ద్రాక్ష గుత్తుల మీద నాటి మంచు ఇంకా మిలమిలా మెరుస్తూనే వుంది. బజారులో జనం మూగుతూ, సందడి చేస్తూన్నారు. తెలతెల వారుతూండగానే వారు తమ గుడారాలను విప్పి, కంబళ్ళు పరచి, అమ్మకపు సామానులు సర్దుతూన్నారు. రాత్రి పట్టణమంతా యెంత నిశ్శబ్దంగా, నిర్మానుష్యంగా ఉంది! పగటిపూట అదే యెంత సందడిగా గోలగా వుంటుందో! తైల విక్రేతలు పోటీలు పడి, తమ సరుకునమ్మ యత్నిస్తూన్నారు. తన కోసమై రవ్వంత నూనె కొనుక్కుందామంటే కూడ ఒక్క దమ్మిడీ (ఓలోర్) కూడా అనక్షగోరస్ దగ్గర ఉండేదిగాదు. ఆయన కొకప్పుడు విశాలమైన ఆలివ్‌తోట లుండేవి. కాని, వాటినాతడు మేకలకూ, గొఱ్ఱెలకూ మేతకై వదలిపెట్టేశాడు! ఈ సంసార తాపత్రయాలతో తన మనస్సును 'తపస్సు' నుంచి మరలించడం యిష్టం లేకనే ఆయన యిట్లు చేశారు!

మానవుని కీర్తించే సూక్తం

ఏ తెగ కాతెగ మనుజులు తాము చూస్తూన్న నది ఒక్కటే ఈ లోకంలో ఉన్నదని భావించిన కాలమొకటి ఉండేది గదా. తరువాత వారు హెర్క్యులిస్ స్థంభాల దగ్గరికి (జిబ్రాల్టరు) వచ్చి, మహాసముద్రాన్ని చూశారు. అది కూడ ఒక పెద్దనది యనే వారు భావించారు! దానికి 'మహాసముద్రనది' యని పేరు పెట్టి, ప్రపంచాన్ని చుట్టుముట్టినదిగా భావించారు. వారి ముత్తాతలు తాము చూచిన మొదటి సింహాన్ని కుక్కయని పిలిచినట్లే వీరున్నూ సముద్రాన్ని నది యని పిలిచారు!

క్రమంగా వారి ప్రపంచ దృష్టి విశాలం గాజొచ్చింది. ఎన్నో నదులున్నా యనుకున్నారు. సముద్రాలు కూడా వున్నాయని గుర్తించారు. కాని, భూమిమాత్రం ఒకటే నని వారు చాలా కాలం వరకూ భావిస్తూ వచ్చారు. ద్వీపాలు చాలా వున్నాయని కూడా

వాళ్ళు గుర్తించడానికి కొంత కాలం పట్టింది. తరువాత వారు యింకా దూరముగా చూడగలిగిరి. ఆకాశంలోని గోళాలన్నీ అన్ని లోకాలుగా గుర్తించే ముందు అవన్నీ సర్పాలనీ, వక్రగ్రహాలనీ, రెక్కల గుర్రాలనీ తలుస్తూండేవాళ్ళు!

ఇప్పుడు వారిలోని మేధావులైన వారు ఈ భూమ్యాకాశములు రెండూ వేరువేరు వస్తువులనే భావం సరికాదని గుర్తించ నారంభించారు. కుతూహలం గల కండ్లకు కుతూహలం గల బుద్ధిసాహాయ్యం చేసేదిగా తయారైంది.

అనక్షగోరస్ అన్నాడు : "చంద్రబింబం మరొకలోకం. ఈ విశ్వంలో భూమి ఒక్కటే లోకం గాదు."

మహాజనులు చూపిన బాట వెంబడే సాగి, మానవుడు నక్షత్రాలకూ, అక్కడ నుంచి అనంత పథానికీ పయనమయ్యాడు. మొదట్లో చిన్న మైదానంలోనే దారితప్పేవాడు. పెద్దవీ చిన్నవీ అనీ దగ్గరివీ దూరపువీ అని స్పష్టంగా గుర్తించలేక పోయేవాడు. హెసియద్ కవి యేమనేవాడో తెలుసా? 'నక్షత్రాల మీంచి గనుక దాగలిని విసిరితే మన భూమిని చేరేందుకు తొమ్మిది పగళ్ళు, తొమ్మిది రాత్రులూ పడుతుంది!'... కాని, నక్షత్రాలు మనం లెక్క పెట్టజాలనంతటి దూరంలో వున్నాయని క్రమంగా మానవుడు గుర్తించాడు. ఈ భూమిమీదే వున్న మహోన్నత పర్వత శిఖరాన్నే కొలవలేక పోయాక మానవుడు నిరాధారమైన ఆకాశంలోకి బోయి నక్షత్రాలకు దూరాన్ని ఎల్లా కొలవగలడు? అప్పటికింకా పర్వతాల మీది మంచు పరిధిని దాటిపో సాహసించనే లేదు, మానవుడు. పెలోపొన్ని సస్ (గ్రీసు) ద్వీపకల్పం కన్న సూర్యుడే బృహత్కాయుడని అనక్షగోరస్ అన్నాడు. ఆయన ఇంకా భూమిమీది మానదండములనే ఖగోళాన్ని కొలిచేటందుకు కూడ ఉపయోగించేవాడు. కాని అదీ ఒక ముందడుగేనని చెప్పాలి. అసలు వీటిన్నటినీ కొలిచి, సరిపోల్చి చెప్పే ప్రయత్నమైనా చేసే దాయన. భూమికి సమీపస్థమైనదేది? సూర్యుడా? చంద్రుడా? అని ప్రశ్నించి, చంద్రుడే మనకు దగ్గరలో వున్నాడన్నాడు. ఎల్లాగ? గ్రహణం పట్టడం, సూర్యుడుకీ భూమికీ మధ్యగా చంద్రుడు అడ్డురావడం వల్లనే నని ఆయన నిశ్చయించాడు. ఈ విధంగా గ్రహణములే ఆకాశపు లోతుల్లోకి చూచే అవకాశాన్ని మానవునికి యిచ్చాయి. గ్రహణములే మనకి ఖగోళజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించి, దారి చూపినాయని చెప్పవచ్చు.

మానవుడు భూమిలోనికి కూడ అంతకంతకు లోతుగా చొచ్చుకుపోతూ వచ్చాడు. వెండిని త్రవ్వుతూ మూడువందల అడుగుల లోతుకి జొరబారాడు! సాగర జలాలమీదనే నడిచి పోవడం నేర్చుకున్నాడు. నీటిమీద వేస్తే తేలే పెద్ద పెద్ద నౌకలలో అటునిటు పోవడం సామానులు కూడా తీసుకుపోవడం నేర్చుకున్నాడు! ఓడలిప్పుడు ద్వీపాంతరాల నుంచి పెద్ద దారు ప్రస్థరాలను, దంతపు బారులను, క్రిమియానుంచి ధాన్యాలు పశువులను, కోల్చిస్ నుంచి ఊలూ మైనమును, అరాబియా నుంచి అత్తరు నూనెలను మోసుకుని వచ్చి, ఏథెన్సు రేవుల్లో దించుతున్నాయి.

అలవాటు, పరిచయం అవుతున్న కొద్దీ మానవుడు ఈ భూమిమీద మరింత ధైర్య సాహసాలతో కదులాడ జొచ్చాడు. పెద్ద కాలువలను త్రవ్వి, వాటిలో పడవలను నడిపించ నారంభించాడు.సముద్ర తీరాల వెంబడే అలల తాకిడిని అడ్డేటందుకై రాళ్ళతో గోడలను నిర్మించుతూ వచ్చాడు. పదిమంది ఒకరి భూజాల మీద ఒకరు నిలుచున్నా కానీ మునిగిపోయేటంత యెత్తైన గోడలవి! మరొకచోట కొండల్లోనే విశాలమైన రంగస్థలాలు, గోదాలు యేర్పాటు చేశాడు. ప్రేక్షకులు కూర్చునేందుకు వీలుగా వాటిచుట్టూ రాతిసోపానాలు మలచాడు. ముప్పైవేల మంది సుఖంగా ఆసీనులు కావచ్చు నా సోపానములపైన! నేలను త్రవ్వి చలువరాళ్ళు తీసి తెచ్చి, సుందర గంభీరమైన దేవాలయములను నిర్మించాడు. దేవుళ్ళ పూజా పునస్కారాలకై నిర్మించిన ఈ దేవాలయాల్లోని ప్రతి చలువరాతి స్తంభమూ కూడ మానవుని ఘనతను చాటునవిగానే వుండేవి!

శతాబ్దాలు గడిచిపోతూన్నాయి. దేవేంద్రుడు జ్యూస్, విద్యాదేవత అథీనా ప్రభృతి దేవతలలో విశ్వాసం సడల నారంభించింది. కాని స్వీయ నిర్మాణములైన ఈ దేవాలయములు పవిత్ర స్థలములేనని యింకా జనులు విశ్వసిస్తూనే వున్నారు. హెల్లాస్‌లో గాలివాన లంతగా ఉండకపోయినా శతాబ్దాలు గడిచేసరికి సాధారణ శీతవాతాతపాదులవల్లనే ఈ దేవాలయపు గోడలకూ, స్తంభాలకూ బోలెడు వినాశం జరిగింది. అవన్నీ వన్నెదరిగి, మాసిపోవడమే గాక అరిగి విరిగి తిరిగి కూడా పోయినాయి.

పైన కప్పుగాని, చూరుపలకలుగాని లేకుండా ఈనాటి కింకా కొన్ని స్తంభాలు, గోడలు నిలిచి వున్నాయి. కూలిపోయిన వాటికి లెక్కయేలేదు. ఎన్నో శతాబ్దాల వాతావరణం, ప్రకృతీ కూడా చేయలేని వినాశాన్ని మానవులే వీటికి చేశారు. శత్రునౌకలనుంచి ఫిరంగిగుండ్లు, బర్బర మూకల పలుగుపారలు చేయగలిగినంత వినాశాన్నీ చేసే వదిలినాయి. కాని, ఎంత శిథిలావస్థలో నున్నా ఈ దేవాలయాలు యెప్పటికీ తమ యౌవన సౌందర్యాన్ని గోల్పోవు. అంగవిహీనములుగా జేయబడిన ఈ దేవతా విగ్రహాలను,ఈ శకలములను చూచిన మానవులు 'ఆహా! ఎంత సౌందర్యంగా వున్నాయి!" అంటూనే వుంటారు. వీటిని నాశనం చేయ ప్రయత్నించిన ఆ సౌందర్య విద్వేషులు, బర్బరులు నామరూపాలు లేకుండా యేనాడో పోయారు. కాని, ఈ దివ్యసౌందర్యాన్ని సృజించిన ఆ సౌందర్యోపాసకుల పేర్లు మాత్రం మానవులు శాశ్వతంగా గుర్తుంచుకుంటున్నారు. స్పష్టమైన మానవుడెంతటి అద్భుతవ్యక్తి! అసలు మానవుడు సృజనాత్మక కర్మను చేయ నారంభించాకనే తాను యితర ప్రాణిలోకం కంటె విశిష్టత గల వాణ్ణని గ్రహించ నారంభించింది.

కొండలనే మలచి నిర్మించిన ఆ రాతి సోపానములపై ఆసీనులైన వేలాది ప్రేక్షకులు ఊపిరి కూడా విడువకుండా, రెప్ప వాల్చకుండా,ఉండేటంతటి యేకాగ్రతతో ఐస్కిలస్, సొఫాక్లిస్, యూరిపిడిస్ మొదలైన మహాకవుల నాటకాలను చూస్తూండేవాళ్ళు. వారి నాటకాలు విషాదాంతములే. ఐస్కిలస్ రచించిన ప్రొమిత్యూస్, సొఫోక్లిస్ వ్రాసిన అంతిగోనీ, యూరిపిడిస్

యొక్క ఇఫిజీనియా వగైరా నాటకాలను చూస్తూ, ప్రేక్షకులొకేవిధమైన ఆలోచనలను, భావోద్రేకములను అనుభవిస్తూండేవాళ్ళు. పరుల బాధలలో సహభాగులై పాలుపంచుకోడం, తమ్ముగురించే కాక యితరుల కష్టసుఖాలను గురించి కూడా ఆలోచించడం, యితరుల పట్ల సహానుభూతిని చూపడం నేర్చుకుంటూ వచ్చారు. అంధప్రాయురాలైన అదృష్ట దేవతకూ, మానవుని పురుషకారానికీ జరిగే నిరంతర సంఘర్షణను మానవులు యెప్పటి నుంచో చూస్తూనే వున్నారు. దేవేంద్రుడైన జ్యూస్ శాసనంచే హెఫెస్టస్ ప్రొమిత్యూస్‌ను కకేషస్ పర్వత శిఖరాలకు శృంఖలాబద్ధుని గావించాడు. అదృష్టదేవత అతనికి వ్యతిరేకంగా వుంది. స్వర్గలోకాన్నుంచి అగ్నిని దొంగిలించి, భూమికి దెచ్చి మానవుల కిచ్చినందుకు ప్రొమిత్యూస్ పశ్చాత్తాప పడనే లేదు. అదృష్టదేవతకి లొంగిపోయి, జ్యూస్ దేవుని మ్రోల, దేవతల దివ్య శాసనాల ముందర మోకరించుటకు అతడు అంగీకరించలేదు. ఐస్కిలస్ మహాకవి ప్రొమిత్యూస్ పాత్రను సృష్టించి, అజరామరం గావించాడు. ఇక సొఫోక్లిస్ కవి అంతిగోనీ పాత్రలో మానవుల కుండవలసిన కొన్ని గుణాలను బహుశక్తివంతంగా చూపించాడు. అంతిగోనీ స్త్రీ సహజమైనసోదర ప్రేమ గలది. సోదరుడు పాపియేగావచ్చు. కాని, లోకంలోని శక్తులెన్ని అడ్డినను అంతిగోనీ తన సోదరుడు ఓరిస్టిస్‌కు అపరకర్మలు గావించే తీరింది. సోదరునిపట్ల తన అంత్యధర్మాన్ని నెరవేర్చదానికి ఆమె భయమందలేదు. ఈ తప్పునకై ఆమెకు మరణదండన విధించబడింది. పరిస్థితులకు లొంగక, సోదరునిపట్ల అవ్యాజ ప్రేమ చూపి, సాంఘికశాసనాన్ని ధిక్కరించినందుకై అంతిగోనీ దండించబడింది. కాని, ఆమె హృదయంలోని ప్రేమను మానవకృతమైన యేశాసనమున్నూ పెరికివేయజాలక పోయింది. బృందగీతంలోని వాక్యాలను విన్నప్పుడు శ్రోతల హృదయాల్లో విద్యుదాఘాతం కొట్టినట్లయింది.

ప్రకృతిలో అద్భుతశక్తులెన్నో వున్నాయి. కాని, ఆవేవీ నరుని మించినవిగావు; శీతలవాయువులు వీచు కాలంలోనైనా హేమంతపు తుఫానుల్లో తరగల జొచ్చిపోవు; అజరామరమైన భూమాత యెద మీదనే ఏటేటా నాగేటితో చాళ్లుచేస్తాడు; ఆకాశాన యెగిరే పక్షులూ, అఖాతజలాల యీదే చేపలూ వలల్లో బంధిస్తాడు; పవన వేగంగల జవనాశ్వాలను మచ్చిక చేశాడు; బలమైన బలీవర్దముల కాడికి పూన్చేడు; హేమంతపు మంచుతుపాను అతనికి లెక్కేలేదు. వర్షర్తు జలధారలతనికి జీవనధారలు; సర్వ రుజల కాషధశాంతుల నన్వేషించె, కాని, మృత్యువొకటే దురతిక్రమమైనది; వాక్కు నేర్పరించె, మనోవేగమునమించె, బహుపురి నిర్మాత, శాసన:ధాత స్వీయజన సంపదల రక్షింప దక్షుడు, బుద్ధిలో, ఉపాయశాలిత్వంలో కర్మను కౌశలంలో సంపన్నుడు.

ఆశలచేగాక ఆశయాలచే నడువనేర్చె.

ఆహా! మానవుని శక్తినెంత సమర్థంగా చిత్రించేడు కవి! మానవుడు స్వీయబలాన్ని గుర్తింప నారంభించిన కాలమది.

ఒకప్పుడు ప్రకృతి మానవుణ్ణి శాసించేది.

ఆమె కనుబొమముడికే అతడు వణకిపోయేవాడు. ఆమెముందాతడు సాంజలియై మోకరిల్లువాడు. హేమంతపు హిమపాతానికీ, గ్రీష్మపు వడగాడ్పులకూ, వర్ష కాలపు వరదలకూ ఎందరెందరో చనిపోయీవారు. క్రమంగా తలదాచుకొనుటకు నివాసాలు, అందులో అగ్నిని స్థాపించుకోవడం నేర్చుకున్నాడు. అగ్నిని కాపాడుకునే కృషిలోనే సమిథలను సమకూర్చుకోవడం, కుటీరాన్ని నిలబెట్టడం సాధించాడు.

మానవుడిప్పుడిప్పుడే ప్రకృతి శక్తుల్లో కొన్నింటిని జయించుతూన్నాడు. కవి యీ విషయాన్నే యిల్లా చెప్పాడు:

ప్రకృతి మనల్ని జయించాలనుకుంటే కౌశలంతో మనమే దాన్ని జయించేం.

మానవుడు భూమిని దున్నేడు. నీటి మీద పోయేందుకు నావలను నిర్మించాడు. వాయువును పడవలు నడపడంలో తోడ్పాటు చేసుకున్నాడు. అగ్నిని శీతలబాధ పోగొట్టు కోడానికే గాక అన్నం పచనం గావించేటందుకూ, లోహాదులను కరిగించేటందుకూ ఉపయోగించాడు. భూమి తనకు అన్నమును, పానీయములను యిచ్చునట్లు చేసుకున్నాడు.

శీతువును తన యింటిదగ్గరికి చేరనీయలే దాతడు. సముద్రాలమీద తుపానులు చెలరేగి అల్లకల్లోలం గావిస్తూన్నా తన నావలు సురక్షితంగా ఉండేటందుకు ప్రశాంతమైన నౌకా శ్రయాల నేర్పరచుకున్నాడు.

ప్రప్రథమంలో అతడు దేవతలు వినా మరే శక్తినీ, జగత్తును శాసించే దాని నెరుగడు. దేవతలు తన బిడ్డలను బలియిమ్మన్నా యెంతమాత్రం సందేహించక యిచ్చేసేవాడు.

యూరిపిడీస్ రచించిన 'ఇఫిజెనియా' నాటకంలోని బృంద గానంలో యిల్లా వుంటుంది : 'ఆర్తెమిస్ దేవతా, అదృష్ట దేవతలూ నీమీద కార్పణ్యం వహించినట్లున్నారు, ప్రియతమా! ఇఫిజెనియా!" ఆమె విముక్తయై, గౌరవనీయ అయింది. ఇఫిజెనియా అంటుంది: "దేవతలేగానీ, ధర్మబద్ధులు, న్యాయశీలురు గానిచో వారు దేవతలేగారు!"

అదివరలో కులీనులతోనూ, ప్రభువులతోనూ సామాన్య జనులు నోరెత్తి మాటలాడువారే గారు. తెగ లేక జాతి జనులందరూ సమావేశ మైనప్పుడు సామాన్యుడెవడైనా లేచి మాట్లాడబోతే రాజు తన దండంతో వానిని కొట్టి 'ఇతరులు పెద్దలున్నారు. వాళ్ళు చెప్పేది విను!" అని కూర్చోబెట్టువాడు. అల్లాంటి దిపుడు జనులు గణసభలలో తామే పాల్గొని నిర్ణయాలు గావిస్తూన్నారు. తమ తెగకు నాయకుల్ని తామే యెన్నుకుంటున్నారు. ఆ నాయకులు యోగ్యంగా ప్రవర్తించక పోతే వారిని తామే పదభ్రష్టుల్ని గావిస్తూన్నారు.

జనులు స్వతంత్రులై సంతుష్టులుగా వున్నారు. ఆ సంతుష్టియే, ఆత్మగౌరవమే వారికి పదింతలు బలాన్నిచ్చి, శత్రువులపైన విజయాన్ని యిస్తుంది.

డెమోక్రిటిస్

నిట్రంగావున్న పర్వతమార్గం వెంబడే దుర్గమమూ, దురత్యయమూ నైన శిఖరంమీదికి మానవులు మెల్లగానే కానీ, యెక్కుతూ బోతూన్నారు. మబ్బుల్లో మంచులో లీలగా కనిపిస్తూన్నది, గమ్యస్థానం. అక్కడెక్కడో వుంది తెలియవలసిన నిజం. అతని కండ్ల ముందు దిఙ్మండలంవరకూ వ్యాప్తమైన పథదృశ్యం అంతకంతకు విస్తృత తరంగా ఆనుతూంది.

క్రమంగా మానవుడు తన కండ్లముందర నీ విశాలవిశ్వపు అసీమమైన విస్తృతిని గాంచు యుగ మాసన్నమైంది. అంతేగాదు. ఆకాశమండలి మహాగోళముల యొక్కా భూమిమీది అల్ప రేణువుల యొక్కా నిర్మాణంలో యిమిడివున్న పరమాణువులను అతడు వీక్షించే సమయం రానే వచ్చింది. వీటిని గూర్చి ప్రప్రథమంలో చెప్పిన గ్రీకు విజ్ఞాని డెమోక్రిటస్. ఈ అనంత విశ్వాన్ని గూర్చిన రూపకల్పన గావించిన మహామేధావి యాతడు.

థేస్ రాజ్యంలోని అబ్దేరా నగర నివాసి, యీ డెమోక్రిటస్. అబ్దెరా నగరంలో అందరిచేతనూ గౌరవించబడే డెమోసిప్పస్ ఈతనికి తండ్రి.

పర్షియా చక్రవర్తి జైత్ర యాత్రా సందర్భంలో నొకసారి అబ్దేరాపట్టణానికి వచ్చాడు. ఆయనకు డెమోసిప్పస్ మిత్రుడు. ధనికుడూ, ఉదారుడూయైన డెమోసిప్పస్ ఆతిధ్య గౌరవాలకు పర్షియాచక్రవర్తి ప్రీతుడయ్యేడు. చక్రవర్తి తిరిగి పోయేటప్పుడు డెమోసిప్పస్ నేదైనా కోరుకోమని చెప్పేడు. డెమోసిప్పస్ కేవలం ధనమేగాక వివేకం కూడా గలవాడు. అతడు తన కుమారుల విద్య విషయమై చక్రవర్తికి నివేదించుకున్నాడు. పర్షియా చక్రవర్తితో కూడ నిరంతరం తూర్పు దేశాల విద్వాంసులు, పండితులు, శాస్త్రజ్ఞులు కొలువుతీరి వుంటూండేవారు. వారిలో కొందరు విద్వాంసులను డెమోసిప్పస్ బిడ్డలకు విద్య గరపుటకు చక్రవర్తి దిగవిడిచి పోయాడు.

తూర్పుదేశాల పండితులు, జ్ఞానులు, గ్రీకు సాంప్రదాయక దృష్టితో గాక మరొక దృష్టితోనే వస్తువిషయాదులను చూచువారు. అసంఖ్యాకమైన దేవతల నారాధించేవాళ్ళూ, విగ్రహాలను పూజించేవాళ్లూ కేవలం అవివేకులని వారిభావం. రెండు ప్రపంచాలున్నవనీ; వాటిలో మొదటిది మహాప్రపంచం - విశ్వమనీ, రెండోది అల్ప ప్రపంచం - మానవుడనీ వారి వాదన.

ఈ గురువులు డెమోక్రిటస్‌కు అన్ని విద్యలూ నేర్పుతూన్నారు. భారతీయ పండితుల బోధనలనుగూర్చి కూడ వీరేఅతనికి చెప్పేరు. ఈ జగత్తు సర్వమూ పరమాణువుల కలయిక వల్లనే యేర్పడుతూందనే వాదం కూడ యీ భారతీయ దర్శనాల్లో ఒకటి. ఎన్నో చుక్కలు కలిస్తే గీతలు, కొన్ని గీతలు కలిస్తే తలములు, తలములు కలిస్తే ఘనములు

తయారవుతూన్నాయి. చుక్కలలో అణువులేకదా వుంటాయి. పరమాణువాదం అని దీనినే పిలిచేవారు.

తూర్పుదేశాల విజ్ఞానాన్ని, విచారధారలనే గాక గ్రీకు సాంప్రదాయిక విజ్ఞానాన్ని కూడ కూలంకషంగా మరొక గురువు చేత చెప్పించేరు, డెమోక్రిటస్‌కు. ఆ గ్రీకు పండితుని పేరు లూసిప్పస్. ఈయనవల్లనే మిలిథస్ తత్వవేత్తల బోధనలను డెమోక్రిటస్ గ్రహించేడు. విశ్వమందలి ప్రతిదానికీ పదార్ధమే మూలమని వాటి సారాంశం.

తండ్రి మరణానంతరం డెమోక్రటస్ అబ్దేరా నగరమందలి సంపన్నులలో నొకడయేడు. స్వగృహంలో సుఖంగా నివసిస్తూ, శాంతి సమృద్ధులతో, అధికార గౌరవాల నందుతూ ఉండగలడాతడు. ప్రజ లాయనను 'అర్చోస్' అనగా ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా కూడా ఎన్నుకున్నారు. డెమోక్రిటస్‌గౌరవార్థమై నగర రాజ్యంవారొక నాణెమును కూడా ముద్రించారు. ఆ నాణెముపై ఆయన పేరు, వీణబొమ్మ ఉండేవి. కాని, కుడిచి కూర్చుండుటే కైలాసంగా భావించే తత్త్వం కాదు ఆయనది. ఈ సుఖజీవితం నిజమైనది కాదని డెమోక్రిటస్ భావం. జ్ఞాన తృష్ణ అయనలో బలీయంగా ఉండేది. అందుచేత డెమోక్రటస్ జ్ఞానాన్వేషణాతత్పరుడై, యిల్లు విడచి, దేశాటనకై బైలుదేరాడు.

"నా కాలంలోని జనులందరిలోనూ నేనే విశేషంగా విదేశాలు పర్యటన గావించాను. అతి దూర భూములలోని విషయాలనుకూడా సేకరించుకొని వచ్చాను. భూమ్యా కాశాలలో విశాలతర భాగాల్ని పరిశీలించాను. ఎందరెందరో పండితులు, విజ్ఞానులతోనూ సంభాషించాను. వారి బోధనలు విన్నాను." అని ఆయనే వ్రాసుకున్నారు.

డెమోక్రటిస్ స్వదేశానికి యెట్టకేలకు చేరుకునే సరికి అతడు చేత కాసులేనివాడయ్యాడు. సోదరుడే గనుక ఉండేందుకు ఇల్లు ఈయనిచో ఆయనకు తల దాచుకొను చోటే లేకపోయి వుండేది. ఆయన తనసంపద నంతనూ దేశాటనమునకై, యాత్రలకై వెచ్చించాడు. వర్తకులూ దేశాలన్నీ తిరుగుతాడుగాని వారు అందువల్ల ఆర్జించేది ధనం. ఈయన విజ్ఞాన ధనం కోసమై విద్యార్థియై లోకమంతా తిరిగాడు. ధనం వ్యయమై, విద్యసమకూడింది. ఆయన తీసికొనిపోయిన ప్రతి ఓడయునువ్యయమూలకమే అయినది గాని ఆదాయమును దెచ్చినది గాదు.

ఏ దేశానికైనా, పట్టణానికైనా కావలసినవి సంపదలు, వెండి బంగారాలు. విద్య, విజ్ఞానం కూటికా? గుడ్డకా? అని చాలా మంది అనుకుంటారు. అబ్దేరా పౌరులు ఈయన చేసినది చూచి చాల కంటగించుకున్నారు. తామెంతో గౌరవంతో చూచిన ఈతడు తమ నగరానికి సంపదలను ఆకర్షిస్తాడనుకున్న ఈ డెమోక్రిటస్ ఆకతాయి కుర్రవానివలె పూర్వార్జితాన్నే పాడుచేశాడు! తండ్రి యిచ్చిన ధనరాశుల నన్నింటినీ ఐగుప్తు, పర్షియా మొదలైన విదేశాలలో రాజమార్గాల మీద వెదజల్లేడు!

దేశ సంపదను వమ్ముచేసిన వాడెవడైనా సరే ఆతడు దోషిగా పరిగణించబడే కాలం అది. డెమోక్రటిస్‌ను విచారణకు బెట్టారు. న్యాయాధిపతుల యెదుటకు వచ్చి ఆయన ఓ పెద్ద గ్రంథాన్ని విప్పాడు. తన్ను సమర్థించుకొనే వాదనలను గాదాయన యేకరుపెట్టింది! ఆ గ్రంథాన్ని చదువనారంభించాడు వాళ్ళ ముందు. 'విశ్వస్వరూపం' The Great Order of the Universe అను ఆ గ్రంథం యెందుకు చదువుతున్నాడో న్యాయాధిపతులకు మొదట అర్థం కాలేదు. సృష్టిక్రమాన్నీ విశ్వరూపాన్నీ గూర్చిన ఆ గ్రంథస్థ విషయాలకూ, అతనిపై తేబడిన అభియోగాలకీ సంబంధమే లేదు! కానైతేనేమి? ఫిర్యాదీలు కూడా తమ పితూరీలను మరిచిపోయారు. న్యాయాధిపతులు శిలాప్రతిమల్లాగ వింటూండిపోయారు. డెమోక్రిటస్ చదివిన విశ్వరూప వర్ణన మంత అద్భుతంగా ఉంది!

పఠనం పూర్తి అయిన తరువాత న్యాయాధిపతులు తీర్పును చదివి వినిపించారు : "డెమోక్రిటస్ మన నగర సాంప్రదాయాలనూ, శాసనాలనూ అతిక్రమించలేదు."

ఆయన తన యాత్రలకై వేనవేలు టాలెంటులను ఖర్చు చేసిన మాట నిజమే. (ఒక్కక్క టాలెంట్ సుమారు పంథోమ్మిది వీసెల బరువు గలిగి, మూడు వేల రూపాయల విలువ గలది). కాని దీనికి మారుగా ఆయన మరో రకమైన సంపదను, విజ్ఞాన సంపదను గొనివచ్చాడు. అబ్దేరా వర్తకు లెవ్వరూ యింత వరకు యిలాంటి లాభసాటి వ్యాపారమును చేసి వుండలేదు! ఆయన తెచ్చిన విజ్ఞాన సంపదకు వెల గట్టగల షరాబులేదు! పైగా న్యాయాధిపతు లెమన్నారంటే డెమోక్రిటస్ పండితునికి ఐదువందల టాలెంట్లను బహూకరించాలనీ, ఆయన జీవితకాలంలోనే కాంస్య విగ్రహాన్ని స్థాపించాలనీ, చనిపోయాక అపరకర్మల కగు ఖర్చు అంతా నగరమే భరించాలనిన్నీ!

కాని, డెమోక్రిటస్ అంత శీఘ్రంగా చనిపోవలసినవాడు గాడు. ఆయన దగ్గరకు మళ్ళా ధనం వచ్చింది. దానిని కూడా విజ్ఞానాన్వేషణలోనే ఖర్చు పెట్టాలని ఆయన నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈసారి ఆయన ఏథెన్సుకు బయలుదేరాడు. ఏ గ్రీకు నగరంలోనూ లేనందరు పండితులు అక్కడున్నారు మరి. అనక్షగోరస్, సోక్రటీస్ మొదలగు మహానుభావు లెందరెందరో!

తన గ్రంథములను గూర్చి ఏథెన్స్ వాసులు ఆ వరకే యెరిగి వుంటారనుకున్నాడాయన. కాని తీరా తానచ్చటికి వెళ్ళేక తనపేరేనా అక్కడ యెవరూ యెరుగరని డెమాక్రిటస్ తెలుసుకున్నాడు. తాను సోక్రటిస్ పేరు యెరుగుని కాని ఆయన తన పేరు యెరుగడు. డెమోక్రిటస్ అనక్షగోరస్‌ను సందర్శించాడు. కాని, పూజనీయుడైన ఆ వృద్ధ పండితుడు తనను శిష్యుడుగా గాని, మిత్రుడుగా గాని స్వీకరించలేదు. జ్ఞాన స్వరూపుడైన ఈశ్వరుని యందు విశ్వాసం లేని ఈ యువ విజ్ఞాని, అబ్దేరా తత్వవేత్త, అనక్షగోరస్‌కు యెంతో చిరాకు కలిగించాడు. ఒలింపియన్ శిఖరవాసులైన దేవుళ్ళను నిరాకరించిన ఘటికుడు అనక్షగోరస్

పండితుడు. కాని, ఈ విశ్వరూప మహాయంత్రాన్ని మొట్టమొదట చలనంలో పెట్టిన మహాశక్తి యేదో ఒకటి ఉండే ఉండాలని అనక్షగోరస్ నిర్ణయించాడు. ఆశక్తి ఉనికిని కూడ డెమొక్రిటస్ విజ్ఞాని నిరాకరించాడు. ఈ ప్రకృతే అనంతమూ, అనాదీ యనిన్నీ, అంచేత దీని ప్రారంభాన్ని గూర్చి మాట్లాడటంలో వివేకమే యనిన్నీ ఆయన అన్నాడు.

డెమొక్రిటస్ భావాలు చాల దుస్సాహసయుక్తములని అనక్షగోరస్ అభిప్రాయం. అనక్షగోరస్ అభిప్రాయాలు యుక్తి సహములు గావనిన్నీ, అందుచే నిర్జీవములనిన్నీ డెమొక్రిటస్ అభిప్రాయం.

వృద్ధతత్వవేత్తలు డెమొక్రిటస్ అభిప్రాయాల నంగీకరించక పోయినా యువకు లాతని భావాలను, మాట మాటనూ అత్యాతురతతో స్వీకరించేవాళ్లు. అటు పిమ్మట కొన్ని యేళ్ళకు, డెమొక్రిటస్ వృద్ధాప్యంలో ఆయన గ్రంథాలు బహుళ ప్రచారంలోకి వచ్చి, ఈ సృష్టి క్రమాన్ని గూర్చిన సిద్ధాంతాలను జనుల కందరకూ కరతలామలకం గావిస్తూండేవి.

ఆయన గ్రంథం చదువుతూంటే పాఠకుల నా వృద్ధవిజ్ఞాని ఒక ప్రపంచంలో నుంచి మరో ప్రపంచంలోకి, అనంతపథం గుండా తీసికొని పోతూన్నట్లుండేది! ఎగురుట కాయనకు రెక్కలు లేవు. కాని ఆయన ఆకాశ పథానికి పోయి యెవరూ చూడని వాటిని చూచేవాడు. ముందుతరాల వారెవ్వరూ చూడనివీ, తెలుసుకోనివీ ఆయన చూచాడు, తెలుసుకున్నాడు. ఈ భూమి ఒక బొంగరం లాంటిదన్నాడు. దీనిచుట్టూనూ సూర్యచంద్రాది గోళాళచుట్టూనూ మహావాయువులు వీచుతూంటాయి. జల ప్రవాహంలో యిసుక రేణువుల్లాగ ఈ మహా వాయుపథంలో చిన్న చిన్న మిణుగురులు కొట్టుకుపోతూంటాయి. గమన వేగానికని చాల వేడెక్కి, యెర్రగా కాలి అతుక్కుపోతూ వచ్చాయి. వాటిని ఆర్పడం అసాధ్యమవడం వల్ల అవే వివిధ గోళాలుగా అయినాయి. ఈ అసంఖ్యాక లోకాల్లో యే రెండూ ఒక్క పోలికగా లేవు. ఇద్దరు మనుష్యులు ఒక్క పోలికగా ఉండనట్లే నన్నమాట. అవే సూర్య చంద్రు భూమ్యాదులు. వాటిలో కొన్నిటికి చంద్రులున్నారు. కొన్నిటికి సూర్యుడున్నాడు. మరికొన్నిటికి సూర్యచంద్రాదు లెవరూ లేక పూర్తిగా అంధకార మయంగా వుంటాయి. కొన్ని లోకాల్లో శబ్దమే ఉండదు. కొన్ని అరాబియా యెడారివలె నిర్జలములుగా ఉంటాయి. కొన్ని లోకాలు తేజోవంతములు. మరికొన్ని ఇంద్రధనుస్సులా సప్తరశ్ములు కలిగి, నిరంతర శ్రావ్య సంగీతముతో నిండి వుంటాయి!

ఈసజీవ లోకాలకి ప్రక్కనే కొన్ని మృతగోళాల తునుకలు, అవశేషాలు ఉంటూంటాయి. అవి కూడా గిరగిర తిరుగుతూ, కొన్ని కొన్ని కలిసి నూతనలోకాలుగా తయారవుతూంటాయి.

మానవుల వలెనే ఈ లోకాలున్నూ ఒండొంటితో సంఘర్షిస్తూ, పోట్లాడు కుంటూంటాయి. ఆ యుద్ధాల్లో పెద్దవాటికే విజయం లభిస్తూంది. చిన్నవి తునాతునకలై పోతాయి. కాని, మళ్లా ఈ తునకలలోనుంచే కొత్త లోకాలు, కొత్త భూములు, కొత్త సూర్యులు

జన్మిస్తూంటాయి. ప్రదేశం అనంతమైనది. లోకాలు అనంత సంఖ్యాకములు వీటి సంఖ్య కూడా నిరంతరం మారుతూంటుంది?

అటు తరువాత డెమోక్రిటస్ తన శిష్యుల్ని బ్రహ్మాండ గోళాల రాజ్యం నుండి పరమాణు లోకానికి గొంపోతాడు. ఈ పరమాణువులతోనే సమస్తమూ నిర్మించబడినాయి. జగద్రహస్యం వీటిలోనే ఉంది. అణువుల సంయోగం వల్లనే బ్రహ్మాండ గోళాలన్నీ, ఖగోళాలన్నీ, తక్కిన వస్తువులన్నీ నిర్మించబడినాయి.

గురువు శిష్యులతో యిల్లా చెప్పాడు : 'ఒక పాత్రలో బూడిద నింపబడి దానిలోకి నీటిని పోస్తే కాళీగా వున్నప్పటివలె కొంత నీరు దానిలో యిముడుతుంది. మరొక పాత్రను నీటితో నింపి, గట్టిగా మూతబెట్టి, నిప్పుమీదకాచండి. కాగిన నీరు పాత్రను పగులగొట్టుకుని పైకివచ్చేస్తుంది!'

ఎందువల్ల యిల్లా జరుగుతూంది? ఈ లోకంలోని సమస్త వస్తువులూ, బడిద, నీరు మొదలైన వన్నీ కూడా కోట్లకొలది కణములతో, పరమాణువులతో నిర్మించబడినాయి. అవి బహు సూక్ష్మములగుట చేత మనం వాటిని చూడలేము. అయితే అవి వున్నాయని యెల్లా తెలుసుకుంటున్నాము? త్వక్ చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణము లైదు జ్ఞానేంద్రియములచేతా మనం గ్రహించజాలని యే సూక్ష్మవస్తువునైననూ అరవద్దైన మనస్సు యొక్క సాహాయం వల్ల గ్రహించగలము.

బూడిదతో నింపిన పాత్రలో నీరు పోస్తూంటే అది పైకి పొర్లిపోలేదు. అప్పుడు మన మనస్సు విశదీకరిస్తుంది. బూడిద పరమాణువులను ప్రక్కకు ఒత్తిగించి జల పరమాణువులు చోటు చేసుకున్నాయని. సంతలోని జన సమూహంలోంచి మరొక వ్యక్తి సందు చేసుకుంటూ త్రోసికొని పోయినట్లన్న మాట!

మూసి బిగించిన జలపాత్ర నగ్నిమీద ఉంచినపుడది విచ్చిపోవడం చూసి, మనస్సు విపులీకరిస్తుంది. జలపరమాణువులు వేడిమికి పెద్దవై, తమను బంధించి వుంచిన జైలు గోడలను బ్రద్దలు చేసినాయి.

దేవాలయంలో స్వామివారి స్వర్ణ విగ్రహం ఉంటుంది. దాని స్వర్ణహస్తం కొన్ని యేళ్ళయ్యేసరికి అరిగి తరిగిపోయి వుంటుంది. ఎల్లా తరిగిపోయిందా? అని మనకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. అప్పుడు మనస్సు విశదపరుస్తుంది. భక్తులు దానిని స్పృశించడం వల్ల బహు సూక్ష్మతర అణువులు దాని నుండి విడివడిపోతూ అది చిన్నదవుతూంది. అనగా అరిగి పోతూందని అర్థం. చీమలు ప్రాకిన శిలలరుగునను సామెత ఊరికే పుట్టలేదు.

ఈ రీతిగా స్పష్టమైన విషయాలు కొన్నిటిని చూచి, అస్పష్టమై మరుగున వున్న కొన్ని సంగతులను తెలుసుకోడానికి అవకాశం వస్తూంది. "ప్రత్యక్షేణా ప్రత్యక్షస్య సంబంధస్య

ప్రతిపత్తిః అనుమానం" అన్న న్యాయసూత్రంలో చెప్పినట్లు పొగనుబట్టి నిప్పున్నదని ఊహించునట్లు మనసే తోడ్పడుతూంది. దీనినే అనుమాన ప్రమాణం అంటాము.

డెమోక్రిటస్ బోధనా విధానం యిల్లా వుండేది. ఆయన తరువాత నాయన శిష్య ప్రశిష్యులు కూడ అదృశ్యాణువులు, పరమాణువులు గూర్చి పరిశీలనలు, పరిశోధనలు సాగించారు.

పరమాణు ప్రపంచంలో విరామ విశ్రాంతులు లేనేలేవని డెమోక్రిటస్ చెప్పాడు. అణువులు నిరంతరాయంగా పరిభ్రమిస్తూ, పరిక్రమిస్తూ, సంఘర్షిస్తూ, సంయోగం పొందుతూ, చిన్నా పెద్దా అనే వస్తురూపాలుగా నిర్మాణం చెందుతూన్నాయి. ఇంటికప్పు రంధ్రంలో నుంచి పడే సూర్యరశ్మిలో బహుసూక్ష్మములైన అసంఖ్యాక రేణువులిటునటు నాట్యం చేస్తూంటాయి. వీటినే పీలువులంటాము. అవి అన్ని రకాల రూపాల్లోనూ వుంటాయి. కొన్ని గుండ్రంగా, కొన్ని చతురస్రంగా, కొన్ని కోణాలుగా, కొన్ని చిన్నవిగా, మరికొన్ని పెద్దవిగా ఉంటాయి. కాని వీటికి యెప్పుడూ మార్పు అనేదే వుండదు. ఇవి అభేద్యములు. అణువు లొండొంటితో కలిసినప్పుడు వివిధవస్తు రూపాత్మికములుగా ప్రత్యక్షమవుతూన్నాయి. అవి విడిపోయి, దూరంగా యెగిరిపోయినప్పుడు వస్తురూపాలు అదృశ్యమవుతూన్నాయి. నిరంతరము, అనంతము అయిన ఈ పరమాణు స్పందనములవల్లనే వివిధ రూపములు, వర్ణములు, రుచులు, వాసనలు మొదలైనవి సృష్టించబడుతూన్నాయి.

పరమాణువుల దగ్గర నుంచి తిరిగి ఒకసారి నక్షత్రలోకానికి వద్దాం.

ప్రదేశపు అనంత అవకాశాల్లో పరమాణువులు గందరగోళంగా గిర్రున తిరుగుతూ పరిభ్రమిస్తూంటాయి. ఆ పరిస్థితుల్లో సాధర్మ్యం గల ఒక చోటికి చేరుతూంటాయి. (సాధర్మ్యం వైధర్మ్యం చేతి ద్వివిధం సంయోగం - ద్రవ్య గుణయోః సజాతీయారంభకత్వం సాధర్మ్యం కణాదుని వైశేషిక సూత్రాలు) ఎట్లంటే ఒక జాతి పక్షులు ఒక మందగా చేరినట్లు. పావురాలు పావురాలతో జట్టుకడతాయి; కొంగలు కొంగలతో చేరుతాయి. అలాగేనన్న మాట. సజాతీయాణువుల ఈ ఆకర్షణ వల్ల పరమాణువుల పరిభ్రమణ కక్ష్యలు మారుతూన్నాయి. సుడిగాలిలోచిక్కిన ధూళి, ప్రవాహపు సుడిలో చిక్కిన పుల్లలు వలెనే యివి గిరగిర సుడులు తిరుగుతాయి. సుడిగుండాల్లో భారమైనవి మధ్యకు చేరడం, తేలికైనవి వెలుపటి అంచులకు చేరడం మనం చూస్తూనే వుంటాము. సరిగా అలాగే యిక్కడా జరుగుతుంది.

సమ్మర్దంగా ఉండే చౌకులోని జనుల మాదిరిగానే ఈ పరమాణువులు కూడా ప్రవర్తిస్తాయి. మొదట్లో జనం పల్చగా వున్నప్పుడు వారొకరొకరితో జోక్యం లేకుండానే విశాలంగా తిరుగుతారు. కాని, చౌకులోకి జనం చేరుతూన్న కొద్దీ సంఘర్షణలు పెరుగుతాయి. బలమైన వాళ్ళు ఒత్తిడికి తట్టుకుని నిలద్రొక్కుకుంటారు. బలం లేనివాళ్లు ప్రక్కలకి ఒత్తిగిలిపోతారు.

ప్రపంచ కేంద్రానికి ఆకర్షించబడిన బరువైన అణువులు భూమిగా యేర్పడ్డాయి. అంతకన్న తేలికైనవి జల రూపంలో దాని మీదికి చేరినాయి. చాలా తేలికైన వాయు పరమాణువులు కేంద్రాన్నుంచి యింకా దూరంలో చేరినాయి.

జల పరమాణువులు భూ కేంద్రానికి చొరబారి, దాని మీది రెండు పల్లపు ప్రదేశాలను నింపినాయి. వాటిలో నొకటి మధ్యధరా సముద్రము. దానిచుట్టూ జనులు నివసిస్తున్నారు. భూమికి ఆవలి వైపున రెండో పల్లం వుంది. అక్కడ కూడ జనులు నివసిస్తూనే ఉండాలి. వారి పాదాలు మీదికి ఉంటాయి. అందుచే వారిని యాంటి-పోడ్ (anti pode) అంటే 'విరుద్ధపాదులు' అనవచ్చును. మనకు 'పైన' అయినదే భూమి ఆవలి ప్రక్క వారికి 'క్రింద' అవుతుంది!

భూమి మార్పు జెందుతూనే వుంది. సముద్రతలమును బైట బెడుతూ, జలం ఆవిరిగా మారుతూంది. అందుచేతనే నత్తగుల్లలు వగైరాలు ఉన్నత పర్వతాల మీద కూడా కానవస్తూన్నాయి; పర్వతగుహల్లో మత్స్యముల శిలాజములు, తిమింగిలాదులైన జలచరముల కంకాళములు కనబడుతూన్నాయి.

భూమి గిరగిర తిరుగుతూ ఆకాశంలో పరుగిడుతూనేవుంది. దారిలోఅది పృథుశిలాతలములనూ, యితర గోళాల తునకలనూ కలుసుకుంటుంది. అవికూడ భూమితో బాటు తిరుగుతూ, ఉపగ్రహాలైనాయి. భూమికి యెంత దూరంగా ఉంటే అంత వేగంగా అవి తిరుగుతాయి, అంత అధికోష్ణం వాటిపై జనిస్తుంది.

ఇంక మరి ఈ భూమి మీదకు జీవ జంతువులు అస్తిత్వంలోకి కెట్లు వచ్చినాయి?

ఆ తత్త్వవేత్త దీనికి జవాబు నిట్లు ఊహించి చెప్పాడు : భూమి యింకా పూర్తిగా గట్టిపడకముందే లోనున్న ఉష్ణాధిక్యత వల్ల దాని ఉపరిభాగాన బుద్బుద రూపమైన ఉబుకులు బయలుదేరినాయి. చెట్లమీద చిగుళ్ళు పొటమరించినట్లుగా ఈ బుద్బుదాలు విచ్చిపోయి, వాటిలో నుంచి వివిధ ప్రాణులు బయలుదేరినాయి. పృథ్వీ అణువులు అధికంగా గలట్టి ప్రాణులు భారంగా వుండి, నేలమీద నివసిస్తూన్నాయి. జలాణువు లధికంగా గల ప్రాణులు జలచరములుగా వున్నాయి. అతితేలికైన వాయు అణువులతో గూడినట్టివి రెక్కలు గలవై గాలిలో యెగురుతూన్నాయి. ఈ ప్రధమ ప్రాణుల్లో చాలమట్టుకు పూర్తిగా నశించి పోయినాయి. కొన్ని మాత్రం వాటి ఉపాయశాలిత్వం, సాహసం, వేగం వల్లనూ రక్షించబడి మిగిలి వున్నాయి.

ఈ ఆదిమ ప్రాణుల నుంచి మానవుడు తరువాత వచ్చాడు. మొదట మానవుడు జంతువుల వలెనే నగ్నంగానే ఉండేవాడు. ఇల్లులేదు, బట్టలు లేవు, నిప్పు యెరుగడు, నిరంతరం భుక్తికోసం తడుముకుంటూండేవాడు. ప్రతి మనిషీ తానుగా పోయి తినదగినట్టి తృణ విశేషాలనూ, పండ్లను, దుంపలను వెతికి తీసికొని తింటూ, సెలయేళ్ళలో నీటిని త్రాగుతూ

కాలక్షేపం చేస్తూండేవాళ్ళు. అది స్వర్ణయుగం మాత్రం గాదు. జనులు బహు శ్రమపడాల్సి వుండేది. బలహీనులు చాల మంది నశించి పోతూండేవాళ్లు పురుగుల్లాగ. బలవంతులు, లాఘవం గల వాళ్ళు మాత్రం యెలాగో జీవించి వుండగలిగేవాళ్ళు.

క్రూర జంతువుల నుంచి ఆత్మరక్షణ గావించు కోవడంలోనే మానవులు పరస్పర సహకారం గావించుకో నారంభించారు. భయభీతులే వారి నొక్కక్క చోటికి మందలుగా చేర్చినాయి. క్రమంగా వారొకరి నొకరు పరిచయం చేసుకోవడం జరిగింది. కటుతరమైన అనుభవాల వల్ల ప్రబోధితులై మానవులు గుహాంతరాల్లో రక్షణ తీసుకుంటూ, వర్షకాల శీతకాల కోసం కందమూల ఫలాదులను, గింజలను భద్రపరచుకోనారంభించారు. అగ్నిని మచ్చికచేయడం నేర్చుకుని, చేతిపనులు ప్రారంభించారు. కోకిల వారికి పాడడం నేర్పింది. పిచ్చుక గూడుకట్టుకోవడం చూపింది; సాలీడు నేతనేయడం బోధించింది. చీమలు కలిసి కృషిచేయడాన్నీ, తేనెటీగలు ఆహార సంచయాన్నీ చెప్పినాయి. కళలు, వ్యుత్పన్నత మొదలైన దైవదత్తములుగావు. మానవులకి గురువు, బోధకుడు, ప్రతి విషయంలోనూ, యే మినహాయింపూ లేకుండా 'అవసరం' అనేది మాత్రమే. ఏపని చేయడానికైనా 'అవసరం' యేర్పడినప్పుడే మానవుడు పూనుకుంటూ వచ్చాడు. తరువాత నా పని చేయడంలో నేర్పు సంపాదిస్తూ వచ్చాడు.

క్రూర మృగాలతో పోట్లాడడమే మానవులను గుంపులు గుంపులుగా ఒకచోటికి దెచ్చిన తరువాత వాళ్లు త్వరలోనే తమలో తాము పోట్లాడుకోడం ఆరంభించారు. ఒకడు మరొకని యందసూయ చెంది, యేదో ఒక అపురూప వస్తువు నాతని నుంచి లాగుకో ప్రయత్నిస్తూ వచ్చేవాడు. అందువల్ల ఒకరొకరికి అపకృతి గావించుకోకుండా నిబంధనలను చేయుట అవసరమైంది.

రాజ్యాంగమనేది యిందువల్లనే ప్రాముఖ్యత వహిస్తూన్నది. ప్రతి వ్యక్తి రాజ్యాంగాన్ని వీలైనంత నిర్దుష్టతరం గావిస్తూండాలి. తనకు రావలసిన దానికంటే అధిక గౌరవాన్ని ఆశించకుండా, మొత్తం సాంఘిక క్షేమానికి అవసరమైనంత వరకే అధికారాన్ని చేజిక్కించుకో యత్నిస్తూండాలి. రాజ్యాంగం క్షోభ రహితంగా ఉంటేనే ప్రతీదీ కుశలంగా వుంటుంది. అది నశించేటట్లయితే మిగతా సర్వమున్నూ కూడా నశించిపోతాయి.

సమానత్వం అత్యద్భుతమైన భావం. రాజరికంలో ధనవంతుడుగా నుండుట కంటె ప్రజాతంత్రంలో బీదవాడుగా నుండుటయే అధిక వాంఛనీయము. ముప్పొద్దులా గడుచుచు బానిసగా నుండుట కంటె ఒక్కపూట తినైనా స్వేచ్ఛా జనుడుగా నుండుటే వాంఛనీయము గదా...

లోకంలోని సమస్తమూ ఈ విధంగా సృజించబడి, నడుస్తూన్నాయి. భూమి, సూర్యుడు, సముద్రాలు, పర్వతాలు, మానవుడు, మానవుల చట్టాలు, సర్వమూ కూడా

దైవోద్దిష్టములుగా గాక కార్య కారణ సూత్రం యొక్క అనివార్యత చేతనే అభివ్యంజకము లవుతూ వచ్చాయి.

డెమోక్రిటిస్ బోధనలు ఈ రీతిగా వుండేవి. వాటిని పఠిస్తూ, ఆ గురుశిష్య పరంపర నక్షత్రాల నుంచి పరమాణువులకున్ను, పరమాణువుల నుంచి నక్షత్రాలకున్నూ, పునః పునః ప్రయాణాలు గావిస్తూ వచ్చారు. మిలిథుస్ నివాసి లూసిప్పస్ పండితుడు గూడ ఈ విధమైన పరమాణు విజ్ఞానాన్ని యెరిగి వున్నవాడే. ఆయన బోధనలతో కూడ డెమోక్రిటస్ బోధనలు సరిపోల్చి చూడబడినాయి. ఈ విశాల అనంత సృష్టి యొక్క పటం ఒకటి కొత్తగా రచించబడి, మానవజాతి కొసగబడింది. డెమోక్రిటస్ సిద్ధాంతాలు గ్రంథరూపం దాల్చినాయి.

పురోగాములు - అనుయాయులు

మానవ మహా ప్రస్థానంలో ఈ ఘట్టానికి వచ్చుసరికి దారి రెండుగా చీలింది. ఆ కూడలి దగ్గర మానవులు నిలిచియున్నారు. కుడివైపుబోతే నాదారి నక్షత్రముల బ్రహ్మాండ లోకాలకూ, యెడమకు బోవు నీదారి పరమాణువుల సూక్ష్మ ప్రపంచానికీ గొనిపోతాయి. తరువాతి రెండు వేలేండ్లలో మానవుడీ రెండు మార్గాలలోనూ పురోగమించాడు. మానవుడు మహా పర్వతాలను, సముద్రాలను, ఎడారులనూ కూడా స్వాధీనతకు దెచ్చుకొని, వాటిని వెల్లడి గావించాడు.

తాను నివశించు నదీతీరమే యావత్ప్రపంచమూ ననుకొనే కాలమొకటి ఉండేది గదా. ఆ తరువాత నీ భూమండలం సముద్ర ముద్రితమై వుందనిన్నీ, సముద్ర మధ్యంలోని భూ ప్రదేశంలోనే జనులు చెరువులోని కప్పలవలె వున్నారనిన్నీ అనుకునేవారు. ఆ తరువాత మానవుని ప్రపంచం యింకా విస్తృతమైంది. ఈ భూమి వృత్తాకారంగానో లేక గోళాకారంగానో ఉన్నదని మానవుడూహించాడు. ఆఖరికి ఈ సృష్టిలో అసంఖ్యాకములైన గోళములున్నాయనీ, యిట్టిదే విశ్వ స్వరూపమనిన్నీ భావించారు.

ఇంక రెండోమార్గం వెంటకూడ మానవుడు బైలుదేరాడు. అదే సూక్ష్మలోకం, పరమాణు ప్రపంచం. ఇసుక రేణువులే అత్యల్పతమ వస్తువులని అతడు భావించిన కాలం ఒకటి ఉండేది. మహా పర్వతాలు ఏ రీతిగా అరుగదీయ బడుతున్నాయో, ధాన్యపు గింజలు తిరుగలిలో యేరీతిగా పిండిగా చేయబడుతూన్నాయో, దేవాలయంలోని లోహ విగ్రహాలు యేరీతిగా అరిగి తరిగి పోతున్నాయో మానవుడు గమనించాడు. తన్నే తానొక ప్రశ్న వేసుకొన్నాడు. 'ఈ సూక్ష్మ కణములను యింకా విభాగం చేస్తే యేమవుతుంది?' సూక్ష్మ కణములు యింకా సూక్ష్మకణములతో నిర్మించబడినాయని అతడు నిశ్చయించుకున్నాడు. అయితే యిదే కొసా? ఎక్కడో అక్కడ తప్పకుండా కొస వుండే తీరిందని అతడు అనుకున్నాడు. అనంతంగా యిలాగే సాగుతూంటాననీ, దీని కెక్కడా అంతం లేనేలేదనీ భావించడం చాలా కష్టతరమైనది. ఇక నెంత మాత్రం విభజించ శక్యంగాని సూక్ష్మతర అణువులతో నీ లోకమందలి

సమస్త వస్తువులూ నిర్మించబడినాయని నిశ్చయం గావించుకొన్నాడు, మానవుడు. ఈ సూక్ష్మతర కణములకు 'పరమాణువు' లేక 'అవిభాజ్యము' అని పేరు పెట్టాడు.

ఈ విధంగా మహాబలుడైన మానవుడు రెండు మార్గాల్లోనూ పురోగమనం సాగించాడు.

ఔను! వ్యక్తి మానవు డెట్టివాడైనా మానవజాతి మాత్రం ఒక మహాశక్తియే! కోట్లాది వ్యక్తులతో గూడిన ఈ మహాసైన్యం అతి శక్తివంతమైనది. అతిరథులు, మహారథులు అయిన మహాత్ములు ఒకరిద్దరు పురోగమిస్తూంటే సామాన్య జనులు అత్యధిక సంఖ్యాకులైన వాళ్ళు వెనక దిగబడిపోతూ, తోకపీకుడుగా ఉంటూ వచ్చారు.

పురోగమి దళంలోనివారే లూసిప్పస్, డెమోక్రిటస్ ప్రభృతులైన విజ్ఞానులు. ఈ మహాజను లొకవైపున యిట్టి మహోత్తర సత్యాల్ని నిర్వచిస్తూంటే మరొక వైపున చాల మంది మాఢ్యం, మూఢాచారాలూ, సంకుచితత్వం, కుక్షింభరత్వంలో మునిగి వుంటూన్నారు. అదుగో! ఆ బీద కుంభకారుణ్ణి చూడండి. ప్రొయ్యిమీద నరమేష రూపం గల దేవతా విగ్రహాన్ని వ్రేలాడదీసి, భూతప్రేత పిశాచాది దుష్టగ్రహ పీడలను దరికి రాకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకున్నాడు! ఈ కుంభకారుడే బానిసలచే చచ్చే చాకిరీ చేయించుటలో సంకోచించడు. వాళ్ళని తిట్టి, కొట్టి, బాధిస్తూంటాడు. బానిసల నీతడు మానవులుగానే పరిగణించడు. ఒక బానిస చక్కని కుండనొకదాన్ని చేసి యిచ్చినపుడు, దానిని తయారుచేసిన దెవరో మరచి, ఘనత యావత్తూ తనదే యైనట్లుగా ప్రగల్భాలు చెప్పేవాడు. బానిసలెంతపని గావించినా వాళ్ళని ఒక్క కాసుకూడా ముట్టడు!

అప్పుడప్పుడు యెవడో అదృష్టహీనుడైన బానిస యేదో శోకగీతం ఆలపిస్తూ, ఆ కుంభకారుని కర్మశాల గుమ్మం వద్దకు వచ్చేవాడు. యజమాని ఆ నిర్భాగ్యుని చూచి, ఆశోక గీతాన్ని విని, తనమీద యిది యేశాపనార్థాన్నో విసరునని భయపడతాడు. శాపం గనక తగిలిందంటే తీరా సరుకు తయారైనాక అమ్మబోతే అడివిగా తయారై లాభం గూబల్లోకి వస్తుంది! కనుబొమలు చిట్లించి, పళ్ళు బిగించి ఘుర్ఘురిస్తూ, యేదో కాసో వీసమో జేబులోంచి తీసి వానికి ముష్టి వేసి పొమ్మంటాడు! అతగానికి యింకా మంత్ర తంత్రాలు శాపాలు, దృష్టితగలడం వగైరాలంటే చచ్చేటంత నమ్మకం! ఈలాంటి ఆసామీలు చెప్పాల్సి వస్తే యెందరో! వీరంతా కూడ డెమోక్రిటస్‌కు సమకాలీనులే, సజాతీయులే.

అంతవరకెందుకు? డెమోక్రిటస్ బోధనలలోనే సనాతన విశ్వాసాల చిహ్నాలున్నాయి. ఆయనకు దేవుళ్ళయందు విశ్వాసం లేకున్నా దృష్టిదోషం ఉంటుందని నమ్మేవాడు! అసూయాపరుడైన మనుష్యుడు శాపనార్థాలు పెట్టగలడని ఆయన నమ్మకం! డెమోక్రిటస్ చిన్నతనంలోచదువు చెప్పి పర్షియన్ పండితులు మంత్ర తంత్రాది విద్యల్లోనికి అతడిని

ప్రవేశబెట్టారు. అందుచేత డెమొక్రిటస్ శకునాలు, స్వప్న ఫలాలు, అదృష్టం, గ్రహచారం మొదలైన వాటియందు నమ్మకం గలిగి యుండేవాడు.

మంత్ర తంత్ర విద్యలు, రసవాదం మొదలైన వాటిల్లోంచి విజ్ఞానం మెల్లమెల్లగా అభివృద్ధి చెందుతూంది. కాని జనులందరూ, అన్నప్పుడూ మంచిచెడ్డలను, సత్యాసత్యాలను, హేతువాద విశ్వాసాలనూ విడమర్చి చెప్పలేరు. సాంప్రదాయిక విశ్వాసాలకు గల బలమును యిది స్పష్టం చేస్తూంది. డెమొక్రిటస్ వంటి పండితుడే యెంత ప్రయత్నించినా ఈ ప్రాచీన అకారణ విశ్వాసాల నుంచి పూర్తిగా విముక్తుడుగాలేక పోయాడు!

ఆయన యిలా అన్నారు : "వెనుకటి రోజుల్లో మంత్రకత్తెలు సూర్యచంద్రాదుల్ని ఆకాశపథంనుంచి తొలగించ గలరని జనులు నమ్మేవాళ్ళు. మన కాలంలో కూడ చాలమంది గ్రహణాలను గాంచినపుడు యిటువంటి తొలగింపే జరిగి వుంటుందనుకుంటారు."

డెమొక్రిటిస్ యెప్పుడూ ప్రతి కార్యానికి ప్రాకృతిక కారణాల్ని అన్వేషించేందుకే ప్రయత్నించేవాడు. అసూయా ద్వేషభావాలు గలవాని చూపులో విషం యెందువల్ల వుంటుంది? బహుశః అటువంటి వాని కండ్లనుండి దుష్టమైన కిరణాలు వెలువడి, జనుల లోకి చొరబడి, వాళ్లకి హాని చేస్తాయేమో! ....మానవులకు దుస్వప్నాలు యెందుకువస్తాయి? నిద్రలో కూడా మంచి చెడ్డ భావాలు, ఛాయలు వాళ్ళ మనస్సుల్లో ఉంటూనే వుంటాయి గనుకనేమో!... చూపులు, ఛాయలు మొదలైనవి కేవలం అయదార్థములే గావు. వివిధ వస్తువుల నుంచి వెలువడిన వాయు పరమాణువులు అయివుంటాయి. ఈ పరమాణువు లేకంటిని జొచ్చినపుడు కన్ను చూడగలుగుతుంది. ఇవే చెవిని జొచ్చినపుడు మనం వినగలుగుతాము.

ఈ రోజున, యిరవై నాలుగు శతాబ్దాల అనంతరం డెమొక్రిటస్ భావాలు అమాయికంగానూ, కళా విహీనములుగానూ గాన్పించవచ్చు. నేడు పరమాణువులంటే డెమొక్రిటస్ నిర్వహించిన వాటికంటె విభిన్నమైనవని మనం యెరుగుదుము. పరమాణువుల స్వభావ ప్రవర్తనలను వివరించేందుకు మనం వాటిని కొంగలతో గాని, బజారులోని జనంతోగాని పోల్చము. పరమాణువులను శాసించే సూత్రాలకున్నూ, పక్షి జాతులను, గ్రీకు పౌరులను నడిపే సూత్రాలకున్నూ సంబంధంలేదని మనకు తెలుసు. అందుచేత డెమొక్రిటస్ చూచిన 'సత్యం' నేడు మనకు 'సత్యం' గాజాలదు.

ఏదేమైననూ ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రాలు డెమొక్రిటస్ బోధనలతో ఆరంభించాయని చెప్పవచ్చును. ఆయన గ్రంథాలు పూర్తిగా మనకీనాడు లభించవు. కాని, మిగిలియున్న గ్రంథ శకలాలను చూచినను, కాలవశం గాకుండా యున్న భావాలు వజ్రపు తునకలవలె అత్యద్భుతంగా మెరుస్తూ గానవస్తాయి. ఆయన చెప్పిన పరమాణువులు మనం అనుకొనే పరమాణువులు గాకుంటే వచ్చిన పుట్టి మునకేమీ లేదులెండి! కొన్ని లోపాలుండనీ గాక డెమొక్రిటస్ పండితుడు అదృశ్య పరమాణు ప్రపంచమును సరిగానే నిర్వచించేడని చెప్పితీరాలి.

'గమనం' లేక కదలిక యొక్క నిత్యత్వం, విశ్వము యొక్క అనాది, లోకముల అసంఖ్యాకత్వం, ప్రాణుల్లో సమర్థమైనవే మనగలుగుట, మిగిలియుండుట మొదలైన డెమోక్రిటస్ సిద్ధాంతాల్లో యెన్ని యీనాటి మన విజ్ఞానులచే అంగీకరించబడినాయి? ఆయన గావించిన నెరసుల కేమిలెండు! వాటికై ఆయనను తప్పు పట్టుట యుక్తి యుక్తము గాదు!

ఆకాలంలోకి డెమోక్రిటిస్ మహామేధావి, పండిత శ్రేష్ఠుడు ఐనను అందరివలెనే ఆయన కూడా పరిసరములు, దేశకాల పాత్రలుచే నియమితుడూ, పరిమితుడూ అవుతున్నాడు. అల్పసంఖ్యాకులకు పెత్తనము, ప్రజాతంత్రము, బహుళ సంఖ్యాకులకు బానిసత్వము మీద ఆధారపడియుండిన సాంఘిక విధానంలో ఉండిన డెమోక్రిటస్, స్థితిగతులు వారి వారి అదృష్టముచే నిర్ణయించబడతాయని భావించేవాడు. 'నీ కాలు చేతులనుపయోగించినట్లే బానిసల నుపయోగించుకో!' అనేవాడాయన. సమానతయందు నమ్మకం గలవాడైనను అలగామూకలకి రాజ్యాంగాధికారం ఉండరాదని వాదించేవాడు. సంపన్న కులీనులైన ప్రభువర్గాల మీద తిరుగుబాట్లు గావించే 'ఓడమాలీ మూకలకి' అధికారం యిస్తే లోకం నడవదని డెమోక్రిటస్ అనేవాడు.

రాజ్యాంగంలో గానీ, అణు ప్రపంచంలో గానీ బలవంతులదే అగ్రతాంబూలము. బీదలు, అధములు, హీనులు ప్రభుత్వాధికారం వహించేందుకు తగినవాళ్లుకారు.

ధనికులైన బానిస యజమానుల భావాలే యివి. డెమోసిప్పస్ కుమారుడైన డెమోక్రిటస్ భావాలు యివే.

అంతు దొరక్కుండానే మార్గం ఆఖరైంది

అదృష్టం మీద అధికారం సంపాదించి, తాను స్వేచ్ఛనొందడానికి పురుష ప్రయత్నం చేస్తూ మానవుడు చాల దూరం ప్రయాణం గావించేడు.

కాని, గమ్యం యింకా చాలా దూరం వుంది. ఇంతలో సంబరపడేందుకు వీలులేదు.

స్వాతంత్ర్యానికి పుట్టినిల్లు ఏథెన్సు నగరమే అన్నారు. కాని, అది మిథ్యావాదమే కావచ్చు. ఎందుచేతనంటారా? అక్కడే నగర వీధులలో నొసట కాల్చిన అనవాళ్ళతో తిరిగే యీ మానవులెవరు? చెరుపరాని మచ్చ, 'నేను బానిసను! నన్ను పట్టుకోండి! ' అని ఆహ్వానిస్తూన్నట్లున్న ఆ నొసటి మచ్చతో నున్న వీరే బానిసలు. ధాన్యమును నూర్చుచున్న యీ స్త్రీల మెడలలో నీవిచిత్రపు కొయ్యకంటె లేమిటి? బజారులో అన్ని సరకులవలెనే అమ్మకానికి ప్రదర్శించబడుతూన్న యీ విదేశీయులు మానవులే కాదా?

కొనడానికి వచ్చిన గృహస్థులు యీ బానిసలను ఒళ్లు పట్టిచూచీ, అటునిటు పరుగెత్తించీ, సెలివలు పరీక్షించీ, కండలు ముట్టుకునీ, సంతలో పశువులనువలె చూస్తూన్నారే! స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు వున్న మానవులనైతే యిట్లు అమర్యాదకరంగా చూడగలరా?

లేరు! వాళ్ళంతా బానిసలు గనుకనే పాపమా దురదృష్టవంతుల్ని యిట్లు పరిశీలించు సాహసము! ఏథెన్సులో స్వతంత్ర్య పౌరుల సంఖ్యకంటె నీ బానిసల సంఖ్య యెన్నో రెట్లు అధికము. ఎక్కడ చూసినా బానిసలే. ఏ పని చేసినా బానిసలే వంటచేయడం, పిల్లలను పెంచడం, అంగళ్ళలో పనులు కార్ఖానాల్లో చాకిరీ, అన్నీ బానిసలే చేస్తారు.

పిండి విసరు నామె బానిసే. ఆమె మెడలోని కొయ్యకంతె ఎందుకో తెలుసా? విసరుచున్న గింజలను నోట బోసికొని తినకుండుటకే ఆమెకా కంతె! బజారులో నిలబెట్టి, విక్రయిస్తూన్న వారందరూ కూడబానిసలే. అన్ని వస్తువులవలెనే వీరినీ అమ్ముతారు. ఒక యెద్దుఖరీదు నూరు డ్రాక్మాలు. మన రూపాయివంటి వెండి నాణెమది. బానిస మనిషి ఖరీదు కూడ సుమారు యింతే వుంటుంది. ఒక్కక్క బానిస వెల నూరు నూటయేబది డ్రాక్మాలు. ఏదేనా కార్ఖానాను అమ్మేటపుడు, దానితో బాటు అందులో పనిచేయు బానిసలనూ, విక్రయించేవాళ్లు. మూడు దాగళ్లు, మూడు సమ్మెటలు, ఐదుగురు బానిసలు. ఏథెన్సులో యేమనిషిని పలకరించినా సరే, బానిసలు లేనిచో సంఘం ఒక్కరోజు కూడ నడవదంటాడు. పండితుడూ యిదే మాట, పామరుడూ యిదే పలుకు! బానిస అంటే సజీవమైన పనిముట్టు అన్నమాట. అంతకంటె భేదం యేమీలేదు. పడవమీది చుక్కాని, తెడ్డు – యివి నిర్జీవమైన పనిముట్లు. భేదం యింత కంటె వేరేమీ లేదు. కాని, తాము పనిముట్లమని అంగీకరించేటందుకు బానిసలంత సుముఖులుగా వుండేవాళ్ళు గారని గుర్తుంచుకోవాలి. దాగలి మీద ఎన్ని దెబ్బలు కొట్టినా అదేమీ బాధపడదు, దాని మనస్సు వికలమూగాదు. సమ్మెటకి స్వతంత్రమంటే తెలియదు. కాని, బానిస ఐనా మానవునికి అనుభూతి వుంది. కొడితే బాధ, తిడితే అవమానం పెడితే తృప్తి వున్నాయి, వుంటాయి.

తన కష్టాల్ని గూర్చి యెంతగా ఆవేదన జెందితే అంత తీవ్రంగా బానిస, యజమానిని ప్రతిఘటించి నిలబడతాడు. తన యిష్టమును యజమాని యిష్టానికి వ్యతిరేకంగా ఒడ్డి యెదుర్కుంటాడు.

సమ్మెట దాగలి మీదనుంచి యెగిరివచ్చి, కమ్మరి నెత్తి మీద దెబ్బతీయజాలదు. అల్లాగే దాగలి రాత్రివేళ కమ్మరం లోంచి పారిపోయి, అడవిలో దాగొననూలేదు.

కాని, బానిస యిల్లా చేయగలడు, తరచు చేస్తాడు.

ఈ రీతిగా సజీవమైన పనిముట్లు బానిసలకూ, వాటి యజమానులకూ పోరాటాలు అరంభమయ్యేవి. బానిసలు తిరుగబడీ వాళ్ళు, కమ్మరం పాకలనుంచీ, కార్ఖానాలనుంచి, గనుల నుంచీ,. పారిపోయేవాళ్లు యెక్కువైనారు. గని పనివానికి పోయేందు కేముంది? ఎడారిలో ప్రాణికి గుక్కెడునీరు కరువై నట్లే గనిలో పనివానికి ఊపిరి పీల్చుకునేందుకు గాలికూడా అపురూపమే. ఆఖరి కాతడు గాలిలేకుండా చావాల్సిందే. సజీవమైన పనిముట్లు పారిపోయి అరణ్యాల్లోనూ, పర్వతాల్లోనూ దాగొంటున్నాయి. వాళ్లని తరిమి పట్టుకున్నపుడు ఆనవాలు

ముద్రలు కాల్చివేసి, బొండకొయ్యలు తగిలించేవాళ్ళు. ఇద్దరిద్దరికి యీ రీతిగా దారునిర్మితమైన బొండకొయ్యను వేసే వారు. రాత్రులు వాళ్ళను తాళంపెట్టేస్తారు. ఒకడు లేచి నిలుచుంటే రెండోవాడు క్రిందపడునట్లుగా ఉండేది, దాని యేర్పాటు. అతి యిరుకైన రాతికొట్లలో వాళ్ళని బంధించేవారు. ఆ గదులు సన్నగా, యిరుకుగా వుండేవి. కాలుచాచి పండుకొనేందుకు గాని, తలెత్తుకు కూర్చునేందుకు గాని చాలని యిరుకుకొట్లు, అవి. రక్తమాంసాలతో గూడిన మనుష్యుల్లాగ కాక రాళ్లూ పాషాణాలూ వలె చూచేవారు, వీళ్ళని. వాళ్లకి కూడ కష్టసుఖాలూ, సుఖదు:ఖాలూ వున్నట్లు పరిగణించేవారేగాదు!

ఎవరు తమ స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రాణాధికంగా చూసుకొనే వారో, ఎవరు మానవ శరీరంయొక్క సౌందర్య స్నిగ్ధత్వాలను గూర్చి మిక్కిలి మెచ్చుకొనేవారో, ఆ నాగరకులైన ఎథీని యనులే బానిసలైన తోటి మానవులపట్ల యిల్లాటి కృపణవృత్తి చూపుతూండే వారని జ్ఞాపకం వుంచుకోండి.

తమ యీ కృపణవృత్తి చివరకు తమకే ప్రమాదకరమని వారు గుర్తించలేక పోయారు! మొదట యింకా యెక్కువ బానిసలను సంపాదించే టందుకూ వారు నిత్యమూ యుద్ధాలు చేయవలసి వుండేది. మరేమో యుద్ధాలు అత్యధిక వ్యయమూలకము లాయెను. ప్రతీ యుద్ధమూ దేశాన్ని వినాశం వైపుకే గొంపోతూ ఉండేది. క్రమంగా యజమానుల యజమానుల కంటె బానిసల సంఖ్య బాగా పెరిగిపోతూ వచ్చేది. ఎథీనియనులు అందరూ బానిసలను కలగివుండేటంతటి సంపన్నులు గారు. బానిసలు గాని స్వేచ్ఛాపౌరులు కొందరుండేవాళ్ళు. వాళ్ళు యేదోపనులు చేయడం, సైనికులుగా బోవడంవల్లా జీవిస్తూండేవాళ్ళు. కూలియిచ్చి పౌరులచే పనిచేయించుకోవడం కంటెసజీవమైన పనిముట్టు, బానిసను కొనుక్కోడం చౌకగా ఉంటుంది. ఒక కొత్తబానిస ఏథెన్సులోనికి తీసికొని రాబడినాడంటే ఒక స్వతంత్ర పౌరునికి పని పోతూండేది. యుద్ధాలనుంచి తిరిగివచ్చిన సైనికులకు జీవనోపాధులు దొరకడం అసాధ్యమైపోతూ వచ్చింది. ఏథెన్సులో యేడాది యేడాదికీ నిరుద్యోగులైన పౌరుల సంఖ్య పెరిగిపోతూంది. తాము స్వతంత్ర పౌరులమన్న గర్వం తప్ప వారి కింకే ఆస్తిపాస్తులూ లేవు. రోజులు గడిచినకొద్దీ జీవయాత్రను సాగించేటందుకై నాలుగు డబ్బులు 'గోకి' తేవడం దుస్సాధ్యమైపోతూంది. వాళ్ళ రాబడి అంతా ప్రోగుచేస్తే బహిరంగ సభలకు ఆహ్వానితులై వెళ్ళినపుడు ప్రభుత్వం యిచ్చే మూడు ఓబోల్స్ (ఓబోల్ అను ప్రాచీన గ్రీకు నాణెం సుమారు అణాన్నర విలువ గలది.) మాత్రమే. ఆ సభలు జరుగుతూండగానే, అక్కడి గొడవా గందరగోళంలోనే, పిల్లికూతలూ, బుసకొట్టడాలూ మధ్యనే చాలమంది తినుబండములు, మద్యమై కొనుక్కొచ్చి, తింటూ త్రాగుతూ కేరింతాలు కొడుతూండేవాళ్లు. రాను రాను క్రమంగా యిటువంటి సుదినాలు కూడా ఎథీనియనుల జీవితంలో తక్కువయిపోతూ వచ్చాయి.

ఈ నిరుద్యోగ పౌరులు న్యాయస్థానాల్లోకి గుంపులుగా మూగుతూండేవాళ్లు. న్యాయస్థానాల్లో పంచాయతీదారులు గాను, మధ్యవర్తులుగానూ స్వతంత్ర పౌరులనే యేర్పాటు

A C No. 93323

చేసేవారు. అల్లాగ నియమితులైన వాళ్ళకి దినానికి మూడు ఓబోల్సు భత్యం యిచ్చేవారు. తమకు అటువంటి అవకాశం వస్తుందేమోననే వీళ్ళు అక్కడికి మూగేవాళ్ళు. తిండీ, పదవీ కూడా లభిస్తే మరి కావాల్సిందేముంటుంది? అది లభించిన రోజున నక్క నడుంత్రొక్కి వచ్చిన వారే! వారి రొట్టి విరిగి నేతబడినట్టే!

కాని, నిరుద్యోగులందరికీ పంచాయితీ దారులు గానో, మరో పనిలోనికో తీసికొనబడే అవకాశం దొరకదుగదా. మరే దేనా ఉపాయాంతరం ఉందా? ఆఁ ! ఉంది. ఏ వ్యాజ్యంలో నైనా ఫిర్యాదీగా ఉన్న వాళ్ళకి కూడ భత్యం యిచ్చే ఆచారం ఉండేది, ఏథెన్సులో. గాన చాలమంది పౌరులు తోటివాళ్ళ మీద అబద్ధపు ఫిర్యాదులు చేసేవాళ్లు. లేదా యెవరిమీదనో తప్పుడు ఫిర్యాదు చేస్తానని బెదిరించి, వాళ్ళ దగ్గరనుంచి డబ్బు గుంజుకునేవాళ్ళు! ఇట్టి పాడుపనులే నిత్యకృత్యంగా, బ్రతుకు తెరువుగా పెట్టుకున్న వాళ్లుండేవారంటే పరిస్థితు లెట్లుండేవో ఆలోచించండి.

వీధుల్లో తిరిగే క్షుద్బాధితుల సంఖ్య దిన దినానికీ పెచ్చు పెరిగి పోతూంది. ధనికు లెదురైతే ఆవళ్ళని మింగేసేటట్లు చూసేవాళ్ళు యీ జనులు. సంపన్న కుటుంబీకులు సుందర వస్త్రాలంకారాలు ధరించి, మిట్ట మధ్యాహ్నపు వేళల్లో సౌధ ప్రాంగణాల్లోని చెట్లక్రింది చల్లని నీడల్లో సుఖాసీనులై బాతాఖానీ కొడుతూనో, సుగంధ తైల స్నాతులై బాగా అలంకరించుకొని, సువాసనలు వెదజల్లుతూ యే సంపన్న మిత్రుల యింటి విందుకో బోతూనో కనబడితే ఆ దురదృష్టవంతులు బిభీషికగా చూసేవాళ్లు. కనీసం యిరవై ద్రాక్మాలు (యిదొక వెండినాణెం) విలువచేసే వెల పొడవుటంగీ ధరించి, ఠీవిగా రొమ్ము విరుచుకొని నడుస్తూ పోతూండే ప్రభువుల్ని చూస్తే నీళ్ళకి మరీ కళ్ళల్లో కారం చల్లినట్లుండేది. ఇరవై ద్రాక్మాలంటే మాటలా మరి? ఒక కుటుంబం మూడు నెలలు సుఖంగా బ్రతికేందుకు యీ మొత్తం చాలునే! ఆ సంపన్నుల వెంబడే బానిసలు పరుగెత్తుతూ, మడత కుర్చీ మోసుకెడుతూండేవాళ్ళు. ఆయన దారిలో యెక్కడైనా కూర్చుని విశ్రాంతి తీసుకోవాలనుకుంటే, కుర్చీ వేయడానికే యీ బానిసలు కూడా వెళ్ళడం! మరికొందరు యజమానులు లాలకీల్లో కూర్చుని, బానిసలచే మోయించుకొని వెళ్ళేవాళ్లు. వాళ్ళ నాలుగు కొమ్ములూ యెనిమిది మంది బానిసలు మోస్తూంటే, యిద్దరు బానిస లిరుప్రక్కలా పరుగులెడుతూంటారు. ఈ రకంగా బానిసల కాళ్ళకీ చేతులకీ కూడా పనికల్పించేవారు. ఉన్నవాళ్ల సంపదలకూ, ధనానికీ పరిమితేలేదు. విదేశాలనుంచి వాళ్లు తేనె, సువాసన ద్రవ్యాలు, కుక్కలు, సన్నబట్టలు మొదలైనవి దిగుమతిచేయించుకునీ వాళ్ళు. పర్షియా నుంచి వచ్చిన రత్న కంబళ్ళతో వారి గృహ కుడ్యాలు అలంకరించబడి ఉండేవి. వాళ్ళకి మరేమీ పనిలేనందున కోతుల్ని పెంచుతూ, వాటికి కొంటెపనులు నేర్పుతూండేవాళ్ళు.

ఏథెన్సులో స్వాతంత్ర్యమే ఉందిగాని, దాని పునాది బానిసత్వం. ఆ విధానం కొందర్ని బండచాకిరీ చేసేవాళ్ళనిగాను, కొందరిని పనిలేనివాళ్లుగాను, మరికొందరిని సోమరులుగా, పరిశ్రమోపజీవులు గాను చేస్తూండేది. సోమరులైన ధనికులను నిరుద్యోగులు ద్వేషించేవాళ్ళు.

అప్పట్లో ఏథెన్సులో రెండు జీవిత విధానాలుండేవి. ఒకటి కటికి పస్తుల బ్రతుకు, రెండోది కుక్షింభరత్వం, భోగలాలసత్వంతో గూడినదీను. నిరుద్యోగుల క్రోధం దినదినానికీ పెచ్చుపెరుగుతూ, బహిరంగ సమావేశాల్లో గలాటాలను రేగొట్టు దశకు వచ్చింది. ఈ నాటి ప్రధాన సమస్య, యీ తుఫాను నివర్తించే మార్గమేమిటా? అనేదే. అక్రోపోలిస్‌లోని దేవాలయాలకూ, అక్రోపోలిస్‌కూ చుట్టూ శిలాప్రాకారాల్ని నిర్మించే పనిలో యీ నిరుద్యోగుల్ని నియమించేరు. కాని, యీ పనంటే యెంత? అందరికీ యీ పనులు చాలవు. అదీగాక యిది యెంతకాలం వుంటుంది? అదీగాక, నిజం చెప్పాలంటే ఏథెన్సులో పౌరులు అసలు పనంటేనే పరువుతక్కువ అనేవాళ్లుగా తయారయేరు! బానిసలు వుంటూన్నప్పటినుంచిన్నీ పనిచేయడమంటే బానిసలకు అర్హమైన, అవమానకరమైనదనే భావిస్తూన్నారు. పనిచేయడం అవమానకరమైనదనే భావిస్తూన్నారు. పనిచేయడం అవమానకరమైనదనీ, మర్యాదగల పౌరులు చేయదగినది గాదనీ వాళ్ల భావం! ఒకానొకప్పుడు యే పనీ చేయకుండా సోమరులుగా ఉండడమంటేనే అవమానకరంగా పరిగణించబడే కాలం ఉండేది! ఆ కాలంలో దేవతలు సోమరుల నాశీర్వదించరని చెప్పబడేది. కాని నేడో? పనిచేయడమే అవమానకర మనుకునే కాలం వచ్చింది. పనిచేయడం శరీరాన్నీ, మనసునూ కూడ మొరటు దేరునట్లు చేస్తాయనే వాళ్లు. "మనిషి దినమంతా నడుంవంచి పనిచేస్తూంటే అతని వెన్ను వంగే వుంటుంది. అల్లాంటివాడు రాచకార్యాల్ని గురించి యోచించేందుకు అవకాశమే వుండదు. పని చేయాల్సినవాడు ఆత్మాభివృద్ధికై కావలసిన దేనినీ ఆలోచించజాలడు. శరీరం అలసిపోయి, బలహీనంగా ఉంటే ఆత్మకూడా తన బలాన్ని కోల్పోతుంది."

మానవులకు ఆలోచించడం నేర్పినది పనిలేక కర్మయే. కాని, వారిప్పుడు పనిచేయడాన్నే అసహ్యించుకొంటున్నారు. మహా మేధావియే గానిండు, అతడు కూడ అనుభవం ద్వారానే ఆలోచించడం నేర్చుకొని వుంటాడు. అటువంటి దిప్పుడదంతా తలక్రిందులు గావించి, ఆలోచనయే మానవునికి పనిచేయడం నేర్పినదని వాదించ నారంభించారు! ఇదే విజ్ఞానాభివృద్ధిని అరికట్టినది!

ఈ భ్రమ నుంచి బైటపడేందుకు మార్గమేమిటి? బానిసత్వానికి ఉద్వాసన చెప్పడమేదీనికి మార్గం. కాని, యీ పని చేయాలని యెవడూ అనుకోడాయె. జనులీ విషయం గ్రహించే సమయం యింకా రాలేదు. బానిసలు లేనిచో అసలు రోజు గడవనే గడవదనీ, బానిసత్వాన్ని దేవుడే ఉద్దేశ్య పూర్వకంగా యేర్పరచేడనీ చాలమంది భావించేవారు!

ఐతే క్షుద్బాధనుంచిన్నీ, యాచనా దైన్యాన్నుంచిన్నీ తప్పించుకోడానికి బీదవాళ్ళు ఏం చేయాలి? దేశాన్నుంచి పారిపోవాలా? కొందరు అందుకూ ప్రయత్నించి చూచేరు. దేశాన్నుంచి బైలుదేరే ప్రతీ పడవలోనూ యెందరో వలసకు బోనారంభించారు. జన్మభూమిలో కష్టాలూ, దుఃఖాలూ తప్ప మరేమీ యెరుగని జనులు విదేశాల్లో సుఖమూ, సంతోషమూ లభిస్తాయనే ఆశతో అన్వేషణా తత్పరతతో బోతూన్నారు. కాని, వారి కింకనూ ఏథెన్సే

జన్మభూమి. అదీ యిప్పుడు దూరమైపోతూంది. రాజధాని అక్రోపోలిస్ క్రిందనున్న పట్టణంలోని యిండ్లవంక చూస్తూ, కడవటిసారి వీడ్కోలు తీసి కొంటూంటే చాలమంది కనులు అశ్రుపూర్ణము లైనాయి. అందులోనే తమ గృహాలూ వున్నాయి. నగరం క్రమంగా కనుమరుగైపోతూ, ఆఖరికి కనబడకుండా పోయింది. దూరాన కొండలుమాత్రం పచ్చగా, నీలంగా కనబడుతూన్నాయి. పల్లాస్ ఎథీనా దేవత యెత్తి పట్టుకున్న స్వర్ణబల్లపు మిలమిలలు మాత్రం యింకా చూచాయగా కానబడుతూన్నాయి. అదిగో! ... అంతలో అవిన్నీ మాసిపోయినాయి.

అయ్యో! ఈ ఏథెన్స్ పౌరులు తమ జన్మభూమికి దూరమైపోయిన దెందువల్ల? బానిసత్వ విషఫలాలను అనుభవించక తప్పునా? తాను చేసిన పనియొక్క ఫలితాలనే గాదు, మానవులను భవించాల్సిందే. ఇతరులు గావించిన శుభాశుభ కర్మల ఫలాల్నికూడ కొంతవరకు అనుభవించాల్సి వస్తుంది...

మానవుడు వెనక్కి చూస్తాడు.

అధికాధికంగా ఆ మానవులు గతాన్ని స్మరించేవాళ్ళు. గత కాలంలోనే పరిస్థితులు బాగా వున్నట్లు వారికి తోచేవి. ఎప్పుడూ 'గత కాలము మేలు వచ్చుకాలము కంటేన్' గదా! వెనుకటి రోజుల్లో సత్యం స్వర్గంలో గాకుండా భూమి మీదనే ఉంటూండేది. ఆ రోజుల్లో బానిసలు, యజమానులు అనే భేదం లేదు. పేదలు, ధనికులు అనేది అసలే లేదు. దివోనిసస్ దేవతోత్సవ దినాల్లో జనులు స్వర్ణయుగాన్ని గూర్చి గానం చేస్తూండేవాళ్ళు. యుద్ధాల నెరుగని స్వర్ణయుగాన్ని గూర్చిన ఆనందగీతమే అది. అప్పుడు ప్రకృతి అంతా ప్రశాంతంగా సాగిపోతూండేది. రుజాది బాధలే అప్పుడు లేవు! మానవులకు కావలసిన వాటి నన్నిటినీ ప్రకృతి మాత అత్యుదారంగా ఒసగుతూ ఉండేది. తేనె సోనలూ, పాల వాగులూ ఉంటూండేవి! తేనే రొట్టెలు పుష్కలంగా ఉండీవి. 'ఎంచక్కగా దోరగా ఉన్నాం, చూడండి. మమ్మల్ని భక్షించండి. కావలిస్తే!' అనేవి అవి. విస్తళ్లల్లోకి చేపలు వాటంతట అవే త్రుళ్ళిపడి వచ్చి, 'మమ్మల్ని తినండి! ఎంతో బావుంటాం!' అనేవి. చెట్లమీంచి ఆకులకు మారుగా, పచ్చనై పక్షులే రాలుతూండేవి!

ఆదిమ కాలపు ఈ సంతోషమయ గీతం దిక్కులు మార్మ్రోయు లాగున గానం చేయబడు తూంటే, పల్లవి అందుకుంటూండే వాళ్లు : 'పుణ్య యుగమది బానిస యనుపేరే యెవరూ వినలేదు!' అదొక సుఖమయ ప్రపంచం. ఈ సుఖాన్ని యింత తరచుగా వారు స్మరిస్తూన్నారంటే కారణం వేరేమీగాదు. వారు యిప్పుడు అసుఖులై వున్నారు. ఆ సుఖాన్ని తలచుకుని, దానికై అశ్రులు చాచుతూన్నారు వాళ్లు. పాపం ఇప్పుడు వాళ్ళని నిరంతరం ఆకలి బాధ వెంటబడుతూనేవుంది. స్వర్ణయుగంలో పుట్టకుండా లోహయుగంలో పుట్టడం వాళ్ళ దౌర్భాగ్యం గాకేమిటి?

జనులు ఈ రీతిగా వెనక్కి చూస్తూండేవాళ్ళు. తాము పోయేది ముందుకే. కాని, భవిష్యత్తు అంతా నిరాశాపూరితంగా, అంధకారమయంగా ఉంది. తమ ప్రస్తుతపు అయోమయ జీవితంలో ఈ గత స్మృతులను గూర్చి పాడుకుంటూ ఆకొంచెంసేపైనా వారు తమ కష్టాలు మరచిపో ప్రయత్నించేవాళ్ళు.

కాని, ఇది ఒక స్వప్నం మాత్రమే. అయినా స్వప్నాల్లో కూడా యేదో అర్థం ఉండనే ఉంది. స్వర్ణయుగాన్ని గూర్చి మొదటిసారి మానవుడు కలలు గాంచిన దప్పుడే. పల్లవిని వాళ్లు మనసారా ఒత్తిఒత్తి పలికేవాళ్లు : 'బంగారు కాలమది బానిసలే లేరూ!' సుఖమయ కల్పన. గత కాలపు దివ్యస్మృతి, వాళ్ళలో ఆశల్నిరేకెత్తించి, జీవించడానికి ధైర్యాన్నిస్తూ వచ్చింది. ఆ నాడు ప్రారంభమైన స్వప్నం యింకా ఈనాటికీ కొనసాగుతూనేవుంది! కాని, యిప్పుడిప్పుడే జనులు ఆ స్వర్ణయుగం గతంలో గాక భవిష్యత్తులోనే వున్నదని గ్రహిస్తూన్నారు! భవిష్యత్తులో స్వర్ణయుగమా? ఏమిటీ విరుద్ధం? అంటారా? చెపుతా. స్వర్ణయుగమంటే యేమిటి? ఎప్పుడు ప్రకృతి మానవుని ఆజ్ఞాపాలనం గావిస్తూంటుందో, ఏ నాడు యుద్ధాలనేవి లేక సర్వత్రా శాంతి సౌభాగ్యాలు తాడవమాడుతూంటవో, ఏరోజున ప్రతి మానవుడూ స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాల ననుభవిస్తూంటాడో, ఆ రోజు వచ్చిననాడే ఈ భూమిమీద స్వర్ణయుగం స్థాపించబడిందని చెప్పవచ్చు!

కాని, అంతవరకూ జనులు లోహయుగంలోనే జీవించాలి. ఇందులో జీవితం రోజు రోజుకీ దుర్భరతరమవుతూందికూడాను.

ఏథెన్సులో అంతా డోలాందోళనలోనూ, భయభీతుల్లోనూ మునిగి వుంటూంది. అసంతృప్త జీవుల గొంతు లంతకంతకు బిగ్గరగా వినవస్తూన్నాయి. రోజు రోజుకీ జనులధికాధికమైన ఆవేశంతోనూ, ఆశతోనూ గతించిపోయిన స్వర్ణయుగాన్ని గురించి, తమ తాత ముత్తాతలు నివసించిన ఆ 'మంచి దినాల'ను గురించి కలలు గంటూ పరితపించి పోతూన్నారు. అంతకంతకి వారు ఏథెన్సులోని స్వతంత్ర పౌరులే నేడు శాంతి సౌఖ్యాలకి శత్రువులని భావిస్తూ వారిని ద్వేషించనారంభించారు.

ఒలింపియస్ వీరుడు పెరిక్లిస్‌కు అంతకంతకు ఈ పెనుతుపాను నడుపులో నుంచడం అసాధ్యమైపోతూ వచ్చింది. ప్రతి పౌర సభలోనూ తీవ్ర నేరారోపణలను గావించే గొంతులధికమై పోతూన్నాయి. సముద్రంమీది తుపానునైనా తప్పించుకోవచ్చును గాని యింటిలోని ఈ తుపానుల నెదుర్కొనుట దుస్సాధ్యము. పెరిక్లిస్‌కి బహిరంగ శత్రువు లధికంగా తయారయ్యారు. అతడు రాజవంశీకుడు. కాని ప్రజాక్షేమానికై పాటుబడిన పాపమున కాతనిని రాజవంశీకులే అధికంగా ద్వేషిస్తూన్నారు. ప్రాచీనులైన ప్రసిద్ధ ప్రభువుల, వీర వరుల కుటుంబీకులకు కర్మకారులు, సాలీలు, కుంభకారులు, చర్మకారులు వగైరా సామాన్య జనులన్నా, వాళ్ళ మూకలన్నా, కాకిగోలన్నా మహా మంట. ప్రభుత్వాధికారాన్నంతనీ తిరిగి తమ చేతుల్లోకి

తీసుకోవాలని వాళ్ళు ప్రయత్నాలు చేస్తూనేవున్నారు. దానిలో ప్రజలు వాళ్ళ కుట్రల్ని నిర్మూలించి, ఆ కులీనుల్ని దేశాలనుంచి తరిమివేసారు.

రాజు కులీనులు చాలామంది జనులు తమ పక్షీయులను ఓడించి తరిమివేసేవరకు వేచియుండక, ముందరనుంచీ స్పార్టాకు వలసబోతూ వచ్చారు. స్పార్టాలో జనులు కొండలమీద నివసిస్తూ, పూర్వ సాంప్రదాయాలను గౌరవిస్తూ, కులీన ప్రభువుల అధికారానికి లోబడివుంటూన్నట్టివారు. వారి ప్రధాన వృత్తి వ్యవసాయం. సముద్రం మీద ద్వీపాంతరాలకు పోవడంగాని, చేతిపనులు, వాణిజ్యంగాని వారు స్వీకరించలేదు. భూమిని సాగుచేసే పనిని 'హెలోట్లు' అనబడే బానిసలచేత బలాత్కారంగా చేయించుకుంటూండేవాళ్లు స్పార్టనులు. ఈ హెలోట్లు హీనజాతివారు. దివ్యులు, మహాశూరులు అయిన వారి వంశీకులకు ఈ హీనజాతివాళ్ళు తలవంచి లొంగిపోయినవాళ్లు.

స్పార్టనులు నాణెములు కూడ విచిత్రమైనవే. అవి యెల్లా వుంటామో చెప్పనా? ఎన్నో కాండ్ల ఎడ్లు పూన్చిన కాని కదలని పెద్ద పెద్ద యినుపదుక్కలే వారి నాణెములు! వాట్లని అసలు కదిపేవారేగారు. అవి వారి భవనాల్లోపడి వుంటూండేవి. వాటి ఉపయోగం కూడ బహు అరుదుగనే ఉండేది.

స్పార్టనులు ఏథేన్సును చూచి గొణుక్కుంటూండేవాళ్లు : "ఏథెన్సు యిప్పటికే సాగర తీరంలోని పది రాజ్యాల్ని తన నాయకత్వం క్రిందికి తెచ్చుకొంది. మిగతా రాజ్యాల్ని కూడా తన అధిపత్యం క్రిందికి తెచ్చుకోడానికి యత్నించదు గదా? మనలను కూడా లోబరచు కుందంటే మన పురాతన ఆచారసాంప్రదాయా లన్నిటికీ నీళ్లచుక్క వదలుకోవలసిందే!"

క్రమక్రమంగా ఏథేన్సు, స్పార్టా రాజ్యాల మధ్య వైరం ప్రజ్వరిల్లుతూవుంది. ఏథెన్సు సముద్రములపై అధిపత్యం గలది. స్పార్టా భూతములపై అమేయబలంగల రాజ్యం. ఏథెన్సు నూతన యుగ ప్రతినిధి. స్పార్టా పురాతన భావాలకు, సాంప్రదాయాలకు ప్రతినిధి. ఏథెన్సు నెదుర్కొనేందుకుగాను వాళ్ళ శత్రువుల నందరినీ సంఘటిత పరచాలని స్పార్టానులు యోచన చేసారు.

కాని, ఏథెన్సుకు ప్రధానశత్రువులు ఏథెన్సులోనే వున్నారు. వాళ్ళు గొప్ప శక్తివంతులుకూడాను. దైనందిన జీవితం కష్టతరంగా వున్న వారే అంతరంగిక శత్రువులు. ఈ అంతరంగిక సంక్షోభాన్ని నెరసులనుంచి మహాజ్వాలగా చేయడ మెట్లని స్పార్టనులు ఆలోచించారు. మహాజన సభల్లో పెరిక్లిస్ నేతకు వ్యతిరేకంగా వినవచ్చే కలకలమూ, ఘోషా అంతకంత కధికమవుతూవచ్చాయి. సరాసరిగా, ముఖాముఖీగా పెరిక్లిస్ నెదిరించడం అసాధ్యమని భావించి స్పార్టను ఆయన అంతరంగిక మిత్రవర్గీయు లొక్కరొక్కరి మీదనే అసంతృప్తిని రేగొట్టనారంభించారు. మహాశిల్ప ఫిడియాస్ మీద నేరం ఆరోపించబడింది. పల్లాస్ అథీనా దేవతా విగ్రహపు డాలు మీద ఫిడియాస్, పెరిక్లిస్‌లను పోలిన బొమ్మలను

చెక్కేడని, అది దేవతా ద్రోహమనీ ఆరోపణ! అమరులైన దేవతల మధ్య మర్త్యులైన నరులను నిలుపుటకు సాహసించిన ఫిడియాస్ నేమనాలి? అతడు బందీచేయబడి, ఖైదుల్లో మ్రగ్గుతున్నాడు. మహాశిల్పి ఫిడియాస్ ఖైదులోనే చనిపోయాడు. పెరిక్లిస్ ప్రియురాలు అస్పాషియాకు మరణదండన విధించబడింది. సనాతన దేవతలు, ఆచారాలు పట్ల నిరసనభావం గలిగివుండడం, అవినీతి ప్రవర్తన – యివి ఆమెపై ఆరోపించబడిన నేరాలు! ఆమెకు ప్రాణభిక్ష పెట్టమనీ, దుర్మరణాన్నుంచి రక్షించమనీ వినీతుడై వేడుకుంటూ పెరిక్లిస్ నగరమంతటా తిరిగి అందరుపౌరుల్ని ప్రార్థించేవాడు. ఎల్లాగో ఆమె ప్రాణాలు కాపాడుకొన్నా డాతడు. కాని, శత్రువులు శాంతించలేదు.

వివేకం ఏథెన్సును వదలి వెళ్ళిపోయింది

దివోపీథిస్ అనువాడొకడు యిప్పుడు దివ్యవాణిని ప్రకటించేవాడుగా భావించ బడుతూన్నాడు. వాడు పౌరసభల్లో లేచి ప్రసంగించడం అధికమైంది. సనాతన విశ్వాసాలను గౌరవించి అనుసరించుటలేదని జనుల నీతడు తరచు నిందిస్తూన్నాడు. అతడు దేవాలయంలోనే వుంటూ, ప్రార్థనధికములను నిరంతరం వల్లిస్తూంటాడు. చిన్నా పెద్దా యనకుండా సమస్త దేవతలకూ యెల్లవేళలా కోడిపిల్లలూ, గొఱ్ఱె పిల్లలూ బలిగా అర్పణ చేస్తుంటాడు యితడు. ఐస్కులాపియస్, అధీనా శక్తిరూపిణి అఫ్రొదితి, అపోల్లో మొదలగు దేవతలందరూ ఈ భక్తుని పూజాపునస్కారాలను పొందుతూండేవారు. అనుశ్రుతంగా వస్తూన్న పుక్కిటిపురాణాలనింటినీ యితడు నమ్ముతూ, పునరుద్ఘాటిస్తూండేవాడు. ఒంటికొమ్ము గొఱ్ఱెపిల్ల పుట్టినపుడు ఏథెన్సు నగరం పతనమైపోతుందని భవిష్యత్తును చెపుతూండేవాడు. పాతగాథల నక్షరశః విశ్వసించే ఈ వృద్ధ భక్తుడు అనక్షగోరస్‌ను నిందిస్తూండడం తరచు వినిపిస్తూంది. దేవతలు తమ కీర్తిని ప్రకటించేందుకని స్వయంగా సృజించిన నక్షత్రాదులను కేవల ప్రాకృతిక విషయాలుగా ఖగోళములుగా చూడాలని చెపుతాడా ఈ నాస్తికుడు? అనక్షగోరస్, తాను నాస్తికుడగుటతో సరిపెట్టక అందరినీ అల్లాకమ్మని బోధిస్తున్నాడు. తా చెడ్డకోతి వనమెల్ల జెరచెనన్నట్టుంది! చంద్రుడు దేవతకాదట! అది భూమిలాంటి మరొక గోళమట! సూర్యుడు కేవలం జాజ్వల్యమానమైన గోళమని చెప్పడానికి అనక్షగోరస్ సంశయించలేదే! అల్పజ్ఞుడైన మానవుడు సర్వమునూ తెలుసుకోవాలనీ, భూమ్యాకాశాదులలో ఉన్న సమస్త వస్తువిషయాదులనూ విశదం గావించుకుంటూండాలనీ ఆయన అన్నాడు! అనక్షగరస్ దేవతలను గుర్తించపోవుటే గాక యితరులనూ గుర్తించవద్దని బోధించుతూన్నాడు! ఔరా! ఎంత పిదపకాలం వచ్చింది! చెట్టు చెడు కాలమునకు కుక్క మూతి పిందెలన్నట్లుంది.

పెరిక్లిస్ శత్రువులు నూతనమై, అభ్యుదయ శ్రేయోదాయకమైన, ప్రతీదానికీ శత్రువులే. పౌర మహాసభలో వీరికి అధిక సంఖ్యాకమైన సమ్మతులు ఉన్నాయి. భూలోకంలోని పరిస్థితులేమో మారినాయి. కాని ఒలింపస్ పర్వతం మీద యింకా దివ్యులు యథాపూర్వంగానే

నివసిస్తున్నారు. అక్కడ దేవేంద్రుడు జ్యూస్, దేవతాగణ పరివేష్ఠితుడై పాలిస్తున్నాడు. ఆయన సురులకూ, శూరులకూ తండ్రివంటివాడు. దివ్యాంశ సంభూతులైన సురులు, శూరులు నుంచే రాజ వంశాలన్నీ సరాసరిగా బైలుదేరినాయని చెప్తుతూంటారు. ఏథెన్సు ప్రజలు చాలకాలం క్రిందటనే జ్యూస్ దేవుని వంశీకులైన రాజుల నందరినీ ఓడించి, అధికారాన్ని కైవసం చేసుకున్నారు. కాని జ్యూస్ దేవుడు మాత్రం యింకా స్వర్గాధిపత్యంలో నుంచి త్రోసివేయబడలేదు. జనులాయనకు ఆలయాల్లో పూజా పునస్కారాలు వెనకటివలెనే చేస్తూ, బలు లర్పిస్తూనే వున్నారు.

అగ్నిని స్వర్గానుంచి భూమి మీదకు తే బ్రయత్నించిన ప్రొమిత్యూస్ వంటివాడు యింకొకడు బైలుదేరాడు. మళ్లా ఇతగాణ్ణి కూడ జ్యూస్ శృంఖలాబద్ధుని గావించాడు. దివ్యుల అధికారాన్ని కించెపరిచే యేప్రత్నాన్నీ దేవతలు సహించి వూరుకోరు. అనక్షగోరస్‌ను ఖైదులో బెట్టేరు. తలకు గుడ్డ చుట్టుకుని, ఆ ఖైదు కొట్టులో పడివుండి, ప్రశాంత చిత్తుడై మృత్యువు కోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు ఆ తత్త్వవేత్త. వాళ్ళు తనను చంపగలరు గాని, సత్యమును మాత్రం చంపజాలరు గదా.

హఠాత్తుగా ఖైదుగది తలుపులు బారుగా తెరుచుకున్నాయి. అనక్షగోరస్ శిష్యులు చాలమంది లోపలికి జొరబడ్డారు. తమ్ము పెరిక్లిస్ పంపించాడనీ, త్వరగా బయలుదేరితే రక్షణకు అవకాసం వుందని అనక్షగోరస్‌తో చెప్పేరు. ఒక పడవ వానికి లంచంయిచ్చి, రేవులో పడవను సిద్ధంగా ఉంచారు. తక్షణం బైలుదేరి వెళ్ళేరు పడవ దగ్గరకు. గాలి అనుకూల దిశలో వీస్తుంది. తెరచాపలు ఎత్తేరు. ఆ నావ హెల్లాస్ దేశాన్నించి ఆ వృద్ధ పండితుడు, మహావిజ్ఞాని యైన అనక్షగోరస్‌కు తీసికొని వైదొలగిపోయింది. గ్రీకు దేశపు పూర్వ నామం హెల్లాస్. హెల్లాస్‌కు బుద్ధివంటివాడని అనక్షగోరస్‌ను పొగడేవారు. బుద్ధికి ఈ శరీరంలో స్థానంలేదు! బుద్ధి, వివేకము హెల్లాస్ భూమినుంచి తరిమివేయ బడినాయి!

నాలుగో మండలం

జ్ఞాన ప్రస్థానం

అపరిణత బుద్ధితో మానవుడు గర్వియౌతాడు.

సత్యం, స్వేచ్ఛ దగ్గరలోనే ఉన్నవని భావించిన మానవుడు పొరబడ్డాడు. ప్రకృతిమీద విజయసాధన యెంతకష్టమో తెలిసింది. తాను స్వతంత్ర్యం పొందాననని భావించాడు. కాని అదెల్లాటి స్వాతంత్ర్యము? బానిసత్యం మీద నధిరోహించి వచ్చిన స్వాతంత్ర్యము! తాను సత్యమును కనుగొనగలిగితినని భావించాడు మానవుడు. కాని, తనకూ సత్యమునకూ మధ్య అంధ విశ్వాసములనే దుర్భేద్యమైన గోడ యింకా నిలిచే వుంది. అబంధితంతుడనైతి ననుకొని, ప్రగల్భములు పలుకునాతని వెనువెంటనే దారిద్ర్యము వదలకున్నది. లోహములను కనిపెట్టితినని సంతోషించాడు. లోహవిద్య, కర్మ కౌశలము సాధించితినని మురిశాడు కాని, ఆ లోహాదులతో నాగేటి కర్రలనే గాక కత్తులను కూడ చేశాడు. తను గావించిన పనియొక్క విషఫలాలను తానే అనుభవిస్తూన్నాడు. పంటచేలను, ఫలవృక్షాలను, ద్రాక్షతీగెలను, ఆలివ్ తోపులను వేసి పెంచుతూ వచ్చేడు. కాని, మళ్ళా అంతలోనే వాటిని నరికేసి, నాశనంగావిస్తూ వచ్చాడు. జలములను, సాగరములను తరించు తరణులను నిర్మించుకున్నాడు. కాని, తరంగాలూ, తుపానులూ కూడ ముంచియుండనన్ని ఓడలను తానే ముంచివేసుకుని, అమూల్యమైన సంపదలను మున్నీటి పాలనర్చేడు. ప్రకృతిలో యెన్నిటినో స్వాధీన పరచుకొంటిననుకున్న అతడు తనను మాత్రం గెలువనేరక పోయాడు.

మానవునికి శత్రువులు చాలమంది ఉన్నారు. ఆత్మరక్షణకు ఆయుధాలేమీ లేనప్పుడు అతనిపైన క్రూరమృగాలు పడేవి. హిమానీ ప్రవాహాలు అతని నెన్నోసార్లు శుభ్రంగా తుడిచి పెట్టేసేవి. భూమాతయే కళ్ళ యెదుట పాయలుగా విచ్చిపోయి, మానవుని సర్వస్వాన్నీ దిగమ్రింగి వేస్తూ వచ్చింది. కాని యివేవీ కూడ మానవుడు తనకు తాను గావించుకొన్న వినాశంలో యెన్నోవంతో కలిగించనేలేదు. తానే తనకు శత్రువుడు, మానవుడు! ఎంత విపరీతము! మానవ చరిత్ర అంతా కూడ తనతో తాను గావించుకొన్న పోరాట చరిత్ర యేనని చెప్పాలి.

ఈ పోరాటం ఒక కొలికికి వచ్చేరోజు రానేవస్తుంది. వచ్చే తీరుతుంది. అప్పుడింక మానవులు తమతో తామే పోరాడుతూ కాలం వ్యర్థపరచరు. మానవులు తమ యావచ్ఛక్తినీ యేకోన్ముఖం చేసుకుని, ప్రకృతి శక్తులతోటి పోరాటంలో వినియోగ పరుస్తాడు. కాని అంతవరకూ మానవుడు తరచు దారితప్పుతూ, తూలిపడుతూ, తడుముకుంటూ, మెల్లగా, అతికష్టంతో ముందుకు నడువ గలుగుతాడు. మాటిమాటికీ వెనకకు చూస్తూంటాడు. తిరిగి వెనక్కి వెళ్ళిపోవుదమని అనుకుంటూంటాడు గాని వెనుకకు వెళ్లడం మాత్రం అసాధ్యమే! అతనికి ఆత్మశక్తియందు విశ్వాసమే లోపించిన సమయాలూ, తన్ను తానే శంకించిన ఘట్టాలూ కూడ యెన్నో వున్నాయి.

నాటక రంగం మీద ఒకా నొకప్పుడు తన శక్తిని గూర్చి ప్రగల్భాలు పలికిన మానవుడు యిప్పుడు తననూ, తన అల్పజ్ఞతనూ చూపి పరిహసించు కుంటున్నాడు. ఒక మహాకవి వ్రాసిన నాటకంలో నీ క్రింది సన్నివేశాలను చిత్రించాడు : రంగస్థలంమీద నొక మహా విజ్ఞాని గృహం, ముంగిట నొక శిష్యుడూ ప్రదర్శించబడతారు. శిష్యుడు వంగి, నేలమీద దేనినో వెతుకుతూంటాడు. ఏమిటి వెతుకుతున్నావు? అంటారెవరో. ఏదేనా ముల్లెకోసమా? అబ్బే! కాదు. తార్తారస్ (పాతాళ లోకం)కి బోవు మార్గం కోసం వెతుకుతున్నానంటాడు, శిష్యుడు. మరొక శిష్యుడు యేకాగ్రతతో గణితం వేస్తుంటాడు! ఏమిటి అతగాడు గుణించేది? అబ్బే! మరేమీ లేదు. ఈగ ఒక్కగెంతులో యెన్ని అడుగులు దాటుతుందని లెక్కలు కడుతూన్నాడు! ఇక నా మహా గురువుగారే ప్రవేశిస్తారు. ప్రేక్షకు లాయనను గుర్తిస్తారు. ఆయన సోక్రటీసు. ఎథీనియను లందరిలోకి యెన్నికైనవాడు, మహామేధావి, ఉజ్జ్వల కీర్తిమంతుడు! ఆయన ఆకాశంమీద దృష్టినిలిపి, ఖగోళములను పరిశీలిస్తూ, పరిక్రమిస్తూన్నాడు. అంతలో ఆయన తన కాళ్ళముందున్న గోతిలో కూలుతాడు! ఆయన రిక్తహస్తుడు, పూటకు గతిలేనివాడు!

ఈ నాటక రచయిత మరెవరోగారు. అరిస్టో ఫణిస్ యే! ఆతడు పరిహసించిన దెవరిని? తమ దృష్టినంతనూ ఆకాశంలోనికే నిగుడ్చి, యెక్కడో, దేన్నో చూస్తుంటారు. కాని, తమ యెట్టయెదుట నున్నవాటిని కానలేరు. నక్షత్ర వీక్షకులైన వీరే తత్త్వవేత్తలు, మహాపండితులు. వీరినే గాక సామాన్య జనులనూ అరిస్టోఫణిస్ కవి పరిహసించాడు. వీరికి కడుపే కైలాసం. వెల్లుల్లిపరక దొరికితే చాలు మురిసిపోతారు. పెన్నిధి కంటె యిదె గొప్పదనుకుంటారు, ఈ జనులూ!

ఔను! మహాకవి ఊరకనే మాటాడడు! మానవతా దశలనే మనం మహాకవుల రచనల్లో చూస్తాం. మానవుడు, ఈ రచనలో తనను తానే పరిహసించుకొని, తన శక్తినే శంకిస్తాడు. ఇందులో ఆశ్చర్యంలేదు మరి. జీవితమంటే ఒక గండం తరువాత మరో గండంగా ఉంటూంటే యింకే మనుకుంటాడు? హెల్లాస్‌కు ఈ ఉత్తమభూమికి పాడురోజులు వచ్చిపడ్డాయి. స్వాతంత్ర్యానికి పుట్టినిల్లు, కళలకు కాణాచి, విజ్ఞానానికి వేగుజుక్కయైనది, హెల్లాస్! అయ్యో! ఎట్టి దేశానికి ఎట్టిగతి! యుద్ధంమీద యుద్ధం వచ్చి పండువంటి దేశానికి విచ్ఛిత్తినీ, వినాశాన్నీ తెచ్చి పెట్టినాయి.

అయితే, ఎవరు, ఎవరితో నీ యుద్ధం చేస్తూన్నది?

ప్రతివాడూ మిగతా అందరితోనూ!

బానిసలు యజమానులతో; పేదలు సంపన్నులతో; సామాన్యులు రాజులతో; సాగర ప్రభువులు భూమీశులతో. ఈ యుద్ధాల్లో కత్తులే గాక భావాలు కూడా ఉపయోగించ బడుతున్నాయి. కొందరు వర్తమానం అధ్వాన్నంగా వుంది గాన గతానికి మరలిపోవుదమంటారు. మసలుటకు లేకున్నా సనాతనమైనది గాన పాతకాలపు సంకుచిత లోకానికే మళ్లా వెడదామంటారు వాళ్ళు. మరికొందరు ఈ ప్రపంచపు సరిహద్దులిన్ని పోంతస్ నుంచి సముద్రం వరకూ జరుపుదమంటారు. యుద్ధం చెలరేగుతూనే వుంది. జానపదము లెన్నో పరశురామ ప్రీతి యవుతూన్నాయి. యుద్ధరాక్షసి నడచిన మార్గమంతా కాందిశీకులతో, ఆక్రందనాలతో నిండివుంది. జనులు సకుటుంబంగా, ఆస్తిపాస్తులతో సహా నగరాల్లోకి చేరిపోయి, చుట్టూవున్న రాతి గోడలను మరింత బలపరుస్తూ, వాటి వెనుక ఆత్మరక్షణ గావించుకోవాలనుకుంటున్నారు. కాని, అసలు తలదాచుకొనేందుకే యెవరికీ యిళ్లు లేవు! వందలూ, వేలూకుటుంబాలు అరుబైటనే కంబళ్ళుపరుచుకుని, వాటిమీదనే పండుకుంటున్నారు. దేవాలయాల చుట్టూ, శిలా సోపానాలమీదా, ఆఖరికి వట్టి నేలమీదా కూడా మానవులు గుంపులుగా కాలక్షేపం చేస్తూన్నారు.

తినుటకు అన్నమే దుర్లభమైపోతూంది. నగరాల్లో చాలామంది ఆకలికి నకనక లాడిపోతున్నారు. నగర ద్వార కవాటాలు మూసే వున్నాయి. నగర ప్రాకార కుడ్యాలు యింకా గట్టిగానే వున్నాయి.

యుద్ధం వెంట కరువు, కరువు అడుగులో రోగాలు. గోరు చెట్టుపై రోకటి పోటువలె అన్నార్తులైన ఆ దురదృష్ట వంతులను ప్లేగు మహామారి యెదుర్కొంది. రాతి గోడలు కాని, ఇనుప తలుపులు గాని ఈ మహామారిని నిలువరించనే లేవు. నగర వీధుల్లో సర్వత్రా నేలమీదనే గుంపులుగా పండుకొని వున్న మానవుల్లోంచి ఈ మహామారి తక్కుతూ తారుతూ మెల్లగా తిరుగుతూంది. సమ్మర్దంగా ఉండే బజారుల్లో కూడ అది కాలుబెట్టింది. కొందరికి దాని హిమస్పర్శ చాలు, మరికొందరికి దాని ఊపిరి సోకిన చాలు, ఈ లోకాన్నుంచి మూట కట్టెయ్యడానికి అది అందరినీ సమంగానే చూచింది. బానిస, స్వతంత్రుడు, పేద, సంపన్నుడు, – ఆ ఈ భేదాలు లేకుండా సమస్త జనులను అది ఒకటే రీతిని సంభావించింది. పిన్నలు మృత్యువువాత బడ్డారు; వృద్ధాలు మిగిలిపోయారు! మృత్యువుకు వారూ వీరూ అనేమిటి? యుద్ధరంగం లోనికి దూకబోతున్న యోధునీ పడగొట్టింది. డబ్బును మూటలు కట్టుకున్న లోభినీ యెత్తుకుపోయింది! వీధులన్నీ శవాలతో భీతావహం కలిగిస్తున్నాయి. చనిపోయినవాళ్ళు బ్రతికున్నవాళ్ళని వీధుల్లోకి తరిమేశారు. దారుణంగా వేదిస్తున్న వివాదాన్ని ఉపశమింప చేసుకునేటందుకై పాపం, తీవ్ర ప్రయత్నం చేసి రోగులు నూతుల వద్దకు ప్రాకుతుండేవాళ్ళు. దేవుళ్ళకు ప్రార్థనాదులు గావించేందుకై జనులు ఆలయాలకు మూగేవాళ్ళు. కాని దేవుళ్లు ఎవరిప్రార్థనా విన్నట్లే లేదు. ఈ శిలావిగ్రహాల హృదయాలు కూడ శిలా నిర్మితములే అయి

వుంటాయి. లేనిచో శిలను కరిగించు నా దీనుల ప్రార్ధనలు వాళ్ళని కరిగించలేక పోవునా? ఆకాశవాణి యేమైనా దారి చూపకపోతుందా? అని చాలమంది ప్రయత్నించారు. కాని, దైవవాక్కులు కూడ అజ్ఞేయములుగానూ, సమస్యలు గానూ ఉండిపోయినాయే గాని, వాటి వల్లనూ ప్రయోజనం లేకపోయింది.

మత విశ్వాసాలు సడలిపోయినాయి. కాని, అంతవరకూ కార్యకారణ వివేచన గావిస్తూండే లోకాయతులు మాత్రం నిరాశోప హతులై మతం వైపు మొగ్గ నారంభించాయి. అనక్షగోరస్ శిష్యుడైన పెరిక్లిస్ శూరుడు, కార్యదక్షుడు. తాను మరణశయ్యపై నున్నపుడు మెడలో నొక చిన్న కొయ్య విగ్రహాన్ని కట్టుకున్నాడు! ఆ చిన్న కొయ్య విగ్రహం తన్ను ఉద్ధరిస్తుందని!

స్వార్ధపరత్వం, సంకుచిత భావాలు, ఇంద్రియలోలత దుష్ట బుద్ధులు బంధనాలు తెంచుకున్న క్రూరమృగాలు సర్వత్రా స్వైరవిహారం చేస్తున్నాయి.

సేనికులు యుద్ధాల్లోనే ఆనందాన్ని అనుభవించారు. వాళ్ళకి మానవ హత్యాకాండలే పెద్ద పండెగలైపోయినాయి. ఆహార పదార్ధాలను అమ్మేవాళ్ళ సరకులు దాచి, అధిక ధరలను రాబట్టేవాళ్లు. అబద్ధపువార్తలు వ్యాపించజేసి, తినుబండారాల ఓడల మునిగిపోయినాయి, అంచేత సరుకులకు గిరాకీ యేర్పడిందనీ చెప్పి, దగాచేయ యత్నించేవారు వర్తకులు.

థుసిడైడ్స్ అనే సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు తన కాలంలోని జనుల ప్రవర్తనను గాంచి, విస్తుబోయాడు. తాను కనులారా చూచిన విషయాలను అప్పటి కప్పుడే, అక్కడే వ్రాసినవి చూస్తే మనకు తెలుస్తుంది:

"జనులు తమకు యేమి గతి మూడనై యున్నదో తెలియక, ఈశ్వరాదేశాలను, మానవ శాసనాలనూ కూడ గౌరవించడం మానేశారు.... అదివరదాకా చెదురుతో, రహస్యంగా చేస్తూన్న పనులనే యిప్పుడింక యెల్లాంటి దాపరికమూ లేకుండా, బాహాటంగా చేస్తున్నారు. అంతా నేడోరేపో చావనున్నవారే గాదూ? అందుచేత దైవ శాసనాలను, మానవ చట్టాలను లెక్కజేయ వలసిన పనేముంది? ఏ శాసనాలను అనుసరించు, ధిక్కరించు; దేవతలను భూషించు, దూషించు; ఏమిచేసినా ఒకటే అయినప్పుడు విచక్షణ దేనికి? తాను చేసిన పనులకు శిక్ష ఒక వేళ పడినా, అది అనుభవించే వరకు తాము బ్రతికి వుంటే గాదూ? భవిష్యత్తులో ఆశలేదు, విశ్వాసం లేదు. అందుచేత జనులందరూ యిచ్చకు వచ్చినట్లు ప్రవర్తిస్తున్నారు. మృత్యువు గ్రహించే లోపున ఈ జీవితంలో తక్షణమే అనుభవించదగిన దేమైనా వుందంటే అదికాస్తా అనుభవించే చచ్చిపోదామని అందరూ భావిస్తూన్నారు."

ఒక యుద్ధం ముగిసి మరో యుద్ధం వచ్చు లోపున విరామం వుంటేదా? విదేశాలలో యుద్ధాలు, ఆ వెంబడే అంతర్యుద్ధాలు! జనులు యిళ్ళల్లోనూ, బహిరంగంగానూ కూడా ఒకరి నొకరు హత్యలు గావించు కుంటూండేవాళ్ళు. పురుషులనే గాక స్త్రీలను కూడా తరచు చంపుతూండేవాళ్లు. స్త్రీలు యిళ్ళ కప్పుల మీద నుంచి శత్రువులను పెంకులు విసరుతూ యెదుర్కొనేవారు. జనులు కులీనులనూ, రాజ వంశీకులనూ నిర్మూలించేవాళ్లు. మిలిథుస్

పట్టణంలో జనులు చిన్న పిల్లలను పట్టుకుని, శరీరాలకు తారుపూసి, సజీవంగానే దహనం గావించారు. ప్రభువర్గాలూ తమకు ఆధిక్యత లభించిన చోట్ల ప్రజలను యింత దారుణంగానూ హింసించారు. పొలాలు దున్నేవారే లేకపోయారు. ఆలివ్ తోపులు నరికి, చలిమంటలు వేసుకొనేవారు శత్రు సైనికులు.

జను లొకరొకరిని బీభత్సంతో ప్రశ్నించుకొనేవారు : 'ఈ ఘోర దురంతాలకు మూలం ఏమిటి? మానవులు సహజంగానే రాక్షస ప్రవృత్తి గలవారుగాన లోకం యిల్లా తగులబడుతూందని చాల మంది అనేవారు. మరికొందరు మానవులు గావించిన శాసనాలదే బాధ్యత అన్నారు. సరియైన చట్టాలు చేసి, మంచి ప్రభుత్వాన్ని గనుక స్థాపిస్తే అంతా చక్కబడుతుందని నిరూపిస్తూ తత్త్వవేత్తలు గ్రంథాలు వ్రాస్తూన్నారు. కాని మంచి ఏది? చెడ్డ ఏది?

ఈ ప్రశ్నకు అంతా తలొక రీతిగానూ జవాబిచ్చేవాళ్ళు. ఓౌరులకు మంచి అన్నది బానిసలకు చెడ్డగదా! ప్రభువర్గాలకు మేలైనది సామాన్య జనులకు కీడు.

బోధకులు బైలుదేరి, శిష్యుల్ని చేర్చుకుని, వాళ్ళకి బోధలు గావిస్తూన్నారు: "అందరికీ మేలు చేసే పరమ ధర్మం, న్యాయం అనేవి యెక్కడా లేవు, ఉండవు. ప్రతి మానవుడూ తన కేది మేలు? అని మాత్రమే ఆలోచిస్తాడు."

జనులలలో విశ్వాసం నశించిపోయింది. ఏదైనా ఒకరికి సత్యమూ, మరొకరికి అసత్యమూ అయినచో జనులు దేనిని గౌరవించాలి, అనుసరించాలి? జ్ఞానం ఏది? అజ్ఞానం ఏది? సత్యమును మానవుడు అసలు తెలుసుకో గలడా? ప్రతి వానికీ ఏదో ఒక సత్యం ఉండనే ఉందన్నప్పుడు మిగిలిన వాళ్ళకి ఆ సత్యం పట్ల ఎలాంటి దృక్పథం ఉండాలి? ఒక రాయి ఒకనికి తెల్లగా కనిపించింది. కాని, అది నల్లగా కనబడునేమో? అసలు ఈ ప్రపంచంలో ఏ వస్తువైనా సత్యమేనా? అది జనుల మనస్సులలో యెన్నెన్నో సంశయాలు బైలుదేరేవి. సంశయాత్ములైపోయి, ప్రతివాళ్లూ యిల్లా అనుకునేవారు: "ఇదిగో! రాయి. కాని, ఏమో, ఈ రాయి యిక్కడవున్నట్లు మనకి ఊరికే కనిపిస్తూందేమో? ఒకవేళ నిజంగానే యిక్కడది వున్నా దాని యదార్థరూపం వేరే ఏదైనా ఉందేమో? మనం ఒక వేళ దానిని కనుగొన గలిగిననూ మరొకరికి దాని యదార్థాన్ని చెప్పనే లేమేమో!" ఏ సమస్యకు నిజమైన పరిష్కారం లేనేలేదనే దశ వచ్చేసింది. ముందు త్రోవ బంద్దైపోయింది. మానవుడు తన వివేక బుద్ధుల ప్రామాణికత్వాన్ని అంగీకరించక దేనిని గ్రహించేందుకూ ప్రయత్నమే మానుకుంటున్నాడు. పంచ జ్ఞానేంద్రియములూ, బుద్ధీ, వీటితో మనం తెలిసికొన్న దేదీ సత్యంగాదనే దశ, అది!

మహాత్ముడు సోక్రటీసు

మహామేధావులు కూడా తమ కేమీ తెలియదని చెపుతూండేవాళ్లు. 'నాకేమీ తెలియదని మాత్రమే నాకు తెలుసు!' ఈ వాక్యాన్ని సోక్రటీసు పండితుడు కంఠోక్తిగా అంటూండేవాడు. మొదటిసారి ఆయనను చూచినవారు ఆయనే సోక్రటీసు అనిన్నీ, సుప్రసిద్ధ తత్త్వవేత్త అనిన్నీ నమ్మడం కష్టమే. పాదరక్షలైనాలేకుండా, చినిగిన అంగీతో, బట్టతల,

బుర్రముక్కు, బొర్రకడుపు గల వామన స్వరూపి యాతడు. ప్రతి గ్రీకు గృహంలోనూ 'సైలినస్' పేటిక లుంటాయి. వాటిమీద బానకడుపు, బట్టతల, బుర్రముక్కు గల వృద్ధ వామన విగ్రహం చెక్కబడి వుంటుంది. ఆ పెట్టె తెరిస్తే గృహంలోని అమూల్య వస్తువులన్నీ అందులోనే భద్రపరుపబడి వుంటాయి. వామనాకార సైలినస్ వాటికి రక్షకదేవత. సోక్రటీస్ సరిగ్గా సైలివన్‌ను పోలివుండేవాడు, వికారంగా, ఆయనమాటలు, సంభాషణలు కూడ నిరలంకృతంగానూ, అతి సాధారణంగానూ ఉండేవి. కాని సోక్రటీస్ తన వాదనాక్రమమును నిర్మించుకుంటూ పోవునపుడు ఒక్కసారి ఆగి విన్నావంటే అమూల్యములైన మహోన్నత భావాలను తెలుసుకోగలవు!

సోక్రటిస్ యేమని బోధించేవాడు? ఏరకమైన విజ్ఞాన మది?

అరిష్టోఫనిస్ రచించిన 'మేఘములు' అను సుఖాంత నాటకంలో సోక్రటీసు నాయన చిత్రించాడు. భూమ్యాకాశాల మధ్య గంపలో కూర్చుని వ్రేలాడుతూ, నక్షత్రమండలాన్ని పరిశీలిస్తూన్నట్లుగా ఆయన్ని చూపుతాడు అరిష్టోఫనిస్. కాని సోక్రటీసు ఖగోళ పరిశీలనము గావించేవాడే గాడు. ఆయనకి ప్రకృతి పరిశీలనలో విశ్వాసము లేదు. ప్రకృతి పరిశీలనము మానవుణ్ణి సుఖిగా చేసిందాయేమిటి లెండి! అనక్షగోరస్ గావించినదీ ప్రయత్నమే గాదూ? ఆ పిచ్చివాడు సూర్యుని ఒక అగ్నిగోళమన్నాడు! కాని, మంటలను చూడగల మానవ నేత్రాలు సూర్యుని చూడలేవనే విషయాన్ని ఆతడు గమనించలేదు!

సోక్రటీసు పండితులను గెలిచేవాడు. వారు ఒకరొకరితో యెప్పుడూ యేకీభవించరు గదా! పండితానం అనేకత్వం అనేది మనం వింటూంటాము. తన ఎదుటివాడే వెర్రివాడని ప్రతీవాడూ అనుకునే వాళ్ళు. కొందరు పండితులు పదార్థం అంతా ఒకటే అనుకునే వాళ్ళు. మరికొందరు పదార్థం అనంతమైన వైవిధ్యం గలదనుకొనేవారు. కొందరేమో సృష్టిలో ప్రతీదీ జనన మరణాత్మకమై వున్నదనేవారు. మరి కొందరు అసలు జనన మరణాదులనే లేవనీ, యేదీన్నీ నూతనంగా పుట్టడం గాని, నశించడంగాని లేదనీ అనేవాళ్లు. మానవులు ప్రకృతిని తమ యిచ్చవచ్చినట్లు శాసించాలనుకునే వాళ్లు. కాని అది జరిగేపనా? అల్లుడు వచ్చీవరకూ అమావాస్య ఆగుతుందా? వాన రాకట ప్రాణ పోకట యెవరు శాసించగలరు? దేవతల చర్యలను నరులు తెలుసుకోడం సాధ్యమా? అబ్బే! అంతేగాదుతాము నిగూఢంగా వుంచాలనుకొనే విషయాల్ని వెల్లడించేయాలనుకొనే మానవుల పట్ల దేవతలకు సదార్భవం యెంతమాత్రం ఉండదు కూడాను!

అయితే, యిక మనం తెలుసుకోవలసిన దేమున్నది? అని ప్రశ్నించుకున్నాడు సోక్రటీసు. దైవకార్యములు గాక మానవ కృత్యములనే మనం తెలుసుకోవాలి. ప్రకృతి రహస్యములు గాక మానవ బుద్ధినే మనం విశదం చేసుకో బ్రయత్నించాలి. 'నిన్ను నీవు తెలుసుకో!' ఇదీ మానవుని ఆదర్శం. మానవుని కిటువంటి జ్ఞానవే నిజంగా ఉపయోగకరమైనది.

ఏథెన్సులో 'సోఫిస్టులు' చాలా మంది సుప్రసిద్ధులుండేవాళ్లు. వారు డబ్బు తీసికొని బోధించేవాళ్లు. తత్త్వశాస్త్రాన్నే తాము బోధిస్తామని వాళ్ళ ప్రతిజ్ఞ. సోక్రటీస్ ఉచితంగానే గాని డబ్బు తీసికోడు బోధనలకు. "నేను యెవరికీ బోధించడం లేదు. అందరినుంచీ నేనే నేర్చుకుంటున్నాను!" అనేవాడాయన. సత్యాన్వేషణ గావిస్తూన్నానని ఆయన చెపుతూండేవాడు. ఎవరేనా తనకంటె తెలివైనవారులభించి, ఆయన నుంచి యే కొంచెమైనా నేర్చుకోగలిగితే ధన్యుణ్ణనేవాడు సోక్రటీసు. ఆయన మిత్రులు కొందరురొకసారి డెల్ఫీలోని అపోలో దేవాలయానికి వెళ్ళి, అక్కడి ఆకాశవాణిని ప్రశ్నించారు : "సోక్రటీస్ కంటె తెలివైన వాళ్ళున్నారా?" ఆ దేవాలయ పూజారి పితియా నోటనే దివ్యవాణి వెలువడుతూంటుంది. ఈ ప్రశ్నకు పితియను దివ్యవాణి యిల్లా జవాబిచ్చింది: "లేరు! ఆయన కంటె తెలివైనవారెవరూ లేరు!"

ఈ విషయాన్ని సోక్రటీసుతో చెప్పినపు డాయన ఆశ్చర్య సంభ్రమాలతో, కించిల్లజ్జతో "పితియన్ వాణి అల్లా అనడంలో ఉద్దేశ్యమేమిటో? ఎందుకు? ఏమిటి? నాకేమీ తెలియదే!" అన్నాడట.

సోక్రటీసు ప్రపంచమంతటా పర్యటన గావించాలనీ, నిజంగా తెలివైన వానిని అన్వేషించాలనీ నిశ్చయించుకున్నాడు. మొదట్లో ఆయన ఏథెన్సు ప్రభుత్వంలో అత్యున్నతాధికారంలో వున్న బుద్ధిమంతుని వద్దకు వెళ్ళాడు. ఈ అధికారి మహా తెలివైనవాడని అందరూ అనుకుంటూండేవాళ్ళు. ఆయనతానంతటి వాడనే అనుకొనేవాడు. ఏథెన్సులో అత్యున్నత పదవికి ఈయననే యెప్పుడూ యెన్నుకునేవారు జనులు. తాను అన్వేషిస్తూన్న బుద్ధిమంతుడు ఈయన కాదనే విషయం విస్పష్టం గావడానికి సోక్రిటీసుకు ఎంతోసేపు పట్టలేదు! కొంచెం సేపు సంభాషించేసరికే సోక్రటీసు ఆయన తెలివిని గ్రహించేశాడు. అప్పవంట పప్పులో తెలిసింది!

ఈ రాజకీయాధికారితో యెట్టి దాపరికమూ లేకుండా సాక్షుల సమక్షంలోనే సోక్రటీసు మాట్లాడాడు. "ఎవడురా వీడు, నాతో యిల్లా మాట్లాడ సాహసించువాడు?" అని చెప్పి రాజకీయాధికారికి ఒళ్ళు మండిపోయింది. చాలా తెలివైన వాడననుకొనే ఈ పెద్ద మనిషితో సంభాషణ ముగించిన తర్వాత సోక్రటీసు తామిద్దరిలోనూ తానే తెలివైనవాడనని చెప్పేడు. ఎందుచేతనంటే 'మనకిద్దరికీ యేమీ తెలియదు. కాని నాకేమీ తెలియదనేనా తెలుసు. నీకు అంతా తెలుసు ననుకోడమే గాని నీకేమీ తెలియదనేదైనా తెలియదు గనక!' అన్నారాయన.

తరువాత ఆయన మరొక పండితమ్మన్యునితో 'కవిత్వం-కళ' అను విషయాన్ని గూర్చి మాట్లాడారు. అక్కడా యిదే పరిస్థితి. ఏ ఉపన్యాసకుడైనా తాను మహా మాట్లాడగలడు గాన తాను చాల తెలవిగలవాణ్ణి అనుకుంటూంటాడు. కవి, శిల్పి కూడ తమ విద్యల్లోనూ, కళల్లోనూ తాము గట్టివాళ్ళమే గనుకతాము తెలివైన వాళ్ళ మనుకుంటూంటారు. సరిగా యిదే వాళ్ళని తెలివిహీనులుగా జేస్తూంది. సోక్రటీసు అను చర శిష్య బృందంలో యెందరో మేధావంతులైన యువకు లుండేవాళ్ళు. వాళ్ళు కూడా గురువుగారికి వలనే తమకు యేమీ

తెలియదనీ, సత్యమును గూర్చి యే కొంచెమైనా తెలుస్తుందేమోనని అన్వేషిస్తూన్నామనీ అంటూండేవారు.

సోక్రటీసు శిష్యుడై ఈ రీతిగా ఏథెన్సు వీధుల్లోనూ, పరిసర ప్రదేశాల్లోనూ సంచారాలు చేస్తూ, నిజం తెలిసిన బుద్ధి మంతులను అన్వేషిస్తూండేవారు.

ఒకసారి సోక్రటీసు పలయెస్ట్రాకు వెళ్ళారు. ఏథెన్సులోని విశ్వవిద్యాలయ మనదగిన దది. అక్కడొకచో నాయన శిష్యులైన యువకులు చాల మంది గుమిగూడి, గురువును సగౌరవంగా ప్రత్యుత్థానం గావించారు. సోక్రటీసు నొకబల్లపై గూర్చుండబెట్టి, శిష్యులాయన చుట్టూ చేరి, సంభాషణకుపక్రమించారు. యధాప్రకారంగానే వారి సంభాషణము, సర్వజనులకూ శ్రేయోదాయకమైనదేది? అను టవిషయంపైకి మళ్ళింది.

శిష్యుల్లో కనిష్ఠుడైన క్లినియాస్‌ను సోక్రటీసు ప్రశ్నించారు : "ప్రతివారూ సుఖమునే అన్వేషిస్తూన్నారనేది నిజమా? లేక యిది అసందర్భపు ప్రశ్నమా? ఈ ప్రశ్న లడుగుట కేవలం పరిహాసాస్పదం కాదుగదా? సుఖమును ఎవరు కోరుటలేదు?"

"సుఖమును కోరనివాడు జీవించిన వారిలో ఉండడు!" అని జవాబిచ్చాడు, క్లినియాస్.

"సుఖం దేనిలో ఉంది? సంపదలలోనా?" అని తిరుగు ప్రశ్న.

"ఔనండి! అదే నేను చెప్పాలనుకుంటున్నాను." అన్నాడు క్లినియాస్.

"అయితే సంపదలలో సుఖం యెల్లప్పుడూ ఉంటూందా? ఆరోగ్యం, బలం మొదలైన వాటిలో సుఖం లేదా?"

"ఉంది, స్వామీ! వాటిలోనూ సౌఖ్యం ఉంటుంది."

"మరి, కీర్తి, ప్రతిష్ట మొదలైన వాటి విషయమో? స్వదేశంలో కీర్తిప్రతిష్టలు కలిగి యుండుట వాంఛనీయమే గదా?"

"తప్పక వాంఛనీయమే."

"మంచిది. మరి, ధైర్య సాహసాదులు కలిగి యుండుటో?'

'అదీ గొప్ప విషయమే!"

"అంటే ఏమన్న మాట? సంపదలు, బలం, ఆరోగ్యం, కీర్తి, ధైర్యం మొదలగు నవన్నీ గలవాడు సుఖవంతుడన్న మాట... కాని, మరో సంగతి చెప్పు. ఒక మనిషి తాను కలిగి వున్న వాటి ప్రయోజనాన్ని పొందుతూన్నప్పుడు అతడు సుఖంగా ఉంటాడా? ఉండడా?"

"అటువంటప్పుడే సుఖియై వుంటాడు, నిజంగా."

"అయితే, తాను ఉపయోగించని వస్తు విషయాదుల వల్ల యెవని కేనా ప్రయోజన మున్నదా? ఒక వడ్రంగి దగ్గర అన్ని పనిముట్లూ ఉన్నాయి, పని చేయు కుశలతా ఉంది. కాని చేసేందుకు పనియేమీ లేదు. ఆ పరిస్థితుల్లో వాటివల్ల అతనికి యేమైనా ప్రయోజన మున్నదా?"

"లేదు. అతని పనిముట్లు, కౌశల్యమూ కూడా వ్యర్థమే"

"సరే. మానవుని సుఖం కోసం వుండాలీ అనుకొన్న వన్నీ ఒకనికి వున్నాయనుకో. కాని, వాటిని అతడు ఉపయోగించడు. అప్పుడు వాటి ప్రయోజనం?"

"ఏమీ లేదు. అతనికి వాటివల్ల ప్రయోజన మేమీ లేదు."

"అంటే ఏమని తేలుతూంది? ఒకనికి సుఖసామాగ్రి అంతా ఉండడమే గాక అతడు దానినుపయోగించు తూండాలి కూడాను. అంతేనా?"

"ఔను! నాకూ అల్లాగే తోస్తూంది."

ఈ మాదిరి సంభాషణలు, భావాల్లోని, అభిప్రాయాల్లోని వైరుధ్యాల్ని వెలికితీస్తాయి. ఒక క్షణంలో బలం మానవునికి సుఖదాయకమని క్లినియాస్ అనుకున్నాడు. కాని, ఆ బలమే తెలివిగలవాని కొక రీతిగానూ, తెలివిలేని వాని కింకొక రీతిగానూ ఉపయోగపడుతూంది - తెలివిహీనులకి బలం వరమగుటకు మారు శాపంగా కూడ పరిణమిస్తూంది! అందుచేత బలం మానవునికి సుఖదాయక మనుట పూర్తి సత్యం గాదు! ఈ విషయాన్ని శిష్యులు గ్రహించేందుకు ఆట్టేసేపు పట్టలేదు.

సోక్రటిస్ తోటి సంభాషణలలో శిష్యులు కేవలం మాట్లాడడమే గాక ఆలోచించడం, వస్తువిషయాదుల పునాదుల కంటా వెళ్ళి, వాటిలోని వైరుధ్యాలను వెలికితీసి, సత్యం యొక్క యదార్థ స్వరూపాన్ని తెలుసుకోవడం చేసేవాళ్లు. సోక్రటీస్ కూడ శిష్యులతో బాటు సత్యాన్వేషణ గావించేవాడే. సత్యమును గ్రహించడమే ఆయన పరమార్థం. ఆయన సంభాషణలు వింటూంటే శ్రోతలు బహు గాబరా బడిపోతూండేవాళ్లు. ఏది మంచి, ఏది చెడ్డ, ఏది న్యాయం, ఏది అన్యాయం, - అనేది గుర్తించలేని స్థితిలో పడిపోయీ వాళ్ళు!

ఆ కాలంలో జనులు ఒకగాథను చెప్పుకుంటూండేవాళ్లు. జ్యూస్ దేవుని కుమార్తెలలో సత్యము ఒకర్తె. దినమంతా ఆమె పల్లెలు, పట్టణాలు అనకుండా ప్రతిచోట తిరుగుతూ గడిపి, రాత్రి తండ్రి దగ్గరకు ఒలింపస్ పర్వతా గ్రానికి బోయి, భూలోకంలో తాను చూచినది సర్వమూ నివేదించేది. ఆ రోజున తనను అవమానించిన వారినీ గూర్చీ, దుషించిన వాళ్ళని గూర్చి సత్యదేవత తండ్రితో మొరపెట్టుకునేది. సత్యమును అవమానము చేసిన వాళ్ళను జ్యూస్ శిక్షించువాడు. ఇప్పుడు జనులు ఆ దశనుదాటారు. వారేమనుకుంటున్నారంటే 'సత్యం' భూలోకాన్ని పూర్తిగా వదలిపెట్టేసి, ఒలింపస్ పర్వతానికి వెళ్ళిపోయిందని! మానవుల అంతరాత్మ, మనస్సాక్షి కూడ సత్యంతో బాటు వెళ్ళిపోయింది. మన స్సాక్షి మంచువలె తెల్లనైన

అవకుంఠనంలో దివ్యమైన శరీరాన్ని కలిగి వుంటుంది! అది యిప్పుడింక ఈ లోకాన్ని విడిచిపోయింది. అన్యాయం సంపూర్ణ విజయం పొందింది. ఎక్కడ చూసినా దురాశా, దుష్టత్వం, – యివే కనపడుతూన్నాయి. జనులు సత్యము నెంత మాత్రం ఖాతరు చేయడం లేదు. వారొకరినొకరు క్రూరమృగాల్లా భక్షించుకుంటూన్నారు.

అటువంటి కాలంలోనే సోక్రటీసు జన్మించాడు. ఆయన మరల సత్యమును అన్వేషణ గావించ నారంభించాల్సి వచ్చింది. ఆయన నగరమంతా పర్యటిస్తూ, అందరితోనూ చెప్పేవాడు: "మానవుడుగా జన్మించడం అదృష్టం. అందులోనూ ఏథెన్సులో నివసించగలగడం మరీ అదృష్టం. ఎందుచేతనంటే ఏథెన్సు వాసులు తెలివితేటలకూ, మనో నిబ్బరానికీ, ధైర్యసాహసాలకూ పేరు పొందినవాళ్ళు. అంతేగాదు, వాళ్ళు కేవలం సంపదల కోసమే గాక అజరామరమైన కీర్తి ప్రతిష్ఠల కోసం కూడ పాటు పడుతూ, ఈ మూడింటినీ పొందడానికి తీవ్ర కృషి గావిస్తూంటారు. కాని జనులు తమ ఆత్మోన్నత్యానికై తగినంత శ్రద్ధను చూపడమే లేదు.'

ఈ విషయాల్ని సోక్రటీసు పండితుడు నిరంతరం ప్రతి వాళ్ళకీ బోధిస్తూండేవాడు. బజారులో జనానికి కూడాయన ఇవే సంగతులు చెప్పేవాడు. కాని అక్కడ వాళ్ళకి అమ్మడం, కొనడం, లాభం మొదలైనవి తప్ప మరో గొడవే పట్టదు. పౌర సన్మానాల్లోనూ, విందు భోజనాల దగ్గరా కూడ ఆయన ఈ విషయాలు నొక్కి వక్కాణిస్తూండేవారు. విందుల్లో చాలా మంది దృష్టి పిండివంటల మీదా, మధుపానం మీద మాత్రమే ఉండేది. మరికొందరు గుర్రపు పందెములు, ధనాకర్షణ గురించే ఆలోచించేవాళ్లు. కొంత మంది అధికార పదవులకు యెన్నుకోబడుటకై తాపత్రయపడుతూ, తమ వాగ్ధోరణిని చూపుతూండేవాళ్ళు. చాలా మందికి తిండి, ధనం, పదవులు, – యివే ప్రాప్యములు, పరమార్థములు అక్కడ. ఆ వాతావరణంలో కూడ సోక్రటీసు ఆత్మీయ సౌందర్యం, ఆత్మాభివృద్ధి, వీటి ప్రాధాన్యతనే నొక్కి చెపుతూ వుండేవాడు. ఇల్లాగ చెపుతూండడం వల్ల చాల మంది ఆయనకు శత్రువులుగా తయారయ్యేవారు. కాని, యిల్లాంటి శషభిషలకు సోక్రటీసు భయపడువాడు గాడు. నిద్రిస్తూన్న వాళ్ళ అంతరాత్మలను మేల్కొల్పడమే, జనులలో ఆత్మ ప్రబోధమును గావించడమే ఆయన తన విద్యుక్తధర్మంగా భావించేవాడు.

"నీ ఆత్మనుగూర్చి చింతించు. నిన్ను నీవు తెలుసుకో! నీ నగరం యెంత సంపద్వంతమైనదో, నీ నగరకీర్తి యెంత దూరం వ్యాపించిందో తెలుసుకుని తృప్తిజెందకు. అసలు నగరమంటే యేమిటో మూలానికిబోయి తెలుసుకోండి!" అనువాడాయన.

సోక్రటీసు తన జన్మ ప్రదేశమైన ఏథెన్సును గాఢంగా ప్రేమించేవాడు. చాల మందివలెనే ఆయన కూడా గతించి పోయిన సుదినాలకోసం ఆసక్తితో చూచేవాడు. చేతి పనులూ, వస్తుమార్పిడీ వచ్చాకనే ప్రజలు పాడైపోయినారంటూ ఆయన వాటిని నిందించేవాడు. సాంకేతికాభివృద్ధీ, శాస్త్రీయజ్ఞానమూ జనుల సౌఖ్యాన్నేమీ అభివృద్ధి గావించలేదని ఆయన వాదన. ప్రాచీన కాలమే మంచిదనీ, ఆ మంచి కాలమునకు సమాజం తిరిగిపోవాలనీ,

సాంకేతిక శాస్త్రీయ అభివృద్ధి ఇంకా జరిగితే అధర్మం, అసౌఖ్యం యింకా పెరిగిపోతాయనీ అనేవాడు. జనులందరూ తమ స్వతంత్ర్యాన్ని గూర్చి బడాయి కొట్టుకుంటున్నారే గాని నిజంగా వాళ్ళందరూ ధనానికి దాసులుగా వున్నారు! సోక్రటీసు చెప్పినది విని, చాల మంది పూర్వకాలపు నిష్ఠుర నియమాలు, కఠిన శాసనాలు పునస్థాపించ బడితేనే గాని బాగుపడమనే వాదన సత్యమేనని భావిస్తూండేవాళ్ళు.

"మన తాత ముత్తాతల నాటి నియామాలు, శాసనాలు తిరిగి స్థాపించబడాలి!" అనే విషయాన్ని గురించే నిరంతరం కులీన యువజనుల సమాజాల్లో చర్చలు జరుగుతూండేవి. ఈ మాదిరి సనాతన జీవిత విధానం యింకా నిలిచియున్నది. ఒక్క స్పార్టా నగరంలోనే. ఏథెన్సుకూ స్పార్టాకూ యుద్ధం జరుగుతూనే వుంది. కాని, ఏథెన్సు వారు ప్రతి విషయంలోనూ, చివరికి వేషభాషల్లో కూడా స్పార్టావానులవలె ఉండేటందుకు ప్రయత్నిస్తూండేవాళ్ళు. వారు కూడ బరువైన ముతుక ఉత్తరీయములను ధరించి, పొడవుగా జుట్టును, గడ్డములను పెంచెడివారు. కొందరు రహస్యంగా శత్రువులతో సంబంధములను కూడా పెట్టుకొననారంభించారు.

సోక్రటీసు రాజ వంశీకుడు గాడు. శిల్పియైన సొఫ్రోనికస్ అను సామాన్యుని పుత్రుడు ఈయన. సోక్రటీసు బాల్యంలో ఉలి, సుత్తె చేతబట్టి పనిచేసినవాడే. ఈయన చెక్కిన ఛారైట్స్ అను సోదరీత్రయం యొక్క విగ్రహాలు రాజధాని యైన అక్రోపోలిస్‌లో స్థాపితములై వున్నాయి. ఈ ఛారైట్స్ అనువారు సౌందర్యాధి దేవతలు.

కాని సోక్రటీసు తండ్రి వృత్తిని వదలిపెట్టేడు. చేతిపని మేధస్సును బలహీనపరచి, రాజ కార్యాలలో పాల్గొను అవకాశాన్నీయదని ఆయన భావన. వర్తకులు, వ్యాపారస్థులు, పాలేలు, కుంభకారులు, చర్మకారులు మొదలగువారు సభలు చేసి, రాజకీయాలను నిర్ణయించడంలో వివేకం లేదని ఆయనకు తోచింది. చర్మకారుని పని పాదరక్షలను పుష్టిగా తయారుచేయడమే కాని రాజ కార్యాలను నిర్వహించడం కాదు! రాజకార్య నిర్వహణలో తరిఫీదు నొందిన వారే ప్రభుత్వ యంత్రాన్ని నడపాలిగాని మరొకరు గాదని సోక్రటీసు సిద్ధాంతం.

సోక్రటీసు యొక్క ఈ అభిప్రాయాలను సంపన్నులైన రాజకుటుంబాల యువకులు సహజంగానే యెంతో మెచ్చుకుంటూ వచ్చారు. ఈ విధంగా ఒక సామాన్య శిల్పి కుమారుడు, చినిగిన ఉత్తరీయమే ధరిస్తూండే నిరుపేద, మాతృభూమి కోసం యెన్నో యుద్ధాల్లో పోరాడిన వీరాగ్రేసరుడు, మానవులలో కల్లా నిస్వార్థుడు అయినట్టి సోక్రటీసు అనుకోకుండానే గర్విష్ఠులు, దురాశాపరులు, అధికార వ్యామోహం గలవాళ్ళునైన దేశద్రోహులకు గురువూ, బోధకుడూ అయినాడు!

పోరాటంలో ఎథీనియను ప్రజలు ఓడిపోయారు. అధికారమంతా స్పార్టనుల అనుయాయులైన రాజకుటుంబీకుల చేతుల్లోకి వెళ్ళిపోయింది. వేలాదిగా ఉన్న సామాన్య

వర్తకులు, వృత్తి పనివాళ్లూ గాక కేవలం ముప్పదిమంది ప్రభు కుటుంబీకులే నిరంకుశులై ఏథెన్సు నగర పాలన గావిస్తూన్నా రిప్పుడు! సోక్రటీసు శిష్యులు క్రిటియాస్, ఛార్మిడిస్‌లు యిప్పుడు ప్రభుత్వ అధినేతలుగా వున్నారు. న్యాయం, సత్యం, వివేకం, ధర్మం మొదలైన వాటిని గూర్చి సోక్రటీసు తన శిష్యులతోను, మిత్రులతోనూ గావిస్తూ వచ్చిన దీర్ఘ ప్రసంగాలను, చర్చలను విన్న ప్రజలు, అవన్నీ ఇంక ఆచరణలోనికి రావచ్చు గదా యని, తమ ఆశలు ఫలిస్తాయని ఆశించారు. కాని, జరిగిందేమిటి? ఇప్పుడింక ఏథెన్సులో న్యాయం, ధర్మం మొదలైన మాటలే యెవరినోటా వినబడకుండా పోయినాయి!

నిరంకుశ ప్రభువులు తమ ప్రత్యర్థులను నిర్దాక్షిణ్యంగా చూసేవారు. నిరపరాధులను కూడ వూరకనే శిక్షించి, వారి ఆస్తులను స్వాధీనం గావించుకొంటున్నారు. తమ అధికారంలో ఏదో బలహీనతను, అరక్షిత స్థితిని ఊహించుకుని వారు అడ్డమైన వాళ్లనూ పట్టి ఖైదుచేసి, ఉరితీసి, పిరికిపందల్లా మానవ విద్వేషులుగా ప్రవర్తించారు.

ఏథెన్సు వాసియైన లియోన్ సుప్రసిద్ధుడు. అతడు స్వీయ ప్రాణ రక్షణార్థమై సలామిస్ ద్వీపానికి పలాయనం గావించాడు. క్రిటియాస్, చార్మిడిస్‌లు తనను ఉరితీసి, తన ఆస్తులను లాక్కోవాలని కుట్ర గావిస్తూన్నారని లియోన్ యెరుగును. సలామిస్ దీవికి వెళ్ళి లియోన్‌ను గొనిరమ్మని ప్రభువర్గం వారు సోక్రటీసును, మరో నలుగురినీ ఆజ్ఞాపించారు. న్యాయవిరుద్ధమైన ఈ ఆజ్ఞను నెరవేర్చ నిరాకరించినవాడు సోక్రటీసు ఒక్కడే! తన పూర్వ శిష్యులైన ప్రస్తుత అధికారుల్ని ఆయన బహిరంగంగానే విమర్శించి, వాళ్ళు చెడ్డగొల్లలన్నాడు. తమ మందను తగ్గించేటందుకు యత్నించే వారు మంచిగొల్ల లెట్లా అవుతారు? అందుపై ఆ నిరంకుశులు, యువజనులతో సోక్రటీసు మాట్లాడరాదని నిషేధం గావించారు.

క్రిటియాస్, ఛార్మిడిస్‌లు సోక్రటీసును పిలిపించి, ఆయనతో యిల్లా చెప్పారు : "సోక్రటీసూ! జాగ్రత్తగా మసలుకో! లేకపోతే మా మందలో యింకో జీవాన్ని తగ్గించాల్సి వస్తుంది!"

ప్రభువర్గాల పరిపాలన అంటే యేమిటో యిప్పుడు సోక్రటీసుకి స్వానుభవంలో తెలిసింది. జనులు గొర్రెల వంటివాళ్ళనీ, తాము మందను కాయవలసినవారమనీ వారి అభిప్రాయం!

సోక్రటీసుకు ప్లేటో అనే మరొక శిష్యుడున్నాడు. ఆయన రాజకుటుంబీకుడు, క్రిటియాస్‌కు బంధువు. కాని యితడు కూడా ఈ ముప్పది మంది పరిపాలనతోపోలిస్తే బహుజనపాలనమే బాగుగా వున్నదని మిత్రులందరితోను చెపుతూన్నాను.

ఆఖరికి ఈ నిరంకుశులు కూలద్రోయబడ్డారు. ప్రజా తంత్రమునకు శత్రువులుగా ఉన్నవారి నందరినీ క్షమించుతూ ప్రజాతంత్ర వాదులు ప్రజా పరిషత్‌లో ఒక శాసనాన్ని గావించారు. కాని, వారు సోక్రటీసును మాత్రం క్షమించదలచలేదు. ప్రజా తంత్రమును ద్వేషించ నేర్పిన దీయనే గాదా? హత్యలుగావించి, దోపిడీలు సాగించిన వారికంటె ఈయనే

ప్రమాదకారి, హత్యలు, దోపిడీలు గావించిన వాళ్ళని లోకం పరమ క్రూరులు, రాక్షసులు అనే భావిస్తుంది. కాని, సోక్రటీసు అంటే లోకానికి యెంతో గౌరవము! ఆయన ఉదాత్త చరిత్రుడు, లోకమాన్యుడూను. నిరంకుశులు ఖడ్గవాదులే గాని సోక్రటీసు ఆయుధం, తర్కం అంతకంటె నిశితమైనది. ఆయన యితరులతో వాదించి ఒప్పించే కళలో విద్యలో అద్వితీయుడు, ఉద్దండుడూను!

ప్రజా పరిషత్ గావించిన క్షమాదాన శాసనం వల్ల సోక్రటీసును ప్రజాతంత్ర వ్యతిరేకిగా శిక్షించేటందుకు వీలులేకపోయింది. అందుచేత ఆయన మీద యితర నేరాల నారోపించాలి. అవేమిటి? యువకుల్ని భ్రష్టులుగా చేయడం, కొత్త దేవుళ్ళను ప్రవేశపెట్టడం, యివే ఆయనపై ఆరోపించిన నేరాలు. పరమ పవిత్రమైన అంతర్వాణి తనకు కర్తవ్య నిర్దేశం గావిస్తూంటుందని ఆయన నిరంతరం చెప్పడం మామూలు. అంటే దైవద్రోహం గావించినట్లే నని అర్థం గాదా?

ఆఖరికి అంతాకలసి ఆయన్ని న్యాయస్థానాని కీడ్చారు. ఆయనపై ప్రధాన ఫిర్యాదీయులు ముగ్గురు. మెలితస్ అనే ధనికుడు, దీకోన్ అను న్యాయవాది, అనీతస్ అను నాటక రచయిత; సందర్భం వచ్చింది గనుక చెపుతున్నాననుకోండి, ఈ రచయిత నాటకాలేవీ జయప్రదం గాలేదు.

ఆత్మసమర్ధనకై సోక్రటీసు యేం చెపుతాడో వినేందుకు ప్రజలంతా వేచియున్నారు. న్యాయస్థానం కిటకిటలాడుతూవుంది జనంతో. ఆయన యెల్లాంటి జంకూ కొంకూ లేకుండా యిల్లాచెప్పాడు:

"మీరు నాతో యిల్లా అంటారునుకోండి: 'అనీతస్ చెప్పదేమీ వినిపించుకోకుండానే మేము నిన్ను వదలిపెట్టేస్తాం. కాని ఒక్కషరతు. తత్త్వశాస్త్రాన్ని గురించి యిక నీవేమా ప్రసక్తిపెట్టుకోరాదు'. కాని, మీరల్లా అంటే నేనేమీ జవాబిస్తానో తెలుసా? నా బొందిలో ప్రాణం ఉన్నంత వరకు నేను తత్త్వబోధకుడను, తత్త్వాన్వేషకుడనూ గాకుండా ఉండను. ఆబాల గోపాలమూ ప్రజలు తమ నశ్వరశరీరములు, సంపదలు గురించి తాపత్రయం తగ్గించుకొని, తమ ఆత్మలను గురించి యోచించుకోమనీ, స్వీయజ్ఞానాభివృద్ధికై పాటుపడమనీ చెప్పకుండా ఉండజాలను. నేను చెప్పేది యెప్పుడూ ఒకటే : 'ఓ ఎథీయునులారా! అనీతస్‌ను నమ్మండి, నమ్మకపోండి! మిమ్మల్ని బట్టి నా నమ్మకాలను, చర్యలను మాత్రం మార్చుకోను. నేను నూరుసార్లు చావవలసివచ్చినా సరే కాని నా ప్రవర్తనలో మార్చుకోవాల్సింది లేదు! ఈ విషయం మీద పెద్ద రాద్ధాంతాల్లోకి దిగకండి. నేను చెప్పేది శ్రద్ధగా వినండి, అర్థంచేసుకోండి. మీకు నావంటి మనిషి యింకొకడు దొరకడం కష్టం. అప్రియమైన హితవు చెప్పడానికి యెవరికేమీ పట్టింది? మిమ్మల్ని ముందుకు త్రోలుతూండడానికి కొరడా లాంటి వాణ్ణనుకోండి! నా మీద మీకుకోపం రావచ్చు. నిద్రపోతూన్న వాణ్ణి లేపుతే, లేపిన వానిమీద అతగాడికి కోపం రాదూ? కోపంతో వాణ్ణి తిట్టడూ? తన శేషజీవితాన్నంతనూ మంచాన బడివుండి

నిద్రిస్తూనే గడపాలని అతగాడనుకుంటూంటే, మధ్యలో పానకంలో పుడకలా వచ్చి లేపుతే కోపం రాదా? తిట్టదా? అయినప్పటికీ నేనేమో ఒకరి కోపతాపాలకు వెరవను. నా విధాయకాన్ని చేసే తీరుతాను. మీరు మీ పనులు చూచుకోండి. కాని, నగరంలోని క్రమరహిత్యాన్ని గూర్చి అంతగా పట్టించుకోవద్దు. నేను కలుసుకున్న ప్రతి వ్యక్తితోనూ మాట్లాడూనే వుంటాను. ప్రతి వ్యక్తినీ మంచి వానినిగా మార్చేందుకు ప్రయత్నిస్తూనే వుంటా, నగర పౌరులకు మిత్రుడుగా, శ్రేయోభిలాషిగా వానిని మార్చేటందుకు ప్రయత్నిస్తూనే వుంటా..."

ఈ ధోరణిలో ఉపన్యసించడంతో న్యాయమూర్తులు సోక్రటీసును దోషిగా నిర్ధారణ చేశారు. ఆయనకు మరణదండన విధించాలని ఫిర్యాదీలు సాధికారంగా చెప్పారు. శాసనాల ప్రకారంగానే ఈ శిక్షకు ప్రత్యామ్నాయముగా మరొక దండనను సూచించే అధికారం, హక్కు ముద్దాయికి సోక్రటీసుకు వుంది. ఫిర్యాదీ ముద్దాయిలలో యెవరు చెప్పినా శిక్షను అంగీకరించాలి? అనేది నిర్ణయించే అధికారం అప్పుడింక న్యాయమూర్తులదే యుంటుంది.

కాని, సోక్రటీసు ఏమన్నాడో చెప్పనా?

"ఏ శిక్షను తీసికోగలనని నన్ను మీరు అడుగుతున్నారు గాదూ? నేను యేమి అపరాధం చెల్లిస్తాను? మృత్యువా? ప్రవాసమా?... కాని, నేనే యెక్కడికివెడతాను! ఎక్కడికి వెళ్ళినా నాకు యువకులు లభిస్తూనే వుంటారు, నా ప్రసంగాలు వింటూనే వుంటారు. 'సరే కాని నువ్వు నోరుమూసుకుని ఉండు, నీకింకే బాధా వుండదు' అంటారు మీరు. కాని, మీరు నమ్మండి, నమ్మకపోండి, అల్లాగ ఉండడం నాకు సాధ్యం కాదు. అంతేకాదు. మానవునికి మహాభాగ్యమైనదీ, ఆనందదాయక మైనదీ యేమిటో తెలుసా? ప్రతి దినమూ ధర్మస్వరూపమంటే యేమిటో, గుణదోషము లెట్లా నిర్ణయించాలో చర్చ చేయగలగడమున్నూ, ధర్మాధర్మ విమర్శ, గుణదోష నిరూపణ యెల్లాగో తెలుసుకుంటూండడమున్నూ; యివేనిజంగా మానవులకు ఆనందదాయకములు. ఈ పనిలో గడపిన జీవితమే సార్థకమైనదని చెప్పాలి. ఈ విచారం లేని జీవితం వృధాయే. నేను చెప్పేది మీకు నమ్మకపోవచ్చు, తృణీకరించనూ వచ్చు. కాని, యిదే సత్యం."

న్యాయాధికారులు మళ్లా యేకాంతంలోకి వెళ్లి, సంప్రదించుకున్నారు. ఈసారి వాళ్లు తిరిగి వచ్చి, ధర్మాసనాలలో ఆసీనులై సోక్రటీసునకు మరణదండనమును వినిపించారు.

"కడసారి నీవు చెప్పుకునే దేమైనా ఉందా?" అని న్యాయమూర్తులు సోక్రటీసును అడిగారు.

"ఇదిగో! ఇక్కడ నేను, ఒక నిర్దోషిని, వృద్ధుడను, సమ్మానార్హుణ్ణి నిలచి యున్నాను. నాకు మరణదండన విధించబడింది! జీవితంలోంచి నిష్క్రమించేటందుకు సమయం నాకు ఆసన్నమైయుంది. మృత్యువులోనికి నేను వెడతాను. మీరు జీవితంలోకి పోతారు."

సోక్రటీసు నిశ్చలుడై ఖైదు గదిలోనికి నడిచిపోయాడు. నేర విచారణలో తన్నుదా రక్షించుకొనేందుకు ఆయన ప్రయత్నించలేదని శిష్యులు, మిత్రులు, అందరూ కూడా పరమాశ్చర్యపడ్డారు. ఇంతకన్న తేలిక శిక్షతో సరిపెట్టుకు పోయేటందు కాయనకు అన్ని అవకాశాలూ ఉన్నాయి. ప్రవాస శిక్షను కోరితే యిచ్చేటందుకు న్యాయాధిపతులు సంసిద్ధులుగానే వున్నారు. కాని, తన ప్రాణాలు కాపాడుకోటానికి ఆయన ఏ ప్రయత్నమూ చేయలేదు! 'ఏమిటి, మహాత్మా! యిల్లాచేశారు?' అనడిగితే 'నాయనలారా! చనిపోవడమే నాకు పరమ శ్రేయస్సు!' అని జవాబిచ్చారాయన. ఖైదులో నుంచి పారిపోయేటందుకు కూడా ఆయనకు అవకాశం యిచ్చేరు. కాని, సోక్రటీసు యిల్లా అన్నారు:

"బిడ్డలారా! ఒద్దు. అది ధర్మం కాదు. అది సరియైన మార్గం కాదు. నేను నా స్థానంలోనే ఉండాలి. జీవితమంతా ధర్మప్రవర్తనను గూర్చే మాట్లాడుతూ బోధిస్తూ వున్న నేను ఆఖరికి నామాతృభూమి నిర్ణయించిన అర్హత ప్రదేశంలో నిలబడకుండా పలాయనం గావించేనని లోకం చెప్పుకోవలసి రావడమా? అది నా కేమంత శ్రేయస్సు? అపకీర్తి భాజనమైన పనిచేయడం కంటె మరణించడమే మేలు. ఉత్తరీయం పైన కప్పుకుని, మృత్యుచ్ఛాయలలోనికి నిష్క్రమించడమే నాకు మంచిది. చివరి దినాల్లో నేను పతితునివలె పలాయనం గావించలేదనే విషయం యెరిగి వుండడంలో యెంత సంతృప్తివుంది! నేను మూడుకాళ్ళ ముదుసలిని. ఏ పక్షాన చూచినా పరలోకంలో ఒక కాలు, యిహలోకంలో ఒక కాలుపెట్టి వున్నవాణ్ణి. ఆఖరికి ఈవిధంగా ప్రవర్తించేదని అనిపించుకోవడం యెంత క్షూణత? నా జీవితంలోని అత్యధిక భాగాన్ని యే గడ్డమీద గడిపితినో అట్టి నా మాతృభూమిని నా అవసానదశలో వదలిపోనా? ప్రాణాలమీది తీపివల్ల మాతృదేశపు శాసనాన్ని అతిక్రమించేనని యితరు లాడుకొనేటట్లు ప్రవర్తించడం యెంత తప్పు?"

శిక్ష అమలు జరుపవలసిన రోజు వచ్చింది. అంతా యధావిధిగా సిద్ధం చేసుకోడానికై సోక్రటీసు పెందలకడనే లేచాడు. తన శయ్యచుట్టూ చేరిన శిష్యులతో ఆఖరి సంభాషణను సాగించాడు. ఆఖరి రోజున ఆయన శిష్యులతో దేన్ని గురించి మాట్లాడారు?

మృత్యువంటే ఏమిటి? మానవుడు అమరత్వమును సాధించగలడా? శరీరాన్నుంచి విడదీయబడినపుడు ఆత్మ యేమవుతుంది? శరీరంలేని ఆత్మ జీవించియే వుంటూందా? లేక అదికూడ నశిస్తుందా? శరీరం నాశనం చెందడంతో ఆత్మ కూడ గాలిలో చెదరిపోతూందా? ఈలాంటి ప్రశ్నలనుగూర్చే ఆయన మాట్లాడారు.

సోక్రటీసు పండితుడు ప్రశాంత చిత్తంతో మృత్యువు నెదుర్కొడానికి ఆయత్త మవుతూన్నాడు.

సూర్యాస్తమయం కావచ్చింది. సూర్య భగవానుడు దృష్టిపథము నుంచి తొలగి, నగరానికి వెనుకవైపున దిగిపోతూండగా విష పాత్రను తీసికొని వచ్చాడు. మరణదండన మమలుచేసేవాడు. సోక్రటీసు శిష్యుడొకడు అంత తొందరేమని దండకుని మందలించాడు.

దూరస్థ పర్వతాగ్రాలమీద యింకా సూర్యకాంతి ఉందనీ, సూర్యాస్తమయం యింకా కాలేదనీ, విషపాత్రను తేవడానికి అంతతొందరేమనీ అతడు ఆక్షేపించాడు.

"విషం సిద్ధంగా ఉంటే తెమ్మనండి!" అన్నారు సోక్రటీసు.

విషపాత్రమును గొనివచ్చిన వానితో ఆయన యిల్లా అన్నారు: "ఉత్తముడా! నేనేం చేయాలో చెప్పు. నీవు యిల్లాంటి విషయాల్లో అనుభవశాలివీ, ప్రజానిధివీ అని భావిస్తా."

ఈ మాటలంటూ ఆయన శిష్యులవైపు తిరిగి – "మరిచిపోకండి సుమా, నేను అస్క్లెపియస్‌కు ఒక పుంజు బాకీవున్నానని!" అన్నాడు.

ఇవే సోక్రటీసు ఆఖరి మాటలు.

మృత్యుదాత విషపాత్ర నందిస్తూ అన్నాడు: "విషం త్రాగండి. తరువాత పాదాల్లో భారంగా ఉందనిపించే వరకూ వేచివుండి, అప్పుడు పండుకోండి. విషం తనపని ఆరంభించిందని దానికి అర్థం."

కొద్ది క్షణాల్లోనే సోక్రటీసు పండుకొన్నాడు. ఆయన పెదవులు కదలడం మానేశాయి.

సోక్రటీసు మరణం దండన అనిపించలేదు! జీవితంలో నుంచి యిచ్ఛా పూర్వకంగానే వైతొలగిపోవడంలా వుంది! లోకం వేల సంవత్సరాలుగా సోక్రటీసు శిష్యులు ఆయన జీవితం, బోధనలు, మరణం మొదలైన వాటిని గూర్చి వ్రాసిన కథలను చదువుతూనే ఉంది. కాని, సోక్రటీసు పండితుని విషాదాంతాన్ని గూర్చి మనం యింకా యిప్పుడిప్పుడే గ్రహిస్తున్నా మనిపిస్తుంది.

జనులు న్యాయంగా ప్రవర్తించాలని ఆయన బోధించుతూ వచ్చారు. కాని ఆయన శిష్యులు ఆయన ఉద్దేశ్యాలకు భిన్నంగా నికృష్టులుగా, ద్రోహులుగా తయారయ్యారు! ప్రజలను న్యాయమార్గాను వర్తులుగా చేయాలంటే న్యాయమంటే యేమిటో వాళ్ళకి విశదీకరించి బోధించడమే ఏకైక మార్గమని సోక్రటీసు అనుకున్నారు. కాని ఆయన శిష్యులు క్రిటియాస్, ఛార్మిడిస్‌లు న్యాయమంటే తెలుసుకొన్నవారే యైననూ అన్యాయమునే ఆచరిస్తూ వచ్చారు! పైపెచ్చు సోక్రటీసును గూడా తమ దుష్కృత్యాలలో భాగస్వామిగా చేశారు. ఎట్లాంటే వారికి గురువు, బోధకడు ఆయనయే గదా!

ఇతర తత్త్వవేత్తలవలె సోక్రటీసు ప్రకృతిని గూర్చి తెలిసికో ప్రయత్నించలేదు. 'మానవుని పనులనే' ఆయన సవిమర్శగా పఠించ నారంభించారు. ఈ పరిశీలనయే సోక్రటీసును మహా దుష్టకార్యాల్లో భాగస్వామిగా ఉండేటట్లు చేసింది. 'మానవుల్లో కల్లా అత్యుత్తముడుగా' యెంచబడిన సోక్రటీసు ఈ రీతిగా తప్పటడుగు వేసి, దారీ తెన్నూ లేని అధ్వాన్నపుటడవిలో పడిపోయాడు. చివరకు ఆయనకు బలవన్మరణం సంభవించింది.

ఆయన శిష్య ప్రశిష్యులు వ్రాసిన యెన్నో గ్రంథాల్లో సోక్రటీసు మరణాన్ని గూర్చిన కథలు వర్ణించబడి వున్నాయి. వాట్లని చదువుతూంటే ఆ వృద్ధపండితుని పట్ల మన అత్యంత గౌరవమూ, సానుభూతీ కలుగుతాయి. న్యాయాధిపతుల ముందు ఆయన తన్ను కొంచెపరచుకోలేదు, అవకాశం వున్ననూ ఖైదు నుంచి ఆయన పలాయనం గావించనూ లేదు. 'శాసనాన్ని అతిక్రమించడం కంటె మరణించడమే మేలు!' అంటూండేవారు ఆయన.

తత్త్వవేత్తలను యెప్పుడూ వాళ్ళ ఆత్మబలమును బట్టి ఉత్తమ మధ్యములుగా నిర్ణయించడానికి మనం అంగీకరించాము. అట్లుగాక మానవజాతి అభివృద్ధికై, పురోగమనానికై ఒక తత్త్వవేత్త తోడ్పడినాడా? లేక ఆటంకంగా నిలిచాడా? అన్న దాన్ని బట్టి మనం వారి న్యూనాధిక్యతలను కొలుస్తాము. సోక్రటీసును గూర్చి ఈ దృష్టితో చూచినపుడు మనం ఏమంటాము? మానవుని అభివృద్ధికి ఆయన యెంత వరకు తోడ్పడ్డారు?

మానవుడు స్వాతంత్ర్యం కేసి పురోగమిస్తూన్నాడు నిరంతరం. ఏథెన్సులోని ప్రజాతంత్ర పరిపాలన, ఈమార్గంలో ఒక ముందడుగే. ప్రస్తుతపు కొలమానాన్ని బట్టి చూస్తే అది సరియైన ప్రజాతంత్ర కానిమాట నిజమే. ఎందుచేతనంటే కొద్దిమంది ఏథెన్సు పౌరుల ప్రజాతంత్ర రాజ్యాంగం లక్షలాదిగా వుండిన బానిసల, విదేశీయుల పరాధీనత మీద ఆధారపడినదే గనుక! ఏదేమైనను నిరంకుశ రాజరికంతో పోల్చిచూస్తే మాత్రం యిది ఆ కాలంలో అభివృద్ధికరమైన ప్రభుత్వ విధానమే. మరి అటువంటి ప్రజాతంత్రానికి సోక్రటీసు విరుద్ధంగా ఉన్నాడాయె! స్వాతంత్ర్యము నాయన మత్తు పానీయములతో పోల్చి, దుష్టులైన మద్యవ్యాపారులు దీనితో జనులను మతిభ్రష్టులుగా జేస్తున్నారన్నాడు.

మానవుడు క్రమంగా సత్యం వైపునకు పురోగమిస్తూన్నాడు. ప్రకృతి విజ్ఞానం, ప్రకృతిమీద యితోధికారం, - వీటివైపు మానవుని పురోగమనం ఉద్దేశించబడి సాగుతూంది. కాని, సోక్రటీసు ప్రకృతి పఠనమునకు అనుకూలుడు గాడు. 'ఆత్మను తెలుసుకో!' అనేవాడు ఆయన. ఆత్మ అనేది పదార్థ ప్రపంచానికి వెలుపల, ప్రకృతికి అతీతంగా యెక్కడనో ఉంటూన్నట్లు!

ఈరీతిగా సోక్రటీసు పండితుడు తన బోధనలతో సమకాలీన ప్రజలకే గాక రాబోవు కొన్ని తరాల వరకూ కూడా మానవజాతికి హానికలిగించారు. మానవజాతి అభివృద్ధిగాక తమ స్వార్థమునుకోరే ప్రతివారూ కూడ సోక్రటీసు వచనాలను ప్రమాణంగా ఉదహరిస్తూ వచ్చారు. వెనుకటి కాలంలోని, మన తాత ముత్తాతల ఆచారాలకు, పురాతన విశ్వాసాలకు మరలిపోవాలి! అన్నదే వారి ఘోష.

సోక్రటీసు పండితుడు తన వాదనాక్రమములో నిశితమైన తర్కము నుపయోగించి సత్యార్థ ప్రకటన గావిస్తూండేవారు. ప్రతిపాదనా పూర్వపక్ష సిద్ధాంతాలతో గూడిన మూడు సోపానములు గల నిచ్చెనవంటిదది. దానినే గతితార్కిక విధానమని పిలిచేవారు. తన వద్దకు వచ్చే పండితు లందరకూ వస్తువిషయాదుల నింకను నిర్దిష్టంగా నిర్వచించే ఈ విధానమును బోధిస్తూ వచ్చారాయన. కాని స్వయంగా ఈ విధానాన్ని ఉపయోగించి వస్తు పరిశీలనము,

సత్యాన్వేషణము గావించ ఆయన యత్నించనేలేదు. సోక్రటీసు, ఆయన అనుయాయులూ కూడా గతి తర్కమును అర్థరహితమైన దానినిగా, వట్టి ఖడ్గవాదంగా, వ్యర్థమైన వితండవాదంగా తయారు చేశారనిపిస్తూంది. ఒక తప్పుటడుగు యెప్పుడైతే వేశాడో సోక్రటీసు అప్పుడే తన శిష్య ప్రశిష్యులనే గాక ఆ తరువాతి తరాల వారైన యెందరో జ్ఞానాన్వేషకులను కూడ తప్పుదారి పట్టించాడు.

దివ్యభూమికి పునరాగమనం

సోక్రటీసు శిష్యులలో ప్లేటో అను నాత డొకడుండేవాడు. ప్రజాతంత్రాన్నీ, విజ్ఞానాన్నీ ద్వేషించడంలో ఈతడు గురువును కూడ మించినవాడు. యువకుడైన ప్లేటో యోచనా పరుడైన మనిషి, తపస్స్వాధ్యాయ నిరతుడైన నియమ వంతుడుగా ఉండేవాడు. ఈతడెప్పుడూ ఆలోచనా ధీనుడై, ప్రశాంతంగా ఉండేవాడే గాని గందరగోళం, కంగారు మాత్రం ఈయనలో యెన్నడూ గనవచ్చునవిగావు. తన సహాధ్యాయుల నీతడు చిన్నచూపు చూస్తూండేవాడు కూడాను. ఈయన ప్రారంభం నుంచీ చక్కని కార్యదీక్షను గనపరచేవాడు. తన గురువుగారి బోధనల నన్నిటినీ గ్రంథస్తం గావించి, మానవాళికై భద్రపరచాలని ప్లేటో సంకల్పించాడు. ఆయన తలపెట్టిన ఈ కార్యము సామాన్యమైనది కానేకాదు. తన గురువైన సోక్రటీసు లోకోత్తరుడని ప్లేటో గ్రహించగలగాడు. సోక్రటీసుతో సంభాషణ ఒక్కొక్కసారి పూర్తియైన తర్వాత ప్లేటో యింటికివచ్చి కూర్చుని, గంటము చేతబట్టి మైనపు పలకమీద తమ సంభాషణల నన్నిటినీ, మాట మాటనూ జ్ఞాపకం చేసుకుని వ్రాస్తూండేవాడు. కాని, అదే సమయంలో తన స్వంత వ్యాఖ్యానమును కొంతైనా చేర్చి, దానిని సుబోధకముగా చేయకుండా ఉండలేక పోయేవాడు. గురు శిష్య సమావేశ వృత్తాంతము నంతనూ నాటక రంగం మీద పాత్రల సంభాషణలవలె ప్లేటో వ్రాసేవాడు. శిష్యగణ పరివేష్టితుడై సోక్రటీసు కూర్చుని, వాళ్ళతో ప్రశ్నోత్తర రూపంలో మాట్లాడుతూన్నట్లు చిత్రించబడుట వల్లనే ఈ నాటికీ ప్లేటో రచించిన 'సంవాదములు' లేక సంభాషణలు' (డైలాగ్స్) చవులు బట్టిస్తూ, అత్యంతాశక్తి జనకంగా, సజీవమై, నాటకమువలె రమ్యతరమై వుంటాయి.

సోక్రటీసు చిరునవ్వు నవ్వి, శిరఃకంపం గావించి, అంటాడు: "అమరులైన దేవతలు ఈ యువకునికి నన్ను గురించి యెల్లాంటి భావాలున్నాయి!"

సోక్రటీసు మరణానంతరము ప్లేటో వెంటనే మాతృభూమిని విడిచిపోయాడు. ఏథెన్సులో ఉండడం ప్రాణాపాయకరమని ఆతడు గ్రహించాడు. పూర్వపు రాజవంశీకుడు ప్లేటో. ఆతని సమీప బంధువర్గాలు బహు చురుకుగా కుట్రలు చేస్తున్నారు. ప్రజాతంత్ర ప్రభుత్వాన్ని

కూలద్రోయడానికి. ప్లేటో కూడ ప్రజాతంత్ర నాయకుల పట్ల తన వ్యతిరేకతను ఎప్పుడూ ప్రకటిస్తూనే ఉండేవాడు. ప్రజాతంత్ర నాయకు లందరూ సామన్యులేగాని ఆభిజాత్యం గల వారొక్కరూ లేరు. వర్తకులు, నౌకా నిర్మాతలు, చర్మకారులు, శిల్పులు, దారుశిల్పులు, పడవల స్వంతదార్లు మొదలైన వారే, వారందరూ. వీరే మహాత్ముడైన సోక్రటీసును మరణశిక్షకు గురిజేసినవారు.

ఈ కారణం వల్ల ఆయన ఏథెన్సు నుంచి పారిపోయాడు.

సత్యం, ధర్మం, న్యాయం క్రింద జీవించు ప్రజలు గల దేశం యేదైనా ఈ లోకంలో ఉందా? సమస్త సందేహాలను నివృత్తి చేయగల, అన్ని ప్రశ్నలకూ జవాబీయగల శాస్త్రం యేదైనా ఉందా?

జిజ్ఞాసియై ప్లేటో సముద్రం దాటి ఈజిప్టు ప్రదేశానికి వెళ్ళాడు. ఐగుప్తీయుల ఆచార విచారాలూ, విశ్వాసాలూ కూడా ఆయనకు విడ్డూరంగానే కనిపించాయి. అక్కడ అధికారం అంతా పురోహితులదే. అది ప్లేటోకు ఆమోదయోగ్యంగా తోచలేదు. ఐగుప్తుల్లో ప్రతివారూ తనకు విధ్యుక్తమైన పనినే చేస్తారు. ఆయా వృత్తులు గావించువారి బిడ్డలూ ఆ వృత్తుల్లోనే వుంటారు. ఈ విషయం ప్లేటోకు అతి సహజంగా, న్యాయంగా కనిపించింది. కర్షకులు కృషియందే నిమగ్నులై వుంటారు. రైతుబిడ్డ మరొకవృత్తి నేర్చుకోడు. ఏదో చేతివృత్తి చేసుకునే వాని కొడుకు రాజు కొలువులో చేరాలనుకోడు, పురోహితవృత్తి చేద్దామనీ అనుకోడు. ఏథెన్సు ప్రజా ప్రభుత్వంలో యిల్లాకాదు. ప్రతి కుంభకారుడూ, చర్మకారుడూ, రేవుకూలి, క్షురకుడూ కూడా పౌర సదస్సులలోనికి వచ్చి, రాజ్యాంగ వ్యవహారాల్లో జోక్యం కలిగించుకోగలడు! రాజ వంశీకులకే ప్రత్యేకించబడిన రాజ్యాంగ వ్యవహారాల్లో యితరు డెవడైనాసరే జోక్యం కలిగించుకుంటే ఈజిప్టులో కఠిన దండనకు గురవుతాడు.

ఇదంతా పరిశీలించిన ప్లేటో క్రమంగా ఒక తరహా రాజ్యాంగ విధానాన్ని యోచించ నారంభించాడు. దానిలో రైతులు వ్యవసాయాది కృషులు సాగిస్తుంటారు. చేతిపనుల వాళ్ళు వివిధ వృత్తులు చేస్తూ ఉంటారు. శూరులు, తత్త్వవేత్తలు ప్రజలను పాలిస్తూంటారు. రక్షిస్తూంటారు. ఈ మాదిరి ప్రభుత్వం చాలమంది జనులను బండచాకిరీ చేయమనీ, కొలది మందిని పెత్తనం చేయమనీ విధిస్తుంది. చాల మందిని అజ్ఞానంలో ఉంచుతూ కొద్దిమందికే జ్ఞాన సంపాదనావకాశాల నిస్తుంది. కాని, యిదే ప్రజాతంత్రం కంటె న్యాయతరమైనదని ప్లేటో భావించాడు.

రాజవంశీకుడైన ప్లేటో భావనాక్రమం సామాన్య జనుల్ని గూర్చి అంతగా శ్రద్ధతీసుకోదు. "చర్మకారు డెవడో, వానికేమి జరుగుతున్నదో నని రాజ్యాంగం యెంతమాత్రం

పట్టించుకోదు. రక్షకశ్రేణుల వారే ముఖ్యులు. ఎందుచేత? రాజ్యాంగం సక్రమంగా నడవాలంటే, సువ్యవస్థ స్థాపించబడాలంటే రక్షకులుండితీరాలి. చర్మకారుడో, క్షరకుడో యేమైపోతాడోనని దిగులు చెందుతూ ఉండలేదు రాజ్యాంగం. అందుచేతనే రాజ్యాంగ రక్షణ కవసరమైనవారే 'ఉత్తమజనులు.' వారు ప్రధానులు."

కాని, 'ఉత్తమ జనులు' న్యాయశీలురుగానూ, ధార్మికులుగానూ, గౌరవనీయులుగానూ ఉండి ఉండాలని అర్థం గాదు. రాజ్యాంగ క్షేమం కోసం పరిపాలక వర్గాల వారు అబద్ధాలాడడం, మోసం చేయడం అవసరపడవచ్చు. వారు శిక్షార్హులు కాజాలరు. కాని సాధారణ జనులు, కర్మకారులు, రైతులు దగా చేస్తే, అబద్ధమాడితే, శిక్షార్హులగుదురు. ఇట్టిదే ప్లేటో యొక్క 'ధార్మిక రాజ్యాంగం' యొక్క రూపురేఖలు.

ప్లేటో అతివిచిత్రమైన, ద్వైధీభావం గల జీవితం గడిపేవాడు. ఆయన అందరు మనుజులవలెనే తిరుగుతూ, అంతా చూస్తూ, జనులాడుకొనేది వింటూ, అడిగినవారికి జవాబు లిస్తూనే ఉండేవాడు. కాని, ఆయన దృష్టి మరొకచోట ఉండేది. శరీర మొకచోట మనసు మరొక దిక్కున. మరణించిన తన గురువు సోక్రటీసుతో ఆయన ఆత్మ సంభాషిస్తూండేది. సాధారణ నేత్రాలతో తిలకించజాలని దేనినో ప్లేటో ఆత్మ చూస్తూండేది. ప్లేటోకు సోక్రటీసు సజీవుడుగానే కనిపించేవాడు; కాని సజీవంగా వుండి, అటునిటు తిరుగు జనులు మాత్రం ఆయనకు యదార్థవ్యక్తులుగా గాక కేవలం ఛాయామాత్రులుగా కనబడేవారు.

ఆయన విషయంలో జాగ్రత్త, సుషుప్తి అటు నిటు తారుమారైనాయి. ఆయకు కనిపించు సమస్త వస్త్వాదులున్ను కలలోనికివలె వెంటనే అదృశ్యమైపోయేవి, కరిగి మరుగైపోయేవి. మానవుని జీవితము, అదృష్టము, శాసనము మొదలైనవన్నీ కేవలం అనిశ్చితములున్నూ, అశాశ్వతములున్ను. అట్టిదో తాను దేనిపై నాధారపడి యుండగలడు? ఈ లోకంలో స్థిరమైన దేది? మానవుని కేడుగడ ఏది?

ప్లేటోకు వృద్ధ సోక్రటీసుతో జరిపిన సంభాషణలన్నీ జ్ఞాపకమే. నశ్వరమైన ఈ దృశ్య విషయ ప్రపంచానుంచి సోక్రటీసు తన పైకెత్తి భావనా ప్రపంచంలోనికి ప్రవేశ బెట్టాడు. అక్కడ పనిచేయగలవి వివేక చక్షువులే, మనోనేత్రాలే. అగోచరమైన తర్క సోపాన పంక్తిపై నడచి వెళ్ళ గలిగిన మహామహుడు తన గురువు సోక్రటీసు. చుట్టూ తామరతంపరగా యెన్నో చెట్లు, ఓకు, పొన్న, గంగరావి మొదలైనవి ప్లేటో చూసేవాడు. కాని, అవేవీ శాశ్వతములు గావుకదా. ఏ తుపానో వాట్లని నాశంగావించవచ్చు, లేదా గొడ్డలికి లోబడి అవి రూపుమాసిపోవచ్చు. అదీగాకుంటే దావాగ్ని జ్వాలల్లో భస్మ మాత్రావశేషణం గానూవచ్చు.

బ్రహ్మాండమైన ఓకు చెట్లు కూడా నాశనమై ఈ భూమిమీద నుంచి ఆనవాలైనా లేకుండా అదృశ్యమైపోవచ్చు. అయితే శాశ్వతమైన దేదైనా ఉందా? చెట్లు అశాశ్వతములు, క్షణభంగురములు కావచ్చు గాని 'చెట్టు' అనే సాధారణ సమిష్టి భావం అవినాశమైనది గదా. వృక్షభావమును యేదీ నాశనం చేయనేలేదు. కాలానికి ఆ భావం మీద ప్రభావం లేదు! నాశాన్నీ, వినాశాన్నీ కూడ ధిక్కరించి నిలువగల దది. ఒక త్రిభుజం ఉందనుకోండి. దానిని నీవుచెరపగలవు. కాని త్రిభుజమనే భావమును నీవేమి చేయజాలవు. భావములపైన మానవునికి గాని, కాలమునకు గని ప్రభావము లేదు. మనం చూచుచున్న సమస్తమునూ నాశనం చేయగలది, కాలము. కాని ఆ వస్తు విషయాదుల భావములను మాత్రం కాలము స్పృశించనైన లేదు. భావములు దిక్కాలానవచ్ఛిన్నములు!

అయితే ఈ భావములు ఎక్కడ ఉంటాయి?

వాటి ఉనికి 'భావలోకం'లో; కాలాని కవ్వలి తీరాన; కేవలం కార్యకారణ వివేకం మాత్రమే ఆలోకానికి చేరగలదు.

ప్లేటో యోచన అనే వాహనం మీదెక్కి భావలోకానికి చేరుకున్నాడు. ఆ లోకంలో వర్ణభేదం, రూపభేదం లేదు. అక్కడ దేనినీ తాకనూలేము. చూడనూలేము. ఆ లోకం లోనే సత్యం యొక్క అత్యున్నత రూపాన్ని ఆత్మ దర్శించ గలదు. అదృశ్యమై యున్న ఆ భావలోకపు ప్రతిబింబం మాత్రమే మనం చూస్తుండే ఈ లోకం.

సత్యం, ఆరోగ్యం, భయం, బలం మొదలైనవన్నీ నిజంగా దేవతలేనని హెసియద్ కాలంలో గ్రీకులు విశ్వసిస్తూండే వాళ్లు. సనాతనమై, పాతగిలిపోయిన ఈ భావాన్ని బూజు దులిపి, పునః ప్రాణప్రతిష్ఠ గావించడానికి ప్లేటో ప్రయత్నించాడు. ఆయన దృష్టిలో శాశ్వతత్వం గలవి కేవలం భావాలు మాత్రమే. అవి యెక్కడో మరో లోకాన వస్తు ద్రవ్యాదుల కంటె భిన్నమైనట్టివై దూరంగా ఉంటాయి. యదార్థమైన అశ్వము, వృక్షము మాత్రమే గాక ఎక్కడనో దూరాన మరో లోకంలో 'సామన్య అశ్వం' 'సామాన్య వృక్షం' అనగా అశ్వభావం, వృక్షభావం ఉన్నాయని ప్లేటో వాదన.

ప్లేటో విజ్ఞాని ఈ రీతిగా ఒకే కాలంలో రెండు జీవితాలను గడిపేవాడు. మేలుకొనివున్న కాలమంతా స్వప్నమనీ, నిద్రబోతున్న కాలమే యదార్థమనీ ఆయన భావం! ఆయన తన దృష్టిని తనలోనికి, ఆత్మమీదికి మరలించుకొన్నాడు. ఈ యావత్ ప్రపంచమూ, దానిలోని రూపాలూ, శబ్దాలూ, సౌందర్యమూ, అన్నీ కూడా ఈ రీతిగా కేవలం ప్రతిబింబం, ఛాయా మాత్రమేనన్నాడు. మనస్సులో నుండునదే నిజమైన ప్రపంచమన్నారు ఆయన. నదీ

ప్రవాహంలోకి చూస్తూన్న ఒక పెద్ద మనిషి 'అదిగో! నదీజలాల్లో కనడుతూన్న వృక్షముల నీడలే నిజమైనవి. గట్లమీద పెరిగేవన్నీ కేవలం ఛాయమాత్రములే!' అన్నాడట! ప్లేటో విజ్ఞాని కూడా యిట్టివాడేనని చెప్పాలి.

అరూపమై, ఛాయామాత్రమై, భూత సంచారయోగ్యమైన లోకంలో జీవిస్తూండడం మానవునికి అసాధ్యం. చీకటిలో అతడు దేనికైనా కొట్టుకొని గాని, తూలిగాని పడిపోవడం తథ్యం.

ప్లేటో తాను పరిశోధించి తెలుసుకొన్న అంశాలను యితరులకు చెప్పాలనుకున్నాడు. ఆయన చెప్పదలచుకొన్న దేమిటి? "మీరు నివసిస్తూన్నది మాయా మానవలోకం! మీకు కనిపిస్తూన్నవి కేవలం ఛాయలు; మీరు వింటూన్నవి కేవలం ప్రతిధ్వనులను. ఉత్తిష్ఠ! జాగ్రత! నిబోధత!... నాతో రండు! ఆ కొండచాలు వెంబడే ఉన్నతమైన శిఖరం మీదకెక్కి నిజమైన లోకాన్ని చూడగలం. అక్కడ మీకు నిజమైన ఆకాశం, సూర్యుడూ కనబడతారు. మీ కళ్ళు మిరుమిట్లు గొంటాయి. ఎందుచేత నంటే, అవి యింతవరకరూ అంధకారానికే. మాయాలోకంలో చూడ్డానికే అలవాటు పడినాయి. నీళ్ళలో సూర్యుని ప్రతిబింబాన్ని చూడడం గాక నిజమైన సూర్యుని చూడడం అలవాటు చేసుకోడానికి మీకు చాలా కాలం పట్టవచ్చు. కాని, యెట్టకేలకు మీరు చూడగలిగినపుడు ఆ నిజమైన సూర్యుడే ఈ జగత్తును వెలుగుతో నింపుతున్నాడనీ, పాలిస్తూన్నాడనీ, ఆతడే ఈ సమస్తానికీ అంటే నీవు అంధకారంలో చూచిన ఛాయా ప్రపంచానికంతకూ కారణుడనీ తెలుసుకుంటారు."

ఈ రీతిగా ఆ పండితుడు తన సందేహాన్ని జనులకు వినిపిస్తూ వచ్చాడు. తాను సత్యమార్గాన్ని కనుగొన్నాననుకొని, యితరులకు కూడా ఆ సత్యపథమును గూర్చి చెప్పి, వాళ్ళని కూడ స్వతంత్రుల్ని గావించాలనుకున్నాడు. ఇతరులు తన మాటలు వినేలా చేయడం చాల కష్టమని ఆయన యెరుగును. తనతో వితండవాదం చేస్తారు, గెలిచేస్తారు, ఆఖరికి తన్ను చంపేయాలని కూడా వాళ్లు ప్రయత్నిస్తారని ఆయనకు తెలుసు.

అల్లాగని ప్లేటో భయపడి ఊరుకోలేదు. ఆయన యువకులకు బోధిస్తూనే ఉండేవాడు. వాస్తవమైన లోకపు కాంతికి అలవాటుపడండని జనలకు ప్రబోధిస్తూనే ఉన్నాడు. గడబిడగా ఉండే వీధుల్లోనూ, బజారుల్లోనూ గాక ఆయన వివిక్తమూ, ప్రశాంతమూ నైన తన తోటలోని చెట్ల నీడల్లోనే శిష్యవర్గానికి బోధనలు గావిస్తూండేవాడు. తన గురూత్తముడైన సోక్రటీసు యెంత గడబిడగా ఉన్నా వీధుల్లోనే బోధలు చేస్తూండేవాడు. ఆయన నీ విషయంలో ప్లేటో అనుసరించదలచలేదు. ప్రశాంత వివిక్త వాతావరణం గల తోటలో తరుచ్ఛాయల క్రింద

మహావీరుడైన అకాడిమస్ విగ్రహ పాద సమీపాన సుఖాసీనుడై ప్లేటో పండితుడు శిష్యులతో ప్రసంగిస్తూండేవాడు. యదార్థమైన ప్రపంచం కొరకు, జ్ఞాన సంపాదన కొరకు ప్రయత్నించమని అయన హెచ్చరిస్తూండేవాడు. ఆ ఉద్యాన ద్వారం మీద ఆయన యిల్లా వ్రాయించారు:

"క్షేత్రమితిలో పాండిత్యం లేనివారు ఈ ఉద్యానంలోనికి అడుగిడకుందురు గాక!"

గణితశాస్త్ర జ్ఞానమే సంఖ్యాజ్ఞానాన్ని కలిగించి, క్లిష్ట భావములను గ్రహించే పటిష్టత నిస్తుందనీ, గణితశాస్త్ర ప్రవేశం లేనివాళ్లు తన బోధనలను అర్థం చేసికోజాలరనీ ప్లేటో భావం.

ఏదేమైనప్పటికిన్నీ కేవల భావములను ఊహించుట, వాటని గూర్చి పర్యాలోచించుట చాల కష్టమే. ఏదేనొక దృశ్యవస్తు రూపం లేకుండా కేవలం భావవీథిలో సంచరించడ ప్లేటోకు కూడ అంత సులభమైనది గాదు!

అకాడమిస్ నికట ప్రదేశంలో జరుగుతూన్న ప్లేటో బోధనాశాలకు అకాడమీ యని పేరు వచ్చింది. తన అంతికము నుంచి కవిత్వమును, ఛందస్సులనూ తరిమి వేస్తున్నానని ప్లేటో అన్నప్పటికీ అవి అకాడమీలో యథేచ్ఛా విహారం గావిస్తూనే ఉండేవి. అకాడమీ నుంచి కవితను పారద్రోలు మార్గం ఒకే ఒకటివుంది; తనలో కవితా వాసన యేమాత్రం లేకుండా పారద్రోలుటే ఆ యేకైక మార్గం. కాని, ప్లేటో పండితునిలోనే కవితా కన్య కాపురముండేది. ఆయన యేది మాట్లాడినా పూవులు విసిరినట్లుండేది! చక్షురగోచరమైన భావలోకమును గూర్చి ప్లేటో పుష్పితవాక్కులతో, చక్కని కవితాభాషలో మాట్లాడేవాడు.

ప్లేటో మిత్రులూ, అనుయాయులై యైన మరికొందరు పండితులు కూడా అకాడమీలో బోధించేవారు. విద్యార్థుల కక్కడ నాలుగు శాస్త్రాల్లో శిక్షణ లభించేది. గణిత, సంగీత తర్క జ్యోతిశ్శాస్త్రాలు నాలుగూ అక్కడ బోధింపబడేవి. మిగతా విద్యలన్నీ అనగా యంత్రవిద్య, ఔషధశాస్త్రం మొదలైనవి తక్కువ తరహాకు చెందినవై. కేవలం చిల్లర పనులు చేసిపొట్ట పోసికొను వారికి మాత్రమే తగినవని ఆయనే భావం. కులీన యువకులు ఆత్మాభివృద్ధికీ, యుద్ధ తంత్రానికీ సంబంధించిన విద్యనే అభ్యసించాలని ఆయన అనేవారు. ప్రకృతి పరిశీలన, పఠనము మొదలైన వాటిని మందబుద్ధులు మాత్రమే మెచ్చుకుంటారని ప్లేటో అభిప్రాయం. గ్రహ తారకాదుల గమనాన్ని గురించీ, శృతిలయాదులను గురించీ పఠించు వారిని ఆయన పరిహసించువాడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రాన్ని, సంగీతాన్నీ పఠించుట, వాటి నొక సోపానంగా గొని, పైకిపోయి, స్రష్ట ఈ ప్రపంచము నెంత ప్రయోజనకరంగానూ, వివేక యుతంగానూ నిర్మించేడో గ్రహించి మెచ్చుకోడానికే నని ప్లేటో నొక్కి చెప్పేవాడు.

తాను వేటిని ఆదర్శ లక్షణములనుకుఉంటున్నాడో వాటినే వారసత్వంగా పొందిన కొందరిని ఆయన తన శిష్యులలోనే చూచాడు. ఆదర్శమైన 'కులీన పాలన' నడుపదగిన తత్త్వవేత్తలుగా వారిని ఆయన తయారు చేస్తున్నాడు. ప్రశాంత మైన అకాడమీ ఉద్యాన తరుచ్ఛాయల్లో ప్రపంచాన్ని ఉద్ధరించునట్టి ప్రభుత్వ విధానాన్ని నిర్మించడానికి ప్లేటో పండితుడు పథకాలను వేస్తూన్నారు.

ఆ రోజుల్లో సైరాక్యూజ్ నగరంలోని రెండో దియోనిశియస్ అను నిరంకుశుడు పరిపాలిస్తూండేవాడు. ప్లేటో అక్కడికి వెళ్లేడు. కాని ఈ తత్త్వవేత్త సలహాలను వినడానికి ఆ నిరంకుశ రాజు యిష్టపడక పోవడమే గాక అనాహూతుడై వచ్చిన ఈయనను పట్టి బంధించి, ఖైదులో పెట్టించాడు. ప్లేటో మిత్రులు కలిగించుకొని సాయం చేసి యుండనిచో ఆయన మృత్యుముఖాన బడేడివాడే.

ఏథెన్సు - సైరాక్యుజ్‌ల మధ్య, అకాడమీ - రాజరికముల మధ్య పడి ప్లేటో ఈ రీతిగా నలిగిపోతూ వచ్చాడు. ఒకానొక సమయాన ప్లేటో ఈపాడు ప్రపంచం నుంచి, అంధకారమయమైన ఈ నీరస లోకానుంచి దూరంగా ఉండదలచుకున్నాడు విరక్తుడై. కాని పునరాలోచన మీద ఆయన ఈ ప్రపంచాన్ని తన భావాల కనుగుణ్యంగా మార్పు చేయ నిశ్చయించుకుని, కార్యరంగంలోకి దిగాడు. ఆయన బోధనలలో వైరుధ్యం కనిపించేది. ఒక్కొక్కప్పుడు మగిడిరాని గతంలోనికి నిష్క్రమించమనీ, మరొకప్పుడు అస్తిత్వంలోనే లేని స్వాప్నిక లోకంలోనికి దూకమనీ ఆయన జనులకు ఉద్భోధించేవాడు.

అక్కడ తన ప్రశాంత ఉద్యానంలో, నగరపు గందరగోళాలకి దూరంగా, గంగరేగు చెట్ల నీడల్లో కూర్చుని, ఆలోచనా నిమగ్నుడై ఉండేవాడు ప్లేటో. దేవాలయంలో వలె బహు నిర్మలంగా, ప్రశాంతంగా, ఉండేదక్కడ. తన విద్యార్థి దశలో గావించిన సత్యాన్వేషణను గూర్చి శిష్యులతో ప్రసంగిస్తూండే వాడాయన.

దివ్యుడైన స్రష్ట యేవిధంగా శరీరమును నిర్మించి, అందులో ఆత్మను ప్రతిష్ఠించెనో ప్లేటో శిష్యులకు బోధించాడు. బుద్ధి, మనస్సు, ప్రాణంతో గూడినదై శరీరము సజీవమై కనిపించింది. ప్రతీ నక్షత్రమూ, గ్రహమూ కూడ ఆత్మగలవేనని ప్లేటో చెప్పాడు. సూర్య చంద్ర గ్రహ నక్షత్రాదులన్నీ కూడ దృశ్యమాన దేవతలు మాత్రమే. అవి జీవవంతములు గావుననే కదులుతున్నాయి. వాటికీ ఆత్మలున్నాయి. వృక్షాలకూ, జంతువులకూ కూడా ఆత్మలున్నాయి. శ్రేష్ఠములూ, సుందరములైనైన వాటిని సృజించిన వాడే వీటినన్నిటినీ సృజించాడు. మనం చూస్తూన్న ఈ వస్తు ప్రపంచమంతా కూడ సత్యం, శివం, సుందరం

అయినట్టి ఆ దివ్యలోకం లేక ఆత్మలోకం యొక్క కేవల ప్రతిబింబం మాత్రమే. నక్షత్రములున్న స్వచ్ఛమైన స్వర్గలోకం లాగే ఆ దివ్య ప్రపంచం స్వచ్ఛంగా ఉంటుంది. సముద్ర జలాల్లోపల జీవించి వుంటూ, తాను పైననే ఉంటున్నామను కొనే ప్రాణివంటి వాళ్ళమే మనం. అది తనపై నున్న నీటిలో నుంచి పైనున్న సూర్యునీ, నక్షత్రాలనూ చూస్తుంది. బలహీనమైన జ్ఞానేంద్రియాదులుండుటచే అదిపైన బహుప్రకాశమానంగా నున్న సూర్యున్ని సరిగా చూడనేలేదు. సముద్ర జలములపై నున్న ఆకాశ మెంత సుందరమైనదో ఆ ప్రాణి యెరుగనే లేదు!

మనము కూడ అటువంటి ప్రాణివలెనే ఉన్నాము. గుహలో ఉంటూ కూడా భూమిపైన నివసిస్తూన్నామని మనం భ్రమ జెందుతున్నాము. వాయులోకమే స్వర్గమని అనుకుంటున్నాము. మనం దానిని దాటిపైకి లేవజాలము గనుకనే అట్లనుకుంటున్నాము! మానవుడు తన స్వభావాన్ని మార్చుకోగలిగితేనే నిజమైన ప్రపంచాన్ని గుర్తించగలడు. ఆ వాస్తవ ప్రపంచం ఎంతో మనోహరంగా ఉంటుంది. అక్కడి నేల అంతా ఊదారంగుగా, రజిత స్వర్ణ వికారంగా ఉంటుంది. అక్కడి శిలలు స్ఫటిక సంకాశములు, అవి యింద్రనీల వజ్ర మరకత రత్నములే అయి వుంటాయి. కేవలాకాశంలో ప్రాణికోటులు గలట్టి ద్వీపాలు, ఖండాలు ఉన్నాయి. అక్కడనూ దేవుళ్ళు నివసించే ఆలయాలున్నాయి.

గురువుగారీ విధంగా చెప్పుకుపోతూంటే శిష్యులు దివ్యగాథలు వినే చిన్నపిల్లల్లాగ అత్యాసక్తితో చెవులు దోరబెట్టివింటూండేవాళ్ళు.

ఆయన యింకా చెప్పుకుబోతున్నారు. దుష్టజనులు బోవు భయంకర లోకం ఒకటి పాతాళంలో ఉందనీ, సుజనులు బోవు దివ్యలోకమొకటి పైన ఆకాశంలో ఉందనీ, సుజనులా దివ్యలోకానికి బోయి తమ సత్కార్యాలకు తగిన బహూకృతి నొందెదెరనీ చెప్పేరు ఆయన. ఆ దివ్యలోకంలో చాలాకాలం నివసించేక వారు తిరిగి భూలోకానికి వస్తారు, కాని తమ స్వర్గ నివాస సౌఖ్యాలను వారు మరువలేదు. ఈ జన్మలో మనకు కలిగే మంచి ఆలోచనలన్నీ కూడా మనం దివ్యలోకంలో ఉన్నప్పుడు చూచిన వాటి స్మృతులు మాత్రమేననిన్నీ, అందుచేతనే మనము సమ్యక్ జీవితమును గడుపుటకై ప్రయత్నించాలనీ.... యిత్యాదిగా ఆయన బోధిస్తూండేవారు.

ప్రాక్పశ్చిమ దేశాల జనుల పురాతన విశ్వాసాలూ, భావాలూ అన్నీ ఒక పెద్ద దివ్యగాథగా అల్లినట్లుండేది ప్లేటో పండితుని కథనం. ఈ కథనము యొక్క జీవితం బహు దీర్ఘమైనట్టిది. దానిని సృజించినదొక ప్రభువంశీకుడు. అతడు బానిస విధానాన్ని సమర్థించేవాడు. అయిననూ యీ కథనము బానిసలకూ, బిచ్చగాంగ్రకూ కూడా బాధోపశమన కారణమైనది! అది విచిత్రము గదా? ఆ మందభాగ్యులు యీ లోకంలో స్వేచ్ఛా సౌఖ్యములను కనుగొనజాలక, స్వర్గమనే మహాద్భుత సుందర ఉత్తమలోకంలో అవి తమకు లభిస్తవని ఆశతో యెదురుచూడదొడగిరి.

ప్లేటో రాజకీయంగా కూడా తన సమకాలీనులను తిరోగమన మార్గం పట్టించేరు. ప్రజాతంత్రాన్నుంచి - అది యెంత లోపభూయిష్టమైనప్పటికిన్నీ - నిరంకుశ రాజరికానికి తిరిగి రమ్మని ఆయన బోధిస్తూ వచ్చేడు. బహుళ జన ప్రయోజనములను ప్రక్కకు నెట్టి కొద్దిమంది సౌఖ్యమునే గొప్పజేసే విధానాలకు అంటిపెట్టుకున్న వాళ్లంతా ఆయన బోధనలను ఆతృతగా స్వీకరించ నారంభించేరు.

విజ్ఞానం, మతం, - రెండూ ఏకీకృతంగా, సమన్వయంతో నడచిన కాలమొకటి ఉండేది. తరువాత విజ్ఞానం మతాన్నుంచి విడివడి, స్వతంత్రంగా అభివృద్ధి జెందింది. ఇప్పుడు ప్లేటో తిరిగి వాటి రెంటినీ కలిపి వేయదలచేడు. అంటే మతమునకే విజ్ఞానమనే మేలిముసుగు వేయించి నిలువబెట్ట సమకట్టేడు.

250 ఏండ్ల క్రిందట గ్రీసు దేశంలో సోఫిస్టులంటూ ఒక తరహా తత్త్వవేత్తలుండువారు. వాళ్ల వాదన బహు నిశితంగా ఉండేది. అతి తెలివి వల్ల వాళ్లు చివరకు జ్ఞానానికి వక్రభాష్యం చేయనారంభించారు. అందుచేతనే తరువాతి కాలంలో సోఫిస్టులంటే కుతార్కికులని వాడుక వచ్చింది! అసలు సత్యమనేదే లేదంటారు సోఫిస్టులు. ఉన్నవల్లా బహుళములైన అభిప్రాయములు మాత్రమేనననిన్నీ, అవి కూడా యెందురు మనుష్యులుంటే అన్ని అభిప్రాయములూ ఉన్నాయనీ వారంటారు. విజ్ఞానాన్ని వీరు ప్రకృతికి దూరంగా గొంపోయి, అస్తిత్వమే లేని భూతలోకంలో పెట్టి, ఆ రీతిగా యదార్థ ప్రపంచమును గూర్చిన విజ్ఞానంతో పురోగమించకుండా మానవజాతికి అడ్డుదగిలేరు.

ఒకప్పుడు మానవులు దివ్యలోకాల్లో జీవించుతూండేవారు. ఆ లోకాల్లో అన్నీ దివ్యరూపములే! చెట్లు చేమలు, పశుపక్షి మృగాదులు - ఒకటేమిటి? అన్నీ ఆత్మగలట్టివే, అక్కడ! కొండలూ, బండలూ కూడ మాట్లాడేవి. చెట్లకీ, పుట్టలకీ కూడా ఆత్మ, ప్రాణం ఉండేది!

కాని, మానవుడు అక్కడే ఉండిపోలేదు. నిరంతరాభివృద్ధిగాంచే ప్రపంచాన్ని అతడు తెలుసుకోవాల్సి ఉంది. కాలం గడుచుకొలదీ బుద్ధికి గ్రహణ సామర్థ్యం అధికాధికం కాజొచ్చింది. అంతలోనే మళ్లా పాత ప్రపంచం తిరిగి జ్ఞానదీపికను క్రమ్ముకొని, మూసివేయజొచ్చింది. విజ్ఞాన శాస్త్రానికి పుట్టినిల్లయిన గ్రీసులో ప్లేటో పండితుడు తన శిష్యులందర్నీ తిరిగి యీ దివ్యలోకాలకే గొనివచ్చాడు. థేల్స్, అనక్షిమందిర్, అనక్షగోరస్ మొదలైన విజ్ఞులు, పండితులు అసలు జనించనే లేదా? యని అనుమానంలో పడినా పడవచ్చు ఎవరైనా!

మానవజాతి గావించే జ్ఞాన ప్రస్థానం నిజంగా తిరిగి వెనక్కి మళ్ళించబడిందా?

మానవోత్తములు గావించిన మహత్తర సాధనలు, మహాజనుల విజయాలు వమ్మైనవా? లేదు, లేదు. కొందరు యువకులు ప్లేటో బోధనలు వింటున్నా మరికొందరు బహు శ్రద్ధగా డెమోక్రటిస్ గ్రంథాలు పఠిస్తూనే వున్నారు. ప్లేటో ఒక దిశగానూ, డెమోక్రిటస్ తద్వ్యతిరేక దిశగానూ జనులను నడవమంటున్నట్లుంది!

డెమోక్రిటస్ బోధనలను జనుల మనస్సుల నుంచి దూరం చేయడానికి ప్లేటో, ఆయన అనుయాయులు తమ శక్తివంచన లేకుండా యత్నిస్తూనే ఉండేవారు. ఎప్పుడైనా డెమోక్రిటస్ వాదనలను ఖండించవలసి వచ్చినపుడు ప్లేటో మహాశయుడు తన ప్రత్యర్థి పండితుని నామోచ్చరణమైనా చేయువాడు గాడు! ఆయన పేరు ఉచ్చరించి, ఆయన కీర్తినింకనూ వ్యాప్తి చేయదలచుకోలేదాయన. అయినను డెమోక్రిటస్ భావాలు జనులలో నిర్మూలమగుటకు మారు వ్యాప్తిగావించుటను చూసి ప్లేటో కటకటబడిపోయినాడు. ప్లేటోయే దీనిపైన యిలా రాసేవాడు. "చాలామంది యీ బోధనలు అత్యద్భుతమైనవీ, తర్కబద్ధమైనవీయని భావిస్తారు. అందుచేతనే వీటిని చదివిన యువకులు మతాన్ని తిరస్కరిస్తూ దేవుళ్ళు లేరని అంటున్నారు. శాసనరీత్యా కూడా జనులు యీ దేవుళ్ళలో విశ్వాసం ఉంచితీరవలసిందే. కాని అట్లు జరగడం లేదు. విప్లవములకు బీజం యిందులోనే ఉంది."

"జ్యూస్ దేవుడే లోకంలో సర్వమునకూ నామరూపకల్పన గావించినది. ఆయన సర్వజ్ఞుడు. సర్వమును యిచ్చువాడూ, తీసికొనువాడూ అతడే" అని వక్కాణించే జ్ఞానులను డెమోక్రిటస్ పరిహసించేవాడు. ఆయన యిట్లు చెప్పేవాడు. "నశ్వరమైన ప్రకృతి వినాశమునకు లోబడినట్టిదేనని తెలియక, జీవితములోని కష్టనష్టములననుభవిస్తూ, జీవితములను తాపత్రయములలోనూ, భయములలోనూ గడుపుతూ కొందరు జనులు అనంతర జీవితమును గూర్చిన కట్టుకథలను కల్పించుకుంటున్నారు."

ఈ దృక్పథము నెదిరించి ఖండించుతూండేవాడు, ప్లేటో అనంతర జీవితములోను, పరలోకములోనూ జనులకు విశ్వాసం కలిగించాలని ప్లేటో పండితుడు ప్రయత్నించేవాడు. ఈ లోకంలో ప్రాణుల జీవితం తాత్కాలికమేననిన్నీ, అనంతర లోకమే నిజమైన లోకమనిన్నీ, అక్కడనే జనుల దుష్కర్మలకు శిక్షణయున్నూ, కష్టములకు నివృత్తియున్నూ, ప్రతిఫలమున్నూ కలుగుననీ ఆయన బోధించేవాడు.

కాని ప్లేటోకే తన యీ బోధనల యాదార్థ్యమునందు విశ్వాసమున్నట్లు లేదు. ఎట్లంటారా? తన ప్రత్యర్థుల నాయన పరలోక శిక్షలతో భయపెట్టుటయేగాక యీ లోకంలో కూడ శిక్షించజూచువాడు. ఎవరి కర్మమున వారు పోతారులేయని ఆయన ఊరుకొనలేదు! ఆయన యిల్లా రాసేదు: "కొందరిని ఉరితీయాలి. మరికొందరిని చిత్రవధలకు, యింక కొందరిని కారాగారములకు పంపించాలి. కొందరి సంపదలనన్నిటినీ లాగివేసుకోవాలి. మరికొందరను దేశభ్రష్టులను చేయాలి." సోక్రటీసు పండితునికి మరణశిక్ష విధించిన జడ్జీలను చూచి మండిపోయి, వారిని తీవ్రంగా ఖండించిన విషయమును ప్లేటో అప్పుడే మరచిపోయాడా? ఇప్పుడు తాను కూడా తన భావాలతో యేకీభవించినందుకు ప్రత్యర్థులకు మృత్యుదండనము విధించాలనంటున్నాడే!

రెండు విరుద్ధ దృక్పథముల మధ్య, రెండు తత్త్వశాస్త్రాల మధ్య సంఘర్షణ మీ రీతిగా నడిచింది. ప్లేటో – డెమోక్రిటస్, ఆత్మవాదం – భౌతికవాదం, – యీ రెండు భావవాహినులు పరస్పరం పోరాడుకుంటూ సాగినాయి.

మానవుడు దారికోసం తడుముకుంటాడు

గురువు నైనను గ్రుడ్డిగా అనుసరించరాదనే వాడొకడు ప్లేటో శిష్యులలోనే ఉండేవాడు. అతడొక వైద్యుని కుమారుడు. ఆత్మ అనేది శరీరం లేకుండా విడిగా ఉండగలదనేది అతను నమ్మలేకపోయాడు. గుండెకాయమే రక్తమును వేడిగా ఉంచుతూందనీ, యీ వేడియే జీవిలో ప్రాణమును నిలిపి ఉంచుతూందనీ ఆయన తండ్రి చెప్పగా విన్నాడు. అదేగాక నిప్పులోనూ, రాతిలోనూ, గాలిలోనూ యే రకమైన ఆత్మ ఉంటుంది? అనేది అతనికి తెలియలేదు. చెట్లు ఒక రకమైన 'శాక ఆత్మ'ను కలిగియుండవచ్చును. అంటే చైతన్యరహితమై, అనుభూతి నొందజాలని దైనను ప్రాణమును నిలిపియుంచగలదై, విత్తుల ద్వారా సంతానాభివృద్ధి గావించుకోగల్గినంతటి శక్తి గలదన్నమాట. కాని రాతిని చూడండి. దానిలో జీవం లేదు, భూమిలో నుంచి రసాదులను పీల్చుకోలేదు, రాయి తన జాతిని సంతానం ద్వారా వృద్ధిగావించుకోలేదు.

ఇటువంటి సంశయాలు ఆ శిష్యుని బుర్రలో అనంతములు. సంశయాత్ముడైన యీ శిష్యుని పేరు అరిస్టాటిల్.

ఇతడు అకాడమీలో విద్యాభ్యాసం గావిస్తూ చాలయేండ్లు గడిపేడు. గురువు చెప్పిన విషయాలన్నింటినీ ఇతడు మెచ్చుకున్నాడు. ప్రతి విషయమునూ తర్కయుక్తులతో సందేహించుట, ప్రశ్నించుట, ఖండించుట, వాదోపవాదముల వల్ల సత్యాన్వేషణ గావించుట, యదార్థ విషయముల నుంచి కడపటి వివేచన సిద్ధాంతం చేయుట మొదలైనవన్నీ ఆయన గ్రహించేడు. ప్లేటో మహాశయుడు యీతని గురించి యిలా అంటూండేవాడు. "ఇతరులకు ముల్లుకర్ర కావాలి, అరిస్టాటిల్‌కి కళ్లెం కావాలి!"

కాని ప్లేటో దివ్యలోకాలకు తీసికొనపోవజూచినప్పుడల్లా అరిస్టాటిల్ తప్పించుకు పోయీవాడు. ఆ దివ్యలోకాల్లో శరీరాలు లేని ఆత్మలే నివసిస్తాయనీ, అక్కడ వస్తు విషయాదులు కాకుండా వాట్లను గూర్చిన భావాలు మాత్రమే వుంటాయనీ చెపుతూ గురువుగారు దివ్యలోకాలకు దారితీసినపుడు యితడు తప్పించుకునేవాడు.

ఈ శిష్యుడు ధైర్యశాలి, సత్యనిరతుడు, నీతిమంతుడు. గురువు తనను యీ దారిలో నడుపయత్నించనపుడల్లా అరిస్టాటిల్ అనేవాడు, "నేను ప్లేటోను భక్తితో కొలుస్తాను. కాని, సత్యమును అంతకంటెనూ భక్తితో కొలుస్తాను."

అఖరుకు అతడు అకాడమీని విడిచి పెట్టి, జ్ఞాన సంపాదనకై తన మార్గమునే అనుసరించేవాడు.

కేవలం హేతువాదం, తర్కంవల్లనే మనము దేనినీ పూర్తిగా తెలుసుకోజాలమని అరిస్టాటిల్ గ్రహించేడు. కండ్లు మూసికొని కూర్చుని యెంత వితర్కించుకుంటే మాత్రం ప్రయోజనమేమిటి? దేనినైనా గ్రహించాలంటే మనము వినాలి, చూడాలి, స్పృశించాలి.

కాని, యీ పనులన్నీ జంతువులు కూడా చేస్తూనే వున్నాయి గదా? కొన్ని జంతువులు తాము విన్న ధ్వనులనూ, చూచిన వస్తువులనూ, అనుభవించిన విషయములనూ గుర్తుంచుకోగలవు కూడాను. ఉదాహరణకి ఒకసారి నిప్పుచురక తగిలిన జంతువు మళ్ళీ నిప్పుదగ్గరకి వెళ్ళడానికి భయపడుతుంది. జంతువులకు జ్ఞాపకశక్తీ, అనుభవజ్ఞానమూ ఉన్నాయనడానికి యిదే నిదర్శనము. కాని, ఒక్క మనుష్యులలోనే కళలు, విజ్ఞానము మొదలైనవి పరాకాష్ఠను చెందినాయి. నిప్పు కాలుస్తుందని తెలుసుకున్న మానవుడు దానికి దూరంగా ఉండడంగాక, నిప్పును తాకకండా ఒక కుండలోనో మరి దేనిలోనో ఉంచి తీసికొనిపోతాడు. అంటే అనుభవం మనుష్యునికి కర్మ కౌశలమును నేర్పినదన్న మాట! అందుకనే అనుభవమును మంచి గురువుతో పోలుస్తారు.

సాధారణంగా ప్రతి కుంభకారుడూ నిప్పును అలవాటు వల్ల ఉపయోగిస్తూనే ఉన్నాడు. ఎట్లు? ఎందుకు? అను ప్రశ్నలు అతడికి లేవు. కాని, శాస్త్రవేత్త మాత్రం తాను చేస్తూన్నది ఏదికానీ, ఎందుకో, ఎట్లా తెలుసుకొనే చేస్తాడు.

అరిస్టాటిల్ దీనిమీద సిద్ధాంతీకరించాడు. శాస్త్రం అనగా తెలుసుకోవడం, గుర్తించడం అన్నమాట. తెలియని వాడు యేదేనా కొత్త వస్తువును చూచి ఆశ్చర్యపడతాడు. శిశువు యేదేనొక యాంత్రిక క్రీడావస్తువును చూచి ఆశ్చర్యపడుతుంది. కాని, యాంత్రిక చలన శాస్త్రాన్ని తెలుసుకున్న ప్రాజ్ఞుడు క్రీడా వస్తువు తిరిగితే ఆశ్చర్యపడడు, అది తిరగకుంటేనే ఆశ్చర్యపడతాడు.

విద్యాహీనునికీ, విద్యావంతునికీ యిదే భేదం.

ఐతే, మనం చూస్తున్న యీ వస్తు విషయాదులకు కారణం యేది?

ఈ ప్రశ్ననే తనకు ముందునుంచి ఎందరెందరో మహామేధావులు వేస్తూ వచ్చేరని అరిస్టాటిల్ యెరుగును. ఏదో ఒక యాంత్రిక క్రీడావస్తువు యెట్లు తిరుగుతుందో గ్రహించేటందుకు ప్రత్యేకంగా గొప్ప తెలివితేటలేమీ ఉండనక్కరలేదు. అట్లుగాక యీ సృష్టిలోనున్న అసంఖ్యాక వస్తు విషయాదులకు మూల కారణమును తెలిసికొనగలగడం అంటే అదేమీ సామాన్య విషయం గాదు. గ్రీకు విజ్ఞానులు యిరవై ఐదు శతాబ్దాల క్రిందటనే యీ ప్రశ్నకు జవాబీయడానికి ప్రయత్నించేరు. తాము ఊహించగలిగిన జవాబులు కూడా వారు పుస్తకాల్లోనూ, పత్రాల్లోనూ రాసేసి వుంచేరు. అజ్ఞానోపహతులైన వారికి యీ పత్రములమీది రాతలు 'బ్రహ్మరాతలు' గానే ఉంటాయనుకోండి! అలాంటివాళ్లు యిది పనిలేని పని అనుకోవచ్చు

కూడాను. కాని, అరిస్టాటిల్‌కి యిట్టి రాతలే అమూల్యమైన పెన్నిధులైనాయి. ఈ పెన్నిధులలో ఉండేవి ఆలోచనామణులు గాని సాధారణ భౌతికవస్తువులు గావు. ఇట్టి నిధులకు ప్రతితత్త్వవేత్తయును తన అంశనూ చేరుస్తూ వచ్చేడు. కొందరు మాత్రం తాము అత్యధికముగా యిందులో ఉంచుతూ వచ్చారు. తాత ముత్తాతలిచ్చిపోయిన భోషాణమును పుత్రుడెంత ఆతురతతో తెరుస్తాడో అంత ఆతురతతోనూ అరిస్టాటిల్ పురాతన పుస్తకాలను తెరచేవాడు. ఆయన అందులో యెటువంటి పెన్నిధులను చూచేడనుకున్నారు! ఐతే ఆ నిధిలో వెలలేని ఆభరణములతో బాటు వెల తక్కువ యిత్తడి ముక్కలను కూడా కనుగొన్నాడు ఆయన. అందుచేత అరిస్టాటిల్ ఆ పెన్నిధుల్లోని బంగారాన్నుంచి యిత్తడిని, సత్యాన్నుంచి అసత్యాన్ని వేరుచేయ పూనుకొన్నాడు.

ప్రాచీన తత్త్వవేత్తలకు ఆలోచనా, వివేచనా గావించుట యెంత కష్టంగా ఉండెడిదో అరిస్టాటిల్ యీ తన అన్వేషణా కార్యం వలన గ్రహించగలిగేడు. తాను గావించే వైజ్ఞానిక యుద్ధంలోనికి యింకా కొందరు నూతన యోధులను సమకూర్చుకోవాలని తెలుసుకున్నాడాయన. కాని, పురాతన తత్త్వవేత్తలనూ, వారి ప్రయత్నాలనూ చూస్తే తనకు లభించేవాళ్లు యెంతటి అశిక్షితులూ, అకుశలురూ అయివుంటారో ఆయనకి తెలిసివచ్చింది.

కాని యింతమాత్రానికే తాను వెనుదీయడు. సోక్రటీసు, ప్లేటోలవంటి దిగ్దంతులైన మహా పండితులకు శిష్యుడైనది తానెందుకు? గడ్డి కోసుకునేందుకా? అబ్బే! చిన్ననాటి నుంచీ ఆలోచనలతో కుస్తీ పట్టడం తనకు ఆ గురువర్యులు నేర్పలేదా? అదంతా ఆయనకి కొట్టినపిండి. ప్రాచీనుల గ్రంధాలన్నింటిలోనూ ఒక్కొక్క చోట వట్టి చెత్తవున్నా, అనేక చోట్లలో అమూల్యములైన ఆలోచనలుండనే వున్నాయి. వారందరూ కూడా యీ లోకంలోని సమస్తానికీ మూలంగా యీ ప్రకృతినే తీసుకున్నారనీ, ప్రకృతి నుంచే సమస్తమూ జనించి, కడపటి కందులోనే లీనమవుతున్నాయని వారు చెప్పేరనిన్నీ అరిస్టాటిల్ చూడగలిగాడు.

జలమే సృష్టికంతకూ మూలమని థేల్స్ భావించేడు. సర్వమునకూ మూలం వాయువే అన్నాడు అనక్షిమినిస్. అగ్నియే అన్నిటికీ కారణమని హెరాక్లిటస్ అన్నాడు. పై మూడింటితో భూమిని చేర్చి మూలభూతాలు నాలుగన్నాడు ఎంపిడోక్లిస్. మూలభూతములు అసంఖ్యాకములన్నాడు అనక్షగోరస్.

'ఔను! నిజమే!' అనుకున్నాడు అరిస్టాటిల్. పదార్థం లేనిదే యేదీ లేదు. కంచులేనిచో విగ్రహం చేయలేముగదా. వెండి ఉంటేనే పాత్రను చేయగలం. కాని కంచులోహమే విగ్రహం కాదు. వెండి మాత్రమే పాత్రయునూ గాదు. ఏదో ఒక రూపము కూడ నిర్దేశితమై ఉండాలి. దాని నాధారంగా తీసికొనే విగ్రహమున్నూ, పాత్రయున్నూ తయారుచేయాలి.

మరోవైపున రూపమే ప్రధానం గాని పదార్థం గాదనే తత్త్వవేత్తలూ ఉన్నారు. వారి వాదనలనూ అరిస్టాటిల్ గుర్తుకు దెచ్చుకున్నాడు.

పైథాగరస్ అనుయాయుల గ్రంథాలను తెరచి చూచేడు. గణితశాస్త్రం, సంఖ్యలు, గీతలు, బొమ్మలు మొదలైనవాటి యొక్క ప్రాధాన్యతను మొట్టమొదటిసారిగా గుర్తించినవారు వీరే. గణితమే సర్వమునూ స్పష్టంగా బోధించగలదని చెపుతూన్న వీరు, దానంతట అది రూపం దేనినీ సృష్టించలేదని గమనించలేకపోయారు. ఒక కంచుగోళమును తయారు చేయాలనుకుందాము. కేవలం క్షేత్రమితిలోని 'గోళం' అనురూప భావం ఒక్కటే ఉంటే కంచుగోళం తయారవుతుందా? ఆc హc! కాదు. దానికి కంచుకూడా ఉండాల్సిందే కదా. ఈ రీతిగానే అరిస్టాటిల్ పండితుడు వితర్కించుకున్నాడు. అకాడమీలో ఉండగా భావములను గూర్చి ప్లేటో గురువర్యుడు గావించిన సుదీర్ఘ బోధనలను అతడు బాగా జ్ఞాపకం ఉంచుకున్నాడు. 'భావములే శాశ్వతమైనట్టివి. వాట్లనుబట్టే దృశ్యమాన రూపములన్నీ నిర్మించబడినాయి' యిదే ప్లేటో బోధనల సారాంశం.

కాని, గురువుగారు చెప్పినది అవిమర్శంగా స్వీకరించే రకంగాదు మరి, అరిస్టాటిల్, అతడు గురువుకి తగ్గ శిష్యుడు! అరిస్టాటిల్ గురువుగారిని అనేక ప్రశ్నలు వేసేవాడు. ప్లేటో యెంతటి మేధావి యైనప్పటికిన్నీ శిష్యుడు వేసే ప్రశ్నలు యెన్నిటికో ఆయన జవాబు చెప్పలేకపోయేవాడు. ఆ ప్రశ్నలు యెన్నో కొరకరాని కొయ్యలుగా ఉండేవి.

ఈ లోకంలో మనం నిత్యమూ చూస్తూన్న భౌతిక వస్తుజాలమంతా యేమిటనిన్నీ, వాటి స్వభావమేమిటనిన్నీ అరిస్టాటిల్ తన గురువుగారిని ఎన్నిసార్లో అడిగేడు. ఒక వెండిగిన్నె ఉన్నదనుకోండి. వెండి లేకుండా కేవలం గిన్నె రూపం అనేది ఎక్కడ, ఎల్లాగ ఉండగలదు? వస్తువులు, పదార్థాలు వినా రూపం అనే దానికి అస్తిత్వం యెల్లాగ ఉంటుంది? అని అరిస్టాటిల్ యెన్నోసార్లు ప్రశ్నిస్తూ వచ్చాడు.

ప్లేటో చెప్పినదేమిటి? శ్రద్ధగా వినండి. మనం చూచే భౌతికమైన గిన్నెలు కాకుండా, మరో లోకంలో, యదార్థమైన 'సాధారణపు గిన్నె' అనేది ఒకటి వుంటుందనీ, దాని ప్రతిబింబములు మాత్రమే మనం చూస్తున్న నశ్వరరూపములనిన్నీ ఆయన వాదించేవారు. లోకంలో అసంఖ్యాకములైన విడివిడి చెట్లు యెన్నో చూస్తాము. అవన్నీ నశించిపోయేవే. కాని, వీటన్నింటికీ అతీతంగా మరోచోట వైయుక్తికంగాని 'సాధారణపు వృక్షము' ఒకటి. కేవలం భావాత్మికమైనది ఉన్నదనిన్నీ ఆయన బోధించేవారు. ఈ విధంగా ప్రతీ వస్తువుకూ ఛాయా రూపమును కల్పించుటలో అర్థమేమిటని అరిస్టాటిల్ ప్రశ్నించేవాడు. ఇల్లా రెట్టించి చెప్పినందువల్ల యదార్థంగా మనం చూచి, అనుభవించే చెట్లు యెల్లా పెరిగి, పూచి కాచి ఫలిస్తున్నాయో వగైరా విషయాలేమైనా తెలుస్తున్నాయా?

ఇది పాతపేచీయే. దీని దగ్గరకే అరిస్టాటిల్ మళ్ళా మళ్ళా వస్తున్నాడు. లోహము నుంచి గిన్నెను విడదీసి చెప్పడం, ఊహించడం కూడా అసంగతమనిన్నీ, గిన్నె చేయబడిన పదార్థము, గిన్నె రూపము వేరుగావనీ ఆయన యుక్తియుక్తంగా వాదిస్తూనే ఉంటున్నాడు.

ప్రాచీన కాలంలో యెవరైనా యీ విషయాల్ని గురించి రాసేరా? అని తెలుసుకోడానికై యెన్నో పురాతన గ్రంథాలను అరిస్టాటిల్ పఠించేవాడు. కొందరు గ్రంథకారులు నామరూపాదులను గురించి రాస్తే, మరికొందరు వస్తు పదార్థములను గూర్చి రాసేరు. కాని, యెవరి బోధనలు, సిద్ధాంతాలు ఆయనకు సంపూర్ణ తృప్తి నీయలేదు. తన ప్రశ్నలకు జవాబుల కోసం ఆయన అన్వేషణము సాగిస్తూనే ఉన్నాడు.

రూపము, పదార్థము - యీ రెండూ ఉన్ననూ పాత్రయు తయారు కాదు. మరొక కారణం, పాత్రను నిర్మించే కర్మకారుడు కూడా అవసరం. అయితే, యీ జగత్తునంతనూ సృష్టించినవారెవరు?

ఈ ప్రశ్నకు అనేకులు అనేక రీతులుగా జవాబు చెప్పేరు. అనక్షగోరస్ చెప్పినది యిది: ఈ ప్రకృతిలో 'బుద్ధి' అనేదొకటి ఉన్నదనినీ, ఆ బుద్ధియే యీ ప్రపంచాన్ని సృష్టించిందనిన్నీ, పనివాడు పాత్రనూ, శిల్పి విగ్రహాన్ని తయారు గావించినట్లే యీ బుద్ధి లోకాన్నంతనూ నిర్మించిందనిన్నీ ఆయన బోధించేరు.

కాని, అనక్షగోరస్ సృష్టికి కారణంగా 'బుద్ధి'ని యెందుకు ప్రవేశబెట్టేడు? కేవలం మరొక సమాధానమేమీ లేక నిరుత్తరుడై ఉండవలసి వచ్చినందుననే 'స్రష్ట' నొకనిని గొనివచ్చి ప్రవేశబెట్టేడు.

ఎంపిడోక్లిస్ రెండు కారణములను చెప్పేడు. అవి ప్రేమ, ద్వేషము. ప్రేమ సృజిస్తూంది, ద్వేషం నాశం గావిస్తూంది.

లూసిప్పస్, డెమోక్రిటస్‌లు యిద్దరూ పరమాణువుల అనవరత చలనము వల్లనే సర్వమూ సృష్టివినాశనములను చెందుతున్నాయని చెప్పేరు.

దీనంతకూ అర్థం ఏమిటి? పదార్థము రూపమునకు తోడుగా 'గతి' లేక 'చలనం' అనేది కూడా ఉండాలి సృష్టికి.

అయితే యీ 'చలనం' ఎక్కడినుండి వచ్చింది?

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము అరిస్టాటిల్‌కు యే గ్రంథంలోనూ దొరకలేదు. అందుచే నాతడు తిరిగి 'ప్రకృతి' దగ్గరకే వెళ్లేడు. ప్రకృతియే ఆయనకు గురుత్వాన్ని నెరిపింది, అనేక సంశయాలను ఛేదించడంలో అడవులు, పొలాలు, సముద్రం, కొండలు - ఒక చోటేమిటి? సర్వత్రా తిరుగుతూ, తాకుతూ, వింటూ, చూస్తూ, పరిశీలిస్తూ, ఆలోచిస్తూ వున్నాడు అతడు. అపార గ్రంథావలోకనం వల్ల ఆయన బుద్ధిశక్తులు నిశితమైనాయి. అరిస్టాటిల్ యిప్పుడు ఆ ప్రకృతిలోనే అధికంగా చూడగలుగుతున్నాడు.

అతడొక పొలంలోకి వెళ్ళేడు. పదునులో దున్ని, అదనులో విత్తుల నెట్లు రైతులు చల్లుతున్నారో గమనించేడు. పరిస్థితులన్నీ సమకూడితే విత్తులు సకాలంలో మొలకలెత్తుటను చూచేడు. మొదట విత్తు తేమ పీల్చుకొని, వుబ్బి, విచ్చి బోడు పైకి వస్తుంది. ఇది విత్తులకంటే పూర్తిగా విభిన్నమైనట్టిది. ఈ బోడు పెరిగి ఆకులు, రెమ్మలు వేసి, పూచి, వెన్నువేసి విత్తులు బైలు వెడలుతాయి. ఇవన్నీ ఒకదాన్నికంటే మరొకటి విభిన్నమైనట్టివే.

ఆకాశంలో యెగిరే పక్షులను చూచేడు. అవి గ్రుడ్లను పెడతాయి. గ్రుడ్డు పెంకును పగలగొట్టుకుని పిల్ల వెలువడుతుంది. ఆహారం కొరకు ఆతురతతో నోరు తెరచుకుని, నోట బెట్టిన దానిని మ్రింగి పెరుగుతాయి. తల్లి పిట్ట చేయాల్సిందల్లా తన మెత్తని యీకల క్రింద ఆ గ్రుడ్లను వెచ్చగా నుంచడమే. మళ్లా ఆయన ఆలోచనలు వైయుక్తిక విషయాల నుంచి సామూహిక, సాధారణ విషయముల మీదకి పరుగెత్తినాయి. మొక్కలో వెన్నులకు యీనుశక్తి అంతర్గర్భితంగానే వుంది. ప్రకృతి తనంతట తానే మారుతూ తిరిగి తిరిగి వస్తు జాలమును సృష్టించుతుంది. మానవుడు తన శరీరాదులను సృష్టించి వృద్ధిచేసుకోవడం లేదూ? లోహంతో పాత్రను చేస్తూన్న మానవునిలో తాను చేస్తూన్న పనిని గూర్చిన చైతన్యం వుంది. కాని, ప్రకృతిలో యీ చైతన్యం లేదు. అయితేనేమి? మొక్క పెరిగి వెన్నువేసే తీరుతుంది. ఈ రెంటికీ భేదం అంతే. ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రకృతి, తాను సృజించదలచుకొన్న దానిని సృజించదు. నిర్దిష్టకార్యంలో కృతకృత్యతనొందజాలక, యేదో వికృతరూపాన్ని సృజిస్తుంది. 'ప్రయోజన మనుద్దిశ్యన మందోపి ప్రవర్తతే.' ఏదో ప్రయోజనమునుద్దేశించి యుండనిచో అటువంటి తప్పులు జరుగనే జరుగవేమో! అదీ రహస్యం! అనుకున్నాడాయన.

ప్రకృతి యే ఉద్దేశ్యంతో యిదంతా చేస్తూంది? దాని ఆశయం ఏమిటి?

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం కోసం కూడా అరిస్టాటిల్ మరల ప్రకృతి దగ్గరకే వెళ్ళేడు.

చెట్ల వ్రేళ్ళను పరిశీలించేడు. జంతువులకు నోరు యెట్టిదో వృక్షములకు వ్రేళ్ళట్టివను నిర్ణయానికి వచ్చేడు. సముద్రతీరానికి పోయి చేపలను చూచేడు, పరిశీలనలు గావించేడు. స్థలచర జంతువుల కంటె యీ జలచరము లెంత విభిన్నములు! గాలి పీల్చుకోడానికి వాటికి ఊపిరితిత్తులకు మారు పుప్పుసములున్నాయి. వినేందుకు వాటికి చెవులు లేవు. కాని, జాలరుల పాటలూ, పడవతెడ్ల చప్పుడులూ మొదలైన ధ్వనులన్నీ అవి వినగలవు!

అరిస్టాటిల్ జీవ జంతుజాలాన్నంతనీ పోల్చిచూసి, వాటిని ఒక సోపానక్రమంలో నిమ్నోన్నతములుగా యేర్పరించవచ్చునని తలచేడు. నత్తలు, నక్షత్రాకార ముత్యములు, స్పాంజి పురుగులు మొదలు చతుష్పాత్తుల వరకున్ను, రోమలములైన వాటిలో కోతులవరకున్నూ యీ

సోపానక్రమంలో క్రింది నుంచి పైకి వుంటాయి. కోతియే మానవున కత్యంత సన్నిహితమైన పోలికలు గలది. ఈ సోపాన పంక్తిలో అన్నిటికీ పైన మానవుదున్నాడు. అన్నిటికంటె క్రింది మెట్టున తృణజాతులు, చెట్లు వున్నాయి. వాటి క్రింద రాళ్లు, బురదమన్ను వగైరా. అవిశ్రాంతంగా ప్రకృతి ఒకదాని వెనుక నొకటి సృష్టిస్తూనే వుంటుంది. క్రిందటిదానికంటే తరువాతిది మరింత నిశితంగా, సంశ్లిష్టంగా, క్లిష్టనిర్మాణం గలదిగా వుంటూంటుంది.

ప్రకృతి ఒక్క గంతులోనే సంపూర్ణతను, ఉత్తీర్ణతను పొందలేదు. పదార్థాదులు పొదుగునా. నిరంతరమూ ప్రకృతికి యెదురుతిరుగుతూనే వుంటాయి. శిల్పి యొక్క ఉలికి మారు మసలుతూ. యెల్లాగ శిలాదులు యెదురు తిరుగుతవో మనం చూస్తూనే వుంటాము కదా.

సరే. బాగానే వుంది. కాని, యీ సోపాన పరంపరలో పై మెట్టుపైనున్నాడనీ, అత్యున్నతుడనీ మానవుని చెప్పేందుకు ఆధారం యేమిటి?

కేవల చైతన్యరూపంగలట్టిన్నీ, జ్ఞానానందమయమైనట్టిన్నీ జీవి, పరిపూర్ణత్వమున కింకా సమీపంలో నుండే జీవి మరొకటి సృజించబడుతుందని భావించుట సమంజసము గాదా?

ఆహా! ఇట్లు ఆలోచించుట సరికాదేమో? ఈ మార్గం తిరిగి ప్లేటో మొదలైన వారి పంథాలోకే తీసికొనిపోతుంది. అరిస్టాటిల్ అనుకోకుండానే అందులోకి జారిపోతున్నాడు. చాలాకాలం క్రిందటే ప్లేటో చెప్పేడు: 'శరీరం లేకుండా కేవలం ఆత్మ అనేది ఉండడం సంభవమే!' ఇప్పుడు అరిస్టాటిల్ కూడా శరీరం వినా బుద్ధి లేక వివేకం లేక చైతన్యం అనేది ఉండడం సంభవమని భావిస్తున్నాడే! అట్టి కేవల ఆత్మలు నివసించేది యీ లోకంగాక మరోలోకమే గానిండు, అట్టిదొకటి ఉండవచ్చుననడమే యిక్కడ ముఖ్యం.

అరిస్టాటిల్ విషయ పరిశీలన మారంభించేవాడు. కట్టెలు కాలుతున్నాయి. బండెడు కట్టెలు కాలి, బుట్టెడు బూడిద మిగులుతుంది. మిగిలినదంతా యేమైపోయింది? పొగ, ఆవిరి వగైరాలుగా మారి, గాలిలో యెగిరిపోతున్నాయి. ఈ పొగా, ఆవిరీ మొదలైనవే మేఘాలుగా యేర్పడి, వాన, మంచు రూపంలో తిరిగి భూమిమీదకేవచ్చి చేరుతున్నాయి. ఇదంతా గమనించిన అరిస్టాటిల్ యీ నిర్ణయానికి వచ్చాడు: పృథ్వి - అగ్ని - వాయువు - జలము - మళ్ళా పృథ్వి ఇదే చర్వితచర్వణమవుతూంది.

మిగిలిన సమస్తమునకున్న ఆధార భూతమైన నాలుగు భూతములున్నూ యివే.

ఎంపిడోక్లిస్ కూడా యీ రీతిగానే భావించేడు.

అరిస్టాటిల్ రాత్రులు బహిరంగ ప్రదేశంలో నిలబడి, నక్షత్రాలు గమనించేవాడు. ఆయనకు పూర్వము కూడా యెందరెందరో తత్త్వజ్ఞులు, మనీషులు ఖగోళవేధ గావించేరు. ఈ అనంత విశ్వం యే రీతిగా సృజించబడిందో తెలుసుకోవాలని ఆయన ప్రయత్నం. మనం నివసించుతూన్న

భూమి చదునుగా గాక గోళాకారంగా ఉన్నదని అప్పటికే ఆయన యెరుగును. అతఃపూర్వం పైథాగొరస్ పండితుడే యీ భూగోళ విషయాన్ని బోధించేడు.

ఆయనశిష్యులు కొందరు భూమి గుండ్రంగా ఉంటుందనే విషయాన్ని నమ్మేవారుగాదు. భూమి గోళాకారంగా ఉంటే రెండో ప్రక్కనున్న జనులు తలక్రిందుగా నడుస్తూండి ఉండాలి! సముద్రాల్లోని నీరు సమమట్టంలో లేక ఉబ్బెత్తుగా యెల్లా ఉంటుంది? ఓడలు యీ సముద్రాల్లో యెల్లా ప్రమాణాలు చేస్తున్నాయి?

ఇల్లాంటి ప్రశ్నలు విని అరిస్టాటిల్ చిరునవ్వేవాడు. ఒకరికి తలపైకి అనిపించినది మరో ప్రక్కవారికి తలక్రిందని ఆయనకు తెలుసును. కపిత్థాకారంగా వున్ననూ భూమిమీద జనులు ఉండగలరని ఆయనకు తెలుసును.

కాని, అరిస్టాటిల్ భూమి నిశ్చలమైనదనియే భావించేవాడు. గ్రహ సూర్యచంద్రాదులు అన్నీ యేదో యాంత్రికజాలంవల్ల విచిత్ర క్రీడాయంత్రంవలెనే భూమిచుట్టూ తిరుగుతున్నాయని ఆయన సిద్ధాంతీకరించేడు. అంతటితో తీరిపోలేదు. మరొక ప్రశ్న బైలుదేరింది. ఈ బ్రహ్మాండ యంత్రమును ప్రప్రథమంలో చలనంలో బెట్టినదెవరు?

ఈ ప్రశ్నకు కూడ జవాబు తాను యివ్వగలనని ఆయన అనుకున్నాడు. ఆకాశపు టవ్వలివైపున, తారకాలోకములను దాటిన తరువాత నెక్కడో యీ బ్రహ్మాండమును సృజించిన చైతన్యశక్తి, జ్ఞానరూపం ఒకటి ఉంది. కొద్దికాలం క్రిందటనే అనక్షగోరస్‌ను యీ మాటలు చెప్పినందుకు అరిస్టాటిల్ పరిహాసం చేసేడు. అతడు యే ప్రశ్నకు సరియైన జవాబు చెప్పలేకపోయినా యీ 'జ్ఞానరూపు' ని అడ్డుపెట్టుకుంటూండేవాడు. మనకు యేది తెలియదో, యెక్కడ మనకు దిగ్బంధం జరుగుతుందో అక్కడ యీ 'జ్ఞానరూపం' అవసరం అవుతూంది! అరిస్టాటిల్ యింతవరకూ యీ పద్ధతిని పరిహాసించి, యిప్పుడు తానే అ భావానికి మరో కొత్తపేరు పెట్టి తీసికొనివచ్చి ప్రవేశపెట్టేడు! 'సర్వారంభకము' లేక 'అరంభ ములకెల్ల ఆరంభము' అని దీనికి ఆయన పేరు పెట్టాడు.

చంద్రుని క్రిందనున్న మన యీ లోకంలో ప్రతీదీ మారుతూంటుందని అరిస్టాటిల్ చెప్పేడు. కాని చంద్రుని కవ్వల అక్కడ మార్పులేమీ ఉండవు. అక్కడనే అమరలోకములున్నాయి. దివ్యలోకములన్నీ కూడ ప్రాకృతపదార్థములచే అనగా పృధివ్య ప్తేజో వాయుభూతములచే నిర్మించబడినవి గావు. స్వచ్ఛమై, అనివార్యమైన, ఆకాశ భూతముచే నిర్మించబడినాయి. అందుచేతనే వాటికి నాశం ఉండదు. ఈ నిర్వచనముతో అరిస్టాటిల్ తిరిగి తన గురువైన ప్లేటో సిద్ధాంతముల దగ్గరకే మరలివచ్చాడు. మన లోకం చుట్టూ యితర దివ్యలోకాల్ని సృజించేడు. అక్కడ వినాశం, మృత్యువు లేవు. ఆ లోకాల్లో యేదీ జన్మించదు, మరణించదు, అక్కడ సర్వమూ శాశ్వతమైనదే మార్పులేనిదే!

అరిస్టాటిల్ సరియగు మార్గమునే కనుగొన్నాడు. కాని, అంతలో మరల దారి తప్పిపోయాడు. మొదట శరీరం వినాగా ఆత్మ ఉండదని గంటగొట్టి చాటి చెప్పినవాడు, అరిస్టాటిల్. పదార్థమును విడచి రూపం ఉండదని చెప్పి ప్లేటో మహాశయుని సిద్ధాంతాలను అగ్ని పరీక్షకు నిలబెట్టినవాడు కూడ అరిస్టాటిల్. కాని, తరువాత తానే ప్లేటో భావాలను అనుసరించి, 'ప్రథమ కారణం' 'కారణ కారణం' అను దానిని గూర్చి సిద్ధాంతీకరించి, పార్థివాదిపదార్థ రహితమైనట్టి దివ్య ప్రపంచాలలో, మన లోకాల కవ్వల యెక్కడో యీ 'జగన్నియంత' ఉన్నాడను కల్పనను గావించి ముగించాడు!

ఈ రీతిగా అరిస్టాటిల్ పండితుడు గ్రీసు దేశపు విజ్ఞానాన్నంతనూ ఒక్కచోట సమకూర్ప యత్నించి, పరస్పర విరుద్ధ భావాల్లోనూ, సిద్ధాంతాల్లోనూ సామరస్యత సాధించవలయు ననుకున్నాడు. ప్లేటో - డెమోక్రటిస్‌లను, సనాతనమతము - అధునాతన శాస్త్రములను సమన్వయ పరచుటకు అరిస్టాటిల్ ప్రయత్నించేడు.

ఐదవ మండలం

మహా మేధావుల మార్గం

లోక విజయానికి రెండు బాటలు

ప్లేటోకువలెనే అరిస్టాటిల్ కు కూడ చాలామంది శిష్యులుండేవాళ్లు. ఏథెన్సు నగరంలోని ఉన్నత విద్యాలయాల్లో నొకటైన లైసియమ్ ముందున్న ముఖమంటపమొక దానిలో యిటునటు పచారుచేస్తూ, శిష్యులకు పాఠాలు చెపుతూండేవాడు అరిస్టాటిల్. చల్లని నీడనిచ్చు వృక్షపంక్తులతో పరివేష్టించబడిన ఆ ముఖమంటపములు యెంతో ఆహ్లాదకరంగా, ప్రశాంతంగా ఉండేవి. ఆయన యీ అలవాటు వల్లనే అరిస్టాటిల్ ఆచార్యుని శిష్యులు "పెరీపటెటిక్' అనుచుండువారు. ఈ మాటకర్థం 'అటు నిటు నడయాడు' అని. పాఠం చదివే శిష్యులు ఆయనతోబాటు నడుస్తూ, గురువున కతి సమీపంలోనే వుంటూ, ఆయన నోటమ్మట వచ్చే మాట ఒక్కటైనా దాటిపోనీయకుండా బహు శ్రద్ధగా వింటూండేవాళ్ళు.

పాఠాలు పూర్తికావడంతోనే యెవరి పనులకు వాళ్లు వెళ్ళి పోయివారు. కొందరు శిష్యులు తమ దస్త్రాలను కూడా తెచ్చుకుని వచ్చేవాళ్ళు. ఒక రకం గడ్డి కాగితాలు, ఈక కలాలు, మసిబుర్రలు - యివీ వాళ్ళ రాత పరికరాలు. లేదా కొయ్య పలకలమీద మైనం పూసి, వాటిమీద గంటంతో రాయడం కూడ ఉంది. వాళ్ళు పాఠాలు అయిన తరువాత తీరికగా కూర్చుని, ఆ రోజున గురువుగారు చెప్పిన విషయాలను జ్ఞాపకం చేసికొని, వాటిమీద లిఖించేవాళ్ళు.

ప్రభుత్వ విధానాలను గురించిన పాఠం చెప్పవలసివచ్చింది ఒకసారి. గ్రీసులోని 158 వివిధ రాజ్యాలలోను అమలులో వున్న ప్రభుత్వ విధానాలనూ అరిస్టాటిల్ సవిమర్శంగా పఠించాల్సి వచ్చింది. ఎన్నో గ్రంథాలనూ సిద్ధాంతాలనూ కూడా పరిశీలించారాయన. ఆయన ప్రసంగాల్లోనూ, గ్రంథాల్లోనూ యెన్నో ప్రమాణ విషయాలను ఉటంకిస్తూ, తన సిద్ధాంతాలను బలపరుస్తూండేవాడు. ఇట్టి భారమును వహించగల మహా మేధావీ, పండితుడూ ఆ కాలంలో అరిస్టాటిల్ ఒక్కడే. కాని ఆయన యీ భారాన్నంతనూ తన శిష్యుల సహాయం, సహకారంతోనే వహించగలిగేడని చెప్పి తీరాలి.

సత్యాన్వేషణాపరులైన యీ గురుశిష్య బృందం రోజు రోజుకీ తమ గమ్యానికి దగ్గరగా వస్తున్నారు. ముందు గురువు నడుస్తూంటే శిష్యులు ఆయన ననుసరిస్తూ, ఆయన చెప్పినది వింటూ, ఆకళింపు చేసుకొంటూ అడుగులు వేస్తూండేవాళ్ళు. ఈ బృందం గావించే పచారును బుద్ధి యొక్క విజయయాత్రగా మనం చెప్పవచ్చు! విజ్ఞాన శాస్త్రమనే పేరును గ్రీకులు విని అప్పటికి మూడు శతాబ్దాలే ఐంది. గ్రీకులోని నగర రాజ్యాలవలెనే యీ విజ్ఞానులు కూడా ఒకరొకరితో తీవ్రంగా స్ఫర్ధించేవారు. ఏ శాస్త్రజ్ఞుడైనా నూతన ప్రతిపాదన గావించాలంటే సామాన్య విషయం గాదు. తన వెనుకటి తరాల శాస్త్రజ్ఞులంతా యేమిటి చెప్పేరో అదంతా పఠించాలి, పరిశీలించాలి, విభజించుకొని, సమన్వయం చేసుకోవాలి. ఈ గురు శిష్య బృందం తత్కాలీన పరిస్థితుల్లో సాధ్యమైనంతవరకు యీ పనులన్నీ చేస్తూ, విజ్ఞానాభివృద్ధి కొరకై కృషి గావిస్తూ వచ్చారు, లైసియమ్‌లో.

అరిస్టాటిల్ గ్రంథాలు అనేక విజ్ఞాన శాఖలనూ, అనేక విషయాలనూ స్పృశించాయి. గణితం, భౌతిక శాస్త్రం, వృక్షశాస్త్రం, జంతుశాస్త్రం, విజ్ఞాన శాస్త్ర చరిత్ర, నీతిశాస్త్రం, రాజకీయ శాస్త్రం మొదలైనవేగాక అత్యున్నతమైనట్టి తత్త్వశాస్త్రాన్ని కూడా ఆయన మథించేడు. అరిష్టాటిల్ సాంప్రదాయాన్ని 'పెరిపటెటిక్ సిద్ధాంతం' అంటారు. ఆయన తరువాత నీ సిద్ధాంతానికి ప్రవర్తకుడు థియోఫ్రాస్టస్ ఇతడు అరిస్టాటిల్ ప్రధాన శిష్యులలోనొకరు. వృక్ష శాస్త్రం మీద గ్రంథాన్ని రాసి ప్రచురించినవాడు థియోఫ్రాస్టస్ పండితుడే. విజ్ఞాన శాస్త్ర చరిత్రను ప్రచురించినవాడు ఇయూజిమస్. సంగీతశాస్త్రం మీద అరిష్టోగ్జెనిస్, భూగోళశాస్త్రం మీద డిషియార్కస్ గ్రంథాలు ప్రచురించారు.

అరిస్టాటిల్ యింకా యువకుడే. కాని ఆయన పాండిత్య ప్రతిభలు చాలాదూరం వ్యాపించినాయి. ఆ కాలంలో మాసిడోనియా దేశానికి ఫిలిప్ అనునాతడు రాజు. అతడు అరిస్టాటిల్‌కు ఒక లేఖ రాస్తూ, దానిలో తన సంతోషాన్ని వెల్లడించేడు. "మహా పండితులైన మీ జీవితకాలంలో నేను జీవించి యున్నందులకు దేవుళ్ళకు యెంతో కృతజ్ఞుడనై యున్నాను. నా కుమారుడు అలెగ్జాండరు, తమ వద్ద శుశ్రూష గావించి మాసిడను రాజ్యానికి తగిన వారసుడుగా తయారవుతాడని నాకు గట్టిగా నమ్మకం ఉంది."

ఫిలిప్ రాజు చాలా గొప్పవ్యక్తి. ఆ కాలంలో గ్రీసు అంతా వందలగొలది చిన్న చిన్న రాజ్యాలుగా ఉండేది. ప్రతి పట్టణానికీ ఒక్కక్క ప్రభుత్వం యేర్పడి, ఒకరొకరితో నిరంతరం పోరాడుతూండేవి. స్వేచ్ఛా విజ్ఞాన పిపాసయైన ఏథెన్సు రాజ్యం కూడ సర్వనాశనకరమైన యీ అంతర్యుద్ధాల్లో మునిగి తేలుతూండేవి. ఫిలిప్ రాజు యీ చిన్న చిన్న రాజ్యాలనన్నిటినీ కలిపి యేకీకృతంగా ఒకే ఒక పెద్ద రాజ్యంగా జేయాలని ప్రయత్నించి, కొంతవరకు కృతకృత్యుడయ్యేడు. తన రాజ్యాన్నింకనూ విస్తృతంగా, సుసంఘటితంగా చేద్దామని ఫిలిప్ రాజు కలలు కంటూండేవాడు. తాను ప్రారంభించిన యీ పనిని తన కుమారుడు అలెగ్జాండరు కొనసాగించగలవాడు గావాలని ఆయన ఆశించాడు.

యువరాజునకు గురుత్వం వహించడం సులభమైనదేం కాదు. అందులోనూ చుట్టుప్రక్కల దేశాలెన్నిటినో జయించి, సామ్రాజ్యాధిపతి గావాలనుకొంటూన్న అలెగ్జాండరు బోధకుడుగా ఉండడం మరింత కష్టం గదా.

అలెగ్జాండరు గురువు నెంతో గౌరవంగా చూస్తూ, వివిధ శాస్త్రాలు పఠించేవాడు. ఆయనకు యెన్నో గ్రంథములనూ, రాతప్రతులనూ బహుకరించేడు. ఆ ప్రతులన్నీ రెండు యెద్దు, బండ్లు నిండినవట! కాని, అలెగ్జాండరు గురువుగారి దగ్గర చాలాకాలం ఉండలేదు. లైసియమ్ ముఖమంటపంలో అరిస్టాటిల్‌తో అటు నిటు పచారుచేస్తూ, ఆయన బోధనలు వింటూన్నట్లయితే, ఆయన అలెగ్జాండరును యీ లోకపు టెల్లలవరకే గాక గ్రహతారకాలోకాలకూ, ధిగంతములకూ గొంపోయి వుండువాడు. అట్లే యైనచో అలెగ్జాండరు కేవలమొక సామ్రాజ్య విజేతగానే గాక మానవ లోకానికంతకూ పూజ్యుడైన విజ్ఞానలోక విజేతగా తయారై ఉండేవాడు.

కాని, అలెగ్జాండరు మనస్సులో విజ్ఞానతృష్ణ కంటే విజయతృష్ణ మిక్కుటంగా ఉండేది. అతడు దేశాలన్నిటినీ, లోకాన్నంతటినీ జయించదలచేడు. మదపుటేనుగుల పిండులు యథేచ్ఛగా విహరించే హిందూ దేశపుటరణ్య భూములను, అరివీర భయంకరములైన రాజనివహములనూ కూడ అలెగ్జాండర జయించ నువ్విళ్ళూరుతూండేవాడు.

అలగ్జాండరులో యీ కోర్కె యెందుకు కలిగింది? ఆయనను గూర్చి యెన్నో కథలు చెపుతారు. దండయాత్రకు బైలుదేరేముందాతడు బానిసల నందరనూ విడిచిపెట్టి, జమీలనూ, ఆస్తులనూ సమస్తాన్నీ విక్రయించేసేడు. ఎవరో అతణ్ణి ప్రశ్నించేరట: 'నీకోసం యింకేమి వుంచుకున్నావు?' 'ఆశ!' అని అలగ్జాండరు సమాధానమిచ్చేడట! అతడు జైత్రయాత్రకు బయలుదేరునపుడు తనతో కూడ 'ఆశాదేవత' విగ్రహమును తీసికొని వెళ్ళేడు. సుదూర స్థలమైన హిందూదేశంలో బంగారం, రత్నాలు, పెన్నిధులు, సరిగ దువ్వలువలు, చీనీచీనాంబరాదులు, కొల్లలుగా వుంటాయని అతడు విన్నాడు. అలెగ్జాండరు కొలిచే 'ఆశాదేవత'కు సింహపు పంజాలుంటాయి. వాటి సాయంతో యెక్కడేమున్నా తృటిలో చేజిక్కించుకోవచ్చుననుకోవడంలో ఆశ్చర్యం లేదు గదా!

ఆయన అనుయాయులంతా కూడ యెవరెవరికి యెయ్యది అత్యధిక ప్రియతమమో అదంతా హిందు దేశంలో పుష్కలంగా వుంటుందనీ, తమ కలలు నిజాలవుతాయనీ భావించేరు. అంతక్రితమే సంపన్నులుగా ఉండి, వందలాది బానిసలూ, పెద్ద జమిలూ వున్నవాళ్ళు యింకా బానిసలనూ, భూములనూ, సంపదలనూ సంపాదించాలనుకున్నారు. అసలేమీ లేనివాళ్లు సర్వసంపదలనూ, బానిసలనూ సంపాదించి తమ దారిద్ర్యానికి స్వస్తిజెప్పి, లేమికి లేవిడీ కొట్టవచ్చుననుకున్నారు. వాళ్లందరూ తమ భార్యాబిడ్డలనూ, తల్లిదండ్రులనూ, స్వదేశాన్నీ వదలి బయలు దేరేటప్పుడు కంట తడికూడపెట్టలేదు! ఆశాదేవత వాళ్ళందరి మనసులనూ ఆశతో నింపింది.

అలెగ్జాండరు సైనికులు ప్రతి యుద్ధంలోనూ జయమునే పొందేరు. దేశం తరువాత దేశం జయించి, మాసిడోనియా రాజ్యానికి కలుపుకుంటూ సాగుతున్నాడు, అలగ్జాండరు. కాని, అతడు దేశాలను గురించే ఆలోచిస్తున్నాడు గాని ఆ దేశవాసులను మరిచేపోయాడు! జయించిన సైన్యాలు ముందుకు పోతూంటే స్థానిక ప్రజలు వాటి వెనుకనే రహస్య దళాలుగా యేర్పడుతూ, చాటుమాటులనుంచి గ్రీకు సైనికుల మీద పడి దిగ్భ్రాంతుల్ని చేసేవాళ్ళు. గ్రీకు సైనికులు తయారై దెబ్బకొట్టేలోగానే మళ్లా యీ మూకలు ఆనవాలైన లేకుండా మటుమాయమయ్యేవాళ్ళు. ఆఖరికి తమ ఆశలు అడియాసలు కాగా, ప్రాణాలపై విసిగిపోయిన ఆ సైనికులు తమ ఆయుధాలను పారవైచి, స్వదేశ స్వగృహోన్ముఖులయ్యేరు. వాళ్ళు ఖడ్గాలు యీ పరదేశంలో త్రుప్పుపట్టి మట్టిలో కలిసిపోయినాయి. ఆశాదేవత యీ అభాగ్యులను ఆశచూపి, మోసం చేసింది. తిరుగుబాటు చేసి వీళ్లు గుంపులుగా యింటి ముఖం పట్టేరు. విజేత అలెగ్జాండరు వీర సైనికులుగా బయలు దేరిన వీళ్లు దెబ్బలు తిని, అలసి, పరిశ్రాంతులై, పీలికలతో, ప్రాణాలతో యింటికి చేరగలిగినందుకే సంతోషించేరు. ఎందుకంటే తమతో బాటు బైలుదేరిన మందభాగ్యులెంతమంది నానాబాధలూ పడి, యెడారుల్లోనూ, మైదానాల్లోనూ దిక్కు లేకుండా చచ్చి, తమ ఎముకలను గ్రద్దలకూ, నక్కలకూ వదలిపెట్టేసేరు? తమ కాగతి పట్టనందుకు వేయి దేవుళ్ళకి మ్రొక్కవలసిందే.

ఏదేమైనా అలెగ్జాండరు ప్రపంచాన్ని జయించలేకపోయాడు. ఇటలీ నుంచి హిందూ దేశం వరకూ వ్యాపించిన అతని సామ్రాజ్యం అడుసులేని యిటుకుల గూటివలె కూలి చెదరిపోయింది.

కాని అతడు తనతో గొనిపోయిన వారిలో కొందరు పండితులున్నారు. వారు అలెగ్జాండరు కంటే అధిక అదృష్టవంతులు. ఎందుకంటే వాళ్లు ఐహిక సంపదలను, రాజ్యాలను కాంక్షించిగాక విజ్ఞానాపేక్షతో బైలుదేరారు. అలెగ్జాండరు గొంపోయిన శాస్త్ర పండితుల పటాలం విజ్ఞానరంగానికి అనేక నూతన విషయాలను జయించి పెట్టేరు. ఈ పండితుల విజయానికి శిధిలత లేదు. ఆ దండయాత్రతో వెళ్ళిన వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు వేలకొలది కొత్త రకాల మొక్కలను సంపాదించి వర్గీకరించేరు. భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు కొత్తదేశాల్ని చూచి, దేశ పటాలను తయారు చేయతలపెట్టేరు. నిజంగానే వాళ్ళు ఆ కార్యం సాధించేరు. పురాతత్త్వ పరిశోధకులు వేలకొలది శాసనాదులను దేవాలయాల్లోనూ, సమాధులపైనా, సత్రముల్లోనూ కనుగొని రాసి వుంచుకున్నారు. వాటిని భద్రంగా స్వదేశానికి గొంపోయి, పరిశోధనా క్షేత్రంలో గొప్ప విజయాన్ని సాధించేరు.

ఈ శాస్త్రజ్ఞులలో నొకడు థియోఫ్రాస్టస్. ఇతడు వృక్ష శాస్త్రజ్ఞుడు. తాను చూచిన ప్రదేశాలలోని వివిధ వృక్ష జాతులను గూర్చి యితడు రాసిపెట్టి వుంచేడు. తూర్పు భూములలోని అత్యద్భుత వృక్షజాతులను గూర్చి యీయన గ్రంథాలవల్లనే పాశ్చాత్యులు తెలుసుకున్నారు. శాఖలు క్రిందికి భూమిలోకి దిగి, ఒక చెట్టే పెద్ద అరణ్యం వలె కనిపించే మర్రిచెట్టు, పగలు మేల్కొని, రాత్రులు నిద్రించే నిద్రగన్నేరు, మహా వృక్షాలంతటి పొడవైన తృణజాతులు, వెదురు, ఒక మనిషి, సుఖంగా నిద్రించగలంతటి ఆకులుగల అరటి, యిటువంటివే అనేక మహాద్భుత

వృక్షజాతులున్నాయని థియో(ఫ్రాస్టస్ గ్రంథాలే పాశ్చాత్య జాతులకు మొదట చెప్పినాయి. అందుకనే ఆయనను వృక్షశాస్త్రపితగా భావిస్తారు.

వీరులు, సాహసులు అయినవారికంటె శాస్త్రజ్ఞులు, తత్వవేత్తలు మానవజాతికి హెచ్చుగా మేలుగావించరని నిస్సందేహముగా చెప్పవచ్చును. అట్లని వీరుల పాత్రను మానవచరిత్రలో మనం కొంచెమని భావించరాదు.

అలెగ్జాండరును గురించిన గాథలెన్నో వున్నాయి. వాటివల్ల నేర్చుకోదగిన నీతులు మరువరానివి.

అలెగ్జాండరు దిగ్విజయానికి బయలుదేరు ముందు కోరింథ్‌లో విడిసివున్నాడు. ఆ సమీపంలోనే దియోజనిస్ అను తత్త్వవేత్త, సాధువు ఉండేవాడు. ఆయనను దర్శించి పోవలెనని అలెగ్జాండరు తలచేడు. బానిసల బజారులో కొద్ది కాసులకు లభించే పేలికలను ధరించి వుండేవాడా తత్త్వవేత్త. శీతువు, వేసవి యనకుండ అతడొక విశాలమైన కొయ్యతొట్టిలో కూర్చుని ఉండేవాడు. పైన కప్పులేని ఆ తొట్టికి సూర్యరశ్మి బాగా తగులుతుంది. ఆయనతో మాట్లాడిన పిమ్మట అలెగ్జాండరు ఆ సాధుపురుషుని చాలా మెచ్చుకొన్నాడు. ఆయన కేదైనా ఉపకృతి చేయాలనే సదుద్దేశంతో అలెగ్జాండరు "మహాత్మా! తమ కేదైన వలయుచో కోరుడు" అన్నాడు. అప్పుడు దియోజనిస్ 'సూర్యునికీ నాకూ మధ్య అడ్డుగా నిలుచున్నావు. కొంచెం ప్రక్కకు తప్పుకో అంతేనే కోరునది.' అలెగ్జాండరు కోపగించునని అనుచరులంతా అనుకొన్నారు. కాని అతడు బహుశాంతంగా ప్రక్కకు తొలగుతూ 'నేను అలెగ్జాండరును గానిచో దియోజనిస్‌నై ఉండాలని కోరుతా!' అన్నాడట.

మిత్రత్వం - శత్రుత్వం

మనం యిప్పుడు మానవజాతి చరిత్రను కాదు చెప్పుకుంటూన్నది. మానవుడు తనచుట్టూ వున్న గోడలు కూలగొట్టి ఒకప్పుడు ముందుకుసాగినా, మళ్లా ఆగి వెనుకకు పోతున్నాడని చెప్పుకున్నాము. ఒక్కొక్కసారి మన కథ బహు తాపీగా నడుస్తుంది. దారిలోని ప్రతి రాయీ రప్పా, చెట్టూ పుట్టా పరిశీలిస్తూ పోవాలి. కాని, పొడుగునా యింత మెల్లిగా వెళ్లము. ఈ మందగమనం వల్ల మనం అరణ్యాన్ని చూచినా 'యేవో చెట్లులే!' అనుకుంటాం. మానవజాతి చరిత్రవైపు చూస్తే అదంతా వరుసగా జరిగిన భయంకర యుద్ధాల చరిత్రయేనని తెలుస్తోంది. రక్తపుటేరులు పారనిచోటు చారెడైనా యీ పృథ్వీమీద లేదని చెప్పవచ్చు. బాబిలన్, అస్సీరియా, ఈజిప్టు, పెరిష్యా చక్రవర్తులు లోకాన్నంతనూ జయిస్తామని యెన్నిసార్లు బైలుదేరలేదు! ఆ చక్రవర్తులందరూ దేవాలయ స్థంభాలమీద తమ బిరుదావళిని బహు ఆడంబరముగా రాయించుకొని, మురిసిపోతూండేవాళ్ళు! చతుస్సముద్ర ముద్రిత ధరామండలాఖండలుండు, రాజన్యకిరీటరత్న దీపితపాదాంభోజుడు, రాజ రాజు, భువనైకవీరుడు, దీప జనావన బిరుద విభ్రాంజితుడు, యిత్యాదిగా కాని, యీ చక్రవర్తులు అడుగిడిన దేశాల్లో యెక్కడైనా ఆనకట్టలు, నీటి వనరులు, దివ్యభవనాలు మొదలైనవి వుంటే వాటిని నాశనం చేయక విడువలేదు.

పంటలకు నీటివసరులు లేకుండా ఆనకట్టలను నాశనం చేసి, చెరువుల కట్టలు తెగగొట్టి, జనపదాలను స్మశాన ప్రాయం చేసి సంతృప్తులయేవారు ఆ రాజరాజులు. పట్టణాలు, పల్లెలు, దేశాలు శాంతిసౌభాగ్యాలు కలిగివుంటే వాటినన్నిటినీ సర్వనాశనం గావించే వరకూ వాళ్లకి నిద్రపట్టేదేగాదు!

ఈ విజేతలలో యెందరు యీ లోకానికి అంతకూ అధిపతులు కాగలిగేరు?

అస్సీరియా చక్రవర్తులు చుట్టునున్న దేశాలన్నిటినీ, అంటే ఆర్మీనియా పర్వత ప్రాంతాల నుంచి నైలునదీ జలపాతం వరకూ, పడమట గ్రీసు నుంచి తూర్పు హిందూ దేశం వరకూ, ఉత్తరాన నల్లసముద్రం మొదలు దక్షిణాన అరేబియా సముద్రం వరకూ జయించేరు.

అలెగ్జాండరు చక్రవర్తి ఈజిప్టు, బాబిలన్, పెరిష్యా గాంధారాది దేశాలెన్నింటినో జయించేడు.

కాని, యిదే యావత్ప్రపంచం కాదు! బిరుదులు రాయించుకున్నారే గాని ఆ చక్రవర్తులు, సౌర్వభౌములు ఎవరూ కూడా యీ పృధ్వినంతనీ జయించలేదు, జయించనూ లేరు. వారు ఊహించినదానికంటే, ఊహించగలిన దానికంటె యీ భూలోకం పెద్దది!

అంతేకాదు వారి దిగ్విజయాలు యెంతో కాలం మనలేదు. జయించి, రాజ్యస్థాపన గావించి వెనుదిరగడం తడవుగా అవి కూలిపోనారంభించేవి. పాతవాట్ల స్థానంలో కొత్త రాజ్యాలు బయలుదేరడం, ఆ రాజులు మళ్లా ప్రపంచాధిపత్యానికై విఫల ప్రయత్నాలు చేయడం – యీ కథంతా మళ్లా మొదలయేది. ఓడలు, పడవలు సముద్రాలమీద ప్రయాణాలు చేస్తూనే ఉండేవి, సార్థములు, బిడారులు భూమార్గాల మీద ధూళి రేపుతూ సాగిపోతూనే ఉండేవి. వివిధ ప్రజలు కలసుకోవడం, పరిచయం గావించుకోవడం, గాఢమైత్రితో సన్నిహితులు గావడం జరుగుతూనే ఉండేది. మానవహస్తాలు తరతరాలుగా, యుగయుగాల నుంచీ వివిధ కర్మలు చేస్తూనే వున్నాయి. కౌశలాన్ని సంపాదిస్తూనే వున్నాయి. భూమిలో నుంచి సంపదలను సృష్టించడంలో మానవులు నిరంతరాయంగా చెమటోడ్చి పనిచేస్తూనే వున్నారు. సైప్రస్ దీవి నుంచి రాగి, నూబియా (ఆఫ్రికా) నుంచి బంగారం, తార్సస్ కొండలనుంచి వెండి, ఫోనీషియా పర్వత సానువుల మీద దేవదారు అరణ్యాల్లోంచి దారుఫలకాలు, బాల్టిక్ సాగర తీరాలనుంచి అంబరు, బ్రిటను దీవుల నుంచి తగరం, యిలాగే ఒక్కొక్క ప్రాంతం నుంచి ఒక్కొక్క వస్తువు వస్తూండేది. మరల అయా దేశాలకు ఓడల మీద, బండ్లమీద శుద్ధి చేసిన లోహాలూ, లోహపాత్రలూ, వస్త్రాలూ, పాపిరస్ కాగితపు చుట్టలూ మొదలైనవెన్నో గొంపోయేవారు. వేగరులూ జంఘాలురూ నైన పెరిష్యను వేగులవాండ్రు ఒక దేశాన్నించి మరో దేశానికి జాబులు గొంపోయేవాళ్లు. అక్షరమాల, తూనికలు, కొలతలు, కాలమును వారాలు – నెలలు – ఋతువులు సంవత్సరములుగా విభజించడం మొదలైనవి ఒక దేశం నుంచి మరో దేశానికి మనుష్యులతో బాటుగా ప్రయాణాలు సాగించేవి. వివిధ జాతులూ, దేశాలూ అనేక శబ్దాల్ని దత్తత గావించుకుంటూ వచ్చాయి. ఇప్పుడు కొన్ని శబ్దాలకి మాతృభూమిని తెలుసుకోడం మహా పండితులకి కూడా సాధ్యం గావడం లేదంటే, శబ్దాలు యెంతెంత ప్రయాణం చేసి, యెన్నెన్ని అవతారాలూ ఎత్తినాయో

ఊహించండి! ఏ యూరోపియను భాషనుంచైనా విదేశీయ శబ్దాలను తొలగించి చూడండి. మిగిలేది వట్టి కంకాళంగానే ఉంటుంది. అంతేగాదు. ఆ పని సాధ్యం కూడాను. ఒక్కొక్కమాట యే దేశానిదో తేలక తలపట్లు పట్టాలి! కృషి, వృత్తిపనులు, వాణిజ్యం సాగించిన దేశాలూ, ప్రజలూ తరతరాలనుంచి ప్రోగుజేసి వుంచిన సంపదనంతనూ వారసులమై మనం పొందినాము. పైతృకమైన యీ ఆస్తినే శాస్త్రజ్ఞులు 'సంస్కృతి' అంటారు.

జాతులు తమ చేతులు జాచి ఒకరినొకరు ఆలింగనం గావించుకొనేవారు. ఒకరిదగ్గర లేనివానిని మరొకరి దగ్గర తీసుకునేవారు. ఒకరు చేయలేని దానిని మరొకరు చేయనేర్చువారు. సంపదలు క్రమాధికంగా వృద్ధిని జెందుతున్నాయి. కష్టించి పనిచేసేవాళ్ల వల్లనే యీ సంపదలు సృష్టించబడేవి. మట్టి యెక్కడైన యెప్పుడూ వుంది. కాని కౌశలంతో దీనిని మూకుడుగానో, కుండగానో చేస్తే మానవులకు అధికతరంగా ఉపయోగంలోకి వస్తుంది. అప్పుడే అది సంపదగా మారుతుంది. ఈ రీతిగనే ప్రకృతిలో దొరకే ముడిపదార్థాలను మానవ శ్రమవల్లా, తెలివివల్లా ఉపయోగకరమైన వస్తువులుగా అంటే సంపదలుగా మారుస్తూండేవారు. ఒక్కొక్క దశాబ్దమే, శతాబ్దమే గడుస్తూన్న కొద్దీ యా సంపదలు అధికంగా ప్రోగుపడుతూండేవి. ఈ సంపదలమీద కన్నువేసి, వీటిని దోచుకుపోదామని చూసేవాళ్ళూ, ప్రతిచోటా ఉండేవాళ్ళు. తెలివైనవాళ్ళూ, కర్మకౌశలం గలవాళ్లూ, కృషిశీలురూ ఐన జనులున్న చోట్లనే యితరుల వల్ల ఉత్పత్తి చేయబడిన వస్తువులను స్వాయత్తం గావించుకోవాలని యత్నించే అత్యాచారపరులూ బైలుదేరేవాళ్ళు. అందుచే అసూయాపర నేత్రాల నుంచి జనులు తమ సంపదలను, అమూల్య వస్తువులను దాచుకొనేవారు. కొన్ని వస్తువులను భూమిలోనే కప్పిపెట్టేవాళ్ళు. కాని అన్ని వస్తువులనూ కప్పిపెట్టడానికి వీలులేదుగదా. అదీగాక దేశం దేశమే తమ వస్తువులన్నిటినీ మరుగుపరుచట అసంభవం, అసాధ్యం. దోపిడిగాళ్లు యీ భూమిమీద సర్వత్రా సంచరిస్తూనే వుంటారు. శ్రమజీవులైన మనుష్యులకు యితరుల జోక్యం అవసరం లేదు. వాళ్ళకేదో కొంచెం భూమి వుంటే చాలు. కాని, యీ దోపిడిగాళ్లు యెందరో తోటి మానవులను చంపి, మిగిలిన వాళ్ళని తమక్రింద బానిసలుగా చేసుకొనేవాళ్లు. ఆ యుగంలో వాళ్ళకి దోచుకొనేందుకు వెండిబంగారాలు అంత హెచ్చుగా వుండేవి గావు. అప్పట్లో అమూల్య వస్తువులు బానిసలే. ఈజిప్టులో బానిసలను 'జీవన్మృతులు' అని పిలిచేవారు. చనిపోయిన వానివల్ల యెవరేం పని చేయించుకోగలరు? కాని జీవించియున్న బానిస మనిషి వల్ల యే పనియైనను చేయించుకోవచ్చు. తాము యే పనీ చేయకుండా, బానిసలచేత బండచాకిరీ చేయించుకొని, వాళ్ళు తయారు చేసిన సంపదలను స్వాయత్తం గావించుకొనే యీ దోపిడిగాండ్రు అంతకంత అధిక బలవంతులు అవుతున్నారు. అన్ని దేశాల్లోనూ కష్టజీవులు సంపదల నధికాధికంగా ఉత్పత్తి చేస్తూనే ఉన్నారు. వాటిని యీ దోపిడిగాండ్రు నాశనం చేసీ, దోచుకొనీ పోతూనే ఉండేవాళ్ళు.

ఆశకి అంతులేదు. మానవునిలో ఆశ అంకురించి క్రమంగా పెరిగి దురాశయై కూర్చుంటుంది. అది యేమిచ్చినా ఉపశమించదు. లోకమంతా లభించినా దురాశాపరునికి తృప్తి ఉండదు. 'రాజులకు తృప్తి ఉండకూడదు' అను నానుడి ఉండనే వుంది గదా. ఒక

పట్టణాన్ని జయిస్తే, మరో పదింటిని వాంఛిస్తారు వీళ్లు. ఆ పదీ చేజిక్కినవా యిక చూసుకోండి, మరో నూరు కావాలి! ఆ నూరూ జయించినా ఆశ తీరక యావత్ప్రపంచమునూ జయించాలనుకుంటారు. ఈ యుద్ధాలకు అంతులేదు. వీళ్లు యుద్ధాలు చేయాలంటే యితరులు మరింత కష్టపడి పనిచేసి, సంపదలు ఉత్పత్తి చేస్తూండాలి. ఇతరుల శ్రమ లేకుండా యీ దోపిడీగాళ్లు రోజు గడపలేరు. బానిసల హస్తాలు గనులు త్రవ్వి, చిట్టెములు తీసి, నలగగొట్టి కరిగి, కత్తులు, బల్లెములు చేస్తూంటే, వాటితోనే యింకా మరికొందరు మానవుల్ని బానిసలుగా చేస్తూండేవాళ్లు యీ దోపిడీగాళ్ళు. పడవలు నిర్మించి వాటిలో ఆహారాలు, ఆయుధాలు సమకూర్చిపెట్టేవారు బానిసలు. ఆ పడవలపై ద్వీపాంతరాలకు పోయి వాటిని నాశం గావించి, దోచుకొని, జయించి వచ్చేవారు దోపిడీగాళ్లు. ఈ దోపిడీగాళ్లు తమను మంచి మంచి పేర్లతో పిలిపించుకొనే వాళ్లేగాని దోపిడీగాళ్లని అంటే ఊరుకొనేవారు గారు. కానైతే ఒకప్పుడొకళ్లు యీ పోరాటాల్లో జయిస్తే, మరొకప్పుడు యింకొకళ్లు జయించేవాళ్లు. ఈ ప్రపంచమునంతనూ జయిస్తామని బయలుదేరినవాళ్లే గాని ఆ పని యెవరివల్లనూ గానేలేదు.

'గార్డియస్ ముడి' కథ విన్నారా? అతి నేర్పుతో, దృఢంగా వేయబడిన ఆ ముడిని యెంత బలవంతుడూ విప్పలేకపోయేవాడు. ఆ బ్రహ్మముడిని విప్పగలిగినవాడు ప్రపంచ విజేత అవుతాడని అనుకునేవారు. ఆ ముడిని విప్పాలని అలెగ్జాండరు వెళ్లాడట. కాని చేతులతో దానిని విప్పజాలక, కత్తితో కోసిపారేసి సాధించాననుకున్నాడు. ఏ ముడినైనా ఖడ్గముతో కోయవచ్చునుగాని బిగించలేమని కూడ అలెగ్జాండరుకు తెలియును. అందుచే కేవలం ఖడ్గ బలమేగాక యితర ఉపాయాల వల్ల కూడా తాను జయించిన ప్రజలతో సన్నిహిత సంబంధాలు పెంపొందించుకో యత్నించేవాడాతడు. పెరిష్యాను జయించేక తన సేనాపతుల్లో పదివేలమందికి పెరిష్యను స్త్రీలను వివాహం చేసి, తాను కూడా పెరిష్యా చక్రవర్తి కుమార్తెను పెండ్లాడేడు. చరిత్రలో లిఖించబడిన పెద్ద సాముహిక వివాహం యిదేనని చెపుతారు.

గ్రీకు తత్త్వవేత్త దియోజినిస్ తాను ప్రపంచ పౌరుడనని చెపుతూండేవాడు. అలెగ్జాండరు ప్రపంచాధినేత, విజేతగావాలని ఆశించేడు. తాను ప్రపంచ చక్రవర్తిగానే గాదు, దేవుడుగానే కావాలని అలెగ్జాండరు యత్నించేడు. ఈజిప్టులోని జనాభానే మార్చేశాడు, వేలకొలది గ్రీకులను తూర్పు దేశాల్లోనూ, ఈజిప్టులోను కాపురం బెట్టించాడు. వెళ్లిన దేశాలన్నిట్లోనూ పట్టణాలు నిర్మించి, వాటికి తన పేరుంచుతూ వచ్చాడు. 'అలెగ్జాండ్రియా' అను పేరిట యెన్నో పట్టణాలు దేశాలన్నిటా వెలసినాయి. కాని, కాలదేవత కరుణచూడాలి గదా!

పాత - కొత్త

ఏథెన్సు నగరమే చాల పెద్దదని జనులనుకొనే కాలమొకటి ఉండేది. నిజంగా అది నగరమే గాదు, రాజ్యమే అది. ఏథెన్సులో పదివేల యిండ్లుండేవి. ఒక్కొక్కయింట్లో ఒక పెద్ద కుటుంబం, బానిసలూను. ఈ జనాభానంతనూ భరించలేనిదిగా ఆ నగర రాజ్యం తయారైన రోజూ వచ్చింది.

బానిసల పనివల్ల వస్తువులు కుప్పతెప్పలుగా తయారైపోతున్నాయి. కాని వాటినన్నిటినీ కొనగలందరు క్రయకులు ఆ నగర రాజ్యంలో లేకపోయారు. అందుచే యీ అదనపు వస్తువుల్ని ఓడలమీద యితర దేశాలకి ఎగుమతి చేయాలి. ఓడ యే దేశపు రేవులో ఆగినా పన్నులు చెల్లించవలసి వుండేది. అక్కడ సరుకులు దించినా, దించకపోయినా పన్నులు మాత్రం విధిగా చెల్లించాల్సిందే. రేవు సుంకాలు ప్రతిచోటా రాతి గోడల్లా యెదురయేవి. సన్నని సముద్రపు కయ్యలకు, నదులకు యిరుప్రక్కలా ఉన్న జనులు దాని కడ్డుగా నొక గొలుసునో త్రాటినో కట్టి, ఆ జలమార్గమున వచ్చు పడవలనన్నిటినీ ఆపి పన్నులు వసూలు చేసేవాళ్ళు.

ఒక వ్యక్తి యెంత ధనికుడుగానీ, స్వదేశంలో యెంత పలుకుబడి గలవాడుగానీ అతనికి మరో దేశంలో గాని, మరో ప్రజలలో గాని యెలాటి హక్కులూ ఉండేవి గావు. విదేశంలో భూమిని గాని, యింటిని గాని కొనజాలడు. స్థానిక పౌరుల్లో యెవరో ఒకరి ప్రాపకమును పొంది అతని ద్వారా తన ఆస్తులను, హక్కులను రక్షించుకోవలసి యుండేది.

కొందరు వర్తకులు అనేక పట్టణాలతో వ్యాపారం చేస్తూ, అనేక ఓడలమీద వివిధ వస్తువులను పంపుతూండేవాళ్లు. ప్రతీ చిన్న పట్టణానికీ రేవు సుంకాలు, వేర్వేరు నాణెములు ఉండడమంటే, విదేశీయుల నింత నిష్ఠురంగా చూచే శాసనాలుండడమంటే యీ వర్తకులకెంత బాధాకరమో చూడండి. తమ వ్యాపారాన్ని విస్తృత పరచుకొనేందుకు వీరికి కావలసిందేమిటి? బొత్తిగా చిన్నవైన పట్టణ రాజ్యాలు గాక చాల నగరాలు, మరెన్నో గ్రామాలు కలిసివున్న పెద్దరాజ్యాలు కావాలి. అవి వీరి వ్యాపారానికి అనుకూలం. అధిక ధనవంతులై వడ్డీ వ్యాపారం చేసే సంపన్నులు కూడా యిదే కోర్కెను బలపరచేవారు. వారి అవసరాలు కూడా విశాల రాజ్యాలను కోరతాయి. వస్తూత్పాదకులైనవారు కూడ పెద్ద రాజ్యాలనే కోరేవాళ్లు. వందలకొలది బానిసలచే నడిచే కర్మాగారాలల్లో తయారయే వస్తువులు ఒక్క పట్టణాన్నే గాక అనేక నగరాలను తమ సరకుల విడుదలకై కావాలనడంలో విచిత్రం లేదు.

ఏ రాజ్యపు యెల్లలనైనా విస్తృతపరచుకోవాలంటే యుద్ధం చేయాలి. దండయాత్రలు సాగించాలి. యుద్ధం చేసి జయించిన దేశాన్ని కొల్లగొట్టి అచ్చటి సంపదనూ, అక్కడి జనుల నుంచి బానిసలనూ గొని తెచ్చేవారు. తమ దేశంలో లేని ముడిసరుకులే గాక అపురూపమైన రాగి, యినుము మొదలైన లోహాలూ, ఉన్ని, తోళ్ళు వగైరాలు కూడ లభించేవి.

యుద్ధాలకు యిప్పుడు వ్యాపారుల దురాశ, సంపదలు, బానిసలు సంపాదించాలనే వాంఛ కూడ తోడయింది. దండయాత్రలు అధికమయినాయి. ఏథెన్సు ప్రజారాజ్య నాయకుడు అల్సిబియాడిస్ పెద్ద ఓడల దండును నిర్మించి, సిసిలీ ద్వీపంమీదకి నడిపేడు. తూర్పు పశ్చిమ గ్రీకు నగరాలన్నింటినీ యేకాధిపత్యం క్రిందకు తేవాలని అతడు కలలు గంటూండేవాడు. కాని ఆ కలలు కల్లలైనాయి. ఆ నౌకాయుద్ధంలో అతడు ఓడిపోయినాడు. అటు పిమ్మట చాల ఏండ్లకు మాసిడోనియా రాజు ఫిలిప్స్ తిరిగి యీ రాజ్య విస్తరణా కార్యమును జేపట్టి కొంతవరకు సాగించేడు. గ్రీకు రాజ్యలన్నింటినీ యేకీకృతం గావించే యీ పనిని ఫిలిప్స్ రాజు కుమారుడు

అలెగ్జాండరు తన భుజస్కంధం మీద వహించాడు. అలెగ్జాండరు తన భుజస్కంధం మీద వహించాడు. అలెగ్జాండరు జయించిన రాజ్యం ఆయన మరణానంతరం ముక్కచెక్కలైపోయింది. కాని, యీ ముక్క చెక్కలే వెనుకటి రాజ్యాలతో పోలిస్తే బహు పెద్దవి. సిరియా, మాసిడోనియా, ఈజిప్టు దేశాలు పూర్వపు నగర రాజ్యాలతో పోల్చేటందుకే వీలుగాదు. అంత విశాలమైనవి యివి.

పెద్ద రాజ్యమంటే అర్థం బలమైన రాజ్యమని. దండయాత్రలు గావించాలంటే బలమైన రాజ్యాలే ఉండాలి. దేశంలోని సంపన్నుల ఆస్తుల్ని రక్షించడానికిన్నీ, రాజ్య ప్రజలను కాపాడేందుకున్నూ బలవంతమైన ప్రభుత్వాలే ఉండాలి. ఈజిప్టు, సిరియా, మాసిడోనియా దేశాల్లో రాజులు పాలించే వాళ్లు. వాళ్ళని జనులు దేవుళ్ళల్లాగ పూజించేవాళ్ళు. నా విష్ణుః పృధివీపతిః అని సర్వత్రా పరిగణించబడేది.

ఈ నూతన ప్రభుత్వాలకు నూతన సిద్ధాంతాలు, తత్త్వములు అవసరమైనాయి. దైవాంశగల, దైవోదిష్టులైన బహు కొద్దిమంది మాత్రమే రాజ్యార్హులనిన్నీ, వారికి విధేయులై వుండడం చాలా గొప్ప సుగుణమనిన్నీ జనులకు నచ్చజెప్పడానికి కొత్త సిద్ధాంతాలు బైలుదేరినాయి. జనసమూహం గొఱ్ఱెలమంద వంటిదేననీ, కాపరుల వంటివారే రాజులనిన్నీ రాజులు చెప్పినరీతిగా జనులు మనోవాక్కాయకర్మలా నడుచుకోవాలనీ యీ నూతన బోధనలు చెప్పేవి. విజ్ఞానం , శాస్త్రం, అడుగంటినాయి. శాస్త్ర విజ్ఞానమే మానవుణ్ణి దారీ తెన్నూ లేని గందరగోళంలో పడద్రోసిందనీ, యిందులోంచి బైటపడేందుకు ఈశ్వర విశ్వాసం ఒక్కటే యేకైక మార్గమనిన్నీ తత్త్వవేత్తలు రుజువు చేయాల్సి వచ్చింది. రాజు కూడా మనిషే. అటువంటి వానికి యింత శక్తి ఎక్కడ నుంచి వచ్చింది? అని ప్రశ్నించి యిది ఈశ్వరునివల్లనే వచ్చిందని నిర్ధారణ గావించబడింది. తత్త్వశాస్త్రాలకు యిది తిరోగమనమే. ఛాయామాత్రమైన దివ్యలోకాలకి తత్త్వవేత్తలు తిరిగి తిరోగమించేరు. తమ తాత తండ్రుల విశ్వాసాలకూ, జీవిత విధానాలకూ మగిడిపోదామని అంతకంతకు జనులు గాఢంగా వాంఛించనారంభించేరు. కాని మానవ చరిత్రలో గతానికి మరలిపోవడమనేది లేనేలేదు. జరగనే జరగదు.

కాని ప్రాచీనుల విశ్వాసాలవంటివి కానేకావు. ప్లేటో వంటి వారి తాత్త్విక బోధనలు. ఏ తర్క సిద్ధాంతాల్లోకీ దిగకుండానే మన ప్రాచీనులు అమాయకంగా దేవుళ్ళయందూ, పరలోకమందూ విశ్వాసముంచేరు. రుజువుల మీద వాళ్లు ఆధారపడలేదు. ప్లేటో మాత్రం తన సిద్ధాంతాలను శాస్త్రం వలె కనబడునట్లు చేసి, నిజమైన విజ్ఞానాన్ని యెదిర్చి తిరస్కరించగలిగేటట్లు తర్క వాగ్జాలంతో పైపూత పూసేడు.

మంచి చెడులను గూర్చి మన పూర్వులు అదే పనిగా చర్చలు సాగిస్తూ కూర్చోలేదు. దైవ సంకల్పానికి లోబడి, సంతుష్టులైయుండడమే మంచి, దానిని ధిక్కరించుటే చెడుగు. ఇదే వారి దృఢ విశ్వాసం. గణిత శాస్త్రజ్ఞుడు సూత్రాలను నిశితమైన తర్కంతో నిర్ధారణ గావించినట్లుగా మంచి చెడుగులను, నీతి అవినీతులను నిర్వచించేటందుకు సోక్రటీసు పండితుడు

ప్రయత్నించేడు. ప్రాచీన మత విశ్వాసాలను నిరాకరించినవాడుగా, తద్భిన్న భావాలు గలవాడుగా ఆయన కనబడతాడు. అందుచేతనే కొత్తదేవుళ్ళను ప్రతిపాదిస్తున్నాడని సోక్రటీసుపై నిందమోపి, విచారించి, జనులాయనకు మరణశిక్ష విధించేరు.

గతం కంటె విభిన్నమై పాత నుంచి విడివడినవే యీ నూతన సిద్ధాంతాలూ, విశ్వాసాలూ, పరిపాలనా కూడా,

తాతతండ్రుల కాలంలో రాజవంశీకులే పరిపాలన గావించే వారు. ఇప్పుడో? వడ్డీ వ్యాపారులు, కార్ఖానాల యజమానులు, వర్తకులు, – వీరి పరిపాలన సాగుతుంది. ప్రస్తుతపు పాలకవర్గం, ప్రభువర్గం యీ సంపన్నులే.

ఏ నగరంలోనైనా పరదేశీయుడంటే శత్రుతుల్యుడుగానే భావించేవారు, పూర్వం ఒకానొకప్పుడు. కాని, యిప్పుడు కొన్ని మహానగరాలు బైలుదేరాయి, వాటిలో ప్రతివ్యక్తీ పరదేశీయుడై, బైటినుంచి వచ్చి అక్కడ వుంటున్నవాడే! అందుచేత అటువంటి చోట్ల పరదేశీయుడనే భావానికే తావులేదు. ఆ నగరాల్లో గ్రీకులు, ఐగుప్తీయులు, ఫొనీషియనులు మొదలైన జాతులవాళ్ళంతా స్వదేశీయులుగానే పరిగణింపబడేవాళ్ళు.

ఉదాహరణకి అలెగ్జాండ్రియా నగరాన్ని చూడండి. ఒకసారి అక్కడికిపోయి చూచివస్తే తాతలనాటి జీవితానికీ, ప్రస్తుత జీవితానికీ భేదం ఎక్కడుందో తెలుస్తుంది.

పరిచిత ప్రదేశాన్నే గుర్తించలేము

మనమొకసారి నైలునదీతీరాలకు తిరిగివద్దాం. దిగువ నైలు తీరముందన్నదే ఈజిప్టు దేశం. ఆ దేశపు ప్రజలొకప్పుడు దానినొక యిరుకు ప్రదేశంగా భావించేవాళ్ళు. ఒక ప్రక్క సముద్రం దుస్తరంగా ఉండేది. మిగిలిన దిక్కుల్లో యితర తెగులు ఉండేవి. కాని వాళ్ళు పిశాచాలుగా, రాక్షసులుగా కనిపించేవారు, వీరికి. వాళ్లందరూ వీరికి శత్రువులే.

తరువాత పడవలు కట్టడం నేర్చేరు. పడవలు లేనపుడు శాపంగా ఉన్న సముద్రమే పడవలు వచ్చాక ఈజిప్షియన్లకు వరంగా మారిపోయింది. ఇప్పుడే తీరానికి పోవాలన్నా సునాయాసంగా పడవలమీద నెక్కిపోవచ్చు. సముద్రతీరాన్నే క్రమంగా ఒక మహానగరం బైలుదేరింది. పశ్చిమ ప్రపంచానికి యిదొక కూడలియైనది. దీన్ని ప్రారంభించినవాడు అలగ్జాండరు. ఆయన గౌరవార్థమే యీ నగరానికి అలగ్జాండ్రియా అని పేరు పెట్టారు.

అలెగ్జాండ్రియా యింకా చాలా దూరాన ఉండగానే నావికుల తీక్షణ నేత్రాలకు ఆకాశాన్నంటే దీపస్తంభం మీది వెలుగు కానవచ్చేది. ఆ దీపస్తంభంమీదనే సముద్ర దేవుడైన 'పొసీడన్' విగ్రహం నిలిచి ఉంటుంది. పొసీడన్ దేవుడు కేసరములనల్లలాడించి, నానా దేశాల నుంచి వస్తూన్న ఓడలకు స్వాగతమిస్తూన్నట్లుండేది. పలు దేశాల ఓడలూ, రేవులో క్రిక్కిరిసి నిలిచేవి. మూడు అంచీలుగా తెడ్లు అమర్చిన త్రిరెమిస్ ఓడలు – యివి యుద్ధపుటోడలు,

పడిచెక్క పూటుగా వున్న ధాన్యపు ఓడలు, – ఒక్కొక్క దేశపు ఓడలు ఒక్కొక్క తరహాగా వుండేవి. ఒక ఓడ బయలుదేరి పోయిందంటే మరొకటి వచ్చి చేరుతూనే వుండేది. తీరం మీద, రేవుల్లోనూ వున్న గుంపులు అటునిటు పరుగిడుతూ, యెన్నో విలాయితీ భాషల్లో మాట్లాడుతూ, సందడిగా వున్నారు. గ్రీకు, హెబ్రూ, ఫొనీషియను, లాటిన్, పెరిష్యను, అరబ్బు, ఈజిప్షియను, అబిస్సీనియను మొదలైన భాష లెన్నో అక్కడ వినబడతాయి. బంగారం, దంతం దొరకే నూబియా దేశాన్నుంచి వచ్చిన జంబూఫలోపమచ్ఛాయులు నూబియనులు, సువాసన తైలముల దేశం అరేబియా నుంచి వచ్చిన ధూసరవర్ణులైన షేకులు, దేవదారువుల దేశం ఫోనీషియా నుంచి వచ్చిన ఆజానుబాహులు, శుభ్రవర్ణులూనైన ఫొనీషియనులు, – అందరూ యిచ్చట కలిసి మెలసి భుజాలు రాచుకుంటూనే తిరిగేవాళ్ళు. అలెగ్జాండ్రియాకు భాష కూడ ప్రత్యేకమైనదే. దానిలో సమస్త భాషల పదాలు కలసి వుంటాయి. హెబ్రూ, గ్రీకు, ఐగుప్తీయతుర్కు, అరబు, పెరిష్యను, క్రీటు మొదలైన వివిధ భాషా పదాలతో యేర్పడినదా అలెగ్జాండ్రియా భాష.

ఈ రేవు పట్టణాన్నుంచి ప్రపంచంలోని వివిధ దేశాలకూ బైజాంటియమ్, ఏథెన్స్, సిరాక్యూజ్, కార్థేజ్, మార్సెలిజ్ మొదలైన దేశాలెన్నిటికో సముద్ర మార్గాన పోవచ్చును. తూర్పు దేశాలనుంచి సుగంధ ద్రవ్యములు, దంతములు, ఏనుగులు తీసికొని వచ్చేవారు, టేకుమ్రాకులతో నిర్మించిన పెద్ద ఓడలలో, నౌకాయాన యోగ్యమైన వెడల్పైన కాలువ ఎఱ్ఱ సముద్రాన్ని నైలునదితో కలుపుతూండేది. ఈ కాలువ గుండానే తూర్పుదేశాల పెద్ద ఓడలు ఎఱ్ఱ సముద్రాన్నుంచి నైలునది మీదుగా మధ్యధరా సముద్రానికి ప్రయాణం చేస్తూండేవి. టాలెమీ చక్రవర్తుల ప్రతిమ ముద్రించబడిన బంగారు నాణెములు, గ్రీకు పూలపాత్రలు, పుష్పలతలు చిత్రించబడిన గాజు పాత్రలు, కంఠాభరణములు, కంకణములు మొదలైనవి అలెగ్జాండ్రియా నుంచి తూర్పు దేశాలకు పోయేవి. వివిధ వర్ణరంజితములై, ఆహ్లాదకరములైన శాలువలు, చీనిచీనాంబరములు చీనాదేశాన్నుంచి తూర్పు దేశాల మీదుగా జలస్థలమార్గాలు రెండిటా అలెగ్జాండ్రియాకు వచ్చి చేరేవి.

తూర్పున సుదూరంలో వున్న చైనా దేశంలో కూడా జనులు తమను నొక్కిపెట్టి ఉంచుతూన్న అదృశ్య కుడ్యాలను అంతకంతకి వెనక్కి నెట్టివేస్తూన్నారు. చైనీయులు చిరకాలంగా వారి నదుల్లో పడవలు నడుపుతూన్నవాళ్లే. క్రమంగా ఒక్కొక్క అడుగే ముందుకు వేస్తూ సముద్రంలో ప్రవేశించి దక్షిణానికీ, అక్కడి నుంచి పశ్చిమానికీ ప్రయాణాలు సాగించేరు. ఉత్తర చైనా నుంచి పశ్చిమాభిముఖులై మంగోలియా, తుర్కీ స్థానముల యెడారుల నతిక్రమించి, పడమటి దేశాలకు దారులు కనుగొన్నారు. సుప్రసిద్ధుడైన చైనా చక్రవర్తి చాన్ అనునాతడు యీ రీతిగా మొదట కాశ్యప సముద్ర తీరాలకు చేరుకున్నాడు. అప్పటికెవ్వరూ ఆ దేశాల పేర్లయినా వినలేదు. చైనా చక్రవర్తి సైన్యాలు కాశ్యప సముద్రమును చేరుకున్నాయి. చైనా వర్తకులు, సన్యాసులు యింకా దీర్ఘ ప్రయాణాలు గావించి నైలునదీ తీరం చేరుకున్నారు.

గ్రీకులు తూర్పు అని పిలిచేది చైనా వారికి పశ్చిమం.

వేల మైళ్ల యెడారులు, పర్వత శ్రేణులు వేరు చేస్తూన్న గ్రీసు, చైనా దేశములు మొదటిసారిగా ఒకటినొకటి కలుసుకొని పరిచయం చేసుకొన్నాయి. నగిషీ పని చేసిన గ్రీకు పుష్పపాత్రలను చూచి చైనీయులు మెచ్చుకున్నారు. చైనావారినుంచి నేర్చుకోదగినది యెంతో వుందని పాశ్చాత్య ప్రపంచం గ్రహించింది. 'ఈ విదేశీయుల వద్ద మనం నేర్చుకోదగిన విద్యలు యెన్ని ఉన్నాయి.' అని యిరు ప్రజలూ అనుకున్నారు.

పశ్చిమాన జనుల భూగోళవిజ్ఞానం పెరుగుతూంది.

హెర్క్యులిస్ స్థంభాలే (నేటి జిబ్రాల్టరు జలసంధి కిరుప్రక్కలానున్న పర్వతాలు) ప్రపంచానికి హద్దుగా జనులాడకొను కాలమొకటి ఉండేది. ఆ తరువాత నున్నది భూమిని చుట్టి వుండే అసీమమైన సాగరమేనని వారు భావించేవారు. ఇప్పుడు మార్సెలిజ్ (దక్షిణ ఫ్రాన్సు) నుంచి బైలుదేరిన నావికులు సముద్రము మీద ఉత్తరాభిముఖంగా సాహసించి పోయి బ్రిటిష్ దీవులను చూసేరు. బ్రిటనుకు ఆవలగా యింకా యేవేవో దేశాలున్నాయంటూ వారనేక కథలు మోసుకొచ్చేరు కూడాను. ఆ యజ్ఞాత సుదూర దేశం పేరు 'థూలీ'యనీ, అదొక ద్వీపమనీ వారు విన్నారు.

భూమి సరిహద్దు హెర్క్యులిస్ స్థంభాలేనని జనులు యింకిప్పుడు భావించడం లేదు. సుదూరమందలి 'థూలీ' ద్వీపమే భూమికి కడపటి సరిహద్దని యిప్పుడు వారు భావిస్తూన్నారు.

అలెగ్జాండ్రియా అంగళ్లలో తరుణులు 'అంబరు' కొనేవారు. అది బాల్టిక్ సముద్రతీరాల నుంచి వచ్చేది. నదీ దేవతల 'గడ్డకట్టిన కన్నీరు' అంబరవుతుందని జనులు చెప్పుకునేవారు.

పూర్వపట్టణాలవలెగాక అలెగ్జాండ్రియా ప్లాను ప్రకారంగా నిర్మింపబడింది. ఉత్తర దక్షిణాలుగా రెండు రాజవీధులు. వాటి వెడల్పు యాభై అంగలు. ఈ రాజ వీధులను దాటుతూ తూర్పు పడమరలుగా అనేక ఉపవీధులు. ఇవన్నీ కూడ రథాలు, అశ్వాలు పోతూన్నా సమ్మర్దం గాకుండేటంత వెడల్పుగానే ఉండేవి. ఈ అడ్డవీధులన్నిటికీ గ్రీకు అక్షరమాలలోని ఆల్ఫా, బీటా, గామా మొదలైన పేర్లుంచేరు.

నగరంలో మూడోవంతు స్థలం ఆక్రమించుకొని దేవాలయాలు, రాచనగరులు, ఉద్యానాలు ఉండేవి. దేవాలయ కుడ్యములన్నీ శిలా నిర్మితములై, వాటిమీద శాసనాదులు లిఖించబడి వుండేవి. అలెగ్జాండ్రియా నగర రక్షక దేవత 'సెరాపిస్' ఆలయమే ప్రధానమైనది. ప్రాచీన నగరాలన్నిటికి వలెనే యీ నూతన నగరానికీ రక్షకదేవత ఉండాలని అందరూ భావించేరు.

అలెగ్జాండ్రియా నగరములోనే ఈజిప్టు చక్రవర్తులైన 'టాలెమీ'లు నివసించేవారు. తల్లులు తమ బిడ్డలకు రాజులు, దేవుళ్ళను గూర్చి యెన్నో కథలు చెప్పేవాళ్ళు. వాటిలో ఒకటి నగర దేవతను స్థాపించడాన్ని గురించింది... ఒక రాత్రి టాలెమీకి స్వప్నం వచ్చింది. అందముగా పొడుగుగా వున్న యువకుడొకడు కలలో దర్శనమిచ్చి "నీ ఓడలలో నొకదాన్ని పోంతస్ తీరాలకు పంపించు. అక్కడనే నా నివాసం" అన్నాడట. మరునాటి ఉదయం టాలెమీ తన

స్వప్న విషయాన్ని పురోహితులతో చెప్పి దాని అర్థం చెప్పమన్నాడు. కాని, యెవరూ అట్టి స్థలాన్ని గురించి విననేలేదని చెప్పేరు. టాలెమీ తన స్వప్న వృత్తాంతాన్నే మరిచాడు. కాని కొద్ది దినాల్లోనే యిట్టి స్వప్నం మళ్ళీ వచ్చింది. స్వప్నంలోని సుందర యువకుడు ఓడను పోంతస్ తీరానికి పంపుమనే సాధికార వాంఛను తిరిగి వెల్లడించేడు. టాలెమీకి ఈసారి భయభక్తులు కలిగాయి. డెల్ఫీలోని ఆకాశవాణిని అడుగుటకు నిశ్చయించుకొని సపురోహితుడై బయలుదేరాడు. డెల్ఫీ దేవాలయానికి పోయి, తన స్వప్న దర్శన వృత్తాంతం తెలిపి ఫలితం చెప్పవలసిందిగా ప్రార్థించాడు. "ఆ యువకుడు దివ్య సుందర విగ్రహుడైన ఒక దేవుడే. సైనోపునగరంలో అతని ఉనికి. టాలెమీ చక్రవర్తికి శుభమును కోరి, తన విగ్రహము నొకదాన్ని అలగ్జాండ్రియాకు పంప ననుగ్రహించేడు" అని దివ్యవాణి స్వప్నార్థమును యేర్పరించి చెప్పింది. టాలెమీ తక్షణమే తగు పరిహారాన్ని తోడిచ్చి ఓడను పంపేడు. కాని, సైనోపు రాజు ఆ దేవతా విగ్రహాన్ని యివ్వ నిరాకరించేడు. అప్పుడా విగ్రహం తనంత తానే బలిపీఠాన్నుంచి యెగసివచ్చి, రేవులో వేచియున్న ఓడలో వాలిందట! వెంటనే లంగరెత్తి వేసి బయలుదేరింది ఓడ. గాలి అనుకూలంగా వీస్తూంది. మూడో రోజుకీ ఓడ అలెగ్జాండ్రియా రేవు చేరి లంగరు దించింది!

ఈ రీతిగా అలెగ్జాండ్రియా నగర రక్షక దేవత కూడా యేదో విదేశాన్నుంచి వచ్చినదే!

అట్లే యీ ఈజిప్టు నగరంలోని ప్రతీది కూడ యేదో ఒక పరదేశాన్నుంచి వచ్చినదే. చివరకి అక్కడి పాలకుడు కూడ అంతే! టాలెమీలు ఈజిప్షియన్లు కారు. వారు గ్రీసు దేశీయులు. మొదటి టాలెమీ అలగ్జాండరు సేనాపతుల్లో ఒకని కుమారుడు. ఆ నగరంలో ఈజిప్టు భాష కంటె గ్రీకు భాషయే ప్రాచుర్యం. వెనుకటి రోజుల్లో అయితే ఈజిప్షియుడెవడూ గ్రీకు వానితో సహపంక్తి భోజనమే చేసేవాడు గాదు! ఆ రోజులు వెళ్ళిపోయాయి, మరి వెనుకటి ఈజిప్టు చక్రవర్తులు 'ఫరానో'లని పిలువబడేవాళ్ళు. 'రా' 'అమ్మోన్' లేక సూర్యదేవునికి ప్రియమైనవాడు, యిష్టుడు అని యీ మాటకు అర్థం. టాలెమీ తన గ్రీకు పేరుకు తోడు 'ఫరానో' అనే ఈజిప్టు బిరుదును కూడ తగిలించుకున్నాడు.

ఈ రీతిగా నీ నూతన నగరంలో అనేక దేశాల జనులు, భాషలు, దేవుళ్ళు, ఆచార సాంప్రదాయాలు, విశ్వాసములు స్వేచ్ఛగా నెలకొనడం చూస్తాము. ఒకప్పుడివన్నీ ఒకదానికొకటి బహుదూరంగా ఉండబడినట్టివి. సముద్రాలు, పర్వతాలు, ఎడారులు మాత్రమే గాక అసూయ, అనుమానము, మూఢత్వము, అజ్ఞానము, ద్వేషము కూడ వీటినొక దానికొకటి దూరంగా ఉంచుతూ వచ్చాయి.

అలెగ్జాండ్రియా పడమటి దేశాలకు కేంద్రమైంది. ప్రపంచంలో వున్న దేశాలన్నీ అక్కడ అద్దంలోవలె ప్రతిబింబిస్తూండేవి.

ద్వీపాంతరాలకు వెళ్ళిన నావికులు విచిత్రమైన జంతువుల్ని గూర్చి రకరకాల విడ్డూరపు గాథలను మోసుకొస్తూండేవాళ్లు. అటువంటిదిప్పుడు జనులు అలెగ్జాండ్రియా జంతు

ప్రదర్శనశాలకు వెళ్ళి వాటినన్నిటినీ స్వయంగా చూడవచ్చు. ఏనుగులు, జిరాఫీలు, పెద్ద కొండచిలువలు మొదలైనవెన్నో అక్కడ పెంచేవాళ్లు.

ఓషధీవనం ఒకటి కూడ ఆ నగరంలో ఉండేది. విచిత్ర వృక్ష జాతులెన్నో అక్కడ పెంచబడుతుండేవి. అరణ్యాధి దేవత 'పాన్' దేవుడు కూడ గ్రీసులో స్వప్నేపీ చూడని అనేక వృక్ష జాతులిచ్చట పెరుగుతుండేవి.

అలెగ్జాండ్రియాలో ఒక గొప్ప గ్రంథాలయం కూడా వుంది. అపురూపమైన పాపిరస్ పత్ర లిఖితములు వేలాదిగా భద్రపరచబడి ఉండేవచ్చట. వాటి జాబితాయే ఒక పెద్ద గ్రంథంగా ఉండేది! ఈ గ్రంథాలయాధ్యక్షుడుగా ఇరాతోస్థనీస్ అను మహాపండితుడుండేవాడు. ఏథెన్సులోని అకాడమీలో ప్లేటో పండితుని కడ విద్యాభ్యాసం గావిస్తూ చాలామంది శిష్యులుండేవాళ్ళు. అట్లే లైసియమ్‌లో అరిస్టాటిల్ పండితుని దగ్గరా శిష్యులెందరో. అవి రెండూ గొప్ప విద్యాలయాలే, విద్యా కేంద్రాలే. కాని అవేమీ అలెగ్జాండ్రియాలోని 'మ్యూజియం'తో పోల్చేందుకు వీలులేదు. మ్యూజెస్ అనే విద్యా అధిదేవతల ఆలయమే మ్యూజియం. అదివరలో ఆలయాలు యితర దేవుళ్ళకూ, దేవతలకూ కట్టేవారు. కాని, అలెగ్జాండ్రియాలో సర్వవిద్యలకూ అధిదేవతలైన మ్యూజెస్‌కే ఒక మహా దేవాలయం నిర్మించబడింది.

టాలమీ యెందరో మహా పండితుల్నీ, శాస్త్రజ్ఞుల్నీ ఆహ్వానించి రప్పించి, మ్యూజియంలో వారికి నివాసం యేర్పరచేవారు. తమ విజ్ఞాన శాస్త్ర వ్యాసంగం, పరిశోధనలూ తప్ప వారికి అన్యాలోచనే ఉండేది కాదు. వారికి కావాల్సినదంతా రాజుగారు సమకూర్చేవారు. వారి పనులకూ, ప్రయాణాలకూ, పరిశోధనలకూ కావలసిన ధనం కూడ వారికి రాజబొక్కసం నుంచే వచ్చేది. వారందరకూ భోజనాలు దేవాలయంలోనే యేర్పాటు. భోజనాల దగ్గర యీ పండితులంతా కలుసుకునేవారు. భోజనానంతరం యేదో శాస్త్ర విషయం మీద చర్చ సాగిస్తూండేవారు.

ఈజిప్టు రాజులు ఒక ప్రాచీన మహారాజ్యానికి పాలకులు. విజ్ఞానశాస్త్రాల శక్తి వారికి తెలుసు. శత్రు దుర్భేద్యములైన దుర్గములు నిర్మించడానికీ, యుద్ధసాధనాలు తయారు చేయడానికీ, ఓడలు కట్టడానికీ గణిత శాస్త్రం, యంత్రశాస్త్రం ప్రధానావసరములు. నౌకాయానానికి ఖగోళశాస్త్రం, నిరోగమైన దీర్ఘాయివుకు ఔషధశాస్త్రం కావాలి గదా. ఈజిప్టు ప్రభువులైన టాలెమీలు కవుల పట్లా, తత్త్వవేత్తల పట్లా కూడా ఉదారంగానే ఉండేవారు. సైనికశక్తినీ, సంపదలనూ పెంపొందించుకోడానికి విజ్ఞానశాస్త్రాలు అవసరమైతే, తమ కీర్తిని గానం చేసేందుకు కవులూ, దైవాంశసంభూతులే రాజ్యపాలకులని తర్కయుక్తులచే రుజువు గావించడానికి తత్త్వవేత్తలూ కావద్దా!

అలెగ్జాండ్రియాలోని తత్త్వవేత్తలు చాలామంది ప్లేటో అనుయాయులే. ప్లేటో పండితుడే గనుక జీవించి వుంటే వీరిని చూచి సంతోషించేవాడే. టాలమీలకు ప్లేటో అంటేనే అత్యంత ప్రీతి.

అలెగ్జాండ్రియాలోని పాలకులకు డెమోక్రిటస్ సిద్ధాంతాలంటే అయిష్టమే. గ్రంథాలయాల్లో ఆయన గ్రంథాలను యెవరోగాని చదివేవారే గాదు. ఆ పుస్తకాల నిండా దుమ్ము పేరుకొని ఉండేది. ఎప్పుడో సకృత్తుగా ఒక గణిత శాస్త్రజ్ఞుడో, భౌతికశాస్త్రవేత్తయో డెమోక్రిటస్ గ్రంథాలను తిరగవేసేవాడు. ఏదో గట్టి సందేహమే వచ్చి వుంటుంది వాళ్ళకి. అటువంటి గడ్డు సమస్య వస్తే ఆయన గ్రంథాలను చూడకతీరేది గాదు. కాని అల్లాంటప్పుడైనా ఆ గ్రంథాలను సందేహిస్తూనే, దొంగచాటుగా తిరగేసేవారు. దేవాలయ పోషకులైన ప్రభువర్గానికి నాస్తికుడూ, సమతావాదీయైన డెమోక్రిటస్ పండితుని బోధనలు యెవరూ చూడడం యిష్టం ఉండదని వారెరుగుదురు.

మ్యూజియం నిర్మాతలు మొదట్లో దానిని ప్లేటో అకాడమీకి ప్రతిగా, దానికంటె పెద్దదిగా మాత్రమే ఉండాలని ఉద్దేశించేరు. కాని, తీరా చూస్తే యిది ప్లేటో అకాడమీలాగా లేదు, అరిస్టాటిల్ లైసియమ్‌లాగా లేదు. అకాడమీలో శిష్యులు పాఠాలు చెప్పుకోవడం, చర్చించడం, ప్రసంగించడం మాత్రమే చేసేవారు. ఇప్పుడీ నూతన విజ్ఞాన దేవాలయంలో గురుశిష్యుల బుద్ధికేగాక చేతులకి కూడా పని తగులుతూంది. వస్తు పరిశీలనలు, పరీక్షలు, పరిశోధనలు సాగించుతున్నారు. భౌతిక, రసాయన, ఔషధ, శరీర శాస్త్రాదులలో ముందడుగు వేయాలంటే తూచడం, కొలవడం, కలపడం, కాచడం, కరిగించడం, తేర్చడం మొదలైన పనులన్నీ చేయాలి. శిష్యులు కూర్చునే బల్లలే గాక మ్యూజియమ్‌లో పొడుగాటి యెత్తుబల్లలూ, వాటిమీద వివిధ పరికరాలూ, పాపిరస్ పత్ర గ్రంథాలూ పెట్టి ఉంచేవారు. గ్రహవేధకూ, నక్షత్రపరిశీలనకూ ఖగోళవేత్తలు యెన్నో పరికరాలనుపయోగిస్తున్నారు. వాటిలో 'ఆస్ట్రలోబ్' ఒకటి. భౌతిక శాస్త్ర పరిశోధనాగారంలో యెన్నెన్నో పరికరాలున్నాయి. రసాయనాగారంలో నాళికలు, పాత్రలు, కల్వములు మొదలైనవి వుంచేరు. తూచడానికీ, కాల్చడానికీ, కరగడానికీ, కలపడానికీ, మరగించడానికీ, యిల్లాగే వివిధ కర్మాకలాపం సాగించేటందుకై వలసిన సాధనాలన్నీ అక్కడి బల్లలమీద అమర్చబడి వుండేవి.

అంతకుపూర్వం పండితులకు నిషిద్ధములైన పనులెన్నో మ్యూజియంలో జరుగుతున్నాయి. గ్రంథాలయ పండితులు హోమర్ మహాకవి రచనలనే ఇలియడ్, ఒడెస్సే గాథలనే కుదించి, తిరిగి రాస్తున్నారు! విమర్శలు, ప్రతివిమర్శలూ గావిస్తూ, అసలు హోమర్ అనే కవే లేడనీ, యివన్నీ ఏవో పుక్కిటి పురాణాలనీ వాదించేవారు కూడా బయలుదేరారు. పాపభీతియే మాత్రమూ లేకుండా హెరోఫిలస్ అను పండితుడు యాంఫీథియేటరులో శిష్యులు చుట్టూ కూర్చుని చూస్తూండగా శవములను ఛేదించి చూపుతున్నాడు! మెదడు నుంచే ఆలోచనలు బయలు దేరుతున్నాయని ఆయన కనిపెట్టేరు. అంతకు పూర్వం హృదయమే ఆలోచనా రంగం, కేంద్రం అని భావించేవాళ్ళు. రక్తనాళాల్లో వాయువుగాక ఎర్రని ద్రవం, రక్తం ప్రవహిస్తుందనీ ఆయన

ధృవపరచేడు. ఎంపిడోక్లిస్ కాలం నాటికే జంతువుల కదలికలన్నీ కూడ మెదడు నుంచే నడపబడతాయని అల్ స్మయోన్ అనే క్రొటోనా వైద్యుడు ఊహ గావించేడు. అతడు జంతువుల శరీరాలనే పరిశీలించేడు. మానవ కళేబరాలను ఛేదించరాదనే సనాతన నిషేధాన్ని ధిక్కరించి, యిక్కడ హెరోఫిలస్ శవాలను ఛేదించి, పరిశోధనలు సాగించేడు. ఈ పని చేయడం గ్రీసు దేశంలో ఐతే సాధ్యం గాదు. ఈజిప్టులో గనకనే సుసాధ్యమైంది. ఎందుచేతనంటే అతి ప్రాచీన కాలాన్నుంచీ కూడ ఈజిప్టులో శవాల్ని తైల నిక్షేపమొనర్చడం ఆచారంగా వస్తూంది. శవం క్రుళ్ళి చెడిపోకుండా ఉంచేందుకు యెన్నో ప్రక్రియలు వారు గావించేవారు.

ఈ రీతిగా యెందరో తమ బుద్ధినుపయోగించీ, చేతులనుపయోగించి పనిచేస్తున్నారు. చేతులు చేసిన పనిని మేధస్సూ, మేధస్సు సాధించిన ఊహలను చేతులూ సమీక్షిస్తున్నాయి. ఒకటి రెండోదాని నభివృద్ధి చేస్తూంది. కేవలం పనివాళ్ళేగాక పండితులు కూడా సుత్తీ - దాగలీ, త్రాసూరాళ్ళూ, టంకం - కుంపటీ మొదలైనవాట్లని ఉపయోగించడం యిక్కడే ప్రారంభించేరు. మేధస్సు చేత వచ్చిన నిర్ణయాలను చేతులతో పరిశోధనల రీత్యా రుజువు గావించడానికి మ్యూజియంలోని శాస్త్రవేత్తలు పూనుకొన్నారు.

తల, చేతులు

ఎన్నో శతాబ్దాలనుంచీ మానవుల చేతులే వాళ్ళ మెదడుకి బోధకులుగా ఉంటూ వచ్చాయి. చేతుల నేర్పు పెరుగుతున్న కొద్దీ మెదడు శక్తి కూడా అధికమవుతూ వచ్చింది. హస్తకౌశలం, అనుభవం మెదడు శక్తిని విస్తృతం చేస్తున్న కొద్దీ మెదడు కూడా అంతకంతకు హెచ్చుగా ప్రతి పనిమీదా పెత్తనం, అజమాయిషీ సాగిస్తూ వచ్చింది.

ఉదాహరణకు ఒక పెద్ద రాతిబండను యెత్తవలసి వచ్చినపుడు, చేతులకు ఆ శక్తి లేక పోయిందనుకోండి. అప్పుడు బుర్ర సాయానికి వచ్చేది. రాతి క్రింద యే పొడుగాటి కర్రనో మీటగా పెట్టి లేపమనే ఆలోచనను మెదడే సూచించేది. మీట ఉపయోగిస్తే ఆ రాతిబండ కొంచెం యెత్తు సులభంగా వేస్తుంది. కాని ఆ రాతినే దేవాలయానికో, పిరమిడ్‌కో ఉపయోగిస్తున్నారనుకోండి. అంత ఎత్తునకు మీట వల్ల కూడా రాయి లేవదు. అప్పుడు మళ్లా బుర్రే సాయం చేయాలి. ఆలోచించి, వాలుపలక లేక వాలుగా వుండే మిట్ట నిర్మించి దానిమీదికి మెల్లగా నెట్టుకుపోవచ్చునని సూచించింది. అనుభవం మీద మెరకకు బరువులను లాగడం కంటే దొర్లించడం సులువని తెలిసింది. ఆ రాతి క్రింద సులువుగా దొర్లే రోకళ్లవంటి కొయ్యదుంగల్ని ఉంచి, వాటితో సహా రాతిని వాలు పైకి దొర్లించుకునిపోయి, దేవాలయ నిర్మాణానికి అందిచ్చేవారు. ఇదంతా చాలా క్లిష్టమైనదే. కాని మనపూర్వులు యీ క్లిష్ట కార్యాల్ని నెరవేర్చేరు.

ఈ రీతిగా కష్టమైన పనులు చేసేందుకు సులభమార్గాల్ని బుర్ర ఆలోచించి కనిపెడుతూ వచ్చింది. నేడు మనం 'పుల్లీ' అని పిలిచే 'కప్పీగిలక'ను కనిపెట్టింది బుద్ధే. కప్పీలోంచి త్రాటిని

దూర్చి, రెండో కొనను బరువుకు కట్టిన, ఆ బరువు అతి సులువుగా లేస్తుంది. కప్పీ త్రాటి సాయంతో పదిమంది, యిరువదిమందీ యెత్తలేని బరువులను ఒక్కడే యెత్తగలడు!

చూసేరా, చేతులకి తల చేసిన సాయం! కాని, చేతులు ఊరికే ఉండలేదు. తల సూచించిన ఉపాయాలన్నీ పన్నుతూ, యెప్పటికప్పుడు కొత్త సమస్యల్ని తలముందుంచుతూ వచ్చాయి.

పంటపొలం వుంది. వర్షం లేక తీరా వెన్నుమీద వున్నది. ఎండిపోతుంది. నదిలోంచి నీరు మోసుకొచ్చి పొలం తడపాలి. నీరు మోసి చేతులూ భుజాలూ పడిపోతున్నాయి. దిగుడు నూతులు త్రవ్వడం కనిపెట్టింది, మానవుని బుద్ధి. అంతటితో కునికిపాట్లు పడుతూ ఊరుకోక నూతి గిలకను కనిపెట్టింది. నూతిమీద కొయ్యగిలక, చక్రం, గిలకను త్రిప్పేందుకు తగినపిడి, గిలక మీంచి త్రాడు, త్రాటికొనను బాల్చీ, త్రాటి రెండోకొనను గిలకకే కట్టడం. పిడి పట్టుకొని చేతులు త్రిప్పుతూంటే, త్రాడు గిలకకు చుట్టుకుని బాల్చీ పైకివస్తుంది. బాల్చీనిండా అమృతోపమానమైన నీరు పైకి వచ్చింది. అద్భుతమైన వరప్రసాదం కాదా యిది? వేలయేండ్లు గడచిపోయినా యీ జలోత్పాదన యంత్రము, నూతిగిలక యింకా సజీవంగా వుండి చేతులకు నీరు తోడడంలో తోడ్పడుతూనే వుంది.

కాని, అధికాధిక విస్తృతంగా భూమిసాగులోకి వస్తూన్న కొద్దీ అధికాధికంగా నీటిని చేదవలసివచ్చింది. అవసరమే ఉత్తమ గురువూ, బోధకుడున్నూ మెదడు వేడెక్కేలా ఆలోచించింది. తపస్సే చేసిందనుకోండి. అసలు చేతుల పనే అక్కరలేకుండా నీటిని పారించేదెల్లాగ? మనుష్యునితో సహచరములుగా నున్న నాలుగు కాళ్ళ ప్రాణులు యిందుకు పనికిరావూ? ఈ జంతువులు అనాదిగా మానవునితో మసలుతూ, అతని బరువులు మోస్తూనే ఉన్నాయి గదా. నూతి గిలకను త్రిప్పే పనికి పశువులను నియోగించాలి. అది ఎద్దు, దున్న, గాడిద, గుర్రం, ఒంటె, యేదో ఒకటి. పశువులు చేదత్రాటిని లాగుతూ, వెనుకకూ ముందుకూ నడవడం ఒక పద్ధతి. అట్లుగాక పశువు వృత్తాకారంలో తిరుగుతూంటే పళ్ల చక్రాలు తిరుగుతూ ఒక యిరుసును త్రిప్పుతుంటాయి. ఇరుసుకి సంబంధించిన పళ్ళ చక్రం నుంచి యీ భ్రమణం మరొక పళ్ళచక్రానికీ, దాన్నుంచి నూతిగిలక తాలూకు యిరుసుకీ బదిలీ అవుతుంది. ఇరుసుతో బాటు గిలక తిరిగి, త్రాటిని విప్పుతూ, చుట్టుకుంటూ ఉంటుంది. త్రాటితో చేదక్రమంగా పైకీ క్రిందకీ దిగుతూ, నీటిని తోడిపోస్తూంటుంది. ఈ విధంగా మానవ హస్తాలకు మరొక భారం తొలగిపోయి, యింకా సూక్ష్మమైన పనులకు కౌశలంతో చేయడానికై స్వేచ్ఛ కలిగింది. ఇప్పుడింక చేతుల ప్రధాన కార్యం యిరుసులు, పిడులు, చక్రాలు, పళ్ళచక్రాలు చేయడం, వాటికి నునువు పెట్టడం, రంధ్రాలు తొలవడం, చీలలు కొట్టడం వగైరాలు. నీటిని తోడడానికి తోలుగూనలు కుట్టడం, వాటికి త్రాళ్లు పేనడం కూడ మరింత నేర్పుగా చేయడం నేర్చుకున్నాయి, చేతులు. కాలం గడుస్తూన్న కొద్దీ బుద్ధి మరింత సంశ్లిష్ట కార్యాలను నెరవేరుస్తూ రావడం, బుర్రతో బాటుగా చేతులు కూడా సమంగా ముందుకి సాగి, అధిక తరకౌశలాన్ని సంపాదించడం జరిగింది.

అదివరలో మానవుడు నదిలోనుంచి నీటిని తోలుతిత్తులలో మోయించుకుని వచ్చేవాడు. క్రమంగా అతడికి ఆలోచన కలిగింది : 'ఈ పనిని గుర్రం లేకుండా చేయించలేమా?' అని. జంతువుల చేత మాత్రం యింత వెన్నువిరిగే చాకిరీ యెందుకు చేయించాలి, పాపం! ప్రవాహమే పైకి లేచి, కాలువల గుండా పొలాలకి పారునట్లు గావిస్తే? ఆc! బాగుంటుంది. చేతులకి కొత్తపని కల్పించబడింది. ఒక పెద్ద చక్రం చేసి, దాన్ని ప్రవాహమధ్యంలో నీటిలోకి ఉండేటట్లు అమర్చేరు. చక్ర పుటంచులలో దొప్పలుంటాయి. ప్రవాహవేగం చక్రమును త్రిప్పునట్లుగా కొయ్యపలకలను బిగించేరు. నీరుపారుతూ, చక్రానికున్న కొయ్యపలకలను బిగించేరు. నీరు పారుతూ, చక్రానికున్న కొయ్య పలకలను, దొప్పలను తోస్తూ, దాన్ని త్రిప్పుతుంది. చక్రం తిరుగగానే దొప్పలూ పైకి వస్తాయి, దొప్పలతో నీరు లేస్తూంది. చక్ర భ్రమణంలో దొప్పలు తిరిగి క్రిందికి దిగ నారంభించినప్పుడు నీరు పడునట్లు ఒక తొట్టి వుంటుంది. తొట్టిలో నుంచి కాలువలద్వారా నీరు పొలాలకు పారి, సస్యాలను ఫలవంత మొనరుస్తుంది. ఈ విధంగా మానవుని బుద్ధీ. చేతులూ కలిసి నీటిని దాని సహజ దిశయైన పల్లానికి గాక పైకి మరల్చి, స్వోపయోగానికి వినయోగించుకున్నాయి.

శిశిరంలో పంటలను నూర్చే తరుణం వస్తుంది. కొట్టివేతలు కాగానే ధాన్యం యిళ్ళకు చేరుస్తారు. వాటిని విసరి, పిండిని చేయడం నిత్యకృత్యం. రాతి తిరుగళ్ళు ప్రతియింటా ఉండేవి. ఇదీ చిన్న యంత్రమే. దీనిని ఊహించినదీ, నిర్మించినదీ మానవుని బుద్ధీ, చేతులూనూ. ఈ చేతి తిరుగళ్లు చిన్న కుటుంబానికి కావలసిన పిండినే విసరగలవు. పెద్ద పట్టణాలు, నగరాలు బైలుదేరినాయి. అలగ్జాండ్రియా వంటి నగరాల్లో సైన్యాలుండేవి. పటాలపు మహా సములలోనికి పిండి పుట్లకొద్దీ కావాలి గదా. బానిస తండాలచే త్రిప్పించే పెద్ద పెద్ద రాతి తిరుగళ్ళుండేవి. వాటినే గుర్రాలచేతా, ఒంటెలచేతా త్రిప్పించేవారు. క్రమంగా యీ పనికి బానిసలూ కాక, జంతువులూ కాక మరోశక్తిని ఉపయోగించలేమా? అని బుద్ధి ఆలోచించింది.

తిరుగలి పైరాయికి అమర్చిన కాడికి రొమ్ములను ఆన్చిత్రోస్తూ చెమటలు కారుకుంటూ చుట్టూ తిరిగే బానిసలూ, ఆతరువాత యింకా పెద్ద తిరుగళ్ళను త్రిప్పే గుర్రాలూ, యిప్పుడు మానవుడు చేయాల్సిందల్లా తిరుగలి కాడికి పూన్చిన గుర్రాలను అదలించుతూండడమే.

క్రమంగా మరింత పెద్ద తిరుగళ్ళనుపయోగించుట వాడుకలోకి వచ్చింది. మూడు గుర్రాలు కూడ త్రిప్పలేనంతటి పెద్ద రాళ్ళు ఉపయోగించబడేవి. ఈ దశకు వచ్చేసరికి బుద్ధి నీటిశక్తిని మచ్చిక చేసుకోగలిగింది. నదీ ప్రవాహం గుర్రంకంటె యెంతో బలంగలది. జలచక్రం నుంచి దొన్నెలు తొలగించి, బల్లల మాత్రమే ఉంచేరు. చక్రమూ, దానితో బాటు యిరుసూ తిరిగేవి. ఆ యిరుసు ఒక పండ్ల చక్రాన్నీ, అది మరో చక్రాన్నీ, యిరుసునీ, దానిమీద అమర్చిన రాతిదిమ్మలనూ త్రిప్పేది. నీటిచే తిరిగే పిండిమర, అంటే తిరుగలికే కొత్తపేరు లెండి, కనిపెట్టినపుడు మానవునికి యెంతో విశ్రాంతి లభించింది. అదొక ఆటవిడుపు, పండుగ! తిరుగలియంత్రం తమకు బోలెడు పిండిని విసరిపెడుతూందని వారు సంతోషించేరు. కాని, తాము అద్భుతయంత్ర మొకదాన్ని కనిపెట్టేమని వాళ్లు అనుకోనేలేదు! పిండి విసరడమే గాక లోహపు చిట్టెములు నలుగగొట్టడం, రాక్షసి కొలుములకు తిత్తుల నూదడం మొదలైన పనులెన్నో

యిలాటి యంత్రాలచేత చేయించడాన్ని బుద్ధి నేర్పింది. తరువాతి క్లిష్ట యంత్రాల కిదే మూలకందం. యంత్రాలు మానవుల కోసం పనిచేస్తాయి. అవి అతని పంటలకి నీటినిస్తాయి, ధాన్యం పిండిచేస్తాయి, లోహాలు కరిగించి పెడతాయి, ప్రయాణం చేయిస్తాయి. క్రమంగా కట్టుకొనే వస్త్రాలను నేసి యిచ్చి, ఆకాశయానం కూడా చేయిస్తున్నాయి, నేడు.

మేధావుల మార్గం

అలెగ్జాండ్రియాలోని మ్యూజియమ్‌లో, – దీనినే సరస్వతీ నిలయం, విజ్ఞానమందిరం అనవచ్చు, – పరిశోధనలమీద ఆధారపడిన శాస్త్ర మొకటి బైలుదేరింది. వేలకొలది లోహకారులు, కమ్మరులు, కుంభకారులు, గాజు పనివాళ్లు లేనిచో యిది సాధ్యమయ్యేదే కాదు.

పరిశోధనలపై నాధారపడిన విజ్ఞానశాస్త్రం మొట్టమొదట అలగ్జాండ్రియాలోనే బైలు దేరడానికి కారణమేమిటి? అంతకు పూర్వం ఏథెన్సులోనే యెందుకు బైలుదేరలేదు? క్రీస్తు పూర్వం 300 యేండ్ల క్రితం గాకపోతే మరో ముహూర్తం దానికి దొరకలేదా?

పోనీ, యిట్లు జరగడం యాదృచ్ఛికమందామా? కాదు.

మ్యూజియం క్రీ.పూ. 3వ శతాబ్దంలో బైలుదేరడానికి కారణం, అంతకు నూరేండ్ల ముందు లైసియమ్ స్థాపించబడడమే! అంతకుముందు ప్లేటో అకాడమీయే గనుక స్థాపించబడినచో అరిస్టాటిల్ లైసియమ్ స్థాపించబడేదే గాదు!

ఏథెన్సులో గాకుండా అలెగ్జాండ్రియాలోనే మ్యూజియమ్ స్థాపించబడడమూ యాదృచ్ఛికం కాదు. ఏథెన్సులో పనులన్నీ బానిసలే చేసేవాళ్లు. స్వతంత్ర పౌరులైన యజమానులు సోమరులుగా ఉండేవాళ్ళు. పనంటే బానిసలదే అనే భావం వ్యాపించి ఉండేది. అలెగ్జాండ్రియాలో అట్లుగాదు. అక్కడ స్వతంత్రులే కర్మశాలలు స్థాపించి, తామూ, తమ కుటుంబీకులూ, కూలీలూ వాటిలో పనులు చేస్తూండేవాళ్ళు. తమ నగరంలో సోమరులు లేరనేదే అలెగ్జాండ్రియాకు గర్వకారణంగా ఉండేది. కుంటి, గ్రుడ్డి, మొండి, అవిటివాళ్లు కూడా వాళ్ళకి తగిన పనులను చేస్తూండేవాళ్ళు. అటువంటి చోట పండితులూ, శాస్త్రవేత్తలూ మాత్రం వట్టి మాటలప్రోగుగానూ, సోమరులుగానూ ఉండేవారు గాదంటే ఆశ్చర్యమేమముంది?

మ్యూజియం అంటే అసలు అర్థం కళల దేవాలయం, కళాలయం అనిగదా. ఆలయమని పిలువబడుతున్నా అది ఒక కర్మాగారాన్ని పోలే ఉండేది. అంతేగాదు. అది ఒక్క కర్మాగారమే గాక అనేక కర్మాగారాల ప్రోవులా ఉండేది! నగరంలోని విజ్ఞానశాస్త్ర నిలయం యిదేనన్నట్లుండేది. ఒక ప్రక్క భౌతిక శాస్త్రజ్ఞులు, మరోవైపు ఖగోళ వేధకులు, యింకొక ప్రక్క యంత్ర విద్యా నిపుణులు, వారి ప్రక్క గణితశాస్త్ర పండితులు, – యీ విధంగా ఆ ప్రదేశమంతా క్రిక్కిరిసి, సందడిగా ఉంటూండేది. మళ్ళా ఒక్కక్క శాఖలో యెన్నెన్నో ఉపశాఖలు కూడా తయారైనాయి.

ఒక్కొక్క విజ్ఞానశాఖకు ఒక్కొక్క అధ్యక్షుడుండేవాడు. క్షేత్రమితి గణిత శాఖలో ఒక పండితుడే యూక్లిడ్: యంత్ర విజ్ఞానశాఖలో పండితుడు ఆర్కిమెడీస్.

రాకుమారులు, ప్రభువంశీకులు కూడ మ్యూజియంలో చదువుకోడానికి వెళ్ళేవారు. క్లాడియస్ టాలెమస్ రాకుమారుడు ఒకనాడు యూక్లిడ్ పండితుని ప్రశ్నించేడు, "గణిత శాస్త్ర విజ్ఞానం సంపాదించడానికి సులభమార్గం ఏదేనా ఉంటే చెప్పండి, గురువుగారూ!" యూక్లిడ్ అన్నారట: "గణిత శాస్త్రానికి రాజమార్గం యేదీ లేదోయ్, నాయనా!"

లైసియమ్‌లోని ముఖమండపముల క్రింద అరిస్టాటిల్ పండితుడు శిష్యబృందాన్ని విజ్ఞానమార్గంలో చాలదూరం నడిపించుకొని వెళ్ళేడు.

మ్యూజియంలోని విద్యార్థులు మనీషుల మార్గంలో యింకా ముందుకు బోయేరు. బోధన, సాధన వారిని ఉన్నతోన్నత శిఖరాలకు గొంపోయినాయి. భూమినంతనూ ప్రదక్షిణంచేసి, గ్రహతారకాదులకు వంతెనలు వేసి, నక్షత్రాలోకాలకి నడిచిపోయారు వాళ్లు.

పర్వత శిఖరాలే ఆకాశంలోకంటా వ్యాపించి వున్నాయని జనులు అనుకొనే కాలం ఒకటి ఉండేది. ఒలింపస్ పర్వత శిఖరాలు మేఘమండలాన్ని దాటిపోయి వుండేవి. గ్రీకులు వాటిని చూచే, వాటిమీద దేవతలు నివసిస్తారనీ, కకేషియా పర్వతాల్లో ఒక శిఖరానికే ప్రొమిథ్యూస్‌ను శిక్షార్థమై బంధించి ఉంచేరని, భూమిమీద సూర్యాస్తమయం ఐన తరువాత నాలుగు గంటలవరకూ కూడ అక్కడ వెలుతురు ఉండేటంత యెత్తుగా ఆ శిఖరం ఉంటుందనీ జనులాడుకొనేవారు!

పర్వత శిఖరాల యెత్తు నెవరు కొలవగలరు? హిమాచ్ఛాదిత పర్వతశిఖరాలను చేతులెత్తి చేరుకోగలట్టి మహాకాయుడెవడైన వున్నాడా?.... ఆఁ? అట్టివాడొకడు బైలుదేరనే బైలుదేరాడు.

అలెగ్జాండ్రియావాసి, ఇరాతోస్థనీస్ శాస్త్రజ్ఞుడు త్రిభుజాలు గీచి, కోణాలు కొలచి, అంకెలతో నింపుతూండేవాడు, పాపిరస్ పత్రాలను. ఆయన పర్వతాలు యెక్కనేలేదు. క్రింద సమతలం మీద ఉండే పర్వత శిఖరాలను కొలిచేవాడు. ఆ విధానం ఇరాతోస్థనీస్ పండితునికి కొట్టినపిండి. ఈ మార్గమును తొలుదొల్తనారంభించినవాడు అరిస్టాటిల్ శిష్యుడైన డిషియార్కస్ పండితుడు. ఆ విధానాన్నభివృద్ధిపరచి, ముందుకు గొంపోయినవాడు ఇరాతోస్థనీస్. గణనగావించి, చివరకు పర్వతాలు జనులనుకొనేటంత ఎత్తయినవిగావని యీతడు తేల్చేడు. చెట్టుమీద బెరడులాగ భూతలం మీద యేదో కొంచెం మిట్టలు మాత్రమే అవి!

భూతల వైశాల్యం మాట యేమిటి? దానిని చుట్టి వచ్చి చెప్పినవారెవరు లేరు. కలలో కూడ యిది సాధ్యమని యెవరూ అనుకొనేవారు గాదు. జలస్థల మార్గాల మీద యీ అసాధ్య సుదీర్ఘ యాత్రను గావించకయే శాస్త్రజ్ఞులు యీ భోగట్టానంతనీ చెప్పగలిగేరు. అలెగ్జాండ్రియానుంచి శ్యేనీవరకు ప్రయాణించినచో చాలును, భూగోళపు వివరాలన్నీ

గ్రహించగలిగేందుకు. శ్యేనీ దగ్గర సూర్యుడు నట్టనడిమింటనున్నప్పుడు అలెగ్జాండ్రియాలో వృత్తంలో యాబదవవంతు ఓరగా వుంటాడు. భూగోళం చుట్టూ సూర్యుడు తిరిగి రావడానికి పూర్తి వృత్తం ఐతే శ్యేనీ నుంచి అలెగ్జాండ్రియాకు వృత్తంలో యాభయ్యోవంతన్నమాట. శ్యేనీ నుంచి అలెగ్జాండ్రియాకు దూరం భూమండలపు చుట్టుకొలతలో యాభయ్యోవంతు అని తేలింది. ఆ రెండు చోట్లకూ మధ్యదూరం 5,000 స్టాడియాలు లేక 485 మైళ్ళు. అంటే భూగోళపు పరిధి 5,000×50 = 2,50,000 స్టాడియాలు లేక 485×50=24,250 మైళ్ళు.

ఈ విధంగా తానుకంటితో చూడని వాటిని కూడ బుద్ధితో ఊహించి తెలుసుకోవడం మానవుడు నేర్చుకున్నాడు. భూమిని కొలిచేందుకు సూర్యుని చూడవలసివచ్చింది. రెండున్నర లక్షల స్టాడియాలు! అంతదూరాన్ని అదివరకెవ్వరూ ఊహించనైనాలేదు! దీనిలో నాలుగోవంతు మేర మాత్రమే మానవ నివాసంగా ఉందని భూగోళశాస్త్రజ్ఞులు అన్నారు. హెర్క్యులస్ స్థంభాల దగ్గర నుంచి ఇటలీ, ఇటలీ నుంచి గ్రీసు, గ్రీసు నుంచి గంగాతీరములు - యీ ప్రాంతంలో మానవులు నివసిస్తున్నారని వారన్నారు.

అయితే ఆ తర్వాత యేమున్నది? ఆ ప్రదేశంలో మానవులు లేక యెవరున్నారు?

హిందూదేశం వరకూ సాగరమే వుందని కొందరన్నారు. ఆ సువిశాల సాగరమధ్యంలో, మానవమాత్రులు అడుగిడనిచోట, 'సుఖద్వీపం' ఒకటున్నదనీ, అక్కడివాళ్ళు యింకా 'స్వర్ణయుగం'లోనే వున్నారనీ మరికొందరు అన్నారు!

సువిశాలమైన భూ భాగాలమీద నుంచి, విశాల సాగరజలం మీద నుంచి, అంబరచుంబి పర్వత శిఖరాల మీది నుంచి పోయి పోయి, మానవుని యాత్ర ఆకాశపథ్యంలోని సూర్యచంద్రుల దగ్గరకు బోయింది.

ఈ సుదీర్ఘ యాత్రను పూర్తిగావించి, చంద్రుడెంత దూరమో, సూర్యుడెంతదవ్వో, యెవ రెంతటివారో చెప్పగల మహాజనుడెవ్వడు? ఏమో!

విజ్ఞానులు యీ దారిని కూడ బైలుదేరారు. ఖగోళ వేదశాల నుంచి విజ్ఞాన జైత్రయాత్రలు సాగినాయి. వారికంతగా సాధనాలు లేవు గాని దృఢ సంకల్పం, గొప్ప మేధస్సు, అపార పాండిత్యం వున్నాయి. ఆకాశాన్ని దిగంతాల వరకూ కొలిచేటందుకు యేతన్మాత్ర సహాయులై యీ వైజ్ఞానిక వీరులు బైలుదేరారు. ఒక జ్యోతిర్వేత్త నక్షత్రశాలలో గూర్చుండి, ఒక చక్రపరికరమును మెల్లగా త్రిప్పుతూ, దానిమీద విభాగపు గుర్తులు చూస్తూ, పాపిరస్ కాగితం మీద అంకెలు వేస్తున్నాడు. ఆయన యెవరో తెలుసా?... ఆయనే అరిస్టార్కస్, సామోస్ నివాసి. అరిస్టాటిల్ శిష్యపరంపరలోని వాడీయన, అతని తరువాత నూరేండ్లకు యీతడుండేవాడు. నక్షత్ర పరిశీలనా విద్యను అరిస్టాటిల్ నుంచి థియోఫ్రాస్టస్, అతని నుంచి స్ట్రాతోన్, అతని నుంచి అరిస్టార్కస్ నేర్చుకున్నారు.

శాస్త్రవిద్యలు నిజానికి యెన్నడూ ఎక్కడా కుటుంబాస్తిగా, తండ్రి నుంచి కుమారునికి సంక్రమించి యుండలేదు. గురువు నుంచి శిష్యునికే సంక్రమిస్తూవచ్చాయి, విద్యలు. ఆ శిష్యుడు యెంతో మేధావి అవడమే గాక బహు శ్రద్ధాభక్తులూ, స్వయంప్రతిభా, వ్యుత్పత్తీ గలవాడుగా వుంటేనే అవి అతనికి అబ్బేవి. తీవ్రకృషీ కావాలి, శాస్త్రవిద్యలు వంటబట్టించుకోవాలంటే అనేక సందర్భాల్లో శిష్యులు గురువుగారికి వ్యతిరేకంగా పోవాల్సివచ్చేది. ప్లేటో వద్ద శిష్యుడుగా వున్నా అరిస్టాటిల్ అనేక విషయాల మీద ఆయనతో వాదించేవాడు. అరిస్టాటిల్‌తో స్ట్రాతోన్ యెన్నో సిద్ధాంతాలమీద, డెమోక్రిటస్‌ను గురించిన అంచనాల్లోనూ భేదించేవాడు. స్ట్రాతోన్ శిష్యుడు అరిస్టార్కస్, గురువుకంటె డెమోక్రిటస్‌కు యితడు సన్నిహితుడు. డెమోక్రిటస్ వలెనే అరిస్టార్కస్ కూడా భూమి ఒక్కటే లోకం గాదనీ, అనంత విశ్వంలో మన భూమి ఒక రేణువు మాత్రమేననీ, లోకములసంఖ్యాకములనీ చెప్పాడు.

రాత్రి తరువాత రాత్రి, పగలు తరువాత పగలు అరిస్టార్కస్ ఆకాశగోళాల్లో పర్యటిస్తూనే వున్నాడు. ఇప్పుడాతడు ఖగోళాల నుంచి తన దృష్టిని అంకెలమీదికి మళ్ళించేడు. చంద్రుడెంత దూరంలో వున్నాడో కొలిచేడు. సూర్యుడెంత దూరమో తెలుసుకొన్నాడు. చంద్రునికంటె సూర్యుడెంత దూరాన వున్నాడో కనుగొన్నాడు. కాని, ఆయన లెక్కలు సరియైనవి గావు. చంద్రుని దూరాన్ని గూర్చి ఆయన దాదాపు సరిగానే తెలుసుకున్నాడు. సూర్యుడు మాత్రం అసలు వున్న దానికంటె చాల సమీపంలోనే వున్నాడని ఆయన భావించేడు. చంద్రుడు వున్న దానికంటె చాల పెద్దవాడనీ, సూర్యుడు వున్న దానికంటె చాల చిన్నవాడనీ ఆయన పొరబడ్డాడు.

ఉన్న మోటు పరికరాలతో లెక్కలు తీసిన అరిస్టార్కసు యింతకంటె సరియగు అంచనాలకు రావడం చాలా కష్టం. ఇంతవరకూ ఆకాశాన్ని అసలు కొలిచినవాడే లేడాయె!

ఆకాశమే అరిస్టార్కస్‌కి ఆటస్థలంగా ఉండేది. ఆయనకది పరస్థలం కానేకాదు. దానినాయన కొలిచి, దాని నిర్మాణమును గూర్చీ, ప్లానును గూర్చీ అంచనాలు వేసేడు. ఈ విశ్వానికి కేంద్రం మన భూమిగాక సూర్యుడేనని ఆయన కంతకంతకు విశ్వాసమధికమవుతూ వచ్చింది. రాలిన ఆకుల్లాగ సూర్యుని చుట్టూ యితర గోళాలు పరిభ్రమిస్తున్నాయి. అట్టి అసంఖ్యాక గోళాల్లో యీ భూమి కూడ ఒకటి.

ఈ నిర్ణయ మాతని గణితాన్ని చాలవరకు సుగమమొనర్చింది. జనులంతా యీ విషయాన్ని విశ్వసించడానికి చాలకాలం పడుతుందని కూడ ఆయన గ్రహించేడు. మన భూమే విశ్వకేంద్రంగా భావించేందుకు జనులు చిరకాలంగా అలవాటు పడ్డారు. ఇట్టి విశ్వాసాన్ని ఒక్కసారి మార్చుకోవాలంటే సాధ్యమా!

అరిస్టార్కస్ కొత్త సిద్ధాంతాన్ని వినేందుకు చివరకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు కూడ సిద్ధం కాలేదు. అదే నిజమైతే నక్షత్రాదులు మన దృష్టి నుంచి మరుగైపోవా? పడవ సముద్రంలోకి పోతున్న

కొద్దీ తీరాన వున్న పర్వతాదులు క్రమంగా కనుమరుగైపోవడం చూడడం లేదూ? కాని, యీ శంకకు అరిష్టార్కస్ సమాధానం ఆలోచించే వుంచేడు. నక్షత్రాలు అత్యధిక దూరాన ఉండడం వలన అవి కనుమరుగు కావడం లేదనీ, చెట్టు నుంచి కొంచెం దూరంపోతే అదెట్లా కనుమరుగైపోదో అల్లాగేననీ ఆయన అన్నాడు.

ప్రాచీన ప్రపంచానికి కొపర్నీకస్ అనదగిన అరిష్టార్కస్, తన కాలానికి ముందు జనించిన మహా మేధావి. అనక్షగోరస్, సోక్రటీస్, అరిస్టాటిల్ మొదలైన వారిని వలెనే యీయనను కూడ జనులు నాస్తికుడని తెగడువారు.పదులూ, వందలూ, యేండ్లు గడచినా అరిష్టార్కస్ బోధనలను చెవిని బెట్టేందుకే జనులు నిరాకరించేరు.

శతాబ్దాలు గడిచినాయి. క్రీస్తు తరువాత రెండో శతాబ్దం. క్లాడియస్ టాలెమస్ ఒక మహా గ్రంథాన్ని రాసేడు. భూమ్యాకాశాలను గురించీ, వాటిలోని సమస్తాన్ని గురించీ రాయబడిన విజ్ఞానసర్వస్వమది. ముప్పది సంపుటములు గల బృహద్గ్రంథమది! గ్రంథ ప్రారంభంలో ప్రపంచపటమొకదాన్ని పొందుపరచేడు. రైన్‌నదీ ప్రాంతాల నుంచి గంగాతీరభూములూ, ఆ తరువాత చీనా దేశం వరకూ గల విశాల ప్రదేశాలూ ఆ పటంలో చిత్రించబడి వున్నాయి. ఆ గ్రంథంలో నక్షత్రాల జాబితాయున్నూ, ఒక్కక్క దాని చిరునామాయున్నూ నిర్దిష్టంగా యిచ్చాడు. విశ్వరూపాన్ని తెలిపే కొత్తపటమునూ ఒకదాన్ని తయారు గావించేడు. ఈ విశ్వపటములో భూమి యొక్క స్థానం యెక్కడ? అని టాలెమీ చాలాకాలం ఆలోచించేడు.

అరిష్టార్కస్ పండితుడు చనిపోయి అప్పటికి కొన్ని శతాబ్దాలే గడచినాయి. కాని ఆయనను వదలి పెట్టదలచుకోలేదు టాలెమీ. ఆయనతో వాదానికి సంసిద్ధమవుతూన్నాడు. అరిష్టార్కస్ సిద్ధాంతాలకి వ్యతిరేకంగా అనేక సాక్ష్యాధారాలను ప్రోగుచేయ నారంభించాడు, టాలెమీ. ఈ మన భూగోళమే గనక కదలుతూ, ప్రయాణం చేస్తూంటే, మేఘాలన్నీ ఒకవైపుకి చేరిపోతాయి. ఒక రాతిని పైకెగరేస్తే, అదిసరిగా ఆ చోటనే క్రిందపడదు. ఎందుకంటే రాయి గాలిలో వున్నప్పుడు కూడా భూమి ప్రయాణం చేస్తూ వుంది కదా... భూమితో బాటు దానిమీద సమస్తమూ కదులుతూన్నాయని టాలెమీ యెరుగడు. ఏ వస్తువున్నూ భూమినుంచి దూరంగాను పోలేదు, వదలిపెట్టి వెళ్ళలేదు. కాని, యీ విషయం ఆయనకి తెలియదు. టాలెమీ యింకా అనేక నిర్ణయాలకు వచ్చి, ఆఖరికి యీ భూమి నిశ్చలంగా వుంటూందనే సిద్ధాంతీకరించేడు. టాలెమస్‌కు అరిస్టాటిల్ యేమి అడ్డు చెప్పగలడు, పాపం? మృతులు యింకెవరితోనూ వాగ్వాదాలు గావించలేరు గదా! కాని, ఈ విషయం యింతటితో పోలేదు. నక్షత్రాలే టాలెమస్‌కు యెదురు జవాబు చెప్పినాయి.

ఆ నక్షత్రశాలలోనే మరికొందరు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులున్నూ బహు ఓరిమితో గ్రహగమనములను, నక్షత్ర చలనమును పరిశీలిస్తూండేవాళ్ళున్నారు. గ్రహ తారకాదులు ఒకసారి

ముందుకూ, మరొకతూరి వెనుకకూ యెట్లు నడుస్తూన్నాయో వారు చూసేవాళ్లు. అరిష్టార్కస్ సిద్ధాంతాల్లో నమ్మకం వుంటే యీ నక్షత్రగతి ఆశ్చర్యకరంగా కనబడకపోవచ్చుగాని టాలెమస్ చెప్పినట్లు భూమి అచలమనియే విశ్వసించితే యీ నక్షత్ర గమనములను నిర్వచించడం అసంభవమైపోతుంది. ఐతేనేమి? టాలెమస్ తన సిద్ధాంతాన్నే గట్టిగా పట్టుకుని కూర్చున్నాడు! అతడు నక్షత్రాలతోటే వాదానికి దిగాడు. తన సిద్ధాంతాన్ని సమర్థించుకోడానికై ఆకాశపటమునే ఆయన తారుమారు చేసేడు. ఉన్నది ఉన్నట్లుగాక తన బుర్రలోని భావాల కనుగుణ్యమైన పటాన్ని తయారు చేయించాడు. ఆ పటంలోని చంద్రుడు భూమిచుట్టూ గాకుండా మరొక కుహనా కేంద్రకం చుట్టూ తిరుగుతూన్నట్లు చిత్రించేడు. ఇతర గ్రహాలకున్నూ ఆయన భావాలనుగుణ్యంగా అతి విచిత్రమైన గతులేర్పడినాయి!

ఈ విధంగానే చరిత్రలో యెన్నోసార్లు జరిగింది. అలవాటుగా చూస్తున్నవాట్లను విశ్వసించడం మనకెంతో సులభము. ఈ సౌలభ్యంకోసం మనమెన్నో భ్రమాత్మక వివరణలను కల్పించుకుని, సంక్లిష్టమైన చిక్కుదారిని నడవడానికి కూడా సంశయించడం, పాతకాలపు విశ్వాసాలకు, ఆచారాలకు, నమ్మకాలకు అంటిపెట్టుకుని, వస్తు విషయాదులను యీ దృక్కోణం నుంచి చూడడానికి మనం యెన్నో అభూత కల్పనలను యిష్టంతోనే చేసుకుంటూంటాయి.

కానిందు, ప్రస్తుత కథకు వద్దాం. క్రీస్తు పూర్వం 3వ శతాబ్దిలోని అరిష్టార్కస్ వద్దకు పోదాం, నడవండి.

భూమి నుంచి నక్షత్రాలు యెంతెంత దూరాల్లో వున్నాయి? ఈ విశ్వాంతరాళాన్ని కొలిచేందుకు మార్గమేదైన వుందా? అని అరిష్టార్కస్ విస్మితుడవుతూండేవాడు.

ఈ విషయాన్ని గురించే ఆర్కిమెడీస్ పండితుడు కూడా అన్వేషణ నారంభించేడు. అలెగ్జాండ్రియాలోని మ్యూజియంలో తయారైన మరొక పండితుడీయన. ఆర్కిమెడీస్ విజ్ఞాని సిరాక్యూజ్ నగరంలో నివసించేవాడు. సిసిలీ ద్వీపంలోనిదీ నగరం. విశ్వపరిమాణమును గురించి రాసిన గ్రంథాన్ని యీతడు తన దేశపు రాజుకి అంకితమిచ్చేడు. ఈ విశ్వం ఎన్ని అడుగులుందో కొలవాలని యీ విజ్ఞాని కోరిక. ఈతడిట్లా వ్రాశాడు :

"ఓ రాజా! యిసుక రేణువుల సంఖ్యాకములని భావించి జనులీ లోకంలో వున్నారు. సిరాక్యూజ్ నగరంలోనే గాదు, సిసిలీద్వీపం అంతట్లోనూ వున్న యిసుకను గురించే నేను చెప్పునది, అంతేగాదు, మానవుడు అడుగిడిన, అడుగిడని యావత్ప్రపంచమందలి యిసుక రేణువులను గురించియు నేను చెపుతూన్నాను."

అని ప్రారంభించి, యీ భూమండలమంతనూ కప్పేటందుకెన్ని రేణువులు కావాలో, అసలు యీ భూమిని నిర్మించేటందు కెన్ని రేణువులు పట్టివుంటవో ఆయన లెక్కలు తీసేడు.

నక్షత్ర విరాజితమైన దిగ్మండలమే విశ్వమున కెల్లయని ఆయన కూడా భావించేవాడు. ఆర్కిమెడీస్ లెక్కలవల్ల తేలిందేమంటే – ఒకటి తరువాత అరవైమూడు సున్నలు చుడితే వచ్చే సంఖ్యయన్ని రేణువులున్నవని! ఇది పెద్ద సంఖ్యయే కావచ్చును గాని 'అనంతం' తో పోలిస్తే, యిదొక లెక్కగాదు!

మానవులు ఆకాశపుటగాథాల్లోకి చొచ్చుకు పోగలిగే రోజూ వస్తుంది లెండి. అన్నిటికంటె వేగవంతమైన కాంతి కిరణాల కంటె వేగంగా, వాటికే కోట్ల సంవత్సరాలు పట్టే అంతరాంతరాళాలకు మానవుడు చొచ్చుకుని పోతాడు. అంతదూరంపోయినా యింకా 'అనంతదూరం' మానవుని ముందు ఉండనే ఉంటుంది!

కాని ఆర్కిమెడీస్ కూడ అప్పటికి అనంతమైన విశ్వరూపాన్ని ఊహించలేకపోయాడు. భూగోళయానంలో మానవుడుపయోగించే సాధనాలనే ఖగోళంలో ఉపయోగించే రాయన. ఐననూ మనకూ నక్షత్రాలకూ మధ్య యెంత బ్రహ్మాండమైన దూరం ఉందో ఆయన గ్రహించేరు.

ఒక ప్రక్క యిసుక రేణువు, రెండో ప్రక్క మహాపర్వతం. ఇంతే మానవుని ప్రపంచం. అప్పుడు మానవులు చిన్న, యిరుకైన లోకంలో బ్రతికేవారు. ఐనా, ఆకాశపు టంచులు ఒకకోటి స్టాడియాలు అవలగా వున్నట్లు అంచనా వేయబడింది. యావత్ప్రపంచమూ పరమాణువులచేత నిర్మించబడిందనిన్నీ కనుగొనబడింది!

డెమోక్రిటస్ బోధనలతో ఆర్కిమెడీస్‌కు పరిచయం ఉంది. లోకం అంతా పరమాణు వినిర్మితమై ఉందనేదే ఆ బోధన. ఈ పరమాణువులను శాసించే సూత్రాలను కనిపెట్టడానికి కాతడు సూక్ష్మాణు ప్రపంచంలోకి జోరబడి చూచేడు. ఈ లోకంలోనికి బోయ్యేద్వారం తెరవడం చాలాకష్టం. ఎంత పెద్ద సమ్మెటతోనూ పర్వతాన్ని యిల్లాంటి పరమాణువులుగా నలుగగొట్టలేము. కానీ, నీటిని విభజించడం సులభం. ఆర్కిమెడీస్ జలలోకాన్ని పరిశీలించ నారంభించేడు. ఈ లోకానికి దాని నియమాలున్నాయని త్వరలో అతనికి తెలిసింది. దానికాతడంత కష్టపడనక్కరలేకపోయింది. చేయి నీటి గంగాళంలోనికి దించితే, యేదో తన చేతిని పైకి గెంటుతున్నట్లు తోచింది. జలంలో వస్తువుల భారములు తగ్గుతవనే విషయాన్నాతడు కనిపెట్టేడు.

నీటిలో ప్రతి వస్తువు తన బరువులో కొంత భాగాన్ని కోల్పోతూంది. కొన్ని వస్తువులు నీటి అడుగుకు మునిగిపోవడానికీ మారు పైకి తేలుతాయి. మరికొన్ని నీటిలో కొంతదూరం మునిగి, మధ్యంతరంగా వ్రేలాడదీసినట్లుండిపోతాయి. ప్రతీ వస్తువు సూక్ష్మకణాలతో నిర్మితమైవుందనేది ఆర్కిమెడీస్ యెరిగియుండకపోతే నీటిలో వస్తువులు బరువు కోల్పోవడం యెందుకో, యెట్లో అతడు తెలుసుకోలేకనేపోను.

నీళ్లు దేనిలో పోస్తే ఆ పాత్ర రూపాన్నే తీసుకొంటున్నాయి. ఎందుచేత? దీన్ని తెలుసుకోడానికాతడు చాలా ప్రయాస పడ్డాడు. నీరు కూడ అతి సూక్ష్మకణములచే నిర్మించబడింది. వ్యక్తులతో గూడినదే, ఒక పెద్ద జనసందోహం. ఒక గుంపు చౌకులో స్థలం ఆక్రమించుకుని నిండివుంటారు. గిన్నెలోని నీరు తన రూపాన్ని గిన్నె రూపానికి సరిపెట్టుకున్నట్లే చౌకులో జనం కూడా దానిలో సర్దుకుంటారు. ఇదీ ఆయన తర్కము.

కొయ్యముక్కను నీటిలో వేసి, అది యెందుకు తేలుతూంది? అని ఆలోచించేడు. రాయి ఎందుకు మునుగుతూంది. నీరు కణనిర్మితం. గాన పైకణాలు క్రింది వానిమీద ఒత్తిడి చేస్తూంటాయి. కొయ్య నీటికంటె తేలికైనది గనక, నీరు తనమీద తాను గావించుకొనే ఒత్తిడికంటే కొయ్య ముక్క గావించే ఒత్తిడి తక్కువగా ఉంటుంది. అధిక ఒత్తిడి క్రిందనున్న కణములు, తక్కువ ఒత్తిడి క్రిందనున్న కణములను గెంటుతాయి. అందుచేత కొయ్యను త్రోస్తూన్న జలకణాలు దాన్ని నీటిపై గెంటుతున్నాయి.

ఘన పదార్థమైన కొయ్య తనతో సమానభారంగల నీటిని పైకి గెంటినప్పుడు 'సమతుల' తిరిగి స్థాపించబడుతూంది.

నీటిలో కొన్ని వస్తువులెందువల్ల తేలుతున్నాయోనని పరిశీలించి ఆర్కిమెడీసు వచ్చిన యీ నిర్ణయమే నేడు కూడా 'ఆర్కిమెడీస్ సూత్రం' అని పిలువబడుతూంది. ఈ రోజున ప్రతి పిల్లవానికీ, విద్యార్థికీ యీ సూత్రం బాగా తెలిసేవుంది.

గణితశాస్త్రం, యంత్రశాస్త్రం మొదలగువాటిలో అతి క్లిష్టమైన సమస్యల్ని కూడా యీయన పరిష్కరించేడు. డెమోక్రిటస్ యీ సమస్యలలో చాలవాటిని అదివరకే పూర్తి చేసి వున్నాడని ఆర్కిమెడీస్‌కు ఆ పిమ్మట తెలిసింది. ఆర్కిమెడీస్ అలగ్జాండ్రియాలో నివసిస్తూండగా డెమోక్రిటస్ పేరు విననేలేదు! ఆ ప్రాచీనతత్త్వవేత్త నాస్తికుడనే ప్రథవుండడం వల్ల మ్యూజియంలోని శాస్త్రజ్ఞులు తమ చర్చల్లో యీయన వాదనలను, సిద్ధాంతాలను ప్రమాణాలుగా ఉటంకించడానికి అభ్యంతరాలుండేవి. డెమోక్రిటస్‌ను ప్రమాణంగా చూపడానికీ తెలిసిన వాళ్ళు కూడ జంకేవాళ్ళు. సిరాక్యూజ్‌కు వెళ్ళిన తరువాతనే ఆర్కిమెడీస్, డెమోక్రిటస్ గ్రంథాలను చదువనారంభించేడు. వాట్లలో అయనకు కావలసిన ప్రధానాంశములు లభించినపుడాయన పెన్నిధిని కనుగొన్నవానివలె బ్రహ్మానందము పొందేడు. "అవిభాజ్యాణువులు" అనే డెమాక్రిటస్ సిద్ధాంతం ఆర్కిమెడీస్‌కి కీలకం వలె లభించింది.

మిత్రుడైన ఇరాన్‌తోస్థనీస్‌కు ఆర్కిమెడీస్ జాబు వ్రాస్తూ యీ విషయాన్ని దానిలో ఉల్లేఖించేడు. ఇరాన్‌తోస్థనీస్ రాజోద్యోగి, రాజపోషణను ప్రాణప్రదంగా చూచుకొనేవాడూను. నాస్తిక డెమోక్రిటస్ కీతడు శత్రువు. ఇరాతోస్థనీస్ జ్యోతిర్విద్యావేత్తా, తత్త్వవేత్తా మాత్రమే గాక రాజోద్యోగి కూడానని ఆర్కిమెడీస్‌కు తెలియును. కాని డెమోక్రిటస్ పద్ధతులను పయోగించుట

వల్ల తానెంతో పురోగమించగలిగానని ఇరాతోస్థనీస్ పండితునికి తెలుపుట విధిగా భావించేడాయన.

"నీవు కూడా ఒక ప్రధాన విజ్ఞానవేత్తవూ, ప్రముఖ తత్త్వవేత్తవూ గదా. అందువల్ల నూతన ఉపపాదనలు, న్యాయప్రశ్నములలో పరిష్కారమునకు తోడ్పడగలట్టివీన్నీ, ప్రయోజనకరమైనట్టివీన్నీ ప్రత్యేక పద్ధతులను విపులీకరించాలని నా కోరిక. అవే నేను ప్రతిపాదిస్తున్నాను. ఇవన్నీ యితఃపూర్వమే డెమోక్రిటస్ పండితునిచే పరిష్కృతములేనని యీ సందర్భంలో నేను చెప్పక తప్పదు. దీనినంతనూ గ్రంథస్థం గావించాలని నేను నిశ్చయించాను. ఇల్లా చేస్తేనే గణితశాస్త్రానికి నేను నిజమైన సేవ చేసినవాడనవుతాను. నా సమకాలీకులు చాలమందిన్నీ, తరువాతి తరాలవారున్నూ కూడ యీ పద్ధతితో, విధానంతో పరిచయం గావించుకున్నట్లయితే నాకు కూడా యింతవరకు సాధ్యంగాని అనేక కొత్త సూత్రాలను స్థాపించగలుగుతారు."

ఈ జాబును మ్యూజియంలోని పండితులంతా చదువుతారని ఆర్కిమెడీస్‌కు తెలియును. అంతమందికీ వ్యతిరేకంగా తానొక్కడేయైనా నిలువబడుట కాతడు వెనుదీయలేదు. విజ్ఞానాన్ని ముందుకు గొంపోవడంలో అతడు వారినేగాదు, మరింతమందినైనా యెదిరించాల్సిందేనని నిశ్చయించుకున్నాడు. తన జీవితమంతా ఆర్కిమెడీసు యీ రీతిగానే ప్రవర్తించేడు. అలగ్జాండ్రియా పండితులు, మేధావులూ అందరూ నిరాకరించిన ఒక సిద్ధాంతాన్ని ఆర్కిమెడీస్ తన గణనములకు ప్రాతిపదికగా తీసికొని, ఒక మహత్కార్యాన్ని సాధించేడు!

అప్పుడీయన యిల్లా రాసేడు: "సామోస్‌నివాసి అరిష్టార్కస్ పండితుడొక గ్రంథం రాసేరు. దానిలో యెన్నో కొత్త ప్రతిపాదనలు, ఊహనములు ఉన్నాయి. వాటినుంచి మనం రాగల నిర్ణయయేది? ఈ భూమీ, విశ్వమూ కూడా మన మనుకుంటూన్న దానికంటె యెంతో పెద్దవనేదే. సూర్యుడు నక్షత్రాలూ స్థిరమైనవేననీ, భూమి సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతూందనీ అరిష్టార్కస్ చెప్పేరు."

ఈ విధంగా విజ్ఞానానికి రాచబాటవైచిన మహాజనుడు డెమోక్రిటస్ పండితుడేనని చెప్పితీరాలి. ఆ మార్గాననే నడిచినవారు, ప్రాచీన యుగపు మహావిజ్ఞానులు అరిష్టార్కస్, ఆర్కిమెడీస్‌లు.

కాని ఆర్కిమెడీస్ కేవలం సిద్ధాంతవేత్త మాత్రమే కాదు, ఆయన యంత్ర శాస్త్రజ్ఞుడు కూడాను. ఆ కాలంలో యంత్రవిద్య, శిల్పవాస్తు వృత్తి నైపుణ్యములు క్షుద్రములైనవని పండితలోకం భావిస్తూండేవారు. శాస్త్రవేత్తలు అవలంబించాల్సిన గౌరవస్థానం యీ యంత్రవాస్తు శిల్పాదులకు ఉండేదిగాదు. ప్లేటో తన మిత్రుడైన అర్చితాస్ యంత్ర నిర్మాణ విద్యపై తన కాలాన్ని వృథా చేస్తూన్నందుకు మందలించేడు, నిందించేడు. అర్చితాస్

(Archytas) కొయ్యతో ఒక పావురాన్ని తయారు చేసేడు. ఆ దారుకపోతం నిజంగా యెగిరేదట! ఇలాంటి పనుల్లో తత్త్వవేత్తలు కాలం వృథా చేయరాదని ప్లేటో అభిప్రాయం. యంత్రవిద్య, అనేది యేదో చేతిపని, క్షుద్రవృత్తి మాత్రమేననీ, కర్మకారులే ఆ పనులతో తంటాలు పడుతూండాలనీ ఆయన అనేవారు. ఈ విషయం మీద ఆర్కిమెడీస్, ప్లేటోను ధిక్కరించేడు. యంత్రవిద్యను కూడా విజ్ఞానశాస్త్రాల జాబితాలో చేర్చడానికి, సమానప్రతిపత్తి నీయడానికి ఆయన కృషి చేశాడు, తన తపస్సును ధారపోశాడు.

జనులు యంత్రవిద్యను చూచి సంభ్రమించి, దాని నర్థం చేసుకోలేకపోయేవాళ్లు. వారి కిదొక పరమాద్భుతంగా, మంత్రతంత్రంగా, ఇంద్రజాలంగా కనిపించేది. నూరుగురు కదపలేని పెద్దరాతిబండను, చిన్న మీటతో నలుగురు సులభంగా పైకి లేవదీయడం వారికి పరమాశ్చర్యకరంగా ఉండేది! ప్రకృతి సూత్రాలకీ, స్వభావానికీ విరుద్ధంగా వుండే, యీ మీట! అనుకొనేవారు. ఆర్కిమెడీస్ యీ మాటలను గూర్చిన సూత్రాలను నిర్ధారణ గావించి, నిర్వచించేడు. మీటలు కూడ ప్రకృతి సహజ సూత్రానుసారంగానే పని చేస్తున్నాయనీ, దానిలో మానవాతీతశక్తులేమీ లేవని ఆయన రుజువు చేశారు.

ఆర్చిటాస్ ఆర్కిమెడీస్ వలె క్రీడావస్తువులను వేటినీ చేయలేదు. నిజమైన యంత్రాలనే నిర్మించేడు. ఆయన ఖగోళపు నమూనా నొకదాన్ని తయారు చేసేడు. రాగితో చేసిన గోళాలు తిరుగుతూండేలాగున అది నిర్మించబడింది. మరుగున వున్న జలయంత్ర శక్తివలన యివన్నీ తిరుగునట్లు ఆర్కిమెడీస్ చేసేడు. ఆ యంత్రం తిరుగుతూ సూర్యోదయాస్తమయములు, చంద్రోదయం, భూచ్ఛాయవల్ల చంద్రగ్రహణాలు కలిగే విధానం, గ్రహాదులు ఆకాశంలో యెల్లా తిరుగుతూన్నాయో, యింకా అనేక విశేషాలు కనపరచేది.

ఆయన అలెగ్జాండ్రియాలో నున్నపుడే నీళ్లను తోడేందుకు 'జలశంఖము'ను సవరించేడు. దానినే మనం నేడు 'నత్తగుల్ల' అంటాం. అదివరకే దానిని ఐగుప్తీయులు పొలాలకు నీరు పారించేటందుకు ఉపయోగించేవారు. అందులోవున్న లోపాలనాయన సవరించి చక్కగా పనిచేసేటట్లు, పునర్నిర్మించేడు. గనుల్లో నుంచి ఊటనీటిని తోడేటందుకు 'ఆర్కిమెడీస్ స్క్రూ' లేక 'శంఖము' లనే సాధనాలను ఉపయోగించడం ఆనాటి నుంచీ ప్రారంభమైంది. స్పెయిన్ దేశపు గనులలో నీటి ఊటలు తరుచూ బాధించేవి. ఏటవాలు కాలువల్లోకి నీటిని మళ్లించడం ద్వారా వారు ప్రవాహవేగాన్ని తగ్గించేవారు. తరువాత ఆర్కిమెడీస్ శంఖాల సాయంతో గనుల్లోంచి నీటిని తోడి వేయగలిగేవారు.

ఏదైనా మందిరం ఉందనుకోండి. దాని స్థంభాలు పైన యెంత బరువును మోయవలసి వుంటుంది? దీనిని గుణించి అంచనా వేయడానికి ఆర్కిమెడీస్ ఒక గ్రంథం రచించేడు. వాస్తు శాస్త్రంలో యిదొక ఉత్తమగ్రంథం. గృహ దేవాలయ మంటపాదుల నిర్మాణంలో యిది ఆ కాలంలో యెంతో ఉపయుక్తంగా ఉండేది.

ప్రతి వడ్రంగీ ఓడలు కట్టే రోజులు వెళ్ళిపోయేయి. సిరాక్యూజ్ రేవులో వందలూ, వేలూ పడవలు లంగరులు వేసి వుండేవి. ఓ పెద్దనగరమే నీటిమీద తేలుతున్నట్లుండేది. వాటిలో కొన్ని పెద్ద ఓడలూ ఉండేవి. ఆ ఓడల్లో అంతస్థులు, సోపానాలు, సాముగరిడీలకు ఆఖేడాలు, పైతట్టున గోపురాలూ కూడా ఉండేవి. అవి నీటిమీదనే తేలే చిన్న దుర్గములవలె ఉండేవి. ఇల్లాంటి ఓడలను నిర్మించాలంటే సామాన్య వడ్రంగులవల్ల కాదు. మంచి శిక్షణ పొందిన యంత్రవాస్తు నిపుణులై యుండాలి. యంత్ర విద్యావేత్తలు (ఇంజినీర్లు) యిటువంటి ఓడల్ని నిర్మించాల్సివచ్చినపుడు ఆర్కిమెడీస్ పండితుని సలహాను తీసుకునేవాళ్లు.

ఒకసారి యంత్రవాదులు బ్రహ్మాండమైన ఓడ నొకదాన్ని నిర్మించేరు. ఎంతమందిచేత లాగించినా, త్రోయించినా అది కదలలేదు. దాన్ని నీళ్లలోకి దించడానికి సిరాక్యూజ్ నగరంలోని జనం అందరూ పగ్గాలు పట్టి లాగినా ఆ ఓడ అంగుళం కూడా కదల్లేదట! సరే, యిక కర్తవ్య మేమిటని, ఆర్కిమెడీస్‌కి కబురంపించేరు. ఆయనకిది కొత్తకాదు. మీటల నాత దదివరకే కనిపెట్టి వున్నాడు. 'మీట మోపేందుకు ఆధారం ఉంటే ప్రపంచాన్ని కదిపేస్తా'! నన్నాడట ఆర్కిమెడీస్ ఒకసారి.

ఆ ఓడచుట్టూ పలుచోట్ల ఆధారాలనూ, మీటలనూ అమర్చేడు, ఆర్కిమెడీస్. అప్పుడు ఓడ పగ్గాలను నూరుగురు పట్టుకున్నారు. చూస్తుండగా ఓడ జాయిగా జారుతూ నీళ్ళలోకి వెళ్ళిపోయింది. ఈ అద్భుతాన్ని చూచిన తరువాత సిరాక్యూజ్ రాజు హైరో యిల్లా ప్రకటించేడు: "ఇది మొదలు ఆర్కిమెడీస్ పండితుడు యేమి చెప్పినా ప్రజలంతా నమ్మవలసిందని నేను శాసిస్తూన్నాను. ఇది రాజాజ్ఞ!"

హెర్క్యులిస్, అట్లాస్‌లనే మహాబలురు తమ భుజాలపై ఆకాశాన్ని మోసేవారంటూ విచిత్రగాథలను జనులు ఒకానొకప్పుడు చెప్పుకునేవారు. ఇప్పుడు ఆర్కిమెడీస్‌ను గురించే కథలు చెప్పుకుంటున్నారు, పరమాద్భుతంగా.

ఒకసారి రాజు బంగారు కిరీటం చేయించుకోవాలనుకుని కంసాలిని పిలిపించేరు. కాని, బంగారులో మరో లోహమేదైనా కలుపుతాడేమోనని ఆయన మనస్సు పీకుతోనే వుంది. కిరీటం తయారై వచ్చింది. కాని, రాజుగారికి తృప్తి లేకపోయింది. ఆర్కిమెడీస్‌ను పిలపించి, కిరీటపు బంగారం స్వచ్ఛమైనదో, కాదో చెప్పమన్నాడు. రాత్రింబగళ్లు ఆయన దీన్ని గురించే యోచించేవాడు. భోజనం చేసేటప్పుడు, వాహ్యాళికి పోవునపుడు, స్నానంచేస్తూనూ కూడా ఆర్కిమెడీస్ యీ సమస్యనే ఆలోచిస్తూన్నాడు. ఒక రోజున స్నాన గృహంలో నీళ్ళతొట్టిలో కంఠదఘ్నంగా ఉండగా ఆయనకీ సమస్యా పరిష్కారం స్ఫురించిందంటారు. నగ్నంగానే నీళ్ళలోంచి పైకివచ్చి, గబగబ పరుగెడుతూ, 'యూరేకా! యూరేకా!' అని అరచేడట. గ్రీకు భాషలో 'యూరేకా' అంటే 'కంటిని' 'కనుగొంటిని' అని అర్థం.

నీటి తొట్టిలోకి తాను మెల్లగా దిగుతూంటే నీరు పైకి పొర్లిపోయింది. ఈ సంఘటన ఆ జిజ్ఞాసువులో ఒక ఊహను కలిగించింది. ఇంటిలోకి పోయి కిరీటపు బరువేగల బంగారం ముద్దను నీటిలో ముంచేడు. గిన్నెలో అంచులవరకూ వున్న నీరు కొంత పొర్లి పైకి చిందిపోయింది. గిన్నెలోని బంగారు ముద్ద తన స్వీయ పరిణామానికి సమమైన నీటిని పైకి త్రోసి, దాని స్థానం ఆక్రమించుకుంది. కిరీటం కూడా స్వచ్ఛమైన బంగారమే ఐతే సరిగా యీ బంగారు ముద్దతో సమపరిమాణం గల నీటినే వెలికిత్రోసివేస్తుంది. కాని, కిరీటాన్ని ఆ రీతిగా నీళ్ళలో ముంచగా అధిక పరిమాణం గల నీటిని పైకి త్రోసింది. దీని అర్థమేమిటి? సమానతూకం గల బంగారు కంటె కిరీటం అధిక పరిమాణం కలిగి వుందన్న మాట. బంగారు కంటె తేలికైన లోహం వెండి యీ కిరీటంలో కలుపబడి వుందన్న మాట.

ఆర్కిమెడీస్ యీ ప్రయోగాన్నే మళ్ళా మళ్ళా చేసి చూసేడు. ఎక్కడా కొంచెం కూడా తేడాపాడాలు రాకుండా ఖచ్చితంగా, జాగ్రత్తగా ప్రయోగాలు సాగించేడు. ఫలితం ఒక్కటే. కిరీటంలో వెండి మిశ్రమం గావడం వల్ల ప్రతిసారీ బంగారు ముద్దకంటె అధిక పరిమాణం గల నీటినే పైకి గెంటుతూ వచ్చింది. అందరూ ఆశ్చర్యపడ్డారు. కంసాలి ఆశ్చర్యానికి మేరయే లేదు. అతడు అతి నేర్పరియైన పనివాడు. తాను గావించిన హస్తలాఘవాన్ని యెవరూ కనిపెట్టలేరని అతడనుకున్నాడు. కాని, అతనికంటె ఘనుడు ఆర్కిమెడీస్.

విజ్ఞానాన్ని గురించి యేమీ తెలియని సామాన్య జనులు యిదంతా యేదో కట్టుకథలా ఉందన్నారు. ఈ తర్వాత చాలా శతాబ్దాలకు న్యూటన్ ఆపిల్ పండు పండడంవల్ల భూమ్యాకర్షణను ఊహించినపుడూ ఆశిక్షితజనులు 'యిదంతా కట్టుకథ!' అనే భావించేరు.

రోమనులు సిరాక్యూజ్‌ను లోబరుచుకోడానికే యెన్నోసార్లు దాడులు చేశారు. ఆర్కిమెడీస్ తన శాస్త్రజ్ఞానాన్ని స్వదేశరక్షణలో ప్రయోగించాడు. రోమనులు పరాభూతులై, పరాజయాన్ని అంగీకరించ వలసివచ్చింది. రోమను దండయాత్రలను గూర్చి ప్లూటార్కు చరిత్రకారుడు యిల్లా రాశాడు :

"రోమను సర్వసేనాని మార్సెల్లస్ బహు దక్షతతో తన సైన్యాలనన్నిటినీ సిరాక్యూజ్ పైకి నడిపించేడు, మళ్ళా. ఎనిమిది పెద్ద ఓడలను గొలుసులతో కలిపి కట్టించి, వాటిమీద ఒక పెద్ద యంత్రసాధనాన్ని నిర్మించేడు. అది పెద్ద పెద్ద శిలాఖండాలను, అగ్ని బాణాలను, కాలే తారు కుండలను దూరానికి విసరగలదు. ఈ మారణ యంత్రాన్ని దుర్గ కుడ్యాల దగ్గరకు నడిపించుకుని వచ్చాడు. ఈ ఉపాయం ఫలించి తీరుతుందనీ, దుర్గం లోబడక తప్పదనీ మార్సెల్లస్ నమ్మేడు. తనపేరు చెపితేనే శత్రువుల గుండెల్లో రాయపడుతుంది. పైగా తానిప్పుడు యెన్నో ప్రయత్నాలు చేశాడు. యెన్నో జాగ్రత్తలు తీసికొన్నాడు, యింక యిప్పుడు విజయం తన కరతలామలకం అవుతుందనడంలో ఆశ్చర్యమేమిటి?"

"కాని, యిదంతా ఆర్కిమెడీస్ ముందూ, ఆయన యంత్రాల ముందూ ఒక లెక్కలోనిది గాదు. హైరో రాజు బుద్ధిమంతుడై సకాలంలోనే శాస్త్ర విజ్ఞానపు విలువను గుర్తించేడు. ఆయన ఆర్కిమెడీస్‌ను సబహుమానంగా ఆహ్వానించి, వివిధ యుద్ధ యంత్రాల్ని నిర్మించేటట్లు ప్రార్థించేడు. ఆ యంత్రాలు ముట్టడి సమయాల్లో రక్షణకు, అవసరమైతే యెదురుదాడికీ కూడ పనికివచ్చేవి. ఆ యంత్రాలూ, వాటిని కనిపెట్టిన శాస్త్రజ్ఞుడూ సిరాక్యూజ్ ప్రజకు గావించిన సేవ నిరుపమానమైనదనడంలో సందేహం లేదు."

"రోమనులు రెండువైపుల నుంచీ, జలస్థలమార్గాలు రెంటినుంచీ ముట్టడి ఆరంభించగానే సిరాక్యూజ్ పౌరులు విభ్రాంతులై భయపడనారంభించేరు. ఇంతటి మహాశక్తిని యెదుర్కోవడం యెవరికీ సాధ్యంగాదని యెరిగిన సిరాక్యూజ్ పౌరులు భయభ్రాంతత్వంచేత నోటమాట కూడా లేకుండా పోయారు. ఇటువంటి సమయంలోనే ఆర్కిమెడీస్ యంత్రాలు పనిచేయనారంభించేయి. బ్రహ్మాండ పరిమాణాలు గల గండశిలలు, భల్లకుంతపట్టిసాదులు ఫెళ ఫెళార్భటులతో మహా వేగంగా శత్రు పదాతి దళాలమీద కురియ నారంభించేయి. ఈ యెదురు దెబ్బకు తట్టుకోగల శక్తి యేదీ కనబడలేదు. దారిలో అడ్డుబడిన ప్రతి దాన్నీ నుగ్గునుగ్గు గావిస్తూ పోయి, యివి శత్రు వ్యూహాల్ని చెరగొట్టివేసినాయి."

"ఈలోగా మరొకవైపు నుంచి అతి దీర్ఘములైన స్థంభములు దుర్గంలోనుంచి పొడుచుకొనివచ్చి, ఓడలమీదకి జాచబడినాయి. వాటివల్ల విడువబడిన గండశిలలు తాకిడికి, దెబ్బలకు కొన్ని ఓడలు పగిలి, మునిగిపోయినాయి. మరో కొన్ని ఓడల్ని యీ స్థంభాలు తమ చివరల్లో అమర్చిన యినుప కొక్కెములతో ముఖ భాగములను పట్టి యెత్తి సముద్రగర్భంలోకి ముంచివేసినాయి. కొంగ ముక్కుతో చేపల నెత్తినంత సులువుగా అవి యీ పనిని చేసేసేయి."

"మార్సెల్లస్ తన ఓడలమీద నుంచిన యంత్రం పేరు 'శంబుకం.' దాన్ని దుర్గకుడ్యములకు తగినంత సమీపంగా తీసికొనిరాలేకపోయేరు. ఎందుచేతనంటే కోట గోడలలో నుంచి పది టాలెంట్లు (ఒక టాలెంటు = 57 పౌనులు) బరువు గన రాళ్ళు శరపరంపరగా వచ్చేసి, ఓడలను కొట్ట నారంభించేయి. పెద్ద ధ్వనులతో యీ రాళ్లు మహా సంరంభం చేస్తూ పిడుగుల్లా పడి, శంబుక యంత్రాన్ని విరుగగొట్టి, దాని కుశులను, చీలలను చీల్చి వేసినాయి."

మార్సెల్లస్ సేనాని మహాశ్చర్యంతో దిగ్భ్రాంతుడై పోయి ఓడల్ని వెనక్కి మరలించమనీ, పదాతి సైన్యాల్ని తిరోగమించమనీ ఆజ్ఞలు యిచ్చాడు. కాని తిరోగమిస్తున్న సైన్యాలను వాడియైన బాణాలు కసిమసంగుతూనే వున్నాయి. కాల్బలాల్లో చాలామంది జనం నష్టపడ్డారు. ఎన్నో ఓడలు మునిగిపోయాయి. రోమను సేనలు శత్రువుకు అంతగా నష్టాన్ని కలిగించ లేకపోయాయి. ఆర్కిమెడీస్ యంత్రాలన్నీ కోటగోడల లోపలనే వుండిపోయినాయి. తాము దేవతలతో యుద్ధం

చేస్తున్నట్లనిపించింది రోమనులకు. వారిని దురదృష్టదేవత వెంకబడిస్తుందా? అనిపించింది. వాళ్ళు తమ్ము చావగొడుతున్న శత్రువులను చివరకు చూడను గూడ లేకపోయారు!"

"తన సాంకేతిక విద్యావేత్తల్నీ, యంత్ర నిపుణుల్నీ మార్సెల్లస్ పరిహసించేడు: 'మనమీ గణితశాస్త్ర పండితునితో యుద్ధం చేయలేమని తోస్తూంది. ఇక లాభం లేదు. బ్రియారియాస్ (పురాణ గాథల్లోని మహాకాయుడు) లాగున మన ఓడల్ని విసరి పుచ్చుకు గిరాటు పెట్టేటట్లున్నాడీతడు! అతడు వదలే బాణాల సంఖ్య చూస్తే పురాణాల్లోని నూరు చేతుల రాక్షసుని మించేటట్లున్నాడు!"

తన కథనములో ప్లూటార్కు శాస్త్రశక్తిని కొనియాడేడు. బ్రియారియాస్ రాక్షసుడు తన నూరు చేతులతోనూ చేయలేని పనులు చేస్తూన్న యీ గణిత శాస్త్రవేత్తను ప్లూటార్కు శ్లాఘించేడు. కాని ఆర్కిమెడీస్ శక్తి శాస్త్రవిజ్ఞానం ఒక్కదానిలోనే గాక మరొకదానిలో కూడ వుందని ఆ చరిత్రకారుడు గుర్తించలేదు. ఆర్కిమెడీస్‌కి నూరేగాదు వేలాది చేతులున్నాయి! ఆయన సిరాక్యూజ్‌ను పౌరులందరితోనూ కలసి సంరక్షించుకున్నాడు. వారందరి అండదండలే ఆయనను అజేయునిగా చేసినాయి. ప్లేటోకు అక్షరాలా శిష్యుడైన ప్లూటార్కు రాజ్యాంగమునకు ఆత్మయేగాని శరీరం ప్రధానం గాదంటాడు. రాజు, సేనానులు, తత్త్వవేత్తలు, పండితులు, వీరే రాజ్యానికి ఆత్మవంటివారు. వీరే సర్వసమర్థులనీ, జన సామాన్యం కేవలం శరీరం, అంగముల వంటివారనీ, యివన్నీ కూడ ఆత్మకు లొక్కు అనీ ప్లూటార్కు కూడ అభిప్రాయపడ్డాడు.

కాని, శాస్త్రజ్ఞుని, అతని జనుల నుంచి వేరు చేయడం యెల్లాగ? అందరిలాగే ఆర్కిమెడీస్ కూడా సిరాక్యూజ్ పౌరుడే. ఆ నగరాన్ని నిర్మించిన జనుల తరాల సంతతివాడు. వారందరిపేర్లూ చరిత్రలో భద్రపరుపబడలేదనుకోండి. కాని, వారూ, వారి సంతతులూ శ్రమపడి ఆ యిండ్లనూ, వీధులను, ప్రాకారములను, ఓడలను, ఆరామములను, ద్రాక్షతోటలనూ నిర్మించేరు. పూర్వుల సంచితమునే వీరు రక్షించపూనుకున్నారు. వేలమంది చేరి, ఆర్కిమెడీస్‌కు తోడ్పడి ఆ యంత్రాదుల్ని నిర్మించేరు. ఆయనకు పూర్వమే ఎందరో మేధావులు చిరకాలంగా ఆధారములు, మీటలు, తులాభారములు మొదలైన వాటి సూత్రాలు, సిద్ధాంతాలు నిర్మిస్తూ వచ్చేరు.

దీర్ఘకాలం ముట్టడించిన తరువాత రోమనులు ఆఖరుకు సిరాక్యూజ్ నెట్లు పట్టుకోగలిగేరో ప్లూటార్క్ చెపుతాడు. వారు ద్రోహం వల్లనే జయించగలిగారు, చివరకు. ఆర్కిమెడీస్, అతని మిత్రులైన బహుజనులూ చెందిన పక్షానికి వ్యతిరేకులు, ధనిక పక్షంవారు పట్టణాన్ని లోబరచేందుకు కుట్రలు సలిపేరు.

రోమను సైనికులు పట్టణంలోనికి జొరబడ్డారు. ప్రజలపై వారు భయంకరంగా కసితీర్చుకున్నారు. వాళ్లు ఆర్కిమెడీస్ కోసం గాలించేరు. ఇసుకలో బొమ్మలు గీస్తూ, యేదో గణితశాస్త్ర సమస్యను పరిష్కరించుతూన్న ఆర్కిమెడీస్‌ను రోమన్ సైనికులు చూసేరు. మీదకు

వస్తూన్న వాళ్ళని గద్దిస్తూ 'దూరంగా పొండి! ఆ బొమ్మను త్రొక్కి పాడు చేయక!' అని ఆర్కిమెడీస్ అరిచేడు. సన్నిహితమైయున్న అపాయశంకయే ఆయనకు లేదు. కేవలం శాస్త్ర విషయమే ఆయన మనసును పూర్తిగా ఆక్రమించి వుంది. ఐనా ఆ పటమును గూర్చి అజ్ఞానులైన రోమను సైనికులే మెరుగుదురు? వాళ్లు దానిని పాడుచేయకుండా ఆయన ఆ పటముపైన బోరగిల పడ్డాడు. ఆర్కిమెడీస్ అల్లా వుండగనే రోమను లాయనను చంపేసేరు.

సిరాక్యూజ్ లొంగిపోయి, రోముకు కప్పం కట్టేది ఐంది. ఆర్కిమెడీస్ పేరైనా ఆయన జన్మభూమిలో వినబడకూడదని రోమనులు శాసించేరు. ఆయనంటే వారికి సింహస్వప్నం! ఆ మహాత్ముని సమాధి మీద గడ్డి మొలిచిపోయింది.

తరువాత చాల యేండ్లకు రోమను రచయితా, రాజకీయవేత్తా ఐన శిశిరో బహుయత్నం మీద తాను ఆర్కిమెడీస్ సమాధిని కనుగొన్న విధం వ్రాసేడు :

"నేను సిసిలీలో ఉండగా సిరాక్యూజ్ నివాసి ఆర్కిమెడీస్ సమాధిని గూర్చి తెలుసుకోవాలని ప్రయత్నించాను. వాకబు చేయగా యెవరూ ఆయన భోగట్టాయే తెలియదన్నారు. ఆయన సమాధిస్థలం ఆచూకీ కూడా యెవరూ తెలియదన్నారు. ఎంతో ఓపికగా, పట్టుదలతో వాకబు చేయగా, చేయగా ఆయన భౌతిక దేహాన్ని సమాధిగావించిన చోటు దొరికింది. సమాధి మీది శిలాఫలకం, గడ్డీగాదం మొలచి కప్పబడిపోయి వుంది. ఆ శిలాఫలకం మీద లిఖించబడి వున్న పద్యాలవల్లనే అది ఆర్కిమెడీస్ సమాధియని తెలుసుకున్నాను. అంతేగాదు. పద్యాల క్రింద రెండు స్థంభాలు, గోళం కూడా చెక్కబడి వుంటాయని నాకు ఆనవాలు చెప్పేరు. అవన్నీ పరిశోధించి చూచేకనే, అది ఆ మహా విజ్ఞాని సమాధియని నిశ్చయించాను."

"సిరాక్యూజ్ నగర కుడ్యాలకు వెలుపల గల విశాల మైదానంలో యెన్నో సమాధులున్నాయి. అక్కడ వెతికి వెతికి చిన్న స్తంభాన్ని కనుగొన్నాను. గడ్డి మొక్కలతో అది కప్పబడిపోయింది. ఆ స్తంభంమీద చిన్న గోళము, స్తంభిక (Cylinder) చెక్కబడివున్నాయి. అదే నేనన్వేషించే సమాధియని గ్రహించినపుడు నా సంతోషానికి మేరలేదు."

"నాతో వచ్చిన సిరాక్యూజ్ పౌరులకు అదే ఆర్కిమెడీస్ సమాధి అని చెప్పేను. వారు వెంటనే దానిచుట్టూ వున్న గడ్డి గాదములను తీసి శుభ్రపరచేరు. దగ్గరకుబోయి స్తంభం మీది అక్షరాలను చదివేను. కాలాఘాతాలవల్ల కొన్ని కొన్ని భాగాలు చెరిగిపోయినా యింకా కొన్ని భాగాలు స్పష్టం కనబడుతూన్నాయి."

"ఈ రీతిగా మహాకీర్తివంతములైన గ్రీకు నగరాల్లో నొకటి, మానవలోకానికెందరో మహావిజ్ఞానుల నొసంగిన నగరమిప్పుడు, వారందరిలోకీ మహా విజ్ఞానియైన వానిని సమాధి చేసిన స్థలాన్నే యెరుగనేరని స్థితిలో వుంది."

సిరాక్యూజ్‌లో ఆర్కిమెడీస్ పండితుని ఆనవాలూ, స్మృతీ కూడా లేకుండా చేయాలని రోమనులు ప్రయత్నించేరు. దానిలో వారు పూర్తిగా కృతకృత్యులైరనే చెప్పాలి. కాని, విధివిహితం మరొకలా వుంది. వారు యెంతో ఆడంబరంగా జరుపుకొన్న విజయోత్సవ చిహ్నాలు వెంటనే కాలగర్భంలో కలిసిపోయినాయే కాని ఆర్కిమెడీస్ పేరు కీర్తులు మాత్రం స్థిరంగా నిలచి వున్నాయి. ఇప్పుడు కూడా యేయింజ నీరు ఓడను నిర్మిస్తున్నా, ఆర్కిమెడీస్ సాయం తీసుకోవలసిందే గృహ నిర్మాత యెవడూ ఆయన సహాయం తీసికొనిదే, ఆయన సిద్ధాంతాలనుపయోగించుకొనిదే ఒక్క అడుగు పడదు! యంత్ర నిర్మాతలున్నూ మీట, దాని సూత్రాన్నీ ఉపయోగించుకోనిదే ముందుకు సాగనేలేరు!

ఆర్కిమెడీస్ మహాశిల్పి, వాస్తుశాస్త్రజ్ఞుడే గాదు. యుద్ధ కాలంలో మాతృదేశ రక్షణకై నడుముకట్టి, అందరకూ మార్గదర్శియైన మహాత్ముడు. ఆయన తన పనుల ద్వారా నేటికీ జీవించియే వున్నాడు.

నిర్జీవములను సజీవంగా చేయువాడు

ఆర్కిమెడీస్‌ను మానవులే హత్య గావించేరు. కాని, యితర మానవులు, శాస్త్రజ్ఞులు - యంత్ర నిపుణులు, ఆయన కృషిని కొనసాగించారు. ప్రకృతిలోని అంధశక్తులను కొన్ని నిర్దిష్ట మార్గాల్లో నడపడం నేర్చుకున్నారు.

ఈ శాస్త్రజ్ఞుల గ్రంథాల్లో గాలి మరలు, నీటి పంపులు గూర్చిన మొట్టమొదటి వర్ణనలను చదువుతాము. ప్రవాహ వేగాన్ని అడ్డుగట్టతో నిరోధించి, నీటిమట్టాన్ని హెచ్చించి, కాలువ ద్వారా నీటిని చక్రం మీద పడునట్లు చేసేవారు. చక్రం తిరుగుతూంటే నీటి తుంపురులు గాలిలో లేచి, మేఘంలా ఉండేవి. ప్రక్కనే మిల్లును నిర్మించి, నీటి చక్రాన్నుంచి మిల్లులోని తిరుగలి రాళ్ళకు పరిభ్రమణాన్ని సంక్రమింపజేసేవాళ్లు. నీటి చక్రపు బుజ బుజ ధ్వనులు, మిల్లు రాళ్ళ గర గర ధ్వనులు జతగూడి, మనోహరంగా సంగీతంలా వినిపించేది. మామూలు తిరుగళ్ళ ధ్వనులవలె గాక దీనిలో విలక్షణమైన మాధుర్యం కనిపించేది.

“పుట్టినప్పటి నుంచీ రాతి చేతి రగళ్ళమీద పిండి విసిరి విసిరి వేసారిపోతున్నాము. ఇంకిప్పుడు నైయద్‌లు (నదీ దేవతలు) మనకోసం యీ పని చేస్తారు లెండు! రెక్కలు ముక్కలయే బండచాకిరీ తప్పింది.” అనుకునేవాళ్ళు, స్త్రీలు.

నీటి ఉపయోగం మరొకటి కూడా వుంది. పీల్చుటవల్ల పనిచేసే పంపులు మొదట్లో కనిపెట్టేరు. ఇవి పూర్తిగా ‘మీట’ సిద్ధాంతంమీదనే ఆధారపడినట్టివి. నీటిని తోడి మంటల నార్పుట, ఆవిరి మేఘాలుగా మార్చుట మొదలైన పనులకివి ఉపయోగపడేవి.

ఈ విధంగా నీరు మానవునికి లొంగి విధేయిని అయింది కాని ఆవిరి మాటేమిటి? గాలి సంగతి యేమైంది?

ప్రవాహాలకు యెదురుగా కూడ పడవలను గొనిపోవడానికి తెరచాపల ద్వారా గాలి తోడ్పడూతూనే వుంది అప్పటికే. కాని ఆవిరి మాత్రం కొరకరాని కొయ్యగా ఉంటూంది. దానిచేత కూడ యేదేనా పనిచేయించాలని మనుష్యులు యత్నించనారంభించేరు.

హైరో అను అలెగ్జాండ్రియా విజ్ఞాని పొయ్యి మీద నీటి కాగునుంచి, పైన గట్టిమూతను అమర్చేడు. ఒక చుక్క కూడ పైకి పోలేదు. ఆవిరి మాత్రం రెండు రాగి గొట్టాల గుండా పైకి పోవడానికి వీలు కల్పించేడు. ఆ రాగి గొట్టాలు క్రాగు చుట్టూ మెలి చుట్టబడి వుంటాయి. నీరు మరుగుతూన్న కొద్దీ ఆవిరి యీ గొట్టాల్లోంచి అంతకంత కధిక వేగంతో బైటకి వస్తూ, ఈలలు వేస్తూ, బుసలు కొడుతూంటే అందరూ వినోదంగా చూసేవాళ్ళు. ఇది కేవలం వినోదమే ఐనా యీనాటి ఆవిరియంత్రాలకు వంశకర్త యిదే. ఇప్పుడా ఆవిరే మనుష్యులను మహావేగంగా యెంతదూరమైనా మోసుకుపోతుంది.

అదృశ్యములై విరామమెరుగని ఆవిరికణములు మానవుని కతి విశ్వాస పాత్రములై బండచాకిరీల నుంచి అతణ్ణి విముక్తుణ్ణి చేసినాయి. అవే నేలను దున్నుతున్నాయి. బట్టలు నేస్తున్నాయి, బంగారంను గనుల్లోంచి తీస్తున్నాయి, యినుమును కరిగిపోస్తున్నాయి. మానవుడు ఆవిరిశక్తితో బ్రహ్మాండాన్నే చుట్టి రాగలుగుతూన్నాడు. ఈ శక్తిని హైరో విజ్ఞాని ఆట బొమ్మలను కదల్చడానికి ఉపయోగించేడు. మనిషి అక్కర్లేకుండా దేవాలయాల తలుపులు తెరిచేటందుకై అతి నేర్పుగా ఆవిరిశక్తితో పనిచేసే మరలను అమర్చేడు. అది చూసిన జనులు దేవుని మహాత్మ్యం వల్లనే గుడి తలుపులు తెరుచుకుంటున్నాయని భావించేవాళ్లు!

జీవలక్షణం చలనం. కాని చలనం జీవం కాదు. చలనం లేని వస్తువుల్లోకి చలనం తెప్పించడానికి విజ్ఞానం ఉపయోగించుతూంది. చలనమే గాక దానితో బాటు జీవాన్ని కూడ శాస్త్ర విజ్ఞానం రప్పించగలదా? నిర్జీవములను సజీవములుగా చేయగలవాడుగా విజ్ఞాని కాగలడా?

అదృష్టంతో కుస్తీ

మానవుడు జీవలోకంలోకల్లా ఘనుడు. అతని బుద్ధి, మహా శక్తివంతమైనట్టిది. కాని, ప్రకృతి మీద అతనికి పూర్ణాధికారం లభించేకాలం యింకా చాలదూరంగానే ఉంది. ఇంతవరకు సాధించింది అతి స్వల్పం. మానవుని బాధలు, తీరని అవసరాలు – వీటిని గూర్చిన శోకగీతికల గందరగోళంలో అతని విజ్ఞాన – విజయగీతాల ఆలాపన బహుదూరాన్నుంచి మెల్లిగానే వినవస్తూంది. ఇప్పుడది పల్లవిమాత్రంగానే వుంటూంది.

క్రీస్తు పూర్వం 3వ శతాబ్దంలో ర్హోడ్స్ ద్వీపపు నౌకాశ్రయంలో సూర్యభగవానుని విగ్రహం ఒకటి ప్రతిష్ఠించబడింది. అది కంచుతో పోతపోసినది. సూర్యదేవుని యీ కంచు విగ్రహాన్ని చేసేందుకు యెందరో శిల్పులు చేరి యిరవైయేళ్ళు పనిచేసేరు ఈ విగ్రహం మనిషికంటె యిరవై రెట్లు పెద్దది. ప్రపంచంలోని యేడు మహాద్భుతాల్లోనూ యీ ప్రతిమ ఒకటి. కాని, ఒక్క చిన్న భూకంపంతో యిది కుప్పకూలి ఛిన్నాభిన్నమైపోయింది. కంచుముక్కల ప్రోగు మిగిలింది. వీటిని యెత్తి మోసుకొని పోవడానికి రెండువందల ఒంటెలు కావాల్సి వచ్చిందట!

మానవుని చిరకాల కృషిని ప్రకృతి ఒక క్షణికంలో వమ్ముచేసేస్తూ వుంది. ప్రకృతిని శాసించే శక్తి మానవుని కెన్నటికో?

అతడు అదృష్టదేవతతోనే కుస్తీకి తలబడ్డాడు. సనాతనమైన అలవాట్లను, ఆచారాలను అతడు అతిక్రమించేడు. పూర్వుల బోధనలను, శాసనములను త్రోసివేసి, అతడు తిరుగబడుతూవచ్చాడు. కానైతే యీ పూర్వీకులే యింకా యిప్పటి మానవుల మీద అధికారం చెలాయించుతూన్నారు! అంటే మృతులు జీవించియున్న వాళ్ళమీద అధికారం నెరపుతూన్నారన్న మాట. తాతముత్తాతల ఆజ్ఞలననుసరించే ఏథెన్సు పౌరులు అనక్షగోరస్‌కు మరణశిక్ష విధించేరు, దేవుళ్ళనవమానించేడని అరిస్టాటిల్ మీద నేరారోపణ చేశారు. అరిస్టాటిల్ లైసియమ్‌ను వీడి, వెళ్లిపోయేడు. అతడక్కడ లేకపోయినా, ఆయన పరోక్షంలోనే మరణదండన విధించేరు. అరిస్టాటిల్‌ను నాస్తికుడని వారు నిందించేరు. ఎందువల్లనో తెలుసా? విశ్వానికి కేంద్రం యీ భూమి కాదన్నాడని!

గ్రీకు ప్రజాతంత్రపు ఉచ్ఛదశలో ప్రతితత్త్వవేత్తా తన యిచ్ఛవచ్చిన తీరున, స్వేచ్ఛగా ఆలోచించుకోవచ్చు, బోధించనూ వచ్చు. అవి సుదినాలు. కాని ఆ రోజులు గడచిపోయినాయి. ఐగుప్తు, మాసిడోనియా, సిరియాలలో పౌరులకు మారుగా రాజులు యిప్పుడు పరిపాలన చేస్తున్నారు. రాజోద్యోగులు, అధికారులు కలసి ధనికవర్తకుల, వడ్డీ వ్యాపారుల హక్కుల్ని నిరంకుశంగా రక్షించేవాళ్లు. తమ అధికారాన్ని కాదని యెదిరించే దేనినైనా రాజద్రోహంగా, దైవద్రోహంగా యెంచి శిక్షించేవాడు. అటువంటప్పుడు స్వతంత్ర ఆలోచనలు గలవాడెవడైనా నాస్తికుడుగా, సనాతన ధర్మదూరుడుగా ఖండించబడ్డాడంటే ఆశ్చర్యం లేదుగదా. దేవతల యిచ్ఛకు విరుద్ధంగా నడిచే జనులకు యీ లోకంలో దైవ ప్రతినిధియైన రాజు దండన తప్పదని ప్రజలకు బోధించేవారు.

ర్హోడ్స్ దీవిలో మరో విగ్రహం కూడా ఉండేది. అది లావోకూన్ (Laocoon) అను పురోహితుని ప్రతిమ. ఆయన ట్రాయ్ నగరవాసి. ట్రాయ్ గొప్ప నాగరికతగలదిగా ఉండేది, ఆ కాలంలో, ఈశ్వర సేవలో ఉండిన్నీ యీ పురోహితుడు దైవశాసనాలకు, ఆజ్ఞలకు విరుద్ధంగా వెళ్ళ సాహసించేడు. తత్ప్రతీకారం వెంటనే జరిగింది. రెండు మహా సర్పాలు వచ్చి, ఆయనను

చుట్టి నలిపి చంపివేస్తాయి. విగ్రహాన్ని చేసిన కళాకారుడు, లావోకూన్ శరీరము నా రెండు మహా సర్పాలూ చుట్టబెట్టి బంధించినట్లు నిర్మించేడు. పురోహితుడు సర్ప బంధనాల్లోంచి తప్పించుకొనేందుకు వ్యర్థ ప్రయత్నాలు గావిస్తూన్నాడు. ఆ ప్రయత్నంలో ఆయన కండరాలన్నీ బిగిసి వున్నాయి. ఐననూ వాటిని వదల్చుకోలేకపోతున్నాడు. అవి తమ భయంకర విషాన్ని ఆయన శరీరంలోనికి పంపుతూనే వున్నాయి. అతని చిరుత కుమారులిద్దరు ఆయన కాళ్ళకు చుట్టుకుని వున్నారు. వారున్నూ తండ్రి దుర్గతినే పొందుతూ, బ్రతిమాలుకుంటూన్నట్లు ఆయనవైపు దయనీయ దృష్టులతో చూస్తూన్నారు. అతడు, అంత పెద్దవాడు, బలాఢ్యుడు, తన చిరుతలను, ప్రాణాధికులను సంరక్షించలేడా? వారిని దుర్విధి బారి నుండి తప్పించలేడా? లేడు! అతడే యీ అసమపోరాటంలో, మహాశక్తివంతమైన 'విధి' చేతుల్లో నిస్సహాయుడుగా ఉన్నాడు అతడి తరులను సంరక్షించుటొకటా?

ర్హోడ్స్ వాసులు యీ విగ్రహాన్ని చూసి గడగడ వణకువారు. విధిముందు మానవడెంత దుర్బలుడో, నిస్సహాయుడో వారికి ప్రత్యక్షంగా కనబడేది. విధితోడి పోరాటంలో యింతవరకు మానవుడు విజయాన్ని పొందలేదు. బంధనముల నుంచి విముక్తుడగుటకు మానవుడింకా యెంతో కాలం బాధలననుభవించవలసే వుంటుంది. లావోకూన్ పురోహితుని కొండ చిలువలు చుట్టబెట్టి బిగించేస్తూన్నట్లే విధి కూడ తన బంధనాల్లో మానవుణ్ణి బిగించేస్తూంది.

ఈ పోరాటంలో కడపటి కెవరు జయిస్తారు?

ఈ పోరాటానికి ముగింపు అనేది అసలు వున్నదా?

ఈ చిలువా బంధనాల నుంచి తప్పించుకొని, మానవుడు ముక్తుడవుతాడా?

ఈ చిలువ బంధనాలే మానవునికి చిలువ దండలుగా మారే రోజు వస్తుందా?

ఆరవ మండలం

విజయులు. విజితులు

దారులన్నీ రోముకే

'అన్ని మార్గాలూ రోముకే వెడతాయి!' అను సామెత నెరుగుదురు గదా. చరిత్ర ప్రస్థానం కూడా రోము గుండా సాగనే సాగింది. మానవ మహా ప్రస్థానంలో రోము కూడా ఒక మజిలీయే.

ఏథెన్సు యింక యిప్పుడొక రాజ్యంగా లేదు. కాని, నదీ పర్వతపరివేష్టితమైన ఒక చిన్న ప్రాంతం, ఒకానొకప్పుడు ప్రసిద్ధమైన రాజ్యంగా వుంటూండేదని లోకానికి చాటుతూ, ఆ నగరం మాత్రం యిప్పటికి సజీవంగానే వుంది.

పర్వతాలూ, సముద్రాలూ యెల్లలై యే దేశాన్నీ పరిమితంగావించి వుంచలేని దశలోని రోము నగరం జన్మించింది. ఇటలీ ద్వీపకల్పాన్ని కుత్తరపు టెల్లలుగా నున్న ఆల్ప్సు పర్వత శ్రేణులు కూడా రోమ్ యొక్క మహోద్ధృతమునకు అడ్డుకట్టలుగా నిలబడలేకపోయినాయి! ఇంతింతై... అన్నట్లు రోము నగరం పెరుగనారంభించి, మొదట నిటలీనంతనూ తన అధీనం క్రిందికి తెచ్చుకుంది. తరువాత ఆల్ప్సు పర్వతాల నధిగమించి గాల్ (ప్రస్తుత ఫ్రాన్సు) దేశంలోని కీకారణ్యాలకున్నూ, దక్షిణాన సముద్రాన్ని దాటి సిసిలీ ద్వీపానికిన్నీ వ్యాపించింది. రోము నగర వీధులే పొడిగించబడినట్లుగా రాజమార్గాలు అన్ని దిశలకూ సాగిపోయాయి. విశాలమైన తిన్నవైన ఆ బాటపైన చదునైన బండలు పరచి, అవి తాపటమగునట్లు యిసుక పరచేవారు. రోములోని ప్రధాన చౌకు 'ఫోరం' నుంచే యీ రాజబాటలన్నీ బైలుదేరేవి. ఫోరంలో బంగారు రేకులు తాపిన విజయస్తంభం దగ్గర యీ మార్గాలన్నీ కూడేవి. ఈ రాజమార్గాలు దక్షిణాన సిసిలీ ద్వీపానికీ, ఉత్తరాన రైన్ నదీ తీరాలకూ, పశ్చిమాన స్పెయినుకూ, తూర్పున బైజాంటియమ్ నగరానికీ వెళ్లేవి. అడ్డం వచ్చిన నదులమీద బలమైన రాతివంతెనలు నిర్మించేవారు. ఈ బాటలు సాగరపర్యంతం పోయి, ఆగి, మరల వెనుదిరిగేవి. కాని, సముద్రాలమీదుగా ఏథెన్సుకూ, బ్రిటన్ ద్వీపానికీ, ఆఫ్రికాకూ కూడా యీ మార్గాలు సాగిపోయినాయి. గ్రీసు వలసల్లో తాము

చూచిన పడవలన్నిటినీ రోమనులు బలప్రయోగం గావించి, పట్టుకున్నారు. తమకొక నౌకాదళాన్ని యేర్పాటు గావించుకుని, సముద్రాలమీద ఆధిపత్యాన్ని చేజిక్కించుకున్నారు. ఈ విధంగా రోమనులు పరశువులతోగాక ఖడ్గములతోనే తమకొక ఓడలదళాన్ని యేర్పరచుకొన్నారు....

మార్గాలన్నీ రోముకే. ఈ మార్గములన్నిటా, భూమిమీదైతే సార్థములున్నూ, జలాలమీదైతే చెక్క పూటైన ఓడలున్నూ బైలుదేరి పోయేవి. సముద్రాలను కాలువలతో కలపడం జనులప్పటికే నేర్చుకున్నారు. ఎర్ర సముద్రాన్నించి నైలునది వరకూ కాలువ త్రవ్వేరు. హిందు సముద్రం నుంచి బైలుదేరిన ఓడలు అరేబియా సముద్రం మీదుగా ఎర్ర సముద్రంలో ప్రవేశించి, యీ కాలువ ద్వారా నైలునదిలోకీ, అక్కడినుంచి అలగ్జాండ్రియాకూ, మధ్యధరా సముద్రం లోనికీ ప్రయాణం గావించేవి. అక్కడినుంచి చీనా సిల్కులు రోము చేరేవి. రోమను యిల్లాళ్లు వీటిని ధరించేటపుడు వాటిని నేసిన వారి శ్రమను గాని, వాటిమీద పువ్వులు కుట్టినపుడు కళ్లులాగేలా పనిచేసిన స్త్రీల పాటును గురించి కాని తలచుకొని యెరగరు కదా.

ఈ పట్టుపుట్టములు తయారు గావించిన దేశం ఎక్కడ వుంది?

భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులే ఆనాడు యీ ప్రశ్నకు సరియైన జవాబీయజాలక పోయేవాళ్లు. అల్లాంటి దేశాలు రెండున్నాయని వారు భావించేవారు. ఒకటి 'సీనై' జనులుండేది. సముద్ర మార్గానే యీ దేశానికి బోగలం. రెండోది 'సీరై' జనులు నివసించేది. తూర్పు యెడారుల్లోంచి భూ మార్గాన ప్రయాణం చేసి ఆదేశానికి చేరగలం. నిజానికి యీ రెండు దేశాలు ఒకటేనని యెవరికీ అనుమానమైనా ఉండేది కాదు! ఇదే చీనా దేశమని వారికి తెలియదు.

తూర్పున వున్న హిందూదేశం, చీనాల్లో జనులకు రోము అనేది యెక్కడుందో అనేది ఛాయామాత్రంగానే తెలుసు.

ప్రపంచంలోని దూరదేశాలు ఒకదానికొకటి పొగమంచులోంచివలె, తెరమరుగున వున్నట్లు, మబ్బుగా కనబడేవి. రోము జను లేమనుకొనేవారంటే – హిందూదేశం చుట్టూ తెల్లని దంతంతో నిర్మించబడిన పెద్ద ప్రాకారం వుంటుందని! అందుచేతనే ఆ దేశానికి బోవడం అంత కష్టమని వారి భావం! ఏనుగులను వారు 'పాము యెద్దు'లనేవాళ్ళు! రోమనుల దృష్టిలో ఏనుగ మహా విడ్డూరమైన ప్రాణి. అది పెద్ద యెద్దులాంటిదేననీ, దానికి పామువంటి పెద్ద చెయ్యి వుంటుందనీ వాళ్లు చెప్పుకునేవారు!

కాని, ఏండ్లు గడుస్తూన్న కొద్దీ రోమనులు క్రమంగా యీ దూరదేశాల్లోకి చొచ్చుకుపోతున్నారు. హిందూ దేవతల ఆలయాలతో బాటు ఆగస్టస్ చక్రవర్తి గౌరవార్థం నిర్మించబడిన రోమను దేవాలయాలు కూడా మలయాళ తీరంలో కనబడతాయి.

అగస్టసు చక్రవర్తి రోములో ఒక మహా భవనం నిర్మించి, దానిలో రోమను సామ్రాజ్యపటాన్ని చిత్రించనాజ్ఞాపించాడు. మొట్టమొదటి ప్రపంచపటం యిదేనని రోమనులు దంభంగా చెప్పుకునేవారు. ఆ పటంలో ఉత్తరానవున్న థూలీ మొదలుకొని తూర్పున గంగానదివరకూ గల భూములన్నీ చిత్రించబడినాయి. లోకమంతా యింతేనని ఆ రోజుల్లో భావించేవారు.

రోమనులు ఐగుప్తదేశాలన్నుంచి ధాన్యం, నున్ననిరాళ్లు, పాపిరస్ కాగితములు, చిత్రవర్ణ రంజితములైన కాచపాత్రములు తెచ్చుకొనేవారు. గ్రీసు నుంచి పారియను చలువరాళ్లు, కొరింథియను కాంస్యము, ఛియోప్ మద్యములు, హెమిథ్యుస్ మధువు, సామోస్ నెమళ్ళు, మోనోస్ హంసలు తెచ్చుకొనే వాళ్ళు . రోమను సంపన్నుల ఉద్యానాలలో యీ హంసలు మయూరములు అలంకారములుగా ఉండేవి. స్పెయిన్ నుంచి మద్యము, మైనం, ధాన్యం, తారు, వెండి, బంగారు, గుల్లచేపలు వచ్చేవి. గాల్ దేశము గోధుమ, మద్యం పంపేది. గల్లియా దేశములో తయారైన యెర్రగుడ్డ అంగీలు ధరించేవాళ్లు, బానిసలు. బహుదూరంలో వున్న బ్రిటన్‌లోని థేమ్సునదీ తీరంలోని లండను రేవు నుంచి తగరం తెచ్చేవారు. ఎల్బీనది తీరాలనుండి అంబరు వచ్చేది. ర్హా మహానది (వోల్గా) తీరాల్లోనూ, యూరల్స్, అల్టాయ్ పర్వతసానువుల మీద వేటగాళ్లు తోడేళ్లను చంపేవారు, బంగారు యిసుకకోసం ఆతురతగా అన్వేషించేవారు. కాశ్యప సముద్ర తీరస్థ మైదానాల్లో చక్రాల బళ్లమీది గుడారుల్లోనే గ్రామాలకు గ్రామాలు నివసిస్తూ, నిరంతరం సంచారం గావిస్తూండేవారు. నదులమీద గూటి పడవల్లో కూడా యింకా కొన్ని దేశాల్లో జనులు నివసించేవారు. కాశ్యప తీరాలందలి సంచారజాతులు చర్మాలు, బంగారు యిసుక అజోవు సముద్రతీరాలకు గొనివచ్చేవారు. అక్కడ నుంచి గ్రీకు నావికులు వీటిని బైజాంటియం, రోమ్ నగరాలకు గోంపోయేవాళ్లు. ఒంటెలు, గుర్రాలు బారులు తీరి నడుస్తూ యెడారుల్లోంచీ, పర్వతాల మీంచి సరకులను మోసుకొనిపోయి, మధ్యఆసియా, అరేబియా, పెరిష్యా, హిందుస్థానం, చీనాలకు పోయి, అక్కడ నుంచి సుగంధద్రవ్యాలు, భోళము (myrrh) చీనాపాత్రలు మజిలినులు పట్టుపుట్టములు వగైరాలు తెచ్చేవి.

తూర్పు దేశాలకు సముద్రమార్గం కూడా వుంది. సింహళ ప్రాంతం నుంచి కొబ్బరి బెరడుతో నిర్మించిన, సమమైన మట్టుగల పడవలు సముద్రంలో తుపానులను ప్రమాదాలను అన్నింటిని యెదుర్కొని, చీనా సిల్కు బేళ్ళను గొనివచ్చేవి. మలబారు నుంచి సుగంధ ద్రవ్యాలు, మసాలా దినుసులు, వస్త్రాలు మొదలైనవి ఐగుప్తదేశపు పడవల్లో వచ్చేవి. నేర్పరులైన సరంగులు తమ పడవలను అఖాతముల్లోంచీ, ప్రమాదకరములైన సింధు శాఖల్లోంచీ, నడిపించుకుని పోయేవాళ్లు. స్కాట్లండ్‌కు ఉత్తరంగా యెక్కడోవున్న ద్వీపాన్నుంచి చీనాకు పోడానికి ఆ రోజుల్లో యెన్నో మాసాలు, సంవత్సరాలూ కూడా పట్టేది.

రోము నగరం ప్రపంచానికి కేంద్రంగా వుండేది. అన్నిబాటలూ రోముకే దారితీసేవి. అన్ని నదులూ సరకుల్ని రోముకే గొంపోయేవి. ఉత్తరాన నైస్(డాన్) నది నుంచి, తూర్పున అక్సస్ (అమూ – దర్యా) నది నుంచి, దక్షిణాన నైలునది నుంచి, పడమట థేమ్సు నది నుంచి, పడవల రేవులు, సరకు దించే సేతువులు, – హిందుస్థానం, ఐగుప్తు, పాలస్తీనా, కోల్చిస్ వగైరా సమస్త దేశాల్లోనివీ కూడ రోముకు పోవు మార్గాల్లో మజిలీలు మాత్రమే!

ఛప్పన్న దేశాలనుంచి వచ్చే యీ సరుకులకు మారుగా రోము యేమిచ్చేది? ఎగుమతికి వారికి వున్నదే అత్యల్పము. రోము నగరపు నౌకాశ్రయం ఓస్టియాలో మద్యపుజాడీలు, ఉన్నిబేళ్లు

ఓడల్లోకి యెక్కించేవారు. రోములో బానిసలచేత చేయించిన వస్తువులు కొన్ని గాల్ దేశపు ఆటవికులకు పంపేవాళ్లు. కాని ప్రపంచ మన్ని దిక్కులనుంచీ వచ్చే వాటితో పోలిస్తే, రోము పంపే యీ ఎగుమతులొక లెక్కా, జమా? చీనా, హిందూదేశాల నుంచి వచ్చే వస్తువులకు మారుగా వెండి బంగారాలు చెల్లించాల్సి వచ్చేది. పట్టుబట్టలు, మజిలినులు, పచ్చలు, పద్మరాగాలు, సుగంధ ద్రవ్యాలు,– వీటికి బదులు రోమను బంగారు వెండి నాణెములు, దీనారములు, సెస్టెర్తియస్‌లు (యివి వెండివి: దీనారులో నాల్గవ వంతు విలువగలవి) చెల్లించువారు. రెండు వేలేండ్లకు పిమ్మట రోమక నాణెములు గంగా సింధు తీరములం దెన్నోచోట్ల కనుగొనబడినాయి. ఒక్కక్క చోట దొంగ నాణెములున్నూ దొరికినాయి. రోమనులుగా దగా, మోసం చేయడానికేమీ సంకోచించేవారు గారు. అమాయకులైన హిందూ దేశీయులను దగా చేయడం రోమనులకు మరింత సులభంగా ఉండేది.

రోమను లీ ధనరాసుల నెక్కడ సంపాదించేవారు?

తాము జయించిన దేశాల్నీ, ప్రజల్నీ రోమనులు దోచుకునేవారు. ఈ రోమనుల దోపిడీ రెండు శతాబ్దాలపాటు నిరాఘాటంగా సాగిపోయింది. రోమ్ తమ్ము ఓడించింది. గనక వారు దానికి కప్పం కట్టాల్సి వచ్చేది. జయించబడిన ప్రతీ పట్టణమూ వెయ్యి టాలెంటులు కప్పం చెల్లించాలి. అంతేగాక జయించిన వాళ్లకైన యుద్ధవ్యయాన్నంతనూ ఓడినవాళ్లు చెల్లించాల్సిందే. బంగారు, వెండితో నిండిన ఓడలు ఒకే ప్రవాహంగా రోముకు వస్తూండేది. ఒక్కక్కపుడీ ఓడలు యే తుపానులోనో చిక్కి సముద్రంలో మునిగిపోయీవి. సముద్ర గర్భంలోని ముత్యాలు, పగడాలు మధ్యనే యిందులోని వెండి-బంగారు నాణెములు పడి వుండిపోయీవి.

ప్రతీ సేనాపతీ కోటీశ్వరుడై రోముకు తిరిగివచ్చేవాడు. సామాన్య సైనికులు కూడవలసినంత దోపిడీ ధనంతో యిళ్లకు వచ్చేవారు. ప్రభు కుటుంబాలకు చెందిన యువకులు రుణదాతల బాధ నుంచి తప్పించుకోడానికీ సంతోషంగా యుద్ధాలకు బోయేవాళ్ళు. దండయాత్రల్లో దోచి తెచ్చిన బంగారంతో రుణాలు రెట్టిగా తీర్చివేసి, మిగిలిన ధనంతో కులాసాగా, సోమరులై యావజ్జీవితమూ గడిపేవారు.

రోము సేనానులు, సీజరుల పటాలాలు అద్భుతంగా పోరాడేవి. వారు చేసిన యుద్ధమల్లా జయించేవారు. దారిలో నది అడ్డు తగిలితే దానిపైన వంతెన కట్టి, నిర్లక్ష్యంగా ముందుకు సాగిపోయీవాళ్లు. మాటున శత్రువులుంటారేమోననియైన వెనుదీయకుండా దుర్గమారణ్యాల లోంచి గూడవాళ్లు వెళ్ళేవారు. రోమనులు యిల్లాంటి దుస్సాహసాల్ని గావించినదెందుకు? వాళ్ళచేత యింతంత సాహసకృత్యాలు చేయించినదెవరు? గాల్ దేశాన్ని వడ్డీవ్యాపారుల పిడికిట్లో పెట్టేటందుకేనా? ఏమో, నిజమే అనిపిస్తుంది. రోమనులు నవ్వుతూ అనేవారు: 'గాల్‌లో ఒక్క సెస్టర్తి యస్, ఒక్క కాసు కూడా వడ్డీ వ్యాపారుల చేతుల్లో కొంత దిగబడిపోకుండా కదిలేదే కాదు!'

దురాశాపరులైన కుసీదికులు వడ్డీల రూపంలోనూ, రాజోద్యోగులు పన్నుల రూపంలోనూ గ్రామీణులను నిరంతరం దోపిడీ చేస్తూండేవాళ్లు. రోము ప్రజాస్వామికంగా ఉండిన రోజులు వెళ్ళిపోయినాయి. ఇప్పుడదొక సామ్రాజ్యం. సీజరులు చక్రవర్తులైపోయారు, యిప్పుడు. సీజరుల

దోపిడీకి అధీన దేశాలన్నీ లోబడిపోయినాయి. పటాలాలతో బాటు ఉద్యోగులు కూడా గుంపులుగా వెళ్లి, ప్రతిదాని లెక్కల్నీ తయారు చేసేవాళ్లు. కప్పం కట్టకుండా, పన్ను చెల్లించకుండా ఏ వ్యక్తీ, ఏ సరకూ తప్పించుకుని పోలేకుండా ఉచ్చులు బిగించేవారు. ఒక్క రోమను పౌరునికి 15 గురు యితరులు చొప్పున తమ పటాలాల్లో ఉండేవారని వారే లెక్కలు వేసి చెప్పేరు.

రాజమార్గాలు రోము నుంచి అన్ని దిక్కులకూ వ్యాపించినాయని తెలుసుగదా. అల్లాగే రోమనుల ఆశ కూడా అన్ని దిక్కులకూ పరుగెత్తింది. దురాశాపరమైన వాళ్ళ మనస్సులు వేనిని యెక్కువగా కాంక్షించేవి? వాళ్లకి కావలసిన ప్రధాన వస్తువేది? రోమనులకు అదీ యిదీ అని లేదు, అడ్డమైన వస్తువులన్నీ కావాల్సినవే. అందులోనూ బానిసలు వాళ్ళకి ముఖ్యంగా అవసరం. తాము యుద్ధాలకు పోతే పొలాలు బీడుపడిపోయి వుండకుండా వ్యవసాయం చేసేటందుకు రోమనులకు బానిసలు కావాలి. ప్రపంచంలోని నలుమూలల నుంచీ బానిసలను తెచ్చి రోము బజారులో విక్రయించేవారు. బానిసల్లో కొందరి పాదాలకు సుద్ద పులుమబడి వుండేది. సముద్రం మీద పట్టుకోబడినవారని దాని సంకేతం! లారెల్ (పొన్న) పూలదండలను శిరోజములపై అలంకరించుకున్న బానిసలు రైన్‌నదీ ప్రాంత దేశం వాళ్లు. వాళ్ల కళ్ళు నీలంగాను, జుట్టు బంగారు రంగుగాను వుంది. నల్లని ఉంగరాల జుట్టువాళ్లు ఆఫ్రికనులు.

రోమనులు తమ కఠిక స్వేచ్ఛను సముపార్జించుకోడానికి యితరులను బానిసలుగా చేసేరు. వారి స్వాతంత్ర్య బీజాలు బానిసత్వ క్షేత్రంలో నాటబడడం చేత విషఫలాలనే ఒసగినాయి.

ఎడతెరిపి లేకుండా యుద్ధాలు జరుగుతూనే వున్నాయి. ఒక్కొక్కడూ మిగతా అందరితోనూ పోరాడుతూనే వున్నారు. యజమానులు బానిసలతో, ధనికులు పేదలతో, ఓడినవారు జయించినవాళ్ళతో యుద్ధాలు సాగిస్తూండేవాళ్లు.

చరిత్ర పునరావృత్తమవుతూన్నట్లనిపించేది. కాని, నిజానికి అట్లా జరగడం లేదు. ఒకసారి జరిగినట్లు మళ్ళా జరగదు. ప్రతీది నిరంతరం మారుతూండడమే దానికి కారణం. అదే నదీ ప్రవాహంలో నీవు రెండుసార్లు మునుగలేవు! గ్రీకులు సాధించజాలని దానిని రోమనులు సాధించారు. మధ్యధరా ప్రాంత దేశాలన్నింటినీ వారు జయించగలిగారు.

ఎక్కడో ఐగుప్తులోనో, గాల్‌లోనో రైతులు దున్ని, చల్లి, కలుపుతీసి, కోసి, నూర్చి, విసిరి, ఆ పిండిని రోముకు పంపేవారు. అసలైన రోమనులు పనిచేయడం మానేసి చాలకాలమైంది. పిల్లలతో సహా రోమనులు మాడిపోకుండా యీ విదేశాల ధాన్యమే కాపాడాలి. పని అంటే బానిసలకు మాత్రమే తగినదనీ, పౌరులమైన తాము అనుభవానికే జన్మించామనీ వారు భావించేవారు. అంతకిపూర్వం ఒక దశకు వచ్చాక గ్రీకులూ యిల్లాగే భావించేవాళ్లు. చెట్టుచెడే కాలానికి కుక్క మూతిపిందెలన్నట్లు రోమనులకూ యీ పిదప కాలపు బుద్ధులు పుట్టినాయి! తిండిలేక మాడుతున్నా, యెంత లేమిలో వున్నా రోమనులిప్పుడు పనిచేయడం లేదు. రోము నగర వీధుల్లో తిరుగుతూ, అక్కడా అక్కడా సోమరిగా కూర్చుని బాతాఖానీ వేస్తూ, వీధిల్లో పల్లకి లెక్కి వెళ్ళే ధనికులను చూసి అసూయా పిశాచావేశానికి లోనవుతూండేవాళ్ళు.

ఈ పల్లకులు మోసే బోయిలంతా ఒకే మాదిరి దుస్తులు, యెఱ్ఱనివి ధరించేవాళ్లు. పల్లకుల చుట్టూ ధూళి ధూసరిత పాదులైన నల్లని బానిసలు పరివేష్టించి నడుస్తూండేవాళ్ళు. ఈ పరివారమే గాక ఆ ధనికునిమీద ఆధారపడి వుండే ఆశ్రితులు చాలామంది కూడ పల్లకితో పరుగెత్తేవాళ్లు. ఆ ధనికులు కూడా తమ బానిసలూ, ఆశ్రితులూ, పల్లకివెంట రాగా, ఊరేగడం గౌరవంగా భావించేవాళ్ళు. అది వారికెంతో సంతృప్తి నొసగేది. తమ గౌరవ ప్రతిష్ఠలు, హోదా, లోకానికి యిందుమూలంగా వెల్లడియవుతాయని వారి భావం.

పల్లకి ఒకచోట నిలిచేది. ఇరుప్రక్కలా నున్న పల్లకి తలుపుల దగ్గరికి బానిసలు పరుగెత్తేవారు. యజమాని యే వైపు తలుపులో నుంచి పైకి చూడాలనుకుంటాడో మరి! పల్లకి తలుపులమీద దించిన పట్టు తెరలు ఒత్తిగించబడేవి. ధవళ వస్త్రధారియై ఆ ధనికుడు వెలుపలకు వచ్చేవాడు. అతని ధవళవస్త్రాలు గాజుతో నేయబడినట్లుండేవి. వాటిలోపల యెఱ్ఱని లోదుస్తు ధరించి వుండేవాడాతడు. అతడు జూచిన పాదానికి మేకపిల్ల చర్మంతో చేసిన కొక్కెములూ ఉండేవి. ఇవి చాల హెచ్చుఖరీదువి. గాన ప్రభువులు, మహా ధనికులు, పెద్ద ఉద్యోగులూ మాత్రమే ధరించేవారు. పల్లకి దిగిన ఆ సంపన్నుడేదో అసంతృప్తుడే. బాధపడుతూన్నట్లు కనిపిస్తుంది. అతని ముఖంలో విసుగుదల కనిపిస్తుంది. అతడే గాదు, ఆ నగరంలోని జనులందరూ విసుగుజెందియే వున్నట్లున్నారు! వారిలో యే కొద్దిమందో మాత్రమే బాగాతిని బలిసి వున్నట్లున్నారు. కాని చాలామంది ఆకలితో నకనక లాడుతున్నట్లే వున్నారు. క్షుత్పీడితులైన జనులు తిరుగుబాట్లు చేయకుండా హద్దుల్లో ఉంచడానికై ప్రభుత్వం ఉచితంగా రొట్టెనూ కులాసా కాలక్షేపానికి సర్కసులనూ సమకూర్చేది.

ఒకప్పుడు యీ పౌరుల పూర్వులు కృషి చేసుకునేందుకై పొలాల నిమ్మని కోరేరు. వాళ్ళ వంశీకులే నేడు హీనదశకు వచ్చి రొట్టెనూ, సర్కసు కాలక్షేపాన్నీ కోరుతున్నారు! భూమికి బదులు రొట్టె, పనికి మారుగా సర్కసు కాలక్షేపం, - యివీ నేడు వీళ్ళకి కావలసినవి!

మానవులు : జంతువులు

వారీ సర్కసులో యేమి చూసేవారు? కొరడాలచే తరుమబడి ఒకదానితో నొకటి పోరాడే క్రూర జంతువులను, స్వభావతః యీ జంతువులు కూడ మంచివే. అవి ఒకదానితో నొకటి పోట్లాడేందుకు యిష్టపడేవి గావు. మానవులే వాటిని కొరడాలతో కొట్టి, పోట్లాడునట్లు చేయాల్సి వచ్చేది. ఆ జంతువులు ఒంకొంటిని చంపుకోడం, వాటి రక్తపాతం చూసినా ఆ మానవులకు తృప్తి లేదు. మానవరక్తం స్రవిస్తే చూడాలని వాళ్లు కుతూహలపడేవాళ్లు, నేరగాండ్రు, ఖైదీలు, దేశభక్తులు రంగస్థలంలోనికి గొనిరాబడి, క్రూర మృగాలచే తమ కండ్లముందే చీల్చి భక్షించబడాలని వాళ్ళు వేగిరపడేవాళ్లు. ఇంకా ఉద్రేకకరమైన, బీభత్సకరమైన దృశ్యాలకోసమే వారు యెదురు చూచేవారు. మనిషి మనిషితో చచ్చే పర్యంతం పోరాడే ద్వంద్వ యుద్ధాలకై రోమను పౌరులు మనః పూర్వకంగా ఉవ్విళ్లూరేవారు. ఆ పోరాటాలకే గ్లాడియటోరియల్

యుద్ధాలని పేరు. రంగంమీద యిసుకలో పోరాడే వాళ్ళలో ఒకడు మరణాసన్నుడై కొట్టుకుంటూంటే చూచి తృప్తి చెందేవాళ్లు. ఆ మానవులు!

ఐతే రోమను నాగరీకుల్లో యీ దౌర్భాగ్యాన్ని ఖండించేవాడు ఒకడైనా లేడా?

ఆఁ! లేకేమీ, ఉన్నాడు. ఒక్కడే, సినికాయను తత్త్వవేత్త ఒక్కడే, యీ దురంతాలను ఖండించేడు. ఈ అసహ్యాకర దృశ్యాల్ని చూసి, దుఃఖితుడై, సర్కసును వీడి యింటికి బోయీవాడు. వెళ్ళేటప్పుడు చక్రవర్తిగారి దగ్గర సెలవు ఐనా పుచ్చుకొనేవాడుగాడు. ఇంటికి బోయి, లేఖకుని పిలచి యిల్లాగ చెప్పేడు :

" ఈ రోజు మిట్టమధ్యాహ్నం సర్కసులో ఉండడం తటస్థించింది. రక్తప్లావితములూ, జగుప్సాకరములూనైన హింస దృశ్యములన్నీ ఐపోయివుంటాయనిన్నీ, కండ్లకు చల్లబరచే విచిత్ర వినోదకర దృశ్యాలు ప్రారంభించి వుంటారనిన్నీ భావించి నేనచ్చటికి వెళ్ళేను. కాని, అబ్బే! అల్లాంటిదేదీ లేదు! కొరడాలతో బాదీ, కాగడాలతో కాల్చీ ఒకరొకరితో పోట్లాడేటట్లు మానవులను తొందరపెడుతూన్నారు...."

"ఓ రోమను పౌరులారా! మానవుల పట్ల మీ రొనరించు యీ ఘాతుకకృత్యముల ప్రతిఫలం మీకై వేచియుంటుంది. ఏదో ఘోరవిపత్తు, దురదృష్టం మీకు అనతికాలంలోనే మూడనై యుందని తెలుసుకోండి."

సినికా చెప్పడం ఆపేడు. ఆయన పచారు చేస్తూనే వున్నాడు. ఈ పరిస్థితుల్లో తన కర్తవ్య మేమిటి? తానేం చేయాలి?... తన్నెవరు సమర్థిస్తారు, బలపరుస్తారు? శత్రువులను దీనులను క్షమించమని జనులకు బోధించుయత్నం వ్యర్థంకదా! బానిసలపై దయచూపమని కనికరించమని కోరడం యెంత హాస్యా స్పదమైనది!

బానిసలు కూడ మనవంటి మానవులే నని చెప్పబూనినప్పుడు ఒను లాయనను పరిహసించేరు. బానిసలూ ఓ తల్లి కడుపున బుట్టినవాళ్ళే! ఒకే ఆకాశం క్రింద వుంటూ, ఒకే గాలి పీలుస్తూ, మనవలెనే జీవిస్తూ, ఆఖరుకు అందరివలెనే మరణించడం లేదా, వాళ్ళు మాత్రం?

వీళ్ళంతా బానిసలా? కాదు! వీళ్ళూ మానవులే. లోకంలోని జనులందరూ అన్నదమ్ములు. అందరికీ యీ లోకమే మాతృభూమి, తల్లి! ... కాని, ఆయన మాటలను యెవరూ వినేవారూ కారు, అర్థం చేసుకొనేవారూ గారు.

కర్తవ్యమేమిటి? అని సినికా ఆలోచించాడు. లోకాన్ని సంస్కరించేందుకు యత్నించాలా?... అది వృథా కాలయాపన మాత్రమే.... ఒకరి యిష్టానిష్టాలతో పనిలేకుండా విధి అందరినీ తన కౌగిట్లోకి తీసికొనిపోయే తీరుతుంది. ప్రార్థనలు, వేడి కోళ్ళు విధిముందర యేమీ పనిచెయ్యవు. దానికి దయాదాక్షిణ్యాలు లేవు. ఆకాశంలోని నక్షత్రాలు కూడా నియమిత విధిని మీరలేవు. అటువంటపుడు భూమిమీద మానవులూ మీరగలిగేది? సమస్తమూ ప్రకృతికి, విధికి లోబడి నడవాల్సిందే. విధి తనకు ప్రసాదించేవాటి నన్నిటినీ మమత లేకుండా, ఉదాసీనతతో భరిస్తూ, ధైర్యం కూడబట్టి చరించడమే యేకైక కర్తవ్యము మానవునికి.

ఏది మంచి? ఏది చెడ్డ?

ఏది మంచిది? ధైర్యంతో నిర్లిప్తతతో విధి ఆఘాతాలను భరించుతూండడమేనా? లేక కష్టాల నెదిర్చి, పోరాడి, జయించడమా? ఏం చేయాలి? ... ఈ ప్రశ్ననే మహా కవులెందరో వేస్తూ వచ్చారు. షేక్స్‌పియర్ మహాకవీ యిదే ప్రశ్న... మానవుడు కిమ్మనకుండా బానిసత్వంలో, కష్టాల్లో బ్రతుకుతూండడమా? లేక వాటి నెదిరించి పోరాడాలా? లొంగిపోయి, బానిసముద్ర వేయమని నుదుటినందించడమా? దేహం మీదనే కాని ఆత్మమీద శత్రువుకు అధికారం లేదులే! యని సంతృప్తి చెంది, చేతులు ముడుచుకుని జీవించి వుండడమా? లేక తనమీద అత్యాచారాలు సాగిస్తూన్న వాళ్ళమీద చేతికి దొరికిన ఆయుధంతో కడవరకూ పోరాడుతూ మరణించడమా? యశమా? మృత్యువా?

లక్షల కంఠాలు జవాబిచ్చేయి : 'బానిసత్వం కంటె మరణమే మేలు!' 'అ కీర్తి ర్మరణాదతిరిచ్యతే' యనవినలేదా?

లైసియాలోని గ్జాంథస్ పట్టణ వాసులు బానిసత్వం కంటె మరణమే మేలని నిర్ణయించుకొని, అందరూ ఆత్మహత్య గావించుకోవడం గాంచి చరిత్రకారుడు ప్లూటార్క్ పరమాశ్చర్య సంభరితుడై యిట్లా వ్రాసేడు :

"స్త్రీలు పురుషులూ మాత్రమే గాక చిన్నబిడ్డలు కూడా ఆత్మహత్యోద్రేకంతో పరవశులైనట్లు కనబడుతుంది. ఏదో విధంగా ఆత్మహత్య గావించుకోవాలనే దృఢ నిశ్చయంతో వారు అగ్నిలోనికి ఉరికేరు, ఉన్నత శిలాగ్రాల నుంచి దూకేరు. శోకగద్గదికులై యెడదలను నగ్న మొనర్చుకొని తమవారే పొడిచేందుకు కరకు కత్తులకు యెదురొడ్డేరు. మరికొందరు తమ్ము తామే పొడుచుకున్నారు."

ఆ దృశ్యాలను చూచి విజేతలైన రోమనులే విభ్రాంతులై పోయారు. సజీవంగా పట్టుకోబడిన వారందరికీ బహుమతులిస్తామని సేనాపతులు ప్రకటించేరు. కాని, ప్రాణాలతో పట్టుబడ్డ వాళ్లు అత్యల్ప సంఖ్యాకులే.

ఈ విధంగా ప్రవర్తించినది ఒక్క లైసియా ప్రజలే కాదు. ఎన్ని ప్రదేశాల్లోనో జనులు బొందిలో ఊపిరున్నంతమటుకు పోరాడి, ఓడినపిమ్మట కూడ తిరుగుబాట్లు గావిస్తూ వచ్చేరు.ఒక తిరుగుబాటు అణిగిపోయాక మరొకటి వచ్చేది, తరంగ క్రమంలో. ఒకచోట తిరుగుబాటు నణచివేస్తే మరొకచోట బైలుదేరేది. రోమను ప్రభుత్వం తమ సైనికశక్తినంతనూ ఉపయోగించి, వీటన్నిటినీ అణచివేస్తూ వచ్చారు. కాని, తిన్న దెబ్బలూ, కొట్టిన దెబ్బలూ కూడా రోమనులనే బలహీనపరచేవి. అలిసిపోజేసేవి. ఘాత ప్రతిఘాతములు రెండూ కూడా బానిసత్వముపై నిర్మించబడిన రోమను ప్రభుత్వాన్నే క్రుంగదీసేవి.

తమ సైన్య నివహాలను సామ్రాజ్యంలో ఒక మూల నుంచి మరో మూలకు నడిపించడం రోమను ప్రభుత్వానికి కంతకంతకు అధిక దుస్తరమవుతూవచ్చింది. అన్నిచోట్లకూ పంపడానికి

కావలసినంతమంది సైనికులూ లేరు. జర్మన్, గాల్ దేశాల్లోని తెగలను కూడా పటాలాల్లో చేర్చుకుని, తిరుగుబాట్ల నణచుటలో ఉపయోగించనారంభించారు. కాని, యీ బర్బరులు తమతో బాటు గాక తమమీదనే తరచు పోరాటాలు సాగిస్తూంటే రోమనులకు ప్రాణాంతకమైపోయింది.

ఉత్తర పశ్చిమ దిశలలో రోమనులు బర్బర జనులతోనే వ్యవహరించవలసి వుండేది. కాని తూర్పు దేశాల్లో అల్లా కాదు. రోమను లింకా బర్బర దశలో వుండగానే నాగరకతా పథంలో యెంతో పురోగమనం సాగించిన జాతులు, తెగలు తూర్పున వున్నాయి. తూర్పు దేశాలనుంచే ఫోనీషియనులు, గ్రీకులు ద్వారా రోమనులు అక్షరమాలికను సంపాదించుకొన్నది! ప్రాక్పశ్చిమముల కూడలిలో, ప్రపంచ రహదారుల సంగమ స్థలంలో విజ్ఞానశాస్త్రం జన్మించింది. ఉత్తర పశ్చిమాలలోని బర్బరజనులతో వ్యవహరించడం కంటె యీ తూర్పు ప్రజలతో వ్యవహరించడం రోమనులకు దుస్సాధ్యమైపోయింది.

ఆసియా మైనరులోని చిన్నదేశం యూదియా, పరిమాణంలో తాను చిన్నదైనా శక్తిలో గొప్పదానని అనేకసార్లు చరిత్ర గతిలో రుజువు చేసుకుంది. మహాకాయుడైన గోలియత్ రాక్షసుణ్ణి అర్భకుడైన దావీదు తన ఆత్మశక్తి విశ్వాసాల వల్ల యే రీతిగా జయించేడో యూదియా పాఠశాలల్లో గురువులు పిల్లలకు బోధించుతూ, కథలు చెపుతూండేవాళ్లు. గోలియత్ ముందు దావీదు యెంతో, రోము యెదుట యూదియా కూడ అంతేగదా.

రోమను సైన్యాలు దండయాత్ర గావిస్తూంటే భూమి కంపించిపోయింది. రాతి గోడలను కూడా భేదించుకుపోగల 'గొఱ్ఱెపొట్టేళ్ళు' అనే దాడి యంత్రాలు, పెను పాషాణాలు విసరే యంత్రాలు, బాణాలు వదలే యంత్రాలు మొదలైన ఎన్నెన్నో భూనభోంతరాళాలు బ్రద్దలగు లాగున సందడి చేస్తూ సాగుతూండేవి. ఒక్కుమ్మడిగా విరుచుకుపడే యీ దాడి యంత్రాల నుంచి యెంతటి బలవత్తరమైన దుర్గమూ కూడ సురక్షితంగా ఉండలేకపోయింది.

పటాలాలు పురోగమిస్తూంటే దేశాలన్నీ సర్వనాశనమై పోయావి. నగరాలు నామరూపాలు నాశనమయేవి. ఉద్యానాలు, పండ్లతోటలు, ద్రాక్ష తోటలు, ఆలివ్ తోపులు సర్వమూ పురుగునాకి పోయావి. రోమనులు హిందూ దేశం వరకూ విజయయాత్ర గావించి, పోంతస్‌కు మరలేరు. అక్కడ నుంచి కాకసస్, సిథియన్ దేశాలకు పోయి, జర్మన్ అరణ్యాలకూ, అక్కడ నుంచి దక్షిణంగా రోముకు మరలేరు. రోమను సామ్రాజ్య సైన్యాలు యీ విధంగా జైత్రయాత్ర కుపక్రమించి, ప్రపంచ ప్రదక్షిణంగావించాయి.

ప్రపంచం చతుస్సముద్ర ముద్రితమై వుందని జన నమ్మకం ఉండేది. గనుక రోమను సామ్రాజ్యానికి సముద్రములనే హద్దులుగా చేయాలని వారి కోరిక. రోమనుల కడపటి సేనాని, గైయస్ జూలియస్ సీజర్ ఆజ్ఞ అయింది.

హిందూ దేశానికి పోవాలంటే దారిలో మరి యెన్ని దేశాలున్నాయి! మధ్యధరా సముద్ర తూర్పుతీరంలో పటాలాలు దిగగానే ముందుగా తగిలే దేశం యూదియా. అది చాల చిన్నదీ,

అనామకమైనదీను. మహా బలిష్ఠమైన రోమను సామ్రాజ్యశక్తి ముందు అర్భకమైన యూదియాదేశం నిలవబడగలదా? రాతి గోడలైనా లేవు, యూదియాకు. అక్కడి ప్రజ, యూదులకు వున్నదల్లా తమ ధర్మమునందు, ఆత్మశక్తి యందు, సత్యములోనూ అచంచలమైన విశ్వాసము మాత్రమే. యూదుల దేవుడు రోమనులు పూజించే దేవతల వంటివాడు గాదు. ఆ దేవునికి విగ్రహాలు లేవు. ఆయన రూపరహితుడు, అదృశ్యుడు, ఏక మేవాద్వితీయుడూనని వారి నమ్మిక. సత్యం యే రీతిగా నిరాకారమో అట్లే నిజమైన దేవుడున్నూ ఆకార రహితుడని యూదుల ప్రవక్తలు చెప్పేవారు.

అదృశ్యుడైన, నిరాకారుడైన దేవుడంటే రోమనులకు ఊహాతీతంగా ఉండేది. యూదు దేవాలయాలు, సినగోగ్‌లు, రోమనులకు బోసిగానూ, విచిత్రంగానూ కనిపించేవి. కనుచూపు పారినంతమేర యెక్కడా ఒక్క విగ్రహమేనా ఉండదు. రోమనులకి ప్రభుత్వ శాసనాలకు వలెనే వాళ్ల మతానికిన్నీ ఖచ్చితమైన, నిర్దిష్టమైన రూపం ఉండేది. వాళ్ల సుశిక్షిత సైనిక నిర్మాణానికి వలెనే వాళ్ల దేవతాగణం కూడా పెద్దా చిన్నా హోదాలతో క్రమబద్ధమై వుంటుంది. రోమనులు శాసనాలు చేయడంలో బహు నేర్పరులు. దేనికైనా నిర్దేశితత్వం ప్రధానమని వారెరుగుదురు. దేవేంద్రుడైన జూపిటరు నుంచి క్రిందికి దేవుళ్లు సోపానపరంపరగా పంక్తులు దీరి వుంటారు, వారి మతంలో. లోకంలోని ప్రతి వస్తువుకూ అధిష్టానదేవతలుంటారు. గుర్రాలు, గొర్రెలు, పొలాలు, పంటలు, మద్యము, ధనము, – ఒకటేమిటి, ప్రతిదానికీ దేవతలుంటారు. ధనాన్ని కాపాడుకోదలచినవారు ధనాధిష్ఠాన దేవతను ప్రార్థించాలి. ఇంటి తలుపులకే గాక తలుపు బందులకున్నూ ఒక దేవత ఉంది! కుంభకారులు తమ దేవతకూ, రైతులు వారి దేవతకూ మ్రొక్కుకునేవాళ్ళు. అంతేగాదు. రోమనులు పరదేశీయుల దేవతలకు కూడ మ్రొక్కడానికి సంసిద్ధులే. ఐగుప్తీయుల ఐసిస్‌కు, పెరిష్యనుల మిత్రాస్‌కూ రోమనులు పూజలు, బలులు సమర్పించేవాళ్లు. రోమను చక్రవర్తి తన తమ్ముని కుమారుడు ఆక్టేవియస్ సీజర్‌ను దేవతల హోదాకు యెక్కించినపుడు, వారు అతనినీ పూజించేరు, మ్రొక్కులు చెల్లించేరు! ఈ క్రొత్త దేవుని కోసం ఒక క్రొత్త బలిపీఠం, వేదిక నిర్మించబడింది. అక్కడ పూజలనందుకునేందుకు కొత్తగా పూజారులు నియమించబడ్డారు. ఈయనను 'అగస్టస్' అనగా 'దీవన లిచ్చువాడు' అని సంబోధించాలన్నారు. ఈయన పేరు జూపిటర్ నామం ప్రక్కనే వుంచబడింది. రోమను లీయననూ పూజించేరు. ఆగస్టస్ కోరినదిదే. యావత్ సామ్రాజ్యానికీ ఒకే ఒక దేవుడు. ఇందువల్ల ప్రజలంతా ఒకే బంధనంలో యిమిడి వుంటారు. ఒక్కని యందే లౌకిక పారలౌకిక శక్తులన్నీ యిమిడి ఉండడం చక్రవర్తికి చాల అనుకూలంగా ఉండేది.

కొత్త చక్రవర్తి వచ్చినపుడల్లా ప్రజ లాయనను పొగడువారు : 'నీవే సీజరువు! నీవే అగస్టస్‌వు! నీవే దేవుడవు!'

దేవేంద్రుడైన జూపిటర్ అధికారానికి వలెనే సీజరు అధికారానికిన్ని పరిమితులు లేవని ప్రజ లెరుగుదురు. సీజరు మంచివాడయితే ప్రజలను దయతో చూసేవాడు, వాళ్ళని ఆదరించేవాడు. అతడు క్రూరుడూ, దుర్మార్గుడూ ఐతే ఆయన క్రౌర్యాన్నీ, అత్యాచారాల్నీ అడ్డుకొనేందుకు కాని, నిరోధించేందుకు కాని యెవరికీ సాధ్యం కాదు.

రోమను చరిత్ర గనుక చదివితే మనకు మార్కస్ ఆరిలియస్, కమ్మోడస్ చక్రవర్తులిద్దరూ విశిష్టంగా కనబడతారు. మార్కస్ ఆరిలియస్ నిస్సంగి, సుఖ దుఃఖముదైన వేదాంతి, యీయన తత్త్వవేత్త సినికా బోధనలననుసరించువాడు. సింహాసనం మీద రాజదుస్తుల్లో ఉండిన్నీ పరమవేదాంతిగా ఉండగలిగే రాయన. వినోదం పేరిట సర్కసులో జరిగే రక్తప్లావిత క్రూరకృత్యాలన్నిటినీ ఆయన ఆపుచేయించేడు. యెప్పుడైనా సర్కస్‌కు వెళ్ళవలసి వచ్చినా మార్కస్ ఆరిలియస్ చక్రవర్తి ఒక్కసారి కూడా అక్కడి వినోద దృశ్యాలను చూడకుండా యేదో గ్రంథం చదువుకుంటూండేవాడు. మానవుడు ఉత్తమజీవితం యెల్లా గడపాలా? అనే దాన్ని స్వోదాహరణ రూపంగా చూపిస్తూన్నట్లుండేది, ఆ చక్రవర్తి జీవితం.

ఈయన పుత్రుడే కమ్మోడియస్. అతడు తండ్రికి కేవలం వ్యతిరేకంగా ఉండేవాడు. తండ్రి తొలగించిన గ్లాడియేటర్ల ద్వంద్వ యుద్ధాల నీతడు పునరుద్ధరించేడు. సర్కస్ రంగంలో జంతువులు జంతువుల్నీ, మనుషుల్నీ చీల్చి భక్షించేటందుకు యీయన అవకాశాలను తిరిగి కలిగించేడు!

ఒక రోజున సర్కస్‌లో కమ్మోడస్ చక్రవర్తి స్వయంగా ఖడ్గాన్నెత్తి అక్కడి ఉష్ట్రపక్షి తలను యెగురగొట్టేశాడు. ఆ సమయంలో ఆయన యేమీ మాట్లాడలేదు గాని తన చుట్టూ ఉన్నతస్థానాల్లో కూర్చుని ఉన్న సెనేటర్లకు గుణపాఠంగా ఉండాలనే ఆయన ఊహ. సెనేటర్లు యిది చూచి గడగడ లాడిపోయారు. వారికి కూడ యిట్టి దుర్గతి యే క్షణంలోనైనా పట్టవచ్చునని చూపడానికే యిల్లా చేసేడని సెనేటర్లు గ్రహించకపోలేదు.

మనం తిరిగి యూదియాపై దండయాత్ర కథకు వద్దాం.

రోమను చక్రవర్తిని దైవంగా కొలిచేందుకు యూదులు ఎంతమాత్రం అంగీకరించలేదు. రోమను సామ్రాజ్య పౌరులందరికీ చక్రవర్తిని పూజించుట విధి విహితధర్మమైనా యూదులు దీనిని లక్ష్య పెట్టలేదు. అవాఙ్మానసగోచరుడూ, ఏకమేవా ద్వితీయుడూ, సర్వజగత్స్రష్టా ఐన తమ దేవుడు, యెహోవా యందు వారికి గల బుద్ధి, శక్తి, పవిత్రత, సత్యము, మంచి మొదలైన కల్యాణగుణములలో సుస్థిరుడున్నూ, శాశ్వతుడు, ఆద్యంతరహితుడూ నైన ఈశ్వరుడే పూజార్హుడని యూదులు నమ్మేవారు. వారి ఆ నమ్మిక అచంచలంగానే వుంది.

ఇల్లాంటి విశ్వాసం గల చిన్న యూదియా దేశం, ప్రజ, మహత్తరమైన రోమను సామ్రాజ్యం మీద తిరుగబడ సాహసించింది.

రోమను లోక సైన్య నివహాన్ని పంపించేరు. ఒక నివహం రెండు వారాల్లో యూదుల పవిత్రస్థానమైన యెరూసలేమ్‌ను పట్టుకోగలదని వారి అంచనా. కాని, రోమను సైన్యం శీఘ్రంలోనే పలాయనమంత్రం పఠించాల్సిన స్థితి వచ్చేసింది! వాళ్ళని యూదులు తరుముతూ వెంటాడేరు. యూదులు విజయులై, రోమనుల దాడి యంత్రాలనన్నిటినీ పట్టుకున్నారు. రోమను సైనికులు ప్రాణాధికంగా పరిగణించి పూజించే గృధ్రధ్వజం, స్వర్ణ రంజితమైనది, శత్రువుల చేతిలో పడి ఛిన్నాభిన్నమై పోయింది.

కొన్ని మాసాల పిమ్మట రోమనులు పెద్ద సైన్యంతో యూదియామీద మరల దాడి చేసేరు. ఈసారి యూదియా సర్వనాశనమైపోతుందని అంతా అనుకున్నారు. ద్రాక్ష తోటలు, ఆలివ్ తోపులు, దేవదారు అడవులు, సర్వమూ నాశనం చేస్తూ, రోమనులు సాగుతూన్నారు. కాని, చిన్న చిన్న గ్రామదుర్గములు కూడ బహు పట్టుదలగా రోమను సైన్యాల నెదిర్చిపోరాడుతున్నాయి. దండయాత్ర నెలల మీద నెలలుగా సాగుతూనే వుంది. ఈ సైన్యాలకి తోడుగా మరికొంత సైన్యాన్ని రోమనులు తెచ్చుకున్నారు. ఇప్పటికి వారు తమ శత్రువు యొక్క శక్తి సామర్థ్యాలను అంగీకరించాల్సి వచ్చింది. రెండు సైన్య నివహాలతోనే రోమనులు ఈజిప్టు దేశాన్ని జయించగల్గేరు. నాలుగు సైన్య నివహాలతో జర్మన్‌ల దేశాన్నంతనూ ఆక్రమించుకున్నారు. అటువంటిది యెరూషలేమ్‌ను పట్టుకోడానికి పది సేనానివహాలను రోమనులు పంపేరు. చక్రవర్తి స్వయంగానే వాటికి నాయకత్వం వహించి బైలుదేరాడు.

యూదియాను లొంగదీయడానికి రోమనులు సర్వవిధాలాయత్నించేరు. ఎందుకంటే చిన్నదైన యూదియానే తాము లొంగదీయ లేనిచో మిగిలిన దేశాలు కూడ తప్పకుండా తిరగబడతాయి. అప్పుడే జర్మనీ, గాల్ ప్రాంతాల్లో కల్లోల సూచనలారంభమైనాయి. యెరూషలేమ్ చుట్టూ యెత్తయిన మట్టి ప్రాకారం వుంది.

ఇది రోమనుల 'తాబేటి' యంత్రాల ధాటికి యెదురొడ్డి నిలిచింది. ఈ 'తాబేలు' శరీరం కంచుతోనూ, తల యినుప గుదియగానూ వుండిది. ఇవి తలతో కోటగోడలను దొలుచుకుంటూ పోతాయి. యూదులు సొరంగాలు త్రవ్వి, యీ రోమను తాబేళ్లను వాటిల్లో పడగొట్టేవాళ్లు. మహా భారమైన లోహ కూర్మములను మోయలేక భూదేవియే క్రుంగిపోయినట్లు తోపించేది. నగరాన్ని ముట్టడించి, లగ్గలుపట్టజాలమని తెలుసుకొన్న రోమనులు ఆకలి దేవత నాశ్రయించేరు. యెరూషలేమ్ చుట్టూ మరొక గోడను లేవదీసి, నగరానికితర ప్రపంచంతో సంబంధాలు లేకండాచేశారు.

యెరూషలేమ్ క్షుద్బాధకు లోనైంది. ఆకలితో మరణించిన వారిని పాతిపెట్టడం కూడ అసాధ్యమై పోయింది. శవాలను బైటి కందకంలోనికి ప్రాకారం మీదనుంచి విసరివేసేవారు. తప్పించుకుని పోవ ప్రయత్నించిన వారిని రోమనులు పట్టుకుని శిలువను వేసేవాళ్లు. కొయ్యశిలువలు యెరూషలేమ్ చుట్టూ కుక్క గొడుగుల్లా బైలు దేరాయి. తోడేళ్లు, నక్కలు, చిఱుతలు తండోపతండాలుగా వచ్చి తింటూన్ననూ శవాలు తరిగేవే గావు.

ఇంత జరిగినా యెరూషలేమ్ లొంగనే లేదు.

ప్రాకారంలోపల మరో ప్రాకారాన్ని యూదులు నిర్మించేరు. కూర్మ యంత్రాలతో వెలుపలి ప్రాకారాన్ని ఛేదించి, లోపలకు ప్రవేశించిన రోమనులు మరో ప్రాకారం అడ్డురాగా ఆశాభంగం చెందేవాళ్లు. చివరకు దేవాలయం యెత్తుగా వున్న గోడలమీంచి కానవచ్చింది, రోమనులకు. చుట్టూ బ్రహ్మాండమైన రాతిగోడలతో అది దుర్భేద్యంగా వుంది. దాన్ని తామెన్నటికైన స్వాధీనం చేసుకోగలమా? అనుకున్నారు, వారు. దాని కప్పు బంగారు రేకులతో తాపటం చేయబడివుంది.

స్తంభాలు చలువరాతివి. గోడలు దేవదారు, తమాల వృక్షముల పలకలతో కప్పబడి వున్నాయి. నేలమీద చిత్రవర్ణ రంజితములైన పెంకులు పరచివున్నాయి.

తామే మహా నాగరకులమని విర్రవీగుతూన్న రోమనులు యీ సుందర దేవాలయాన్ని చూచి, విస్మయాశ్చర్య పరీతులై పోయారు. లోకంలోని మిగిలిన వాళ్ళంతా బర్బరులూ, ఆటవికులూనని వాళ్ల వినీతాభిప్రాయం!

కాని నిజానికి బర్బరు లెవరు? దేనిని గాని నిర్మించినవారా? నాశనం గావించేవారా? ఆత్మరక్షణకై ప్రాణాలను ఒడ్డి నిలిచినవారా? ఇతరులను నాశనం చేసేందుకు వచ్చినవారా?

ఒక జాతికి దేవాలయాలున్నాయి. అవి వారికి పరమ పవిత్రములైనవి, గర్వకారణమైనవీను. మాతృదేశానికీ దేవాలయాలు హృదయకమలం వంటివి. రెండోజాతి వారికి గలదంతా యితరులను జయించాలనే కండూతీ, వాళ్లని దోపిడీ చేయాలనే తహ తహా, వాళ్లని నాశనం చేయాలనే పైశాచికతృష్ణా మాత్రమే. ఎదుటివారి సంపదలను, వెలలేని ఆభరణములను కొల్లగొట్టి, చంపగా మిగిలిన వాళ్ళని బానిసలుగా తీసికొని పోవడమే వాళ్ల పని.

ఆరు రోజులు అహోరాత్రులు రోమనుల తాబేటి యంత్రాలు కోట గోడల్ని బేధించడానికి యత్నిస్తూనే వున్నాయి. పొడుగాటి నిచ్చెనలు కట్టి, బురుజులపైకి ఎగబ్రాకుతూనేవున్నారు వాళ్లు. ప్రాకారాలమీద నుంచి యూదులు నిచ్చెనలనూ, వాటిపైన వున్న సైనికులతో సహా క్రిందికి త్రోసివేస్తూన్నారు. ఎలాగైతేనేమీ చివరకు రోమనులు యూదుల దేవాలయంలోనికి చొరబడగలిగేరు. బలిపీఠ సమీపానికి వచ్చేసరికి వాళ్ళ మీద అంపవాన కురిసింది. ఈ దేవాలయమే ఒక దుర్గం. చిట్టచివరి వరకూ దేవాలయం దుర్గంగానే నిలిచింది. గర్భాలయంలో పెద్ద పురోహితుడు పూజాతంతు నడిపిస్తున్నాడు. గర్భాలయంలో చేరి నిలిచియున్న యూదు పురోహితులు వారి పవిత్ర గ్రంథాలను ఉచ్చైస్వరంతో గానం చేస్తూనే వున్నారు. రోమనులు కసాయివాళ్లలా యీ నిరాయుధులను చంపుతూన్నా ఆ పురోహితులు వెనుదీయలేదు.

దేవాలయం పరశురామప్రీతి చేయబడింది. ఆఖరికి మిగిలిన వారు దేవాలయ శిఖరం మీద బంగారు రేకులను పెరికి, వాటిని శత్రువుల మీదికి, చక్రాయుధాల్లాగ ప్రయోగిస్తూ, కడసారి తమ పవిత్రగీతాల్ని గొంతెత్తి పాడేరు....

దేవాలయావశేషాల నుంచి రోమనులు యేడు కొమ్మలు గల వెండి దీపస్థంభాన్ని త్రవ్వి తీసారు. పవిత్ర కలశములు, పళ్లెరములు, ఘంటలు మొదలైనవన్నీ వెతికి తీసుకున్నారు. తమ బంగారు గృధ్రధ్వజాన్ని యూదులు తునుకలు చేసినట్లుగానే, వాళ్ల యీ పవిత్ర వస్తువులను కూడా పగులగొట్టాలని రోమనులు సంకల్పించారు. దేవాలయం పడగొట్టబడింది. కాని, యూదులకు గల దైవ విశ్వాసం మాత్రం నిలచే వుంది. వారి ధైర్యమున్నూ మొక్కవోకుండా నిలిచింది.

మరికొద్ది యేండ్లలోనే యూదులు రోమనులపై తిరగబడ్డారు. జాతి రక్షకుడొకడు బైలు దేరాడు. అయన పేరు బార్ కోష్బా. ఈ మాటకు 'నక్షత్రపుత్రుడు' అని యర్థం. ఆయన దుర్గాలు నిర్మించి, సేనలను తరిఫీదు చేయనారంభించేడు. ఈసారి రోమనులు తమ అత్యుత్తమ సైన్యాలను బ్రిటన్ నుంచి తెప్పించారు. వాటికి నాయకుడుగా జూలియస్ సీజర్ వచ్చాడు. ఆయన మహారథుడు. ఐతేనేం? యూదులు లొంగలేదు. నేల సొరంగాలతో కలుపబడిన దుర్గాలను వారు నిర్మించేరు. ఒక దుర్గం పడిపోయినపుడు అందులోని వారందరూ యీ సొరంగాల ద్వారా మిగిలిన కోటల్లోకి తప్పించుకుని పోయేవాళ్లు.

రోమను చరిత్ర కారుడొకడిట్లా వ్రాసేడు : "ఆహా! ఏమి దుష్టజనులు! జన్మభూమిలోనే పాతుకు పోవాలనుకుంటారే! తమ దేశం శత్రువశం కావడానికి ప్రాణాలు పోయినా అంగీకరించరు, వీళ్లు."

రోమను లెన్నడూ యూదులతో బాహాబాహీ పోరాటానికి సాహసించలేదు. ఒక్కొక్క కోటనే చుట్టుముట్టి, లోపలి వాళ్ళకి నీళ్ళూ, తిండీ దొరక్కుండా చేసేవాళ్ళు. ఇల్లాటి ముట్టడి చాలాకాలం సాగేది. ఆఖరికి దుర్గం పట్టుకోబడేది. ఈ రీతిగా ఆఖరు కోట కూడా పట్టుకొన్నారు. యుద్ధంలో బార్ కోష్బ చంపబడ్డాడు. యూదియా దేశం శ్మశానప్రాయమై పోయింది. పురుషులందర్నీ చంపి, స్త్రీలను, పిల్లలను బందీలుగా తీసుకుపోయారు. రోమను బానిస అంగళ్ళలో యూదు బానిసలు పశువుల కన్న చౌకగా విక్రయించబడ్డారు.

యూదుల మాతృభూమి నాశనమైపోయినను, వారి పవిత్ర గ్రంథాలు మాత్రం వినష్టంగా లేదు. ఏమిటా గ్రంథాలు? పూర్వపు యూదు మహా పురుషుల, వీరుల గాథలను గూర్చినవే యీ గ్రంథాలు. వారి మహాత్ములు చెపుతూ వచ్చిన భవిష్యత్ స్థితి, సాంప్రదాయాచారాదులు, సూక్తులు, ధర్మ ప్రవచనాలు, భావ పరంపరలు, - యివే వారి గ్రంథాల్లో నిక్షిప్తములు. ఇవే వారి సంపద. పరదేశ వాసకాలంలో యీ పవిత్ర గ్రంథాల్లోని భవిష్యద్గతిని తలచుకుంటూ, పూర్వ గాథలను వల్లె వేస్తూ గడిపేవారు, యూదులు. మానవులొకరినొకరు హింసించుకోనట్టి, చంపుకొనట్టి సుదినాలకై యెదురు చూస్తూండేవాళ్ళు, బహు విశ్వాసంగా. ఆ సుదినాలు వస్తే అప్పుడింక క్రూర జంతువులు కూడా హింసను వదిలివేస్తాయి! "తోడేలు మేకపిల్లతో నొక్కచోటనే నివసించు నా చోట... చిన్న పిల్లవాడే వాటిని చూస్తూంటాడు." ఆ గ్రంథాల్లో అట్టి స్వర్ణయుగం రానైవుందని వ్రాసి వుంది.

యూదులు ఒక దేశాన్నుంచి మరొక దేశానికి తరుమబడుతూ, అన్ని జాతులచేతా హింసించబడుతూ పరిభ్రమించేరు.

ఆ తరువాతి కాలంలో జర్మను బర్బరజాతుల దెబ్బలకు రోమను సామ్రాజ్యం పతనమైపోయింది. ఆ కాలంలో 'పుస్తకం' అనే మాటైనా యెక్కడా వినబడలేదు. జగత్ప్రసిద్ధులైన వారికి కూడా ఆ కాలంలో చదువు సంధ్యలు లేనేలేవు.

ఈ అంధకారంలో కూడా కొందరు వెలుగును నిలిపేరు. తన పూర్వుల అమూల్యానుభవాల గాథలను, తమ మహాత్ముల, ఋషుల అమూల్యోపదేశాలను తమ సంతతులవారికై నిలిపివుంచిన వారెవరు? యూదులే. వారికి తమ ప్రాణముల కంటెనూ గ్రంథములే ప్రియతమములైనవి.

మానవునికి నిష్ఠురశిక్షణ నొసంగిన పాఠశాల

మానవుని మార్గం రోము గుండా పోయింది. ఆ మార్గమెట్టిది? మహా సంకటావస్థలు, మహోజ్జ్వలకీర్తికర ఘట్టములు, అతి లజ్జావహ కృత్యములు, – వీటన్నిటితోనూ గూడిన దా ఘంటాపథం. నైచ్య మహత్త్వాల మధ్యనున్న అడ్డుతెర అత్యల్పమైనది. ఈ రెంటికీ మధ్యన ఒక్క అడుగే దూరం. చట్టం, శాసనం అనేదేమిటి? విశేషమైన పశు బలాన్ని చూపగలిగిన బందిపోట్లు, పాలకులనే ఘనమైన పేరుతో తమ దుష్కార్యాలను నిశ్చింతగా, ప్రశాంతంగా సాగించేందుకు అల్లినవే శాసనాలు. క్రమంగా పాలకుల అధికారం యెక్కువవుతూ వచ్చింది. దీని అర్థం ఏమిటి? పాలితులంటే అధికార వర్గాలకు గల భయం, వారి క్రోధ ప్రతీకారాల పట్ల వాళ్ళకి గల జంకు, – వీటిని కొలిచే సాధనం పాలకులు గావించే అధికారిక శాసనాలే.

మానవుడు పొడుగునా యెన్నో కష్టనిష్ఠురాలనూ, భయంకర బాధలనూ అనుభవిస్తూండవలసి వచ్చింది. తాననుభవించిన బాధలు కష్టాలులోనుంచి మానవుడు యెంతో కొంత నేర్చుకుంటూనే వచ్చాడు.

రోమక శాసనాలు రోమనులైన పౌరుల హక్కులనే రక్షించేవి. బర్బరులు, బానిసలు, విదేశీయులు మొదలైన వారికి యీ చట్టాల క్రింద యే హక్కులున్నూ లేవు. ఐననూ పౌరుల హక్కులనూ, విధులనూ రోమక శాసనాలు బహు నిర్దిష్టంగా నిర్దేశించడం వల్లనే, అనేక శతాబ్దాల తరువాత యిప్పుడు కూడా అవి అనుసరణీయములుగా వున్నాయి. ఒక పౌరుని హక్కులు, విధులు – యివే అందరి హక్కులూ, విధులూ ఐన యిప్పుడు కూడా రోమక చట్టాలను పండితులు పఠించి, పాఠం నేర్చుకుంటూనే వున్నారు.

రోమను శిక్షణ, తమ సైనికుల్ని అదుపు ఆజ్ఞల్లోనూ, కట్టుబాట్లలోనూ ఉంచేటందుకై సృష్టించబడింది. ఇదే ఆ పిమ్మట స్వదేశ రక్షణ గావించుకునే సైన్యాలకూ వరవడి అయింది. రోమనుల ధైర్య సాహసాలు, శిక్షణ మొదలైన వాట్లను గూర్చి ప్లూటార్కు యిట్లా రాసియున్నాడు. "ఒకప్పుడు కొందరు శతాధిపులు అంటే సేనాపతులు ఒక బాడవ ప్రదేశంలోనికి చొచ్చి, చిక్కువడి, శత్రువుచేత నోటువడ సిద్ధంగా వున్నారు. సీజరు దీనినంతనూ చూస్తూనే వున్నాడు. ఆ సమయంలోనే ఒక సైనికుడు సంకులసమరంలోని కురికి, బర్బరులతో ఘోరంగా పోరుతూన్నాడు. మహా సాహసకృత్యాలు గావించి, ఆ సైనికుడు శతాధిపులను వినాశాన్నుంచి తప్పించేడు. ఆ చిత్తడి నేలలోంచి బైటపడేందుకాతడు తన డాలును వదలివేయవలసి వచ్చింది.

అతడు సురక్షితంగా వచ్చినందుకు సీజరూ, ఆయన పరివారమూ కూడా మహోత్సాహంతో పొగడ నారంభించేరు. కాని, ఆ సైనికుడు కన్నులలో లజ్జాబాష్పములు జాలువారగా సీజరు ముందు సాష్టాంగంగా మ్రొక్కి, క్షమించమని కోరేడు. సీజరు యెదుట డాలు లేకుండా నిలబడవలసి వచ్చినందుకు అతడెంతో ఖిన్నుడై, అవమానం జరిగినట్లు బాధపడ్డాడు."

యోధులకిది గొప్ప ఉదాహరణము కాదా?

సీజరు, రోమను సేనాపతులలో మహారథికుడు. ఆయన కూడ తన సైనికులకు ఉదాహరణ ప్రాయంగానే ఉండువాడు. అసలు సీజరు అంత ఆరోగ్యవంతుడు గాడు. ఐనను ఆయన నిరంతరం పనిచేయడంవల్లనూ, వెల్లడి ప్రదేశంలోనే యెప్పుడూ గడపడం వల్లనూ తన అస్వస్థతను అధిగమించేందుకు యత్నించేవాడు. ఎప్పుడూ పురోగమిస్తూనే ఉండడానికి సీజరు పల్లలోనో, బండిలోనో పండుకొనేవాడు. గతుకుల దారుల్లో బండి కుదుపులో నిద్రాసుఖం వేరే చెప్పాలా? సైన్య సమీక్ష గావిస్తూ, గుర్రపు స్వారీ చేస్తూ, ఆయన లేఖలనూ, ఆజ్ఞలనూ చెపుతూ యిద్దరు కార్యదర్శుల చేత వ్రాయిస్తూండేవాడు. ఆయన కాలపు విలువ నెరిగిన దిట్ట.

గాల్ ప్రజలు తన అధికారాన్ని ధిక్కరించి, తిరుగుబాటు ప్రారంభించేరని ఒక రోజున సీజరుకు వార్త అందింది. నదులన్నీ గడ్డకట్టిపోయివున్న శీతకాలమది. అరణ్యమార్గాలు కొన్నిచోట్ల లోతైన మంచు క్రింద కప్పబడివున్నాయి. మరికొన్ని చోట్ల నీళ్లతో మునిగివున్నాయి. హఠాత్తుగా సీజరు సైన్యంగా తిరుగుబాటు చోట ప్రత్యక్షమైనాడు. ఆయనకీ వార్త అందివుండదనే స్థితిలో సైన్యాలతో సీజరు ప్రత్యక్షం గావడం శత్రువులకు అత్యాశ్చర్యకరమైపోయింది.

సీజర్ యెప్పుడూ యిల్లాగే పనిచేసేవాడు. అనుమానమైనా లేని శత్రువు మీద పిడుగుపాటులా పడేవాడు.

పదేండ్లలో ఆయన 800 గాల్ దుర్గాలను ముట్టడించి పట్టుకున్నాడు. 300 తెగల జనులను లొంగదీసేడు. గాల్ ప్రజలత్యంత ధైర్య సాహసాలతో ఆత్మరక్షణ గావించుకున్నారు. ఆఖరికి స్త్రీలూ బిడ్డలూ కూడా ఊపిరి ఉన్నంతవరకూ ధైర్యంగా పోరాడేరు. కాని, సీజరు దండులు వారి శక్తికి మించినవై పోయాయి.

ఎన్నో జాతులను జయించి, యెందరినో హత్యగావించి, మరెందరినో బానిసలను గావించుకొన్నవాడు సీజరు. ఒక్కగాల్ దేశంలోనే అతడు పది లక్షల జనులను చంపించేడు. మరో పది లక్షలను బానిసలుగా తెచ్చేడు. సీజరు పటాలాలు కనబడితే చాలు, జనులు భయభ్రాంతులై, వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ, కన్నీరు కాలువలు గట్టించేవాళ్లు. ఆయన పటాలాలు కొల్లగొట్టిన సొమ్మును మోసుకుపోతూంటే స్థానిక ప్రజలు కన్నీళ్లతో దారి తడిపేవారు. ఏదేమైనా సీజరు మహా సేనానుల్లో యెన్నదగినవాడనడం నిస్సందేహం. శతాబ్దాల తరువాత కూడా సేనలను నడపిన వారూ, స్వదేశ రక్షణ గావించుకొన్నవాళ్లూ కూడా సీజరు యుద్ధతంత్రాన్ని బట్టే పాఠాలు నేర్చుకుంటూ వచ్చేరు.

ఔను, మరి. రోము నగరమనే గురుకులం బహు నిష్ఠురమైనదే. దానిని బానిసలే నిర్మించేరు. కాని, దాని నిర్మాణమేమో జరిగేపోయింది. గడచిన దానికై విచారిస్తే ప్రయోజనం శూన్యం గదా. అది నశించి యెన్నో శతాబ్దాలు గడచినా, యిప్పటికీ దాని శిథిలాలు యెందరినో పరమాశ్చర్య నిమగ్నులను గావించుతున్నాయి. రోమను అక్విడక్టుల తాలూకు బ్రహ్మాండమైన లాజులను గాంచి అద్భుతానంద పరవశులవుతూన్నారు. విజ్ఞులు కూడా. ఒక దానిమీద నొకటిగా మూడు యెత్తైన రాతివంతెనలను వాళ్లుకట్టేరు. ముమ్మార్గములు గల యీ వంతెన కొక వైపున నిలబడి దాని లాజుల క్రింది నుంచి చూస్తే సుదూరంలో చిన్న కొండలు మబ్బుగా కనబడతాయి. ఈ వంతెన, పొడుగునా బ్రహ్మాండమైన, రాతిలాజులచే భరించబడుతూ, దిఙ్మండలం వరకూ ఉందా! అనిపించుతుంది. కొండల్లోని చల్లని నీటి ఊటల నుంచి మంచినీటినీ అక్విడక్టులు రోమ్‌కు గొనివచ్చేవి.

ఇక్కడా – అక్కడా, ఇటలీలో – ఫ్రాన్సులో, చిన్న పిల్లలు రాతి సోపానాల మీద యిప్పటికీ ఆడుకొంటూంటారు. ఈ సోపానాలొకప్పుడు నాటకరంగాల ప్రేక్షకులకు ఆసనాలుగా పనికివచ్చినట్టివి. వలయాకారమైన యీ సోపాన పంక్తులపై పదేసి వేలమంది ప్రేక్షకులు సుఖాసీనులై మధ్యనున్న రంగస్థలంలోని ప్రదర్శనాలను చూచేవాళ్ళు. ఈ బ్రహ్మాండమైన కట్టడాలన్నీ యేలాటి యంత్ర సహాయమూ లేకుండానే నిర్మించేరనేది యీనాటి వారికి అత్యాశ్చర్యమును కలిగిస్తూంది.

ఒకానొకప్పుడు రోమనులు ఇటలీలో ఒక పెద్ద సరస్సును త్రవ్వడానికి తలపెట్టేరు. ఆ ప్రాంతమంతా ఒక అనూప ప్రదేశం. అక్కడి జనులు భయంకర జ్వరములతో బాధపడుతూండేవాళ్ళు. ఆ బాడవలో నుంచి మురుగు నీటిని పారించి, చెరువు నొకదాని నేర్పరచితే మిగిలిన ప్రదేశమంతా యెండి, బాగుపడుతుందని వాళ్ళు ఆలోచించారు. ఆ చిత్తడి ప్రదేశంలో యే పంటా పండేది కాదు. పదకొండేళ్ళలో సరస్సు పూర్తి చేసేరు. ఈ చెరువులోని నీరు టైబర్ నదిలోనికి ప్రవహించినట్లు కాలువ త్రవ్వబడింది. ఈలాంటి పనులనే నేడు మనం ప్రాజెక్టులంటాము. ఆ నాడీ ప్రాజెక్టు పనిలో 30,000 మంది పనిచేసేరట! చిత్తడి నేలగా వుండిన ఆ ప్రాంతమంతా పచ్చిక బీళ్ళు, తోటలు, ఉద్యానాలతో కన్నులపండువుగా తయారైంది. కాని, రోము చరిత్రను చదివిన విద్యార్థులకు యీ సరోవరం సంగతి గాని, దాని నిర్మాణంలో పాటుబడిన వేలాది బానిసలను గురించి గాని తెలియదు గదా! జ్వరాలతో క్రుంగి కృశించి, లోతుకుబోయిన కండ్లు, చప్పిదౌడలు, ఎముకల ప్రోగులు ఐనను, యెండనక, వాననక, శ్రమకరమైన ఆ మట్టి పనిని నిర్వహించిన ఆ ముప్పది వేలమంది బానిసలు సార్థక శ్రమ చేసినవారు. ఈ పృథ్విని నిరామయంగా, సస్యశ్యామలంగా చేసేటందుకే వారు జీవించేరు, పని చేసేరు. ఆ పనిలోనే రోగాలతో మరణించేరు. ఆ ప్రదేశమంతా వాళ్ళ యెముకలు దొర్లాడుతూనే వుంటాయి. ఈ బాధామయ దుఃఖగాథ యెవరు స్మరిస్తారు? పాఠకుల మనోవీధిలో

మనలునది మరొక చిత్తరువు మాత్రమే: ఇటలీ దేశపు స్వచ్ఛవినీలాకాశము, ఆ సరోవర వినీలజలాలు, ఆ జలాలు టైబరునదిలోనికీ, అక్కడ నుంచి సముద్రంలోనికీ ప్రవహించి పోవడం, – యీ సుందర దృశ్యాన్నే వారు చూస్తారు.

ఏ చిత్తరువు, దృశ్యం యదార్థానికి సమీపమైనది? సత్యానికి సన్నిహితమైనది? అంటే రెండూ నిజమే, సత్యములే. రోము చరిత్ర మానవజాతి అభివృద్ధి చరిత్రలోని అంతర్భాగమే. బాధాపూర్ణమైనదే, అసలు మానవ చరిత్ర అంతా కూడా.

చరిత్రయే వాదీ, ప్రతివాదీ కూడాను.

మనం రోమును జ్ఞాపకం చేసుకున్నప్పుడు, మెడలో గుదియలతో, సంకెళ్ళతో నడిచే బానిసల గుంపులు మాత్రమే గాక స్వీయరక్తంతోనే తడిసివున్న గ్లాడియేటర్లు, యితర వీరులూ కూడా స్మృతిపథంలోనికి వస్తారు. నీరో చక్రవర్తి జ్ఞాపకం వచ్చినపుడు ఆయన ప్రత్యర్థీ, సమకాలీనుడూ నైన తత్త్వవేత్త సినికా కూడ మనోనేత్రం యెదుటికి వస్తాడు. కమ్మోడస్ చక్రవర్తి గుర్తుకు వచ్చి గడ గడ వణుకుతాము. గాని అంతలోనే మహా వేదాంతియైన మార్కస్ ఆరిలియస్ చక్రవర్తిని స్మరించి చిత్తశాంతి నొందుతాము.

రోము యెన్నో జాతులను బానిసలుగా చేసింది. గ్రీకులు అనుభవించిన ఉజ్జ్వల స్వాతంత్ర్యానికి ఛాయమాత్రమే మిగిల్చారు. నగరాల, పట్టణాల స్వాతంత్ర్యాన్ని హరించినా రోమనులు గ్రీకుల మేధను, విజ్ఞానాన్ని, కళను మాత్రం మానవజాతికై మిగిల్చిఉంచేరు. గ్రీకుల్ని హేళనగా 'గ్రీక్లింగ్' లని వారు పిలిచేవారు. కాని, మళ్ళా తాము యీ గ్రీక్లింగ్‌ల క్రిందనే, వారి పాఠశాలల్లోనే శిక్షణనొంది, వారి తరిఫీదునే పొంది, ఒలింపియాలో జరిగే పోటీలలో విజయమును, పొన్న పూలదండలనూ సంపాదించేవారు. అక్కడి పోటీల్లో విజయం పొందిన వాని శిరస్సు చుట్టూ పొన్న పూలదండలను చుట్టి, మరో వైభవంగా ఊరేగించేవారు. అంతేగాదు. హోమర్ కవిత్వానికి రోమనులు వారసులై, ముందుకు గొంపోయారు. ట్రాయ్ ప్రభువంశీకుడైన అయేనియస్ ప్రవాసము, కష్టాలు వర్ణిస్తూ వర్జిల్ మహాకవి ఒక మహా కావ్యాన్ని రచించేడు. ఓవిడ్ కవి తాను ప్రవాసంలో వుంటూనే అమాయికములూ, హార్దికములూ నైన ప్రాచీన గ్రీకు సాంప్రదాయిక గాథలను కావ్యములుగా రచించేడు. గ్రీకు హెరోడోటస్, థూసిడైడిస్‌లు ప్రారంభించిన చరిత్ర రచనను రోమను పండితులు వైవీ, టాసిటస్‌లు ముందుకు గోంపోయారు.

చరిత్ర కేవలం వాదిపక్షానే గాక ప్రతివాది తరపునా వాదిస్తుంది. భాషలే యిందుకు సాక్ష్యంగా వున్నాయి. ప్రొక్యూరర్, అడ్వొకేటు మొదలైన పదాలు లాటిన్ భాష నుంచి వచ్చాయి. లాటిన్ రోమనుల భాష, అరేటర్, కోడ్, జూరిస్టు పదాలూ అంతే. శాస్త్ర విజ్ఞానం పాశ్చాత్య దేశాలకు గ్రీసు నుంచే కాని, రోము ద్వారా వచ్చింది. పాశ్చాత్య భాషా నిఘంటువులన్నీ రోమను పాఠశాలలను, శిక్షణను గుర్తు దెచ్చే మాటలతో నిండి వున్నాయి.

జిమ్నాసియమ్, అకాడమీ, లైసియమ్, యూనివర్శిటీ, మ్యూజియమ్, ఇన్‌స్టిట్యూట్, లేబొరేటరీ, ఆడిటోరియమ్, లెక్చర్, డాక్టర్, ప్రొఫెసర్, స్టూడెంట్, ఫిజిక్సు, మేథమాటిక్స్, ఫిలాసఫీ మొదలైన వన్నీ గ్రీకు లాటిను పదములే.

ప్రాచీన ప్రపంచ వైజ్ఞానికులను గనుక మరచిపోయినట్లైతే మనం కృతఘ్నులమని పించుకుంటాం. ఆ మహాత్ములు తమ గ్రంథాల్లో మానవజాతి యొక్క అనుభవాలన్నీ చేర్చి కూర్చి భద్రపరచారు. గర్వితులూ, సోమరులూ ఐన ధనికులు, అబోధోపహతులైన పేదలు, కష్టజీవులు, – వీరితో బాటు రోములో కూడా రాత్రింబగళ్లు నిర్విరామంగా పరిశోధనా పఠన బోధనాది వ్యాసంగాల్లో మునిగివుండే శాస్త్రజ్ఞులూ, పండితులూ ఉండేవారు.

రోమను విజ్ఞానీ, పండితుడూ, పరిశోధకుడూ ఐన ప్లినీ వీరిలో నొకడు. ఆయన విజ్ఞానవేత్త మాత్రమే గాక నౌకా సైన్యాధిపతీ, రాజకీయవేత్తా కూడాను. ప్లినీ ఒక మహత్కార్యాన్ని తలపెట్టేడు. అదేమిటంటే లోకంలోని మొక్కలు, జంతువులు, లోహాలు మొదలైన వాటి వర్ణనాత్మకమైన జాబితానొకదాన్ని తయారు చేయాలని.

"దీనిని పూర్తి చేయలేకపోయిననూ సరే, యీ ప్రయత్నమే నాకు ఆనంద దాయకమైనది." అన్నా రాయన.

ప్లినీ విజ్ఞాని మితభుక్కు, చాలా తక్కువ కాలమే నిద్రిస్తూండేవాడు. రాత్రింబగళ్లు ప్రకృతిని గూర్చిన గ్రంథాలే పఠిస్తూండే వారాయన. భూగోళ ఖగోళ ప్రకృతి శాస్త్రాలు, ఓషధిచికిత్సా విజ్ఞానము మొదలైనవన్నీ వరుసగా చదువుతూ, గుర్తులు పెట్టి వ్యాఖ్యానాలు రాసుకుంటూ, చదివిన వాటిని మననం గావిస్తూ, అదనపు భోగట్టా సేకరిస్తూ ఉండేవాడాయన. సామ్రాజ్య దేశాలన్నీ పర్యటించీ, యుద్ధ దండయాత్రల్లో పాల్గొనీ, ప్లినీ పండితుడెంతో లోకజ్ఞానాన్ని సంపాదించేడు. ఆయన కనీసం రెండువేల గ్రంథాలను పఠించేరు. ఇదంతా తను పూనిన విజ్ఞాన సర్వస్వ రచన కొరకే !

ఆయన గ్రంథానికి పునాది వేయబడింది. ఏళ్లు గడుస్తూన్నాయి. ఒక్కొక్క సంపుటమే పూర్తవుతూంది. ఆ గ్రంథం వందల సంపుటాలు ఐంది. ఇది ఒక్క గ్రంథం కాదు, గ్రంథ భాండారమే. ఒక్క యిల్లుగాదు, ఒక మహా నగరమే. ఏమాత్రమూ తొందరపడకుండా, బహు శ్రమతో, ఓరిమితో ఆయన నక్షత్రాలు, గ్రహాలు, చెట్లు, జంతువులు, దేశాలు, ప్రాచీన కాల విశేషాలు, ఒకటేమిటి – యెన్నో సంగతులు వర్ణించేడు. ఆయన బహు ద్రష్ట, బహు గ్రంథ పరిశీలకుడు. సూర్యుడు వేసవిలో మన దగ్గరకు రాడనీ, శీతువులో దూరంగా పోడనీ ఆయన యెరుగును, ధ్వనికంటె వెలుతురు బహు త్వరితంగా ప్రసరిస్తుందనిన్నీ యెరుగును, సూర్య చంద్రుల వల్లనే సముద్రపు పాటు పోటులు కలుగుతూంటవనీ తెలుసుకున్నవాడు. ఎంత తెలిసినా సత్యమును – అసత్యమును తెలుసుకోవడం యెన్నో సందర్భాల్లో ఆయనకు సాధ్యమయేదే గాదు! ప్రకృతి శాస్త్రానికి ప్లినీ మూలపురుషుడు, హెరొడోటస్‌తో పోల్చదగినవాడు.

తలలు లేని మనుష్యులు, ఉదరంమీదనే నోరూ కండ్లూ గల మానవులు వగైరా విచిత్రసృష్టిని గూర్చిన ప్రాచీన గాథల నీయన పునరుల్లేఖించేడు. చంద్రుడు క్షీణించేకాలం (కృష్ణపక్షం) లోనే సముద్రంలోని శంఖములు, గవ్వపురుగులు పెరుగుతాయని ఆయనా విశ్వసించేవాడు. శునకతార (సిరియస్ = మృగవ్యాధ = గుంపులోనా ఆర్ద్రా నక్షత్రము) సముద్రంలో తుపానులను కలిగిస్తుందనీ మద్యమును పులియ బెడుతుందనీ ప్లినీ కూడ నమ్మేవాడు. సృష్టి అంతా కూడా మానవుని కొరకే నిర్మించబడి వుందనీ అనుకునేవాడు. మానవులకు పండ్లను, మద్యమును, చమురులను, కలపను యివ్వడానికే చెట్లు సృజింపబడినాయట! అవి లేకుంటే మనుష్యుడు యిండ్లు, పడవలు కట్టుకోవడం యెల్లాగ?... ఇనుము యుద్ధ ప్రయోజనాలకోసం సృజించబడింది, బంగారం జనులను ప్రలోభపెట్టేటందుకు!

ప్లినీ యిల్లా రాసేరు : "బంగారును అన్వేషిస్తూ మనం ప్రపంచమంతా తిరుగుతాము. మనం నివసించు యీ భూతలమునే మనం త్రవ్వి గోతులు పెడతాము. అంతా చేసి, భూకంపాలు యెందువల్ల వస్తున్నాయా? అని ఆశ్చర్యపడతాము! భూమాతకు కూడా ప్రతీకారవాంఛ వుందా! అనుకుంటాం." భూ కంపాలకు ప్లినీ పండితుని కారణ నిరూపణ యిట్టిది! దురాశాపరుడైన మానవుని అత్యాచారాలకు భూమాత కొట్టే యెదురు దెబ్బలే భూకంపాలు!

సృష్టిలో ప్రతీదీ మానవుని ఉపయోగానికే సృజింపబడినాయి.

కాని, ఆయనకు మానవుని ఘనత మీద అంత గ్రుడ్డి విశ్వాసం లేకపోయింది. మానవుడు జంతువులన్నిటి కంటె క్రూరుడన్నారాయన. కారణాలు స్పష్టమే. సింహాలూ, పులులూ కూడ వాటిలో అవి పోట్లాడుకోవు. మనుష్యులు తమలో తామే పోట్లాడుకుంటారు యెప్పుడూ. అంతేగాదు. మనిషి మాత్రమే అత్యంత స్వార్థపరత్వం, దురాశాగల్గిన ప్రాణి.... బహుశః ప్లినీ సినేటులోనూ, చక్రవర్తి సభలోనూ, సర్కస్‌లోనూ తరచు కలుసుకొంటూండే పెద్ద మనుష్యులంతగా పొగడ తగిన గుణములు గలవారై యుండరు! కాని మరో తరహా మనుష్యులు కూడా అంటే ఉత్తములు కూడా ఉన్నారనేందుకు ప్లినీ పండితుడే ప్రత్యక్ష సాక్షి గద! ఆయన జీవితంలోనే గాక మరణంలో కూడా యెట్టి దైన్యానికీ చోటీయలేదు.

ప్లినీ సోదరపుత్రుడు చిన్న ప్లినీ చరిత్రకారుడైన టాసిటస్‌కు జాబు వ్రాస్తూ, పినతండ్రి కడపటి క్షణాలను యిల్లా వర్ణించేడు:

"మా చిన్నాన్నగారు మరణించడం యెల్లా జరిగిందో రాయమంటారు గదూ!... చిన్నాయనగారెన్నో అద్భుత రచనలు చేయడమే గాక విజ్ఞాన సర్వస్వమునూ పూర్తి చేసేరు గదా. పృథ్వీమీద మహా సౌందర్యవంతమైన ఒక ప్రదేశం నాశనమవుతూంటే, దానితో బాటుగా ఆయన మృత్యు ముఖాన పడటం విచిత్రంగానూ, విధి నిర్ణయంగానూ కనబడుతుంది. ఆ మహాత్ముని స్మృతి చిరకాలం నిలచి వుంటుంది."

"చిన్నాన్నగారు తన ఆధీనంలోని నౌకాదళంతో కూడ మైజాఅగ్రం దగ్గర ఉన్నారు. విచిత్రమైన మేఘమొకటి కనబడిందని ఆగస్టు 22వ తేదీన ఆయనకు తెలియజేసారు. అదొక బ్రహ్మాండమైన దేవదారు వృక్షంలా వుందనీ దాని కాండం ఆకాశంలోనికి లేచి, కొమ్మలు యెనిమిది దిక్కులకూ క్రమ్ముకొని వున్నాయనీ తెలిపేరు. నూతనమైన దేనినైనా పరిశీలించే కుతూహలం శాస్త్రజ్ఞులకు సహజమేగదా. అల్లాగే చిన్నాయనగారు వెంటనే తత్ప్రదేశానికి రమ్మని తమ నౌకాదళానికి ఆజ్ఞలిచ్చారు. కాని, అదే సమయానికి వెసూవియస్ అగ్ని పర్వత పాదంలోనున్న గుట్టల్లోంచి, తమకు సాయపడ తక్షణమే రమ్మని ప్రార్థిస్తూ ఒక జాబు ఆయన కందింది."

"ఈ కారణాన నౌకాదళం అంతా తిరిగి భూభాగ సమీపానికే వచ్చింది. చిన్నాయనగారి ఓడ సరాసరిగా అపాయస్థలంలోకే వెళ్లింది. యావత్తు వినాశాన్నీ ఆయన స్వయంగా చూచేరు, దాన్ని వివరిస్తూ కార్యదర్శిచేత వ్రాయించేరు. ప్రమాద స్థలాన్ని ఆయన మరింత సమీపించేసరికి అగ్ని పర్వత బిలంలోనుంచి వెలువడే బూడిదా, మండుతూండే లావాద్రవమూ చిట్లములూ పెల్లగసి, ఓడమీద వర్షంలా కురిసేయి. స్టాబియా దగ్గర ఆయన తీరానికి వెళ్లేరు. కాని, అప్పటికే గాఢాంధకారం క్రమ్మేసింది. వెసూవియస్ బిలంలోంచి కరాళ జ్వాలలు ఆకాశానికి యెగసిపోతూన్నాయి. హఠాత్తుగా మహాధ్వనితో భూమి కంపించింది. చిన్నాయన గారూ, ఆయన పరివారమూ తల దాచుకొన్న యిల్లు వూగి కూలిపోయింది."

"అందరూ బైటికి పరుగెత్తేరు. కురుస్తూన్న అగ్ని శిలా వర్షాన్నుంచి ఆత్మరక్షణ గావించుకొనేందుకు అంతా తలగడలనూ, దిండ్లనూ తలలపై పెట్టుకుని వున్నారు. ఇతరుల వలెనే చిన్నాన్నగారు కూడా గంధకపు పొగ, మంటలు, మండేరాళ్ల నుంచీ తప్పించుకోడానికి యత్నిస్తూ, పూర్తిగా అలసి, స్వాధీనం తప్పి, క్రిందపడిపోయారు. ఎవరో చేయి అందీయగా అతికష్టంమీదలేచి, మళ్ళా పడిపోయారు. అంతే. అదే చిన్నాయనగారి కడపటిక్షణం..."

ఇదే పాంపే, హెర్క్యులానియం నగరాలను లావాతో కప్పివైచిన వెసూవియస్ అగ్నిపర్వతమూ, భూకంపము, ఇందులోనే ప్లినీ మరణించారు.

అటు తర్వాత శతాబ్దాలుగా, నిద్రిస్తూన్న వెసూవియస్ అగ్నిపర్వతం చుట్టూ జనులు నివసిస్తూనే వున్నారు. పై ప్రమాదం జరిగిన నాటి ప్రాతఃకాలం కూడా జనులంతా యథా ప్రకారమే తమ తమ పనులమీద పోతూన్నారు. మంగలి షాపుల్లో తమ వంతుకోసం కొందరు కనిపెట్టుకుని వున్నారు. సైనికులు సారాకొట్లలో కూర్చుని త్రాగుతూన్నారు, వర్తకులు, క్రయకునికై అంగళ్లలో సామానులు ముందుపరచుకుని, యెదురు చూస్తూన్నారు, గృహిణిలు కూరలకై బజారుకు తొందరగా పోతూన్నారు, పల్లెటి రైతాంగం పట్టణంలో విక్రయించడానికై కోళ్ళనీ, గ్రుడ్లనీ, కూరలు యితర వస్తువుల్నీ తీసికొని వచ్చియున్నారు, రొట్టెల అంగళ్ళలో ఆవిరులు గ్రక్కే గుండ్రని రొట్టెల మధ్య నిలబడి వున్నారు, దుకాణదారులు, చమారీలు జోళ్ళు తయారు

చేయడానికై కాలి కొలతలు తీసుకొంటున్నారు, కుంభకారులు మట్టి పాత్రలు, మూకుళ్లు వగైరాలు మోసుకొని,అరుస్తూ తిరుగుతున్నారు...

కొద్ది నిముషాల్లో యీ నగరమంతా, ఫల పుష్ప భరితమైన ఉద్యానవనాలతో సహా పూర్తిగా, యెఱ్ఱని నిప్పుల క్రింద, శిలాద్రవం క్రింద కప్పబడిపోతుందని యెవరెరుగుదురు? అటు పిమ్మట కొన్ని దినాలకు, మిగిలిన కొద్దిమందిన్నీ యీ బూడిదలో, చిట్లాలలో త్రవ్వుతూ వెతుకుతూ తమ గృహావశేషాలకై బంధువులకై పరితపిస్తారని యెవరూహించగలరు?

మానవుడెంత నిస్సహాయుడో, అల్పజీవియో ప్రకృతిమాత హఠాత్తుగా అతనికి జ్ఞాపకం చేసింది.

ఈ రోమను నౌకాదళాధిపతి ధైర్యాన్ని మెచ్చుకోకుండా యెవ్వరుండగలరు? అతి ప్రమాదావస్థలోనున్న యీ నగరవాసుల సహాయానికై నిర్భయంగా తన నౌకాదళాన్ని గొనిపోయిన ఆయన సాహసం చిరస్మరణీయం. శిలలు, అగ్ని ద్రవం వర్షంలా కురుస్తున్నా ఆయన వెనుదిరగనేలేదు. ఎంత మాత్రం తటపటాయించకుండా ఆయన ముమ్ముందుకే సాగేరు. నౌకాదళాధిపతిగా తన ధర్మాన్నీ, ప్రకృతి శాస్త్ర విజ్ఞానాన్వేషణా కుతుహలంతో తన జిజ్ఞాసనూ బొందిలో ప్రాణమున్నంత వరకు ప్లినీ పండితుడు వీడనే లేదు.

ఏడవ మండలం

పెరుగుట, విరుగుట

శతాబ్దాలుగా మానవుని సాగర యాత్ర

మానవుడు అల్పుడు, అతని జీవితం బుద్బుద ప్రాయము. అతని యెదుట ఊహకందనంత విశాలప్రదేశమూ, భావన కందనంతటి అనంతకాలమూ పరచుకొని వ్యాపించి వున్నాయి.

చిట్టిచిట్టి అడుగులు వేస్తూ మానవుడెంత దూరమని పోగలడు? ఈ భూమిపై తన కీయబడిన అత్యల్ప కాలంలో మానవుడేమి సాధించగలడు?

కాని, మానవుడేకాకీగాడు. అపుత్రకుడూగాడు! అతని బలం యిందులోనే వుంది.

వార్తలు ఒకచోటి నుంచి మరోచోటికి త్వరగా యెల్లా అందుతాయి? మిట్టలమీద మంటలు వైచి, సంకేతం గావించడం ద్వారా అతి త్వరలో వార్తలనందించవచ్చు. ఏ జవనాశ్వమూ యింత త్వరగా వార్తల నందించలేదు. కొన్ని దినాల్లో గాని అంచె గుర్రపు రౌతుల ద్వారా అందించలేని వార్తలను యీ జ్వాలాతో రణముల వల్ల కొద్ది గంటల్లోనే అందించగలము. ఈ మాదిరిగానే అనేక దేశాలు, జాతులు అనంత కాలవ్యవధిలో వ్యవహరిస్తూ వచ్చాయి. మానవుని శ్రమ, ఫలములు, కవుల, మేధావుల, శిల్పుల, కర్మకుశలుర విజయ పరంపరలు, – యివన్నీ ఒక తరాన్నుంచి మరో తరానికీ, ఒక దేశాన్నుంచి మరో దేశానికీ యీ రీతిగానే అందించబడినాయి.

ఒక్క మనిషీ భూ మండలమంతా తిరిగి, ప్రతీ మార్గమూ కొలవాలంటే సాధ్యమా? కాని, ప్రాచీన కాలంలో రోములోని మేధావులు యావత్సామ్రాజ్యాన్నీ కొలిచేరు! భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు ప్రపంచ పటం మీద పట్టణాలను గుర్తుపెడుతూంటే, వాటి మధ్య దూరాలను

సర్వేయర్లు కొలిచి నిర్ణయిస్తూండేవాళ్లు. ఈ కొలత పని ముప్పదిరెండేళ్లు పట్టింది. ఎల్లాగైతేనేమి చివరకు వారందరూ కలసి ఒక పెద్ద కాగితం చుట్ట తయారు చేసేరు. ఆ పటం మీద రోముకు అన్ని దిక్కుల నుంచీ వచ్చు బాటలన్నీ గుర్తించబడినాయి. రెండు చిన్న గృహ సంజ్ఞలతో మహా నగరాలు గుర్తించేరు. బాటల వెంబడే సత్రములు, సత్రాన్నుంచి మరో సత్రానికి వంకీగీతలతో గుర్తులు, - యిల్లాంటి పటాన్ని చూసి, యాత్రీకులు, సార్థవాహులు, ఒక చోట నుంచి మరో చోటికీ గల దూరం యెన్ని వేల అడుగుల్లో, యెన్ని రోజుల ప్రయాణమో చెప్పగలిగేవారు. స్పార్టా నుంచి ఆర్గోస్, ఆర్గోస్ నుంచి కోరింథ్, - యిల్లాగ.

భూమి మీద దూరాలు కొలవడం కష్టమనుకుంటే సముద్రం మీద మరీకష్టం కదా! నీటిమీద దారి గుర్తుపెట్టుకోవడం యెల్లాగ? సముద్రం మీద తానెక్కడవున్నదీ తెలుసుకోవడానికి, టైర్ నగర నివాసియైన మారినస్ అనునాతడు భూగోళం పటంమీద ఊహాకల్పనతో మెరిడియన్ (సూర్యుడు మధ్యాహ్నవేళ ఉండుచోటు)ను, దానికి సమానాంతరంగా మరికొన్ని రేఖలను గీసేడు. ఈ రేఖలు కేవలం పటంపైననే ఉంటాయి గాని మన భూమి మీదా, సాగర జలాల మీద గుర్తించబడి వుండవు గదా!

ఇంతకాలమూ ప్రపంచం పర్యాప్తమవుతూనే వుంది. అంతకు కొంచెం ముందు రోమనులకు బ్రిటన్ అనే ద్వీపం వుందనే తెలియదు. దాన్ని గూర్చిన కథలు, అసలు దాని పేరూ కూడా కేవలం కట్టుకథలు మాత్రమే అనుకునేవారు. తరువాత కొద్దికాలానికి సీజర్ యీ దీవులకు ససైన్యంగా రెండుసార్లు వెళ్లేడు. ఈ భూ మండలం చుట్టూ సముద్రం వుందనిన్నీ, దీనినే తమ సామ్రాజ్యానికి యెల్లగా చేసుకోవాలనిన్నీ, కొద్ది కలం క్రిందటే రోమనులు భావించేవాళ్ళు. కాని, రోమక భూగోళ శాస్త్రజ్ఞుడు స్ట్రాబో ఊహించిన దేమంటే సముద్రాల కావలకూడ జనులు నివసించే భూములున్నాయనియే. జూబాయనునాత డీ దేశాలన్నీ చూచి రావాలనే కుతూహలంతో యాత్రలుగావించేడు. జూబా కానరీదీవులకు వెళ్ళేడు. అక్కడ కొబ్బరి చెట్లు అధికంగా వున్నాయి. కాని, జనులు కనబడలేదు. కానరీ దీవుల్లోకల్లా పెద్దదైన ద్వీపంలో నున్నటెనిరైఫీ అగ్ని పర్వతం మీద జెండావలె వ్రేలాడుతున్న మేఘ శకలాన్ని అతడు చూచేడు. అక్కడ మనుష్యులు కనబడతారేమోనని ఆయన అన్వేషించాడు గాని ఆరిన నెగళ్లు, శూన్యమైన మకాములు తప్ప మనుష్యుల జాడ కనబడలేదు. కుక్కలు భౌ! భౌ! మని ఆయనకు స్వాగతం చెప్పేయి. నిర్జనంగా వున్న మానవ నివాసాల నా శునకములింకా కాపలా కాస్తూనేవున్నాయి. ఈ విషయాలన్నీ చూస్తే సముద్రాన్ని కావల కూడా యితర జనులెవరో వున్నారని ఊహించవచ్చు గదా!

దాని తరువాత యేముంది? ఇంకా యే దేశాలైనా వున్నాయా?

తత్త్వవేత్త సినికా ఒక చోట యిల్లా రాసేడు: "సముద్రాల వేలావలయముల నధిగమించే దినం వస్తుంది. అప్పుడు సముద్రాంతరాల కావల యెన్నో దేశాలున్నాయని తెలుసుకుంటాము. థూలీ దేశమే భూమికి కడపటి యెల్లయని అప్పుడింక ఎవరూ భావించరు."

ఈ విధంగా భూమిమీద మానవుడు ముందుకు అడుగు వేసేడు.

కాలం కూడా అతనికి సైగలు చేస్తుంది. ప్రదేశంలో పయనం చేయడం కంటె కాల ప్రవాహంలో ప్రయాణం చేయడం కష్టం గదా. బాబిలోనియనులు సూర్య యంత్రాన్నీ, జలయంత్రాన్నీ కనిపెట్టేరు. ఏథెన్సులో గాలిగోపురం మీద గడియారాన్ని స్థాపించేరు. దానివల్ల నావికులు గాలివీచు దిశనూ, ప్రొద్దునూ కూడ తెలుసుకోగలిగేవారు. కాని, యీ ఘటికాయంత్రాలు యెప్పుడూ ఒకేలాగున ఉండేవి కావు, వేసవిలో పగలూ, శీతువులో రాత్రి అధికం. పగటి భాగాన్ని ఘడియలుగా విభజించడం వల్ల వేసవి కాలపు ఘడియల కంటె శీతకాలపు ఘడియలు చిన్నవిగా ఉండేవి.

ప్రాచీన యుగంలోనే పంచాంగం కూడ ఉండేది. బాబిలోనియనులు సంవత్సరమును పంద్రెండు మాసాలుగను, మాసమును ముప్పది దినాలు గలదిగను విభజించేరు. మిలిథుస్ వాస్తవ్యుడు థేల్స్ విజ్ఞాని సంవత్సరానికి 365 1/4 దినాలని తెలుసుకున్నాడు కాని, వారాలు, మాసాలు క్రమబద్ధంగా యేర్పాటు చేసుకోలేక జనులు గందరగోళంలోనే ఉండేవాళ్లు. రోమను చక్రవర్తి పంచాగమును సరిగా గుణించి, నెలలు, వారాలు క్రమబద్ధం చేయమని కొందరు పురోహితులను నియోగించగా వారు మరింత గందరగోళం చేసిపెట్టేరు. వారు రెండు రకాల సంవత్సరాలను తయారు చేసారు. ఒకదానికి పంద్రెండు నెలలు, రెండో దానికి పదమూడు నెలలు. మొదటి రకం యేడాదికి 355 రోజులైతే రెండో రకం యేడాదికి 377 రోజులు! దీనివల్ల జరిగేదేమంటే సంవత్సరాది ఒక్కక్కసారి అక్టోబరు 15ననే వచ్చేది. శీతకాలం ఆకురాలు కాలంలోనూ, వసంతం గ్రీష్మంలోనూ పడుతూంటుంది! రోమను పురోహితులు విజ్ఞాన శాస్త్రాన్నే గాక నడిమింట కనబడే సూర్యుని గూడా అర్థం చేసుకోలేక, దారి తప్పిపోయారని తెల్లమైపోయింది!

ఈ గందరగోళన్నంతనూ చక్కజేయవలసిందని అలగ్జాంద్రియను జ్యోతిశాస్త్రవేత్త శౌశీజనిస్‌కు చక్రవర్తి అజ్ఞలిచ్చేడు. ఆ సిద్ధాంతి యీ గందరగోళాన్ని సవరించి, సంవత్సరాన్ని పంద్రెండు మాసములుగా, 365 దినాలుగా నిర్ణయించేడు. కాని, యదార్థంగా భూమి సూర్యునిచుట్టూ తిరగడానికి 365 1/4 దినాలు పడుతుంది. ఇక మిగిలిన తేడా 1/4 దినము. దానిని సరిపుచ్చడానికై నాలుగేండ్లకొక తూరి ఫిబ్రవరి నెలలో ఒక దినాన్ని అదనంగా చేర్చేరు.

కాని, జనులు కేవలం వర్తమాన వస్తు విషయాదులను తెలుసుకుని, వాటిని సరి చేసుకోవడంతోనే తృప్తిని చెందలేదు. బహు ప్రాచీన కాలంలో, భూతపూర్వ యుగాల్లో యేమేమి

జరిగింది? అప్పుడు ప్రాణికోటి జన్మించిందా?... భూగోళ శాస్త్రవేత్త స్ట్రాబో యిల్లా ప్రశ్నించేడు: 'భూమి యెల్లప్పుడూ యిప్పుడున్నట్లే వుందా?' దీనికి సమాధానంగా ఆయనే భూమి నిరంతరం మారుతూందని సమాధానం యిచ్చాడు. ఇప్పుడు సముద్రాలున్న చోట్ల వెనుక భూ ప్రదేశం ఉండేది. ఇప్పటి పర్వతాలు సముద్రంలోనుంచే పైకి లేచినాయి. పూర్వం సముద్రతీరాలు యిప్పటికంటె దీర్ఘతరంగా ఉంటూండేవి. సముద్ర గర్భంలోంచి అగ్ని పర్వతాలూ, భూకంపాలూ కొత్త కొత్త ద్వీపాలను బైటకి తెస్తూంటాయి. సిసిలీ ద్వీపం అట్లా అగ్నిపర్వతం వల్ల నిర్మించబడినదే.

ఖండాలెట్లు ఏర్పడుతున్నాయి? అని కూడా స్ట్రాబో పండితుడు ఆలోచించేడు. బృహత్ వస్తు ప్రపంచానికి కీలకం యెక్కడుందో అన్వేషించిన స్ట్రాబో కది సూక్ష్మవస్తు ప్రపంచంలో దొరికింది! ఐగుప్తులోని గీజాపిరమిడ్ సున్నపురాళ్లతో నిర్మించబడింది. ఆ సున్నపురాళ్లను పరిశీలించగా వాటిలో సూక్ష్మమైన సముద్రపు పీతలు, నత్తలు మొదలైన వాటి గుల్లలు కనబడినాయి. వేలకొలది యేండ్లుగా అవి సముద్రం అడుగున ప్రోగుపడుతూన్నాయి. నీటి అడుగుననే పర్వతాలుగా ప్రోగుపడిన అవి సముద్ర గర్భాన్నుంచి వెలువడి సున్నపు కొండలుగా యేర్పడినాయి. ఆ కొండలలోని యీ సున్నపురాళ్లు.

భూమి పైన విహంగయానము

రోము అత్యుచ్ఛదశకు వచ్చింది. యావత్ప్రపంచ దృష్టీ దానిమీదనే వుంది. రోమను కవి ఓవిడ్ ఒక కావ్యంలో ఫయీతన్ (Phaeton) అను నాతడు ఆకాశంలోని కెగిరి, క్రింది ప్రపంచాన్ని చూచిన కథను వర్ణించేడు. అతడి తల్లి మానవ స్త్రీయే గాని తండ్రిమాత్రం ఫ్యోబస్ అను సూర్య దేవుడు. ఫ్యోబస్ నాలుగు గుర్రాల రథముపై ఆకాశయానం గావిస్తాడు. తండ్రి ఆకాశయానం గావించడం చూసి, ఫయీతన్‌కు తాను కూడ ఆకాశంలో రథం మీద ప్రయాణం చేయాలని కాంక్ష కలిగింది.

ఒక రోజున తండ్రి దర్బారుకు వెళ్ళిన ఫయీతన్ అక్కడి మహా తేజస్సుకు కళ్లు మిరుమిట్లు గొలిపి, ద్వారంలోనే నిలచిపోయాడు. ఫ్యోబస్ తళతళలాడే సింహాసనం మీద ఆసీనుడై వున్నాడు. ఆయన కుడి యెడమలలో గంటలు, మాసాలు, సంవత్సరాలు, శతాబ్దాలు నిలబడి వున్నాయి. వసంతం తలపై పూలదండ ధరించి వుంది. ఆమె ప్రక్కనే శిశిరం శరీరం నిండా ద్రాక్షపండ్ల రసం పూసికొని యెర్రగా వుంది. శీతువు వృద్ధ స్వరూపం ప్రక్కనే యువక గ్రీష్మం నడుము చుట్టూ ధాన్యపు వెన్నుల దట్టీని ధరించి వుంది.

"కుమారా! ఫయీతన్! నీకేమి కావాలెను?" అనడిగేడు ఫ్యోబస్.

"నా తల్లి సత్యవాదియే యైనచో నీవే నా తండ్రివి. ఆమె చెప్పిన దాని యాదార్థ్యమును నీ వల్ల వినగోరివచ్చితిని." అన్నాడు ఫయీతన్.

తలచుట్టూ వున్న ఉజ్జ్వల కిరణ జాలమును తీసి ప్రక్కనబెట్టి, కుమారుని దగ్గరగా రమ్మని ఫ్యోబస్ పిలిచేడు. కుమారుని దగ్గర గట్టిగా కౌగిలించుకుని ఆయన యిల్లా అన్నాడు.

"ఔను! నాయనా! నా తల్లి పలికినది సత్యమే. దానిని రుజువు గావించుటకై నీకొక వరము నీయదలచితిని. కోరు కొనుము."

ఈ మాట చెప్పీ చెప్పడంతోనే ఫయీతన్ తండ్రి మెడను చేతులు వైచి కౌగిలించుకుని అన్నాడు :

"తండ్రీ ! నీ రథము నెక్కి ఒక్క దినము నీ గుర్రాలను తోలుట కనుజ్ఞనిమ్ము.

పుత్రుని యీ కోరికవిని, ఫ్యోబస్ తన వరదానము తొందరబాటని చాలా చింతించేడు. పిల్లవాడీ కోర్కెను వదలునట్లు చేయాలని అతడెంతో సానునయంగా ప్రయత్నించేడు.

"నాయనా! నీవు మర్త్యుడవు. మర్త్యులు విధికి దాసులుగా ఉండవలసిన వారు. మానవాతీతమైన నీ యీ కోర్కెను విడచి, మరొక్కటి కోరుకొనుము."

కాని ఆ పిల్లవాడు తనపట్టు వదలలేదు. వారు చాలాసేపు దానిని గూర్చి తర్కవితర్కాలు పడ్డారు. తర్కానికీ యికవేళలేదు. దినదేవత, పద్మారుణాంగుళల ఉషోదేవి, అరోరా అప్పుడే తూర్పు ద్వారాలను తెరుస్తూంది. విరామ మెరుగని నిమేషములు, ఘడియలు తడబడుతూ సూర్య రథాశ్వాలను బైటికి తీసికొని వస్తున్నాయి. ఫయీతన్ భస్మీ భూతుడు కాకుండా ఫ్యోబస్ అతనిపైన దివ్య వసనమును కప్పేడు. స్వర్ణ కిరణ జాలము నాతని తలమీద ఉంచేడు. ప్రమాదం సన్నిహితమై వుందని తెలుసుకున్నవాడు గాన ఫ్యోబస్ దీర్ఘంగా నిట్టూరుస్తూ కుమారుని హెచ్చరించాడు :

"నాయినా! బహు భద్రంసుమా. రథంపైకి వెళ్ళిందా స్వర్గం తగులబడుతుంది. క్రిందుగా నడిపితివా, భూమి భస్మీ పటలమవుతుంది. మధ్యమార్గంలో రథము పోనివ్వాలిసుమా. నలిగిన చక్రపు గాళ్ళున్నాయి. వాటిలోంచేపోనీయి. జాగ్రత్త!"

ఈలోగా నిశాదేవత పడమటి దిక్కు నుంచి మెల్లగా జారి అదృశ్యమైపోయింది. తూరుపు తెల్లవారింది. ఈ పిచ్చి ప్రయత్నం మానుకోమని మళ్ళా ఫ్యోబస్ కుమారుణ్ణి ప్రార్థించేడు. కాని అత్రగాడైన ఆ బాలుడు అప్పుడే లగ్గల కురికి, కళ్లెములను చేతబట్టుకున్నాడు! సకిలిస్తూ ఆ గుర్రాలు దౌడు తీసేయి. సముద్ర దేవత కూడా ద్వారాలు తెరచేసింది. ఎదుట బయలుగా సువిశాలంగా వ్యాపించి యున్న ఆకాశ పథమును ఫయీతన్ చూచేడు.

సూర్యాశ్వాలు నాలుగూ ముందున కురికేయి. తూర్పుగాడ్పుకంటే వేగంగా, నీలాకాశమును త్రొక్కుతూ అవి పేరెమువారుతూన్నాయి. దారి ఎగుడుగా ఉంది. ఐతేనేమి? రాత్రంతా విశ్రాంతి తీసికొని వున్న గుర్రాలు ఔద్ధత్యంతో దౌడుతీస్తూన్నాయి. రథం రోజూ కంటె తేలికగా వుండడాన్ని అవి పసికట్టాయి. ఫయీతన్ పసివాడు, బరువు లేడు. బరువు వేయని పడవ కెరటాల్లో వలె ఆ రథం యెగిరెగిరిపడుతూ, ఊగిపోతూంది. ఇది తెలిసిన గుర్రాలు నలిగిన దారిని మీరి నడువ నారంభించాయి. ఫయీతన్ భయభ్రాంతుడై, కింకర్తవ్యతామూఢుడైపోయాడు. సూర్యరథపు వేడిమికి సప్తర్షి మండలం కరిగిపోనారంభించింది, ధ్రువ కేంద్రంలో మంచుకు బిర్రబిగిసిపోయివుండే అజగరం ఉలిక్కిపడి లేచింది.

ఫయీతన్ క్రిందికి చూచేడు. చాలదూరంలో క్రిందుగా భూమి వ్యాపించి వుంది. ఆ అర్భకుని మోకాళ్ళ వణుకుతున్నాయి, మొగం పాలిపోయింది. కళ్ళు చీకట్లు క్రమ్మినాయి. తండ్రిమాట వింటిని గాదే! యని అప్పుడాతడు విచారించేడు. ఆ రథాన్ని నడపడానికి తానసలు పూనుకుని వుండాల్సింది గాదని పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. వెనుకకు తిరిగి చూచేడు. గడచి వచ్చిన దారి దీర్ఘంగా వుంది. కాని ముందు గడవవలసిన దారి మరీ దీర్ఘంగా వుంది. ఇంకిప్పుడేం చేయాలి?

అతడు గుర్రాల నదుపులో పెట్టలేకున్నాడు. వాటి పేర్లే అతడికి తెలియవు. కళ్లెముల బట్టుకొని వాటిని నిలపడం అసంభవంగా వుంది. కుడి నుంచి యెడమకు భీతితో చూచేడు. అన్ని వైపులా భయంకర మృగాలే. ఒక వైపున వృశ్చికం డెక్కలను తెరిచింది, ఒడిసి పట్టుకోడానికి. ఆ పిల్లవానికి మతి భ్రమసిపోయి, కళ్లెములను పూర్తిగా వదిలేశాడు. స్వేచ్ఛ లభించిందని గుర్రాలు అటునిటు పరుగెత్తుతూన్నాయి. ఒకసారి నక్షత్ర మండలంలోకీ, మరోసారి భూమిమీదికీ రథాన్ని లాక్కుపోతున్నాయి. అన్నగారి రథం యిల్లా విచిత్రంగా పరిభ్రమిస్తూందేమిటని చంద్రుడు ఆశ్చర్యపడుతూన్నాడు. భూమి అప్పుడే పొగ మేఘాలతో ఆవరించబడిపోయింది. పర్వతాగ్రాలు మండుతూన్నాయి. అరణ్యాలు, పొలాలులోంచి జ్వాలలు లేస్తూన్నాయి. చూస్తూండగానే పచ్చని మైదానాలు మసి ఐపోయినాయి. నగరాలు, దుర్గాలు పాడుపడి పోతున్నాయి. దేశాలకు దేశాలే మసిర్యైపోతున్నాయి.

కాకసస్ పర్వత ప్రాంతం భస్మం ఐపోతూంది. ఎట్నా అగ్ని పర్వతం నిప్పులు కక్కుతూంది. హిమమయమై సిథియా చింత నిప్పులా వుంది. ఆల్ప్సు పర్వతసానువులు రెల్లు బీడులా అంటుకుపోతున్నాయి. అపినైన్ పర్వత శ్రేణి నల్లని పొగ మబ్బులచే క్రమ్మబడినాయి. ప్రపంచమంతా అంటుకుంది. గాలికూడ గాడి ప్రొయ్యిలాగ భగ్గుమంటూంది. ఫయీతన్ కూర్చున్న రథం వేడెక్కినట్లు అనిపించింది. పొగ అతణ్ణి ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసేస్తూంది. నెరుసులు అతనిని క్రమ్ముకుంటున్నాయి. గుర్రాలు యెటు ఉరుకుతున్నాయో ఆతడెరుగనే యెరుగడు.

ఆ రోజు మొదలు యీ రోజు వరకూ లిబియా యెడారిగానే ఉండిపోయిందని వాళ్ళు చెపుతారు. సముద్ర జలాలు సలసల మరిగిపోతున్నాయి. ఉడికిపోకుండా జలచరాలన్నీ సముద్ర గర్భానికి వెళ్ళిపోయినాయి. ఈ ఉత్పాతములన్నీ యేమిటని సముద్రదేవుడు మూడుమార్లు తలపైకి పెట్టి చూచేడు. కాని, వేడికి వెంటనే తల లోపలకి తీసుకోవలసి వచ్చింది. సాగర పరివేష్ఠితమైవున్నా భూదేవి మోకాటి బంటి నీళ్లల్లోకి పోయి, గడగడలాడుతూ, జూస్ దేవేంద్రుని కిల్లా మొర పెట్టుకుంది :

"ఏటి పొడుగునా నీ సేవలను జేసినందుల కిదియా బహు కృతి? ప్రభూ! ధాన్యములు, పండ్లు మొదలైన వానితో జనులను పోషించేటందుకై నా దేహమంతా నాగళ్ళవల్ల వ్రణములవుతూన్నా నేను సహించుతూనే వున్నాను. నీకు నాపైన గాని, నా సోదరుడగు సముద్రునిపై గాని కరుణ లేని యెడల పోనిమ్ము, నీ పరిపాలన క్రిందే వున్న అకాశం మీదనైనా కరుణ లేదా? ఆకాశం నాశనమైపోతే దేవుళ్ళకు నివాసమనేదే ఉండదే! ఇప్పటికే అట్లాస్ దాన్ని తన భుజములమీద వహించజాలకండా ఉన్నాడు. భూమి, సముద్రం, ఆకాశం నాశనమైనచో మనందరం తిరిగి ప్రళయంలో కూలిపోతాము. మిగిలియున్న మట్టునకైన రక్షించు, దేవా!"

జ్యూస్ దేవుడు భూదేవి మొర ఆలకించేడు. ఆయన స్వర్గాన్నుంచి దిగివచ్చి, వజ్రాయుధమును ప్రయోగించేడు. సూర్యరథం తునకలైపోయింది. గుర్రాలు లగ్గలు త్రెంచుకు పారిపోయాయి. ధీనుడైన ఫయీతన్ ఉల్కకువలె క్రిందకు పడిపోయాడు. ఎరిదానస్నది ఆ పసివానిని తనలోనికి స్వీకరించింది. జలకన్య లాతని ముఖమును ప్రక్షాళన చేసి, శరీరాన్ని సమాధిలో ఉంచారు. వా రాతని సమాధి ఫలకం మీద యిల్లా రాసారు.

"ఫయీతన్ శరీరం ఇక్కడ ఉంది. తండ్రి రథాన్ని తోలిన ధైర్యశాలి, ఈతడు. ఈత డతి సామానుడై పతనమును చెందేడు."

ఓవిడ్ కవి అమాయకములైన పురాతన గాథలను నూతన ప్రపంచ దృక్పథంతో మేళవించాడు. కాని తన కథలు కేవలం కట్టుకథలేనని యాతడెరుంగును. రోములో అనేక యితర కవులున్నూ కావ్యరచన గావిస్తూన్నారు. కాని అవన్నీ ప్రాచీన దేవతలు, పురాణవీరులు, – వీరిని గురించినవి గావు. ప్రకృతిమాత రహస్యాలలోనికి చొచ్చి, వాటిని తెలుసుకుంటూన్న శాస్త్రజ్ఞులను గూర్చిన గ్రంథాలవన్నీ.

లుక్రీషియస్ కారుస్ అను కవి ఎపిక్యూరస్ అను గ్రీకు తత్త్వవేత్తను గురించి రాసేడు. పురాతన విశ్వాసాలను క్షీణదశలోనున్న సాంప్రదాయాలను యెదిరించిన విజ్ఞాని, ఎపిక్యూరస్.

దేవతా ప్రసంగాలు కాని, మెరుపుల పిడుగుల ఆర్భాటాలూ కాని, ఆకసాన్నుంచే రానీ భీతిలడు, ఆటంకాలూ కష్టాలూ ఆయన ధైర్యాన్నినుమడింపజేసేది, రెట్టించిన పట్టుదలతో, యినుప పెట్టెలలో పెట్టి వున్న ప్రకృతి రహస్యాలు గుట్టుమట్టుబెట్టి బైటపెట్టేడు, మహా సాహసమే ఆయన విజయానికి రాజబాట, ఇరుకూ, భయంకరము ఐన పాత ప్రపంచపు పిడికిలి నాయన తెరచుకొని ఉద్గమించేడు,...........................

అన్ని పాత నిషేధాలూ, చాదస్తాలూ సాహసంగా యెదిరించడంలో లుక్రీషియస్ కవి తన గురువును అనుసరించాడు. గురువే ఆయనను అసంఖ్యాకమైన విశ్వ మార్గాల్లో మార్గదర్శియై నడిపాడు.

ఆత్మల యాతనలు కల్లలా కరిగిపోయాయి,

లోకపు గోడలు కుప్ప కూలినాయి,

వీక్షించాడాతడు వస్తుతత్త్వరీతులన్నీ,

లోకాల అనంత విస్తృతావకాశాన్నంతనీ.

లుక్రీషియస్ దారిలో ఒక అడ్డుగాదు, ఒక గోడకాదు, యెన్నో అడ్డులు, యెన్నో గోడలు వున్నాయి. ఈ దారి ప్రారంభించిన దెక్కడ? కాల ప్రవాహం యొక్క అంధకారమయపు టగాధాల్లో ఆరంభమైంది. ఎప్పుడు అంతా ప్రళయంలో పడి, ఏదీ అస్తిత్వంలోనికి రాలేదో, ఎప్పుడు భూమి, జలము, ఆకాశము అస్తిత్వంలో లేవో, మన యీ ప్రపంచములోని వస్తుతత్త్వములను బోలిన వసలే లేవో, - అప్పు డారంభించిందీ మార్గం. పరమాణులు స్వేచ్ఛగా కలుస్తూ, విడిపోతూ, యధేచ్ఛగా పరిభ్రమిస్తూ, అంతలో ఒకదాని నొకటి ఢీకొంటూ అనంత ప్రదేశంలో విహరించే కాలమది. లుక్రీసియస్ ధైర్యంగా మొదటి హద్దును దాటాడు. గిరగిర తిరిగే పరమాణువు లెట్లు సంయోగము లారంభించేవో మనోనేత్రంతోనే లుక్రీషియస్ కవి సందర్శించేడు. తాను దర్శించితిననుకున్న విషయాల నాతడు తన కవితలో పొందుపరిచాడు. భారతరమైన పృథ్వీ అణువులు కలియగా భూమి ఐంది. లఘు, లఘుతరములైన పరమాణువులు కలియగా సూర్య చంద్ర నక్షత్రాదులుగా తయారైనాయి.

పచ్చిక మైదానాల్లో, అడవుల్లో అక్కడక్కడ నీలాల్లా

మెరుస్తూ సరోవరాలు చెదిరివున్నాయి; ప్రకృతి అంతా

చిత్రార్పితమట్లు నీరవమై, పొగమబ్బుల్లో వుంది; ఈ మబ్బు

ల్లోనే స్వర్గీయమైన అవకాశం జననమొంది వాయుమండలో

పరి కెగసినది.

ఇప్పుడు లుక్రీషియస్. రెండో అడ్డుగోడ దగ్గిరికి వచ్చేడు. ఇక్కడే జలం, మున్నీటి నుంచి భూమిపై కుబికింది. భూమి యిప్పుడే జలాల్లోంచి పైకి వచ్చింది గనక యింకా నీళ్ళోడుతూనే ఉంది. భూమి అంతా నిమ్నోన్నతాలుగా ఉంది. కొండల చుట్టూ, మైదానాల్లో పచ్చని శాద్వల వసనాలను ధరించినట్లుంది భూదేవి.

లుక్రీషియస్ కవి మూడో హద్దు దగ్గరికి వచ్చాడు. నిరింద్రియ లోకాన్నుంచి సేంద్రియ సృష్టి ప్రారంభించిన దిక్కడే. ఇక్కడి మహా అఖాతాన్ని సమ్యగ్దర్శనుడైన ఆ మహాకవి భావ తురంగం తోడ్పాటుతో అధిగమించేడు. ఈ ఘట్టము నాయన మనస్సుతో, వివేకదృష్టితో పూర్తిగా అర్థం చేసుకొకముందే దాటి ముందుకు పోయాడు. జంతు శరీరం మీద రోమము లుద్భవించినట్లే మొదట నీ భూతలం మీద పసరిక, గడ్డి తీగలు, పొదలు మొదలైనవి మొలచినాయి. వెచ్చని సూర్య కిరణములు, వర్షోదకముల అమృతరస పోషణాకారణంగా జీవజంతుజాలమంతా ఉద్భూతమైనదని లుక్రీషియస్ ఊహించి, చిత్రించేడు. ఇందుచేతనే భూమిని మానవులు తల్లిగా భావిస్తున్నారు. సహజ మాతృప్రేమ ప్రబోధం వల్ల, అక్కడి నుంచి వరుస క్రమాన జంతువులు, పక్షులు, మానవులు జనన మొందేయి.

మొదటి ప్రాణులు భయంకర వికృతాకారులు. వాటికి కాలు సేతులు లేవు, ముఖాలు కండ్లూ లేవు. ఈ వికృతా కారులకు యీ పృథ్వీమీద జీవిత పోరాటం అసంభవమై పోవడం వల్ల నశించిపోయినాయి. జీవించి వుండగలుగుటకుత్తమ తర సాధన సంపత్తి గల కొన్ని జీవులెట్లెట్లో బ్రతుక నేర్చి, మిగులుతూ వచ్చినాయి. పరాక్రమం వల్ల సింహం, జిత్తుల వల్ల నక్క వేగం వలన లేడి మొదలైనవి యీ జీవిత పోరాటాల్లో మనగలిగినాయి. ఆరంభంలో మానవులు కందమూల ఫలాదులను ప్రోగుజేసుకుంటూ, శీతాతపవర్షాదులకు యే చెట్ల క్రిందనో గుహల్లోనో ఒదిగియుంటూ, జంతువుల వలెనే జీవించేరు.

అక్కడ నుండి కవి యింకో హద్దును చేరుకున్నాడు. ప్రాణుల్లోంచి మానవులు బైలుదేరారు. వారు అరణ్యాల్లో యితర జంతువులను తరిమి వేటాడుతూ, పెద్ద గదలతో భీకర మృగాలను కూడ చావగొడుతూ, వాట్లని రాళ్ళతో బాదుతూ తిరుగుతూండేవాళ్లు. మెరుపులు అరణ్యాలను తగులబెట్టినప్పుడు యెవడో సాహసుడు ఆ అరణ్యాగ్నినిపట్టి మచ్చికచేసి, గార్హపత్యాగ్నిని పొందేడు. ఆ గార్హపత్యాగ్ని చుట్టూనే మానవ నివాసాలు, గృహాలు యేర్పడుతూ వచ్చాయి. అందుచేతనే అగ్నిదేవుడు 'గృహపతి' అయినాడు. అప్పటికి మానవులు వేరు వేరు యిండ్లలో నివసించడం లేదు. చాలామంది కలసి నివసిస్తూ, ఒకరొకరితో మనోగత భావాల నెట్లెట్లో వెల్లడించుకునేవారు. మొదట్లో భావ ప్రకటనకు అరపులు, సంజ్ఞలు సాధనాలుగా ఉండేవి. వస్తు నిర్దేశంగావించే శబ్దాలు, మాటలు క్రమంగా కొంతకాలానికి జన్మించినాయి.

కాల ప్రవాహంలో కవి మరికొంత ముందుకు పోయాడు. మొట్టమొదటి జనపద నిర్మాణదశకు చేరేడు. అప్పటికి జనులు రెండు విభాగాలయేరు : గ్రామీణులు, నాగరికులు, జనులు రాగిని కరిగించడం నేర్చారు. యుద్ధం కోసం, ఆత్మరక్షణకు, వేటకు ఆయుధాలు తయారు చేస్తున్నారు. కర్మసుకౌశల మొసగే వివిధ పరికరాలనూ నిర్మించ నారంభించేరు. బంగారు కంటె బలిష్ఠంగా వుండి, రూపకల్పనకు బాగా తగ్గి వుండడం వల్ల రాగిని ఆ యుగంలో అమూల్యమైన దానినిగా భావించే వారు. అన్నిటి విలువనూ తారుమారు చేయుశక్తి కాలమునకు ఉన్నది గదా. క్రమంగా ఇనుము వచ్చింది. రాగిని దాని స్థానాన్నుంచి భ్రష్టం చేసింది. ఈ కొత్త లోహంతో నిర్మించబడిన పరికరాలూ, కవచాదులూ పూర్వపు రాగి వాటికంటె దృఢముగానూ, బాగానూ కూడ వుంటున్నాయి. రాగిఖడ్గం అదృశ్యమై ఇనుముతో చేసినది దాని స్థానాన్ని ఆక్రమించింది.

శత్రువుల నుంచి రక్షణ కోసం జనులు బలమైన కంచెల లోపల, గోడల లోపల, చివరకు దుర్గములలోపల నివసించేవారు. ఈ గోడల లోపలనే తమ సంపదలను సురక్షితంగా కూడబెట్టుకో నారంభించేరు. సంపదల కంతకంతకు విలువ హెచ్చు తగ్గుతుంది. బంగారం గట్టిలోహం కాకపోయినా అతి శ్రేష్ఠమైనదిగా పరిగణించబడింది. కొందరు సాహసులు దురాక్రమాణపరులైన పురములను ముట్టడించడం, పురభేదనం గావించడం ఆరంభించారు. బహు పురాంతకులు ప్రభువులుగా పరిగణింపబడ నారంభించేరు. ప్రతి ఒక్కరూ మిగిలిన వారందరితోనూ పోరాడేవారు. చివరకు పాలకులు శాసనాలు గావించడం, వాటికి లోబడి అందరూ జీవించడం అమల్లోకి వచ్చింది.

లుక్రీషియస్ యింకా ముందుకు సాగేడు. మానవుడు భూమిపైనా, సముద్రంపైనా యాత్రలు అనంతంగా చేస్తున్నాడు. సముద్రతలం అంతా పడవల తెరచాపలతో నిండిపోయి, తెల్లని కొంగలతో నిండిన మైదానంలా ఉంది. అరణ్యాలు కొండలకు తరలి వెళ్లినాయి. మైదానాలూ, లోయలూ కూడా ఆలివ్ తోపులతోనూ, ద్రాక్ష పండ్లతోనూ, పంటచేలతోనూ, నిండి వున్నాయి. శిల్పుల ఉలులు చలువ రాళ్లతో దేవతా విగ్రహాలనూ, యితర శిల్పాలంకారములనూ మలచసాగినాయి. సంచితములైన సంపదలే గాక గీతాలూ, పద్యాలూ, ఛందస్సులూ తరాన్నుంచి తరానికి పారంపర్యంగా అందించబడుతూన్నాయి. కార్యకారణ వివేచన, ధీశక్తి మానవునంతకంతకూ ఉన్నత పథాలకు గొంపోయింది. కళలు, విజ్ఞానం పెంపొందినాయి.

కాని మానవుడీ ఘట్టంలో తనను తక్కువ అంచనా వేసుకున్నాడు. ప్రతీదీ దేవతలకే ఆరోపించనారంభించాడు. దేవతలే లోకాన్ని పాలిస్తూన్నారని, శాసిస్తూన్నారని భావించేడు. భూకంపం గానీ, గాలివాన రానీ, గ్రహణం పట్టనీ, మరే ఉత్పాతం జరుగనీ జనులు దేవతలకు

సాగిలబడి, మ్రొక్కి, ప్రార్ధనలు చేసి, బలిపీఠాలమీద బలులర్పించేవాళ్ళు. తమ పడవలు సురక్షితంగా తిరిగి వచ్చినపుడు వారు దేవుళ్లకు వందన సమర్పణ గావించేవారు. చిన్న పిల్లలు చీకటికి భయపడ్డట్టే పెద్దవాళ్లు కూడా అంతకుముందు చూడనివాటిని చూస్తే భయపడేవాళ్లు.

కాని, జనుల్లో కొందరు తెలివైనవాళ్ళు, మేథావులు ఉండేవాళ్లు. వీళ్లే జనులకు వైజ్ఞానిక విషయాలను బోధిస్తూండేవాళ్లు. సూర్యకిరణాలు అంధకారాన్ని పటా పంచలు గావించినట్లే విజ్ఞాన సూర్యోదయంతో ప్రకృతిలోని చీకటి కోణాలు వెలుతురులోకి రానారంభించేయి. భీతి కరిగి తొలగిపోనారంభించింది.

అమ్మయ్య! ఇప్పటికి మనం సమకాలీన ప్రపంచంలోకి వచ్చాము, కవితో. లుక్రీషియస్ స్వస్థానమునకే వచ్చాము, అల్లదే, రోము మహానగరం! యావత్ప్రపంచాన్నీ జయించాలని రోము ఉత్సహిస్తూండేది. సీజరు తన సైన్యాలను గాల్‌పైకి నడుపుతూన్నాడు. ... లుక్రీషియస్ యిక్కడ నిలబడలేదు. భవిష్యత్తులోనికి దృష్టిని సారించ యత్నించేడు. ఈ విశ్వం పోయి పోయి, చివరకు వినష్టమై ప్రళయ గర్భంలో లీనమై తాను వచ్చిన చోటికే తిరిగిబోవు ఆ భవిష్యత్‌ను అవలోకించేడు. పరమాణువులు నాశంలేనివీ, జగత్తు అనంతమైన దిన్నీ. గనుక ప్రళయ గర్భంలోంచి మరల లోకాలు సృజింపబడతాయి. మళ్లా యితరేతర జనులస్తిత్వంలోనికి వస్తారు. ఎక్కడో మరో ప్రపంచంలో నైనా చైతన్యం భాసించే తీరుతుంది.

ఈ రీతిగా నా మహాకవి యెంతో దూర భవిష్యత్తులోనికి భావ తరంగాన్ని పోనిచ్చి, యేర్పడబోవు యితర లోకాలను కూడ దర్శించగలిగాడు! ఆ లోకాలు బహుశః యీ మన లోకం యొక్క స్థానాన్ని తీసుకోగలవు. ఏమో!

మానవుని జీవితకాలం అత్యల్పం. కాని, చైతన్యం యొక్క జీవితం సుదీర్ఘం! ఒక్క క్షణంలో అది సహస్రాబ్దాల కాల వ్యవధిని లంఘించగలదు. ముందుకే గాదు, వెనుకకూ బోగలదు. ఇది సామాన్య విషయమా? కాదు. కాని, అప్పుడే విజయం లభించిందనడానికి వీలులేదు. లుక్రీషియస్ అనంతమైన కాలాన్నీ, ప్రదేశాన్నీ కూడ లంఘించేడు. కాని అతడు సర్వజ్ఞుడు కాడు. ప్రకృతిని అర్థం చేసుకోడం అంత సులభమూ కాదు. తెలిసినట్లే వుండి అంతలో తెలియకుండా పోతుంది! నీకు తెలిసినదంతా తప్పేసుమా! అని పరిహసిస్తూంటుంది, యెంతవాళ్ళనైనా. లుక్రీషియస్‌కి పూర్వం ఉన్న మహా మహులెందరో, - ఎంపిడోక్లిస్, లూసిప్పస్, డెమోక్రిటస్, ఎపిక్యురస్ మొదలైనవారు యెన్నో సిద్ధాంతాలను యిచ్చిపోయారు. ఐనా లుక్రీషియస్ తరచు తన బుద్ధినే ఉపయోగించి వర్తమానాన్ని బోధపరచుకుంటూ, భూత భవిష్యత్తులోకి చూస్తూ, వాటిని అర్థం చేసుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తూ వచ్చేడు. ఇతడెన్నో సార్లు దారి తప్పిపోయాడు కూడాను. మరెన్నో తప్పుడు నిర్ణయాలకూ వచ్చేడు.

ప్రపంచం యెల్లా వచ్చిందో మానవుడు తెలుసుకోడానికి ముందు, నిరింద్రియ పదార్థాల నుంచి సేంద్రియములుద్భవించడానికి ముందు, చైతన్యం ఉద్భవించడానికి ముందు యెన్నో లక్షల సహస్రాబ్దాలు గడిచిపోయినాయి. అడుగడుగుకూ యెన్నో కర్మ – ప్రతి కర్మలూ, పోరాటాలు జరిగినాయి. చైతన్యదశ వచ్చాక చర్చలూ అసంఖ్యాకంగా జరిగినాయి. ప్రతీ ముందడుగులోనూ కొందరు అనేవాళ్లు : "ఇది అజ్ఞేయము! మానవుని మనస్సునకందని విషయం." కాని, విజ్ఞానం ముందుకుబోతూనే వుంది. తనవైపు నిరంతరం నిత్య నూతన తరాల మహా మేధావులనాకర్షిస్తూనేవుంది. వీళ్ళు మళ్లా మానవుణ్ణి విజ్ఞానం వైపు, సత్యం వైపు మరో ముందు మజిలీకి గొంపోయేభారం వహిస్తూనే వచ్చారు.

మానవుడు మందగామి

ప్రాచీనుల గ్రంథాలను చదివేటప్పుడు వారికెన్ని విషయాలూ తెలుసునా? అని మనం ఆశ్చర్యపడతాము. ప్రాచీనులలో సామోస్‌వాసి అరిస్టార్కస్ ఉన్నాడే, ఈయన కొపర్నికస్ అనదగినవాడు. భూమి చుట్టూ సూర్యుడు తిరగడం లేదనీ, సూర్యుని చుట్టూనే భూమి తిరుగుతూందనీ మొట్టమొదట కనిపెట్టి చెప్పినవాడీయనే. జేమ్స్‌వాట్‌తో బోల్పదగ్గ యంత్ర నిర్మాత అలగ్జాండ్రియా వాసి హెరో ఉన్నాడు. అతడే చక్రాన్ని త్రిప్పడానికి ఆవిరి నుపయోగించిన ప్రథముడు. వారికి ఖగోళశాస్త్రవేత్త ఇరాతోస్థనీస్ ఉన్నాడు. నౌకాయానం చేసి, ప్రపంచాన్ని చుట్టి రావచ్చునన్నా రీయన. ప్రాచీనులలో భౌగోళిక శాస్త్రవేత్త స్ట్రాబో, భూగోళానికవ్వలి ప్రక్కన మరోఖండం వుంటుందని యేనాడో చెప్పేడు. వారి యాత్రీకుడు జూబా, కానరీదీవులకు వెళ్ళి వచ్చినవాడు.

కాని, మానవుడు యే ఆటంకాలూ, విఘ్నాలూ లేకుండ సులువుగా పురోగమించలేదు. అతని కాలు సేతులకు బరువైన శృంఖలాలున్నాయి. శృంఖలాబద్ధుదయే అతడు ఆనకట్టలు కట్టేడు, అక్విడక్టులు నిర్మించేడు, సొరంగాలు త్రవ్వేడు, చిత్తడి ప్రదేశాల నెండించేడు. ఈ పనులన్నీ గావించిన బానిసలు తమ భుజాలపైన అతి భారములైన బండలు మోసేరు. వంచిన నడుము ఎత్తకుండా, నరాలు పొంగేలాగ పడవల్లో తెడ్లువేసేరు. భూమి లోపలికి పోయి లోహపు చిట్లాలను త్రవ్వి తీసేరు. బానిసలు లేకపోతే రాజ భవనాలే వుండేవి గావు. దేవాలయాలు, పిరమిడ్లు, శిల్పాలు యేమీ ఉండేవి గావు. సర్కసులు అసలే నడిచివే గావు. ఒళ్లు వంచని సంపన్నుల భోగాలకై యేమీ తయారయివీ గావు.

అదిగో! అదొక రాచనగరు. దానిలో ప్రవేశించి, లోపలి విశేషాలు చూద్దాం, రండు. దాని వెనుకనే కొండలు యెత్తుగా కనబడుతున్నాయి. రెండు ప్రక్కలా ద్రాక్ష తోటలు పర్వత పాదాలయందలి గుట్టలను కప్పి వస్తున్నాయి. రాచనగరి కిటికీల్లోంచి చూస్తే సముద్రం కానవస్తుంది. చుట్టూ వున్న నీటి ఊటల మర్మరధ్వనులను వినగలము. ఉద్యానాల్లోని వృక్షచ్ఛాయల్లో చలువరాతి కుట్టిమములు మనోహరంగా వున్నాయి.

ఆ భవనాధిపతి దినమంతా చదువుతూ రాస్తూనో, ఉద్యానవనంలో వాయు సేవన గావిస్తూ మిత్రులతో సంభాషణలోనో, సంగీతం విని ఆనందిస్తూనో, తత్త్వచర్యలు, వ్యాయామ క్రీడలు, వేట, పడవ షికారు మొదలైన వాటితో కాలక్షేపం చేస్తూనో వుంటాడు. ప్రతిరాత్రీ యీ యింట విందులు జరుగుతాయి. బానిసలు బంగారు వెండి కాగడాలు చేబూని అక్కడక్కడ నిలుచుని వుంటారు. ఆ కాగడాలు సుగంధ తైలములచే తడపబడుతుంటాయి. సోఫానాల్లో ఒక దానిపై సుఖాసీనుడైవున్న అతిథుల్లో నొకడు పాపిరస్ కాగితపు చుట్ట నొకదాన్ని తీసి విప్పుతాడు. దానినుంచి, గేయ భాగమును బిగ్గరగా చదువుతాడు... "శనిగ్రహదేవత యీ లోకాన్ని పరిపాలించే కాలంలో, ఆ ఆదిమ యుగంలో అంతా సుఖమయం గానే వుండేది." అతిథులు సోఫానాలపైన ఒయ్యారంగా రాలి, చేతుల్లో మిలమిలలాడే ద్రాక్షాసవపాత్రను పట్టుకుని ఉన్నారు. వాళ్లు శిరస్సుల మీద పూలమాలలు ధరించేరు.

గృహస్థుమాత్రం ఆ గీతాన్ని ఆలకించడం లేదు. అతని మనసు మరుసటి నాటి కర్తవ్యాంశముల మీద వుంది. ఎన్నో పనులున్నాయి. తాను తెల్లవారకుండగనే లేవాలి. ఆసవ పాత్రల్లోని అంబరు మద్యాన్ని చూస్తూంటే యజమానికా రుతువు ద్రాక్షపంటా, దాని నుంచి తీయవలసిన మద్యం విషయం జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ఇంకా యెంతపని చేస్తేనో కాని ఆసవం పాత్రల్లోకి రాదు. ఆసవం తయారు చేయడానికి యెంతో శ్రద్ధ కావాలి, యెంతో శ్రమ చేయాలి. చంటిపిల్లను పెంచేందుకెంత శ్రద్ధ తీసుకోవాలో అంత శ్రద్ధా కావాలి, ఆసవాదుల తయారీకి. ఈ పనంతా బానిసలే చేయాలి. వాళ్ళు వీలైతే పని యెగగొట్టదలచే సోమరులూ, పని చెడగొట్టదలచే మోసగాండ్రూనాయె. భూమి అంతకంతకి సారహీనమవుతూంది. భూమాత ఇంక సస్యాలనిచ్చేందుకు యిష్టపడడం లేదని తోస్తూంది. ఇదంతా యెందువల్ల? పనంతా బానిసల మీద వదలి పెట్టడం వల్లనే గదా!... అప్పుడే సూర్యోదయం కాకుండానే, అతిథులింకా విందుల్తో ఆనందిస్తూండగానే, బానిసలు లేచి, పనుల్లోకి బోయేరు. వాళ్ళెక్కడికీ పారిపోకుండా సంకెళ్ళున్నాయి. పంక్తులుగా సైనికుల మాదిరిగా నడుస్తూన్నారు, వాళ్లు. మేస్త్రీ, పర్యవేక్షకుడొకడు వాళ్ళను తన అధీనంలోకి తీసుకుంటాడు.

ఈ బానిసలు యెన్నెన్నో దేశాల నుంచి వచ్చినవాళ్ళు. బంగారుజుట్టు, నీలికళ్ళు గల జర్మనులు, నల్లని చర్మం, ఉంగరాల జుట్టుగల నూబియనులు, ఎర్రని గడ్డాలు, రాగి రంగు గల సిథియనులు, యింకా యెన్నో జాతులవాళ్ళా బానిసలు. వాళ్ళు ఒకరికొకరు అపరిచితులు. వేర్వేరు ఆకాశాల క్రింద, వేర్వేరు నీళ్లు త్రాగి పెరిగిన వీళ్లందరినీ దుర్విధి యీ విదేశంలోకి విసరివైచి, సోదరులుగా ఉండమని విధించింది! వారి నుదుటి మీద వాత జుట్టుచే కప్పబడిపోకుండా వాళ్ళ తలలు ముందు భాగంలో ముండనం గావించబడినాయి. బానిసలు యెప్పుడూ పారిపోయేందుకు ప్రయత్నిస్తూండేవాళ్ళు. పట్టుబడి, వెనుకకు తీసుకొని రాబడినప్పుడు అతి కఠినంగా శిక్షించేవారు. ఆ శిక్షలు దారుణంగా, అమానుషంగా ఉండేవి. చీకటికొట్లలో

తిండిపెట్టకుండా చంపడం, శిలువను వేయడం, తారుగుడ్డలు చుట్టి సజీవంగా దహనం చేయడం వంటి శిక్షలు మామూలువి!

యజమాని తన బానిసల నేమి చేసినా చేయవచ్చు. వారాతని పరికరాలు, వస్తువులు, ఆస్తి మాత్రమే. ఎంత ప్రమాదకరమైనా సరే బానిసలు పారిపోతూనే వుండేవాళ్లు. పనంటే వాళ్ళకి పనికివచ్చేది గాదు. యజమానినే గాక అతని యెద్లనీ, నాగలినీ, పొలాల్ని, పర్యవేక్షకుల్నీ కూడ బానిసలు తీవ్రంగా ద్వేషించేవాళ్లు. స్వేచ్ఛనొందుటెట్లు? అనేదే వారి నిరంతర ధ్యాస.

బానిస అంటే మానవ వ్యక్తే. ఐనను అతణ్ణి పశువుగా నాగలిలా, పనిముట్టులా చూచేవాళ్ళు. అతడు తనకి వప్పగించిన పశువుల్నీ, పనిముట్లనీ ద్వేషించి, వాటిమీద పగ తీర్చుకునేవాడు. నోరులేని యీ వస్తువులే తమకు ప్రత్యక్ష శత్రువులన్నట్లుండేవారు! అప్పటి పనిముట్లుకీ మోటుగా, వికారంగా ఉంటూండేవి. వాటి నభివృద్ధి పరచేటందుకు యెవరూ శ్రద్ధ చేసేవాళ్ళు గారు. ద్రాక్షపండ్లను కొయ్యతొట్టెల్లో వేసి, బానిసలు వట్టి కాళ్ళతోనే త్రొక్కి రసం తీసి, ఆసవం తయారు చేసేవారు. ధాన్యాన్ని గడ్డి నుంచి వేరు చేయడానికి బడితెలతో బాదేవారు. రాళ్లు, ఇటుకలు, సున్నం, దూలాలు, మట్టి మొదలైనవన్నీ భుజాలమీద మోసేవాళ్లు.

బానిస జీవితమంటేనే అదొక సుదీర్ఘ శిక్ష : నిరంతర చిత్రవధ. ఏండ్ల తరబడి నిది సాగుతూనే ఉంటుంది. యజమానులూ బానిసలంటే భయభీతులతో ఉండేవాళ్లు. బానిసల ముద్రలు కాల్చి వేసేవారు. శిరస్సు ముందుభాగం ముండనం గావించేవారు. బానిసలు తరచు తిరగబడుతూండేవారు. యజమానుల భవనాలను దోచుకుని, తగులబెడుతూండేవారు. మల్లయుద్ధ విశారదుడూ, బానిసా ఐన స్పార్టాకస్ నాయకత్వాన సాగిన బానిస విప్లవాన్ని గురించి చరిత్రలో మనం చదువుతూంటాము. అత్యుత్తమమైన రోమను పటాలాలు కూడా ఆ తిరుగుబాటును చాలాకాలం వరకూ అణచలేకపోయినాయి. బాటలన్నీ కూడా రెండువైపులా శిలువ వేయబడిన బానిసల శవాలతో నానా బీభత్సంగానూ ఉండేవి. చావడానికేనా సిద్ధపడేవాళ్లు గాని బానిసలు లొంగడానికి అంగీకరించేవారుగారు. బానిసగా జీవించియుండడం కంటె మరణమే మేలు.

బానిస విధానం వల్ల క్రమంగా మానవ సమాజం ఒక విషమ ఘట్టానికి చేరుకుంది. విషమ చక్రంలో పడిపోయింది. దీన్నుంచి బైటపడేందుకు మార్గమేమిటి? అని బానిసలే గాక యాజమానులున్నూ యోచించనారంభించేరు. సంకెలలబరువు బానిసలనే గాక యావత్తు మానవ సంఘాన్నీ అణచివేస్తూందని చాలామంది గ్రహించేరు.

అసంతృప్తికరమైన ఈ బానిస విధానానికి బదులుగా మరేదైనా మంచి జీవిత విధానం ఉందా? అని చాలామంది అన్వేషించనారంభించేరు. భూకామందులు తమ పొలాలను చెక్కలుగా జేసి, కౌలుకీయ నారంభించేరు. స్వతంత్ర పౌరులకు, వలస వచ్చిన వారికీ, భూములను

పాలునకీయడంతో యీ పద్ధతి ప్రారంభమైంది. బానిసలకంటె స్వతంత్ర వ్యక్తులు భూముల నధిక శ్రద్ధతో సాగుచేస్తారు. బాగా పండిస్తారు, కాపాడతారు. అదనంగా ఆదాయం వస్తే తమకే వుంటుందనే ధీమా వాళ్ళకుంటుంది. గనక స్వతంత్రులు భూములు నధిక శ్రమపడి, ఫలానికి దెస్తారు. ఇల్లా భావించడంలో పొరబాటేమీ లేదు. కాని, నమ్మకమైన వాళ్ళూ, సమర్థులూనైన పౌరులు రైతులుగా, పాలుకి పొలం చేసుకునే వాళ్ళుగా తగినంతమంది లభించవద్దూ? పొలాలను పరమదరిద్రులకి, ఆఖరి మెట్టుమీద వున్న వాళ్ళకి కట్టబెట్టడమే? పోనీ అనుకుంటే పేరుకు స్వతంత్ర పౌరులే గాని యీ జనమూ రుణభారంతో మూలుగుతూ, మక్తాలు చెల్లించే పరిస్థితుల్లో లేరు. వాళ్ళకి యెద్లూ, నాగళ్ళూ లేవు, వాటి హామీ చూచుకుని ధైర్యంగా ఉండేటందుకు! పంటలు చేతికి వచ్చాకనైనా తమకు మక్తా చెల్లిస్తారనే నిశ్చయం, నమ్మకం లేకుండా కామందులు పొలాల నితరుల చేతుల్లో యెల్లా ఉంచుతారు?

భూకామందులకు సమస్యలూ, కష్టాలూ అంతకంతకు యెక్కువవుతూన్నాయి. కౌలుదారులున్నూ రుణబాధల నుంచి విముక్తి జెందడం ఎల్లాగ? సంసారం గడుపుకోడం ఎల్లాగ? కాలక్షేపం చేయడం ఎల్లాగ? అని బెంగపెట్టుకునే ఉండేవాళ్ళు. ఏ దేవుళ్ళయినా కలుగజేసుకొని తోడ్పడుతే తప్ప యీ దుస్థితి నుంచి బైట పడలేమని అందరూ అనుకునే వాళ్ళు.

అంతకంతకు గ్రామస్థుల జీవితం దుర్భరమయిపోతూంది. పోనీ నగరాల్లో ఏమైనా మెరుగా? అంటే అక్కడా పరిస్థితులంతంత మాత్రంగానే వున్నాయి. పాడు రోజులు వచ్చి పడి నాయని రోమను వర్తకులు కుయ్యిడ జొచ్చేరు. వాళ్ల వస్తువుల మాదిరివే యితర దేశీస్థులున్నూ తయారు గావించేందుకు ప్రయత్నించేవారు. వాటిని రోముకే పంపి అక్కడి ధరల కంటె తక్కువకు విక్రయించుతూ పోటీ చేయనారంభించేరు. కుమ్మరి వీధిలో కుండలమ్మ నారంభించినట్లుగా తయారైంది. గాల్ నుంచి ముతకబట్టలు, అలగ్జాండ్రియా నుంచి గాజు సామాగ్రులు స్పెయిను నుంచి రజిత పేటికలు మొదలైనవి రోముకు వచ్చిపడుతూన్నాయి. కాచపాత్రలు, జాడీలు మొదలైనవి తయారు చేస్తూన్న కార్మికులు రోమను సామ్రాజ్యాధీన దేశాల్లో అంటే లయాన్స్, బోర్డో, ట్రెర్ మొదలైన చోట్ల హెచ్చిపోయారు. రోములో కంటె పదీ యిరవై రెట్ల మంది పనివాళ్లు ఉండేవారు, యితర దేశాల్లో. ఆ బర్బర జనులున్నూ యెంత అద్భుతమైన పనితనం, విన్నాణం చూపే వారనుకున్నారు!

రోము యెన్ని జాతులనో బానిసలుగా జేసింది. వాళ్లందరి చేతా చావగొట్టి చాకిరీ చేయించుకుంటూంది. చాకిరీకే మరొకపేరు 'పని' లేక 'కర్మ'. ఈ పని అనేది వుందే అది అద్భుతమైన గురువు, బోధకుడున్నూ. హస్తకౌశలం గానీ, బుద్ధికౌశలం గానీ, అది పని లేక కర్మలో నుంచే పుడుతూంది! రైన్, ర్హోన్, థేమ్స్ నదుల తీరాల్లో నివసించే ఆ వివిధ బర్బరజనులు పనులు నేర్చుకోడంలో వెనుకబడలేదు. కర్మసుకౌశలాన్ని వారు అత్యద్భుతంగా చూపి, వివిధ

వస్తువుల్ని తయారు చేయనారంభించేరు. చూడడం, చేయడం, గ్రహించడం, అభివృద్ధి జెందడం, – యీ ఘట్టాలన్నీ వాళ్లా దాటి ముందుకు బోయారు. ఇంతకాలంగానూ రోము చేస్తూన్నదేమిటి? జయించిన దేశాల్లోని జనులను 'కప్పం చెల్లించండి! ఇంకా చెల్లించండి!' అంటూ పీడించడం తప్ప మరేముంది? రోమనుల చేతులకు పనిచేసే అలవాటు తప్పిపోయింది. ఏ పనీ చేయకుండానే అన్ని వస్తువులనూ పొందడం మరీ బాగుంటుంది గాదండీ!

రోమను వ్యాపారులూ వీలైనంతవరకు పనులు మానేశారు. మరి వాళ్లు మాత్రం వెనుకబడతారా? సముద్రముల మీద యెడారులగుండాను యెన్నో శ్రమ ప్రమాదాలకులోనై, దీర్ఘ ప్రయాణ ప్రయాసాలకు పాల్పడడం దేనికి? ఈ శ్రమనంతనీ అధీన ప్రజలనే పడనీయండి! బండచాకిరీనంత అరబ్బులు, ఐగుప్తియనులు, పార్థియనులు, సిరియనులు వగైరా అధీన జనులనే చేయమనండి. ప్రభుజాతియైన రోమనులు చేయవలసినదల్లా శిరఃకంపం, అంగులీ నిర్దేశం గావించడమే. బస్! హిందూ దేశపు అపురూప వస్తువులన్నీ, అమూల్య సంపదలన్నీ తమ కాళ్ళదగ్గిరికి వచ్చి వ్రాలుతాయి. అంతే! రోమనులు తామొక్కరికే ప్రత్యేకించి అట్టే బెట్టుకున్న 'పని' యేమిటంటే "తెండి!" అని బూకరించి అడగడమే! అధీన జనులపై తమ అధికారమును నిలబెట్టుకోడానికి రోముకు పశుబలం కావాలి. అందుకొరకే అత్యద్భుతమైన, శిక్షణ గలిగిన, ధైర్య సాహసవంతమైన పెద్ద సైన్యం రోము తయారు చేసుకొంది. వాళ్ళు నిరంతరం యుద్ధాల్లో మునిగివుంటూండేవాళ్లు. ఎప్పటికప్పుడే కొత్త పటాలాల్ని సమకూర్చుకుంటూ ఉండాల్సి వచ్చేది. చివరకు వాళ్ళ పటాలాలకు సరిపడా రోమనులు దొరక్కుండాపోయిన కాలం రానే వచ్చింది. సామ్రాజ్యం నలుమూలలా, దూరదూర దేశాలన్నింటిలోనూ రోమను పటాలాల నుంచాల్సి వచ్చేది. ఆ పరిస్థితుల్లో యింక అధీన జాతుల నుంచి, గాల్, జర్మన్ జాతుల నుంచి సైనికులను స్వీకరించాల్సిన అవసరం యేర్పడింది. రోమను సైనికుల కంటె బర్బర జాతుల సైనికుల సంఖ్యయే పటాలాల్లో యెన్నో రెట్లు అధికంగా ఉండే దశ కూడా చివరకు రానే వచ్చింది. సైనికులను నడిపించే అధికారులు, దశాధిపులూ, శతాధిపులూగా కూడా జర్మనులే నియమితులవుతూన్నారు.

ఈ రీతిగా రోము ఒక బదనికలా, చీడపురుగులా తయారైంది. సమకాలీన మానవజాతి అనే మహా వృక్షం మీద బైలు దేరినదే యీ బదనిక. ప్రతీ బదనికా, చీడా కూడ తన వినాశాన్ని తానేకొని తెచ్చుకుంటుంది. తన గొయ్యి తానే త్రవ్వుకుంటుంది. అది తన స్వీయ కృషితో జీవయాత్ర సాగించుకోలేదు. పరులు చేసిన పనిఫలితాన్ని స్వాయత్తం చేసి కొని బ్రతుకుతూంటుంది. ఒక ప్రక్కన రోము బలహీనపడుతూంటే మరో వైపు అది బానిసలను జేసిన జాతులు బలపడజొచ్చినాయి. బలహీన పడుతూన్న కొద్దీ రోము మరింత దుర్మార్గంగా ప్రవర్తించేది. తన ఆధిక్యతను నిలుపుకోడానికై భయంకరంగా పోరాడేది. అంతకంతకు బలంగా తాకుతూన్న బర్బర జాతుల దెబ్బలను రోమనులు నిరంతరాయంగా తట్టుకోవాల్సి వస్తుంది.

ఉత్తర సరిహద్దుల్లో వారు నిర్మించిన బురుజులు, ప్రహరీ గోడలు, బర్బరజాతుల దండయాత్రలను నిలువరించజాలక పోయినాయి. బర్బరులు ఆల్ప్సు పర్వతాల మీదుగా జొరబడి, రోమనుల రాజబాటల మీదుగానే రోము మీదకు దాడులు చేస్తున్నారు. ఇటలీ గ్రామ ప్రాంతాల్లో, మైదానాల్లో నివసించడం ప్రమాద భూయిష్టమైపోయింది. ప్రతి గ్రామమూ ఒక కోటయై పోయింది. చుట్టూ యెత్తయిన గోడలు నిర్మించుకోవలసి వచ్చింది. రోము కూడా నిరంతరం యే దాడి వస్తుందోనని భయంతోనే కాలం గడుపుతూంది. రోమనులు వెళ్లి, గాల్ దేశంలోనే పట్టణాలు నిర్మించి, వాటిలో దేవాలయాలు కట్టి, సర్కస్‌లు, నాటకశాలలూ, స్థాపించి, సంస్కృతీ నాగరికతలను పురోగమింపచేసిన ఆ దినాలు వెళ్ళిపోయినాయి. ఆ సుదినాలు యెంత త్వరగా గడిచిపోయినాయి! ఇప్పుడు ప్రతి గాలిక్ గ్రామమూ సాయుధ శిబిరంగా తయారైంది. మధ్య ఆయుధాగారం, దాని చుట్టూ మానవ నివాసాలూ, వాటిని చుట్టి బలమైన ప్రహరీగోడలు, – యిదీ గాల్ దేశంలో గ్రామాల, నగరాల స్థితి.

శతాబ్దాలు గడచినాయి. క్రీస్తు తరువాత 3వ శతాబ్దం... 4వ శతాబ్దం... సాయంకాలపు నీడల వలె మధ్యమయుగాలు ప్రాకుతూ వస్తున్నాయి. లాటిన్ భాషలోనికి విచిత్ర శబ్దాలు రానారంభించాయి. 'బుర్గుస్' (Burgus) అనేది జర్మను భాషా పదము. దీనికి అర్థం 'దుర్గం' అని. రోమనులు యిప్పుడు గడ్డాలు పెంచుతున్నారు. రోమను టోగాకు బదులుగా బర్బరుల వైఖరి దుస్తులు ధరించ నారంభించేరు. ఉత్తరాది వాసులు షూబాను అంటే చర్మపుకోటును కూడా ధరించనారంభించేరు.

టోగా (అంగీ)కి మారుగా షూబా (చర్మపుకోటు)ను ధరించడం! ఇది రోమనుల భవిష్యత్తుకు కీడునే సూచిస్తూంది.

మానవుడు విజ్ఞాన శాస్త్రాన్ని శపిస్తాడు.

రోమను సామ్రాజ్యంలో జీవిత మంతకంతకు కష్టభూయిష్టమవుతూ వచ్చింది. ప్రతిచోటా దురాశాపరులైన ఉద్యోగులు ప్రజలను దోచుకునేవాళ్లు. చక్రవర్తియే గాక ప్రభుత్వ శాఖల ప్రధానాధికారులందరూ తామూ సీజర్లమే అనుకునేవారు! వీళ్లు రాత్రులు విందుల్లో కూర్చుని తెల్లవారే వరకూ తింటూ త్రాగుతూనే వుండేవాళ్ళు. రోజూ రేచన సాధనాలూ చేసుకుంటూనే వుండేవాళ్లు! మళ్లా తినడం కోసమే వాళ్ల యీ ప్రయత్నాలన్నీను. ఎందరో తిండిలేక కడుపుమాడి చస్తూంటే యీ లంబోదరులు చేసేది యిదీ! లంబోదరులకంటె కృశోదరు లత్యధిక సంఖ్యాకులుగా ఉండేవారు. బలిసిన వాళ్ల కంటె బక్కచిక్కినవాళ్లే ప్రతిచోటా గానవచ్చేవాళ్లు.

పన్నులు, కప్పములు, మక్తాలు, నజరానాలు వగైరా వివిధ రూపాలుగా గ్రామీణుల నుంచి డబ్బు గుంజడమే అధికారుల పని. చాలామంది జనులు యీ బాధలు పడలేక కొంపా,

గోడీ, మడీ మాన్యమూ వదలి దూర దేశాలకు పారిపోయేవారు. రోమనుల క్రూర నిరంకుశత్వాన్నీ, అమానుష పీడననూ సహించలేమని అంతా అనేవాళ్లు. పరదేశాల్లో బర్బర జనులతో నివసించవలసి వున్నా పన్నులపీడ మాత్రం ఉండదు గదా. రోమను ప్రభుత్వం క్రింద స్వతంత్ర పౌరుడుగా ఉండడం కంటె బర్బర దేశాల్లో బానిసగా ఉండడమే మేలనిపిస్తూంది!

రైతులు భూమిని వదలి పారిపోతే తరిమి పట్టుకుని తీసుకువచ్చేవాళ్ళు. కానిరాని సంకెళ్లు యీ రైతులను వాళ్ల పొలాలతో బంధించి ఉంచేవి. పలాయితులైన రైతులు శృంఖాలాబద్ధులై బానిసలవలె మందలుగా వెనుకకు త్రోలుకు రాబడినపుడా అదృశ్యశృంఖలాలు దృశ్యమయేవి. వీళ్ళు భూమికి బద్ధులు, మనుష్యులకు గాదు. చట్టాలు వాళ్ళని ఆ స్థితిలోనే ఉంచి, అదే పేరుతో పిలిచేవి.

పొలం విక్రయించేటప్పుడు దానితో రైతు కూడా విక్రయించబడేవాడు. స్వతంత్రపౌరుడైనప్పటికీ రైతు క్షేత్ర స్వామి ఆస్తిలోని వాడుగనే లెక్క, నాగళ్ళు, పశువులు వగైరాలకి వలెనే యితడున్నూ! ఏ వృత్తి చేసేవాడు ఆ వృత్తికి బంధింతుడుగానే ఉండేవాడు. బొగ్గులు కాల్చి అమ్మేవాని కొడుకు బొగ్గులు కాల్చి అమ్ముతూండ వలసిందే. సాలెవాని కుమారుడు సాలెవాడే.

'పని' చేయడమనేది నిరసనగా, నిందాస్పదంగా చూడబడుతూండేది. పనిచేయడం బానిసల కుచితమైనదే గాని కులీనులకు గాదు. కాని, యిప్పుడా స్థితీ పోయి, మరో అడుగు ముందుకు పడింది. రోజూ తన భుక్తిని, కష్టించి పనిచేయడం ద్వారా సంపాదించుకొనే స్వతంత్ర పౌరుడు కూడా యిప్పుడు మానవుడుగా పరిగణించబడడం లేదు. రైతులను, చేతి వృత్తులవాళ్ళను గురించి ఒక చట్టంలో యిల్లా ఉటంకించబడింది: " ఈ జనులు నీచవృత్తులచే కళంకితులైనవాళ్ళూ, మలినులున్నూ. వీళ్ళు మానవ ఔన్నత్యాన్ని పొందనభిలషించ కూడదు. వీరు శాశ్వతంగా తమతమ స్థితులలోనే ఉందురు గాక."

నీచవృత్తులు! కళంకితులు!!

ఈ బానిసత్వం మీద నాధారపడిన యీ సంఘం యొక్కా ప్రభుత్వం యొక్కా మరణశిక్షను యీ మాటలే వినిపిస్తున్నాయి. ఈ ప్రభుత్వం అవసానదశకు వచ్చినదన్నమాట.

రాజమార్గాలన్నిటా దోపిడీ ముఠాలు తిరుగుతూన్నారిప్పుడు. రైతుల దృష్టిలో యీ బందిపోట్లు, మహాధీరులూ, పీడించేవాళ్ళ మీద పగ తీర్చుకోగల సమర్థులూను. సామ్రాజ్య ప్రభుత్వం యొక్క అధికారమంతకంతకు బలహీనమైపోతూంది. భూస్వాములు కూడా తమ భవనాల చుట్టూ ప్రాకారాలను నిర్మించుకుని, రాజసభల నేర్పాటు గావించుకొన నారంభించేరు. మహోన్నత ప్రభుత్వ నిర్మాణం గావించిన రోము నేడు శిథిలమై ముక్క చెక్కలై పోతూంది.

ఎల్లెడలా అధర్మమూ, అరాచకమూ ప్రబలినాయి. తూర్పున ఒక చక్రవర్తి, మరొక చక్రవర్తీను, ఒక్కొక్కప్పుడు నలుగురు సీజర్లు కూడా ఉండేవాళ్లు.

మార్గాలన్నీ రోముకే వెడతాయి. కాని, యిప్పుడు రోము ఒక్కటే రాజధాని కాదు. కొత్త రాజధానులు వెలసినాయి. త్రివిస్ (Treves), మిలాస్, నైకోమీదియా (Nicomedia), కాన్‌స్టాంటినోపుల్ నగరాలలో సీజర్లు బైలుదేరారు. ఒకప్పుడు రోమనుల ప్రభ వెలిగిపోయింది. ఇంకయిప్పుడు బర్బరజాతులే దేశాలను కొల్లగొట్టి, తమలోనే నంవదలను పంచుకొననారంభించాయి. ఒకానొకప్పుడే రాజ పథములపైన జైత్రయాత్రోత్సుకములైన రోమను సేనావాహినులు నడచినాయో, ఆ రాజబాటలమీదనే యిప్పుడు ఫ్రాంకులు, గోథులు, శాగ్జనులు దండ్లుగా బైలుదేరి, దారులు కొడుతూన్నారు. కొందరు గాల్‌లో స్థిరపడ్డారు. కొందరు సముద్రమును తరించి, బ్రిటను దీవులకు తెరచాపలెత్తిపోయారు. మరికొందరు స్పెయిన్ వెళ్లారు.

రోమక సామ్రాజ్యము మరణశయ్యమీద నుంది. కాని సామ్రాజ్యాల మరణబాధ యేండ్లతరబడి వుంటుంది. ఒక శతాబ్దపర్యంతం రోమక సామ్రాజ్యం మరణబాధ నొందింది.ః

తూర్పు దిశ నుంచి హూణులు ప్రపంచాన్నంతనూ పరశురామప్రీతి గావిస్తూ, రక్తపుటేరుల్లో ముంచెత్తుతూ త్రోసుకువస్తున్నారు. ప్రతి గృహస్థూ, ప్రతి గృహిణీ వెయ్యి దేవుళ్లకి మ్రొక్కుతున్నారు, తమకు యీ రాక్షసమూకల బారినుంచి కాపాడమని. కానీ, ఏరీ ఆ దేవతలు? ఎక్కడవున్నా రా దేవుళ్ళు? వారీ దీనుల మొరలనాలకించడం లేదా? ఏమో, ఏ దేవునిలో యే మహిమ ఉందోనని జనులు కనబడిన దేవుళ్ల విగ్రహాలన్నిటికీ మ్రొక్కుతున్నారు. ఐగుప్తీయుల ఐసిస్, బాబిలోనియనుల అష్టార్తీ మొదలైన దేవుళ్లందరకూ బలులర్పించి సాగిలపడి, మ్రొక్కుతున్నారు. రోమను చక్రవర్తే మిత్రాస్ దేవతకు బలిపీఠాన్ని స్థాపించేడు. ఏదో రీతిగా దైవానుగ్రహం కలిగి తమ కష్టాలు తొలగుతాయని జనులు ఆశించి, యెదురుచూడ నారంభించేరు. అనన్యగతికులైపోయిన జనుల్లో మంత్ర తంత్రాలలో విశ్వాసం మమ్మురంగా వ్యాపించుతూంది. లోకం మరల మూఢ విశ్వాసాల్లోనూ, దురభిప్రాయాల్లోనూ మునిగి, దారిగానక కొట్టుమిట్టాడ జొచ్చింది.

మానవుల్లో ఆత్మవిశ్వాసం నశించింది. తాము నిస్సహాయులమనీ, యేమి చేసేటందుకూ శక్తి లేనివారమనీ వారు భావింపనారంభించేరు. అందరినోటనూ ఒకటేమాట: "శాస్త్ర విజ్ఞానం యేమి సాధించగలిగింది? ఎన్ని తెలుసుకుంటే లాభమేముంది? సర్వనాశనాన్నుంచి తప్పించుకోగలిగామా? భూమి గుండ్రంగా ఉంటేనేమి? చదునుగా ఉంటేనేమి? మనకేమైనా ఒలికిందా? ఆకాశంలో నక్షత్రాలు స్థిరమైనవైతేనేమి? కదులుతూంటేనేమి? విజ్ఞానం మరేమిచేసిందో గాని నాకు స్వేచ్ఛనూ, సౌఖ్యాన్నీ యివ్వలేక పోయింది. ఇంతకూ అసలు

సత్యం యెల్లావుంటుందో నాకు తెలిసిందా? ఎక్కువ తెలుసుకుంటూన్న కొద్దీ నేను సత్యమునకు ఎక్కువ దూరమవుతూన్నాను!"

ఈ విధంగా మానవులు విజ్ఞానమునే శపించ నారంభించేరు. ఏ విజ్ఞానం మీద తమ ఆశలన్నిటినీ పెట్టుకుని వున్నారో ఆ విజ్ఞానాన్నే, దాని శక్తినే శంకించనారంభించేరు.

తమ్ము యీ దుస్థితి నుంచి కాపాడగల రక్షకుని కోసం జనులు తపించుపోతూ, దేవతలకు మ్రొక్కుకుంటున్నారు. దురదృష్టవంతులనుద్ధరించువాడూ, పీడిత తాడితులకు పితృతుల్యుడూ, దీనజనావన బిరుదాంకితుడూనైన ఒక మహా పురుషుని అవతరింపజేయుమని దేవుని ప్రార్థించేవాళ్ళు. ఈ భావం యూదియాలో మొలకెత్తి, సర్వత్రా వ్యాపించింది. చిరకాలంగా యూదులు 'మెస్సయా' అనగా 'రక్షకుడు' అవతరిస్తాడని అనుకుంటూండేవారు. వారి ప్రవక్తలు కూడా యీ భావానికి బలాన్ని యిస్తూ వచ్చారు. యూదియాలోని గలీలీ అను ప్రాంతంలోని రైతులు, బెస్తలు, బానిసలు, బిచ్చగాండ్రు మొదలైన వాళ్లు రక్షకుడప్పుడే అవతరించేడనీ, ఆయన యితరుల దోషాలకై శిలువ వేయబడినాడనీ, తన రక్తమునే ధారనోసి యితరులకు పాపవిముక్తులను చేసేడనీ చెప్పుకొననారంభించేరు. లోకుల పాపములకై తానే ప్రాయశ్చిత్తాన్ననుభవించినవాడు, జనులను రక్షించడానికి తన ప్రాణాలనే అర్పించినవాడు తప్పకుండా రక్షకుడే నని జనులాడుకొనే మాటలానోట నానోట వ్యాపించజొచ్చినాయి.

రోము ప్రభుత్వం ఈ భావాలు వ్యాపించడం తమకు ప్రమాదకరమని తలచి, కఠినశిక్షలు విధించనారంభించింది. ఈ మతాన్ని రక్తపుటేరుల్లో ముంచీ, అగ్ని దగ్ధం చేసీ నాశనం చేయాలని వారు తలపెట్టేరు. నూతన విశ్వాసమనే అగ్నిజ్వాలలు దండనీతివల్ల అగ్నికాజ్యం పోసినట్లు అభివృద్ధి జెందినాయే గాని అణగిపోలేదు.

మెస్సయా లేక రక్షకునే యూదుబెస్తలు క్రీస్తు అని కూడ పేర్కొనేవాళ్లు. క్రీస్తు అంటే అభిషిక్తుడని అర్థం. ఈశ్వరునిచే మానవ హృదయ సామ్రాజ్యాధిపత్యానికి అభిషిక్తుడన్న మాట. ఈ క్రీస్తు భావాన్ని నమ్మినవారంతా క్రీస్తియనులని పిలుచుకునేవారు. వీరిని రోమను ప్రభుత్వం క్రూర మృగాలకు మేతగా పడవేసేరు, చితులపై దహనం చేసేరు, శిలువలపై కొరతవేసేరు. అబోతుల కాళ్లకు గట్టి, బజారులలో యీడ్పించేరు. నూతన మతమునందు విశ్వాసులైన జనులను రోమనులెన్ని విధాలుగానో బాధించనారంభించేరు. క్రీస్తు యందు విశ్వాసాన్ని వదలుకుంటూమని వాళ్లచేత అనిపించాలని ప్రభుత్వం యెంత క్రౌర్యాన్ని చూపినా వృథాయే అయింది. "మీరు సీజరు చక్రవర్తికి ప్రణమిల్లి, మీ ప్రార్థనలను అర్పించండి. లేకపోతే మీ ప్రాణాలూ దక్కవు!" అని బెదిరించినా క్రైస్తవులు లక్ష్యపెట్టలేదు. చిన్నబిడ్డలు కూడ 'నేనూ క్రైస్తవుడనే!' అని జవాబిచ్చి అన్ని బాధలూ అనుభవించేందుకూ సంతోషంగా అంగీకరించేవారు.

ఒక గవర్నరు చక్రవర్తి కిట్లు రాసేడు : " ఈ విశ్వాసం పెద్ద పట్టణాలకే గాక చిన్న గ్రామాలకు కూడా వ్యాపించింది. ఐననూ దీన్ని నే నణచివేయగలనని భావిస్తున్నాను."

కాని ఆయన అంచనా తప్పని తేలిపోయింది.

శిలాదుర్గాలనే భేదించిన రోము, యిప్పుడీ అర్భకులైన క్షుద్రమానవులను వంగదీయలేనా? అనుకుంది. ఒక జాతిని మరొక జాతి నుంచి వేరు గావించి ఉంచుతూన్న అదృశ్య కుడ్యాలనే రోము నాశనం చేసింది. ఎన్నో ప్రాచీన ఆచారాల్నీ, సాంప్రదాయాల్నీ భగ్నం గావించింది. ఆ పాత ఆచార సాంప్రదాయాల అవశేషాలనుంచి యిప్పుడు మరో నూతన మతం ఉద్భవిస్తోంది. ఆ మతం చిన్నా పెద్దా భేదం లేకండా సర్వజనులకూ స్వాగతమిస్తోంది. గ్రీకు, రోమను, యూదు బర్బరుడు అను భేదాలనీ నూతన మతం చూడదు. అందరిలోనూ ఉన్న మానవత్వమే వారికీ మతంలోకి ప్రవేశార్హతను కలిగిస్తోంది.

క్రైస్తవ రుషుల, భక్తుల ఉపదేశాలనే గాస్పెల్స్ అంటారు. ఆ ఉపదేశాలు చదువుతూంటే గ్రీకులకు వారి ప్రాచీన తత్వవేత్తలు జ్ఞాపకం వచ్చేవారు. ప్లేటో, ఉత్తమంగా ఉండే మరో క్రొత్త ప్రపంచాన్ని గురించి చెప్పేవున్నారు. ఆ నవ్యలోకంలో ప్రజలంతా కలసిమెలసి, సుఖంగా, సామరస్యంతో జీవిస్తారు. దియోజనిస్ జ్ఞాని, మానవుల్లోని విభేదాలు కృతకములనిన్నీ, తానొక ప్రపంచపౌరుడననీ చెప్పేవాడు.

ఈ గాస్పెల్స్ చదువుతూంటే రోమనులకు సినికాతత్త్వవేత్త జ్ఞాపకం వచ్చేవాడు. కీడు గావించిన వారికి మేలు చేయడమే ఉత్తమ సంస్కారమన్నారాయన.

ఈ క్రొత్త మతం అందరికీ ప్రియమైనదిగానే వుంటూంది. అందులోనూ సామాన్య జనులకు, అమాయికులకు, అజ్ఞానులకూ మరీను! వీరెన్నడూ ప్లేటో, సినికాలను గూర్చి విననైనా లేదు. పెద్ద పట్టణాల వీధుల్లో, అలగ్జాండ్రియా, సీజరియా వీధుల్లో గుంపులు ప్రోగుపడేవి. వాళ్ళంతా వివిధ వృత్తి పనులవాళ్ళూ, బానిసలూ, బీదలూ, బిచ్చగాళ్ళూను. వీళ్ళు క్రైస్తవబోధనలను బహు ఆసక్తితో చెవులు దోరబెట్టి వినేవారు.

క్రైస్తవులిట్లు అరచేవాళ్ళు : "రోముకు యేదో కీడు మూడనైవుంది. ఓ రోము నగరమా! అపవిత్రురాలా! నీవు పదుపువృత్తిదానవు. నీకేదో యేక్షత్తు మూడుగాక! నువ్వు అగ్నిచే దగ్ధమొనర్పబడు దినం సమీపిస్తూందిలే. మసి, బూడిదరాసులు నీ రాచనగరులను పూడ్చి పెడతాయి. తోడేళ్లు నీ వీధుల్లో తిరుగుతాయి.!"

"కష్టజీవులైన మానవులారా! అందరూ నా దగ్గరకు రండు. మహా భారమును వహిస్తూన్న శ్రమజీవులారా! రండు. మీ శ్రమ భారములను తొలగిస్తాను... వినీతులు, శాంతులే ఈశ్వరుని దీవెనల కర్హులు. వారిదే యీ లోకరాజ్యము."

ఆతురతతో వింటూన్న జనుల చెవుల కీపలుకులు తేనె చినుకుల్లా ఉండేవి. ముద్రితలలాటులైన బానిసలు, యీ మాటలను దగకొన్నవారు నీటినివలె త్రాగుచుండిరి. వాళ్ళ భుజాలమీద వాతలు సలుపుతూన్నాయి. వాళ్లకీ జీవితంలో యేమీ ఆశలున్నాయి? ఎన్నోసార్లు నిరాశోపహతులై వాళ్ళు యజమానులపై తిరగబడినారు. అలగ్జాండ్రియా వీధుల్లో జరిగిన పోరాటాల్లో తగులబెట్టబడి, పాడుపడిన గృహ శిథిలాల మీద యింకా గడ్డి మొలవనే లేదు. ఆ నగరంలో పేటలకు పేటలే బూడిద ప్రోగులూ, రాళ్ళగుట్టలూ క్రింద మారిపోయినాయి. అసంఖ్యాకమైన రాజభవనాల ఆనవాళ్లే లేకుండా పోయినాయి. అలగ్జాండ్రియనులు గర్వించే మ్యూజియమ్ కూడా నాశనమైపోయింది. కాని, యీ తిరుగుబాటు కూడా రోమను సైనిక దళాలచే క్రూరంగా అణచివేయబడింది.

ఈ పోరాటాల్లోంచి బ్రతికి బైటపడి మిగిలినవారు దుర్భర జీవితాన్ని గడుపుతూ, నానా బాధలూ పడుతున్నారు. వాళ్లకి భవిష్యత్తు గాఢాంధకారమయంగా కనబడింది. ఏదేనా మానవాతీతమైన దివ్యఘటన జరిగితే తప్ప యీదైన్యం దారిద్ర్యం, దారుణ పరిస్థితులు తొలగవు... ఆ! ఔను! ఆశ ఉంది.! పునరుత్థానం జెంది, దీనులకు విముక్తి ప్రసాదించగల రక్షకుడు ఒక్కడున్నాడు. అతడే గతి... అనన్య గతికులైన దీన ప్రజానీకం, తమవలెనే నిర్భాగ్యులైన క్రైస్తవ మతబోధ కుల ఉపన్యాసాలను చెవియిచ్చి విననారంభించేరు.

దశాబ్దాలు గడచినాయి. శతాబ్దాలు గడుస్తున్నాయి. మూడు, నాలుగు శతాబ్దాలు వెళ్లినాయి. ఈ క్రొత్త మతాన్ని అణచివేయడం అసాధ్యమని చక్రవర్తులు కూడా అంగీకరించాల్సి వచ్చింది. అంతేగాదు. ప్రభుత్వానికి గూడ యిల్లాంటి మతం ఒకటి వుండడం అవసరమేగదా! సామ్రాజ్యాంతర్గత విభిన్న జనులనేకసూత్రబద్ధులనుగా నిలిపి ఉంచేందుకు యీ విశ్వజనీనమతం పనికివస్తుంది గదా! భేష్! బాగుంది. రాజ్యపాలకులకు యీ మతం ప్రయోజనకారిగా కనబడినప్పటినుంచీ పరిస్థితులు మారినాయి. శతాబ్దాల పీడనానంతరం క్రైస్తవులు యెట్టకేలకు విజయాన్ని సాధించేరు. కాన్‌స్టంటైన్ చక్రవర్తి యీ నూతన మతాన్ని స్వీకరించి, క్రైస్తవుడయేడు. విగ్రహారాధకుల దేవుళ్లకంటె క్రీస్తు బలవత్తరుడు. క్రీస్తుకు సామ్రాజ్యాన్ని అర్పణగావిస్తే, దానినింక కాపాడుకోవచ్చును.

నీటిలో మునిగిపోవువాడు గడ్డిపరకను పట్టుకున్నట్లు రోము శిలువను పట్టుకుంది! ఈ శిలువ మీదే నిన్నటి వరకూ రోమనులు క్రైస్తవుల్ని మేకుబందీ గావించేవాళ్లు. ఆ శిలువయే యిప్పుడు వినాశోన్ముఖమైయున్న రోముకు ధ్వజమైంది! శిలువ మిగులవచ్చు. రోములోని క్రైస్తవ బిషప్పు, పీఠాధిపతి అందరికంటెనూ బలవత్తరుడున్నా కావచ్చు. కాని, రోము యొక్క వినాశనము మాత్రం యెవరూ తప్పించలేరు. రోమక సామ్రాజ్యమొక భయంకర వ్యాధిచే, బానిసత్వమనే అసాధ్యరోగంచే పీడించబడుతూంది. క్రైస్తవ మతం యీ వ్యాధిని నివారణ

చేయలేదు. మతం అనే ఔషధము రోగియొక్క బాధామయ జీవితాన్ని కేవలం మరికొంచెం కాలం నిలిపివుంచగలిగింది అంతే.

బిషప్పులు ధర్మవేదిక నుంచి గావించే ఉపన్యాసాల్లో, ఉపదేశాల్లో బానిసలను గూర్చి 'క్రీస్తునందు సోదరులు' అని పేర్కొనేవారు. అంతేగాని తమ క్రిందవున్న బానిసలనైనా విముక్తులను చేయడానికి ఆతురత చూపేవారేగారు! బానిసలకి కూడా స్వర్గ రాజ్యంలో స్థానం ఉంటుందని వారు ఘట్టిగా చెప్పేవారు. కాని, యీ ఐహిక రాజ్యం మాత్రం ప్రస్తుత పాలకులకే వదలిపెట్టబడింది. మరేమో, ఈ క్రైస్తవ ప్రభువులు కూడా పూర్వపు విగ్రహారాధక ప్రభువులకంటెనూ కఠినులై, క్రూరులై, పారిపోయిన బానిసలనతికఠినంగా శిక్షించుతూ, బర్బరజాతుల తిరుగుబాటును నిర్దాక్షిణ్యంగా అణిచివేస్తూ ఉండేవాళ్లు! రోము మతం మారిందే గాని మనసు మారలేదు. రోము తనగోయి తానే త్రవ్వుకొంటూంది.

అటు తరువాతనే ఆదిమ క్రైస్తవుల భవిష్యద్వాణి నిజమైంది. రోమును బర్బరమూకలు ముట్టడించాయి. నగరమంతా మలమల మాడిపోతుంది. ఆకలితో జనులందరూ నకనకలాడుతూ, ఒకరినొకరు చంపుకుంటున్నారు. తల్లులు తమ పిల్లలమీదైనా కరుణ చూపలేదు. నగరంలోని బానిసలు తిరుగబడి, నగరద్వారాల్ని తెరచి, దాడిచేస్తూన్నవాళ్ళకి సాయం చేసేరు.

శతాబ్దాలుగా రోమనులు బర్బరజాతులను మానవులుగా చూడనిరాకరించేవారు. బర్బరులు, బానిసలు, వీళ్లు అసలు మనుష్యులేగాదు, వాళ్ళ దృష్టిలో, ఇప్పుడు బర్బరులూ, బానిసలూ యేకమై రోమను యజమానులపై పోరాడే సమయం వచ్చింది.

బానిస విధానంవల్లనే రోము మహా సామ్రాజ్యంగా పెంపొందింది. అదే బానిస విధానము రోముకు యిప్పుడు వినాశాన్ని తెచ్చి పెట్టింది.

ఔత్తరాహులైన బర్బరజాతుల్లో గోథ్‌లు ఒకరు. వాళ్ళు రోమును దోపిడీ చేసి, కనబడిన వాళ్ళందరిని చంపి, పట్టణమంతా తగులబెట్టేరు. గోథ్‌ల వెనకనే వాండాల్‌లు వచ్చిపడ్డారు. వీరు రోములోని పెద్ద పెద్ద దేవాలయాలనూ, నాటకశాలలనూ నాశనం చేసేరు. వంతెనముఖాలనున్న శిల్పాలను పగులగొట్టేరు. గ్రంథాలయాలను పరశురామప్రీతి గావించేరు. కనబడిన పుస్తకాలన్నీ చలిమంటలు వేసుకున్నారు.

ఎద్దుకి అటుకుల రుచియేమి తెలుస్తుంది? కవిత్వమంటే వాండాల్‌ల కేమి తెలుసు? ఈ ఆటవికులు యింకా చర్మధారులుగానే వున్నారు. రోమును కొల్లగొట్టిన వాండాల్‌ల పేరు రెండువేల యేండ్లు గడిచినా యింకా మానవజాతి రోమాంచంతో, భీతాహంతోనే జ్ఞాపకం చేసుకుంటుంది. అప్రసిద్ధికంటెనూ, విస్మృతికంటెనూ కూడ దుష్కీర్తి మహావ మానకరమైనదని మరువకుడు!

రాజమార్గాలన్నీ రోమను ఫోరం దగ్గరకేపోతాయి. ఇప్పుడా ఫోరంలోనే గడ్డి మొలిచిపోయింది. ఘంటాపథాలన్నీ కలసే కూడలిచోట, ఒకానొకప్పుడు బంగారు రేకులు తాపిన విజయస్థంభం నిలబడిన తావున, యావత్ప్రపంచాన్నీ జయించాలని యత్నాలు జరిగిన ఆ స్థలంలోనే యిప్పుడు పందులు పొర్లాడుతున్నాయి. మానవుని ఆశలెంత దుర్బలములు!

మరి మన కథానాయకుడైన మానవుణ్ణి యింక యిక్కడ వదలివేద్దాము. రోమక సామ్రాజ్యము యొక్క అంతము మానవజాతి యొక్క అంతము గాదులెండి. 'మాంధాతా చ మహీపతిః కృతయుగాలంకారభూతో గతః' అన్నట్లు ఎందరు రాజులు, రాజ్యాలు పుట్టి పెరిగి నశించేరు కాదు?

ఎన్నిపేర్లు ఎన్ని జాతులు, ఎన్ని దశాభేదములు!

మన కథానాయకునితో నగరాన్నుంచి నగరానికి, దేశాన్నుంచి దేశానికి, ఒక శతాబ్దం నుంచి మరో శతాబ్దానికి పోయేము. మిలిథుస్, ఏథెన్సు, అలగ్జాండ్రియా, రోమ్ నగరాలు చూచేము. కథానాయకుని వివిధ అవతారాలలో మనం దర్శించేము, థేల్స్ డెమోక్రిటస్, అరిస్టాటిల్, లుక్రీషియస్, యింకా యెన్నో!

ఈ గ్రంథం మగియనున్నదే గాని మన కథానాయకుని జీవితం మాత్రం అనంతంగా సాగిపోతూనే ఉండగలదు. మానవుని కథకు మంగళం మనమెన్నడూ పాడలేము. మానవుడు అనంతుడు. అతడు నిరంతరం కృషిజేస్తూ, పెరుగుతూనే వుంటాడు.

మన కథనాయకుని మరల ముందు మజిలీలో కలుసుకుంటాం. విశ్వకర్మ నిర్మాణాన్ని కొనసాగించే మానవుని కార్యకలాపాలను రాబోవు గ్రంథంలో తెలుసుకుంటాము.

మహాజనో యేన గతఃసపంథా అని విన్నారుగదా. జనులకందరకూ మహాజనులు పోయినదే దారి. ఆ ఆదారినే మనమూ పోయి చూద్దాం.

గ్రంథాలయ
93323

రష్యన్ వైజ్ఞానిక రచయితలు ఇలిన్, సెగాల్‌లు అత్యంత సుభోదకంగానూ, శాస్త్రీయంగానూ రచించిన మానవ చరిత్ర పుస్తకాల పరంపరలో ఇది రెండవది. మహీధర సోదరుల మహత్తర కృషి ఫలితంగా ఇవి అరవయ్యేళ్ళ క్రిందటనే తెలుగు పాఠకులకు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. ప్రకృతితో సంఘర్షణలో మనిషి ఎలా నిలదొక్కుకున్నాడన్నది అందులో ఇతివృత్తమైతే అతని జీవితానుభవం ఏ విధంగా వైజ్ఞానిక ఆవిష్కరణలకు దారితీసిందనేది ఈ భాగంలో చదువుతాము. సుపరిచితమైన విజ్ఞాన విషయాల వెనక వున్న చరిత్ర పరిణామక్రమం, ఉత్పత్తి శక్తుల పాత్ర ఈ రచనలో మనకు తెలుస్తుంది.